

*Incipit processus iudiciarius eximij
doctoris iuris canonici Johannis de
Erbach.*

In nomine domi

ni amen. Rex pacificus cunctorum causa ef-
fectiva et finalis de sum. tri. c. i. de reliq.
et vent. sancto. Gloriosus deus in prin-
ci. li. vi. et in. l. i. C. de sum. tri. homine ad
sui similitudinem formatum. xxxij. q. v.
hec imago. de pe. di. ij. principium rectum
creavit. Eccias. vij. c. in fi. Et disposuit
sibi subditos pudicos fore pacificos et
honestos. ut in problemio compilationis
gregoriane ad eorum regulationem ius na-
turale concreando. v. di. in prin. Que
lex naturalis ad regimen creati hominis
per statum prime dispositionis ipsius
creatoris sufficiens existeret. Cum ipse
creator opus non nouerit imperfectio-
nis de bap. maiores. ver. sed adhuc querit
qua lege omnia communia erant. i. dist.
ius naturale. viij. dist. quo iure. Sed
quia ipsi subditi tales non permanserunt
per dispositionem et voluntatem creatoris
Nam multiplicato genere humanorum
re gentium orta sunt bella et distincta re-
rum dominia. ff. de iusti. et iur. l. ex hoc
iure. et i. dist. ius gentium. Et homo infi-
nitis se immiscuit questionibus. Eccias.
vbi supra et ipsi subditi cupidi erant ad

aliena. et ideo lites insurrexerunt. Unde
Seneca. Homines quicquid viue-
rent in terris si hec duo pronomina non
essent vel de medio tollerent. s. meum et
tuum. Et alibi dicit. nostri essemus si no-
stra non essent. Nam cupiditas effrena ex
humane conditionis corruptio de consue-
gens. pacem odians. lites et iurgia nu-
triciens et inducens. tot noua litigia gene-
rat. quod plura sunt negotia quam vocabula.
ff. de prescrip. et l. naturaliter. Et in pro-
blemio predictae compilationis. et natura
humana ad dissentientium prona. de con-
se. di. iij. sicut in sacramentis. de cocef.
prebe. quia diuersitate. nouas deprope-
rat edere formas. C. de re. iure enucli-
an. l. ij. s. Sed quia diuine. Hinc est quod
forma ligandi et placitandi usus in pa-
diso videtur exorta. Nam cum adam redat
gueretur a domino de inobedientia rela-
tionem huius criminis conuertit in con-
iugem. immo in coniugis autorem. Cum
dixit mulier quam dedisti mihi sociam me
decepit et comedi. de pe. dist. ij. serpens
Item et ex lege veteri ordo iudiciorum
comprobat. Nam moyses ait. In ore
duorum vel trium. Deu. xx. et de iudi. no-
uit de testi. in omni. Item et in nouo te-
sta. Unde apostolus Secularia iudicia
si habueritis et c. i. ad corin. xvi. xi. q. i.
s. ex his. Quare secundum huiusmodi statum
nature corrupte non sufficiebat lex natu-
re. sed necessaria erat promulgatio legis
positiue. Quia nisi lites per iusticias re-
primerentur in mundo non esset concor-
dia. Fuit ergo necessaria humani iuris
adiuentio ad effectum ut huiusmodi
appetum noxium refrenaret et homines
in tribus iuris preceptis vicem. Honeste
vivere. alterum non ledere. unicuique ius
suum tribuere informaret. ff. de iusti. et
iur. l. iuris precepta. et in problemio supra
allega. ut sic hominum coerceretur audacia

cia. Et inter improbos innocentia tuta redderetur. iij. di. facte sunt leges. Et ut boni quiete uiuant inter malos. xiiij. q. v. Non frustra. Et ne quis temeritate propria sibi sumat plationez. Ergo si homines in primeue dispositionis statu innocentia permansissent latio legis positiue necessaria non fuisset. Ad quid enim indigeremus titulis. de libel. obla. et lit. contesta. et similibus si lites non eent.

Cum igitur ex cupiditate et malicia hominum lites orire sint et contentiones inducte. huiusmodi et similibus titulis ut iure positiuo indigemus ad negocia pertractanda et lites dirimendas. Sed licet ius super hoc emanauerit positiuum. tamen cum hoc exercitium et scientia placitandi maxime sunt necessaria. xlv. di. licet l. vi. ut contingeretur. Et per scientiam et experientiam ois acquiritur noticia. Iuxta illud. Usus et ars docuit quod sapit omnis homo. Et iuxta dictum philosophi in i. methaphi. Experientia facit artes: in experientia vero casum. Nam omne artificium per exercitium recipit incrementum in. l. seruis legatis. ff. de ornatricis. ff. de aut. et ar. le. Est enim ipsa experientia efficitur rex magistra. de elec. quaz sit. li. vi.

Unde lex commendat iurisperitos ex experientia rerum ut in constitutione. ij. §. i. Et expri causarum iudices dari possunt. C. de iudi. ceteri. Nam in expertis pauca agnoscit et maxime circa formas libellorum et ordinem iudicarium circa que debite pertractandum requiritur experientia. Unde dicit Ross. in libro iurisciuil in prin. Quod difficile est ut quis sciat bene libellos difficiles proponere et ordinem iudicii pertractare. etiam si alias bonus sit in legibus: intellige in causa criminali vel civili nisi in causarum exercitio conuersetur. Nam ut dicit Guil. in spe. de libel. cōcep. in prin. circa libellorum pceptionem

grande periculum imminet. Et quasi tota vis iudiciorum in eis rite concipiendis consistit. facit de iudi. examinata et symo. licet bely. cum similibus. Et pauci reperiuntur in hoc plene instructi. immo nullus est qui plerumque in his vario non obducatur errore. Ad hoc de immu. eccle. aduersus. Adcirco dominorum meorum super hoc de uicinis instantia: libelloz et aliorum actuum iudiciorum formas tradere et declarare intento: et iudiciorum debiti ordinis et frequentati per singulos actus. et pres iudiciales per media per que ad fines causarum deueniunt: competenti et regulato ordine explicare quantum mihi est possibile. Quia licet reuera ad hoc insufficiētem me cognoscam. faciam tamen quod possum xiiij. q. ij. faciet homo. Et sufficit quod in paucis amici labori consulatur. Ut dicit. l. tutor. ff. de nego. gesti. Et l. mtores. in. §. qui se. in fine. ff. de administratio. toto.

Dicit quid sit iudicium cum declaratione et perionis eius

Ed antequam veniam ad propositum per euideniam promitto. quod iudicium est actus legitimus trium personarum. iudicis. actoris et rei. Ita dicit Host. diffiniēdo i sum. de iudi. in prin. et Jo. an. in aduini. spe. ti. de actore in prin. et doctores communiter.

In hoc quod dicitur est actus trium personarum includuntur duo. scilicet processus. et persone iudicii. Et licet sint aliqua iudicia in quibus non sunt omnes persone ille. ut in iudicio inquisitionis generalis ubi non est persona actoris vel rei. De quibus in. c. bone de elec. Et in iudicio inquisitionis specialis quod fit ex officio iudicis nemiue prouocante vel instigante. de accusa. inquisitionis. Et quando contra presbiterum fornicarium. et c. qualiter. ij. ubi deficit persona actoris.

Et super crimine notorio. ubi non exi-
gitur persona accusatoris. de accu. cui
dena. Tamen adhuc stat vera predicta dif-
finitio. qz in inquisitione speciali q fit ex
officio iudicis fama vel infamia prece-
dere debet. Et in iuribus supra allegat.
Et illa est loco actoris: et ei typū ge-
re ibi no. Et inquisitio generalis ad spe-
cialem ordinatur. Et ita etiam finaliter
erit ibi sicut in speciali reperire actorem
Sic in iudicio qd habetur sup notorio
crimine. Potest dici q ibi notoriū sup-
plet locum et vicem accusatoris inter-
tative. Et sic in quocūq iudicio ordina-
tio vel inquisitorio seu extraordinario
predicte tres persone substantie habe-
buntur sive vel vere vel saltem represen-
tative. Et ita iste tres persone sunt de eē
iudicij et substantia. s. iudex. actor et reus.
Sunt tñ etiā alie plone q quibz in iudi-
cio interueniūt. Et illaz aliq agunt vel
defendūt. sicut procurator. Coniuncta plo-
na. Defensor. Executor. Syndicus. yco-
nomus. Tutor. Curator. et quedam alie
de quibz Guil. in spe. pre prima. In ter-
cia pñcula p totū. Sed ille persone sunt
in iudicio agendo vel defendēdo noie al-
ieno videlicet noie actoris vel rei vel
vtriusq. Scilicet aliq noie actor. Aliq
noie rei. Et sic non sunt necessarie. Alie
nec agunt nec defendunt sed sunt ibi vt
presient amicum ipsius cause vt ad-
uocati. De postul. p to. De iudi. pasto-
ralis. vt li. non cōte. c. i. Itē testes. iij
q. iij. c. i. de ver. fig. for. §. i. ol. Libel-
lio vel ipsius loco duo viri ydonei qui
iudicij acta pñcant. De pba. qm con-
tra famam. Et nuncius seu executor qui
citet et referat. De offi. dele. prudētia. i.
Re. de app. Cum parati. et ille persone
etiam de necessitate non habēt esse in iu-
dicio sed ad effectū. s. vt adminiculum
reu. supra dixi. et de istarum personarū

officijs et eorū exercitio ac formis quibz
pñcantur. Et alijs circa huiū ad prac-
ticam pertinentibz suo tempore patebit
in pñctu. et circa huiusmodi personas
et eorū officia vel sāt prim⁹ liber de
cretaliū. Et tota pma pars speculi iud-
dicialis Guil. duranti. quia prius per-
sona q ratio consideranda seu querēda
est. ff. de iure codicil. l. istorum quidam
referunt. De despon. impub. ad dissol-
uendum. Notō de alia pte diffinitōis
qz dictū est q iudiciū est actus et c. Sci-
endum q ad illius actus iudiciarij debi-
tam explicationē et perfectionem ambu-
latur per multas partes et act⁹ particu-
lares et certo ordine a iure et causalū cō-
suetudine introducto regularit⁹ pcedēdo
ad sententiam q finē ipōnit negotio pue-
nitur. et istum ordinem iudicij ac ei⁹ par-
tes pertractat liber secundus decretaliū.
et Guil. in spe. in pre. ij. per totū. et ibi
in principio ist⁹ scōe pñs enumerat de
bito ordine pñs seu mēbra pñctus iu-
diciarij saltem ista mēbra. q cōster et vt
in plurimū pñgeēt solent. Scilicet aliq a-
lia occurrant vt ibi dicit in principio. et
aliqua etiam enumerat decre. qm extra
de pba. nō istū ordinē per oia obseruādo
vt ibi no. et istarum partū iudicij Aliq
sunt de substantia pñctus vel ordinis iu-
diciarij vt libelli oblatio de quo in. c. i.
de libel. ob. in fi. glo. et in cle. sepe de d.
fig. in glo. que est sup verbo necessario.
Item litis contest. de lit. contest. c. vni-
co. vt li. nō prest. quasi p totū in rubro
et nigro. Item conclusio de qua in alle.
cle. sepe in glo. ista bona. Item sentētia
et quod feratur in scriptis. de sen. et re.
iudi. c. vlt. li. vj. Alique vero non sunt
de substantia. vt sunt exceptiones repli-
cationes et c. et ordo iste iudiciarius non
debet pretermitti confundi vel prepos-
tari. alias ex obmissiōe confusiōe vel pñ-

posteratione induceret et surgeret nullitas iudicii et processus. ij. q. viij. §. diffinitiva. de accu. qualiter. ij. et in spe. de sen. pla. §. iuxta positionem. Nec potest pretermitti etiam de consensu prius. ut in glo. notabili in. c. de causis. de off. dele. et glo. ij. et in cle. sepe pall. in glo. vln. Et huiusmodi actum particularium quedam sunt ad iudicii seu lit. ordinationem. Quodam ad lit. seu cause instructionem et de cisionem. unde citationes satisfactiones sunt actus iudicii ordinarii. et his similia. Sed confessiones attestaciones probationes et ista que factum respiciunt sunt actus cause instructorij et decisorij. de quo per Host. et Inno. in. c. causam. j. de testi. et in cle. sepe de ver. fig. in glo. fac ad hoc. Et hoc de prius processus iudicarij ordinarij in causis regulariter observantur.

De causis in quibus dictus ordo iudici. non necessario per omnia servatur sepe per.

Non sunt aliqui casus in quibus ex privilegio iuris vel hominis aut ex causarum natura ordo huiusmodi per omnia necessario non observatur vel etiam nullo modo debet observari: nec per omnes partes iudicii in eis ambulatur. Exemplum de causis privilegiantis a iure. Et est causa beneficialis. matrimonialis. usurarum et decimarum. In quarum cognitione et dispositione iuris iudex non tenetur ordinem iudicarium observare. et ideo dixi necessario. quia potest si vult. ut in cle. dispensationem de iudicijs. De privilegijs hominis. ut quando princeps causas dimittit et in eis procedi mandatur simpliciter et de plano et sine strepitu iudicii et figura: et tunc iudex non potest per omnia servare ordinem iudicarium. quia tunc ista que sunt de figura et substantia iudicii non debet

observare. ut est libel. ob. lit. Stetit. et ista sunt de strepitu iudicii sicut exceptiones appellationes replicationes. et que tunc fortius quam in alijs amputare debet et repellere. Et dixi quod non debet tunc sollemniter ordo servari. si tamen observetur prius non contradicentibus. valet. ut in cle. sepe pluries alle. ubi traditur forma procedendi que secundum tale mandatum debet observari. Item quando ex natura cause non servatur. Exemplum ut in notorijs. Nam ordinem iudicarium servare in eis esset ordinem pervertere ut in decre. ad nostram. iij. de iurein. De quo etiam in. c. vestra. et c. ma. de coha. cle. et muli. Item in summarijs probationibus in quibus etiam non servatur nec fit transitus per partes iudicii. Sed iudex summarie probationes recipit et se informat. de quo de off. iudi. ca. postremo. et ideo dixi vel nullo modo debet observari. Item in iudicio extraordinario videlicet inquisitorio quod expedire officio iudicis non ad provocationem alicuius vel instigationem. et sic non servatur ordo iudicarius. ut in. c. quoniam frequenter. ut lit. non potest. in. §. sunt et alij cum remissionibus. Et sic secundum diversitatem causarum diversimodum surgunt processus. De istis ergo omnibus iudicijs et processibus. et de processu executionis ad gratias videbimus successive.

Preparatoria iudicii.

Primo ergo de iudicio ordinario antequam ad ipsum expedire accedamus. primo est advertendum. Quod sunt quedam preparatoria ad ipsum iudicium ut probetur quedam investigatio vel premeditatio matura. per quam mente et corpore se preparant iudex et partes. sicut actor ad iudicium subintrandus vel non Et isto modo intelligendo potest Civil. in spe. specialem rubricam de preparatoria

torijs iudicioꝝ in pte secūda. Rubrica
prima videlicet. vt agere volēs ⁊ accu-
sare primo p̄sulat amicos. videat an ha-
beat p̄banonem. ⁊ vtr̄ expediat sibi litē
mouere. p̄uideat sibi de aduocato. cuꝝ
periculis conferat. ⁊ se p̄muniat. qz li-
tis euentus dubius est. Et exq̄ actor in-
stante aduersario cogit litem p̄seq. hic
estq̄ inducit de liberatione sibi non p̄ce-
dunt sc̄ actori. De his ⁊ alijs articulis
primo inuestigandis no. spe. vbi p̄rio
alle. Item circa iudicē qui in cā crimina-
li prius debet examinare p̄sonam accusa-
toris qua intētiōe moueat: cuius sit
opinionis rē. Item in causa iniuriarū
iudex sp̄ laborat ad p̄tes p̄ponendū. In
qua actione potissime p̄cedit p̄posiō.
xc. di. c. i. ⁊ c. studēdum. Et qm̄ etiā in
civilibus causis iudex tēdere debet ad com-
posicionem. d̄ mu. pen. c. i. ⁊ maxime p̄-
cedit composiō actore vincente. vt in
advi. specu. no. Jo. an. in n. p̄i. alleg.
Vbi vt ibi dicit spe. Nemi expedit vt ni-
mis facilis sit ⁊ p̄mptus ad litigandū
p̄pter periculū anime. Vbi d̄ in euange-
lio. Si quis voluerit tunicam suā tolle-
re ⁊ tēcū in iudicio p̄tendere rē. Mat̄.
v. xliij. q. i. ⁊ in. s. i. ⁊ ap̄ls. Secularia
iudicia si habueritis peccatū est i vobis
⁊ vos contempnib̄ es deo facientis. i. ad
cor. xvi. xi. q. i. s. ex his. Et maxie nō
expedit clericis. qz nemo deo militans i-
plicet se negocijs secularibus. ij. ad thi.
ij. ne de. vel mo. c. i. Vultominus reli-
giosus. xvi. q. i. monachi. qz seruos dei
non oportet ligare. de finib. c. vnico.
Item nō expedit p̄pter dubium lit̄ eue-
ntum vt dixi rē. Etiam notat de cā posses-
sio. ⁊ p̄prietatis. ca. pastoralis in prin.
p̄mior ergo q̄ quis sit ad componēdū
q̄ ad p̄tendēdum. de transac. c. fi. cuꝝ si-
milibus. Talia ⁊ similia dicunt p̄paratoria.
Possunt etiā dici p̄paratoria om̄ia

ista que p̄cedunt litem cōtesta. vt dicit
Guil. angli. p̄ quo facit qd̄ dicit Guil.
in spe. pte. ij. in prin. ver. i. Vbi dicitq̄
ordo iudiciarius p̄prie d̄ in istis consi-
stere que agunt inter lit. p̄testa. ⁊ sentē-
tiam. cum lit. contest. sit exordium. cuꝝ
ante eā quis non dicatur agere sed age-
re. qz ista que p̄cedunt non sunt p̄por-
prie de ordine sed p̄paratoria. Et fm̄ hoc
primus liber decre. ⁊ prin. ij. li. v. sc̄ ad
ij. de lit. contest. Et istud quod tractat
Guil. in spe. in tota pte prima videlicet cir-
ca p̄sonas iudicū. arbitroz. assessorz. ac-
torz. rei. ⁊ aliaz p̄sonaz suoz vel alio no-
mine agendo vel defendēdo aut admini-
culū p̄stanto in iudicio interuenienti-
um. ⁊ etiā in secunda pte vsq̄ ad n. d̄
lit. contesta. Sunt ⁊ alie p̄paratorie que
etiā competūt post lit. p̄test. de quib̄
in spe. de oila. s. i. h. p̄paratorie. de qui-
bus suo loco videbimus. Illis p̄et-
missis veniendū est ad p̄positum. s. ad
declarationem processus ⁊ ordinis iudi-
ciarij ⁊ ordinarij regulatim. totum ip̄m
p̄cessum diuidēdo in tres p̄tes: sicut et
nam diuidit Guil. in spe. pte. ij. in p̄i.
Prima ps a prima vocatione siue cita-
tione incipit. ⁊ durat vsq̄ ad lit. p̄test.
exclusiue. Secunda ps incipit a lit. con-
test. ⁊ durat vsq̄ ad istam diffinitiuaz
exclusiue. Tercia ps incipit a sententia
⁊ durat vsq̄ ad eius effectualem execu-
tionē si non fuerit appellatū. alias si est
appellatū suspenditur executio quousq̄
causa appellationis fuerit finita. de iure
iu. veniētes cū p̄cor.

De his que expediuntur in prima iu-
dicij parte.

In prima parte ex-
pediūt oia ista que occurrūt circa p̄pe-
tentia vel incōpetentiam iudicis ⁊ eius
iurisdicōem. videlicet an iurisdicōz h̄at

in reum vel non. et si habet. an sit recusa-
bilis vel declinabilis. **I**tem circa personam
actoris an legitimam habeat personam ad
standum in iudicio vel non. **D**e habili-
tate et idoneitate persone rei non queritur
nec disputatur. quia ex quo reus vocatur ad iudi-
cium qualiscumque sit se defendere potest. unde
dicitur si dyabolus esset in iudicio ut reus: non
esset defensio sibi deneganda. cum sit iuris
et equitatis naturalis de excep. cum inter
unde dicitur Inno. quod reus non habet fide-
mare vel legitimare personam suam in iudicio.
sed hoc ipse firmabit quod vocatus est
cum necessario habeat respondere. de iudi-
ci. intelleximus. Et iudicium red dicitur
iuris. ff. de ver. obli. inter stipulantes. et
hoc in reo necessario. Item queritur etiam in
eadem parte de persona procuratoris an possit
stare in iudicio. de pba. post cessionem.
an habeat sufficientes mandatum de procura-
c. i. hec et filia expediunt. Item de loco
iudicii an sit iustus et idoneus reo. de ap-
pel. ex pte. i. Item de forma libelli. de iudi-
ci. exatatione. de his et similibus visum
est prius quasi de pambulis ad iudicium.
In huiusmodi parte prima queritur de prepetena
vel incompetencia fori. de legitimacione
et habilitate vel inhabilitate personarum
tunc in iudicio intervenientium. de idoneita-
te vel refutatione loci. et aptitudine et in-
eptitudine libelli. sufficiencia vel insuffici-
encia mandatorum procuratorum et huiusmodi. et
non tractantur illa que sunt negotii prin-
cipalis. vix regulariter hoc dico ideo quod
fallit in certis casibus de quibus in ca. i. de
lit. presta. li. vi. ut patebit in processu.
In secunda parte tractatur negotium prin-
cipale ut ibi videbimus. **I**n tertia im-
ponitur finis ipsi negotio per sententiam. ff. de re
iudi. li. i. et per denatam producit ad effectum
executive. de re iudi. cum aliquibus. de of-
fi. dele. querenti. sed adhuc ante eam incho-
amus processum. Sciendum quod actor debet

adire iudicem rei. **D**e iure omni. iudici-
li. adire. Quia est regula de hoc tradita
in. c. cum sit generale de fo. compe. cum
procor. Sed hoc fallit in multis casibus in quibus
reus sortitur forum non sui iudicis
de quibus in. c. vlti. de fo. compe. Et
maxime de consuetudine clerici trahunt
laycos ad ecclesiasticum iudicium etiam in
causa civili ut in. c. cum sit iam alleg. et
no. Ber. in. c. si clericus eo. ti. in vlti.
glo. Et Guil. in spe. de ppe. iud. adicio-
ne. §. i. in prin. Item potest reus iurisdic-
tionem non sui iudicis in se progare ta-
cite. de fo. compe. dilecti. si. contrahen-
do vel soluere promittendo. et respondere
in certo loco expresso. eo. ti. significasti
hoc verum de iudice ordinario secus in
delegato. de offi. dele. p. et g. **A**d
hoc tamen quod clericus valeat non sui iu-
dicis iurisdictionem in se progare plu-
ra requiruntur que occurrere debent in
dicto. c. significasti. tibi no. An autem
quis semel prorogando possit penitere.
et iudicium iudicis prorogati declinare
est recurrendum ad. c. i. de iudicijs. et
que ibi consueverunt notari. sed quis
sit competens iudex alicuius pro istis est
aduertendum prout dicit Guil. in spe-
cu. parte. i. ti. primo.

Diuisio iudicium.

Iudicium alij dele-
gati. alij ordinarij. alij auditores. alij as-
sessores. alij arbitri. alij arbitratores.
sed potest dici distinguendo duo mem-
bra tantum. quod omnis iudex aut est vel
legatus aut ordinarius. quidam tamen
est mixtus sicut auditor palatii apostoli-
ci: qui est nec de legatis nec ordinarijs.
sed potestas sua se habet ad utrumque. quod
habet ordinariam in cognoscendo: et de
legatam in pronuncian-do. ut nota. in
clemen. auditor. de rescripti. Et quod

guil. in spe. ponit auditore intelligit cui
certis cause articulis expediend? comit
nif si hoc guil. intelligit de articulo habē
te cause cognitionē annexā. tunc talis ē
delegatus. si de nudo articulo habere cau
se cognitionē ut exauctor testum.
tūc non est index talis auditor sed nudo?
minister. De quo in ca. sup. questionū
de offi. dele. et in cle. auditor. e. n. et ideo
non debet ponere istud membr? sed de as
sessore quē non oportet inter iudices enu
merari. qz pprie index non est. ut suo lo
co patebit. similiter arbiter et arbitrator
pprie non est index. qz priuata psona po
test arbiter eligi. si sic est qz per actū pri
uator non dat iurisdictionē alias eaz nō
habenti. de fo. com. Si diligenti. et ca.
significasti et c. Sed ideo speculator enu
merat eum inter iudices. qz arbitria
redacta sunt ad instar iudiciorū. ut in l.
i. ff. de arbi. Et arbitriū est voluntariū
sed iudiciū reddit in iurū. ut supra
dictū est. **D**elegatus est qui ex alter
ius cōmissione alicui? cause recipit iur
isdictionē cognitionē et offi. deleg. super
questionū. Et iste si est a principe aliqui
subdelegat. Unde subdelegatus est
cui causa vel pars cause a delegato secū
do loco cōmittit? ut ibi. Et sic subdelega
tus dicitur delegatus. **C**onseruator
res et executores etiā sunt delegati. de of
fi. delega. c. i. et vl. li. vi. **O**rdinari?
est qui iure suo vel principū beneficio v
niuersaliter iurisdictionē exercere potest
ff. de iure om. iudi. l. more maiore. et se
quē. **P**apa est ergo ordinari? singul
lorum. ix. q. iij. cuncta per mundū et ca.
per principālē. Item epus in eius dyo
cesi. et omnes temporales in cuius ter
ritorio quis domiciliū hz in l. heres ab
sens. ff. de iudi. de fo. compe. c. vl. Ibi
sunt ordinarij et competentes iudices.
domini tñ temporales non fundant inten

tionē suas de iure cōmuni contra omi
nes in territorio suo sicut episcopi in di
oce. suis pro quo no. in ca. super eo. de
prochi. in ca. de religi. domibus. **I**tem
etiā inferiores possunt esse ordinarij
et habere iurisdictionē ordinariā ex pri
uilegio vel p̄suetudine de offi. ordi. cū
ab ecciarum. de fo. com. cum contingat
Archiepiscopus vero non est index ordi
narij subditorū suffraganeorū suorū s3 so
lum in dyoce. sua. et super ipsos suffra
geneos habet ordinariā iurisdictionē
ut in c. pastoralis de offi. ordi. Unde
non pōt adiri p simplicē querelā ab ip̄
subditis suffraganeorū nisi in casibus ut
ibi. Et legatus est ordinari? in p̄uicia
sibi decreta. ut in ca. i. de off. le. li. vi.
Qualiter actor debeat se habere in ade
undo iudicem

Et qualiter in
adeūdo actor debeat se habere
tractat Guil. in spe. de compe. iudi. ad
uocacionē. §. viso. qz si est ordinari? actor
p se vel p procuratorē suū accedat ad eum
hora p̄grua. Ut cū sedet p tribunali nō
qñ comedit vel est in diuinis vel in via
et c. Et factū suū corā eo pponat p se si ē
discretus. alioquin per aliū de iudi. pa
storaliz. Et petat aduersariū citari seu
vocari ad causam. de iudi. c. i. qz p citati
onem debet inchoari p̄cessus. **E**st ei
citatio fundamentū et principū ordinis
iudiciarij. de quo in glo. c. ecclesia. de p
sti. sicut lūis cōtest. est fundamentū et in
iū lūis seu iudicij ut dictum est supra
Quia dicit notabiliter lex insti. de pe
bere. §. vltra. et c. qz omniū actiōnū insti
tuendarū principū ab ea parte edicti p
stuit q est in ius vocādo. Si iudex est
delegat? accedat eū vbi cūqz eū inueiat
qz ip̄e qñqz certo loco et p̄stitorio carz In
loco tñ honesto et p̄grua hora de of. dele. p

fuluit. Pro quo nō. in c. q̄uis. de ap.
in cle. Et itaq̄ pmissiōis sibi p̄fiteri t̄c
incipit h̄re iurisdicōem de ap. vt debi
tus. Requiescētū humiliter vt manda
tū apostolicū exequi aduersariū citet.
et sine mora decretū citationis obineat
ad effectū iurisdicōis perpetuā de
off. dele. gratū. an p̄ subdelegatōez per
petuē iurisdicōe recurrendū est ad no
ta in c. q̄uis de offi. dele. li. vi. Item fa
ciat ipsam citationē ab ordinario vel de
legato decretū citius exeq̄ aduersariū
ne p̄ ip̄s corā alio iudice possit preueniri
vt no. in alle. c. vt debitus. Ad intelli
gentiā illius aduertendū. q̄ in plurib⁹
ordinarijs q̄q̄ est gradualitas. inter
dū accumulatio fori. vt no. in c. cuꝫ ab
ecciaz. de offi. ord. et c. cum cōtingat. de
foro p̄p̄. Vbi est pluralitas iudicū per
modū accumulatiōis locus est p̄uenti
ōis. vt qui primo citat sit iudex et c. alia
secus. Et itē itē est in dele. et ordina
rio vt in c. vt debitus. Crīta p̄uentio
fit p̄ citationem vt ibi. Posset etiā fieri
p̄uentio p̄ domicilij mutatiōez d̄ fo. cō.
c. p̄posuit. Item ad effectū litis pendē
tiam indicendi acceleret ad p̄curandū
citationem aduersario intimari. Ex qui
bus collige tres citationū effectus. Ju
dex ergo ad p̄tensionē actoris discernere
habet partē ream citandā. Et vbi cit
tatio potest fieri per l̄as iudicis vel p̄
ua voce. Vt uoce sit multiplicat. Quā
q̄ per ip̄m iudicem qui ore p̄prio citat.
Quāq̄ per tabellionē et potest ipse tabel
lio de tali citatiōe per ip̄m facta testifica
re et scribere se citasse. Quātoq̄ per par
tem in vim t̄m p̄uocatiōis ad causam
de ap. cum sit. et ca. bñ. Quāq̄ per nunci
um de offi. dele. p̄uidentiam. de ap. cum
p̄an. de quo in spe. de citatiōe. §. sequit̄.
et no. in c. q̄m de p̄ba. Et fit etiā vt dixi
per litteras. et quid debeant cōtinere lit

tere citationis patebit inferius. Et pot
nit guil. in spe. de citatione. §. iam de ci
tatione. Potest etiā addi terciū mēbrū
vel tercius modus citandi vt dicit Jo.
an. in addi. spe. de citatione. §. sequitur.
Quod fit etiā citato ipso reo vt cum p̄so
nā capitur et iuite ducitur ad iudiciū.
De qua scripsit Jo. an. in ca. romana.
et §. p̄trabentes. de fo. cōp̄. lib. vi. Si
ergo iudex est delegatus qui est auditor
rescriptū seu litteras cōmissionis recipi
at reuerenter et deuote. quia per saluta
tionem et benedictionem inducuntur ef
fectus de quibus in p̄robe. vi. Et qua
liter presentator in presentando et iudex
in recipiendo et inspiciēdo rescriptū de
beat se habere tradit Guil. in spe. de re
scripti presentatiōe. §. i. in prin. Et quō
sup̄ p̄ntatione et receptiōe rescripti debz
fieri ad mandatum iudicis instrumentū
p̄ tabellionē ibi etiā tractatur. et q̄ tot⁹
tenor rescripti scribatur inter acta. et scri
bat notarius sub hac forma.

**Forma instrumenti de p̄sentatione
rescripti.**

In nomine domi

ni amen. Anno natiuitatis eiusdem. M
cccc. lxxij. Indictione tali pontificatus
scissimi in x̄po p̄is et dñi nostri domini
pauli diuina p̄uidentia pape. ij. die. x. mē
sis nouēbris hora tertia vel quasi in op
pido erford. mogunt. dyoce. in curia b̄i
tatis venerabilis viri domini hūolodi
decani et coram eodē domino decano.
In meiq̄ notarij publici et testij infra
scriptorū p̄sentia p̄sonaliter constitū
tus. Talis clericus vel laycus tal⁹ dy
ces. rescriptū apostolicū vel litteras apo
stolicas cui⁹ vel q̄q̄ tenor inferi⁹ describi
tur. Etenim ip̄i dñi pape bulla plūbea in
cordula canapis p̄dēte. more curie ro
māe bulla. sanas itegras et illesas ac oī

propter vitio et suspicionem carere. **P**re-
dicto dno decano pntavit. eundemq do-
minu decanu buni: iter requisivit quate-
nus in causa seu causis sibi pmissa seu p-
missis aduersus talem et tales in eode
rescripto vel in eisdem lris principalit
notatos procedere et eosde citare seu lit-
teras citatorias ptra ipsos sibi decerne-
re et concedere et iusticiam facere dignaret.
Quod quide rescriptu vel quas quidem
lras apostolicas idem dñs decanus ad
se recepit. reuerenter vidit et perlegit ac
eius vel ear tenorez p me in actu cause
conscribi madauit et citatiois litteras o-
tra prefatos **N. et M.** fieri decreuit. **N**e-
nor autez rescripti predicti seu lraruz co-
missionis talis est. **P**aulus etc. **Q**uan-
to ergo sic totus tenor rescripti redactus
est in actu fidei facit ena si rescriptu p-
deretur. **D**e quo in ca. cum in iure. de
offi. dele. et ca. cum olim de priuile. **I**n
his et similibus est sciendu q tabellio o-
bet predicta scribere qz officiu tabellio-
nis est omnia que occurrunt in iudicio s-
iudicii preceptu sigillatim et ordinate scri-
bere et partibus exemplum tradere et
traditorum exemplar retinere. vt not.
per **D**ost. de proba. qm contra. **S**i au-
tem citatio fiat p nunciu scribat sic nota-
rius. **T**alis iudex iniunxit tali nuncio
suo vt talem citaret ad petitionez et instā-
tia tali die. etc. vt no. i. c. qm de pba.
Forma citationis delegati.

Decanus eccle-
sie beate marie erford. mogū.
diocesis **I**udex cause et partiu infra scri-
ptar. vel iudex ad ista scripta a se. apo.
spēalit deputatus seu delegatus. **U**niversi
et singulis **A**bbatibus prioribus prepo-
sitis decanis diuinorum rectoribus cleri-
cis et notariis publicis quibuscunq per-
tinentate et dioc. mogunt. ac alias vbi

libet constitutis et specialiter tali vel tali
plebano **S**alutem in dño et mandatis
nostris immo verius apostolicis firmit
obedire. **L**itteras sanctissimi in xpo pat-
ris et dñi nostri domini pauli diuina p-
uidētia pape. ij. eius et a bulla plumbea
in cordula canapis pendēte more curie
romane bullatas. sanas integras et illes-
sas ac omni proorsus vitio et suspitōe ca-
rentes in mei notarij publici et testium
infra scriptor pntia per talem in eisdem
lris principalit notatum pntatas. **N**os
cum ea qua decuit reuerētia nouerit re-
cepisse: quaz tenor dinoscitur esse talis
Paulus epus etc. **P**ost quaz litteraru
presentationē et exceptionē fuimus per p-
dictu **N.** requisiti vt in causis nobis de-
legatis aduersus talem ex aduerso i eis-
dem litteris principaliter notatum pce-
dere citatoriasq lras ptra eū decernere
et iusticiā sibi ministrare dignaremur.
Nos igitur decanus iudex predictus vo-
lentes mandatu apostolicu exequi vt te-
nemur vobis et vestz culibet in virtute
sancte obediētie et sub pena excomunica-
tionis quā in vos et vestz quelibet prefē-
tis mandati contemptore et neglectorez
in his scriptis. triu tamen diez canonici
calmonitōne premissa vel preuis ferim?
firmiter et districte precipiendo manda-
mus. quatinus vñs presentibus acced-
datis quo ppter ea fuerit accedendum p-
fatum **N.** publice citare curetis: quem
nos peremptorie citamus p pñtes. vt
die tali etc. vel die. xij. a pñauum. in sinua-
tione et publicatiōe cōputanda. quoruz
diez quatuor p pñto et quatuor p secūdo.
et reliqs quatuor p scio et pemptorio ter-
cio assigna? ppeat p se vel p sufficēte p-
curatore erford. i curia bitatiois nre lo-
ra sciaz corā nobis tali die o iusticia rñ-
sur? **C**itātes ec eūde ad oēs act? iudicia-
les i iure obseruari pluetos. gradatim et

successive usque ad sententiam diffinitivam inclusivam. Cum intimatione quod siue comparuerit siue non: nos nihilominus quod iustum fuerit faciemus. **D**iez autem nostre citationis et formam et quid feceritis in premissis nobis per vestras patentes litteras, hanc serie litterarum continentes, aut instrumentum publicum fideliter rescribatis. **D**ati et actum Erford, in predicta curia. Anno domini etc. nostro sub sigillo. et ista forma frequenter communiter. licet sub alijs verbis ponat speculator titulo de citatione. scilicet iam de citatione. etc. viso. **E**t ista forma sonat de unico iudice delegato. sed quicquid dantur plures scilicet duo vel tres. **E**t ista quicquid dantur simpliciter. de offi. dele. in c. cum causa. **Q**uandoque cum diversis clausulis. et quandoque cum clausula tali. quod si non omnes interesse poteritis: duo vestri nihilominus exequantur. de offi. dele. prudentiam in prin. et c. cum super. **Q**uandoque cum clausula. quod si alio interesse non poteritis: alter vestrum nihilominus exequatur. **E**t hoc quando sunt duo iudices ut in dicto c. prudentiam in. scilicet item quoque. **Q**uandoque cum clausula quantum vos vel duo aut unus vestrum. **P**rima clausula ponitur in rescripto appellationis quod producit in audientia litterarum contradictoriarum. **Q**uandoque partes non conveniunt in unum iudicem quia tunc dantur tres cum clausula. quod si non omnes etc. et quilibet partium eliget unum et cancellaria dat tercium. et tunc omnes tres habent precedere nec duo habent precedere nisi tercius se excuset. ut in dicto c. prudentia. **E**t ultima clausula frequenter in litteris conservatorijs. quando dantur conservatores ecclesiarum vel universitatum studiorum. **Q**uia tunc ponitur clausula quatenus vos vel duo aut unus vestrum etc. **E**t tunc quilibet insolitum precedere potest a principio. **S**ecunda

forma per quam dantur duo iudices cum clau. quod si non ambo. hodie non est in usu. **Q**uando ergo dantur plures iudices cum predictis clausulis debet de huiusmodi clausulis fieri mentio in citatione sic dicendo. **N**. decanus ecclesie beate marie Juxta vel conservator venerabilium et circum spectorum virorum domini magistro doctorum et scholarium alme universitatis studij erford. vna cum ceteris nostris in hac parte colleg. **C**um clausula. quatinus vos vel duo aut unus vestrum etc. a se de apostolica delegatis. **Q**ui autem delegatis quo ad nomen premissi debet preponi patet. quia representat personam domini pape. de offi. dele. cum olim. cum concor. **E**t quando sunt plures delegati tunc maior et dignior debet preponi. de quo in spe. de citatione. scilicet iam de citatione. etc. prealle. **C**irca quod notatur unum dubium facti. ponamus causa delegata fuerit olim episcopo prageni. **N**unquid postea cum ecclesia ista fuerit metropolitana ipse factus archiepiscopus precedere poterat in causa prius coram eo inchoata **J**oh. an. in addi. spe. si. de delegato. scilicet licet. ver. restat. videtur tenere quod sic si nomen proprium esset expressum in commissione. **R**atio quia per dignitatem archiepiscopalem non desinit esse episcopus. unde papa vocat seipsum episcopum. facit lex eos in fi. **C**. de no. mu. li. x. **I**stud dubium moveri potest propter ludetes ad scacas ut ibi dicit **J**oh. an. per eandem legem fuit iudicatum. quod qui in ludio scacorum querit mactare socium cum petona: facta regina victor erit. **P**ro quo **J**oh. an. in addi. ubi supra ubi plures. l. et rationes adducit. **D**icit tamen quod due audiuit pronunciare contrarium. **C**oncordato distinguit. primum dicit precedere quoniam puenio fuerit scilicet de certa petona. **S**ecundum quoniam de certa non esset conveniunt. **I**tem in forma mandat delegatis omni

bus super quos habz iurisdictionem q̄
tam ad hoc. qz alias sua iurisdicō n̄b̄
posset explicari. de offi. dele. c. i. 7 c. pre
terea. 7 c. seq̄nti. de quo in spe. n̄. de ci
tatione. §. iam de citatione. 7. quid si de
legatis exemplificat. 7 c. se. An autem
tenor rescripti debeat totus inferi in ci
tatione legitur 7 notat in c. ij. de dilan.
7 no. Jo. ibeunticus in glo. iij. q. ij. fi
c̄ps. qz alias non valet citatio de hoc no
ta in c. veniens. de accu. super finem vlt
tra glo. Sed ip̄m rescriptū bullatum n̄
tenetur mittere citato. vt no. in dicto c.
ij. de dila. Aliqui etiā miserunt in citati
one libellū. de quo in c. ij. iam alleg. de
dila. Item citantur ad respondendū acto
ri de iusticia. Aliqui citantur primo ad
dicendum p̄tra cōmissionem quicquid
dicere vel opponere voluerint p̄tra eam
7 iste terminus seruatur in cū. p̄ substā
tiali. Item qz possit index 7 debeat p̄mi
nari. p̄bat in c. cum ex litteris. de testi
m. in integ. 7 in spe. 7 citatione. §. viso
7. Item index. Item qz in forma citati
nis apponitur qz executor debet rescribere
diem 7 horam. de hoc no. in spe. de ci
tatione. §. vl. ver. Si vero mandat. Ju
dex delegatus quādoqz non p̄cedit per
se sed causam cōmissam subdelegat. Et
erit forma subdelegatiōis ista vt sequit̄
N. decanus eccie b̄re marie Iudex cau
se 7 partiū infra scriptarū a se. ap. speci
aliter delegatus honorabili viro tali cā
tori vel scolastico. Salutē in dño litters
ras sanctissimi in x̄po patris ac domini
nostri dñi pauli diuina prouidentia pa
pe. ij. nos noueritis recepisse sub hac
voborum forma. Paulus ep̄us 7 c. Sed
quia nos tam nostris q̄ eccie nostre ne
gocijs legitime p̄epediti cognitione.
7 decisione negocij huiusmodi ad p̄s
vacare 7 intēdere cōmode non valem̄
Idcirco de vestra legalitate plurimū
h̄si. vobis in hac pte p̄mitti vices n̄as

donec eas ad nos duxerit euocādas

Forma euocatiōis iudicis subdelegati

Dubz litteris
apostolicis huiusmodi nobis
presentatis ac per nos cū debita reuerē
tia vt decuit receptis nos forma 7 teno
re earundē diligent inspectis. attenden
tes qz p̄tunc arduis 7 legitimis nostre
eccie ac alijs p̄epediti negocijs ear̄ exe
cutioni debite put voluissimus intēde
re non poteramus. Vobis dñis. **N.** 7
N. supradictis 7 vestz cuiuslibet in hac p
te p̄missi vices nostras donec eas ad
nos duceremus euocādas. put in n̄ris
litteris desup̄ confectis plenius cōtine
Et qz de executione p̄sentis huius littera
rum apostolicarū p̄sonaliter put tenemur
intendere volumus Idcirco p̄pter hāc
7 certas alias causas animū nostrū ad
mouentes huius per nos vobis factas
cōmissiones tenore p̄sentium duxim̄
reuocādas 7 p̄sentibz euocamus ac
ōnes 7 singulas causas corā vobis aut
altero vestz in vi huius per nos vobis factē
p̄missionis quolibz inter q̄scūqz 7 sup
quacūqz intētas in statu quo corā vo
bis aut altero v̄m tpe notificatiōis hu
iusmodi reuocatiōis n̄e fuerit 7 existat
ad nos ex certa scia aduocari 7 aduo
cam̄ p̄ p̄ntes Que oīa 7 singula vobis
oībz 7 singulis supradictis 7 alijs quoz
interest aut sua interesse putat tenore p̄
sentium intimamus 7 ad vestrā 7 cuius
libz v̄z notificāre. Et aliq̄ subiūgūt mā
datū. I. mā dātes vobis q̄tin̄ i huius ne
gocio p̄cedat. fm traditā a se. ap. vobis
formā 7 alias put d̄ iur̄ fuerit. p̄cedēduz
In cuius rei testimoniū l̄as p̄ntes fecim̄
n̄ri sigilli appēsiōe p̄mitti. Datū. Et
licz ponat i forma. sz qz nos tā n̄ris 7 c. li
cz ista dicat. tñ potest fieri subdelegatio
pro sola voluntate. Dato qz non fuerit
aliquo legitimo impedimento p̄epe

ditus delegatus. de offi. dele. pastoral.
 ut ibi p. Inno. c. Si maliciose velit se
 exonerare tunc subdelegatus p. pellere ne
 quit ad eam recipiendam. si de malicia con
 stat ut ibi. Et p. fieri p. b. etiam i. e. n.
 super questionibus Et subdelegatus dele
 gatus habentis iurisdictionem habet etiam
 coercionem. alias delusoria videretur sua
 iurisdictione. eo. n. ex litteris. Delegatus
 autem subdelegatus college non tenetur
 admittere. de quo in. c. de coram. eo. n.
 Dicitur in forma committimus plenari
 am r. vel donec r. In isto est magna di
 uersitas Quia si subdelegatus est simpli
 citer. tunc censetur delegatus in totum
 Si ipse subdelegatus prius cepit iurisdic
 tione non poterit a delegato reuocari.
 Item si a subdelegato fuerit appellatum
 tunc si est datus non in totum appellatur
 ad delegatum datum cum clara. appel. re.
 non ad papam ut in. c. cum te. e. n. Et idem
 si solam executionem sententie sibi refer
 uauit ut in. ca. si subdelegatus in fi. de
 offi. dele. li. vj. Sed fallit in duobus ca
 sibus in quibus appellatur non ad delegatum.
 sed ad papam. de quibus in. c. si is cui. r.
 c. si a subdelegato. e. n. li. vj. Et quando est
 vnicus delegatus p. pluribus subdelega
 re ut no. in. c. cum te alle. Dicitur etiam
 in forma Adam? r. quia delegatus b. n.
 p. pellere subdelegatum ad causas susci
 piendam nisi constet q. maliciose vel
 se exonerare. ut ia dixi Item b. n. In cuius
 testimonium Nam subdelegatio p. batur
 per litteras delegati solo sigillo ei? sigil
 latus

Forma citationis ordinarij. et decla
 ratio eiusdem

Offici. curie epi
 scopolis mogun. vel alias ple
 banorum rectori talis eccie Salute in dno
 Vobis in p. mte sce obediencie firmiter

et districte precipiendo mandamus. quatenus
 accedatis quo propterea fuerit accedens
 dum. talem ad nostram presentiam ci
 tare curetis: quem nos citamus peremp
 per presentes. ut tali die compareat
 in iudicio legitime coram nobis quere
 lis talis finaliter respondere Datum r.
 Talis forma est breuis quia ipsius iu
 risdictio iam est fundata et radicata a iu
 re. Ex quo iudex est ordinarius proprius et
 naturalis ipsius citandi. Unde non oportet
 in citatione exprimere causam ex qua
 competat sibi iurisdictione seu quare habe
 at iurisdictionem super eum. sicut facit
 delegatus dummodo recipit rescriptum
 aplicum r. ut in forma Item talis citatio
 dirigatur plebano. in cuius parrochia
 deget ipse citandus. et habet domicilium
 et committitur sibi citatio facienda. Pos
 set tamen ipsi citando dirigere et ad eum
 mitti Sed quia tutius est citationem p.
 alium fieri qui de hoc testificetur. q. per
 citationem possit hoc occultari De quo in
 spe. de citatione. s. iam de citatione. d. i.
 Et no. de do. et contra. c. vlt. Committi
 tur ergo alijs ut citent ut per eorum re
 lationem constet de citatione ut ibi no.
 Item in citationis forma ponitur ver
 bum perempt. dicitur perempt. eo q.
 discepcionem perimit ita vult lex. iij.
 ff. de iudi. et perimit discepcionem id
 est ultra non panitur aduersarium tergi
 uersari. De quo p. Jo. an. in addi. spe.
 de citatoe. s. viso. Aduertendum est q. in
 prima citatoe non est mittendum pemp.
 ut l. i. presentaneu. E. quoniam et quando iudex in
 aut. qui semel. Nisi fieret ex causa ut in
 l. conuicta. ff. de re iudic. Debet g.
 citari reus tribus edictis. et tunc tertium
 edictum est pemp. etiam si non exprimat. ut
 no. v. q. ij. in sum. Et q. ex causa p. ro
 cari reus vnico edicto pemp. videlicet
 ppter distantiam viar. vel si res celeritas

tem desiderat. ut in capitulo cum ex lit-
teris de resti. in integrum. Et sic venit in
usum qd communiter mittunt iudices vni-
cam citationem peremptoria. et valet.
Nec ob hoc solum potest appellari ut di-
cit **Inno.** in preallegato capitulo primo
de dila. **U**bi dicit qd sola peremp. affig-
natio prima vice facta non est sufficiens
causa ad appellandum. **D**ebz tamen co-
tinere istud peremp. competentia inter-
sticia et intervalla temporu. ut vice prima
quarta. q. iij. de illicita et no. in capitu-
lo primo de dila. **E**t quanta tempora et
intervalla continere debeat hoc est arbi-
trarium et arbitrabile a iudice ex distan-
tia viarum. negotij et personarum ac re-
poris qualitate. ut in capitulo. cum ex
litteris de resti. in integrum. no. in ca-
pitulo primo de dila. supra allegato.
De quo etiam in spe. de citatione. §. nunc
de temporu. **S**i tamen fierent tres cita-
tiones tunc si reus in primo citationis
termino non venit reputatur contumax
quo ad hoc ut teneatur actori comparere
ad expensas ut no. de procur. querel-
lam. **E**t in spe. titu. de expensis. §. iuxta.
versu. sed queritur. sed pro contumacia
huiusmodi non inferuntur reo alie pene
contumacie. quia non constituitur con-
tumax quo ad hoc ut posset pro tanto ex-
communicari vel missio contra eum fieri
ut in. c. pl. de do. et contri. **N**isi in prima
citatione responderet se non venturum.
quia tunc contumacia esset notoria. si ergo
in citatione non est verbum peremp. cita-
tio non parens excommunicari non po-
test nec patitur missionem saltem si cita-
tio non est ante iudiciu. **N**o aut de cita-
tionibus iudicialibus qd occurrunt in pro-
cessu iudicij faciendum est postea patebit.
Sz qm citatio estonica et peremp. licz tres
terminos contineat sufficit vno termino
parere. et solu post vltimu locus est pe-

ne. **D**e hoc in spe. de cita. §. viso. **E**t per
Jo. an. in addi. spe. sicut in processu ex-
ecutoris et. **I**te dicitur in forma ut tali die
papeas si ponit i citatione papeas feria. vi.
vel die mercurij. intelligit de prima
feria. vi. vel die mercurij. per. l. eu qui
ff. de no. ob. notat in. c. exposuit de dila.
Si autem dies illa sit feriata in quavo-
catus est reus an artet citati ad pareri-
dum. **U**nde hoc potest contingere dupli-
citer vel quia exprimitur in citatione co-
pareas tali die dominico vel non expr-
mitur. sed dicitur compareas. x. die. et
in ista die incidit dies feriata. **I**nnoce.
in ca. vltimo. de fef. post recitatione opi-
nionu videtur placere finaliter qd licz in
citatione exprimitur error dicendo com-
pareas die dominico ut extitit in causa
procedam? siue error tacite insit. ut pu-
ta dicitur in citatione compareas deci-
ma die. et illa in diem dominicum inci-
dat qd semper citatus comparere tenea-
tur. **R**atio quia in citatione duo viden-
tur mandata. videlicet qd tali die cop-
pareat et si illa die non debet vel non po-
test nihilominus videtur sibi mandatu
qd compareat quanto citius facere potest.
Nosti. tenet pstrarium. et cum eo videt
tenere **Richardus de senis.** **Jo. caldri-**
ni videbitur ibi dicere qd si error tacite
insit tunc teneat citatio quia tenuita pri-
cipio. **U**nde licet tunc casus supervenit
ens mandatu suspendat non tamen ex to-
to relaxat. et ita sequenti die tenetur co-
parere. **S**ecus si error est expressus. qz
tunc negat citatione tenere. **E**t hoc evi-
tandum hodie iudices sunt cauti dicendo
in citatorio. x. die papeas si iuridica fue-
rit. alioqui pria die iuridica sequi. **U**n-
desuluit **Jo. an.** in alle. c. pl. de fe. qd hac
cautelam iudices teneant maxie. **Q**uia
posset qd apud iudice si esset dies feriata?
et apud citati esset ut ibi p3 p tex. qd singli

episcopi seruare debent et ita seruant
curiales Et etiā quantoq; alij iudices
maxie delegati An aut teneat citatio et ariz
in casu pueris scz si citatio decernit die
feriato vt citetur reus ad diē nō feriati
ibi etiā no. p. doc. Et finaliter tenet ibi
Jo. an. in nouella q; teneat talis citatio
Et distinguit ibi triplicē actū in citatōe
primus actus est preceptū de die citatō.
Secundus est illi pcepti executio. s. ip
sius citatis actus. Tercius est pcessus ex
tali citatione inchoatus. Primus actus.
vt dicitur non requirit causę cognitionē. Et
ideo pot fieri die feriato vt in l. fi. c. de
feti. Secundus actus ex eadē rōne sile pot
fieri die feriato. Tercius actus est qui ē
inchoatiū pcessus. isse cū habeat causę
cognitionē tali die non pot expediri. et re
mittit ad spe. ti. de citatōe. §. i. ver. Item
q; citatio Jo. cal. etiā tenet stratiū. Et
inter alias rōes mouet. qz citatio est de
pcessu etiā p se et principaliter. vt in de
cre. qm de pba. Pro hac facit. qz p. tal
lem actū perpetuatur iurisdicō eo q; ē
actus iudicialis vt no. de offi. dele. l. c. 3.
Ex quo ergo est iudicialis nō debet fieri
die feriato et est forte hoc tñ. et ita ser
uatur. An aut sit citatio vt. x. die ppa
reat. an tunc dies receptōis seu infirma
tionis lēz citatōis pputetur in nume
ro dierum expressoz. no. Guil. in spe.
de cita. §. viso. ver. penul. Et de vila. §.
i. v. l. 3. pone. Et tenet q; non cōputetur.
Item in forma citationis non posui de
certa hora. s. cōpareas die tali hora tali
terciatiū vel vespaz etc. Et q; ergo nō est
pfixa certa hora v3 iudex expectare reuz
ad finē diei. s. vsq; ad illā horā qua pot
in cām qz incūbit ante noctis tenebras
expedire. de offi. dele. cōsult. De gēa
tñ pteū expectare r. s. 3. ad diē seqntem
vt ibi. Item nec de loco fit mētio. qz or
dinarius certū h3 locū siue pistoriū vt

supra dixi Secus in delegato. Cū ipse
debet certū locū assignare de rescrip. offi
et c. fi. Dicitur in forma cōpareas legit
time Cū pot cōparere p se vel per procura
tozem. vt postea dicā. Et delegatus re
gulariter non pot quē citare vt personalit
corā eo cōpareat s. fallit in cal. bo hoc de
quibz in. c. i. de iudi. l. i. xi. Item dicit
qrimonijs talis rñsursus Et nō exprimi
tur causa ppter quā citatur. 3. per talē
citationem non inducitur litis pendētia
vt in cle. ij. vt lit. pen. Ad hoc ergo q; ci
tatio faciat litem pendere ad effectū q;
nihil possit innotari. requiritur q; cita
tio sit instruens. videlicet q; p ea pset
super q; debeat re? pueniri. Item q; a cō
petenti iudice sit facta. et q; peruenit ad
noticiā citati vt in cle. i. vt lit. pen. De
hoc tñ an in citatōe sit cā exprimenda et
quare fiat no. per Jo. an. in addi. spe. §.
i. sup. ver. Item q; in ea nulla causa vbi
videtur tenere q; exprimēda sit causa p
rōnes ples quas ibi adducit. sed cōiter
non seruatur Item citatus citatur solū vt
respondeat querimonijs actoris in cau
sis in quibus posset procedi lit. non cō
test. De quibus supra feci mentionem
Posset reus a principio citari ad totaz
causam scilicet ad procedendum et ad
procedi videndum in tali causa ad om
nes et singulos actus incumbētes serua
tis terminis vbiis et consuetis vsq; ad
diffinitiuam sententiam inclusiue cum
oibz et singulis actis actantis scriptis
ris litteris et munimentis quibus in ne
gotio huiusmodi vti intendit et se iuu
re. cum intimatōe q; siue comparuerit
vt pferat siue nō. nos nihilomin? in
causa predicta prout iustum fuerit ipsi?
citati cōtutmana seu absentia nō obsā
te procedemus et oporteret non nisi p
valuas ecclie pdcē citato Et q; talis est
causa priuilegiata et eodē modo citatur

non oportet eū ppter ea postea ad singu-
los actus de nouo citari. Alias si nō est
causa priuilegiata in pcessu. vel si est ta-
lis citatio q̄ isto modo non est citatio.
sed soluz querimonis responsurus. rē.
tunc d̄portet ipsuz ad singulos actus vo-
cari. vt uidetur dicere Guil. in spe. de ci-
ta. §. viso. Dicit tamen ibi Joh. an. in
addi. q̄ hoc pcedit vbi iudicium non ē
in loco remoto a dyoce. citati: puta in
curia. Nam tūc qz esset difficilimū cita-
tiones p singulis actibus mīti potest p-
cedi ad examinationem cause ⁊ diffiniti-
onem siq̄ non venit. Si aut pars venit
vel pcurator citabitur ad singulos act⁹
etiam si in vno fuerit cōmmax. De quo
plenius per Jo. an. i addi. spe. de cita.
§. viso super h. dominus autem meus.
De cōminatione quid debeat fieri dixi
⁊ remisi super forma citationis delegati.
Non tamen cōminatio talis faciēda ē
de necessitate. nec habet vim perempt.
nisi alias perempt. exprimatur. de quo i
spe. de citatione. §. viso. h. sed queritur
In fine citationis ponitur dat⁹ rē. nec
subscribuntur testes. rē. quia sufficit lit-
teram citationis esse sigillat⁹ sigillo iu-
dicis. siue sit anteiudicialis siue de iudi-
cialibus. vt no. in. c. qm̄ de pba. Citati-
ones tamen que emanant de curia reuol-
guntur per tabellionez in publicam for-
mam. ⁊ hoc est tñius i arduis maxime
coram delegato. Et tantū de decreto ci-
tationis ⁊ eius forma que tamen exten-
di potest sicut visum fuit expedire

De actu citationis

Nunc videamus ^{m⁹d} ^{actm}
ipsius citationis qualiter iste
se debeat habere cui cōmittitur citatio fa-
cienda per litteras vel voce viua. qz de-
bet accedere ipsam citanduz ⁊ citare fin
q̄ sibi est iniunctum. si citandus copiaz

sui facit. Si non potest eum habere pso-
naliter. de hoc ptestetur ⁊ de diligentia
circa hoc facta. Et semp citandus est q̄s
si inuenitur. de eo qui mit. in poss. ca. re.
f. ca. vl. Si non inuenitur citetur pcur-
ator eius. si quem dimisit. quez dimit-
tere tenetur qui se absentat. maxime si
semel est citatus. de pcura. dilectus. de
eo que mit. in poss. c. fi. Si pcuratores
non dimisit. faciat citationez ad domū
⁊ requirentur amici. de quo in. c. causaz
que. de do. ⁊ contm. ⁊ ibi in glo. ⁊ in. c.
vl. e. ti. ⁊ in. c. vl. de eo qui mit. in poss.
Item in ecclesia in cuius prochia degz
⁊ moratur cū populus cōueniret ad di-
uina. Et traditur certa forma in citatiōe
videlicet in tali vel tali loco publicetur
Et ista forma est seruanda in. l. diligen-
ter. ff. mandati. in. c. cum dilectus. de f-
scrip. vt in citationibus que emanant a
cū. In quibus scribitur si eius copiaz
habere poteritis. Alioquin in domo ha-
bitationis sue. ⁊ in ecclesia cathedrali rē.
Non tamen debet citans intrare domū
citandi eo inuito rē. de quo in spe. de ci-
ta. §. sequitur. ver. sed an reo. ⁊ in cle.
causam. de elec. Et dicitur absens qui
est extra provinciaz. vt ibi notat. Quā-
diu ergo quis copiam sui facit. non est
citandus ad domum. quia ad citationez
ad domum recurritur quasi ad vltimum
refugium. vt no. Hosti. de do. ⁊ cōtm.
causam que. nisi in casibus i quibus eti-
am sufficit prima vice. Et quādo habet
locum citatio ad domum plene no. per
Inno. ⁊ alios in. c. vl. de eo qui mit. in
poss. immo non sufficeret denunciari p-
curatori si ipse ē presens. Ita tenet Eli-
cen. in. c. vlti. de do. ⁊ contm. Et quādo
locus citandi non potest tñte adiri. pa-
pa mandat citationem fieri per edictum
De quo d̄ iudi. c. i. in cle. Et potest iste
cui cōmittitur citatio faciēda per altum

citare. vt tenet. **Coff. et Bosl. in c. vi.** de eo qui mit. in poss. **Licet ipse De. et abbas tenent contrarium. Et debet fieri citatio claris verbis. An aut credatur nuncio referenti se citasse tractat Guil. in spe. de citatione. §. sequitur. et. sed nū quid credatur et sequenti. Et consultit ibi qd iudex quilibet maxime delegatus presente actore et tabellione iniungat nūcio qd ipse talem reū ex pte sua citet sub tali forma. Sic qd tali die et loco perempit compareat in tali causa coram eo respondurus. et tūc notarius id preceptū iudicis et mandatū nuncio factū redigat in act. Quia dato qd nuncio credatur sup act citationis p eum facto. non tamē creditur sibi super commissione facta sibi vt ibi dicit **Johā. an. in additio. Nam** **coffred. tractado de edicto. si qd in ius vocatus ēc. Dicit qd ad hoc qd locus sit huius edicto. lex esse necessaria quorum secundū ponit qd de mandato iudicis facta sit citatio. et hoc ponit ppter malos nūcios. qui sine mandato vocant interdū** **Et ppter hoc qd dicit Jo. an. in addit. spe. in loco statim alle. Et reprobat qd in multis locis seruatur. qd preceptum nūcio factū de citando nō scribitur. Et qd scribitur relatio citationis dicit sic** **Retulit talis nuncius se de mandato iudicis citasse tale ēc. Cū tūc ipse officium non sit circa mandatū sed circa executionem mandati. Scribat igitur notarius in act. quō tal iudex constituit talē nūciū suū ad citatōes in tali cā faciēdas. qui nūcius iurauit corporaliter tacto euāgelio scō oēs ambasantes et citatōes in ea causa sibi p iudicē ipositas et p ipm iudicem iponendas fideliter facere et referre. et ibi etiā ipse Jo. an. in addi. in isto dubio. An credatur nuncio etiam publico et iurato sup citatōibz. Vel an ponit standū sit inramēto ppter volentis iurare se nō citatū****

recitat diuersas opi. quid sentiant circa hoc doctores et practici **Bosl. in sum. rub. de p. m. §. ij. ver. quid si absens** **Tenet finaliter qd hoc est relinquendum arbitrio iudicis qui psonarum et negotiū qualitate pēsans vel credat nuncio. vel neganti se citatum iuramentū offerat ad sui innocentiam ostendēdā. et hoc placet Jo. an. in addi. vbi supra ppter graue periculum qd imineret probō viro non citato ex dicto viliis ribaldi Non tūc est hoc sic arbitrarium sicut illud de quo in c. consultit de offi. dele. De quo non licet querelari Unde si iudex hoc casu male arbitretur ppter grauamen. potest appellari. quia videmus quicqz pessimos iudices sicut et nuncios Quā vero citatio fit per litteras. probatur facta citatō ipso qd citator remittit litteram citatiōis seu pmissiōis sibi facte apponendo ibi sigillum suum. et hoc habet generalis consuetudo. ita nō. per **Bosl. in c. quoniam de proba. tamen melius est qd per litteras suas rescribat diez et formā sue citatōis facte maxie qū fit citatio vt die. x. vel. xij. compareat ēc. Qualiter autem debeat citari capitulum nō. in c. bone. i. de elec. quia ipsum capitulū capitaliter aggregatum citari debz si potest reperiri. Si non potest reperiri conuocari vel si nolūt aggregari tūc faciat homo quod potest Unde citetur publice in ecclesia vt ibi dicitur. in glo. que incipit et sic citentur etiā singuli nō tanqz singuli sed tanqz illi ex quibus constituitur capitulum et qui vna cum alijs faciunt capitulum alias citatio non valeret quia causa capituli non est causa singulorum vel econuerso. xij. q. ij. qui manu mittitur Et nō. in c. bone. iam alle. facta igitur citatione si fit per nuncium redeat nuncius ad iudicem referēdo sibi in presentia tabellionis qualiter vbi et****

quantum ad quid reum citant. Et ista nunciij relatio est in act. scribenda. Et sic scribere tabellio. **A**nno dñi 72. die tali coram tali iudice in mei notarij pñtia talis nuncius retulit se citasse talem inuentum et psonalit apprehensum. vel si non fuit apprehensus retulit se dixisse. pcuratori tali vel familie sue q die tali. tali hora pparerz corā pñco dñio iudice ad pcedendū et ad procedi vidēdum in tali causa que vertitur inter ipsum et talē sup tali re vel ad iurandū. vel ad iurare videndū de calūnia vel ad videndū iurare testes 72. Ille vero cui comitit ci tato faciēda p lras solz in cedula affixa citatione. vel in ipsa citationis carta a tergo scribere sub hac forma: Ego. **P**. pleban? vñ rector talis eccle talē fm for mam pñtis mandati vel citationis citaui tali die vt tali die cōpareat corā tali iudice in causa tali per se vel p pcuratorē iuxta pñtiū lras pñennā et tenorē. vel scōgisco me lras pñtes tñ die vñ tñ publicasse et inuissasse et cē fidei executū ipsum citando. prout recepi in mandatis In cui? testimoniū sigilluz meū pñtibz est appensum. **E**trū aut ordinari? possit citare subditi suū extra iurisdictionez suam per nunciū vel lras le. et no. q sic i c. romana. §. pñtrabente de fo. ppe. li. vi **Q**uia igit citatus sic p iudicem. et de ipso iudice cōparere. Et hoc si est iudex ordinarius suus iste qui citat seu citare mādāt. vel delegatus et hoc exprimit in citatione. vt supra dictū est. **E**l si enā non est suus ppius iudex ordinari?. habet tñ alias iurisdic. ordinariam. et in citatione exprimitur talis causa: que si vera esset deberet corā eo respōdere scz qā dicit cōtraxisse vel deliquisse in terra que est scz de iurisdictione citantis. d quo plene per doc. in c. ij. d dila. Aliis

si non cōparet contumax reputaretur **S**i vero citatio esset talis que non artaret ad veniendum. et per consequēs non inferret cōtumaciā sic ē citatō temeraria que citatum non artat. vt in. c. bone. ij. de elec. concor. cle. pastoralis. de re iud. dñ. ver. notorium quippe. **E**t nonnulli sunt casus: in quibus citatus venire nō tenetur. de quibus in glo. notabili in ca. veniens de accu. et ibi per Jo. and. super ea. **E**t solz de hoc tradi vna generalis regula in ca. ij. de dila. videlicet q vbiqz in citatione ponit aliquid in iustum vel in honestum vel tale qd certū est citato cōpetere exceptionē declamatoriam iudicij. **E**t si citatur spoliatus qd tñ deat spoliatori in cā civili vel alit in cā criminali vñ militi alteri? negotia pcurāti. ex q talis error exprimit in citatione ire non tenetur citatus. **E**t idem si alias est notorium fm aliquos. de quo dicendum vt ibi. Aliqui tñ distinguūt **Q**uia aut ipso iure deficit iurisdicō citantis. et tunc citatus si istud est notorium venire non tenetur. nec valet processus contra eum. aut ope exceptionis potest citatus se subtrahere a iurisdicōne citantis. et tunc tenetur se subtrahere et comparere et excipere. alias tenebit processus contra eum. de quo per Jo. and. in addi. spec. de cita. §. i. **C**ontumax est qui cōtra edictis vel vno precepto. citatus non venit vel venit sed non obedit. vel illicentatus recedit. Ita diffinit Guil. in spe. d contumacia. §. i. **H**o sti. in summa diffinit sic. Contumacia ē erga iudicem vel prelatum cōmissa inobediencia. et dicit commissā. quia semp obediendum est. de quo de tempo. ordi. ad aures i glo. et super ea. **E**t dñer si sunt modi cōtumacie: de quo in. ca. ij. de dila. et contu. in glo. et super ea. in ca. quoniam frequenter. vt li. non contes.

in. §. i. Quia si latitat vel impedit ne citatio ad eum perveniat. vel minus instructus compareat &c. De quo etiam inspe. de contumacia. §. i. Item contumacia est multiplex. Aliqua est contumacia vera & vere que alias dicitur evidēs vel notoria. ut quando citatus respondet se non venturum. nec quod transponet pedem Et an sufficiat hoc dicere extra iudiciū. quia si in iudicio diceret esset indubitatum. Et alia septem dubia circa hoc pulchre tractat Jo. an. in addi. spe. de conti. §. i. Secunda contumacia est vera presumpta. ut quia apprehensus est citatus personaliter. sed non venit in termino. Ista dicitur vera eo respectu. quia apprehensus est personaliter Presumpta dicitur tamen. quia non veniendo potest forte excusari propter aliquod impedimentum. Tercia contumacia est ficta. ut quia non est apprehensus personaliter. sed citatus ad domum de quo etiam in cle. unica. de do. & conti. in glo. magna. Et valz ista scire propter sequentia maxime ad istud. quia pro contumacia obligatur contumax ad restitutionem expensarum. sed qualitas predicta videlicet si est contumax evidēs siue notorius aggranatur ex tali qualificatione in duobus. primo in expensis non dico restituendis. sed prius restituendis antequam absolvetur de sen. excom. venerabilibus. §. secus. li. vi. Secundo in eo quod non habet beneficiū vel etiam redditus vel puerus coram iudice. de quo per Jo. an. in addi. spe. ubi supra. Si ergo actor est contumax punietur. ut in. c. actor. de do. & pti. li. vi. quia soluit expensas. & cum hoc non admitteretur ad aliam citationem nisi cautionem faciat quod velit. decetero fideliter comparere. ut ibi. Potest tamen etiam reo instante & docere volente de iure suo procedi ad diffinitionem lit. non contesti. de quo in. c. causam que. de do.

et dicitur. Et qualiter tunc sit procedendum & in quibus citationibus vocandus sit actor contumax. Plene per Inno. & alios in. c. i. ut lit. non contesti. Sed si reus est contumax penas habet. quia potest excommunicari. Et si talis est causa in qua potest fieri missio. & in qua procedi non potest. lit. non ptesti. sed si est causa in qua procedi potest lit. non contesti. ex privilegio iuris. vel hominis. ut dicitur supra in cle. dispendiosam. de iudi. & in cle. sepe. de verbo. fig. Tunc procedi potest in principali ad receptionem testium & ad diffinitionem sententiam in penam contumacie rei. Ita tamen quod reus citetur ad singulos actus. de quo etiam supra dixi. Et sic conservatores dati universitatis studio &c. procedere possunt in principali contra contumacem cum de speciali mandato principis procedere debeant summarie & de plano &c. Possunt tamen si volunt contra reum contumacem procedere ad excommunicationem vel missionem sicut alii iudex. Terminum igitur citationis adveniente actor ppeat per se vel per procuratorem eius. si talis est causa in qua constitui potest procurator cum litteris citationis. & faciat fidem iudici. de executione seu insinuatione citationis facit reo per modum quem predicti accusando contumaciam & absentiam ipsius citati. petendo pronunciari eum & reputari contumacem & contra eum tanquam contumacem procedi. ut. ff. de iudic. propterandum §. & si quidem. Et no. per Guil. in spe. de conti. §. sequitur. & de comparitione §. Et facit singula redigi. & conscribi. in act. de proba. quoniam contra. Et iudex pronuntiabit seu reputabit eum contumacem dicendo. Talempet nos. & de mandato nostro citatum in diem hodiernum ad instantiam talis super re vel causa tali & sufficienter expectatum. nec per

se nec per responsalem comparere durā
tem ad petitionem et requisitionem ipsi
us actoris vel sui procuratoris compa
rentis. et eiusdem absentis contumaciam
accusantis et petentis eundem per nos co
ntumacem reputari. reputamus prout ē
merito contumacem Et iuxta istam for
mā scribet etiam tabellio. s. Anno dñi m. cc.
die tali hora tali corā tali iudice comparu
it talis actor. vel talis ipsius procurator
qui procur. mādātū. pcuratoriū cui? te
nor inferius inseritur produxit vna cū
lris citatorijs et alijs lris sigillo tñ sigil
latis. vel instrumentis super executione
citationis eiusdem pfectis: quaz tenor
fuit infra continetur. Et talis citati et nō
cōparentis contumaciā accusavit. petens
eum p ipm iudicē pronūciari et reputa
ri contumacē. et sibi decerni contra euz
litteras oportunas. quem diu? expecta
tum ipse iudex contumacē reputavit. et
litteras contra ipm decreuit oportunas
Nec est vis an sic scribat tabellio in pso
na sua vel in persona iudicis. alio modo
talem non comparentem diutius expec
tatum reputamus contumacem et. de
quo de conuer. coniug. dudum. de fide
instru. c. i. et ij. Et ita debz actor compa
rere in termino corā iudice. et contumaciā
rei accusare. Si ergo etiā actor nō com
paret. tūc fiet ppenfatio contumacie acto
ris. cū contumacia rei. vt no. de do. et con
m. actor li. vi. Si aut reus non comparz
et etiā iudex ē absens vel impeditus. ita
qz si comparuisset nō fuisset pcessum in
causa. An reputetur contumax. et condem
nari debeat in expensis. est glo. notabil
i c. vl. d. do. et pm. et glo. vl. et pm iudex
a q vult pena incipere. vicz vel ab excōica
tione vel immissione. vt i. c. me. vt lit. nō
contest. vt ibi no. Et debet alter a princ
pio esse ptemis q ea magis timeat vt. c.
si. qm. s. vl. in fi. Donescū tñ esset vt a

missione incipetur. qz pri? est recurrend
duz ad res q ad psonas. vt ibi no. Ju
dex ergo procedēdo ad missionē contra
contumacē in actione reali puta sup eā
vel fundo. Decernit actorem mittendū
tūc in possessionē rei petite cā custodie.
Et fiat missio per dec. vba. Decernim?
constituim? vel mittim? vel iubemus te
esse possessorē talis rei cā custodie. et
volum? qz talis minister noster pōnat te
actualit in possessionem. et talem missi
debet dare iudex. vt hoc impleat et ei re
ferat qñ factū sit. Ita dicit Inno. in. c.
i. de eo qui mit. in posses. et licet Inno.
ponit ibi etiā aliā missionis formā Illa
tñ ibi placet Post. et Jo. an. in nouella
et ex tali missione ex primo decreto actor
erit possessor rei. s. commutabilis sic qz
si reus venerit corā iudice infra annū et
cautionē pset de stando iuri et restituat
expensas actori ipse possessionē recupa
bit. vt in ca. quoniam frequenter. s. in
alijs. vt lit non. cōtest. et dato qz actor
missus prop? potentiā rei vel causa do
li non possit possessionem corporalit ad
pisci. adhuc iuris dispositione intelli
gitur possidere ad effectum prescriptionis
annualis. vt in. c. contingit de do. et cō
m. Si vero reus nō venerit infra annū
prestando cautionem. vt dictū est resti
tuendo expensas. Actor etiā circa secun
dum decretum. per anni discursum ve
rus erit possessor fm cōmunem opinio
nem. vt in all. s. in alijs. et ibi no. d. do.
et conti. contingit. et reus non audiet
nisi super proprietate illius rei. Si aut
est actio psonalis. puta quia agitur cer
ti conditione ex mutuo. et reus est cōtū
max. mittetur actor in possessione reruz
mobiliū contumacis. si talis hz Alio
quin in possessionē immobiliū p mō et
mēsurā debiti declarati in libello actoris
qō etiā habet declarare iuramento. et

an hoc sufficiat. vel requiratur pbatō p
testes vel istrumēta tractat **G**uil. i spe.
de pm. §. sequit. r. **I**te qd dicit de offi.
iudi. §. vlti. ibi per Jo. an. in addi. spe.
sup. r. ij. dicendū. r. r. vi. qrendū. r.
vsq ad quantū tps tūc audiet re? sup
illis rebz in quas missio fcaē. le. r. no.
vt lit. non ptest. qm. §. vl. in fi. r. i glo.
fi. r. super ea. qz audir̄ donec iterueniat
scdm̄ decretū **P**ost scdm̄ vero decretū
an r qm̄ audiat. refert an p scdm̄ decretū
sit adiudicata possessio actori. an res
sit adiudicata in solidū. **S**i ē adiudicat
ta possessio audir̄. sed actor hēbit pmo
dū possessionis donec principale sit si
nitum. **S**i res adiudicata ē in solidum
pclusa est via reo. qz tūc nō audiet. **E**t
ista hnt locū in pmmace an lit. contest.
Quid sit in pmm. post lit. contest. p trac
ta. r. qualē pcedet patebit loco suo. **E**t
iste ē vnus modus. fm̄ quē pcedet cōtra
cōmmacē. nō tñ multū festinabit. iudex
ad faciendā missionē de ro. r. pmm. cōmū
git in. i. glo. **P**unitur etiā contumacia
per pignoz captiōnē. per mulctam r. mo
dis alijs. de q in spe. de cōm. §. vlti. **E**t
q iudex etiā ecclesiasticus potest iponere
mulctam. habetur de pe. licet no. de ro.
r. cōm. c. i. **E**t de mulcta ponit **P**ost.
specialem rubricam in sum. de sen. r. re
iudi. **E**t de ea tractat spe. de sententia p
la. §. ij. vlt. est r. quarta. **S**i autē iudex
vult iſligere cōmmaci penā excoīcatōis
sic pcedat p eū. qz hz eū monere vt ad
huc obediat ppendo i certū finitū ppe
tentē. r. pmmaciā suā expurget **E**t si iu
dex ē delegat p scribere sub ista forma
M. decan? p scolastic? r. c. talēccē **I**u
dex cause r pmm̄ iſraſcriptaz. a se ap. spe
cialit̄ delegat **U**nivers? r. singul? pposu
scanis. custodi. hebdomadarijs. ple
baīs. r. diuinorū rectoribz. curatis. nō
curat̄ clericis. r. notarijs publicis. qbus

cūq p ciuitatē r dyoc. talē. ac alias vbi
libet cōstitutis: qui pñibus fuerint req
ſiti. **S**alutē in dño. r. in mādatis nris
imoxen? aplice firmiter obedire. **N**up
auctoritate ap. nobis i hac pte cōmissa
citauimus r citati fecimus talē. vt tali
die sibi pro termino peremp. assignato
cōpareret in tali loco legitt̄ me corā no
bis qreke tñ respōsurus. **S**ed quia idē
citatus in termino hmoi sufficiēter expe
ctatus cōprere contēpsit. **U**nde predicto
M. actore vel ei? pcuratore corā nobis
in termino predicto cōparente. r pdicti
citati nō pparentis pmmaciā accusante
petēte ipm p nos cōtūmacē reputari.
r pro cōtūmacia huiōi cōtra eū pcedi.
ipm reputamus put erat merito contra
macē. r cōtra eū diximus put iusū fue
rit pcedēdū **I**dcircorobis cibo r singu
lis cōtūctim r diuisim in vntate sancte
obediēte r sub pena excoīcatōis quā in
in vos r in quēlibz vestrū. si mādātū no
strū hmoi neglexeritis vel contēpsieritis
adimplere. **C**anonica tñ trimum dierū mo
nitione premissa. in hjs scriptis ferim?
firmiter r districte precipiendo manda
mus quādius accedatis vbi propterea
fuerit accedendum. memoratum. **M.** cō
tūmacē publice r diligēter moneatis.
quē nos pñibus peremp. amonemus
vt ante. xij. dies continuos. a monitōe
hmoi pputādos predictā suā purgādo
cōtūmaciā. iuri pareat corā nobis. aut
eū pſato. **M.** actore amice vel in iure se
pponat. **A**lioqñ ipsū p pmmaciā hmoi
excoīcamus in dei noīne hjs scriptis.
quē sic excoīcatū publice iſra missaz sol
lemnia. corā ppli multitudie de ābonibz
nūcienis diē executōis rē. vt sup. in tor
ma citatōis **I**n ista forma pōit narratō
quō reus fuit citatus r non cōparuit. r
ei? cōtūmacia accusata. **S**ed ista verb
narratiua s n pbat vt i cle. lēis. d pba

Oportet ergo qd de hoc pset pregistru
caule. seu pacta pserip. p tabellione rē.
Erit deo dñi dñt redigi in ac. r actitat
Ite moneñt añi excōicatioem. qz sp sniaz
excōicatiois. r enā alias snias censure p
cedere vñ monitio. alias ipsa snia excōi
cationis ē iniusta ex ordine. r ed pferēs
bēbit penas de quibz in. c. lacto. de sen.
ex. Et qñ sic fert snia excōicatiois pñis
sa monitōe vel alias sub pñitōe. si moni
tō putauerit sniam iniustā vel pceptm
seu monitōem. vñ appellare ista tps mo
nitiois. vel añ pñitōe. r b vt appel
latio suspendat sententiā excōicatiois. de
q in. c. pterea. d app. Et vñ monitio bē
cōpetētia tps iterualla. vñ aliqñ pñit
in monitorio. vt. j. xij. dies qz. iij. pro
primo. iij. scdo. r reliqs. iij. p tercio
r pemp. termino ac monitōe canonica
assignam? rē. De q in. c. pñitōem. d
sen. ex. li. vj. Sufficit tñ sine illi? clausu
le expñitōe. si alias sit pperēs tñm? Si
ptra collegiū vel vñiueritatē est pcedē
dum. Quia vñiueritas vel collegium
non pē excōicari. vt in. c. rōna. §. in vñi
ueritate de sen. ex. li. vj. Tñc vñ collet
giū vel vñiueritas interdici vñ dñ tñc
in forma in singulares pñonas excōica
tionis: in caplm vel pñenti suspēisionis
r in eccām vel monasteriū interdici snias
ferim? rē. vel vñiueritatē ipām interdi
cimur rē. Si at ē ep̄s vel sup̄ior archi
ep̄s pñio vñ suspendi. l. ab igte flu eccie
deinde crescēte pñimacia interdici. terco
excōicari. vt in. c. ij. de offi. dele. li. vi.
Subiūgit in mādato extñcput extñc.
extñc. put extñc. sed b nō optet vt nō.
in. c. pterea. ij. de app. sup. r. excōicatiū
Et in de. vñica. de pces. pñe. sup. r. ex
nñc. Itē dñ in hñs sc̄pñs excōicam? rē
qz sentētia excōicatiois ferti vñ in scrip
tis. de sen. ex. c. i. li. vi Sed qd dicat d
sentētia in hñs scriptis credit Guil. in

spe. ti. de sen. pla. §. nñc at. r. r no. qñ
sit neccāriū. Cōsuluit tñ qd dicat: deinde
si excōicari pseuerat in cōmmacia iudex
pcedet ad aggrauatōez sentētie. Unde
crescēte pñimacia crescere vñ r pena. vt
lit. nō cōtest. qñ frequēter in fi. Et tñc
solet scribi sub ista forma.

Talis iudex delegat? vel ordinarius
tali rectori rē. salutē in dñō rē. dudum
autoritate ap. nobis in hac pte cōmissa
si est delegat? talē citauim? r citari feci
mus in terminū talē: ad instantiā tal. r
qz in termino hñmōi pperere cōtūmacer
non curat: nos pro cōmmacia hñmōi m
limus sententiā excōicationis: r ipsum
mādamus excōicari publice nñciari.
sed qz itē in hñmōi sua cōmmacia pdurā
do pñictā excōicationis sententiā teme
re ptempnit r dñabile in ea pñor dñcit
Quare cum crescēte cōmmacia merito
crescere debeat r pena. vobis mādamus
quatinus pñcñi. N. excōicari singulis
diebz offiis r festiuis accensis cādelis
r demū extinctis in terram pñcñis: so
nantibusqz cāpanis publice d ambone
coram pñlo nñciens. r facians tanqz
excōicari eum ab omnibus art? euitari
Ordinarij breuius sic scribunt. Ta
lis prepositus vel offi. tali rectori seu
plebano salutē in dñō qz talis citatus a
nobis in certum terminū ad instantiā
talē nō pparuit: quare vobis mādam?
quatin? eū pempt. moneatis. vt adhuc
infra. x. dies pñiuos a receptōe pñitūz
cōputandos se cū pñcñ. N. amice vel in
iure pponat. alioquin ipsum excōicam?
dei noie in hñs scriptis. quē sic excōica
tim publice de ambonibus rē. Aggra
uationē sic scribūt offi. Offi. vel iu
dex general? plebano talis eccie salutē i
dñō. qz talis excōicatus a nobis pro cō
mmacia ad instantiā talis hñmōi sentētia
non formidat. Quare vobis mādam?

quatinus ipsum excōicatu singulis die
bus officiis accensis candelis et pulsatis
campanis publice de ambonibus nūci
entis. **Dat. rē.** **U**lterius si adhuc non
curat parere iuri et petere absolutōem
dirigit aliud mādātum sub ista forma
ut sequitur

Offi. talis et cetera

salutē in dñō licet talē dudū excōicau
mus pro p̄t̄mācia aggrauatōis senten
tia subsecuta ad instantiā talis. Ipse tñ
h̄mōi sentētiā temere sustinet aīo indu
rato. quare vobis mādāmus quatin⁹ eū
excōicatum et aggrauatū sicut p̄r pub
lice nūcietis. inhibentes oībus et singu
lis vestris proclianis ne eū sic excom
municato emendo vendēdo. sal. aquam
ignē. cibum vel potum ministrādo: vel
alias quīs genere cōmunionis phibite
p̄cipient quīs mō p̄ faciēs rē. vel sic sic
canonicā ad n̄am fugere voluerint vñ
onem minoris excōicatis snia: quaz p
b̄ incurrūt fore ligatos publice nuncie
tis vel sic alioqñ cōtra ip̄os p̄ executōis
sniam vel alias penas put iustū fuerit p̄
cedem⁹. **E**t sciendū q̄ p̄cipātes excōi
cato regulariter incurrūt minorē sniam
cū sit v̄iale: de q̄ in c. cū sacris. qd̄ me.
cau. et ibi plene per Jo. an. in cōmenta.
Sunt tñ aliq̄ plone p̄uilegiatē ut p̄ci
pient excōicato. **D**e q̄b⁹ in c. qm̄ mul
tos. xi. q. iij. et in certis casibus etiā eis
licite p̄ alias p̄sonas cōicat. **D**e q̄bus i
c. si v̄re. d̄ sen. ex. cū cōcor. et p̄cipā
tes etiā ante inhibitiōem iudicis incur
rūt minorē. tñ ista inhibitiō fit eo q̄ pl⁹
timere solet qd̄ sp̄cialiter iniūgit q̄ qd̄
generaliter ip̄erat. **I**tē ex b̄ maior plur
git contēptus qd̄ cōtra phibitōez iudi
cis fit vel facit ut no. in. ca. alle. lacris.
Participātes tñ excōicato nō p̄nt p̄p̄
b̄ excōicari maiori excōicatōe nisi prius

notati et i sp̄e monent⁹: ut iuxta formaz
et dispo sūdem capituli constitutiōem d̄
sen. ex. li. vi. **P**ostea si nec sic p̄recontu
max a sua contumacia reuocari: sol⁹ iudi
ci cessatio a diuinis q̄dū p̄is fuerit ex
cōicatus. et etiā istā p̄cedere monitiō.
qz oēm vindictā p̄cedere vñ monitiō
ij. q. ij. indigne. **E**t scribunt p̄ ordinat
rium sub hac forma.

Offi. talis tali plebano salutē in dñō.
q̄uis talis dudum a nobis excōicatōis
sentētiā p̄ contumacia ad instantiā talis
inodatus diuersis aggrauatōibus sub
secutus. **I**tē tñ. **I**. sentētiā hui⁹ et pe
nas contēnens eas temere sustinet: et i
eis sordescit aīo obstinato. vñ sua exigē
te contumacia ipsum magis aggrauare
cōpellimur vel contra ip̄m rigidi⁹ p̄ce
dere nos oportet. **I**deo vobis mādāmus
quatin⁹ p̄consules consules et maiores
ip̄ius opidi talis vel iuratos et potētes
talis ville publice moneatis ut infra di
es. viij. seu. xv. predictam excōicatum
ab eoz cōsortio p̄cipatōe et cōione eij
ciant et excludāt. vel quātū in eis est
ipsum inducant ut ad sic m̄tis eccē gre
mium redeat: iuri pareat corā nobis. et
bñficiū absolutionis curet obanere.
alioqñ q̄dū et q̄nēs itē excōicatus in
eccīa v̄a vel ei⁹ terminis p̄is fuerit. mo
ram traxerit: domiciliū vel māsionē ha
buerit cessetis et cessare faciatis ab offi
cio diuinorū: quē sic suspēdim⁹ dei noīe
in hīs scriptis. **D**atū rē.

Aduertēdum tñ q̄ pro pecuniario del
bito non potest fieri interdictum genera
le. ut in extrauagān. p̄de bonifacij. viij.
Et an v̄cā cessatio censeatur generalis
vel specialis tractat Jo. cal. d. n. de cita.
in tractatu de censura ecclesiastica iuxta
fi. **E**t in p̄dca forma monentur maio
res loci. quia sentētiā hui⁹ p̄ quā idu
citur cessatio etiā ip̄i puniuntur. **S**ed

quia principaliter fertur sententia contra contumacem. Etiam ipse deberet prius moneri ut supra allegatum est. Tamen predicta forma in formis ordinariorum frequenter tamen, sed iste forme non sunt ita precise quin mutantur secundum diversitatem fororum. Conveniunt tamen in effectu et facile est stilum et consuetudinem cuiuslibet fori practicum sequi. Solent etiam isti processus aggravationum dilatarum diversis modis scribendi sic

Unde contra ipsum suam contumaciam exponente ad penas graviores nos procedere oportet. ut quod timor dei a malo non revocat coerceat saltem severitas ecclesiastice discipline de vi. et bo. clericorum. Vel sic. Cum nos dudum talem pro contumacia ad instantiam talis duxerimus veliculo excommunicationis innodandum. Ipse sequens contempnis ecclesie clauibus tanquam inobediens filius adhuc in graue salutis anime sue preiudicium scandalum fidelium perniciousiter in sua contumacia perseueret. Ideo ne de sua contumacia possit gloriari: et ne facti sui peruersitas alijs trahat presumptoribus in exemplum: hoc po-nus pena ipsius sit metus alteri. Et maxime quando ordinarius procedit ad correctionem excessuum solent scribere videlicet. Idcirco ne facilitas venie alijis incensum tribuat delinquendi: in alie. c. ut clericorum. Item quod si ea haberet que male usurpantur vel perpetuantur obmittimus excessus via alijs aperimus. ut. xxxv. q. ix. loci. Vel sic. Quia abscondenda sunt vulueta que fomentorum non sentiunt disciplinam. lxxij. di. plurimos. Item ut alij eius exemplo a simili arceantur. de vi. et bo. cle. clericos. Item pena vnius sit metus alterius. ut in. l. capitulum. §. famosior. ff. de penis. Item ne facti peruersitas alijs trahat in exemplum. Item quod ubi maior est culpa: maior de-

bet exerceri vindicta. de here. excommunicamus. §. credentes. Item quod ubi magis exceditur est seuerius vindicandum in. c. tanta. supra alle. Potest etiam procedi contra contumacem ad suspensionem ab officio et beneficio. Et qualis ordo seruandus sit in inflictione penarum. no. in. c. cum non ab homine. de iudi. quod aliter est ordo quando pene sunt infligende pro contumacia: et alius pro crimine. ut no. in glo. vl. et super ea: et de tanto maior est contumacia de quanto a re minori insurgit ut no. Jo. an. xv. di. duo. et no. e. ti. in c. cum non ab homine. Item si comparatur coram iudice: non tamen vult respondere: nulla iusta causa eum excusante. vel illicitatis recedit reputabitur contumax ut dixi supra in descriptione contumacis. Item debet citatus tempestiue eripere iter. quod si tarde arripit: ex impedimento sibi in via contingente non excusabitur. Ita colligitur ab ar. in. c. cum in veteri de elec. Et ibi per Jo. an. supra penult. glo. Et sic citatus mittit procuratorem sed iste non comparet et contumax efficitur. propter talem contumaciam procuratoris non debet excoicari officio. sed tunc quando dominus causa scit et non purgat. ut in. c. i. vel lit. non pres. et in iura excoicationis pro contumacia procuratoris iuste feratur contra ipsum. Dat ibi Hosti. filium quod iudex antequam hanc sententiam feret significet domino contumaciam procuratoris assignando sibi terminum ad eum purgandum ne possit pretere ignorantiam. Et licet non possit dominus excoicari propter contumaciam procuratoris ut desinit est. per tamen contra ipsum nullio fieri. vanabiliter etiam puniatur in expensis. ut dicunt Hostien. et Innocen. in alle. capitulo. i. vel lit. non contest. Sed dominus habet actionem contra procuratorem. De qua ibi plene tractat. Deinde si contumax excoicatur: reiat coram iudice et velit stare iura petat ab so-

lutionem: debet absolui recepta cautōe
q̄ iuri pareat. vt in .ca. qua fronte de
app. ⁊ adhuc est pars citanda pro qua
lata fuerit sententia excoīcatōis. dato
tñ q̄ nō vocetur: tenet absolutio d̄ quo
ibi nō. ⁊ de iudi. c. i. ⁊ in spe. de p̄ma
cia. §. si. vtr. sed pone. dicunt tñ pe. ab.
⁊ egidi⁹ q̄ ps ex hoc grauatur: ⁊ poterit
appellare: ⁊ b̄ p̄cipue qñ excoīcat⁹ erat
pro manifesta culpa qz tñc debisset p̄
cedere satisfactio: ⁊ recurratur in mate
riam ad glo. ante penul. in .c. ex l̄is. de
offi. dele. ⁊ de symo. ad aures. de vtr.
fig. ex pre. vt lit. nō prest. qm̄. §. in alijs
cum p̄cor. Sciēdum est q̄ si excoīcat⁹
staret p̄ annum p̄naciter in excoīcatōe
ex hoc surgeret p̄ra eum suspitio q̄ ma
le sentiret de articulis fidei Et ista p̄na
cia ānualis p̄seuerāti inducit suspitōez
heresis. ⁊ pro tali suspitione. q̄ est p̄ba
bilis possit excoīcari. ⁊ si tñc itez in ta
li excoīcatione lata pro suspitōe hui⁹ p̄
seuerauerit p̄ annum iudicabit hereticus
de q̄ de purga. c. inf. de pe. grauē. xi. q.
iij. rursus. ⁊. c. q̄cūq̄ Si āt citat⁹ p̄pter
infirmitatē vel aliam iustā cām ipedit⁹.
q̄ venire nō p̄t ad mādātū iudicis ⁊ cā
est ardua in qua nō tenet p̄stingere p̄cu
ratorem. debet mittere excusatoez. si ipe
dimentū est ipale. ⁊ ipse est tal⁹ qui in
iudicio p̄ se stare p̄t. de q̄ in .c. querelaz
de procu. ibi plene de hoc Si cā est mo
dica d̄z mittere procuratorē. Si āt ipē
citat⁹ mittit seu misit ⁊ detēms fuit ipse
vel p̄curator in vis seu alias ipeditus. si
ex t̄co alicui⁹ hoc p̄tingit. h̄z actionez cō
tra dolose detinentē seu ipedientē. si est
soluēdo. si non est soluēdo restituit ex
clau. generali ff. d̄ ex q̄. cau. ma. in inte
grā est. l. h̄z ⁊ si. §. vl. De q̄ in .c. ex l̄is
de resti. in ite. ⁊ in c. cum bertoldus. de
re iudi. ⁊ p̄ Anno. in .c. quodē

Comparitio rei.

Reus ergo sicō
paret tñc h̄z sup̄b. huiliter. ⁊
h̄z melacolic⁹ hilariter d̄z se iudici p̄stat
re ⁊ ne iudicē exaspet. ⁊ d̄z p̄pere i loco
ad quē citat⁹ ē Uel ibi p̄ iudicē ius red
di p̄suenit. ⁊ si est index delegat⁹. vcl ali
as nō est p̄p̄ri⁹ ordinari⁹ ipsius. nō statū
in eū vcl iurisdicōem suā p̄sentiat. h̄z p̄
mittat p̄testatōem q̄ talē p̄paritōez vcl
actū faciēdum corā eo nō velit in ipsuz
tanq̄ in suū iudicē cōpetentē aut in ip̄i⁹
iurisdicōem cōsentire. nisi in quantum
tenet de iure. de q̄ in spe. de cōparitione
h̄. hoc q̄z. Et aduertat ille q̄ p̄testatōez
facit. q̄ istā clau. vcl adiectōem v̄iz Nisi
i quantum d̄ iure teneor. nō obmittat. v̄n
d̄t notabile in o. in .c. cum ana. d̄ elec. q̄
fam⁹ est. q̄ cōparens corā iudice ordina
rio vcl delegato ⁊ non protestat⁹ q̄ non
cōsentit in ei⁹ iurisdicōem. qz p̄t index
eū ex hoc p̄nūciare cōmācē. d̄ iudi. c.
l. de h̄. si. ex pte. i. **Q**uod noluit stari
iuri ⁊ sic poterit excoīcari Sec⁹ si addit
in protestatōe. nisi i quantum de iure de
beo fm̄ eū Et si re⁹ cōparet p̄ procurato
rem. petat actor q̄ doceat procuratorē d̄
mādato procuratorio. q̄d oñtēte d̄z p̄
curator rei nō occultare de app. sepe. in
p̄ri. Et si p̄curator p̄ducit mādātū petat
copiā. cōinducias deliberādi sup̄ eo. ⁊
idē si actor p̄ procuratorē cōparet. re⁹
vel procurator ei⁹ petat copiā ip̄si⁹. ⁊
terminū ad ipugnādū si videbit sibi ex
pedire Re⁹ cō vel procurator ipsius. si
iudex ē delegat⁹. petat copiā sibi fieri
sui iurisdicōis d̄ offi. dele. cum in iure
Petat igit⁹ originale rescriptū sibi ex
hiberi. vt ibi nō. Et si l̄t vari terminum
ad dicēdū ⁊ opponendū si voluerit con
tra rescriptū. ⁊ iudex h̄z illa decernere
alias eēt loc⁹ appellādi p̄ut spe. tradit
de hoc formas in tractatu d̄ li. cōcep.

In ti. re app. rer. in sexta forma. Et ista
oia sic ptes vel eoz pcuratores petita
ac p iudicē decreta et admissa. dñr p no
tariū cause in ac. p scribi. Et p sic scribe
re tabellio. Anno dñi rē. die tli. hora ta
li rē. sparuit corā tali iudice. talis cleri
cus vel layc. vel tal ipi pcurator. q mā
dant pcuratoriū infra lēpū tenorē pdux
it Et talis ad sui instantiā et diē et horā
bmōi. citati qrimonijs ipi cñfusus cō
tumaciā accusauit petēs eū pputari cō
tumacē. Et aduerso pputit iudice ad huc
p tribunali sedere tal pncipalis. vel tal
ei pcurator noie pcuratorio. et rescrip
tum aplicū origiale sibi exhiberi. ac ei
et pcuratori p dēi copiā ei dēcerni ac tra
di. et ppetentē finitū ad dñm p rescrip
tū ac mādātū bmōi si sibi ppetent affig
nāto. Qui iudex ipse originale exhibuit
ipulq mandati p dēi copiā sibi fieri de
creuit. ac talē diē ad ipugnādū p dēi p
finito pem p. assignauit. Et in psona
iudicis p sic formari. Anno dñi rē. cō
puit talis corā nobis. et petiuit rē. cui
exhibuim. dēcreuim. finitū assignant
mus vt in forma rē. In termino g ad p
missa assignato. si actor pcuratoriū rei
vel si re pcuratoriū actoris vel rescriptū
vel iurisdictionē iudicis ipugnare poterit
ex aliqua cā ipugnet. Et q pnt opponi p
rescriptū vel pcuratoriū mādātū. i. pcur
atoriū tractat. Guit. in spe. de rescriptū
pntatōe et pcuratore. et d ppe. in d. a
di. si n ppetat sibi exceptiō. petat sibi edi
libellū. Et istū eglatit actor edere teneē
vt i. q. ij. offerat. de li. ob. c. i. Et dico
regularit qz fallit in casib. q ibi no. Et
p b re. nō pntent in iudicē. vt no. in. c.
int mōstria de re iud. nisi p aliquē aliū
actū talis cōsensu psumat. Cū vtile ē
sp de b. ptestari. vt sup dixi. Erit for
ma pcuratoriū ista si sit in in pñia nota
rij publici.

In noie dñi amē rē. Indcōe rē. pōt. ta
lis. die tali. mēse tali. hora tali. loco talē
In meiq notarij publici subscripti et
testiū infrascriptoz pñia psonalit pñi
tatis. Discret. vir. n. cleric. pncipalis
vel laic. talis dyoc. mō via iure cā et for
ma qbus melioribus et efficaciorib. fiet
ri pmit et debuit. fecit creauit cōstituit
et solēnter ordinauit suos vtros certos
et legitimos et indubitatos pcuratores
actores scōres. negotiōz gestores et nū
cios speciales et gñales. Ita q generalit
tas spēalitati nō deroget vel ecōtra talē
et tales pñtes. et on pcuratōis bmōi in
se spōte suscipiētes. et talē et tales absen
tes tanq pñtes et quēlibet eoz isolidū
ita q non sit cōditio melior occupāns.
S. q. vn. eozū incepit alter eoz libere
prosequi valeat mediare pariter et finire
ad agendum et defendendū. posset addi
prosequēdum pertractādū in causa seu
causis que vertuntur et esse sperantur que
verantur seu verā et esse sperantur inter ip
sum const. n. etem ex vna parte. et talem
talis dyoc. parte ex altera. omnesq ali
os et singulos sua interesse putantes vel
credentes corā iudice tali ordinario vel
delegato necnon coram quibuscūq al
ijs iudicibus ordina. siue extraordina.
delega. vel subdelega. dantis vel dandis
deputatis vel deputandis. vel in causa
quam ipse cōstituit mouet seu mouet
re intendit libellum seu libellos. quascū
q summarias petitiones petendum dā
dum recipiendum dari et recipi viden
dum litem seu lites contestandum De
calumnia et veritate dicendum ac cuius
libet alterius generis sacramentum lici
tum et honestum in ipsius cōstituentis
aīaz pñtādū et pñari vidēdū. et ex aduer
so b fieri petēdū et vidēdū ponendū ar
ticulandū positōib. articulis respondē
dum ponēz et articulari. et contra eos

Forma

excipiendum ac suis respōderi petendū
et obinendū. **T**estes litteras et instru-
menta iura et munimenta pducendum
et alterius pñs testes iurare et probatio-
nes videndū. et testes ac probatōes ip-
sius ex aduersa pte reprobandū et ipug-
nandū. et crimina et defectus opponendū
et probandū declarandū ac declarari vi-
dendū contra declarationē: ac pñz ad-
uersarioꝝ seu aduerse pñs dicendū. bñ-
ficiū absolutōis simplicit. vel ad caute-
lam ac resti. in inte. pñcipalit vel incidē-
ter petendū. et obinendū cautiones dā-
dum petendum recipiendū supplicādū
et allegandū renunciandū pcludendū
et pcludi petendum. et videndū. interlo-
cutorias et diffinitivas snias ferri petē-
dum ab eis. vel eaz qualibet ac quicqꝫ
alio grauamē illato vel pminato semel
vel pluries puocandū. et appellādū. ap-
pellatōes inuimādū et psequendū. aplos
dāna iteresse et expēsas petēdū et recipiē-
dū ac ipas expēsas declarādū et taxari pe-
tēdū et vidēdū. Et sup ipf iurādū. de lo-
cis iudicibz et notariis pcordādū et pue-
niendū suspectos et suspecta recusandum
līas quas cūqꝫ tā scribēdas qꝫ legēdas
gēam seu iusticiā in se pñnētes ipetrādū
et ipetratis seu ipetradis ex aduerso con-
tradiciendū alium vel alios pcuratores
substituendū et eundē vel eosdē reuocā-
dum ac huiōi pcuratōis onus in se re-
assumēdū. qñ et qñiens fuerit oportū
et generaliter oīa et singula alia faciēdū
gerendum exercendum. et procurandū
q̄ merita causarū exigunt. et legitimis
procuratoribz a lege vel a canone sunt
pcessa. que ipse constituens p se faceret
vel facere posset si psonaliter pñs esset
Enā si mādātū exigant magis specia-
le. Promittitqꝫ ipse constituens mihi no-
tario publico solenniter stipulanti et re-
cipiēdpice et noie oīm et singulorū quorū

procuratorij

iteresi vel interēse poterit. se gratū ratū
et firmum habiturum perpetuo quicqꝫ
per dictos procuratores vel eorū substitū-
tos in quemlibet ipōꝝ actū dictū ge-
sum factū et procuratū fuerit in premis-
sis. et q̄libet premissoꝝ ac volendo eos
ab oī satisfactiois onere releuare. **P**ro-
mittitqꝫ ipse constituens mihi. vt supra.
iudicio fisti. iudicatum solui cum oībz
et singulis suis clausulis oportunis sub
oīm bonorū suorū pñtium et futurorū ypo-
theca vel obligatōe protestans iplos p-
curatores nō velle tacite reuocare. sup
quibus oībz et singulis pñtuenens me-
moratis me notarium publicū requi-
siuit. vt sibi vnum vel plā pficerē instru-
mēta. acta sunt hec Anno Inditione pō-
nificatus mense die hora et loco quibus
supra. pñtibus discretis viris. a. b. c.
Potest etiā mandātū procuratorij
probari per litteras constituētis sigillo
suo sigillatas. de procura. ex insinuatio-
ne et censu. sopite Et no. in cle. i. de pro-
cura. Et iste est casus specialis in quo si-
gillum priuati facit fidem. et quando in
litteris suis constituens dat procurato-
rem debent ille littere dirigi iudicij vel
aduersario. de quo in spe. de procura. §
rōne at forme. ver. ij. §. nunc at. p. si at
et erit ista forma.

Forma procuratorij quo constitui-
tur pcurator per litteras ipsius pñtue-
tis

Honorabili vi-
ro domino officiali vel iudici
tali. talis. Quicquid poterit seruitij re-
uerentię et honoris in causa seu causis
que vertitur siue verti et esse speratur In-
ter me ex vna et talem parte ex altera in
iudicio corā vobis inoto et forma me-
lioribus et efficacioribus: quibus possū
et debto. facio creo constituo et ordino

meos veros et legitimos procuratores
ut sup in alia forma. Et pstituit eē pcur
rator apud acta. et pstituit pcurator
clericus vel laic⁹ cū edictū hui⁹ sit p
hibitoriū. vt l. c. i. de pcur. Re. li. vi. Et
pcurator pstituitur p aī li. ptest. libere
renocari. postea nō nisi in certis casibus
de q in. c. ij. de pcur. li. vi. Et in qua eta
te possit pstitui. hētur in c. qui generale
e. n. li. vj. Itē et absens et pns p pstitui
mi procurator. e. n. licet. li. vi. In for
ma hui⁹ mādati primo ponitur clausu
la insolidū. Cū sine tali clausula p hō
pcuratoribus pstituitis vn⁹ sine altero
non esset admittēdus nisi in causis elec
tionū. et in alijs spūalib⁹. vbi p iudex
ydoneū magis eligere vt in. c. si duo. de
pcur. li. vi. Subditur clausula ista ita q
nō sit melior conditio rē. quis sit istius
clausule effectus. hētur in. c. si duo. ad al.
ibi de b. Et vt hētur in forma cōstitutē
ad agendū et defendēdū. vñ si ē actor. et
pstituit solū procuratorem ad agendū. et
nō ad defendēdum. procurator talis de
fendere cogitur vel satisfare de defendē
do. vt no. de pcur. qui ad agendū. li. vi.
in glo. et in spe. e. n. §. i. ver. Itē excipit
tur. Valet tñ si dicatur ad agendū et ex
cipiēdū. cū excipe sit defendere. vt no.
in. c. impatoris. de iura. calū. Itē si re⁹
cōstitueret ad agendū tñ ptenand⁹ esset
actori ad expensas. de procu. cōstitutis
Itē dicitur in forma ad dandū et recipiēdū
libellū lit. cōtest. Et ista et filia q sunt de
substantia ordinis iudiciarij potissime ex
primuntur. Si tñ aliquor talū non eēt
facta specificatō. p hoc nō viciaretur. ex
q dicitur primo ad agendū et defendēdum
Caut⁹ tñ est illa exprimi et ita seruare
Itē dicitur ad pstandū iuramentū de calū
nia rē. Et nisi hoc exprimeretur in mā
dato nō admitteretur ad hui⁹ mādatū
pstandū. de iura. calū. c. vl. li. vj. sunt

si aliqui act⁹ pro quor exercitio p pcur
ratorem fieri requiritur speciale man
datū qui enumerant in. c. qui ad agendū
de pcur. li. vi. Itē dicitur in forma
procuratorij ab interlocutoriā vel senten
tia diffinitiuā appellādū. hoc possit imo
tenceretur procurator etiā si non esset ex
pressum. qz tenetur appellare vel signifi
ficare dñō q appellet si velit. Nō tñ te
netur nec pseq p appellatōez. nisi p tene
atur in mādato b. Itē dicitur aliū vel alios
pcuratores substituendū rē. hoc nō p
pcurator. ante lit. cōte. nisi hēat specia
lit in mādat⁹. Postea p eē si nō p tene
tur in mādato. vt in. c. i. de pcur. et re. li. vi.
de q ibi. Dicitur etiā in forma mādati
ptas substituēdū renocadi. alias sine tali
clausula vel ptate sibi tradita non possit
substituēdū renocare. vt in. c. ij. de pcur.
li. vi. Item subditur clausula. Et gene
raliter oīa rē. Et ista clau. qzuis genera
lis. ex verbo generalitatis hui⁹modi
non p illa q requiritur speciale mādatū.
de q in. c. qui ad agendū de pcur. li. vi.
Itē subiūgitur pmissioq ipse pstituit
tātū rē. et hoc debet cōneri in mādato
actoris qui pstituit pcuratōrē. sed clau
sula que sequitur scz iudicio sisti et iudis
catum solui. p tinet ad reum qui habet
cauere pro suo procuratore. de iudicat
to soluendo. et iudicio sistentio. de quo
d pcur. mādato. Sed vtrumqz ponit
tur in mādato. quia vterqz cōstitutur
ad agendum et defendēdum. Et qd dicitur
quicquid per ipsos procuratores factū
fuerit. Et si diceret quicquid per eos
legittime factum fuerit rē. non valeret.
quia etiā quod dolose facit procurator
valet et nocet domino. vt in. l. si procu.
ff. de do. et contm. No. vt lit. non p tel.
c. i. De q per Jo. an. in. c. relatio. xij. q.
i. Jo. an. c. si. de dila. in nouella. Ce
no. ele. c. i. de pcur. et sciēdū q ille q sciē

ter et sine pteftatione recipit instrumē
tum vel lras sine pcuracionis: in quibus
instrumēs canit pro ipō super inclusis in
mādato cogitur pstituentē defendere. vt
in cle. i. de procu. Et aliqui constituitur
quis pcurator generalit ad oēs causas
corā quibuscūq; iudicibz. de procu. pe
nitio. eo. ti. qui generaliter li. vi. Aliqui
ad certā cām et corā certo iudice Aliqui
mādatum limitatur ad certos actus tñ
sicut placet instrumēti. Item pstituitur
pcurator ad iudicia. vt iam visum ē ad
negonia et ad iudicia. qñq; simpliciter.
qñq; vt ad rem ppriam. Potest etiā p
curator pstitui simplicit. vel sub forma
qñiens constitutentē abesse cōtingat. Et
si simpliciter est cōstitutus. si tunc vñs
postea per se in eadē causa compareat vt
causam tractet. censetur procuratorē re
uocare nisi protestetur qñ. de qñ in .c. pe
nūl. de procura. li. vi. Interueniūt etiā
qñq; alie persone in iudicō noīe alieno
videlicet noīe actoris vel rei. Et qñq;
sine mandato cū cautione tñ de rato. vt
puncta persona. vel pors eiusdē litis.
Et qñ censetur coniūcta psona no. de re
scrip. nōnulli in fi. cū remissionibz. Alij
sine cautioē. vt tutor curator qñ. et quō
qui procurat cām collegij vñ syndicus.
vel yconomus. vel cām vniuersitatis vñ
actor qui etiā aliqui ab vno cōstituunt. et
quid sit yconomus. et quid defensor or
phanotrophus castaldus qñ. ponit guil.
in spe. pte. i. in rubri. de hīs qui alieno
noīe in iudicio interueniūt. et in rubrica
leqn. Et non est vis in noīe. s. an vocet
quis pcurator vel syndicus qñ. vt in .c.
penitio. de pcu. sed bene est vis in modo
constituēdi. qñ quantū ad hoc bene cul
ratur. de quo per Inno. in .c. imperator
et in .c. cum causam. de iura. calum. Et
debz procurator esse instructus vt dicā
spe suo. Et quia vt dictum est si nō im/

pignatur per reum iurisdicō indit. vel
procuratorij actoris. nec aliquid oppo
nit reus vel opponere poterit cōtra cita
tionem vel aliam positiōē. sed videt se
destituti exceptionibus: que possent op
poni ante libelli oblatiōem. Vel si com
petant sibi alique exceptiones. vult ta
men eas reservare an hoc possit vel mñ
sit. dicam suo loco circa materiā excep
tionū dilatoriā qñ.

De libelli oblatione

Potest libellum
quem actor tenetur offerre. de
li. obla. c. i. Immo etiam si a reo non pe
teretur. iudex ex officio faciet eum dari
vt ibi no. Et iste est casus in quo supple
re potest de facto contra ea que habetur
in .c. bone de postul. prela. Ratio est ne
sibi illudatur quia aliter iudicium nō
valerz. Potest tamen iudex ante datio
nem libelli facere et tubere factum propo
ni verbo per actorem vel suum procura
torem de iudic. pastoralis. et eo audito
statim reum interrogare super eo. et si re
us confiteatur Iudex precipiat ei qñ sa
tisfaciat et per talem confessionem nō sit
lit. contest. ex quo datio libelli non pre
cessit. Ita dicit notabiliter. Bern. in
c. dudum de elec. ij. glo. que incipit. Ez
pone qñ reus. Nec cñ fertur tunc senten
tia diffinitiva sed sit preceptum reo vt
soluat debitum infra certum tempus.
Secus si libellus esset oblatu et super
illo sequeretur confessio. tunc deberet
ferri sententia. et ita servatur. et istam cō
suetudinem cōmendat Guil. in spe. de
li. obla. ver. Licz quia per eam lites pos
sunt minui: quod fieri debet de do. et cō
tu. finem. et offertur libellus propter ac
torem. propter reum et propter iudicē.
propter actorem vt ius suum declare
tur. Propter reum an cedere vl contē

tere velit propter iudicem ut sciat qua
liter formare debeat sententiam que fin
petitionis formam est ferenda. **De sy.**
licet hely. Item no. in alle. ca. de libel.
obla. Et debet continere libellus nomē
actoris rei iudicis et causam implicantē
factū et inferentē conclusivam petitionem.
Unde dicit Jo. de lig. q. libellus est sy
logismus iuristarum. et dicit Hosti. q.
licet libellus multa debeat continere Suffi
cit tñ de consuetudine approbata. q. appa
reat in libello quis petat. a quo. et quid
et qualiter. et coram q. Dat. verius. Quis
quid coram quo. quo iure petatur. Et a
quo recte ppositis quisq. libellus habet
Et debet libellus ista continere clare. q. de
bet esse sine oī obscuritate Unde caueat
advocatus formando libellum de nimia
generalitate Item q. non ponat ibi vel
de quo de emp. et ven. c. si. Item nō po
nat dictōnem si. cum sit pditionalis in
certa. Item caueat a vbo duplici pæg
nāti et amphibologyco et ab oī dubio et
obscurō. Item libellus debet esse brevis
Est em libellus in pposito. Brevis scē
tura intentionem actoris continens cō
tra adversariū necessario inferens et cō
cludens. ut no. dicta. l. ampliozem. C.
appel. in. §. i. Caueant libellorum dicta
tores verbosis assertionibus uti. sed es
sola scribere que ppendiosa narratione
possint causas explanare Unde dicitur
libellus diminutivus a libro ppter sui brev
nitatem ut dicit Guil. in spe. de li. con
cep. §. i. in pñ. Sicut codicillus a codi
ce. Potest etiam dici libellus a libra in
qua pōderatur iusticia fm Roffre. Q.
ār vñ q. in quibusdā causis nō sit neces
sarius libellus. petitiō tñ in actis debet
scribi. ut in de. sepe de v. sig. In quō
tñ differat libellus et petitiō possit dubi
tari. Cum etiā petitiō pñere debeat ac
toris intentionē. et eē clara et certa. et tal

q.cludat necessario actoris intentōez
ad hoc ut fm eā possit certa sentētia ferri
alias nō esset apta. Dicendū est q. in h
differūt q. in libello pponēdo servanda
est forma. sed illa q. formā respiciūt ob
mittūt in petitiōe. Unde debet esse sim
plex ad modū memorialis. et in hoc alle
viatur actor Ita dicit pau. de liza. in al.
de. sepe. et in oī causa civili et criminali li
bellus est offerendus siue causa civilis sit
realis siue psonalis siue mixta Item et
in officio iudicis qd loco actoris prepo
nitur. In oī igitur causa dabit. nisi ius
dicat vel disponat ipm non esse dandū
de q. in. c. i. de li. ob.

¶ Advertendū ergo q. omnium actio
num de mundo que inter aliquos inten
tantur sunt duo membra. quia alie sunt
reales. alie personales. ut insti. de acti.
in. §. omni. et ut lit. non contest. c. quod
niam. §. in alijs. Quidam tamen hīs
duobus membris volunt addere terciū
scilicet q. actionum. Alie sunt in rem.
Alie in personam. Alie mixte ut sunt fa
milie heretic. communidundo finium re
gundorum. ut insti. de acti. §. quedam.
Sed dicendum est q. sunt duo mēbra
tantum. et istud terciū continetur sub
primis scilicet in rem. et hoc quando agi
tur ad reales prestationes Vel sub secu
do scilicet quando agitur ad personales
ut no. in iuribus alle. statim. Inquan
tum ergo actiones mixte dantur ad res
sequuntur naturam realium Inquantū
ad personales prestationes. sequuntur
naturam personalium. Reales actiōes
sunt que rem concomitantur. Unde sci
endum q. rerum alie sunt corporales.
Alie incorporeales. Res corporales sunt
in triplici differētia vel specie quia alie
sunt immobiles ut fundus alie mobi
les ut liber. alie se mouentes q. tñ noīe
mobiliū pñentur ut equus Pro istis

rebus corporalibus competit actio realis. s. rei vindicatio. ut qñ ago ptra eñ qui non est mihi aliquo mō obligatus. neq; ex contractu. neq; ex quasi contractu. neq; ex delicto. neq; ex quasi delicto. Sed quia possidet rem meā mobilē vel immobilē vel se mouentē. Ideo ad illā rem cōpetit mihi actio contra eum. Pro incorporeis cōpetit etiam actio realis. non rei vindicatio. qz incorporea non possidentur. sed quasi possidentur. Unde cōpetit pro eis pñssoria. de quo de indi. c. examinata. §. h. sig. ab late. Personales sunt actōes que comitantur pñonam obligatam. Et ita obligatio surgit et inducit. iij. modis. Causatur cñ ex contractu vel quasi cōtractu aut ex delicto vel quasi delicto. ut insti. de oblig. cum rubri. seqñ. et no. de re scriptis. dispendia. li. vi. Exemplū de obligatione que nascit ex contractu. sicut ē contractus mutui venditionis locandis et in verborū et litterarum obligatione. De quasi contractu exemplū ut in actionibus tutelae et similibus. De delicto ut in actione furti damni dati rapine et iniuriarum. De quasi delicto ut in iudice male indicante et in pñciente de cenaculo qd nocuit. ex istis nascitur obligatio et ex obligatione actio. Unde etiam contractus vel delictū est mater obligationis. Obligatio vltterius est mater actionis. et sic actio est filia obligationis et neptis ad contractū. Sic ergo contractus est auus. Obligatio filia. Actio neptis. et obligatio est ius propter quod et actio ius per quod sit prosecutio iuris. De quo insti. de ac. in principio. Actiōum alie sunt vniuersales. alie generales. alie particulares seu singulares. Actio vniuersalis est quando ius deducitur ad iudiciū cui subiūciuntur pñcula supposita. Unde quatuor sunt vni

uersales actiones que competunt pro hereditate. quia nomine hereditatis cōplectitur vniuersum ius defuncti. ut in l. hereditas. ff. de ver. sig. Ita dicit An. no. in. ca. conquerēte. de offi. ordi. Et sunt ille petitio hereditatis familie heriscunde Actio ex testamento cōpetens pro hereditate ex trebellia. se. cō. rescidēda. et actio exempto competēs. quādo tota hereditas emittit. Actio generalis est quādo generaliter pro pluribus suppositis agitur. ut est actio tutelae. nego. gesto. et similes Actio singularis est qñ pro aliqua re vel aliquibus rebus singularibus actio dirigitur. De quo etiā de li. ob. ca. ij. et in spe. de ac. et pe. §. ij. fm naturam et qualitatem huiusmodi actionum debet formari libellus. et aliter specificatione fit in vna qñ in alia. Qualis ergo specificatio in qualibet illarū exigat patebit in sequentibus.

Forma libelli in actione reali.

Libellus in actione reali sic componitur. Coram vobis honorabili viro dño. N. de cano ecclesie sancte Marie et fordensis moguntin. dyoce. iudice cause et pñtum infra scriptarū. a se. ap. delegato. vel si ē ordinarius. Coram vobis honorabili viro domino episcopo vel archidyacono vel officiali. proponit procurator pñcuratoris nomine viri discreti. N. cleri ci vel layci talis dyoce. conquerendo in iure aduersus talem clericum vel laycū talis dyoce. et quēcūq; alium pro eo legitime in iudicio interuenientem. Et dicit qd licet fundus talis in campo talis opidi vel ville situs. cui cōfines inferius describuntur Ad memoratū. N. pñtuerit et pñtueat. tñ pñctus reus eundē fundū p tot ānos tenuit et occupauit. put tenet et occupat. fructusq; qui ex eo pñtē

pne huiusmodi puerunt pcepit. et sibi ibur
favit ac puenientes pcepit ac iburfat Et
talis modi funduz deoccupare. et pcedo
n. liberum et vacuum dimittere et assigna
nare et restituere cum fructibus ut pmit
tunt inde perceptis contra deum in per
culum anime sue **Quare agit et petit**
pcuratoz pdictis prefato nomine qua
tinus cognito. quantum sufficit de pre
missis denunciatis. decernatis. et decla
rentis supradictum fundum ad. **N.** ante
dictum pertinuisse ac pertinere. predic
tibus. **N.** eu indebite et illicite occupasse
ac occupare **Et** ipsum fundum eidem. **N.**
ad iudicandum fore ac adiudicetis pre
dictibus. **N.** ut fundum huiusmodi
N. liberum et vacuum dimittat. restitu
at et assignat. ac fructus ut prefertur per
ceptos vel eorum valore quem ad tot
libras denarioz pro singulis annis esti
mat. **N.** est a tamen ac aliorum quorum
interest. estimatione salua. tradat seu p
soluat. condemnandum et compellendum
esse et continetis et compellatis per vel
tram diffinitiuam sententiam. censuraz
ecclesiasticam. et alia remedia oportuna
Hec petit coniunctim et diuissim una cu
expensis lit. ac fructibus inde perceptis
et qui percipi possunt et tempore lit. per
cipiendis **Ad** probationem necessariam et
non ultra se astringens saluo nihilomi
nus iures addendi. mutandi. minuendi
corrigendi etc. ut est moris confines ve
ro sunt tales etc. **Circa** materiam huius
libelli. et eius formam multa subalia et
difficilia a doctoribus solent tractari.
Et magna e questio legistarum a quibus
principis censetur rei vendicatio **Sed**
dicunt comuniter qd a domino actoris
et possessione rei. **Et** an domino possidendi
et detinenti omni genere detentionis. co
petat rei vendicatio. **Tangit** Jo. an.
in addi. spe. de cessi. actio. §. i. **N.** lo. ena

per modernos in. c. examinata. de iudi.
Item an rei vendicatio etiam sic forma
qd ex possessione rei reduci potest ad actum
et supponat reum obligatum. de q in spe.
de act. et peti. §. ij. ver. sed quam vocas
Et no. plene per cyrum. de ma. **C.** de a
liena. iudi. mu. ca. facta. l. vnica. in vna
questione **Ego** dicaz aliqua que pro de
claratione ipsius li. occurrunt. **Primo**
sciendum. qd in actione reali. exprimen
da est res que petitur in li. §. li. ob. ca. ij
Et etiam eius qualitas. ut cum petitur
terra debet exprimi an sit aratoria vel vi
neata **Si** petitur materia infecta. puta
massa dicat qualitatem. videlicet an sit
aurum vel argentum. et etiam exprimat
pondus **Si** est signata exprimat nume
rum. de quo ibi per Jo. an. et Oli. de
quo etiam vide qualis debeat fieri spe
cificatio in spe. de li. pcep. §. iuxta. ver.
Item non valet in actione reali. quia si
fundus vel predium habet proprium no
men exprimat. et duo fundi proximi vi
cini. debz esse designari res per pfinia. et
si necesse fuerit subiiciat oculis iudicis
vel aduersarij. ut ibi no. **Item** dicitur
in li. qd licet fundus ad. **N.** pertinuerit.
et pteat. si dicere ptenent no addeto
ptineat. an sufficiat no. §. cau. pol. cu ec
clesia. i glo. de fli. spo. cu ad sed i glo.
Item posset ad vi in libello scilicet perti
nuerit iure domini vel quasi ut in. c. ab
batem sane. de re iudi. li. vj. **Et** quide
dicunt libellum alias non esse admittē
dum. cum verbum pertinere habeat la
tissimam significationem. ut in. l. perti
nere. ff. de ver. sig. no. in. c. cum in eccle
sia de cau. pol. **Sed** guil. in spe. §. cau.
pol. et proprie in. §. sequitur videre. ver.
alie sunt reales. admittit talem libelluz
per c. inter dilectos. de fide instru. cum
similibus **Et** dicit ibi Jo. an. in addi.
spe. qd communiter libellarij eum admit

trinit. et videtur quod in libello non exprimitur causa petendi quia hoc non oportet in reali actione. Potest tamen actor si vult causam exprimere. de re iudi. abbatem li. vi. Et antequam sit exprimere causam an non. no. de li. ob. c. ij. de or. cog. c. fi. Et per Jo. an. Nam tunc est uno respectu exprimere causam. quod si ex ista causa agens succumbit. pro eadem rem postea petere ex alia causa. Nec obstat sibi exceptio rei iudicate. quod licet ratio domini fiat ptenatio. non tamen generaliter sumpti. sed ad causam expressam licet rem motam quo ad donationem limitati. de cau. pos. ca. fi. ut dicit Jo. cal. tra. l. et per. in. c. ij. de li. obli. Secus si nullam causam expressit quod tunc videtur omne ius suum in iudicio deduxisse. Unde succumbens postea non auditur. sed alio respectu tunc est non exprimere certam causam de quo in. c. abbatem sane. de re iudic. li. vi. Ibi de hoc quid iuris. si cause que erant a principio. deservuntur pendere. lite vel non erant a principio. sed supervenerunt. an ex causis huiusmodi fieri debeat ptenatio vel absolutio. Et licet multi sunt modi acquirendi dominium. ut insit. de rerum divisi. §. singulorum. ff. de acqui. rerum domi. p. to. Tamen multum difficilis est eius probatio ut in. l. cum res. C. de pba. unde dato quod nullam causam exprimat actor in li. in actione reali. adhuc tamen ut debeat obtinere. oportet probare per confessionem vel probationem de aliquo modo vel causa sufficienti ad dominium rei acquirendum vel transferendum pro tanto est consilium legis. quod quodiu potest quis intrinsece possessorium. non agat de proprietate. ut in. l. is qui. ff. de rei venditi. et no. Ber. in. c. cum ecclesia. de cau. pos. et p. prie. Et etiam in spe. de act. et p. §. sequitur. in ver. si sit velis. Videamus exemplum quod difficilis est probatio domini. quod si ex causis

sa emptoris quis dicatur dominus alicuius rei oportet quatuor occurrere. Primo quod tractus precessit. Secundo quod precium numeretur vel de eo fides habeatur. seu alias satisfaciatur. Tercium quod traditio rei sequatur. Quartum quod venditor fuerat dominus. Ista ergo omnia probari debent. quod difficile est. de quo in spe. in loco falli. Potest tamen quis intentare publiciam. in qua leviores probationes sufficiunt. quod non est necesse probare venditorem fuisse dominum quod publiciana propter ei. quod ex causa emptionis vel cuiuslibet alterius iusti tituli re bona fide. de aliquo accepit. credens eum dominum fuisse. licet in veritate non esset. De quo in spe. de cau. pos. et proprietatis in rubric. de proprietate. §. nunc dicendum restat et in. cap. abbatem. sane. de re iudi. li. vi. Item dicitur in libello. quod res detinetur et occupat. si hoc in libello non esset expressum an in fine lit. re. esset absolvendus. Hof. tenet quod non. et reprehendit iudices qui hoc faciunt. Quia aut possidet aut non. si possidet est ptenandus si non. adhuc ex quo liti se obtulit ptenandus est. ac si possideret. Istud dictum Hof. ponit. Jo. an. in addi. spe. de cau. pos. in rubric. de proprietate. §. i. Quo ad conclusionem seu ad petitionem li. ubi primo petitur per iudicem declarari rem ad. n. pertinere. Item si bi adiudicari. et A. ut restituat. et vacuum tradat seu dimittat ptemnari. Verbum adiudicari ponit Jo. imo. et archidia. in ca. abbatem sane de re iudi. li. vi. i. iudicare ad se spectare Et dicunt quod adiudicatio fit proprie in actionibus. que mixtam habent causam. sed res alicuius que ab aliquo alio detinetur. petitur restituiri. sed iure civili petit quis declarare rem ad se pertinere. Conclusio ergo libelli omnia ista comprehendit Et ita sollet fieri. Et ita verbum restituiri non pertinet solum ad possessorium. sed etiam ad

Libellus actōis

petitorium. ut no. de do. & con. c. ij. & in spe. de ac. & pet. §. sequitur. Et ibi p. Jo. an. in addi. & de li. conceptio. §. fi. ver. hoc at notandū. & in. c. inter dilectos. de fi. instru. in prin. qz aliud est retinere rem aliud possessionē rei Item penē res cū fructibus a tpe occupatōis pceptis bone fidi possessor lucratim fructus ante lit. contest. pceptos. Quō ista petitio est intelligenda fm dispositiōe iuris cōis. De qua in spe. de fructibus & interesse. §. i. de hoc p. Jo. an. in addi. de cau. poss. in rub. de pprie. Quō autē pcedit petitio expensar. lit. & super hoc fieri debeat sententia. cum sit generalis incerta & de sumro. no. de pcur. audit. de li. ob. c. ij. de sequest. pos. i. cū filiis In fine li. ponitur ptestatiō qz ad pba. nō ē necessariā tñ se astringit de iudic. exhibita. de pba. licet. ver. idē qz test. no. in spe. de excep. §. vlt. ver. porro. §. li. concep. §. vl. ver. Itē consueverunt fieri Item illa clausula salvo iure adde. di. c. de fi. instru. inter dilectos in prin. Et principaliter aduocatis circa libellos concipiēdos d. aduertete tria Pri. mum qz pauca & non supflua effundat si tñ ponitur ibi aliqua superflua. dūmō. to libellus alias sit aptus non viciatur no. d. iudi. examinata. Scdm qz ponat necēria & vtilia. qz pba. suā inuēt iten. tionē Terciū qz petat gñalia & nō se ar. tet vt in pcessu plures vias & diuerticula plura habeat ad fulciendam suam inten. tionem. de qua & de quibsdā alijs cau. telis. in spe. d. li. concep. §. vl. De cau. telis vero circa porrectionē & receptiō. nē libelli bñdis in spe. d. li. pcep. §. seqē. Itē in li. non exprimitur nomē actōis videlicet. Et ad hoc ppono rei rēdicatio. nem. Nā hoc non est necē maxie fm cal. nones. vt in. c. dilecti. de iudi. sed suffi. cit. pponi factū. Et debet tñ exprimi ta.

personalis

le quid p qd actionis natura pgnoscat. ut ibi no. & in spe. de ac. & pet. §. i. Itē non est necesse. qz ps subscribat diē por. rectionis li. vt per talem subscriptionē constat de die dati libelli & c. Sed hoc fit per tabellionem qui subscribat diem porrectionis. li. & dilationem datā reo & ita seruatur de quo enā in spe. de li. concep. §. i. d. nec pdicta rō. In psona li. actōe format sic libellus.

De libello in actōe personali.

Oram vobis
qz qz licet pdictus seym pfa. to nicio in. x. libris denarioz talmonete vel paganici vel denarioz currenduz. & cōiter datuorū in tali loco teneat ex cā mutui vel obligatiōis existat. Vel sic qz licet idē seym nicio memorato teneatur in tot libris denarioz quos idē nicio ei dē seyo mutando nūerauit vel quas bona fide deposuit apd eū. Tñ huiōi d. bitum vel depositum huiusmodi ted de re pdictis debitor suo creditori āte dicto & soluere cōtradicit. Quare agit & petit procur. pdictus. quatinus pre. cognitis quantiz sufficit de premis. pronūciens decernatis & declaretis su. pradictum seym nicio pfecto in exp. sa pecuniarum summa ex causa predic. ta teneri. eumqz eidē nicio in huiusmo. di debito pdenandū. & ad ipsi solutō. nem compellendum fore. ac condemne. tis & compellatis per vestram sententiā diffinitiuam & censuram ecclesiasticam. Nec petit vna cum expensis lit. Ad su. perfluam probatōnem se non astringēs sed ad ea solum que sue sufficiunt inten. tionē. de iure addendi mutandi minuēt. di corrigēdi & alijs. vt est moris ptesta. tur. In isto libello in actōe personali exprimitur causa petēdi mutuum vel de. positum vel huiusmodi. & hoc ē necesse

ut in c. vlt. de li. ob. Et quia ponitur in libellis saluo iure addendi &c. ut in forma. Sciendū qd aliud ē mutare. & aliud emendare li. Et cōter dicit qd mutare ē cū sublata veteri actione pponitur noua. quasi ppe mutare sit substantia remota in locum eius aliam surrogare. Emendare ē addere vel detrabere quantitati petite. ut in spe. de li. concep. §. nūc ostendamus. Tamen alij dicunt qd emendare ē defectū in forma supplere. Quā ergo vel vsq; ad qd tps lit. possit mutari vel emendari libellus. Potest dici qd si actor vult mutare hodie non p̄t qz necesse h̄z p̄sistere oblato libello. Si vult emendare eo modo qz petijt plus. modo vult petere minus p̄t vsq; ad sententiam. Si alio modo ut quia petijt min⁹. mō vult petere maius. p̄t vsq; ad lit. contesti. postea nō sine nouo libello. De quo tñ plenius no. de li. ob. c. ij. Et in spe. de lit. cōtesti. §. nūc ostendam⁹. & ibi p̄ Jo. an. in addi. Et libellus prim⁹ in actione reali pceptus est in petitorio. Quā qz aliud est iudicium possessorij seu possel. & iudicium p̄prietat⁹ seu petitorij. ut de cā possel. & p̄prie. p̄ to. Et intentatur qñq; solū possessorij. qñq; solū petitorium qñq; vtrūq; simul. Etiam in eodē libro & ab eadem parte & qñ possibilis sit concursus petitorij & possessorij in eodēz li. no. in c. pastoralis. & c. cum dilect⁹. de cā. pos. & p̄prie. Possessorij est triplex seu possessorij sunt tres spēs scz adipiscende. retinende. recuperande. De q̄ ple. & cau. pos. pastoralis. in glo. No. ad intelligentiam. & super eo in spe. de can. pos. In interdicto recuperande qd p̄prie spoliato p̄ spoliatozem sic format libell⁹. Libellus qñ agit in cā spoliationis.

Oram vobis
q̄. q̄licet tpe spoliatiois infra

scripte. & per plura tpa ante memorat⁹ tici⁹ fuit in possessione talis dom⁹. & p̄ diū in tali loco. cuius p̄fines &c. Prefatus tñ seyus eū de possessione hui⁹. An no tali. mense tali. violent⁹ expulit & eiecit. & temere possessionē dom⁹ vel p̄dij eiusdē spoliavit q̄q; domū idē. Ser⁹ ab eo spoliatiois tpe detinuit & occupauit & detinet occupatā. Vel sic qd licz &c. tñ idē. Rex⁹ eundē ticiū possessionē dom⁹ vel p̄dij hui⁹ per talē spoliari fecit. & eū de possessione ipsa ei⁹ci mādauit & expelli. Vel sic qd h̄z talis sempromi⁹ noie. & p̄tē platōe sey sup̄dici. p̄dictū ticiū possessionē ipsi⁹ dom⁹ &c. spoliavit. Ipsēq; sey⁹ eandē. eo modo & noie suo factā ratā & gratā habuit & h̄z se d̄ dom⁹ vel p̄dij sup̄dici possessionē itromittēdo. Vel sic qd licet &c. Tñ cum idē tici⁹ esset possessor dom⁹ p̄dici p̄ sempromiū violent⁹ spoliatus. & de ipsa possessione electus memoratus sey⁹ domū hui⁹ ab eodē delectore recepit. Sciēs p̄dictū. Ticiū. possessionē ipsi⁹ p̄ eundē sempromiū ut premitimur spoliatū. Quare agit & petit p̄cut. p̄p̄dictis. noie q̄ sup̄. quantū p̄gnito q̄ntū sufficit de p̄missis. p̄nūciatis. Scernat⁹ & declaretis possessionē dom⁹ p̄dici seu p̄dij &c. mihi violent⁹ ablatā fuisse. & esse restituendā. cū fructib⁹ exite a tpe spoliatiois p̄dici citra perceptis. & qui percipi poterūt ac dānis & interesse: q̄s fruct⁹ & singulis ānis ad tot maldra fumentū et fortēsis mēsure. Dāna dō & interesse ac tot libras vel marcas &c. estimat spoliatus sup̄radict⁹. v̄sa iudiciali salua estimatōe. p̄dictūq; seyū ad p̄missa citē ticio p̄dēandū. ac p̄pellendū fore. ac p̄dēnetis & p̄pellatis p̄ v̄sam sententiam diffinitiuā &c. ut i alijs formis. In isto libello. Primo narzat⁹ quō tici⁹ spoliatus est p̄ seyū. possessionē dom⁹ vel p̄dij. Et ita cōpetit spoliatio ticio.

contra seyum spoliatozem interdictum
vnde vi. de resti. spo. in litteris cum ad
sedē. et sic grauis cum si. Secundo qd nō
cuius spoliatus fuit de mandato sey per
alium. Tercio qd fuit per alium spoliatus
nole et pteplatione sey. et ipse sey? spo
liationem ratam habuit. Unde isti oēs
tenentur interdicto vt in. c. cum ad sedē
supra alle. Vel quarto qd Lycius fuit
spoliatus per sempromiū. licet non nole
sey vel mandato eius. tñ Beius rem
hmoī a sempromio deiectione scienter re
cepit. Unde tenetur interdicto p de cre.
sepe. de resti. spo. fm vnū intellectū eius
dem c. Vel fm alium pdictione ex eadē
de cre. et sic conclusio li. est cōis ad qdlibz
istoz. Ad quamlibet narrationē huiōi
apta est penio conclusiua predicta. Et in
huiōi iterdicto est necāria allegatō et p
batio duoz scz possessionis et deiectionis
de offi. dele. pultationibz. et hoc qñ in
tentatur interdictū contra ipsum spolia
tozem. Sz qñ contra eū qui mandauit
ibi cum hoc probari oportet mandatu.
Vel qñ contra eū qui ratam habuit. tñ
tunc oportet etiam probari ratiōnabilita
tionem. qd spoliatio ipsius nole vel pte
platione fuit facta. Quia ratam habere
quis non pōt. qd nole suo non est gestū.
de re. iur. li. vi. Vel si contra eū qui nō
spoliavit. nec mādanit. nec ratā habuit
sed scienter rem recepit. tñ Ibi oportet
etiā probari sciam. Vñ vt Host. nota
biliter in dicta de cre. sepe. qd qui sciam
allegat eā probare debz. Et cū graue sit
istā probare. pro tanto laudat ipse. qd p
ponatur pdictio et cautione reintegran
da. iij. q. i. p qd auxiliū subuenit ei qui
possessionē qualitercūq amisit. Hunc
tñ diuerse eiusdē canonis intellectus. vt
ibi no. et in. c. cum ad sedē. et in. c. sepe al
le. Itē in li. penitur possessio restitui. qz
mādi pñūciat iudex in iterdco possessio

nē restituēdā qz tē restituēdā: vñ q i spe.
d resti. spo. s. i. ver. et no. Et p Jo. an.
in. c. cū ad sedē. sepius alle. Itē penitur
res cū fructibz pcept. et qui percipi potu
erunt. no. in. c. grauis. de resti. spo. Itē
cū dānis et interesse. vt ibi. Et de ini
urijs tenetur. vt ibi plene no. Et debent
tur hoc casu fructus a tpe deiectionis vt
ibi no. Siāt quis spoliatur rebus mo
bilibus potest sic formati libellus.

Coram vobis tñ. qd anno tali. mēse
tali. pdictus Seyus Liciū prefatū. in
tali loco vel itinere pstitit iuasit. eūqz
rebus suis scz libris. vestimentis. pecu
nijs. et alijs quas deferabat temere de
predauit. res huiōi ab eo rapiendo. et
ibi auferendo violenter: quas ad tot li
bras denarioz talis monete estimat. ve
stra iudiciali salua taxatione. Quare pe
nit et agit pro cu. predictis. quanti? prog
nito tñ. pronūciens decernatis. et vcla
retis predictū Seyum spoliatozē teme
rarium ad restitutionē rerū pdictarum
seu estimatiōē earū pretaxatā teneri ti
cio supradicto. et ad hoc sibi pdenandū
et pcellendum fore. necnon condēnetz
et cōpellatis pvestram diffinitiuam tñ.
In tali li. et consimili non oportet speci
ficationem fieri. et expressiōem singu
larium rerū. qz probata violentia p test
tes. res pbantur p iuramentū violentiā
passe. De quo qd me. cau. c. vi. de or.
pg. c. ij. cū si. Itē exprimit locus et tps
qz tale interdictū infamat et includit in
iuriam. Unde posset etiam spoliatus pe
tere satisfactionem. et emendam pro in
iuria. vt supra dixi. ergo illorum expres
sio in libello est facienda licet civiliter a
gatur de procur. tue Item quia in li. po
nuntur verba gerundina. vñz rapiēdo. au
ferēdo tñ. Sciendum qd quidam aduo
cati reorum excipiūt talem libellū nō p
cedere. Ratio fm eos. qz gerundium

nihil ponit. sed posita determinat. sed B
non est verū. qz gerundia etiā aliqd po
nunt. 7 resoluntur in verbū indicatiuū
vt no. ff. 1. C. de edē. super tub. Itē em
est dicere depredauit rapiendo: ac si di
ceretur depredauit 7 rapuit. Itē qz in
sententijs ponuntur gerundia. vt patz
de re iudi. ab apostolice. Ibi auctorita
te apo. firmiter inhibendo 7c. Quare g
nō ponerentur in libellis cum sententia
debet esse conformis libello. de symo. l3
cum si. De quo per io. an. in addi. spe.
de li. concep. §. nunciat 7c. Jam autē li
bello oblato 7 porrecto iudici per actorē
vel eius procuratorē reus vel eius pec
rator petat eius copiam inherendo pre
stationi de non pſentiendo in iudicē 7c.
Si talis est iudex cui iurisdicō nō est
fundata: 7 sibi dari seu pcedi inducias
7 vocantur huiū inducie deliberatorie.
7 de indutijs citatorijs: deliberatorijs:
7 preparatorijs: 7 iudicatorijs. no. iij
q. ij. in glo. summe de ijs 7 alijs. xx. spe
ciebus induciarū in spe. de dila. §. i. Et
inducie deliberatorie de quibz ad pſa
xx. sunt dies a iure taxate. iij. q. iij. offe
ratur non tñ sic sunt statite in tali nume
ro diez. quin iudex eas abbreviare pos
sit: atēns circūstantijs negotij 7 distā
tia locoz. vel prolōgare. no. de pcura.
dilect. de app. cū sit rōna. 7 in regula
indultū. de re. iur. li. vi. Utz at isle idu
cie sunt de substantia. sicut libell. no. per
Jo. an. xxvij. q. iij. vxor. per Inno. 7
Bos. de li. ob. c. i. Et dicunt cōit doc.
qz sint de substantia si petātur. Quia li
cet iudex possit illas attare ex causa. nō
tñ pſ eas reo inuito penitus denegare.
vt in. c. i. de dila. 7 in cle. sepe. de verb.
signi. in glo. Sed cū petit iudex ergo ha
ber decernere 7 dare seu fieri 7 mādare
copiā libelli reo expensis actoris. De q
in spe. de li. ob. Et concedere inducias

reo vt dixi statiendo ipsi reo terminum
ad oēs dilatorias exceptiones pponen
das. Postqz non audiat reum super di
latoria exceptōe nisi in tribus casibus
vt in. c. pastoralis. de excep. 7 ista om
nia sunt per tabellionem scribenda in ac.
sub hac forma vel consimili. Deinde.
Anno quo supra die tali: tali hora com
paruit in iudicio coram iudice predicto
talis principalis vel talis eius procura
tor: 7 libellum eius in scriptis obtulit.
infra scripti tencē. Ex aduerso talis pri
cipalis vel talis eius procurator coram
predicto dño iudice. eo adhuc sedente
pro tribunali compne predicti libeli co
piam decerni 7 terminum competētem
ad deliberandum sibi postulauit p ipm
dñm iudicē assignari. cui ipse iudex co
piam libelli fieri 7 dari per menotariū
decreuit. 7 inducias petas sibi conce
dendo 7 talez diem 7c. ad proponendū
omnes dilatorias exceptiones: sibi for
sitan competentes Alioquin victo libel
lo respondēdo pro termino ipsarum par
tium vel earum procuratorum de pſen
su peremp. assignauit. Acta sunt hec 7c.
Coram ordinatio tabellio breuiter solz
sic subscribere diem correctionis libelli
7 dilationis reo dato isto modo. Exhib
bito hoc libello p talē actorē vel talē ei
pcuratorē in pſtia tal rei vel ipsi pcur
rator Anno tali die tali iſid. bis p pre
ipsi rei vel pponē oēs dilatorie vel
declinatorie exceptōes. die l' feria tli 7c
Reus accepto libello 7 obtentis in
dutijs consulat aduocatū super eo. 7
quomodo in deliberando debeat se re
habere tradit Guil. in spe. de ac. 7 pen.
§. in anterioribus 7 si reus conuenit
actōe reali: l3 ipaz re penitā ab eo nō pos
sudet nec denet veniat in termino sta
tuto corā iudice dicēdo se nō possidere
nec dñnere rem penitā in libello. 7 res

est in expedita: qz tñc dimittetur. ff. de rei. l. si ven. in rem de ap. ex pre. de quo de excep. c. vl. r. de re iudi. abbate sanc li. vi. Si at possidet sed noie alieno bz pati auxiliu. in. c. qm frequenter. §. qz si sup. vt lit. non ptest. qz bz facultate no minandi dñm in iudicio. r se exoneradi vt ibi. Sz si possidet noie pñi or tñc of ferendo se defensionem. videat si heat ali quas exceptōes. ptra iudicē: ptra acto rem vel ptra ei? pcuratorē: vel contra li bellū r ei? formā istas in termino sibi as signato oēs pponat. vt no. in alle. c. pa storalis. Pro q sciendū q exceptionū diuerse sunt spēs: qz alie sunt pemp. alie dilatorie: alie anormale alie mixte vt no. de excep. excipionū. in glo. r p hol. in sum. c. n. §. ij. Pleni? in spe. c. n. §. i. ij. r. ij. r ibi i addi. Tangūtur etiā alie diuisiones. qz alie sunt ppetue. alie rpa les. alie psonales. alie reales. de q ibi. De pēpētorijz videbim? suo tpe. De dilatorijz ad pñs videndū. vñ dicunt dilatorie qz cām differūt. insti. e. n. §. appellat. Et dilatoriaz alia ē dilatoria iudicij. alia solutōis. Dilatoria iudicij est multiplex qz alia pñtur rōe iudicis alia rōe actoris. alia rōe ipsi? rei excipie ntis: vt qz est privilegiatus vel alias bz ius reuocadi domū. vt de fo. ppe. c. vl. Alia rōe pcuratoris. alia rōe rescripti. a lia rōe loci. alia rōe tps. alia ratiōe cau se. alia ratione libelli. alia rōne fori. De quo in spec. de excep. §. i. ver. dilatorie vero. Et iste regulariter pponente sunt ante li. contest. poste a non nisi in certis casibus. vt de offi. dele. in sinuante. Et qñ ples ppetūt q illaz debeat primo p poni. no. in. c. alle. pastoralis. d excep. r in. c. inter monasteriū. de re. iudi. Et magna ē diuerfitas inter doctores de ex ceptione recusationis an illa debeat esse prior. An Jo. an. ibi in nouella de pch

siue. qz oīs exceptio p quā negat iuris dictio iudicis pcedit exceptōez recusa tionis. Vñ tñ est ptestatio d tali excep tione recusatio: sz nō necāria. Alias tñ exceptōes qñ afficiūt iurisdictionē pce dat recusatio. Et hoc dicit tenedū pos factū. ante factū consulit cū Can. cuius opinio ibi habetur in glo. quicūqz. si g reus habz exceptōem inducentē nulli tate iurisdictionis puta p quā redditur rescriptum nullū vel psona iudicis inba bilis. vt si dicatur rescriptum ipetratū ab excōicato. ppter qd est nullū regula riter. de rescrip. c. ipso iure. li. vi. Vel iudicē excōicatu fuisse tpe ipetrati rescri pti in quē non cadit iurisdictione vel simile exceptōem. istā primo pponat. qz pri? emittēda ē securis ad radicē. s. ad iuris dictionem. vt. li. q. vi. §. exceptio. sinō bz talem bz tñ aliā cōtra personā iudicis actoris r pcuratoris. Tūc primo ppo nat exceptōem recusationis cōtra iudicēz vt no. in. c. pastoralis. r. c. inter. supra alle. Vel meli? pponat eas sicut diuincti seu subalteranāim. Et istā de suspēō primo psequitur. vt in dicto. c. pastoral. no. Quō at recuset ordinari? r corā q sit pbanda exceptio le. r no. de fo. com pe. li quis contra clericū. r. c. licz de ap. cū spēali Quō at delegat? recusetur: r corā quo sit pbanda recusatio. hētur de offi. dele. super questione r eo. n. si con tra vnū. li. vi. cū. cōcor. Et est recusatio audiētie vel iurisdictionis declinatio per exceptionē suspēōis pposita. r licet ex vna sola cā index recusetur puta qz sus pectus. li. q. v. qz suspecti. vt li. non cō test. accedēs. i. r. ij. de ap. cū spēali. Il lius tamen suspēōis sunt multe cause r. xvij. enumerantur in cap. legitima. de ap. li. vi. r ptesti sic formari excep tio recusationis que in scriptis est pro ponenda: de quo tñ in. c. qmā. de pbā

Forma exceptionis recusationis.

Oram vobis

Oñio iudice tali rē. pponit pcurator pcuratorio noie rē. talis. et dicit ptra psonam vestrā excipiendo. qd cum talis adueclarius suus vester sit panguineus domesticus vel familiaris rē. vos ex cā bñmōi sibi estis vehementer suspecti. et qd piculosum est corā suspecto iudice lingare. id rō dicitur vt vos et iudicium vestrum recuset. Idcirco vos tanq̃ sibi iuste suspecti ex cā predicta recusat et cāz suspicionis bñmōi se pbatur offert corā arbitris: quos cōiter eligere vna cū aduersario est patius. Et si in cōi puenire nō pñt: talem noiat et eligit p pte sua. et hoc qñ iudex recusatus est ordinarij vel delegatus vnicus. si nō est delegatus habens collegā. et dati sunt cū cla. qd si ambo tñc corā collega est pbanda exceptio recusationis. Cñ tñc dicat excipies et cām suspitōis bñmōi se offert coram collega rēo legitime pbatur. Si simpliciter recurrat ad arbitros. vt in. c. si ptra vnū. de offi. deleg. li. vi. Et ibi qñ delegatus vel officialis ep̃i recusat. Vel si est subdelegatus tunc dicit fieri pbatio corā delegato. vt in. c. sup qñnū de offi. dele. §. que rō. et §. si. De q̃ ple. no. i. ca. cū spāli. de ap. Et ordinarij recusat pōt cām alteri cōmittere. de for. cōpe. si quis ptra clericū. et c. cū spāli. de app. Et an hoc possit delegatus: et qñ habet in. c. iudex. de offi. dele. li. vi. Et qd vñ forma exceptiōis: qd recusans offert pbationes cāe recusatiōis. et petit electoz arbitroz. Dicit Inno. in. c. cū spāli. sup all. qd hoc nō est necesse. s; hoc iudex bz ab eo requirere d quo ibi: et hoc qñ re recusat. Dicit etiā actor reculare iudicē nō tñ delegatū quē impetrauit ex veteri cā sed ex supuenienti. de offi. dele. infu

nūante. et c. sup qñnū. Ordinariū pōt reculare. vt in. c. alle. si quis contra clericum. de fo. cōpe. et tunc actor dicit et pōt sic formare suam recusatiōē.

Forma recusationis ordinarij.

Dñe ep̃e ego vellē puenire aduersariū meū talem subditū vestz. sed qz ille est panguineus vel amicus vester spālis. et vos tanq̃ nimis fauens eidem mihi estis ex bñmōi cā suspectus. Id suplico quān? cām bñmōi alteri cōmittans seu mihi dēns delegatū et c. Quō autēz pcedat in articulo recusatiōis. i. suspitōis. le. et no. in. c. suspitōis. de offi. dele. de app. cum spāli. et t. legitima. li. vi. cum remissi. suis. Et de arbitris sup hoc eligendis: qui arbitere iure appellet in. c. de arbi. de offi. dele. li. vi. Si rō reus nō bz exceptiōez ptra psonā iudicis videat an sibi cōperant alie exceptiōes. vñz ptra psonā actoris. an sit minor vel excoicatus et c. Et exceptiones que pñt fieri ptra actore pōnt spe. ti. de actore. §. i. vel ptra for. vel locum et c. vt supra dixi.

Exceptio contra actorem.

Potest ergo sic excipere ptra actorem. Procurator nomine pcuratorio discreti viri ley. pro parte nci in iudiciū et cām vocari corā vobis dñio ep̃o vel officiali et c. pponit et dicit excipiendo qd pfatus ncius est in pupillari etate constitutus. quare in iudicio esse et agere nō potest nec dicit admitti vt per se stando i iudicio cām psequat. Idcirco petit per vos p nunciari decerni et declarari predictum nciū psonaz standi i iudicio nō hē. nec eū ad agēdū esse admittendū pdēnādo eum p predicto leyō in expensis. Vel contra libellum potest sic excipere reus.

Exceptio contra libellum.

Excipiendo proponit procurator nomine et c. contra pretensum libellum

sibi coram vobis honorabili dño dēca/
no iudi. vel offi. p parte talis oblatum
Et dicit q̄ huiōi p̄tensio libell⁹. obscu
r⁹ ē. general. dubi⁹. icertus. p̄fusus ⁊ in
eptus. ⁊ alias rē. ⁊ ad eū p parte p̄dicti
N. mīme tñdendū ⁊ c. maxie ex eo quia
in eo nō exprīmīf cā petendi cū tñ dat⁹
sit in actione p̄sonali vel ex eo q̄ res pe
tita mīme specificat p̄ p̄fina. Vel alias
sic. q̄ reus valeat deliberare. vel q̄ ma
nifestā p̄inet p̄trarietate ⁊ inep̄ndi
nem. **I**tem per iudicē ex officio repellē
dus ⁊ reijciend⁹ ē ⁊ limitādus. Quare
petit procurator p̄dicto nōse quo sup̄
quatin⁹ p̄nuncietis decernatis ⁊ declare
tis p̄asserto libello tanq̄ obscuro incer
to ⁊ inepto pro pte p̄dicti N. nō fuisse
nec esse tñdendū. **I**temq̄ libellū p̄tē/
sum reijciendū ⁊ repellendū ac p̄dictum
reijciatis ⁊ absoluantis **I**tem actorē sibi
in expensis p̄pterea factis condēnando
saluo iure addēdi ⁊ c. q̄ causa petēdi in
p̄sonali actione est exprīmēda. p̄t̄ de li.
ob. c. vl. ⁊ in reali est res exprīmēda ⁊ p̄
cōfinia specificanda. vt de li. ob. c. ij. vt
supra dictū est. **E**t sciendū q̄ caut⁹
est sic petere. vnde non debz petere re⁹
q̄ actor declarat libellū obscur⁹ vel inep̄
tū emendēt. q̄ sic instrueret ip̄m actorē
sed petat vt supra. ⁊ tunc p̄stea fin for
mā huiōi p̄tensionī hz interloqui iudex
vt no. de li. ob. c. vl. ⁊ in spe. de li. con/
cep. §. sequit̄ videre. ⁊. **I**tem p̄cepto.
⁊ §. ad huius. ⁊. cautus etiā. **E**t quali
ter vel ex quib⁹ causis impugnari possit
libellus. ponit Guil. in spe. de li. cōcep.
§. iuxta. Vel si reus vult declinare forū
iudi. vt q̄ est layc⁹ ⁊ causa est p̄phana ⁊
corā ecclastico iudice conueniē **P**otesi
sic excipe p̄curator nōse p̄curatorio tal.
scz reijponit ⁊ dicit excipiendo. q̄ cum
cā in p̄tēso li. p̄dicto reo. p parte actor⁹

ris **C**oram vobis venerabili dño offi. ⁊
iudi. ⁊ c. oblata p̄posita cā sit ciuili⁹ ⁊ p̄
phana. **I**psēq̄ reus laicus existat ⁊ pa
tis coram suo layco iudici seculari tñ de
tercūius for actor sequi debet. **I**dcirco
libello p̄dicto ⁊ sup̄ causa huiōi p̄tēsa
coram vobis tñdere non tenet hz ad iud/
dicem suū fori secularis. vicz talem ē re
mittendus. Quare petit p̄ nos p̄nunci
ari decerni ⁊ dēclarari p̄dictū reum ad
respondēdum li. p̄asserto. vel alias su
per causa p̄dicta litigandū coram voi
bis non teneri. sed ip̄m ad p̄dictū suum
iudicē p̄petentē secularē remittendū
fore. ⁊ remittatis p̄tēnando sibi actorē
in expensis ⁊ c. **I**sta exceptio p̄batur p̄
c. nouit. de iudi. ⁊ c. cū sit. de fo. comp.
⁊ c. licet. ⁊ c. ex tenore. e. ti. **S**i ergo in
termino dato ad deliberandū. reus op
ponit exceptionē dilatoriam aliquā de
p̄missis. vel aliam actor vel eius p̄cu
rator petat eius copiaz sibi decerni per
iudicem ⁊ terminū competentē ad sp̄li
candū assignari: q̄d habet facere iudex
Et hec scribūt̄ per tabellionē sub hac
forma.

Forma actuum in actis signandoz

Termino pre
dicto adueniente vicz tali die
comparuit coram p̄dicto dño iudice sel
den. p̄ tribunali ad ius reddendū. talis
reus vel talis eius procu⁹. ⁊ exceptiones
in scriptis obtulit: quarum tenor inferi
us continetur petens istas obmitti. **T**a
lis vero actor vel ip̄suis procu⁹. compa
ruit ex aduerso ⁊ earundem exceptionū
copiaz sibi decerni ⁊ dari petiuit. ac ter
minū competentem ad replicandū ⁊ di
cendū p̄tra exceptionē huiōi si sibi p̄pe
tierit p̄ eas ei assignari. **C**ui iudex p̄fesa
me copiaz petita dēcreuit ⁊ talē diē ad re

plicandum. et dicendum contra excepti-
onem huius si voluerit per termino per
priorio sibi assignavit. **C**orā ordina-
rio scribere solet tabellio breuiter in fine
exceptionis isto modo. Exhibitis hijs
exceptionibus per talē reum vel eius pro-
curatorem in pñia talis actoris vel sui pro-
curatoris. Anno tali die tali tñ debetur.
vel contra eos replicabit per o pte actoris
tali die quē terminū de vtriusq; cōsen-
su ad hoc duxim? p̄figendū. Actor g̃
in termino sibi ad dicendū p̄tra excepti-
ones statuto. pōt replicādo exceptiōem
elidere vīq; exceptionis replicatiōe. i.
resolūtiōe illo mō. **C**ontra exceptiōes
p̄tēsas et oppositas pro pte talis rei et
Forma replicatiōis cōtra exceptiō-
nem recusationis iudicis.

Quam vobis

hōrabilī dñō iudice vobis ex talī
causa vt suspectū recusando pponit per
curator procuratorio nōle talis actoris
et dicit replicando qd exceptiōes huius
frivole et frustratorie nō sunt admittēde
nec ipse reus vos et vram psonā poterit
taliter recusare. Cum et si predictus actor
sit p̄sanguineus v̄. tamē qd eē ipse reus
p̄sanguineus? Idcirco per affectiōis causā
suspiciōē tollit. Vel sic licet ipse actor
v̄ dicat amicus. qd tamē si aliqua inter
vos et eum est amicitia ista est levis et mo-
dica et talis nō ē ppter quā merito debeat
vt suspectus recusari. Cū non omnis ami-
cicia sufficiens sit causa ad iudicē recusa-
dum. quare predictus petit percurator qd
tūc p̄asseris exceptiōib? non obstā-
tibus pronuncians dēclaratis et declare-
tis li. predicti actoris fuisse et esse respō-
dendum et in causa huius procedēdū ad
vltiora. Ipsumq; reū ad hoc cogendū
fore atq; cogatis. et cum predicto actori
in expensis legitime p̄tēnetis. **D**ec

replicatio tollitur ex notat. in cap. acce-
des. vt lit. non contel. et ex no. in ca. po-
stremo. de ap. in glo. **C**ontra excepti-
onē declinatoriā fori actor pōt sic repli-
care.

Replicando p̄tra exceptiōes p̄tē-
sas talis rei procurator procuratorie
nomine talis actoris pponit et dicit
qd exceptiōes huius p̄tense non proce-
dunt nec sunt admittēde. sed tanq; fru-
stratorie et frivole repellēde. Nam licet
conuentus sit laycus et causa p̄phana. lo-
cus tamen domicilij rei est de v̄a iuris-
dictione tēpali. Vel sic de p̄suetudine tñ
lōgea et p̄scripta legitime vobis iurisdic-
tiō p̄tē et p̄gnitō i hac pte. Vel sic p̄-
se tñ secularis iudex rei est sepi? sup hoc
per pte actoris instāter et humilit? req̄sit?
qui tñ ipsi actori iusticiā m̄strare negle-
xit vel recusavit. et. Quare petit vt sup
et. in prima replicatiōe. Ista replicatiō
fundat sup c. licet. de fo. p̄p. et c. si duo
b? de ap. cum similibus. Et post istam
replicatiōis oblationē aliqui reus petit
copiā et terminū ad duplicandū. vel si re-
nūciat duplicatōi et petit interlocutoriā
totū v̄ scribi p̄tabellioz i act. Et p̄t col-
ligi forma scribēdi ex p̄tētib?. qd at fit
replicatio et quid deat eē talis qd afficiat
tollat seu elidat vel viciat ip̄az exceptiō-
nē. sic exceptiō actoris v̄l acti viciat cui
opponit ple. no. p̄ Jo. an. i. c. a nobis.
de exce. et i. c. vl. de or. cog. Et dicit qd repli-
catio ē allegatio actoris p̄ quā resoluitur
exceptiō. insti. de repli. in prin. vel an?
sumēto obmittat rōbū actoris. vñ repli-
catio ē eē exceptiō. et dicit quasi exceptiōis
exclusio. ff. e. l. penl. et tñ de exceptiōi-
b? dilatorijs iudicij. et.

Dilatorijs solutiōis qd vñt ante
lit. p̄tel. p̄poi. et si de ea p̄stet vīq; qd dif-
ferēda ē solutiō. tñ impedit processū
et inducie duplicabunt. qd petit plus

tempore. de plus peti. c. unico. Si non
constat probabitur per lit. test. p. Inno
z alios in. c. pastoralis de except. Et in
spe. de excep. §. nunc videndum restat i
prin. Et formam postea videbis Est ec
exceptio anormala. vt est exceptio excō
municacionis inuim dilatorie cōposita
Et dicitur anormala quasi sine regula. quia
non sequitur normā aliarū exceptionū.
qz in qualibet parte lit. et post lit. cotest.
vel etiam sententiā pōt opponi. vt in cle
vnica. de excep. c. pia. e. n. li. vi. Si tñ
reus obmittat eam opponere maliciose
et dolose. vt actor sangetur talis pōtem
nabitur actori in expensis. vt in c. excep
tionem. de excep. Et pōt eadē exceptio
bis opponi sed vltra duas vices nō op
ponitur. vt in c. pia. e. n. li. vi. Pōt
ergo sic opponi. et format talis exceptio
Procurator talis rei pponit excipi
endo. et dicit qd vos dñs iudex ad instantiā
talis actoris i causa quā mouet seu mo
uere intendit predicto reo coram vobis
pcedere non potestis. nec ad eū ad agē
dum seu causam inceptam psequendā
debetis admittere seu audire. nec ipse pōt
in iudicio stare tanqz actor. pro eo qz p
talem iudicē ordinariū vel delegatū vel
auctoritate talis canonis est maioris ex
cōicationis sententiā innodat. Quare
penit predictus procurator per vos pro
nunciari decerni et declarari. pdictū ex
cōicatum repellendum eē ab agēdo quē
et repellatis. Et in ista exceptōe excōica
tionis debet exprimi nomē excōicatoris
et spēs excōicatoris. alias non est admi
tenda. et debet probari infra. viij. dies
apertissimis documētis. Alioquin debz
excipiens pōtēnari in expensis. qz frequē
ter maliciose consuevit opponi. vt in ca.
pia. de excep. li. vi. vbi de ista exceptōe
plene. Et qz tam illa qz alie exceptōes
pseuerūt maliciose opponi ad lit. pro

tractionem

Unde iudex potest cogere excipientem
vt prestet iuramentum. qd eas maliciose
se nō opponat. de quo in spe. de excep.
§. ij. ver. Pōt etiam iudex. Nam hoc
iuramentum potest in quacūqz parte
litis exigere iudex. quando sibi videbitur
expedire. vt de iura. calum. c. ij. vl.
Rñ. li. vi. Et contra aduocatos mali
ciose exceptōes tales pro reis confir
gentes videatis in spe. de excep. §. viso
ver. hanc igitur circa fi. Contra predictā
tam vero exceptionem excōmunicatio
nis potest replicare actori istio modo.

Coram vobis honorabili dñs iudi
ce talis procurator talis actoris contra
exceptionem pro parte talis rei sibi op
positam. replicando proponit. et dicit
qd predicta exceptio in facto non est ve
ra. nec admittenda. Quia licet predictus
actor. alias per tales iudicem fuerit
excōmunicatus. Ipse tamen ab eadem
sententiā est per ipsum iudicem absolu
tus. Ad quod probandum litteras ab
solutionis producit et petit. per vos pro
nūciari predicta exceptionem non obsta
re eē in cā procedendū et procedi viden
dum ad vltiora. Et potest sic repli
care.

Coram vobis rñ. vsqz ibi. et dicit qd p
asserita exceptio non procedit. sed frivo
la est et frustratoria nec eius pretextu de
bet actor ab agēdo excludi cum ipsa ex
cōmunicacionis sententiā pretēla. quā
allegat nulla sit. et irrita ipō iure pro eo
qd intolerabilem continet errorem. vel
pro eo. quia ante sententiā eādē as
sertam ipse actor ab ea et pdcō iudice eā
pferēte ex cā legitime appellauit. vl qz
ipsa snia ē p nō suum iudicē lata Iste ex
ceptōes pbanit dñs arbī. c. innotuit. dñs sen.
ex. p mas dñs pñe. ad nēaz au. dñs iudi. at
si clerici cū pcor. Rñ. at pñ sic duplicat

Dicento contra triplicationem. Pro parte talis actoris ptra exceptionem talis rei oblata. pponit pcurator ipsi rei duplicando. Et dicit q ipsa triplicatio ptenfa est inutilis. et inualida: nec exceptionem ipsius rei vera et legitimam afficere poterit vel viciare. cu ille a quo actor se absolutu asserit absolutiois tpe minime habuit absoluendi potestatem

Quare petit pcurator ipsi rei pdcis suis exceptionibus intercedo per vos pnu ciari et fieri. put in ipsis acceptionibus e petitum. et actorem sibi in expensis pde nari. ppositis sic exceptionibus replica tionibus. duplicatōibus. et aliqui tripli cationibus. quadruplicatōibus. tantē partes vltioribus super hoc altricatio nibus renuncians. petant iterloqui super exceptōe vel replicatione sua. Iudex p suam interlocutoriā pnu ciabit sup ex ceptione. an obstat vel nō. vel si super ea inducte sint pbatōes. an sit pbatā vel non. Quia tales exceptiones dicuntur emergentes. et sup illis est pnu ciandū licet super incidente non sit necesse pnu ciari de quo plene d or. co. c. i. Et an sit pnu ciandū super exceptōe rei vel repli catione actoris no. plene in. c. a nobis. de excep. qz si exceptio ē emergens. tūc quāmcunq sequat replicatio duplica tio triplicatio et. sat erit super exceptōe pnu ciari. vt ibi no. Est etiā vt dixi ex ceptio mixta. vt si reus dicat se debitu petitum pmississe sub pdictōe si cin? ascē derit capitolū. Ista vocat mixta. Ido qz dubiū est. an sit dilatoria an pemp. Nam si extabit cōditio erit dilatoria. si nunq extabit pditio. pemptoria. Qsi q sit opponēda. an ante lit. ptest. an post G. in spe. de excep. §. i. in fi. Exceptōes at perēptorie. ante li. ptest. regularit lo cum non habent sed post. Excipiuntur tres casus videlicet qsi excipiuntur de re

tudi. trāfacta vel finita. Iste tres pemp. sunt priuilegiatē q ante lit. contest. op poni possunt. et ipsam lit. contest. impe diunt vt in. c. i. de li. contest. li. vi. Sic habent naturam priedicialium quia p cessui priedicant. Et quomō quatuor modis dicitur positio vel exceptio priedicialis. no. de or. ccg. mā ibi de hoc insti. de acti. et peti. §. priediciales. et in c. exceptiones. de lit. contest. libro. vi.

Advertendum ergo q sunt exceptio nes peremptorie: que proponi possunt et probari ante li. contest. et post vsq ad conclusionē cause vt sunt priedictē tres priuilegiatē. Alique tamē sunt que nō possunt ante lit. contesta. opponi. sic vt li. contestationem impediunt. sed soluz post li. contest. vsq ad sentētiā seu cō clusionem. Et istud est regulare. Item sunt aliquē que etiam post sententiā pos sunt opponi et probari. etiam si a senten tia non fuerit appellatū. sicut est excep tio compensationis. de quo de or. cog. c. vi. de fi. instru. cum Jo. et in spe. de app. §. vi. ver. sed nunq in causa. Unde exemptionum perempto. aliquē sunt que non stant per se. sed stant inquantū concernunt principales actiones. vt ex ceptio pacti. de non agendo. et confimi les que non opponuntur post sententiā nisi in causa appellationis. quia vis seu effectus illarum tollitur per sententiā. Aliē sunt que stant per se. sic q de sui na tura non concernunt principales actio nes. et sic vis istarum non tollitur per sententiā. sicut exceptio compensatio nis. Et ideo opponuntur etiam post sen tentiā. de quo tamen dicendum. vt no. de or. cog. c. vi. Et casus i quibz cō ponitur exceptio peremp. post finiam pō nit Guil. in spe. d excep. §. de cō. p. vbi at a sententiā. et Hosti. in sum. §. et qsi. ver. in casibus non. de sen. et re iud. sub

Exceptio

rubri. de re iudi. §. quāta. ver. nec actō
ne pempto. Item quō aliq̄ peremptori
arum dicuntur. p̄prie exceptiones Alique
defensiones. Exceptiones vocantur q̄
ipso iure tollunt obligationem natura
lem. civilem non. sed istam ope excep
tionis elidunt. Unde melius exceptōes
elisorie q̄ p̄temp. vocarentur. quia nō
perimunt actionē. sed elidunt. vt excep
tio pacti. de non petendo in p̄temp. et
iureiurandi et similes defensiones: que
ipso iure tollunt et perimūt oēm actōez
vt solutio. acceptilatio. de quo in spec.
de exce. in prin. Iste licet defendat reuz
non tñ excludit vel elidit actionem. cū
nulla sit actio. qz sublata est Aliq̄ tñ vt
franciscus vercell. volūt dicere. qd̄ diffe
rentia verborū huiōi respiciat solū vsum
et modū duplicē loquendi: quo rei vñ
tur. dicendo excipiendo ppono vel ad in
ris mei defensionem ppono. Vel vt de
ipse Defensio potest dici que reum per
sonaliter defendat. Exceptio que resli
ter. de quo per Jo. an. in dicto. c. de ex
cep. li. vi. in nouella. si ḡ reo deficiunt
dilatorie. si h̄z aliquaz de p̄temp. p̄
uilegiatis lit. contestat. impediētibz
potest se ad illam cōuētere et opponere
tā ante lit. contest. Et erit tñ forma ex
ceptionis ista.

Forma exceptionis preiudicialis

Coram vobis
honorabili viro dñio officiali
vel iudicē. pcurator nōse. pcuratorio
talis rei pponit et de excipiendo qd̄ illa
vice inter predictū reū et actōez p̄fa
tum. coram tali iudice ip̄si rei p̄petenti
de et sup̄ p̄tenso debito. p̄ ip̄m actōez
ab eodē reo etiā ex eadem cā tñc petito
vel de et sup̄ re i p̄tēso ip̄si actoris libel
lo p̄tenso: quā actor ad se generalit. vt ex
cā tali tñc etiā asservit p̄tinere. extitit li

preiudicialis

figatū Et ip̄e actor ab eodē iudice p̄tra
riam sententiā diffinituaz reportauit. p̄
quā reus ip̄e ab ei⁹ ip̄etōe fuit absolut
us: q̄ sententiā appellatiōe nō suspensa i
re trāsiit iudicatā Vel sic. Corā vo
bis et. vsqz ibi extitit litigatū. Et tādēz
p̄tes ip̄se sp̄te libere sup̄ huiōi q̄stione
et lite trāsiert. sic qd̄ ipsa cā per trāfacti
onē sopita ē extincta. Qñ ip̄e actor nūc
sopitā eo mō q̄stionē resuscitare et re
fricare p̄sumēs. sup̄ b̄ obstatē sibi re iur
dicata vel trāfactōe p̄dictā. audiēd⁹ nō ex
istit. Quare p̄dictus pcurator rei pete
re vobis p̄nūciari decerni et declarari per
p̄fati actorē super petitiōe sua et causā
huiōi nō esse vltēri⁹ audiendū. nec ad al
gendū fore admittendū p̄dicto reo. in
expensis legitimis p̄tēnetis Ite debet
petere. qñ iste exceptōes opponūt a s̄
lit. p̄test. Et tñc etiā fin istā petitiōis for
mā h̄z iudicē. p̄nūciatio fieri vt no. c. i. d̄
lit. contest. li. vi. p̄pter qd̄ esset tñc. ex
ceptōes tales deferre. post. lit. contest.
quia tñc absolueretur reus super p̄in
cipali. vt ibi no. de quo in spe. d̄ excep.
§. dicto. in vl. carta. ¶ Ad hoc autem
vt obstat exceptiō rei iudicate. plura ha
bent concurrere. videlicet qd̄ idem sit cor
pus seu quantitas Idem modus petē
di. Eadem conditio personarum et qd̄ re
us possedit tempore sententię rem peti
tam ab eo. vt no. in. ea. penul. d̄ excep.
et in alle. c. i. de lit. contest. Item ad va
liditatem et efficaciam exceptionis trā
sactionis requiritur qd̄ transactio teneat
rit. Unde potest actor contra predictas
exceptiones replicare sic dicēdo. Pro
curator talis actoris. replicando. con
tra p̄tenfas exceptiones talis rei pro
ponit et dicit. qd̄ licet alias inter par
tes sup̄ eadē re vlt eodē debito fuerit co
ram tali litigatū. et snia lata diffinitua
nec p̄ appellatōez suspēsa. qz tñ ille corā

Exceptio

quo partes līgabāt nullam habuit iurisdictionem. Ergo sentētia diffiniua que per eum lata fuit est nulla. ex tali cā actor vel tuncrem vel debitor petebat ex alia causa vel agendi modus est variatū quia tunc ad hoc agebatur. nūc agitur ad illud rē. Vel transactio prealfecta dolose ē innēta. et nulla ex tali causa rē. De quibus replicationibus no. i. alle. c. i. de excep. li. vi. et i. spe. d. excep. §. dicto. ver. Hoc qz notādum. An iste exceptiones privilegiati opponi possint post terminum dilatoriū. late tractat Jo. an. in addi. spe. de vila. §. i. Et sibi placet qz sic. per rationes quas ibi ad h. inducit. Si vero nec predictę exceptiōnes pempt. reo ppetit. sed habet aliam quam actionem ptra actorem. p̄t eū coram eodem iudice reconuenire. siue iudex sit ordinarius siue delegat. de mut. pet. c. vi. de rescrip. dispēdia. li. vi. Of ferat ergo reus tunc actori li. reconuentionalem ante lit. contest. Quia reconuentionio habet fieri ante lit. contest. postea nō habet locum reconuentionio. scz post lit. contest. Nisi premissa ante lit. contest. p̄t statione de reconuentione faciendā tūc fiat post lit. contest. in continenti. fm cōmunem opinionē doctorum Licz Bernar. et Inno. videatur eā fieri posse. etiā post li. contest. et ante conclusionem cause. Que opinio cōiter ē probat. vt no. in alle. c. i. de mut. pet. Quia reconuentionio vt dicit Jo. de lig. ē verbū respectiū cōcernens p̄uentionē. et respectiua sunt si mul tpe. Etiam pbat hoc ordo rubricarum rē. Et tunc oblato libello reconuentionali buiōi cause sic iure conuentione et reconuentione illa a te vicissim scilicet mutuis vicibus tractāte sunt. et simul vna sententia terminante. de or. cog. c. ij. et in. c. iam alle. Ita qz lit. contest. sup libello actoris per reum actor etiam sta

preiudicialis

tim contestabitur litem super libello rei et primo iurabitur sup p̄uentione. Secundo iurabitur sup reconuentione. et sic de alijs terminis et actibus in causis huiusmodi obseruandis et fiendis vt ibi no. Si tñ iudex aliter qz p reconuentionem est iudex. circa obseruationem talis vicissitudinis sibi laior est habenda. De qz p Jo. an. in spe. de reconuentione. §. videndum. Si at reus neglexerit actorem reconuenire ante lit. contest. vel in continenti post p̄tationē p̄t facta. vt dēfinit est. Tunc si causa pendet coram delegato. et reus vult actori monere actionem Quia hoc non potest via reconuentionis oportet eū rescriptū ad eundē iudicem impetrare. vt in dicto. ca. dispendia. §. reus qz. Sed si causa est coram ordinario tūc reus poterit actorem coram eo puenire quicumqz. si est ordinarius p̄tis vtriusqz. sed tūc cessabit vicissitudo p̄cessus. qz qlibz lis tūc currit in arte sua.

In certis tñ casibus nō admittit reconuentionio. vt si actor puenit reū possessorio. s. interdicto. Unde vi. non potest actor p reum reconueniri nisi de alia spoliatione. vt. in. c. vi. de or. cog. et ibi etiam de spoliatione in modis exceptiōnis opposita. et in. c. ij. de ordi. cog. et in. c. frequens d. resti. spo. li. vi. hoc veruz ē actore inuito sed eo p̄tentiēte p̄cedit reconuentionio. vt de resti. spo. c. i. Et casus in quibus locum non habet reconuentionio. de arbi. cum dilectis. et in glo. super ea. An autem actor debeat habere inducias deliberatorias super libello rei conuentionali no. de mut. peti. c. i. Et dicitur qz sic si voluerit. Unde maliciosi aduocati eorum adueniente termino quod dēt respondere libello actoris si deficiunt eis exceptiones ad protelandum et differendum lit. contest. porrigunt libellum reconuentionale. vt nō tñdeant

libello actoris. donec actor eorum libello se paratim offerat respondere. et sic si actor velit statim respondere renunciando deliberatozys predicta malitia non inuabitur.

Sequitur secunda pars processus iudiciarij de inceptioe litis.

Exposito isto modo prima parte principali processus seu ordinis iudiciarij. veniamus nunc ad secundam partem videlicet ad inchoationem iudicij seu litis que habet fieri per lit. contest. Cum ipsa sit iudicij seu litis fundamentum de lit. contest. c. unico. Si ergo reo deficiunt exceptiones dilatorie vel pemptorie priuilegiatę. nec potest nec vult actor recedere iure debet in termino statuto libello respondere. et ad hoc ut lit. contest. debite fiat. Actor vel eius procurator habet ponere contenta in libello suo. Et iudex eis propositis vel etiam ipse actor debet interrogare reum. Ut si proposita in libello credat esse vera et petita fieri debere. et sic reo respondere sit lit. contest. Et hoc est quod tex. in c. unico. de lit. contest. dicit. quod per petitionem in iure proposita et responsione secuta. fit lit. contest. Cum non sufficit libellum esse oblatum. et responsionem preui factam ad hoc. ut inducitur sit lit. contest. quia libellus non loquitur per l. unicam. c. de lit. contest. Requiritur ergo quod actor contenta in libello suo proponat. si tamen inuenitur in acti. oblati libellus et scriptura sufficiens rei responsio. presumitur propositio et interrogatoz interuenisse ut no. in alle. c. unico. de lit. contest. et quod interueniat propositio et interrogatio raro seruatur in penica. de qua etiam in spe. de lit. contest. §. i. d. sic igitur in lite contest. procedat. Et est lit. contest. fundamentum iudicij per petitionem in iure proposita et congrua responsione secuta a iudice. contest. facta que obmissio si in figura iudicij procedat.

Veratur in omnibus laboribus et sumptibus litigantes. Et ista definitio est que est osti. ipse per singula membra declarat. Et ponit post eum Jo. an. in c. unico. de lit. contest. et fit cõiter preui sub ista forma.

Talis procurator. Rei respondendo preterito libello quo actoris narrata putantur negat esse vera. Et dicit petita in ipso fieri non debere a iudice lit. contest. dicit. Et tunc scribet tabellio lit. contest. eē facta hoc modo. Anno tali die tali etc. Coram vobis decano iudice predicto eo sedente per tribunali comparuit talis actor vel talis eius procurator. et cum ac petitionem suam in ipsius libello contenta verbo proposuit. predictusque vobis iudex vel actor seu ipsi procurator tale reum vel tale eius procuratorem super his propositis ac petitis an ea crederet fore vera et petita fieri debere interrogauit. Qui ad interrogatores huiusmodi respondens narrata et proposita eo modo negauit esse vera. et dixit petita fieri non debere a iudice lit. contest. Et sic responsione suam facit et in scriptis obmittit in hec verba. Talis procurator etc. In istis contestatione si bi facta. ipsis partibus vel procuratoribus partium prestandum et prestari videndum calumnie iuramentum diem talez pro termino assignauit. Tabellio or dinarij sic solet scribere. Talis reus vel eius procurator respondendo libello actoris negauit narrata in ipso prout narrantur esse vera. et dixit animo lit. contest. petita fieri non debere. Jurabitur de calumnia tali die etc. Per istam rei responsionem respondetur ad narrata et ad petita in bello. et exprimat animus scilicet quod animo lit. contest. etc. ut patet in forma. Si tamen sit responsio ad solam narrationem. vel etiam ad causam. ex qua petuntur. dicuntur de. et alb. et lib. do sciensis et Johan. and. quod facta lit. contest. quia per negationem cause sequitur.

negatio effectus. et negatio narrationis negatur conclusio que sequitur ex narratione. **N**on autem non sit necessaria declaratio vel expressio animi videlicet quod dicat reus animo lit. contest. est decisum in rota. ut patet in conclusione. xvij. que incipit. **I**tem si pars rea. Et determinat guilt. in spe. de lit. contest. §. i. ver. quid si proponitur. quia presumitur casus ex quo verba sunt apta. **U**nde si reus diceret aliqua verba apta ad lit. prest. non tamen vellet per ea lit. contestari. sed diceret ea ad iudicis instructionem deberet de hoc protestari. de quo de fo. compe. si clerici. **E**t alle. in. c. unico. de lit. contest. et per predictam responsionem formaliter et communiter fit lit. contest. **A**n autem per responsionem iuris. si dicat reus nolo vel volo litigari vel contendendum puto. vel non credo me debere. sed si debeo paratus sum solvere. vel dicit ad actorem tu mentiris per gulam. vel responderet de credulitate etc. **I**n lis fit per hoc contest. no. in. c. unico. de lit. contest. et in spe. §. i. **E**t si reus confitetur si libellus precessit per talem confessionem est facta lit. contest. de quo de elec. dudum. ij. **E**t dixi alias circa materiam libellorum quod tamen quidem legiste impugnant. de quibus per Jo. an. in addi. spe. de lit. contesta. §. i. super ver. si reus non negat **E**t quis ut dictum est supra. facta lit. contest. iudex assignet terminum partibus ad iurandum de calumnia. quia id ex ordine statim succedit cum ipso lit. exordio sit prestandum de calumnie iuramento. ca. 1. et exponitur ibi post primum lites exordium scilicet immediate post lit. prest. ut. e. ti. cum causam **S**i tamen non fuerit iuratum in exordio poterit postea in quacunque parte lites prestari. ut eo. ti. ca. i. li. vi. **E**tiam si in tota causa obmissus fuerit tacite. per hoc processus non viciatur

ut ibi. in. ij. **R**isio. **E**t quando dicitur prestari iuramentum de calum. debet intelligi scilicet vitanda sicut dicitur habet at unusquisque suam propter fornicationem scilicet vitandam et non committendam. xxx. di. verum. et est calumnia. quoniam quis scienter iniuste agit vel resistit. ut in. le. i. ff. ad turpillia. §. calumnia. iij. q. iij. §. notandum. et habet hoc iuramentum quinque ca. que ponit Bern. de iura cal. c. i. et in. iij. glo. et de hoc ponit etiam ibi versus **I**udex ergo faciat iurare actorem primo vel eius procuratorem habentem tamen ad hoc mandatum speciale sub hac forma

Forma iuramenti de calumnia.

Et iurabis vel etiam iuras quod tu calumniose non petis. sed quia credis et estimas te iuste petere **E**t si alios **T**u iurabis te litem istam animo calumniandi non movisse. nec movere. nec moturum **I**tem quod veritatem super hijs de quibus interrogaberis respondebis et eam non negabis **I**tem quod non vteris scienter falsa probatione. **I**tem quod non corrupisti nec corrumpes iudicem vel tabellionem nec disti nec dabis nec promissisti nec promittes aliquid per te vel interpositam personam pro hac causa ut sententia pro te feratur. **N**isi illis personis quibus iura dare permittunt. **I**tem quod dilationem non petes gratia lites differende **E**t concludendo dicat iudex et ita iuras quod sicut ego dixi verum est et ita servabis sic te deus adiuvet et hec sancta dei evangelia **C**onsuluit tamen Guil. in spe. eo. ti. §. nunc dicamus. in princ. quod litem puta de dilatione ad evitacionem perituri multorum evitatur et obmittatur. **D**einde iudex convertendo se ad reum vel eius procuratorem dicat sibi **E**t tu iurabis

q̄ putas te peti noni actoris iuste cōtra
dicere et ita v̄p̄ esse et te obseruaturū in
defendēdo sicut iste iurauit in agēdo sic
te deus adiunet rē. In cōmunibz autē
iudicijs vbi vterqz gerit personaz vtri
usqz. s. actoris et rei. vt de p̄ba. ex litteris
vterqz prestat iuramentū actoris et rei.
partes tñ vel procu. eoz se breuiter ex
pediendo dicant et quilibet eoz. Ego iur
to iuramentum de calūnia cum omnibz
ca. et clausulis suis sic me deus adiunet.
rē. obmissa exp̄ssione capitulor et iu
rant p̄cura. in alias vñozum suoz et non
pprias. sed qz procurator calumniari po
test sicut dominus. Unde p̄cura. etiam
in aīam p̄p̄iam iurare tenetur. de iura.
calū. c. ij. secundo respon. li. vi. Et dō
minus non incurrit p̄iurium ex facto p̄
cura. nisi ipse dominus sit in culpa. de q̄
in. c. vl. de iure iur. li. vi. et in de. ij. de p̄
cura. in vl. glo. Et iuramentum istud
de calūnia est inuentum vt veritas eli
ciatur. Item vt timore iuramenti ligā
tium temeritas p̄p̄escatur. Itē vt iura
menti timore iurans imemor sue salutis
quo ad alia. c. non efficiatur. et ita no. de
iura. calū. c. cet̄ez in glo. ij. et sup̄ eo.
Et aduertendum q̄ habemus quatuor
genera iuramentorum que prestantur a
p̄buz in iudicio. Iuramentum de ma
licia. quod potest deferre iudex p̄ti quā
tociqz sibi videbitur expedire. vt etiā
factū est supra circa exceptiones. Item
iuramentum de calūnia et istud prestat
debet statim post lit. p̄testa. vt dictū est
supra. Et prestat hodie tam in spiritali
bus q̄ in civilibus vt de iur. calū.
c. i. respon. ij. li. vi. Et etiam in crimina
libus. de quo tamen sunt opinionēs. vt
no. e. ti. c. i. Item iuramentum de verit
ate dicenda quod in spiritalibus pre
stat. Item iuramentum de aliorū. qd̄
deferret iudex actori in supplemētum pro

banonum. vel reo ad suā innocētiā offē
dendam. vel etiam p̄a p̄ti iuxta formā. c.
vlti. de iure iur. Formam aut iuramēti qd̄
iuramentū prestat a iureo ponit Guil.
in spe. e. ti. §. restat. et. sed pone iudeus
Et si aliqua p̄tium recusaret prestare s̄
iuramentū habebit penā. de qua in. c. vl.
ti. de iur. calū. §. pena. et tabellio p̄dic
ta scribat in actis in hac forma. Die ta
li anno quo supra comparuerūt in iudi
cio corā domino iudice supradicto ipso
in loco suo p̄sueto pro tribunali sedente
talīs actor vel talis ipsius p̄cura. ex na
pte. et talis reus vel eius procu. p̄te ex
altera. et ibidem p̄tes hmoi vel eaz pro
curato. primo actor vel su⁹ procurator.
deinde re⁹ vel procurator eius calūnie
iuramentum p̄stiterunt: quo p̄stito p̄dic
tus dominus iudex actori p̄fato vel suo
procuratori. diem talem ad ponēduz et
articulādum ac p̄ti ree ad hoc fieri viden
dum in causa hmoi pro termino assigna
uit. **N**otarij ordinarioz breuiter sic
scribūt. Die tali. anno tali. iurato per p̄
tes vel eaz procuratores de calūnia arti
culabimur tali die. Termino ergo p̄dic
to adueniente actor habebit offerre posi
tiones et articulos. et istos vsus lōgenos
in causis admisit in de. sepe de ver. sig.
Sunt ergo ab vsu iducte positiones. et
postea per ius canonicū approbate. s. a
tpe Grego. ix. qz ante eū d̄ positionibz
non habuimus exp̄ssum ius. sed per ip
sum. vt in. c. dudum d̄ elec. et in. c. vni
co de lit. p̄test. et quō vocabimur aliquā
do tituli. aliqui intēiones. aliqui ca. no.
de cau. poss. et p̄p̄ie. cū ec. de testu. p̄es
sentium li. vi. et in de. sepe de ver. sig.
Et sūt positiones ad faciliore litiū expe
ditionē p̄pter partiū p̄fessiones et articu
li ad clariore probanōē vt dicit tex. in
de. sepe de v. sig. Et positionū plures
p̄antur differentiē: quaz aliquas ponit

Guil. in spe. de positionibus. §. i. et alie
 no. d. p. fel. c. i. li. vi. in glo. i. et super ea.
Et d. positione eo quia super positionibus
 hoc ponit velud super fundamento quod eis
 p. fessans vel negans hoc p. cedit v. l. et
 vel non p. cedit. Item etiam no. p. Jo.
 an. in nouella. **A**rticulus autem d. q. ar
 tat. i. arte componit. et artat ad resp. de
 dum no. in. c. p. resentium prius alie. et
 supra in glo. **A**rticulus est nomen dimi
 tiuū designans aliquid p. culare a gene
 re suo p. debitas circūstantias decilum.
 ad hoc de off. dele. super questionū de arti
 culis no. Jo. an. in ad. vi. spe. de positi
 onibus. §. i. et dicit ibi Jo. an. in ad. vi.
 spe. de testi. §. nūc vidēdū in prin. q. ars
 articulandi inter causidicos summū re
 net gradum in curia romana et maxime
 in beneficialibus deuolunt. **U**nde con
 sulit q. curiā intrantes caueant quantū
 cūq. sint magni iuriste ne suo capite ar
 tem hāc in prin. sumāt. sed antiquis ad
 uocatis assistant vel secum habeant p. cu
 ratores exptos. et ibi Jo. an. circa eun
 dem. §. in stat. pulcrā materiam tractat
 ibi. **E**t positiones et articuli in i. l. h. seu
 iudiciū ordine seu loco sunt. s. post lit. p.
 test. et iuramentū calum. super principali
 tamen quantumcūq. faciente sunt p. bati
 ones fieri possunt. de quo in spe. de posi
 tionibus. §. in. in prin. q. si reus habet p.
 bare exceptionem vel actor replicatōez
 suam. rediget exceptionem vel replica
 nonez in positiones et articulos. **E**id for
 mandas igitur positiones hac via p. uē
 tur. **N**am formans eas habet libellū p.
 oculis et eius ex tenore sumat et formet
 positiones et diligēter p. ficeret quas ha
 bebat necesse p. bare et super omnibus que
 debet probare positiones faciat: nec va
 let positio nec etiā confessio nisi fiat super
 re de qua agitur. de quo in spe. de positi
 onibus. §. p. p. regulariter autē de quo

etiam de p. fel. c. i. et ij. li. vi. **I**n actione
 ergo reali sicut visum est supra in p. ma
 forma libelli sic ordinet positiones suas
 actor. **P**ositiones et articulos infra scrip
 tos ac p. tenta et descripta in eis omnia et
 singula dat facit et exhibet. **C**orā vobis
 honorabili domo. **I**n iudice. et. p. cura
 tor nomine procuratorio talis actoris
 medio suo iuramento in tali cā. et. q. b.
 omnibus p. enit sigillatim p. talem reum ē
 p. tēti p. iuramentū suū sufficiēter et
 clare p. verbum credit vel non credit. of
 ferens se ad probandū negata ad super
 suam tamen probationem se non astrin
 gens. **I**n primis ponit et probare inten
 dit q. anno tali tpe contractus de quo i
 fra talis sempromius i cāpo talis loci ta
 lem fundū cuius fines i. fra i. p. cificante
 habuit ad eū p. nentem. **I**tem q. item
 sempromius anno predicto: die et mēle
 tali fundū h. mōi nicio actori p. dicto emē
 ti vendidit pro precio tot librarū denari
 orum. **I**tem q. ipse n. c. p. p. p. p. p. p.
 latum predicto suo v. ditorum numerauit
 realiter et p. soluit. **E**l ponatur si non ē
 facta solutio q. venditor de precio fidez
 habuit. et. p. i. forma libelli. **I**tem q. se
 promius venditor memoratis fundum
 predictum et eius possessionem realiter
 tradidit nicio emptori antedicto. **I**tem
 q. se yus reus predictus eundem fundū
 a tali tempore tenuit et occupauit ten
 net et occupat. fructusq. eo pro uenientes
 percepit et percipit et eum nicio actori re
 stituere liberrimū et vacuū dimittere seu
 assignare cum fructibus perceptis refra
 gant in periculum anime sue. **I**tem q.
 de p. missis omnibus et singulis fuit et
 est publica vox et fama. **D**at etiam libel
 lum p. parte sua oblatum pro positioni
 bus et articulis producta ac producēda
 in h. mōi causa inquantū faciunt pro p.
 te sua et non vltra. necnon de notorijis

signis et sigillis salvo iure addendi mi-
nuendi supplendi declarandi ut moris ē
Et positiones sic sunt formande qd sunt
de intentionem ponēdis p̄fōrata natura
p̄posite actionis. Si ergo actor agit de
dominio rei p̄tēte. habet p̄siderare que
sunt necessaria in p̄batione dominiij Et
que sunt ista tactū est supra circa primū
libellum. et no. Guil. in spe. de loco. §.
nūc aliqua. d. vbi. Si agit publiciana
confideret que sunt necessaria in ea. et
sic de alijs de quo in spe. de posi. §. v. ad
fi. Et debent fieri positiones de p̄tētia
in libello vel ad ea p̄tētibz. Et iudex
debet examinare eas an faciant ad causā
vel non. et. ut p̄tēta patebit. et no. in c.
i. de confes. li. vi. Et debet dari positio-
nes p̄ iuramentum et qui dat p̄trarias i
currit p̄iurium. de quo de iureiuran. c.
vlt. li. vi.

Tabellio sic scribit. Anno tali die ta-
li talis actor vel eius p̄curator comparu-
it corā iudice p̄dicto ac positiones et arti-
culos obtulit infra scriptos quibz p̄ par-
tem aduersam responderi et eam ad hoc
compelli et cogi postulauit. Et aduerso
p̄dicto dñō iudice adhuc sedēte p̄ tri-
bunali talis reus vel talis eius procura-
tor corā eo p̄paruit et c positionum et ar-
ticulorū p̄dictorū copiam sibi decerni
ac terminum ad dicendum cōtra eas vlt
respondendum eisdem p̄p̄tētem petijt as-
signari. P̄dictus ergo domin⁹ iudex
copiam h̄mōi reo vel eius procuratori
fieri decreuit. et diem talē ad dicendum
contra positiones et articulos h̄mōi vel
respondendum pro termino assignauit
Vel coram ordinario scribit tabellio.

Exhibitis his positionibus et articulis
per talem actorem vel eius procuratorem
in p̄ntia talis rei vel p̄curatoris sui. āno
tali die tali eis respondēbitur vel ipsi im-
pugnabuntur p̄ ipsum reum vel eius p̄

curatorem die tali. Et in h̄mōi assigna-
tione terminorū aliquando non exprimi-
tur p̄emptorie. qz isti termini p̄empto-
rij intelligunt licet non exprimantur. ut
no. in ca. pastoralis de excep. P̄f̄i fieret
citatio vel assignatio ad s̄miam audien-
tiam. ut suo loco patebit.

**Forma positionum et articulorū in ac-
tione personali**

Positiones et ar-
ticulos vt supra i forma p̄cedēti
forō. In p̄mis ponit et p̄bare intēdit
qd citius actor p̄dictus p̄fato seyo
reo mutauit vel mutui cā numerauit
decem libras denariorum talis monete
Item qd idem seys debitor h̄mōi mu-
tuatam sibi pecuniam p̄dicto ticio cre-
ditori suo soluere p̄misit in tali termino
et loco bona fide. Item qd h̄mōi debitor
ipse seys debitor antedictus suo credi-
tori ticio in p̄p̄ressato termino r̄nduz
elapso soluere neglexit et hodie m̄strare
et de eo sibi satisfacere indebite contra-
dicit. Item qd de p̄missis omnibus et
singulis fuit et est publica vox et fama.
Insuper dat libelluz. vt in p̄cedenti
forma

In actione depositi sic concipiantur.

Positiones et ce-
tera. In p̄mis ponit et p̄bat
intendit. qd citius actor p̄fatis penes
seym reum p̄dictum deposuit decre-
tales. Item qd h̄mōi depositus liber de-
cretaluz scriptis fuit in cartis bedinis
seu pergamento. Item qd glo. habuit or-
dinariā seu apparatū. Ber. p̄positū pa-
piensis. Item qd habuit desup corium
rubeū album vel nigz. Item qd secūdo
sextenus sic incipiebatur. Item qd p̄mi
quaterni principium fuit ille. Item qd

memoratus seyus predictum librum decretalium ex causa depositi ad se recepit. Item qd ipsum librum predicto depositori idem depositarius reddere et restituere contradicit. Item qd de premisis omnibus et singulis. et. etiam insuperat libellum.

In possessorio recuperande seu interdicto unde vi fiant sic positiones et articuli.

Positiones et cetera ut prius. In primis ponit et probare intendit. qd de anno tali die tali tunc actor predictus tales fundum vel domum cuius confines. i. describunt possedit. Item qd seyus predictus predicto anno et die eundem tunc sic in possessione reali et corporali existentem de domino seu fundo huiusmodi sey et eius possessione violenter expulit et eiecit. Item qd domum seu fundum huiusmodi. seu eius possessionem a tempore deiectionis et spoliationis predictae tenuit et occupavit tenetq. et occupat. et possessionem eandem cum fructibus inde perceptis et qui percipi poterunt predicto tunc spoliato restituere contradicit. Item qd vana propter hoc predictus sustinuit spoliari ex tali causa. et. et ipsius interest spoliationem huiusmodi et deiectionem factam non fuisse. Item qd fructus perceptos et qui percipi poterunt a predicto tempore vicissimiliter prout et percipi annuatim consueverunt videlicet tot maldra frumenti talis mensure. Damna vero et interesse ad tot libras denariorum ipse spoliatus estimat vestra tamen iudiciali salva taxatione. Item qd de premissis omnibus et singulis fuit et est publicator et fama. dat nihilominus libellum. et. Sic fiunt positiones et articuli in embra

tim et distincte. Quia articulus est per intentionis. ut no. de testi. presentium. li. vi. Vel si agitur contra eum qui non spoliavit sed spoliari mandavit. vel spoliationem ratam habuit. vel rem spoliata recepit scienter a deiectore sic capiuntur positiones ut prius.

Forma contra detentorem mandato rem vel retrahentem.

In primis ponit et probare intendit procurator predictus qd tali tempore tunc rem talem possedit. Item qd talis sempromius eodem tempore videlicet tali die videris eundem tunc possessorum de possessione eiusdem rei expulit violenter et eiecit. Item qd seyus spoliacionem et deiectionem eandem per eundem sempromium fieri fecit et mandavit. Vel si non mandavit sed ratam habuit ponatur sic. Item qd spoliacionem et deiectionem huiusmodi idem sempromius fecit nomine et contemplatione sey rei supradicti. Item qd ipse seyus eandem spoliacionem sic suo nomine et eius contemplatione factam ratam et gratam habuit. Item qd rem huiusmodi ipse seyus ad se recepit. et eam a tempore deiectionis et spoliacionis predictae huiusmodi tenuit et occupavit detinetq. hodie occupatam. Vel sic quando convenitur reus qui scienter rem recepit a deiectore premissis: premissis etiam duobus primis articulis. puta de possessione ipsius tunc: et etiam de spoliacione sempromii. de cetero ponatur sic. Item qd predictus seyus prefatam rem spoliata a predicto sempromio deiectore et etiam spoliatore recepit. Item qd ipse seyus sciuit tunc predictam rem huiusmodi a sempromio fuisse et esse spoliata.

Pro formis positionū in diuersis ma-
terijs habeatur recursus ad spe. ti. de tes-
te. §. non videndum. et in tractatu libel-
lorum ibi quasi per singulos titulos in
materijs formantur positiones super li-
bellū et etiam aliquę positiones formantur
de p̄fessi. c. i. li. vi. in glo. magna ibi
de materia positionū. et c. sequenti.

De modo respondendi ad articulos.

Factis autem et

oblatis positionibus. et si sunt
p̄nentes clare et certe debet ad eas res-
pondere. de testi. p̄fissum li. vi. immo si
interrogatus sup positionibus et iussus est
pondere hoc facere recusat: habentur posi-
tiones p̄ confessatis. nisi rationabilē cā
recusantem excuset. vt in. c. ij. de p̄fessi.
li. vi. et que sit cā rationabilis ibi no. in
glo. puta si positiō est supflua que nō fa-
cit ad cām vel obscura incerta captiosa
de facto alieno ip̄tinentes vel indiffinita
iure. vt ibi p̄dones cū debet ponere cer-
tum: et sic respondēs certū respondere vt
no. in iuribz alle. Et ista singula declarā-
tur. c. ij. de p̄fessi. li. vi. in predicta glo.
et qd p̄nit et p̄bare intendit. s̄ hodie
est in vsu. Alias positiones dabantur sic
dicendo primo ponit talis et. et si nega-
bantur ille positiones postea dabantur
articuli sic dicendo. Talis intendit pro-
bare et. hodie ergo simul fiunt. ita qd
positiones negatę succedunt in locū ar-
ticulorū et intēonum p̄bandi. de q̄ etia3
in spe. de testi. §. nunc videndum in prin-
cipio remiss.

Exceptiones p̄tra arti. et posi.

In termino igitur

predicto puta ad dicendum contra posi-
tiones et articulos vel eis respondendum
statim solent quandoq; dari exceptio-
nes contra positiones et articulos sub

hac forma.

Forma exceptionum contra positio-
nes.

Contra positio-

nes et articulos p̄tētos obla-
tos p̄talem actorem vel talē ipsi? p̄cura-
torem in causa tali et. p̄cur. noie p̄cura-
torio talis rei p̄ponit et dicit excipien-
do qd h̄mōi p̄tēse positiones et articuli
sunt generales nimis obscuri incerti in-
formes et determinati dubij multiplices
indiffiniti iuriscapio si de facto alieno et
imp̄tinentes ac tales que minime releua-
rent actorem p̄bati vel confessati et eis
inquantū pro positionibus dātur: non
est pro p̄te rei respondendum. Inquantū
vero offerūtur articuli nullatenus sunt
admittendi. vt ex eo3 patet inspectione
evidenter: et latius si fuerit opus deduc-
etur. Quare predictis procura. rei pe-
tit p̄ros pronūciari decerni et declarari
positiones et articulos p̄asseritos nō eē
admittendos: sed eos reiiciendos et repe-
lentos fore ac reiici et repelli p̄te3 team
ab istātia iudicij vestri absolui: et actore
sibi in expens legitimis cōdemnari: sal-
uo iure addendi et diminuendi et. Qñ tñ
positiōes et articuli sunt obscuri ip̄tinentes
vel inadmissibiles sic qd probati nō
releuarent ponētem. dicit Jo. an. in. c.
dudū. ij. de elec. qd incaute facit aduoca-
tus p̄ns alterius si petit declarari articu-
lum. Quid a principio dicit eū nō admit-
tendum: vel enā si format interrogatoria
talia: que p̄ testes h̄nc habeant declarā-
tione. Iudex tamen p̄t examinare positiones
et articulos et ip̄tinentes repellere: qñ
de ip̄tinentia constat. In dubio potius
habet admittere. vt no. de testi. p̄mas.
et de p̄fessi. c. ij. li. vi. s̄ app. cū speciali. §.
porro. et. excessu et qd. Cū consueuerit
fieri responsiones ad positiones et arti-

culos: salvo iure impertinentium et non
admittendorum. de quo etiam in spe. d.
positionibus. §. vij. ver. si vero certum
est et c. Possunt ergo fieri responsiones
ad positiones formatas super libello in
actione reali sub hac forma

Responsiones ad positiones in ac-
tione reali

Procurator no-

mine procuratorio sey rei: salvo
iure impertinentium et non admittenda-
rum positionum et articulorum pretenso-
rii actoris: sic quod responsiones quas for-
sit ad impertinentes et inadmissibiles
positiones huiusmodi fieri contingit: p. non fac-
tis habeantur dat. facit et exhibet medio
iuramento responsiones infra scriptas et c.
Ad primam positionem preteream: que
sic incipit. In primis et c. procurator sey
predica respondendo eam non credit. Ad
secundam et c. non credit. tertia de p. det
a secunda negata: similiter et quarta. Ad
quintam credit se fundum possidere: et ei?
restitutionem et assignationem iuste con-
tradecere. Ad finalem credit de confessa-
tis: et negat de negatis. Et licet predice
positiones sint p. maiori parte de facto
alienorum: tamen quia sic faciunt ad causas
iure est ad eas respondendum quod siue sint de
facto proprio: siue de facto aduersarij: si-
ue etiam de facto tertijs. debet eis respon-
deri ita dicit Jo. an. in addi. spe. de pos-
si. §. vij. Preterea et c. in responsionibus ad
terciam et quartam positiones. quod dependeant
a secunda negata: non oportet aliter ad
eam translationem fieri. vñ ex q. negat tractus
emptionis seu redimionis. negant alia
inclusa vel necessario procuratoria ad tales
tractus. vt precij numeratio rei traditio
ex tali causa scilicet et c. Positio tñ dependet a
negata q. non dependeret aliqui a p. fessa-
ta. vt no. de confel. c. ij. li. vi. sup. glosa

puto. Et quod fit responsio p. verbu credit vel
non credit hoc p. credit ex vi iuramenti tal.
Et iuramenti de veritate artat p. verbu
scio vel nescio. tñ iurans de veritate est in-
terrogandus et etiam respondere tenet de cre-
dulitate. vt no. p. Host. in. ca. lras. de
iura cal. et p. fessio de credulitate etiam p.
iudicat sic confessio de veritate. vt no.
de iure iur. ex lris in glo. fi. et iura cal.
cu cam. De shilo tñ curie iurat quis di-
cere veritatem qua scit vel credit. Si re-
spodet p. verbu dubito an sufficiat. no.
in alle. c. cum cam in glo. i. et super ea.
Quid etiam iuris sit cu actor petit certum
reus respondere se sub p. dictioe p. misisse an vi-
deatur pure confessus no. p. arch. et io.
an. de confel. c. i. li. vi. Ista responsio est in
p. te contrar. respondente. s. inquantu confi-
tetur se p. misisse. et in p. te p. eo. s. in qua
tamen vt quod sub p. dictioe p. misisse. Et confes-
sioni statim p. tra confitente no. p. eo. Et
q. vlt. fundata intentio actoris p. tale
confessione. nisi reus p. bet confessione
Et in contrariu facit. q. ista responsio est vni-
ca et vñ constructa. q. actor aut tota ap-
probat aut tota refutet vel recusat. Et q.
si vult approbare p. se: debet etiam contra
se approbare. Finalit credit Jo. an. q.
reus iuste peteret declarari p. actoris an
ponat ipm. p. misisse pure vel sub codi-
tione. et sic cessaret illa perplexitas. Ar-
chi. tñ vt quod reus posset negare se pure
p. misisse. Iñ at actum responsionu faci-
tari scribat tabellio hoc modo

Forma actum in actis.

De tali. an. oportet

supra: tal. re. vel et c. p. cura-
tor: coram p. fero vñ. Iñ iudice in solito
suo loco ad reddendum iura p. tribunali
sedente p. pares: responsiones ad positiones et
articulos tal. actoris sicut ibidem p. p. tentis:
infra scripti tenoris obmilit. et responsiones

huius facit medio iura: quibus rationibus
sic facis et recepis. actor predictus vel
pcurator eius sibi dilationem petentem ad
ducendum testes p sua intentione fun
danda assignari posulauit. Cui dñs p
dictus inter talem diē. vel unū mēsem
p termino et dilatione ad testes pducē
dos assignauit. Et sic scribit notarius
ordinarij. Factis vel exhibitis rationibus
predictis p talem reū: vñ talem ipsi pcur
torem annotati die tali in pñtia acto
ris vel sui pcuratoris pbatit vel pdu
centur testes p actorē p prima dilatiōe
die tali rē. De istis aut dila. pducendis
an tene tres dil. vel vna tñz: vel ita spa
ciosa qz ista illā pñt fieri tres pducōes
no. de dila. c. ij. in glo. ij. et sup ea vt po
stea videbim⁹. Pars ptra quā fit pduc
tio testiū dat interrogatoria. et dantur
sup articulis volentis pducere testes.
Et formatur fm circūstātijs cause. et p
sonarū testiū. de pba. licet de testi. cum
cām. et c. p mas vbi doc. et de testi. pñtiū
li. vj. et ibi ponit forma eoz. **D**at⁹ g
articulis palterā partiū. ps ptra quam
dantur pñt terminū ad dandū interro
gatoria. et iste termin⁹ datur. vt pbat
iura alle. et enā vt general⁹ hz psueto
dandus est. sunt ergo isto modo sup ar
ticulis in reali rē.

forma interrogatorioz

Interrogatori

aiscripta dat facit et exhibz
pcurator pcuratorio noie talis fm que
oia et singula petit singulos testes pñs
aduerse interrogari. et interrogatōes
huius cū rationibus testiū ad eas in actis
redigi et scribi. alioquin de inualitūdi
ne depositionū. et qz sibi nō preiudicent
a alijs ptestat⁹: putē moris Diligent
g et nō pfunctione testes ipsi examinen
tur et ab eis prudēter sup qlibz articulo

grat de singulis circūstātijs. **Q**uerat
enā a qlibet teste de ipsi⁹ etate fide fama
statu et pñtōe. an sit nobilis vel plebey⁹
Itē quanti hēat in bonis Itē an prece
vel precio grā odio timore vel fauore te
stificet. Itē an ei datū sit aliqd vel pro
missum: vel aliquā hēat spem qz sibi de
tur vt sic testificet. Itē an sit excōicat⁹
ma. exco. Itē an sit amicus soci⁹ vel fa
miliaris panguineus affinis vel subdi
tus vel de iurisdicōe pducētis. vel ei⁹
cōtra quē pducitur inimicus Itē an sit
instructus cōtra quē et quid deponere de
beat Itē an sup b cōcordauerit cū testi
bus suis Itē vñ sit subordinatus. Itē
quā pte mallet in cā huius obtinere. et
cui plus faueat rē. Et spēalit si dixerit
testis eē vñ qd in pmo articulo cōtine
tur interroget de cā scie. vt delict⁹ vñ sci
at testis fundū ad sempromiū pñuissē.
et quōb vel qñ sempromi⁹ dominiū acq
siuit Itē de cōfinibz eiusdē fundi Itē
circa secundū articulū qrat si testis dix
erit cū vñ eē de cā scie. an testis fuerit
pñs in cōtractu. et qui cū eo fuerūt pñ
tes. qñ numero. et ad quid ibi fuerūt Itē
de loco ptractus in qua domo. an dom⁹
sit terra: lignea vel lapidēa. in qua pte
dom⁹. Itē de tpe scz de āno. mense. die
hora. Itē de forma ipsius contractus.
an fuit purus vel conditionalis vel mo
dalis. et per que verba celebratus. Et si
conditionalis vel modalis queratur an
conditio postea extiterit et fuerit purifi
cata vel modus seruatus Item an test
nouerit personas contrahentium Item
an precium interuenierit et precium solu
tum fuerit. in qua moneta per quem cui
quo loco tempore die hora quibus pre
sentibus et semper de causa scientie de au
ditu fama certitudie et credulitate et sin
gulis circūstātijs alijs que ad verita
tem faciunt eliciendam et detegendam

falsitatem. de testi. cū cām. **P**lenissime
 de testi. §. iam de interrogatorijs in spe.
Et cautum est qd huiusmodi interrogat
 tiones distincte formentur ponendo ante
 quālibet. Item vel consimile vt tradit
 doctrinam. Guil. in spe. de testi. §. nunc
 de interrogatorijs. **E**t sunt interrogato
 ria circa psonas testium et circa dicta.
Sed dicit guil. in spe. de testi. §. iam de
 interrogatorijs. **I**n summa qd duo sūt
 genera questionū seu interrogatoriōz.
Quem genus sit ad destruendū dicta
 testium. Aliud ad fundandum excepti
 ones. i. intencionem eius ptra quem tes
 tes pducatur. qz testis deponere debet
 pro vtracqz parte. **D**icit tamen Jo. an.
 ibi in addi. qd interrogatoriū non debet
 ptnere nouū capitulum p aduersario.
Exemplum. Titius pducit testes ptra
 seyum ad probandum mutuū. **S**eyus
 dat interrogatoriū petēdo interrogari
 testes sup solutōne mutui. sū an soluet
 rit. hoc faciendum non est. qz seys de
 hoc habet facere capitulum. et titius in
 terrogatoria. **P**rimū genus interroga
 toriōz sit dupliciter. videlicet vel tōne
 psonae testis. vt qz est excoicatus instru
 ctus subordinat⁹ iudex suspectus vel
 alio minus idoneus ad testificandū. vel
 ratione dicti. vt qz deponit ptraia. vel
 vacillat. vel non reddit aptam dicti sui
 cām. **D**e diuersis autē interrogatorijs
 et formis interrogatoriōz p Guil. in
 spe. de testi. §. iam de interrogatorijs. **S**
 hoc etiam in. c. pñtū. de testi. li. vi. **E**t
 ibi textus loquit⁹ de interrogatorijs. et i
 glo. ponit forma et ante non habuim⁹
 textum de eis. **D**e materia ista etiā no.
 in. c. p tuas. et in. c. cum cām. de testi. et
 ibi no. qd si aliqua necessaria interroga
 tio fuerit obmissa post publicationē ac
 testationū penitit iudice. vt itez inter
 roget vt qd obmissum est recuperetur.

Idem Guil. in spe. §. nunc videndum
 in fi. **E**t ista interrogatoria vel copia de
 ipsis nō debent dari parti aduersae pdu
 centi testes ppter subordinatōnis timo
 re. qz eis habitis posset insinuare testes
 vt pcorditer ad interrogatoria respōde
 ret. ne posset falsitas deprehendi. et sic
 p hoc tolleret efficacia interrogatoriōz
 que ad hoc sunt inuenta. vt falsitas faci
 lius deprehendat⁹. sed danē iudici qui
 debet illa moderare supflua et inuilia re
 secare. **S**i autem nō facit nec pars dat
 interrogatoria. tūc iudex faciet ista que
 habent in. c. causam. de testi. **E**t cōsulit
Dostū. qd potius fiant supflua qd aliqd
 necessariū obmittat⁹. **E**x duabo causis.
Prima qz si factum est interrogatoriū
 et obmittit⁹ negligenter necessariū seu
 dolose. supplebit⁹ seu repetit⁹ nō obstat
 publicatione vt supra dictum est. **S**ec
 unda causa. quia forte iudex ex officio
 plura resecabit vt resecaret qd expediret
Ita no. in. c. presentium. de testi. li. vi.
 super glo. interrogatoria. **F**actis res
 ponsionibus ad positiones si p eas res
 confitentur positiones releuatur p talem
 confessionē actor a probatione. et tūc
 non restat nisi confessum condemnare.
Quia non sunt partes iudicis ad confi
 tentem nisi vt pronūciet. de trasac. pre
 terea. **A**duertat tamen diligenter actor
 an omnes suas positiones sit reus con
 fessus. **S**i ergo aliquas positiones est
 confessus. videat an per cōfessat⁹ ei⁹
 intentio fundata sit vel probata. et tunc
 sententia postulat ipse actor. **E**t prom
 ptiores sunt negatōnes in iudicijs per
 quas oportet ponentem onus probandi
 subire. **U**nde si res omnes vel aliquas
 positiones negauerit. tunc habet actor
 suam intentionē probare. ff. de proba.
 l. ei qui. vi. q. vltima. accusator. **A**ctor
 ergo tunc petat sibi terminū dari ad p

bandum. Et iudex statuet sibi terminuz
ppetentem pro prima dilatione. qz da
re debet tres dilaciones. de testi. vltra ter
cia no. de vila. c. ij. Vel fm alios statui
at terminu vnum p omnib? dilationib?
viz pro prima secunda z terciā dilatiōe
Primū tamen seruatir. de quo in spe.
de proba. in prin. 7 no. in alle. ca. ij. de
dilatio. plenius in ca. in causis. de testi.
in glo. finita tamē dilatione prima iu
dex non dabit secundā nisi ex iusta cau
sa. Unde vt ibi dic. Inno. secunda z
tercia dilatio dabitur quāto petens illā
ostendit se impeditum in prima. Quā
tum autē temporis spaciū continere de
beant iste dilaciones. habetur in. s. spaci
um. iij. q. iij. no. ple. p. Jo. an. in c. vl
tra terciā de testi. in. cōmento. Actor
ergo qui vult pducere testes faciat eos
per iudicem vocari. quia testis sine voca
tione se ingerens ex hoc quodāmodo se
suspectum reddit. vt. E. de testi. autem
rogati. Et faciat citari aduersarium vt
videat eos iurare alias receptio testiu
p absentē si vocatū scā n̄ valet. vt in c. ij
de testi. Iudices autem raro per se reci
piunt testes. vel eos examinant. s; alijs
cōmittit de b. p̄q̄rē host. vt scribit Jo.
an. in ca. presentiū. de testi. li. vi. super
glo. interrogatoria. de quo etiā in spe. d
teste. s. nunc tractandū. v. licet autem
dixerim Nam in probationib? p̄cet to
ta vis cause. Unde deberent iudices po
tius pmittere alia q̄ testium examinati
nem facit. xlij. dist. quiescamus. sed est
onerolum eis idō de facili per eos com
mittitur. Si tamen vtiq; cōmittere vel
lent deberent non notarijs vel alijs sim
plicib? sed ydoneis discretis z honestis
delegare de testi. si qui testiu. d. testi. co.
gē. c. i. de consan. z affini. capi. primo.
Quia tamen quandoq; testes tales sūt
q; non possunt vel non tenentur ad iudicij

cem venire pro testimonio ferendo. sed
iudex ad eos ire vel mittere debet prop
ter priuilegium z impotentiam ipsoru
testium. videlicet si testes sunt egregie
persone vel mulieres aut senes seu imo
ti. Vel qui producit est pauper z c. de q
in capitulo Si qui testium. de testi. Et
ibi de hoc dantur versus. Unde tunc est
iusta causa committendi alijs receptio
nem testium z examinationem. vt ibi no
ta de test. cum causam Prius tamen q̄
scribat iudex seu committat recipiat cau
tionem ab eo contra quem producūt
testes. vel committat vt vadat infra ter
minum competentem ad videndum iu
rare testes vt dicit Guil. in spe. de teste
s. Qualiter. ver. sunt testes. De hoc ta
men est dicendum vt no. in capitulo cō
stitutis de fideiul. in glo. ante penul. z
super ea. 7 in capim. statutu. de rescri
pt. in glo. penul. li. sexto. Et fit cōmissi
o sub hac forma.

Forma commissionis iudicis testi.

R. decanus z cete.

Iudex cause z partiu infra scriptaz a
se de apostolica delegatus. vel archidoy
aconus. vel officialis. z c. tali notario
publico vel alteri cui committit salutē
in domino. Quia talis actor in causa
quam tali reo mouet in iudicio coram
nobis ad intentionem eius fundandaz
nonnullos intendit producere testes.
quorum receptioni z examinationi per
sonaliter interesse non valemus. Idcir
co de vestra legalitate z discretione plu
rimū confisi vobis committimus z
mandamus quatinus testes quos idem
actor vel eius procurator vobis duxerit
nominādos ad vestrā p̄ntiā puocetis
receptoq; fm formā iur. z iudicij morē

ab eis primitus iuramento super intentione et articulis presentibus inclusis et vobis pro parte actoris exhibendis et secundum interrogatoria prius alterius si vobis dabantur cogatis eisdem veritati testimonium prebiter. attestaciones in publicam formam redactas sigillo vestro clausas fideliter et secrete inclusas per nuncium fidelem et idoneum nobis in tale die remittatis. **¶** Vel sic talis iudex et c. **¶** Salute in domino noueritis quod in causa que inter talem ex vna et talem parte ex altera vertitur in iudicio coram nobis. partes hie inde nonnullos volentes producere testes per fundanda sua intentione quos coram nobis difficile foret producere et partibus onerosum. **¶** Idcirco discretionem vestram committimus ac firmiter et districte precipiendo mandamus. quod testes quos per vtraque producere curauerit coram vobis infra spacium unius mensis vel talem diem legaliter recipere ac eos super articulis a partibus binde in causa huiusmodi datis et secundum interrogatoria partium que vobis vna cum presentibus transmittimus secundum datam a deo vobis prudentiam diligenter examinare curetis seruata forma debita et consueta. **¶** Depositiones ipsorum testium cum articulis et interrogatorijs predictis ac toto processu que super hoc coram vobis habere contingit sub sigillo vestro fideliter inclusis. nobis quando totius poteritis remittere studeatis. **¶** Aliquando etiam componitur forma commissionis de recipiendis testibus reprobato rijs clara sub ista forma. **¶** Si forte altera partium testes super reprobatione huiusmodi producant infra xv. dies post dictum mensem immediate sequentes fideliter admittere et examinare solcite studeatis. **¶** Aliquando etiam additur clausula vicia significantes nobis quanta fides possit ipsis testibus adhiberi. **¶** Ista clau-

sula habetur de fide iur. primitus in fine ibi de hoc. de quo etiam no. in ca. qm contra. de proba. **¶** De ista commissione seu remissione et eius forma vide in ca. presertim de testi. li. vi. ubi papa facit remissionem ad partes pro testibus producentibus et de receptione testium an possit ulterius committere habetur de re iudi. cum bertoldus. et in cle. iudices. de offi. dele. preter etiam iudex hoc officium committere tabellioni seu notario cause. et sic exercebitur et per officium. scilicet receptoris testium et scriptoris et ita tenet Innocentius in c. qm contra de proba. **¶** Et hoc etiam habet generalis consuetudo et dicit ibi hosti. quod sanum est consilium quod de commissione iudicis tabellioni facta fides fiat non per ipsum tabellionem cui facta est commissio quia ei in hoc non creditur. sed per instrumentum alterius tabellionis vel leas autentico sigillo sigillatas. **¶** Cum ergo pars producit testes suos coram iudice vel eo cui hoc est commissum debent testes iurare dicere veritatem quia sine iuramento dictis eorum non creditur quantumcumque sint religiosi nisi iuramenti eis a partibus remittatur ut in ca. nuper. et in c. de testi. de quo etiam in spe. de testi. §. sequitur. **¶** Forma autem iuramenti testium habetur de testi. fraternitatis in ult. glo. quia iurabunt quod dicant totam veritatem iudici. vel cui commiserit quam nouerint de ista causa seu re super qua iurant. **¶** Item quod nullam interferant falsitatem. **¶** Item quod per vtraque parte dicant iudici omnem veritatem sine fine interrogati siue non. **¶** Item quod nec precio nec amore vel odio seu pro aliquo comodo testimonium dicant. **¶** Et de facto additur sextum. scilicet quod secretum teneant dictum suum vel quod ad publicationem. **¶** De quo etiam in spe. de testi. §. sequitur. **¶** Et debent iurare tactis euangelijs. ut in. iij. questi. no. na. hortamur. **¶** An vero si non appet testem

etigisse illud euangelium presumat
tractat Jo. an. in addi. spe. in. s. proxi.
alle. super v. et nota. Quando autem de
bet probari consanguinitas ad dirimen-
dum matrimonium est specialis forma iu-
randi vel iuramenti testium. de quo in c. li-
cet. ex qua dā de testi. pars autē contra
quā testes pducuntur sit presens in pro-
ductione testium. Et videat personas te-
stium quales sint. an sint tales qui non
pnt testificari et faciat protestationem qd di-
cere velit in personas testium. alias post
publicationē attestacionū non pōt nisi i
duobus casibus. s. nisi iuret qd hoc ex ma-
licia non pcedat. vel non ostendat se p
publicationem ea vidicisse que obijcit
in personas vt in c. pñtium de testi. lib.
vi. Et debet fieri protestatio ista tpe pduc-
tionis testium. vt in c. ex parte a de e. nū.
Tamen ista protestatione facta si testes
aliud dixerint pro testante eis de faci-
li non crederet. vt in alle. c. presentium
in fi. Qualiter tamen hoc intelligatur
ibi no. et ista omnia puta testium recep-
tionē coram iuramentis et pñs protestatio-
nem Tabellio scribat in actis de pba.
qm ptra. et erit ista forma

Forma actuum in actis signandorum

¶ In tali die

Tali. talis actor vel talis ipsius
procu. coram tali iudice vel tali commissa-
rio compuit. et A. B. C. testes ibidem
ppentes produxit. petens eos p predic-
tum dñm iudicem seu commissarium reci-
pi et admitti. Et aduerso talis reus vel
talis ipsius p. cu. ibidē compens. presta-
bam expresse qd in personas testium bu-
iusmodi dicere vellet et obijcere seu p
depositionis aperturā reprobare. Pre-
dictus ergo dñs iudex vel commissarius
testes pnomiatos recepit qui omnes

et singuli tactis euangelij soliti presli-
terunt iuramentū. Tandem iudex vel
commissarius procedendo ad examinatio-
nem testium vocabit ad se testes et singu-
los secrete et sigillatim examinabit exē-
plo danielis qui falsos sacerdotes con-
tra iusannā inductos secrete examinauit
vt habet Dan. xij. Et no. de testi. c. ij
in glo. non est ita. ibi de hoc. Et dicet ei
amice falsidicus testis tribus personis
est obnoxius. s. deo cuius presentia cum
sit ubiqz contemnit. Item iudici quem
mentiendo fallit. Itē pñ innocentū quā
falso testimonio ledit. de crimine falsi c.
i. Et qm testis qui veritatem occultat et
qui mendacium dicit est reus quia pri-
mus prodesse non vult. secundū nocere
testibz. xi. q. iij. quisquis. Unde cū iu-
raueris dicere veritatem p id iuramentū
obsecro te vt animā tuam salues. et qd
scis de tali negotio plene dicas. Dein
de pponat sibi qualiter inter talem et ta-
lem causa vertitur sup tali re vel debito.
et. Deinde legat et exponat sibi primū
articulū et super illo testez interroget an
sciat eum esse verū et si testis dicit eū esse
verum: querat ab eo d causa scientie ex
qua causa sciat eum esse verū et fm alia in-
terrogatoria que data sunt circa istū ar-
ticulum eum diligenter interroget et si
sigillatim. Deinde facta interrogatiōe d
his que in primo articulo pñent et de
interrogatorijs circa eū datis et factis d
posicionibus et responsionibz p testez ad
ea. Tunc descendat examinatio ad secu-
dum articulū tandem et tercium et sic de
alijs. Adhibeat tamen cautelam si visū
fuerit expedire qd primo queret a teste i
genere quid sciat de tali causa que ver-
tē inter tales et. Ante qz aliquem arti-
culum sibi prelegat. vel quandoqz pñ
interroget de primo vel de medijs arti-
culis. Istam prepositionem seruan-

do ut p hoc facilius apprehendere vale
at an testis sit subordinatus seu instruct
tus vel non. nec suadeat ei neq; ipm in
ducatur ut aliquid certū dicat. lz querat
in genere. nec etiam inducat eum ad vi
cendum se scire qđ credit vel econverso
de quo in spe. de test. §. nunc tradendū.
Hanc autem cautelā z sequentia notari
us scribat isto mō.

Forma depositionū in actis signātoz

Anno mense die
bus talis testis iuratus super
primo articulo qui sic incipit. Item po
nit zc. sibi lecto diligenter z exposito ex
aminatus dixit se articulos ignorare vel
dixit vera esse que in ipso continentur.
Interrogatus de causa sciētie seu. quō
sciret. respondit qđ interfuit z ita fieri vidit
audiuit. Interrogatus de tempe zc. lz
qđ interrogatoria data fuerunt. respondit qđ
anno tali die tali zc. Item sup secundo
articulo qui sic incipit. Item zc. sibi le
cto z exposito clare dixit. z sic de alijs ar
ticulis. Et queratur de causis z circum
stancijs fm formam interrogandū. circa
quē libz arti. datoꝝ z responsiones ipi
testis qualescūq; fuerint redigant i laci
ptis. ut in forma supra sicut a teste pro
feruntur nihil mutando vel detrachendo
z diligenter vulgare interpretet in lati
num. nec scribat testes dixisse credo vbi
dixit scio vel econtra. Nam taliter possz
dictū testis edigere in scriptis. qđ aufer
ret ius habenti. z sic se sibi ad restitutio
nez seu satisfactiōē obligabit. Caveat
ec ne scribat: talis testis dixit per omnia si
cut talis primus vel secundus. sed cuius
libet testis dictū per se in scriptis in inte
grum redigat. ut no. de verb. sig. nihil
obstat. de quo ibi plene. Et aduertendū
qđ vbi super articulo principali testis dei
posuit. Examinator seu tabellio non dēt

uti his verbis vicz talis testis requisit
vel interrogatus sup articulo tali respō
dit zc. Sed dicat seu scribat. Talis iu
ratus qđ sup articulo tali sic dixit. Sed
si d causa sciētie vel de circumstancijs
extra articulum principale querit. tunc
his verbis tabellio vntur scribendo. Ta
lis interrogatus vel requisitus quō. sci
ret vel de tpe seu loco zc. respondit zc. d
quo in spe. de test. §. nunc tractandū. v.
aduerte diligenter. Quō etiā in testiū
examinatione quedā consideranda sūt
circa examinatore testiuꝝ vicz qđ sit pru
dens. exptis. diligens z attentus. fide
lis z cautus. prudenter z discrete atten
dendo verba. qualitatem z vultū ipsius
testis. Quedam circa ipsos testes vicz
an sint inimici vel infames. Et quedam
circa dicta testiū videlicet an de positiōis
causam reddāt zc. ponit Guil. in spe. in fi
ni. de test. §. nunc tractandū. in ver. ut
autē hoc plenius. Debet ergo examina
tor iudex vel commissarius attendere. an
testis vacillat vel titubat. seu cū trepida
tione vel inconstātia loquatur. Et si va
cillat debet hoc scribi in actibz p tabellio
nem. Sed an tabellio hoc debeat scribe
re ad preceptū iudicis examinantis. Et
am li tabellio nihil de titubandō vel va
cillatione perpendat nota de proba. qm
contra. z in spe. de test. §. nunc tractan
dum. v. considerare debz. z sequenti. z
dicunt ibi qđ sic triplici ratiōe. Prima
quia iudex habet auctoritatē in recipiē
do z examinando testes. sed tabellio so
lum in scribendo. Secūda quia iudex su
perior est vnde sibi magis est credēdum
Tercia quia tabellio intentus circa scri
pturam. nō potest ita attendere circa va
cillationez testium z titubationem pallo
rem vel mutationem faciei ipsius testis
sicut iudex. qui semper potest oculos ad
testem habere. vdo sibi magis est credēdū

dum **P**otestamen tabellio saluato co
 scientiam sic scribere hoc casu. **E**t iudex
 mihi tabellioni sic dixit vt scriberem q
 testis vacillabat. sed scriptura esset effi
 catioz si adderet tabellio. et sic mihi vi
 debant q vacillaret dummodo temerit
 tas sic se habet. **D**ebent etiam quantu
 possunt cum veritate exprimere scz va
 cillationis modu scz talis testis vacilla
 to siue tremendo vel trepidando vel su
 dando pre nimio timore loquebatur vl
 pallidus efficebatur vel huiusmodi.
Et debet hoc scribere teste recedente vel
 ignorante incontinenti. **T**amen ex quo
 testis exiit nisi iudex vellet posset teste
 ex hoc punire. de quo no. in alle. c. quol
 niam contra te proba. per **J**uno. et **D**o
 sti. et in spe. ver. proxi. alle. supra. **P**er
 q autem testes recepti sunt et examinati
 si hoc factum est per alium ex commissi
 sione iudicis. **I**pse redactis attestatioui
 bus in scriptis. ipsas attestaciones cum
 articulis et interrogatorijs ac alijs coram
 eo super hoc actis iudici remittat sic scri
 bendo.

Forma comissionis examinatoris te
 stium.

Honorabili vi
 ro domino. **R.** iudici vel offi.
 et. **S**alutem in dño et mandatu vest
 inunctum. pñe suscipiendo et exequendo
 affectu. **T**estes quos talis in causa tali
 coram me producere voluit vel testes mi
 bi per talem nominatos citavi et ab eis
 per talem actorem vel eius procuratore
 in pñtia talis rei vel talis ipsius procu
 ratoris vel in penam contumacie rei per
 me ad hoc citati et non compentis. pdu
 ctis **J**uramentu iuxta morem quod ipi
 omnes et singuli tactis sanctis euangel
 ijs presiterunt recepi. **I**plosq sup arti

culis actoris et fin interrogatoria ipsi
 us rei mihi transmissa cum diligentia q
 potui examinare curavi. que et de posicio
 nes per talem notariu publicum in scrip
 tis redactis sub sigilli mei impressione.
 inclusas vna cum articulis interrogato
 rijs citationibus protestationibus testi
 um iuramen. et alijs coram me in negot
 tio huius actis factis et pductis per lato
 rem presentium: que ad hoc de vtriusq
 partis consensu tanq ydoneus et fidele
 duxi a ssumendu vobis remitto. **A**liqui
 do additur ista clausula. **E**t partibus ta
 lem terminum in quo se coram vobis re
 presentare per se vel procuratorem tene
 antur assignavi. **E**t q in forma dicit de
 testium iuramentis. **I**deo posui quia iu
 ramenta huiusmodi sunt in acti. scriben
 da. vt tactum est supra **U**nde no suffice
 ret poni in attestatiouibus sic talis testis
 iurans dixit. et. qz assertio ista seu nar
 ratio est de preterito nec per ea apparz
 presentia iudicis vel pñs contra quam
 nec dices pñti iuramenti de quibz oibz
 constare debz. de testi. c. ij. de pba. quol
 ma cotra. **I**ta dicit **J**o. an. in addi. spe.
 de testi. §. sequitur. **S**i tamē scriptum
 inuenitur in actis testium coram iudice
 iurasse partibus presentibus. bene pre
 sumitur iurasse vt debuit scz cum tacti
 ra euangelioz vt etiam dixi supra. et ple
 ne per **J**o. an. in loco allegu. **E**t debz te
 stis recipi et venire expensis producen
 tis vt in ca. statutu. §. penul. et relecti.
 li. vi. **N**ec pars alia pro eo q dat inter
 rogatoria tenetur aliquid ad expēlas te
 stium ministrare anteq iter arripiat pro
 eundo. et. **E**t quomodo no habetur ra
 tio illarum expensarum: quas testis: do
 mi facturus erat. et quomodo soluet eti
 am expensas pro prefectura equoz si co
 ditio persone testis hoc requirat. etiam
 si testis suu proprium equum duceret.

tractat Jo. an. in addi. spe. de teste in. §. qualiter. Etz autem valeat depositio testis facta post terminū datum ad pducendum et ad recipiendum testes seu pbā dū no. in spe. §. pri. alle. v. Is quoqz cui. Et ibi late per Jo. an. in addi. cui finali ter placet distinctio. Et ibi posita in primo et secundo membro. saluo eo qd no. in spe. de dila. §. i. v. illud quoqz in fi. Postqz sic producti et examinati sunt testes si hoc factū est in prima dilatione et sufficiens facta est pductio pcedet ad publicationē attestatiōum. Si non est sufficiens et produciens petat secundam vel terciam dilatio. Si iusta causa subest dabitur cum causa cognitione secunda vel tertia vt supra dictū est. et no. de dila. c. ij. de test. in causis cū similibus. Quarta dilatio nō dabitur nisi cū quadam solēnitare legali. de quo et qualis sit illa solēnitās. habet in ca. ultra terciam de testi. et ibi plene. Testibz sic productis et examinatis partes renunciānt testiū productioni. et postulant attestatiōes publicari. vel saltem pars pducens id petit. Iudex ergo volens attestatiōem publicare vocabit partes. quia eis absētibz et non vocatis non debet aperire. de re iud. cum ita. et maxime vocare bz illuz contra quē sunt pducti. vt si velit possit aliquid in apitōne ptestari partibus sic vocatis et pñibus. Et alia per contumaciā absente pcedit iudex ad publicationē isto mō. quia precipiet nota. qz legat coram se et partibus publice in iudicio dicta testiū vel ipsemet legat. et si sunt multe vel plure sufficit legere vnā p omnibz. Quo facto iudex dicit. Iste sunt attestatiōes in tali causa habeatis eas p publicatis. vel ea pro publicato. de quo in spe. de teste. §. i. an. vñlter in prin. Dicit tamen ibi Jo. an. in addi. de facto seruari qz le

git aliquid de vna attestatiōe in prin. et de vna in progressu et de vna in fi. Satis tamen est iudicem pronunciare istas pro publicatis haberi. et ita pmutiter in istis partibus seruatur Et omnia ista p tabellionem rediguntur in actis hoc modo.

Forma actuum in actis signantoz.

Hic die mensis etc. Talis actor vel talis ipsius procurator ex vna. et talis reus vel eius procurator pte ex altera ad publicatū et publicari videndū et audiendū dicta testiū pro parte dicti actoris pductoris citati cōparuerunt coram predicto domino iudice sedēte pro tribunali et testibus producendis renunciāuerunt ac dicta testiū predictoz publicari consenserunt et expresse postularunt. ac ipsarum copiam sibi fieri. et decerni attestatiōne huiusmodi pederunt. Predictus autē reus terminū ad dicendū contra personas et dicta testiū competentē sibi petiisse assignari. Prefatus ergo dñs iudex attestatiōne huiusmodi per ptem talem ipsaz attestatiōnū publice corā se legere fecit. Quo facto ipsas attestatiōes voluit fecit punciari et p apertis et publicatis haberi. et copiam de ipsis pñibus vel earū procuratoribz hoc pñibz fieri et dari decreuit. Et tali reo vel eius procuratori talē diem ad dicendū et obijciendū i psonas vel ad dicta testiū pro termino assignauit. vel sic breuiter.

Consimilis forma.

Hecce et publicate sunt he attestatiōes in p sentia priū vel eaz procu. consentientiū et publicatiōem fieri petentiū vel in pñtia talis actoris seu sui procuratoris publicatiōez fieri postulāti i penā pñfacie tal

rei ad hoc citati et minime comparentis
Anno tali die tali et c. excipietur contra
 dicta et personas testium et c. In renunciati
 one tamen habeatur cautela scilicet quod fiat rei
 nunciatio solum productioni testium non
 probationi in genere. quia tunc non posset
 produci instrumenta que alias produci pos
 sunt usque ad conclusionem cause. de fi. in
 stru. cum dilectus filius. **I**tem quod una per
 sona non renunciaret nisi et alia renunciaret
 de quo in spe. de testi. s. ult. ver. Item no
 tandum. et ver. fi. per abbatem de testi. in
 c. de teste. Quia alias pars que non re
 nunciasset posset producere testes ante
 publicationem. Et talis renunciatio adi
 mit facultatem producendi testes alteri per
 si super eodem articulo. de quo plene in ca.
 cum venisset. de testi. Attestationibus pub
 licationis solet super eis disputari. ut dicitur
 in ca. in causa de testi. Testes etiam con
 suenerunt quicquid reprobari et si an liceat
 vel an post publicationem habeatur in c. p
 sentium de testi. li. vi. Impugnant autem
 ut etiam alias dixi probandos facte per
 testes ratione personarum et etiam ratione dictorum
 ipsorum testimonium. **V**ideamus de prima ra
 tione personarum repellunt testes seu re
 probantur aliqui propter crimen. aliquan
 do propter suspicionem. quandoque propter
 defectum. propter crimine. ut quia est latro
 fur. raptor. periturus. infamis vel alias
 criminofus. de testi. testimonium. et ca. si
 cut nobis cum similibus. Et si propter suspi
 tionem. ut quia est pater consanguineus
 vel socius vel familiaris affinis coniux
 vassallus libertus venditor fideiussores
 quicumque producit. de quo. iij. q. iij. s.
Item testimonium. de testi. Insuper et c. nu
 cius. et ca. in lris. et plene in spe. de te
 ste. s. i. propter defectum potest poni exem
 plum de impubere. de quo in spe. de te
 ste. s. i. versu. Item excipitur quod impubes
 vel furiosus vel interus. de testi. Judei

et c. licet. Et generaliter requiruntur in te
 stibus. vij. que his versibus continentur
 Codino sexus etas discretio fama. Et
 forma in testibus illa requiritur. Illos
 versus ponit glo. in c. ij. de testi. in glo.
 ij. et ibi super glo. ad singula ista dan
 t concordantie. **J**udex ergo facta publi
 catione assignabit terminum infra quem
 recipiant copiam attestationum. quia co
 piam facere tenetur iudex de proba. q.
 niam extra. Et originalia debet iudex vel
 tabellio apud se retinere. ut ibi no. De
 inde habita copia per partes iudex da
 bit alium terminum reo infra quem testes
 si potest repellat. et post istum terminum
 non audietur de proba. licet. de quo etiam
 in spe. de teste. s. penul. **Q**uandoque
 tamen ante publicationem attestationum
 testes reprobantur et repelluntur. de quo
 videlicet an exceptio contra testes pro
 ni debeat et probari ante publicationem
 attestationum vel an post fieri possit mag
 na est diversitas inter doctores et diver
 se sunt opiniones. Tenetur tamen con
 clusivum quod exceptio legitima que opposi
 tur contra testes sp. a principio sit recipi
 enda. et iudex non recipiendo gravaret
 et sic locus esset appellationi. Sed reci
 pere statim probationes super tali exceptio
 ne vel hoc differre post publicationem est
 in arbitrio iudicis. Ab isto excipiuntur
 tres casus. de quibus in ca. ex parte ade
 de testi. in glo. huiusmodi et super eisdem.
Et iudex in tali arbitratu debet aduer
 tere ad plura. videlicet an illud de quo exci
 pitur habeat eandem equitatem cum predictis
 casibus exceptis ut sic ex eadem equitate pro
 bationes prius recipiat. Item an sit pub
 licum quod excipitur. Item an habeant probatio
 nes. Item an sit presumptio contra accipien
 tem quod faciat hec causa differendi et secundum
 huiusmodi et alias diversas circumstantias facti
 videbit iudex an expediat prius excipere

testes reprobatores vel non in dubio differatur reprobatio. de quo plene i. c. ex parte. supra alle. Et ibi per Jo. an. super predicta glo. et ita est arbitrio rei opponere exceptionem contra testes a principio vel illam differre i. tempus disputationum dummodo de hoc ante protestetur iuxta dispositionem c. presentium de testi. Sed in arbitrio iudicis regulariter est probationes super huiusmodi exceptiones statim recipere et ipsas discuti et tempus predictum differre. dummodo attentis facti circumstantiis bene arbitratum sit dictum est. Et dicitur regulariter quia in tribus casibus probatores statim admittuntur. ut supra patet. Et si ad reprobationem testium probatorio rum inducuntur testes reprobatores isti testes reprobatores possunt per alios testes reprobati. sed ulterius non admittatur reprobatio ut est casus in c. licet. iij. de testi. de hoc dantur versus. In testem testis et in hunc sed non dantur ultra. Et in exceptione testes qui reprobantur per textum criminis debet fieri specificatio criminis per personam cuiuslibet testis. ut in ca. presentium de testi. li. vi. Exceptio tamen bene recipitur sine tali specificatione. et tunc debet fieri specificatio ante testium receptionem. ut ibi no. super glo. notabili de qua autem specificatione intelligatur notatur ibidem in glo. non officit supra. forma exceptio.

Forma vero exceptionis contra testes et personas testium erit ista. Excipiendo contra testes per talem productos coram vobis honorabili domino iudice, etc. i. causa que inter eundem actorem ex una et talez rem parte ex altera super tali revel obito veretur pro cu. procuratorio nomine per dicti. H. rei proponit. et dicit quod testes

huiusmodi ad testimonium contra ipsorum reum non sunt admittendi. sed a testificandi officio seu actu excludendi et repellendi. vel dicit quod testes tales **A. B. C.** intra ordinem vel numerum testium admittendi non sunt vel computandi nec eis nec eorum dictis dari debet fides vel adhiberi. nec dicta eorum in aliquo sunt sequenda. sed tanquam morbosa et infecta reprobanda et relinquenda. ex eo et pro eo quod talis testis fuerit tpe depositionis perit. Nam alias in causa tali coram tali iudice adductis in testem de iuravit vel de peritio est convictus. Item quod talis testis erat tempore depositionis adulter. et de hoc confessus vel condemnatus. vel adhuc potest probari ut de testi. super eo. Item testis talis pericio corruptus falsum testimonium dixit in huiusmodi causa. nam cum deposuerit me tali die contra xisse et foris. ego fui eodem die in guntie. Item talis et talis sunt levis opinionis et suscepte vite et tales quorum dictis dari vel fides adhiberi in iudicio vel extra non consuevit. Quare penitus huiusmodi exceptiones admitti. et probationes super eis recipi. ac ipsis probatis legitime pro parte sua sententiam absolutam ferri. Utrum autem iufficiat obijcere et probare quod testes corrupti fuerint vel an cum hoc exigatur probatio falsitatis dicti ipsius testis no. in ca. licet de proba. et in ca. sicut nobis de testi. Nam si excipitur ante sententiam sufficit probare corruptionem cum per se prohibetur criminosis. Et idem post sententiam in causa appellationis vel alias i. casu ubi sententia non habet effectum rei iudicate. ut no. in dicto ca. sicut nobis. Sed ubi sententia transiit in rem iudicatam tunc oportet addi de falsitate et etiam probari. immo tunc etiam addi debet quod iudex in sententiando fuit dicta testium cor

ruptionem cum per hoc prohibentur crimi-
nari. Et idem possunt in casu appellationis
vel alio in casu ubi sententia non habet
effectum rei iudicate. ut no. in dicto. c.
sicut nobis. Sed ubi sententia transit in re
iudicatam tunc oportet addi de falsitate
et etiam probari. imo tunc etiam addi debet
quod iudex in sententiando fuit dicta testium
corruptorum secutus per iura que alie. in
dicto. c. licet. in. ij. glosa. Et ibi ex tex.
abba. collegit sex exceptiones contra testes.
Prima de contradictione. secunda de sin-
gularitate. tertia de mala fama. quarta
de leui opinione. quinta de falsitate. sex-
ta de corruptione. Iste tamen exceptiones
non omnes directe sunt contra personas
testium: sed aliquae respiciunt dicta testium.
Et autem testis puniatur propter crimen
sic in modum exceptionis. ut a testimonio
repellatur probatum contra eum legitur et
no. de ordi. cog. ca. ij. Et ita habemus
quomodo probationes per testes reprobantur
ratione personarum. Videamus ergo nunc quomodo
dicta testium reprobantur et impugnantur.
quod nisi excipiantur attestaciones que etiam
alias non valerent. possent per consensum
partium etiam tacite ratificari. de quo
no. de testi. cum causam. sup. glo. qz. ij.
Unde advertendum quod habita copia at-
testationum aduocati partium in aliquibus
locorum paribus faciunt membra ut ipsi
vel iudex melius et facilius ad indagandam
veritatem possunt pervenire. De istis rubricis
qualiter sunt faciende tradit. G. in spe. de testi. i. §. publicatis. Videbitur
enim causidicus utriusque partis deposicio-
nes testium et aduertit. an articuli sint
plene probati vel non. Unde aduocatus
istius qui produxit testes signet articulos
per crucem leam vel aliud signum. Et ubi
per dicta testium alicuius probatur idem
articulus ibi ponatur idem signum vel leam
eandem in margine circa eadem dicta.

Et ubi alij testes cum eo concordant fa-
ciat idem. ita videtur quod per pluralitatem et
diuersitatem articulorum diuersificet etiam
leas vel signa. ut per signorum vel learum di-
uersitatem appareant qui articuli per que
dicta sunt probati. et ubi ac in quibus testes
concordant. Posset enim poni circa primum
articulum. A. circa secundum. B. circa
tercium. C. et sic de alijs. Et ubi per dicta
alicuius testis probatur est primus arti-
culus ibi etiam in margine ponatur. A.
ubi non probatur est secundus ponatur. B.
ubi tertius. C. et sic de alijs. Contra
aduocatum rei contra quem testes produ-
cti sunt studere debet designare per huiusmodi
vel similia signa discordantias et con-
trarietates dictorum testium quod habeat
eas in parato. et ut facilius et clarius pos-
sit eas ac ipsa dicta impugnare. de quo
plene in spe. de testi. in dicto. §. publica-
tis. Iste tamen rubricae seu talia signa ru-
bro raro sunt in paribus. Possunt
tamen sic formari exceptiones contra di-
cta testium. Procurator procuratorio
nomine talis rei exceptiones contra di-
cta testium pretensorum productorum
pro parte talis actoris in causa quam mo-
uet tali reo predicto scilicet seyo vel fictio
et c. Coram vobis honorabili viro domino
iudice et c. proponit et dicit quod ipsa testi-
um dicta seu testimonia pretenso sunt
singularia obscura dubia incerta. et tes-
tes ipsi varij sunt. et in dictis suis vacil-
lant et negantur asserere et probare in-
tendunt nec causas dictorum suorum seu
scientie sue reddunt requisiti. vel red-
dunt malas insufficientes et ineptas vel
alias non probant ad quod probandum
sunt induci. sibi que in dictis suis euide-
ntissime contradicunt. Item dicta ipso-
rum nulla sunt et invalida. ex eo quod mini-
me iurauerunt vel deposuerunt non iura-
ri vel parte non presente nec citati iura-

Exceptio

runt vel deposuerunt super non iuratis. Vel quia deposuerunt de scientia in tpe quo nondum citatus erat testis. Quare reiectis et minime attentis testimoniis huiusmodi dictis nullis et invalidis. petit procurator predictus in causa concludi et se ab actoris impetratione absolui. ac ipsum actorem in lris expensis condemnari sibi. **I**sta rursus exceptionum aliquae puta tres habentur in. c. cum ecclesia sutrina. de cā pos. aliq ex ca. licet. de proba. Item ex. c. ij. et. c. tuis. et. c. nuper. de testi. Item aliq istarum non indigent probatione. Igitur veritas vel falsitas earum patet ex ipsis dictis. sufficit ergo in his sola allegatio et ostensio dictorum ut veniat probatio facta. ut in exceptione de singularitate. variatione non redditione cause contrarietate et huiusmodi. In quibus autem debeant concordare non. de testi. c. ij. et dant de hoc verius per Inno. Res persona gradus locus hec sunt consona tempus. In his variando impediunt fidem suam. Aliq requirunt probationem puta cum opponitur de nullitate et aliquando incumbit probatio producendi testes ex causis antea dictis ut qui iurati deposuerunt. vel qui posuit citata. aliquando vero parti opponenti seu excipienti incumbit probatio ut si dicatur testis corruptus vel falsum dixisse. de quo etiam per Jo. an. in addit. spe. de testi. in. §. publicanis. sepius alibi. **A**dvertendum quod aliquando opponitur de falsitate cum corruptione aliquando de sola corruptione. Item de falsitate aliquando directe aliquando indirecte. Falsitas directa raro procedit post publicationem. nisi ex culpa iudicis non facientis fieri debitam specificationem: de quo per Jo. an. in addit. spe. in loco proximo. alibi. Falsitas indirecta potest post aperturam per testes probari. ut in cap. ex tenore. de testi. ubi de hoc. Sicut autem falsitas

testium

directa admittitur post aperturam propter obmissionem debite specificationis articulorum. ut supra dictum est. sic et indirecta probatio falsitatis excludit post publicationem propter specificationem factam. ut ibi post Inno. scripsit Jo. an. Nam si in articulis non declaratur locus et tempus sed testes hoc bene expresse runt. admittitur post publicationem probatio falsitatis dictorum testimonium indirecta. secus si in articulis tempus et locus fuissent declarata. quia tunc post aperturam volens etiam indirecte probare contrarium non audietur per cle. ij. de testi.

Supra ista ergo probatione indirecta falsitatis dictorum testimonium posset sic formari exceptio:

Excipiendo proponit et dicit procurator talis vel contra dicta testimonium talis actoris. quod testes huiusmodi falsum tulerunt testimonium. unde ad huiusmodi eorum dictum falsum ipse reus non est condemnandus. Dixerunt enim ipsum reum tali die in opido erfordensi. cum actore tale contractum celebrasse. Et ipse reus eadem die fuit in civitate moguntinensi. unde ipsius tunc erford. personaliter ut testes exprimentur pertraxisse non est possibile: quod per testes ydoneos est probare paratis. quare etc. **Q**ui autem supra dicitur excipiendo de contrarietate testimonium obstat quando dicta testimonium que videntur contraria. non possunt reduci ad concordiam. alias si fieri potest semper dicta testimonium sunt concordanda propter odium periurij. Et per quem modum hoc fieri posset vel debeat haberi et non. in capi. cum tu. et ca. nostra. de testi. et ibi in glo. Et quod excipitur quod non reddat aptam causam sciencie. Sciendum quod si testis

interrogatus est de scientie causa et eam non reddit non valet dictum eius. Et idem si reddit malam et ineptam. de test. cum causam. si non est testis interrogatus de causa tunc si data sunt per partem aliam interrogatoria. id est quod supra videtur ibi non. et in c. presennium. de testi. li. vi. Si non sunt data interrogatoria tunc dicunt alii qui quod bene valet dictum testis. de quo in dicto. c. cum causam. Dicunt tamen quidem quod iudex non querens de causa tenet partem ad interessere p. l. si quis. C. de testi. in fi. quod restringunt alii ubi est notabilis negligentia. Quod putat Jo. an. verum in foro penitentiali si causa expressa per nocuisset. Sed in iudiciali penitencia non habet effectum. nisi ipse reus profiteretur. de quo per eum in addi. spe. de teste. §. i. Et intelligitur de causa scientie. scilicet quod sciat illud quod dicit non de causa actus istius de quo deponit. quod de illa non tenet dicere quibus de ea posset interrogari de renuici. super hoc. Et istas exceptiones contra personas et dicta testium.

Tabellio scribat in actis hoc modo.

Anno tali. die tali. comparentibus coram tali iudice. tali actore vel tali eius procuratore ex una. et tali reo vel eius procuratore ex altera. predictus reus vel procurator eius. exceptiones contra personas et dicta testium actoris exhibuit infra scriptas. Ex adverso ipse actor vel eius procurator copiam ipsarum per iudicem sibi decerni ac fieri et terminum competentem ad respondendum seu publicandum contra eas si sibi pervenerit ei assignari postulavit. prefatus igitur iudex copiam petitam actori dandam decrevit. et diem talem ad videndum contra exceptiones predictas sibi pro termino prefixit etc. Item excepti omnibus per tale exhibitis anno tali die

tali in presentia talis rei vel sui procuratoris dicebat seu replicabatur contra eas die tali etc. Quod autem actor per istas exceptiones rei factas contra personas vel dicta testium possit replicare. videtur dicere testes criminis non fuisse de crimine emendatum. ergo in civili admittendum de testibus Testimonium. infamem restitutum fame. de re iudi. cum. C. et A. Vel dico absente citatum ad videndum iurare et contumacem etc. Et replicationum forma patet ex superioribus. Et plures sunt modi probationum seu species probationum. de quibus non in c. cum ad sedem. de testi. spo. in glo. et non. quatuor. et super ea in spe. de proba. §. videndum autem scilicet per testes. per instrumenta. per evidenciam facti. per presumptionem. per famam. per dilationem iuramenti. Si ergo actoris intentio non est probata per testes. potest recurrere ad instrumenta si habet. et ista producere ante conclusionem cause etiam post publicationem. de fide in instru. cum dilectis. nisi datus esset terminus et lapsus a iudice ad instrumenta. sicut fit dando terminum ad producendum omnia. post quem super productione non audiretur in ista instantia. De quo igitur non. et in spe. de vila. in §. videndum. et. quid si datus plenius in cle. sepe. de verborum significatione. et eo salvo. in glo. ubi ergo. Quid autem sit instrumentum. et quot sunt species instrumentorum. et quibus instrumentis adhibeatur fides. et qualiter et que scripturne producte in iudicio impugnentur. et de alijs. hoc plene in spe. de instru. editi. per totum. Et videat pars contra quam producitur instrumentum quod copiam eius petat. et terminum ad impugnandum illud. et in termino si poterit id impugnet. quia alias eo ipso quod pro publico instrumento fuerit productum. et adversarius nil opponens tacuit.

Exceptio

Elidetur illud approbasse de off. deleg. gratum. No. host. in. ca. qm contra. de pba. Et ibi etiam plene no. quomodo instrumentum debeat redigi in actis scz principium et finis. Ponendo tamen cautionem de tenore. qd cesset equiuocatio rē. ut ibi plene. Si ergo actor pbauit intentionē suam per testes vel instrumenta. reus si habet pempt. exceptionēz opponat eam. videat tamen qd ipsam pbat. qz si fundata actoris intēone reus opponit pemptoriam. et si in ei deficit probatione condēnabitur actori in expensis quas fecit postq reus accepit inducias. Et si soluendo non est. ad arbitrium iudicis punietur. Ista est pmissio de c. finem. de do. et pu. Si tamen vult eā incontinenti probare licet deficiat sibi probatio non est locus pene ut ibi no. Debent ergo duo cōcurrere ad hoc qd excipiens patietur hanc penam. scilz qd fundata sit actoris intentio. et qd nō incontinenti reus assumat onus probandi ut ibi no. Potest ergo reus opponere exceptionem rei iudicate vel tractōis Et formas istaz habuimus supra. Vel potest excipere de pacto petendo. vel de prescrip. vel solutione debiti facta rē. sub hac forma.

Coram vobis ho

norabili dño iudice rē. pponit procurator procuratorio nomine talis rei excipiendo ad intentionē talis actoris perimendā seu elidendā. Et dicit qd ipse reus tomū talem quaz actor ab eo vendicat possedit pacifice. ānis. xxx. et ultra pūne eam prescripsit bona fide. Quare petit ipsum reum ab actoris impetitione absolui per vestram sniam diffinitionem. et eundem actorez sibi in expensis litis pdemnari. Vel sic in exceptione solutionis ad elidendā et efficaciter peri

peremptoria

imendam talis actoris intentionez. procurator talis rei pponit et dicit excipiendo qd etiam si debitum pretensum p ipsum actorem a predicto reo petimus et legitime et sufficienter probatum. Ipse tamen reus de eodem debito pretenso illud sibi numerādo realit et in parata pecunia persolueno satisfecit. Cū autē solutione eius qd debetur omnis obligatio sit sublata. Idcirco p̄dicet procurator nomine quo supra petit rē. ut in precedenti forma. et sic de alijs exceptionibz. Et reus exceptionem pempt. per eum oppositam probare debet. qz in excipiendo reus fit actor. et ita in eum transfertur onus probandi. ff. de excep. l. i. et in. l. exceptione. ff. de excep. saltem regulariter. quia in casibus nō probabit excipiens sed actor ut in exceptione non nūc rate pecunie vel totis. de quo etiam in spe. de excep. §. viso. Si tamen eā non probat reus. ex eo solo si obtinebit actor nisi probet intentionem suam. de excep. cum venerabilis. de quo etiam in spe. de excep. §. viso. et id quoqz. Et diligenter aduertat aduocat⁹ rei quibz verbis utatur in concipienda exceptione. de q etiam in spe. in. §. pri. alle. Et tabellio hmoi actum exceptionis pempt. opposite scribit hoc modo.

Comparuit in iudicio

coram vobis tali iudice anno tali. die tali talis reus. vel talis suus procurator. et infra scriptam obtulit pempt. exceptionem. Ex aduerso iudice adhuc pro tribunali sedente talis actor vel talis eius procurator comparens eiusdē exceptionis copiam sibi per ipsuz dominū iudicem decerni et fieri petijt. ac competentem terminum ad dicendum cōtra eam seu replicanduz assignari. Cui pre

Exceptio

dictus dominus iudex copiam exceptionis huiusmodi decrevit. et talem diem ei statuit ad dicendum contra eam seu replicandum si voluerit. acta etc. **U**el sic. exhibitis his exceptionibus per talem reum vel tale ei procurator. in presentia talis actoris vel sui procuratoris anno tali die tali. replicabitur die tali etc. **S**i autem in termino sic dato actori ad replicandum actor nullam proponit replicationem. quia forte non habet: tunc admittitur exceptio rei ad probandum. et dabit reus acti. de materia huiusmodi sue exceptionis. et illas probabit si poterit per testes vel instrumenta etc. **P**ostquam ut premissum est: processum est in causa. ut quia hoc est testis. iuratum est de cal. date sunt positiones et acti. et ad positiones et responsiones facte sunt probationes testium vel instrumentorum inducite exceptiones. opposite replicationes forte et duplicationes subsecute. cum pres non habent quid ulterius in causa proponant ulteriores proponendis renunciant et postulunt in causa concludendi. **E**t ista omnia sunt redigenda in scriptis et in actis. de proba. qm. **E**t si una partium renunciet seu renunciare velit. et alia dicat adhuc habeat aliqua proponere. quare dicit quod non vult renunciare. **T**unc iudex assignabit ei terminum competentem infra quem proponat quicquid velit. de quo in spe. de renun. in prin. **E**t videtur aliquibus quod ideo fit renunciare et concludere. et hoc est **G**of. ut no. de causa pos. pastoralis. cum tex. ibi et in. c. qm. contra. de proba. ponit ista ut diversa et quod eorum quodlibet sit actus per se. **E**t tenet **G**. in spe. de renun. et conclusionem in. d. et nota. **E**t sic potest dici quod per renunciationem renunciat probationibus et allegationibus factis. **P**er conclusionem inducitur renunciatio allegationum iuris. **D**icit tamen **J**o. an. in addi. spe. in loco supra alle. quod in renunciationibus huiusmodi

peremptoria

sunt ponderanda verba et statim cause et consuetudo fori. quia si fit renunciatio allegationibus et omnibus probationibus certum est quod ista renunciatio est conclusio. ut no. in ca. cum dilectis. de fide instru. in glo. ii. **E**t idem putat ipse si fit renunciatio allegationum iuris et facti. et hoc quando statim cause pariter concludi. **I**dem si habet consuetudo fori verbum allegationis comprehendere ius et factum. **E**t pille solum concludi. ut tunc renunciatio allegationibus per hoc etiam intelligatur conclusum. de quo etiam per modernos in de. sepe. de verborum sig. **P**otest ergo sic registrari in actis renunciatio et conclusio per tabelliones. **A**nno tali die tali. **C**onstituitis coram tali iudice partibus predictis. puta tali actore et tali reo vel eorum procuratoribus. **I**pse partes in causa huiusmodi allegationibus ultterioribus mutuo renunciantur petentes concludi causa in eadem. **I**n qua etiam quantum in eis erat conclusum. **U**nde iudex predictus huiusmodi renunciationem admittendo in ipsa causa cum eisdem partibus seu eorum procuratoribus ut prefertur concludentibus et concludi volentibus et petentibus conclusit et habere voluit pro conclusio. acta etc. **F**acta conclusione in causa amplius probationi non est locus etiam per instrumenta. ut in dicto. c. cum dilectis. de fide instrum. **I**udex tamen ex officio interrogare potest post conclusionem de facto si aliquid dubitationis occurrat. ut in. c. cum glo. eo. ti. **S**ed hoc iudex non faciat ad petitionem partis. ut ibi no. et in. c. in presentia. de proba. in fine. glo. iiii. et in. c. per tuas. de test. **Q**uomodo autem fiant allegationes iuris. tractat. **G**uil. in spe. de dispu. et alle. per totum. **E**t sic sumus expediti in secunda parte principali ordinis iudicialis.

Sententia

Ed antequā
veniamus ad terciā partē.
scilicet de iñia et illis que eam
sequuntur. quia aliquādo aliqua emergunt
in lite seu causa super quibus iudex habet
interloqui. Nam licet super incidēti nō
sit necesse pronunciare. Tamen super emer
genti est pronunciandum. ut nō. d. ordi.
cog. c. i. et quid sit incidēs vel emergēs
ibi nō. Et ideo de interlocutorijs vide
amus. Et que sit sententia interlocuto
ria. nō. in cle. unica. de sequestra. pos. i.
v. glo. et vide nō. in. c. i. de app. li. vi.
Super exceptione ergo dilatoria. vici
an libellus sit offerendus vel nō. vel an
sit ei respondendum. vel an causa sit cor
ram ipso iudice tractanda vel nō. vel
ut exceptionis exceptio contra
actorem opposita sit probata vel nō. vel
ut dilatio petita sit concedenda vel nō.
Et de similibus exceptionibus iudex pronu
niet interloquendo sub hac forma.

R. decanus et ceteri.

Cum in cā tali que inter talem actorem
ex una. et talem reum parte ex altera. de
et super re vel debito tali. in iudicio corā
nobis hūit pro parte dicti rei oblata
fuit exceptio talis vel talis dilatio peti
ta. vel fuit opposita excipiendo. libello
sibi per actorem oblato nō esse respon
dendum vel actorem ab agendo repel
lendum pro eo quod maioris esset vinculo
excōicationis innodatus. vel nobis i hac
cā iurisdictionem non competere. pro eo
quod tempore impetrationis recepti ipse actor
impetrans fuit maioris excōicationis sen
tētia ligatus et cetera. Nos visis et diligēt
p̄sideratis super hoc per partes hincinde
coram nobis p̄ductis p̄positis et allega
tis. Habito etiam consilio cum p̄itis

interlocutoria

pronunciamus decernimus et declaramus
predictam exceptionem admittendam
non esse. seu ea nō obstante in cā bñōi
ad ulteriora p̄cedendum fore. et pro nos
ac coram nobis procedi debere. Et sic
si est legitima exceptio. dicimus et pro
nunciamus ipsam exceptionem esse ad
mittendam et admitimus. actorem p̄
excōicationis vinculum ab agendo
repellendum excludendum fore et exclu
dimus seu repellim⁹. seu nobis obstāte
exceptione predicta iurisdictionē et cog
nitionem in negotio huiusmodi non
competisse neque competere. seu libello
predicto per ipsum reum respondendū
non esse. sed eundem reum ab instantia
iudicii fore absolvendum et absolvim⁹.
Et ipsum actorem sibi in expensis legi
timis condēnamus. earum taxationem
nobis imposter referantes. Et tūc in
fine interlocutorie tabelli o subscribet isto
modo. Lecta et lata est hec interlocuto
ria anno tali die tali in presentia ipsarū
partium vel procuratoribus p̄sentibus
talibus et cetera. Et de istis et alijs interlocu
toriarū formis ipse. de excep. in. §. viso.
Et est interlocutoria que fertur in p̄in
cipium cause et finem non super p̄in
cipali. sed super incidētib⁹ quēstionibus
vel emergentibus. de app. significātib⁹.
de test. significauerunt. Et transit inter
locutoria in rem iudicatam quo ad p̄e
si ab ea infra. x. dies nō fuerit appellatū
ut in. c. cūq̄ dilecta. in fi. d. elec. s. non
quo ad iudicē quin possit eam reuocare
etiam post. x. dies. de quo tū dicendū
est ut plene nō. in. ca. cum cessante. de
ap. Ubi distinguuntur tres species inter
locutoriarū. Quia quedā interlocutorie
preparant seu ordinant litem. Quedā
emergentia seu incidētia in lite decidūt
Quedam aliquid restituī vel dari vel
non dari. fieri vel non fieri. vel aliquid

equipollens iubent pcedendo Tamen
ibi tenent docto. qd omnis interlocuto
ria mutari & reuocari potest ex causa. si
ne causa nō. maxime post. x dies sine vo
luntate partis p qua est lata. Unde si iu
dex sine causa iusta interlocutoriā reuo
cet poterit appellari.

Formas autem

diuersas reuocatiois interlocutorie po
nit Guil. in spe. de exceptionib. §. vii o
Quia potest sic dicere iudex Nos talis
iudex & c. quia in tali causa. & c. pridem
super tali exceptōe per talez reum oppo
sita. pronunciamus interloquendo ean
dem exceptōem non esse admittendā
vel qd contra talem sic pce ssim? & c. Ha
bito postmodū consilio pitorū. inueni?
nos ipz grauasse vel idebite ē eū pcef
fisse Idcirco vbi consilio saniori inter
locutoriā ipsam vel processum huiōi
expresse reuocamus. Quidā tamen in
dices erubescētes factū suū reuocare
sic dicunt. Nos talis iudex & c. si te talez
in aliquo grauauim? illud reuocam? & c.
Sed talis reuocatio dubia est conditō
nalis & incerta: & ideo non admittenda
Unde appellans non obstante tali reuo
catione. nibi lominus insistere potest p
secutioni sue appellatiois. si pure non fi
at reuocatio. Quidam etiam iudices
sic dicunt. Frater si te grauauimus i ali
quo: pati sumus illud reuocare de con
silio sapientū. Et prefigimus tibi talez
terminū ad compendū infra quem vo
lumus plenius deliberare. Et dicit G.
vbi supra. qd hec forma habet in ca. apo
stolice. de re iudi. li. vi. ver. eratq; para
tus. glo. in ca. cum cessante. de appella.
dat aliam reuocationē huiusmodi int
locutorie vel grauaminis formam vide
licet vt sic dicat iudex. non credo te gra
uasse. sed si grauau te in aliquo illud re

uoco. Sed ista forma que duo mēbra
continet quo ad vtrumq; non est sana.
quia in primo docet mēeri. nam potest
esse qd iudex contrarium credit & contra
tales cautelas vel doctrinas videndum
est quod no. Guil. in spe. de exceptione
§. penul. vbi. colum. Quo ad secundū
membz est conditionalis incerta vt di
xi supra Unde host. dat talem formā vi
delicet vt sic dicat iudex ad eum contra
quē est lata interlocutoria. Tu dicis te
grauam per talem interlocutoriā qd
non confiteor. Ego tamen reuoco: me
satisfaciens voluntati ne de me saltez de
facto conqueri posses. Et similis caute
la traditur in ca. nisi specialis de vsu pal
lij. Et qd dicit iudex in reuocatioe quod
non confiteor. caute dicit. quia per hoc
non sequitur qd neget se grauasse Et ali
qui iudices consueuerunt statim ter
minū appellanti ad docendum de grau
mine. sed ad hoc ipse appellans non ter
netur de quo in c. si a iudice. de appel. li
bro sexto.

Hinc ergo vi

deamus de tertia parte ordi
iudiciarij. i. de sententia & que illā sequū
tur. Et Guil. in spe. de senten. prola.
in princi. diffiniendo sic dicit. Senten
tia est iudicialis diffinitio controuersie
finem imponens p determinationem vel ab
solutionem conanēs. Dicit em̄ senten
tia iudicialis diffinitio p trouersie finez
imponēs. vt in. li. ff. de re iudi. & d3 pti
nere absolūtōez vbi p dēnatiōez de accu.
illa ppositozum. & ibi de hoc in vl. glo.
vel aliqd qd tū valeat. de verbo. sig. in
bis. Cui n autem sententia diffinitio
ua sit de actis cause ita vt contineatur i
ter acta tractat Johā an. in additi. spe.
de senten. prola. in principio. & ibi pos
it. pro et contra. videtur tenere qd sic

maxime per c. cum eterni. de re iudi. li. vi. ubi sententie ferende et concipiende ponuntur in actis cause. Et debz ferri sententia diffinitiva pñibus presentibz vel altera absente p contumaciã ita vt cite-
tur ad sententiã audiendã de testi. cum olim. in fi. alias si feratur pñra absentez non citati non tenet. vt n. o. de re iudi. tenor in glo. penul. et sup. ea. Et necesse est hoc casu qd exprimat perempt. ubi vnica fit citatio. de hoc. xxiij. q. iij. de illicita. in fi. magne glo. Et in spe. de citationibus. §. vñ de tempm. Et per Jo. an. in ea. cum bertoldus de re iudi. in. iij. glo. et de accusatione ad penñdem. nisi i causa in quibus sine figura iudicij pceditur. vt in cle. sepe. de. ver. sig. circa fi. ibi etiam de hoc in glo. ar. iij. Si autem in sententia pñetur eum contra quem lata est fuisse citatum an stet sententie ita qd non sit necessaria alia pñatio citationis tractat Guil. in spe. de sent. pro la. §. ait autem. ver. et nota. sed plenius per Jo. an. ibi in addi. qz de iure subnilitate necesse est pbare perempt. Et si qd vellet tenere qd victor hoc non habeat pbare victus tamẽ potest pbare se citati non fuisse producendo acta. Et si inter ista non apparet huiõ citatioz habebit pro non citato nisi probet contrarium. Utz autem presumatur condẽnatz fuisse presentem in sententia si aliud nõ dicatur vel exprimat in ea. no. Guil. in spe. in loco prox. alle. Et sententia diffinitiva debet generaliter se continere. Primum nomẽ iudicis et eius qualitatẽ puta an sit delegatus vel ordinari? Secundũ nomina lingatorz. Tercium tenorem petitionis in iudicio porrecte. Quartum substantiã processus cause: puta lit. contest. iuramenti prestationẽ et similia. Quintũ qd sit mentio in sententia partes fuisse presentes vel ad contri-

maciam absentes: de quo supra dixi. Sexto qd contineat condẽnationem vel absolutionem vel aliquid equiualens: de quo etiam tactum est supra. et ista etiam enumerat Guil. in spe. de sen. pla. §. qualiter autem. iuxta fi. rñ. In actiõẽ ergo reali potest sic dictari et formari sententia.

In nomine domini amen

Officialis vel iudex. questio talis orta inter A. actorem ex vna. et B. reum de et super tali fundo area vel domo parte ex altera materia questionis. Idem A. libellum dedit vel obtulit in hac forma. Et ponatur tomus tenor libelli in sententia. Lite igitur coram nobis legitime contest. et presito a pñibus vel eorum pcuratoribz hincinde calumnie iuramento factisqz et oblatis positionibz et articulis ad ipas positões responsionibz subsecutis testibus et instrumentis productis et attestacionibus publicatis oppositisqz contra dicta testium nonnulli exceptõibus et replicationibus factis tandem renunciatis per procuratores partium hincinde probationibus cum ipse procuratoribus partiuz concludentibus et concludi petentibus in ipsa causa conclusimus et habuimus pro concluso. Nos igitur visis et auditis diligenter iuribus rationibus probationibus et allegationibus partium. Cognitisqz et inuestigatis ad plenũ ipsius cause meritũ deliberatione prehabita diligenti et cõmunicato consilio iurisperitoruz christi nomine inuocato. pñibus propter hoc i nostra presentia pñstitis et sententiã ferri postulantibz vel tali actore vel reo pñte et sententiã ferri petente. Et tali reo vel actore ad hoc perempt. citato pñmacie se absentate cuius absentia dei pñia epleatur p tribunali sedẽtes et hñtes p oculis

deum solum sententiando. In his scri-
ptis pronunciamus decernimus et de-
claramus fundum predictum ad presen-
tem **A**. actorem primuisse de iure et pri-
nere. prefatumque **A**. reum fundum huius
occupasse et tenuisse ac occupare et il-
licite dñere et ipsum fundum memorato
actori adiudicandum ac **A**. reum antedi-
ctum ad restituendum et libere dimittendum
fundum eundem eidem actori condemnan-
dum et repellendum fore adiudicamusque
et condemnamus ipsum reum supradicto ac-
tori in fructibus a tempore litis vel
a tempore occupationis et detentionis viz
in tot modis seu modis frumenti et
ratio fructuum perceptorum ex fundo hu-
iusmodi per eum perceptis. Et in expensis
litis nihilominus pñantes quare ex-
pensarum taxationem nobis in posterum
referuamus. Et si debeat fieri sententia
pro absolutoria forte. quia actor non
probauit vel reus probauit de iure suo tunc
ita formetur.

In nomine dñi amen et c. vsq; ibi p-
nunciamus decernimus et declaramus
predictum **A**. reum a prefato **A**. actori
impenitente absoluendum ac eidem actori
super penitentie sua et fundo predicto silen-
cium perpetuum imponendum fore. ac absol-
uimus et imponimus ac nostra sententia
diffinitiva mediante condemnantes eundem
actorem eidem reo in expensis litis quare
taxationem et cetera. In cuius rei testimo-
nium et c. Ista sententia incipit. In nomi-
ne dñi et c. vt. xxiij. dis. In nomine. de te-
sti. In nomine. Melius ad propositum in c.
veritatis. de do. et contu. Et non scribitur
seu dirigitur alicui. viz pñibus vel alijs
vel vniuersis. Quia si iudex sic scriberet
vniuersis et c. noueritis qd in causa tali p-
nunciamus et c. Tales littere seu scrip-
ture non facerent fidem. qz essent potius
testimoniales seu recitorie preteritorum

qz assertorie pñtium. vt no. guil. in spe.
de sen. pla. §. iuxta. d. et no. qd quidam
iudices. no. etiā in c. apostolice. de re iur.
li. vi. Item in sententia fit narratio pro-
cessus ad quē effectū hoc fiat. no. in spe.
de sen. pro. §. restat. d. in summa. Flo-
per. Inno. et host. in ca. cum in iure. de
offi. dele. vbi etiā no. quid fieri debeat si
per alium tabellionem scribatur senten-
tia et acta per alium fuerint scripta Item
in sententia dicitur nos visis et auditis
diligenter iuribus probationibus et al-
legationibus partium et c. Quia iudex
fm allegata et probata coram eo debz iu-
dicare. non scdm conscientiam quam ha-
bet vt priuatis. sed scdm conscientiam
ex actis probationibus et allegationibus
informata. vt. iij. q. vij. Iudicetis. d.
quo. de offi. dele. pastora. in ar. contra.
et de offi. ordi. cap. i. et in spe. de dispu.
et alle. §. ult. ver. licet autē. Et ibi d. hoc
per Johā. an. in addi. vbi ponit rationes
quorundam theologorum qui tenent p-
trarium et illas soluit. Et quale remedi-
um habeat tunc iudex ibi no. quia depo-
net si potest conscientiaz. si non potest de-
leget causam alicui vel ad superiorem re-
mittat et c. vt pleni⁹ no. vbi supra Item
sequit in snia cognitio et inuestigatio ad
plenum cause meritis et c. Nam ferri nō de-
bet snia nisi liqueat de meritis cause. de
quo in ca. put. de do. et con. cū si. Snia
em non est precipitanda. vt in l. ij. C. de
sen. ex. pi. reci. hac lege. et in cle. pasto.
de re iur. immo cū pñis super ea ferēda
consiliū hñe debet. de do. et pm. Cū oliz
de consuetudine ad nñam. de quo et qua-
liter iudex deliberare debeat et consiliū
petitorum requirere et diligenter cum
petitis super negocia conferre. inspiciē-
do petitionem iuxta quam sententia est
formanda. de accusatio. qualiter. ij. de
symo. l. belii. Posuētes et articulos pba

nones et alia acta cause et c. ut tradit G. in spe. de requisitione consilij. Et ideo in sententia deliberatione prehabita et habito consilio cum peritis. Item subdit in sententia partibus propter hoc in nostra presentia presentibus et sententiam ferri possulantibus. et c. De isto ponit guil. in spe. rubricam speciale. l. de petitione sententie et eius cautela ibi de hoc. Item quando altera partium est absens per contumaciam solet dici in sententia. Cuius absentia dei presentia repleat de quo in c. de manifestis. ij. q. i. in ca. veritatis de do. et contuma. Item in forma sententie ponit per tribunali seden. et habentes pre oculis solum deum de hoc in ca. cum eterni. de re iudi. li. vi. Unde sedendo debet iudex proferre sententiam non stando alias non valeret ut in c. ult. de re iudi. li. vi. et que sit ratio ibi no. nec debet per gratiam vel sortem iudicare contra iusticiam et contra conscientiam alias sustinebit penas de quibus in dicto ca. cum eterni. Item illis verbis utatur iudex in sententia vel partibus pronunciamus decernimus non tamen refert an sic dicat iudex. an dicat precipio vel statuo vel ordino. ut in capitulo cum his. de ver. sig. Nam quis lex dicat non valere sententiam que condemnationem vel absolutionem non continet ut in l. preces. C. de sen. et interlo. om. iudi. et tactum est etiam supra. sufficit tamen si continet condemnationem seu absolutionem vel equipollens: de quo etiam in spe. de sen. pla. §. ut autem. ver. et nota. et non est vis nec refert etiam an sententia feratur sub verbis prime vel tercię persone de quo etiam in spe. e. n. §. iuxta. ver. si valet. de quo etiam dicendum est ut ibi. Item dicitur in sententia sententiam dico seu sententiam dico in his scriptis et c. ideo quia sententia diffinitiva debet ferri in scriptis. debet etiam in scriptis recitari et proferri et per ipsum iudicem non per alium legi

alias est nulla. de quo in ca. vi. de re iudi. li. vi. Non tamen est necessarium exprimi in sententia in his scriptis dummodo alias in scriptis feratur. Licet sit cautum de quo in spe. in. §. iuxta in ver. non valet etiam superius alle. et in dicto ca. vi. de re iudi. li. vi. Et quod sequitur in sententia secundum predictum ad prefatum. actoris pertinuisse et c. hoc patet declaratum circa petitionem in libello contentam secundum quam ut dictum est sententia ferri debet. Item condemnet iudex victum in expensis ipsi victori quod fieri debet. ut in l. euz que temere. ff. de iudi. et in ca. calumnia. de penis nisi ipse victus habuisset probabilem causam litigandi que eum excusaret ut no. in dicto c. calumnia. et in dicto c. finem. de do. et contum. in glo. magna super ea. Et tunc quando obmittit iudex condemnationem expensarum debet causam exprimere in sententia propter quam victum in expensis victori non condemnat. ut no. ibi. et probatur in aut. de iudi. §. oportet. col. vi. Et iste est unus casus qui in sententia debet exprimi scilicet causa illa. vij. alij casus no. in capitulo. sicut nobis. de sententia. et re iudi. alias regulariter in sententiis non debet exprimi causa ut ibi. immo factum est exprimere quod facilliter possit mala causa exprimi et bona subterfieri. et ita non valeret sententia. de quo in c. ex parte. de contumacia. de resti. in interlo. cum ex litteris. et nos igitur. et hoc etiam obtinet in interlocutoriis. Si tamen iudex exprimit aliquas causas tunc possit specialia submittat clausulam generalem videlicet ex his et alijs mouentibus et c. Et sic sub tali generalitate comprehendit sententiam seu decisionem cause iustificante ut no. de re iudi. abbate li. vi.

Sententia in actione personalis potest sic formari In nomine domini amen. et c. ut in precedenti forma usque ibi pronuntio. pronunciamus decernimus et declaramus predictum. l. reuocato

Nactori teneri et obligatum fore in x. li. et. Et ipm eidem actori in debito bu in smodi esse pēnandum et ad eius sol lutionē ppendū. ac in eisdem. x. lib. necnon in lit. expens legitimis eundez reum prefato actori cōdemnam⁹. taxati onem expensaz nobis in postez reseruā tes. **A**n autē sentētia sit concipiēda i p/ sonam pcuratoris vel domini no. de ele cti. querelā in glo. concipiēda et sup ea. sed licet in hoc multū instent doct. et ma xime legiste. **T**amen Jo. an. ibi nō pla cet legalis subtilitas in hoc casu. qz si p curator fuit in causa noīne domini sui q le peccatū est si domini cōdemnatur. **E**n de graue esset dicere se ntētiā ppter b in procu. ferendā qd tamen videtur vel le. l. i. **E**t de sen. et interlo. om. iud. **D**o sti. tamen in dicto. c. querelam mota ista subtilitate legali ponit formam sen tētie in cā matrimoniali consulendo q iudex pronunciet isto mō. **P**ronuncia mus decernimus et declaram⁹ nūciū fo re maritum seye et pcuratorem ipsi⁹ no mine ad matrimoniū de quo actum est condemnamus: precipientes vt dict⁹ nūcius deinceps seye adhereat vt vxor et tam in lecto q extra lectum eā maritali affectione ptractet: pro qua forma alle gat c. ex pte. et c. veniens de spon. **A**lie sententiay forme de facili pnt bēi. quia libell⁹ bñ format⁹ in quacūqz actōe dat formā sentētie concipientē: que ex for ma penitiōis libelli procedere debet. vt allegatum est supra. **E**t vt supra patz in snia absolutoria. **R**eus absoluit ab i patione actoris. et actori silentium im ponitur. **Q**uod utrumqz illoz ponendum sit in sentētia et quare habet in ca. cum ecclesia sutrina de cau. pos. et proprie. in fi. et in ca. dudum in fi. de pueri. coniu. cum similibus. et no. in spe. de sen. pro latione. §. vt autēz. xer. q autem vtun

qz. **E**t lecta sententia notarius subscribet sententie annum et diem actestēs et hoc modo.

Lecta et lata est hec sententia diffinita naut supra tali die in subscriptiōe inter locutorie lata est hec sententia interlocu ria. vel si redigitur snia in formā publici instrumenti scribitur in hac forma. **I**n quoz omniū et singuloz testimonium p sentes litteras seu pns publicum instru menti p talem publicū notariū in cau sa hui⁹ coram nobis scribā fieri et pub licari mandauimus nostriqz fecimus si gilli appensione muniti. **D**ati et actum in loco tali quo nos consueuim⁹ sedere ad reddendum iura pro tribunali anno tali indictione tali pontificatus sanctissi mi in xpō patris et domini nostri domi ni pauli diuina prouidētia pape secūdi anno. vi. die iouis. ij. mensis decemb. hora terciarum vel quasi presentibus di scretis viris. **A.** steinborn. et stephano religiosi⁹ et pluribus alijs fīdignis te sibus ad premissa specialiter vocatis et rogatis etc.

Lata sententia diffinitiva si ab ea nō appellat pars contra quam est lata infra decem dies transit in rem iudicatā. vt in c. q ad consultationē. de re iudi. **E**t idem de interlocutorijs quo ad prem. vt in ca. cum dilecti. in fi. de electi. et eti am tactū est supra. **U**nde aduertendum q aliter appellatur ab interlocutoria. et aliter a diffinitiva. qñ appellatō interpo nitur ab interlocutoria vel alio grauamī ne oportet q in scriptis fiet. **E**t cum ex preffione cause iniuste seu iniquitatis i terlocutorie vel grauamīis. **I**sta duo substantifice requiruntur. etiam si cau sa sit notoria. de quo per **J**ohannez an dree in capitulo cordi. de appellatione libro sexto. **I**n nouella. nisi quando in maioribus et in reseruatis interponit

appellatio. de quo in cap. vt debemus. in fi. eo. ti. 7. xij. que requiruntur seu debet concurrere in appellando ante sententiam ad ipsam appellationem validandam colliguntur 7 enumerantur in c. dilecto. 8 app. ibi per Host. super verbo firmatum. Et primum est quod causa in appellatione expressa sit vera. Secundum quod exceptio opponatur. Tercium quod coram iudice proponatur nisi excuset iusta causa. Quartum quod appelletur. Quintum quod coram iudice nisi ex causa. Sextum quod exceptio non admittatur. 7. quod expectetur repulsa exceptionis. Septimum quod propter iniustam repulsionem appelletur. Octauum quod exceptio opposita sit legitima. Nonum quod grauamen illatum sit vel comminatum. Decimum quod in scriptis fiat appellatio. vt supra. Undecimum quod petantur apostoli infra. xxx. dies. Duodecimum quod si petierit appellatus veniat appellans instructus iuxta casum capi. cordi. de ap. li. vi. Decimūtercium quod appellatio imponatur infra. x. dies. de hoc etiam in c. cord. de ap. li. vi. 7 in spe. parte. ij. eo. ti. 8. qualiter. ver. in sum. no. 7. hoc in appellatione iudiciali. sed in extra iudiciali ista omnia non requiruntur. quia ibi non exiguntur veritas cause. sed sufficit ipsius veri similitudo. Item non requiruntur ibi grauaminis illatio seu comminatio. sed sufficit quod timeatur inferri in futurum. De istis 7 alijs differentijs scilicet in quibus differunt appellatio iudicialis 7 extra iudicialis. vel etiam in quibus conueniunt solet notari in c. bone. de app. vbi no. xij. differentie 7 tres conuenientie. Quando autem appellatur a diffinitiva. tunc lata sententia iste contra quem fertur si vult potest appellare. vbi apud acta dñi modo hoc faciat incontinenti iudice ab hoc pro tribunali sedente antequam se diuertat ad alios actus. vt in. l. 8. ligato

ribus. C. eodem. ti. Canonisata. ff. que sti. vi. in fi. ver. ligatozibus. no. de ap. pel. c. i. li. vi. in fi. Sed si ex intervallo vicz dum iudex diuertat se. s. post latam sententiam ad prandium vel alios extra neos actus velit appellare. tunc necesse est etiam appellare in scriptis sicut ab interlocutoria vt in li. ij. ff. eo. ti. 7. C. eodem. tit. l. eos. 8. finautem. Et ista est vera opinio licet quidam exponunt ilico quod ponitur in. l. predicta. l. eadem die vt no. in dicto c. cord. Item a diffinitiva appellatur sine expressione cause vt ibi 7 in iuribus proxi. allega. Unde sufficiat appellanti dicere appello a tali sententia diffinitiva tanquam iniusta 7 iniusta de quo etiam in spe. de ap. 8. qualiter. in pan. Et tamen diffinitio appellatio nem dicit quod appellatio est sententie vel grauaminis reuocatio per proclamationem a minori ad maiorem iudicem facta preteriti iniqui iudicis grauaminis vel iniuste sententie. Jo. teu. ponit vnā diffinitionem. ij. q. vij. in sum. Host. plures ponit in sum. eo. tit. 8. i. Potest ergo sic formari appellatio a grauamine vel interlocutoria sententia iudicis. Coram vobis domino iudice tali puta ordinario vel delega. 7 te notario ac testibus hic presentibus. Ego talis principalis vel talis eius procurator nomine procuratorio talis actoris vel rei propono animo appellandi. Et dico quod licet in causa que inter talem actorem ex vna. 7 predictum. Al. reum de 7 super re vel debito tali parte ex altera vertitur. in iudicio coram domino iudice predicto exceptio nem talem opposuerim. Et ponatur tenor vel saltem mens 7 effectus ipsius exceptionis in appellatione exprimat. Et tunc subiungat si velit eam per vos admitteri vel secundum contenta 7 petita in ipsa pronunciari postulauerim. Vos tamen dñe

iudex hmoi exceptione legitima spreta
 ⁊ neglecta ipsam saltē tacite repellendo
 in ipsa causa ad talem vel ad alium actū
 exceptioni mee cōtrarium processistis.
 vel eandem exceptionem per vestra quā
 tulistis interlocutoriam ꝑnunciādo sic
 vel sic minus iuste repulistis. vel alia in
 causa hmoi per talem vestram cōminati
 onem siue actum vel preceptū tale. me
 indebite granastis. Unde ad interlocu
 toria huiusmodi iniqua ⁊ iniusta seu ex
 predicta exceptione nō admissa. vel sal
 tem tacita repulsiōe vel a tali vestra cō
 minatione seu precepto tali. tanq̃ iniq̃
 grauamine in his scriptis ad reuerēduz
 in christo patrem ⁊ dñm ep̃m talem.
 vel ad sanctam sedē apostolicam. ⁊ san
 ctissimū in christo patrem ⁊ dñm nēm
 dñm paulum diuina ꝑuidencia papaz
 secundū prouoco ⁊ appello. Et aplos
 primo. secūdo. tercio. ⁊ cum debita in
 stantia mihi dari peto subiiciens predi
 ctum. **N.** eum cum adherentibus suis.
 protectioni dñi ep̃i vel dñi pape ⁊ sedis
 apostolice sp̃ali. Et ꝑrestor q̃ appellati
 onem hmoi possim corrigere emendare
 ⁊ innouare. ac eam intimare volo ⁊ ꝑ
 sequi prout videbitur expedire. **Dicit**
 primo in forma. **Coraz** vobis ⁊ c. quia
 coram iudice ⁊ eius presentia est appel
 landum. vt. ij. q. vi. bidunz. de app. iug
 gestum. si eius presentia potest haberi.
 vel nisi iustus metus excuset. tunc debz
 protestari in ꝑñtia bonoz viroz volēs
 appellare iuxta formam. c. vlt. eo. n. Et
 si plures sunt iudices quoz ꝑñtia simul
 haberi non potest. tunc fiat scdm qd̃ ha
 beā in cle. i. e. n. qz tunc ꝑt corā ipsis vel
 corā maiori parte eozū appellari ⁊ apli
 peti possunt separatim vt ibi. Aliqui in
 appellationibz solent premittere. cum
 appellationibus remediū ad releuamē
 oppressoz a iure sit inueniunt. de appel.

cum speciali. §. ꝑꝑꝑ. ⁊ in. l. ꝑꝑꝑ. ꝑꝑꝑ.
 torio. ff. dñmo. cum similibus. **Ped**
 de hoc non est curandum. quia ista sunt
 verba iurē quoz non est necessaria ꝑꝑꝑ.
 finio sed verba facti sunt ꝑꝑꝑ. **⁊ q̃**
 in. c. si quis iuste. d̃ elec. li. vi. **Item** vi
 citur ordinario vel delegato quia debet
 exprimi iudic. qualitas que cōsiderāda
 est. maxime quando super appel. mada.
 ap. impetratur. de excep. dilecte. d̃ ap.
 ex infinuatiōe. **Postea** fit mentio in ap
 pellatione de processu cause ⁊ de grau
 mine seu interlocutoria. ⁊ causa iniqui
 tatis grauaminis seu interlocutorie ex
 primatur. quia hoc est necesse: quando
 ante sententiam appellatur vt dictū est
 supra. **Nam** non sufficit dicere appello
 a tali interlocutoria tanq̃ iniqua ⁊ in
 iusta: qd̃ tamen sufficeret a diffinitiuā.
 de quo no. in. c. penul. de no. ope. nūci.
Item dicitur in forma appellatiōis: q̃
 iudex non admisit exceptionem. sed ea
 spreta processit. vel q̃ ipsam interlocu
 toriam repulerit. **Nam** duobus modis
 iudex repellit exceptionem videlz tacite
 ⁊ expresse. **Tacite** quando exceptiōe ne
 glecta: iudex procedit ad ea que se non
 compatiunt cum exceptiōe ꝑꝑꝑ.
 vt de app. ex parte. ⁊ no. eo. n. dilecto.
Et in spe. d̃ excep. §. ij. ⁊ nota scdm
 vbertum. **N.** no. enā per Jo. mo. in. c.
 i. de app. li. vi. **Et tunc** poterit appellare
 hoc expresse in appellatiōe. q̃ processit
 iudex exceptione nō admissa. **Expresse**
 repellit. puta quando per interlocutori
 am ꝑꝑꝑ. **Quid**
 autem faciendum sit quando iudex nō
 repellit expresse nec enī tacite. puta
 procedendo vt dictum est. **Ille** enā ad
 mittit sed iemper est in delib. ādo forte
 vt excipiens fatigatus ⁊ vexatus labori
 bus ⁊ expēlis ex diuersis terminis: q̃s
 iudex ad audiendā deliberatōz assignat

Appellatio

cedere liti. vel ab exceptione recedere cogatur. no. in dicto. c. dilecto. de app. quia vt recitat ibi. **P**ost. si iudex tercio requisitus humiliter expectato reponso. tempore congruo non responderit. **E**xpresso tali grauamine poterit appellari. de quo plenius ibi. **I**tem dicit in forma appellationis. q. a tali interlocutoria tali grauamine. et appello. **P**ost sunt etiam plura grauamina exprimi in appellatione. sed caueat appellas q. sunt legitima et vera. **N**am cancellaria vnū solum respicit grauamen. vel vnā appellationis causam. de quo no. in. c. cuz causam. de appel. super alle. glo. **E**nde possit cancellarius eligere causā forte falsam. sup. quolibet tamē taligrauamine dat vnum singulare vel speciale rescriptum ad eosdem iudices vt ibi no. **E**t ex sola causa in appellatione expressa. et non ex alia precedenti vel superuenienti appellatio iustificari potest et impugnari vt in cle. appellanti. c. ti. **I**tem dicit in appellatione ad talem episcopum superiorem vel ad papam appello. et. **E**t si simpliciter diceret appello non expreso. an ad episcopum vel ad archiepiscopum seu ad papam ad quem videatur appellasse. **V**el si dicat appello ad maiorem. no. in. c. vt debemus. de app. **E**t dicit ibi q. intelligitur ad proximum appellasse. **D**e quo etiam in spe. e. ti. §. nūc tractemus. ver. sed quid si quis. et sequenti. **Q**uam autem valeat appellatio alternatiua videlicet sub hac forma. Appello ad archiepiscopum vel papam quando ab episcopo appellatur. vel appello ad episcopum vel archiepiscopum. cum appellatur ab inferiori iudice. no. de off. del. si is cui. li. vi. in glo. penul. et super ea. **E**t melius in questione posita super regula in alternatiuis. de regu. iur. li. vi. **E**t dicitur ibi concludendo q. in primo

ab interlocu.

casu. scilicet quando appellatur ab episcopo ad archiepiscopum vel ad papam tenet appellatio. dummodo appellans eligat infra tempus quo debuit appellare vici infra decendum. **I**n secundo casu etiam appellatio valet scilicet quando appellatur ad episcopum vel archiepiscopum quia tunc inquit exprimit de archiepiscopo est inutilis. quia eo casu non potest ad archiepiscopum appellari. episcopo medio obmisso. de app. dilecti. ult. **I**n tunc autem interponitur ad episcopum est utilis. **S**ed vtile per inutile non viciatur. vt i regula vtile. de reg. iur. li. vi. igitur et. **E**t quomodo gradatim siue seriatim est appellandum. si tamen obmittitur melius et non opponitur exceptio. an teneat appellatio. vel an in hoc valet consuetudo et. etiam no. in dicto. ca. dilecti. **E**t si vnus litigantium appellat ad archiepiscopum. alius ad papam. quid iuris sit habetur in. c. si duobus. de app. et. **I**tem subiungit in appellatione et apostolos primo secundo et tercio. et cum instanna peto et. **D**e hoc. ij. q. vi. si per appellationem. §. vlti. ad fi. et in li. a iudicibus. **C**eo. titu. **S**ufficit tamen q. ista petitio fiat vnico contextu. vt in cle. quis rigor. de appel. **E**t de istis apostolis infra patebit. **E**t non est de substantia appellationis q. in ipsa appellatione petantur. dummodo petantur postea infra xxx. dies. vt in. l. i. ff. de appel. **D**e quo in spec. iiii. parte de appel. §. sequitur. in fine. et no. in alle. cle. quis. e. ti. in glo. lex. dicit. **P**ostea in forma sequit adherentibus quoniam appellans se adherentes suos submittit protectioni eius ad quem appellat. **D**e istis adherentibus tangitur in. c. vt eccle. de elect. lib. vi. **D**iuersas appellationum formas iudicialium ante sententiam a grauamine. vel interlocutoria ponit **C**. in spe. iiii.

Appellatio

parte. §. i. ut supra tactum est. Causa debet exprimi in appellatione ante sententiam interpositam. Et illa debet esse rationalis et vera. Unde appellans quilibet habet probare duo. scilicet causam appellationis esse legitimam. Sed ad hoc probandum non requiruntur testes vel instrumenta. sed est in arbitrio boni viri scilicet iudicis. videlicet an causa sit talis: que probata debeat legitima reputari. ut in ca. ut debitus. de appel. Item probare debet appellans causam appellationis esse veram et ad hoc requiritur probatio. ut no. in. c. cum speciali. eo. ti. nisi appellans obtulisset se probatur veritatem cause coram iudice a quo. non fuisset admissus ac pro tanto appellasset. De quo videndum est. ut in. c. interpositam. eo. tit. i. Rubri. Debet ergo causa appellationis esse vera. alia appellatio est frustratoria. ut in. c. ut debitus. supra alle. Appellatio a diffinitiva poterit sic formari. quam in scriptis ex intervallo appellatur.

Coram vobis tali

iudice etc. Ego talis principalis vel talis procurator. ut supra in precedenti forma. Dico et propono animo appellandi. p. x. diebus nondum elapsis. in causa tali: que inter me ex vna. et talem. b. adversarium meum parte ex altera. de et super vel debito tali asserto et debatur in iudicio. Coram vobis finiam contra me et pro adversario meo tulistis diffinitivam si nomen sententie mereretur habere. me per eandem finiam pretenfam vestram. eidem meo adversario in penitis per eum minus iuste condemnando. vel eundem adversarium meum a mea impetitione absolviendo et mihi super penitis perpetuum silentium perpetram imponendo. Idcirco ab eadem finia pretenfa. tanquam

a diffinitiva

iniqua et iniusta. ipsius nullitate semper salva. in his scriptis ad tale appello etc. ut supra in alia forma etc. Vel breviter posset sic dictari ista appellatio. a tali sententia pretenfa diffinitiva per vos vestrum iudicem in causa tali contra me et adversario meo tali lata tanquam iniqua et iniusta. in his scriptis appello ad sedem talem etc. An autem dies late sententie sit inferenda in appellatione. vel persona adversarii in ea exprimenda. et quid si plures habeat quis adversarios unum exprimit. et alium subicit. et de quibusdam alijs tractat Guil. in spec. iij. parte. de app. §. i. d. si non appellat. Nec de istis est curandum multum. quia notarius qui de appellatione conficit instrumentum talia debet declarare. Et die sententie late constabit per instrumentum sententie. de die interposite appellationis per instrumentum appellationis constabit. Quando non appellat ilico a sententia viva voce apud acta non est necesse dari formam. quia per sententiam que immediate lata est et a qua incontinenti appellatur. satis constare potest quis contra quem. a qua sententia. et a quo iudice. vel ad quem iudicem appellatur. licet ista in appellatione non exprimantur. Dicat ille contra quem est lata sententia Ego talis a tali sententia tanquam iniqua et iniusta ad tale superiorem appello. Et aliquando sententia continet plura capitula. et in uno fertur pro vna parte. et in alio pro alia parte. et sic utraqque pars appellat ab eadem. De quo in. ca. Raymundus. et c. Raynaldus. de testa. Notarius autem appellationis sic conficiet instrumentum super appellatione. In nomine domini amen. Anno a nativitate eiusdem domini. M. cccc. lxxxiij. indictione tredecima. pontificatus sanctissimi in christo patris ac domini nostri. domini Sixti divina

Appellatio

providentia pape. ij. anno primo die. ij. mensis decembris. hora terciarum vel quasi in oppido erfordensi. magū tines. dyocesis. in domo vel loco tali. coram tali iudice. **I**n meoq notarij publici sub scripti et testium infra scriptoꝝ presentia personaliter constitutus **D**ilectus vir talis principalis vel talis ipsius procurator nomine procuratorio. habens in manibus suis quandam papyri cedula infra scriptam appellationem in se continentem. quam appellationem ibide interposuit. et legit alta intelligibili et sonora voce prout in ipsa cedula continetur. seu fin eiusdem cedule appellacionis formaz et tenorem appellavit. apostolos petiit protestabatur et alia fecit sicut exprimitur in eadem. Cuius appellacionis tenor de verbo ad verbum fuit et est talis. **C**oram etc. **Q**ua appellatōe sic interposita ac apostolis penitis a iudice supradicto. **I**dem iudex appellatōe eandem plectam et interpositā habuit: copiam eiusdeꝝ appellacionis ab appellante petijt. et eam sibi per eundem appellantem vel eius procuratorem traditā recepit. ac talem diem vel terminū iuris ad vandum sibi apostolos. et pinde ad recipiendum eosdem ei pro termino assignavit et infra terminū iuris se apostolos daturū eidem promisit. **S**uper quibus omnib⁹ et singulis idem appellās vel ipsi⁹ procurator me notariū publicū vt sibi vnum vel plura conficere instrumenta requisivit. **A**cta sunt hec anno in dictione mense. die. hora et loco quib⁹ supra presentib⁹ etc. **E**t appellatio semper potest interponi. siue dies feriata sit siue non. **E**t pen possunt apostoli etiam extra locum iudicij. **I**n loco tamen congruo et honesto. et hora congrua. nō qñ iudex est in balneo. vel in mensa etc. vt nota. in cle. qñuis rigor. de app. **E**t suffi

a diffinitiva

cit appellationem coram iudice interponi et iudici scriptam offerri. licet ipsius appellacionis tenor non legatur. vt l. c. appellano. e. titu. li. vi. **E**t q dicitur in instrumento q iudex assignat certū diem ad vandum et recipiendum apostolos appellanti. vel dicit se daturū infra terminū iuris. vel in termino iuris qui est infra. xxx. dies. qui currunt a tēpore interposicionis appellacionis. non a die finie vel grauamine vt tenet ibi **G**enge. et cuz eo tenet **B**er. ppter motiua et rationes quas inducit. liq. **J**o. an. in dicta cle. qñuis teneat q a die late sententie. et nisi appellans petat apostolos infra. xxx. dies. vel in termino sibi per iudicē ad hoc assignato appellacioni renūciat. vt in alleg. cle. qñuis. **E**t iudex tenetur illos dare appellanti et petenti als ipsi⁹ pcessus non valebit. vt in. c. l. et in. c. ab eo. eo. ti. li. vi. **E**t appellans nibilo minus potest prosequi appellatōe suam vt in cle. qñuis. in fi. **E**t ibi etiam no. in glo. sepius. **A**n gratis dari debeāt apostoli vel expensis ipsius appellantis. **E**t sunt apostoli quedam litterarū breuis formax vel verborum: quia scriptura non est de substantia: iudicem ad quem appellatur instruens. motiū iudicis a quo et totius appellacionis circumstantias breuiter comprehendens vt pbat. tur. ij. q. vi. post appellacionem. et cap. forma. **E**t dicuntur apostoli ab epi. qd est supra. et solum missio. quasi littera missa ad superiorem. **E**t debent continere quis appellauit. a quo: contra quem: super quo et ex qua causa. **E**t an ille a quo appellatur deferat appellacioni vel non. et quare hoc faciat vel non. vt. in. l. vni. ca. ff. de libel. dimisso. et in capitul. cordi. de appellatōib⁹. libro sexto. et no. in cle. qñuis. d. appellacionib⁹. eo. titu. et in specu. eo. titu. parte. iij. §. penulti.

Appellatio

Et sunt plures species apostolorum. nam quidam sunt cōuentionales. vt qñ pars admittit appellationem sine in iudicio. iudice eam refutante vel tacente. vt de ap. sepe. 7. c. oblate. siue extra iudiciū vt ibi. Alij sunt testimoniales. qz testificāte de appellatione facta corā iudice vel alijs honestis personis. Alij sunt dimissorii: p quos apparet q iudex appellationem detulit. Et appellante a sua iurisdictione exemit. 7. causam ei ad quē appellatum est remittit. Alij sunt reuerētiales. vt quādo ppter superioris reuerētiā appellationi deferretur vt in. l. eos. §. super bis. C. de ap. Alij sunt refutatorii: per quos apparet q iudex nō deferret appellationi. scilicet cū appellatio est frivola 7. frustratoria. Talibus enim appellatio non est deferendus a iudice. nec ius deferret. vt in. ca. cum appellationibus. de ap. li. vi. Unde vt sciat cui appellatōi deferendum sit an non. est aduertendus q quadruplex est appellatio. Quia est appellatio manifeste frustratoria: vt qñ appellatur in crimine notorio. Est 7. latens frustratoria. vt cum in appellatōe exprimit rōnabilis cā sed ista est falsa. Est etiam latens probabilis. vt quādo exprimitur in ea cā iusta: sed a iure non expressa. Item est aliqua manifeste probabilis. vt cum appellatur ex cā iusta in iure expressa manifeste notoria. vt lite non ptest. c. ij. 7. sic attenditur qualitas appellationū. Attenditur etiā qualitas iudicis. videlicet an sit delegatus cum clausula ap. re. vel sine tali clausula seu ordinarius. Prima appellatio repellit a iure 7. a iudice quocūqz. Secunda repellitur a iure sed admittitur a iudice. q usqz cōstet de falsitate cause. Tercia admittitur a iure 7. iudice. nisi dato cum clausula app. re. Iste non tenet tali appellationi deferre. Quarta admittitur

a diffinitiva

a iure 7. iudice. ita p. pe. 7. ab. no. Jo. an. in. c. pastoralis. de ap. Et quādoqz iudex assignat appellanti terminū in datione apostolorum ad appellationis sue psecutionem. vt in. c. cum sit romana. de app. cum concord. Utrum ista termini assignatio habeat vim delationis solet notari in. c. abbate. d. ap. plenius in. c. cum appellationibus. c. ti. li. vi. Et dicitur ibi q non. quia ista ponunt ibi vt diuersa. Si nō dicat notari q iudex benigne recepit appellationem. an intelligatur delatum. nō. in spec. de appel. §. nunc dicamus. in fi. Et dicit Guil. ibi q non videtur iudex detulisse. dicit tñ q Clementi placebat contrarium. Si iudex simpliciter dat apostolos non exprimendo an deferat vel non. dicit abbas q deferre videtur. ita notat ipse in ca. dilec. de app. Item dicit. si dat acta pro apostolis quia tunc detulisse intelligitur. ita est decisum in rota. An autem postq iudex detulit appellationi. possit delationem ipsam reuocare. nō. de ap. constitutis. ij. de accu. meminimus. de app. cum appellationibus. li. vi. Et tenent hoc. q non possit etiam re integra. Licet Jo. tenuerit contrarium per duas rationes. Prima quia interlocutoria potest iudex reuocare. ergo 7. delationē 7. c. Item q appellans potest reuocare appellationem. pari ratione iudex delationem. sed iste rationes non vrgent. vt ibi nō. Et quādo iudex detulit appellationi. an post delationē possit statuere terminum appellanti. etiam nō. in. c. cū appellationibus. Et per Ber. in. ca. ij. de matti. contrac. con. interdi. eccle. in iij. glo. 7. tenetur q sic. 7. probat Jo. an. in. c. cum appellationibus. in nouell per plures rationes. vt ibi patet. Et est aduertendum q aliquādo iudex deferret appellationi. Aliquādo pars appellata;

Sed ob iudicalem reuerentiam iudex debet appellatione recipere. Pars vero dicitur illam approbare appellationem ut no. d. appel. interposita. In potestate ergo est alterutrius scilicet iudicis et appellantis approbare appellationem. Unde appellatus etiam iudice iusto potest eam approbare. et e contra. Iudex potest eam admittere. Quis displiceat appellanti. Et sic in hoc equiparantur iudex et appellatus. sed iudex et appellator etiam equiparantur in vno videlicet in termino assignando. ut in. c. personas. et i. c. abbate. de ap. Sed in potestate solius appellatoris est an appellet vel non. et sub qua forma. Caveat tamen ne erret. ut i. ca. i. e. n. li. vi. In potestate autem et arbitrio solius appellantis est an velit principale negotium tractari in causa. vel non. ut in. c. cordi. iam alle. Et effectus relationis est quod per eam abdicatur iurisdicatio a iudice a quo. et in superiorem ad quem transfunditur. ut in. c. cum appellationibus. sepius alle. Effectus vero assignationis termini est. quod si in termino appellans non prosequitur suam appellationem inducitur renunciatio et desertio appellationis. et actus a quo emissus est appellatio manet rams. ut in. c. cum sit. et etiam i. c. reprehensibilis. et in. c. sepe. de app. Et terminus huiusmodi statuitur vel ad iter arripiendum. vel ad presentandum se superiori ad quem appellatus est. De quo in. c. personas. in glo. ij. et super ea. Ipsius tamen termini diuersi surgunt et causantur effectus. Eum quod in ipsius assignatione aliqua concurrunt vel non. Nam aliquando appellatio solum recipitur a iudice. Ita quod cum assignatione termini concurrat dilatio iudicis. Aliquando solum approbatur a parte. Aliquando concurrunt utriusque. quod recipitur a iudice. et a parte approbat.

Aliquando neutrum fit. quia nec recipitur nec approbatur. Si ergo appellatio recipitur a iudice vel etiam si approbatur a parte. tunc terminus huiusmodi habet vim peremptoriam. Ita quod non venientem constituit contumacem. sic quod in articulo appellationis contra eum ut contumacem potest procedi. Et tenetur mittere procuratorem sufficientem. saltem ad articulum appellationis expediendum ut in. c. sepe. et ca. nicolao. de appellati. Idem et fortius ubi utriusque concurrat. scilicet receptio iudicis. et approbatio partis. sed ubi neutrum interuenit. quia nec recipitur a iudice appellatio. nec approbat a parte. tunc sufficit mittere procuratorem ad impediendum. et contradicendum tantum. nec procedere in articulo appellationis contra absentem. ut no. in dicto. c. nicolao. Licet glossator ibi videatur tenere contrarium. Si autem recipitur et approbatur appellatio et cum hoc petit appellatus. quod veniat appellans instructus. tunc debet mittere procuratorem instructum sufficientem. ne dum ad articulum appellationis. sed etiam ad causam principalem. ut in. cap. cordi. d. ap. li. vi.

Forma apostolorum qui dimissorii dicuntur est ista.

Beatissimo in christo patri ac domino. domino paulo diuina providentia. sacrosancte romane ac vniuersalis ecclesie summo pontifice. Episcopus talis et c. vel talis officialis eius deuotus fidelis ac obediens. deuota pedum oscula beatorum. Ponerit sanctitas vestra. quod cum in causa que inter a. ex vna. et b. ex altera parte. de et super domo l' fundo tali. seu debito tali. coram

me in iudicio vertebat. sententiam pre dicto. a. et contra bernhardum prefati tali diffinitiuam. vel interlocutoriam. sic vel sic pronunciando super exceptioe tali. Et quia ab huiusmodi sententia dif finitiua vel interlocutoria. idez b. ad e. v. s. ad sanctam sedem apostolicam ap pellauit. Idcirco ipsum bernhardum ap pellantem a meo iudicio dimitto. et ad vestre sanctitatis examen ex his litteris meis dirigo. sibi litteras huiusmodi si gillo meo sigillatas concedes. In testi monium premissorum. Datum etc. Et hoc cum appellatum est ad papam. Si vero ad inferiorem puta episcopum vel archiepiscopum. scribatur sub eadem forma. verbis competenter mutatis. scri bendo Reuerendo vel reuerendissimo etc. Aliqui non dirigunt superioris sed scribunt vniuersi. Alij breuiter sic conclu dendo dicunt. ad appellantem verbo vel in cedula nuda scribunt in hec verba vel similia. quia tu a me appellasti a tali sen tentia mea diffinitiuam vel interlocutoria. Ideo ab obseruatione medij iudicij his apostolis te dimitto. et ad eius ad quem appellasti ex amen dirigo. Et si volunt sibi statere terminum. iungit triuz vel quatuor mensium spacium vel diem ta lem statim pro termino ad iter accipien dum pro appellationis tue prosecutioe facienda vel ad presentandum te conspe cti sedis apostolice. vel alterius superio ris ad quem appellasti etc.

Forma apostolorum reuerentialium potest esse talis.

Sanctissimo vel reuerendo etc. vt supra. Talis actor vel talis reus in causa tali: que inter ipsum vel talem ex vna. et tale parte ex altera.

de et super tali re et eius occasione in iu dicio coram me vertebatur. a sententia diffinitiuam vel interlocutoria etc. ad san ctitatem vestram vel reuerentiam appel lauit. et quia appellatio sua mihi frivola videatur. tamen ob reuerentiam vestram eidem sue defero appellationi. statuendo sibi terminum etc. vt supra.

Apostoli refutatorii possunt dari sub hac forma.

Sanctissimo vel reuerendissimo etc. vt supra. Monerit sanctitas vel reuerentia vestra quod talis a me et interlocut. sententia in tali causa: que coram me inter ipsum et tale super te tali vertebatur. ad e. s. v. seu ad vos ap pellauit. Et quia huiusmodi appellatio frivola est et frustratoria ex tali causa. ideo cum huiusmodi appellationibus frivolis. nec ius deferat. nec sit ei per iudi cem deferendum. eidez appellationi non diri deferendum neque defero. et hos apo stolos refutatorios sibi tradidi atque tradito In quorum testimonium etc. vt supra. Et ponitur ista forma de interlocutorijs quia quando a diffinitiuam appellat. tunc necesse est deferri. quia ius deferri. de iur. reuran. venientes. et appel. non solum. li. vi. Iudices modernis temporibus raro dirigunt tales litteras ad superiorem sed facile se de istis apostolis expedien tes. dicunt verbo ad appellante: vel eius procuratorem sub hac forma. Appella tioni tue ob reuerentiam sedis apostolice vel talis superioris ad quem est appella tum deferimus seu defero. et talem tibi terminum prefigo ad appellationem tuam prosequendum Vel quia appellatio tua videtur nobis frivola. ideo ei non deferimus. hanc responsionem tibi pro

apostolis refutatorijs concedentes. Et hoc faciunt iudices per notarium scribi loco apostolorum. Et scribit notari? si vult appellationem et apostolorum datam in eadem carta. seu in vno instrumento. ponendo in fine instrumenti appellationis formam de qua supra. Item anno. indictione. pontificatus. quibus supra. die tali. mense tali. Coram iudice predicto. ac in mei notarii publici et testium infra scriptorum presentia. personaliter constitutus predictus. N. appellans vel talis ipsius procurator. apostolos per predictam cominum iudicem super appellatione sua predicta sibi dari cum instantia humiliter postulauit. Cui ipse iudex dando apostolos. in hec verba respondit. vel scriptam cedulam tradidit et in ea contenta pro apostolis sibi dedit cuius tenor talis est et c. Et scribit tenorem seu formam apostolorum. Et subiungit postea. super quibus et c. ut supra in instrumento appellationis. Si autem iudex terminum datum velandum ad recipiendum apostolos prorogat in alium diem. an tunc iterato appellans teneat comparere seu apostolos petere. Vel si respondet iudex apostolos se datum. nullo certo termino prefixo. quid iuris sit. legi? et no. in de. quis rigor. supra sepius alle. Et ita sunt ista expedita que sequuntur sententiam. quando ab ea appellatur. quia tunc sententia non debet exequi cum per appellationem sit suspensa. ut in dicto. c. venientes. de iure iur. Immo quicquid post sententiam etiam ante appellationem per iudicem vel aduersarium fit. totum reuocabitur primo dum acceptati. De quo plene in. c. non solum. supra allega. et sic transit non in rem iudicatam. Si vero a sententia non fuerit appellatum. et sic transiit in rem iudicatam. tunc ipsa sententia debet ex-

equi. alias parum prodesset sententias dari. si executioni non demandarentur ut de re iudica. cum aliquibus.

Advertendum tamen quod sunt quedam sententie que nunquam transeunt in rem iudicatam. ut sunt sententie quarum obseruancia induceret periculum anime. de re iudica. tenor. et. ca. consanguinei. de fri. fraternitas. cum si. Quedam sunt que statim transeunt. ut est sententia excommunicationis. de appell. pastoralis. de senten. excomuni. per tuas. que tamen proprie non est sententia. et hoc verum quod non statim in rem iudicatam quo ad priuatam utilitatem. Sed quo ad publicam utilitatem tangentem periculum animarum nunquam transit. ar. de excep. pia. li. vi. Nam semper audire conquerens in iniusta excommunicatione. de offi. delegati. cum pringat. Sunt etiam quidam casus in quibus diffinitiva sententia statim transit in rem iudicatam que notantur de re iudicata. super rubricis. Quedam sententie tenent medium. quia transeunt in rem iudicatam. sed non tamen statim sed post decem dies. Et istud regulariter obtinet in sententijs. predicta extrema sunt casus nota. de re iudicata. super rubrica. et in capitulo. consanguinei. Et hoc quando sententia tenet. licet sit iniusta. Secus si esset nulla. quia tunc non transit. de senten. et re iudicata. capitulo primo. Et modos nullitatis ponit Guibelmus in specul. de senten. pla. §. iuxta propositionis. Et dicitur sententia nulla. quia lata est contra ius constitutionis expresse. Ibi breuiter est aduertendum quod iudicium sepe perit. Aliquando propter ipsius iudicis infidelitatem. Aliquando propter insatiabilem rerum temporalium. quas magis quam deum diligit auaritia. Unde dicitur Isaie primo. Principes mei infideles sunt loci futuri

muner a sequuntur retributiones etc.
In ista dicitur que est lata contra
 ius ligatoris. Nulla tamē transit ius
 ita sic ut dictum est. Distinguitur tamen
 quia quandoque sententia est nulla. nec
 servatur. Et si contra ius constitutiois
 est lata expresse. quandoque est nulla. s3
 servatur donec d nullitate constet. ut si
 est lata per falsos testes seu falsa instu-
 menta. q3 ista ē nulla in veritate. sed est
 aliqua in opione. De quo de exceptio.
 cum venerabilis. Quandoque nulla est.
 et transit in rem iudicatam post triginta
 dies. ut ibi notatur. De quo per Posti-
 ens. in capitulo Cum bertoldus de re iu-
 di. Sententia ergo que transiit in rem
 iudicatam in actione personali demāda-
 bitur executione. post tempus quadren-
 nestre. quia istud tempus condemnati-
 nis in personali actione conceditur a iu-
 re. ut in capitulo querenti de officiō. de
 lega. Potest tamen huiusmodi temp⁹
 artari vel prolongari per iudicem ex cau-
 sa. sine causa hoc non potest. Alias si ar-
 taverit sine causa supplebitur a lege. ut
 ibi notatur et in specula. de sententia ex
 communicationis. s. videndum in prin-
 cipio. Et fiet executio in huiusmodi ac-
 tione personali isto modo seu ordine. q3
 precipietur reo q3 pecuniam in qua con-
 demnatus est actori sibi soluat Et an ip-
 se condemnatus ad ipsius pecunie solu-
 tionem precise cogi debeat victore in-
 stante et petente recitat Johannes an-
 dree ibi in additi. specu. q3 Guilhelm⁹
 in ista questione tenuit condemnatum si
 habet in pecunia ad illud teneri. Si
 vero non habet victus in pecunia: un-
 de satisfacet executio fiet in rebus ipsi-
 us. Et primo mobilibus. videlicet ut
 capiantur mobilia si possidet. Si vero
 mobilia non habet recurritur ad immo-
 bilia. Si nec immobilia possidet perue-

nitur ad nomina sine iura scilicet ad ip-
 sius condemnati debitorum sic tamen q3
 nomina debitorum debitum canstentia-
 um et non negantium pignora capiantur.
 de q3 in specu. de sententia execu. s. se-
 quitur videre. In actione reali sta-
 tim fit executio postq3 fit sententia. tran-
 siit in rem iudicatam scilicet si regula-
 ter post decem dies. Unde si actum est
 est fundum vel domum. et mittendus
 est actor in possessionem eiusdem rei. sci-
 licet fundi vel domus. de re iudi. Cum
 bertoldus in fine. nec sufficit dare pig-
 nora. sed requiritur corporalis posses-
 sionis traditio. ut in capitulo Cum aliq-
 bus de re iudi. Et quomodo iudex mā-
 dat executori suo q3 eandem rem actori
 adiudicatam. seu eius rei veram et cor-
 poralem possessionem det ipsi actori.
 Guilhelmus ponit formam in de senten-
 tia execu. in dicto. s. sequitur. Quia
 preceptum huiusmodi scribi debet i ac-
 tibus per notarium. Talis iudex talis
 curie exequendo sententiam diffinitivā
 in causa tali per eum latam vel per talem
 inferiorem iudicem vel ipsius delegatū
 latam. manu talis notarii scriptam vel
 subscriptam. ac ipsius iudicis sigillo et
 predicti notarii signo signatam et sigilla-
 tam. Et precepit et iniunxit tali execu-
 tori seu cursori siue nuncio. q3 rem talem
 tali actori per sententiam predictam ad-
 iudicatam. ac eius nudam et possessionem
 corporalem det et assignet eidē vi-
 ctori predictum. Reum amouendo ab
 eodem. Acta sunt hec etc. Vel fit precep-
 tum iudicis. per litteras dirigēdas exe-
 cutori. Et possunt tūc scribi sub hac for-
 ma.

Iudex tali actori

etc. Salutem in domino pridem orta
 inter talem actorem ex vna parte. et

reum de et super tali fundo vel domo.
ex eius occasione parte ex altera materi
a questionis. et causa huiusmodi inten
tata et introducta in iudicio coram vobis
nos in causa eadem iure et iudicio, or
dine observatis procedentes. **S**enten
tiam tulimus diffinitivam predicto ac
tori domum petitam per eundem adiu
dicando. ac prefatum reum ad traditio
nem seu restitutionem domus huiusmo
di et in expensis lris preiudicando. put
in ipsa sententia nostra plenius continetur.
Uerum quia parum prodest senten
tias ferre nisi executioni demandetur.
Idcirco pro parte memorati actoris hu
militer requisiti ad predictam sententiam ex
ecutionem duximus procedendum. **V**o
bis ergo in virtute sancte obediencie fir
miter et districte precipiendo mandamus
quatinus prefatum **R.** actorem in cor
poralem et realem predictam domum sibi
ut prefertur adiudicate possessionem in
ducatis. ac ipsam domum ac eius posses
sionem traditis et assignatis eius detent
torem abinde remouendo. **N**onentes
eundem reum **R.** quem nos presentibus
perempto. monemus. ut infra sex dies
spacium a notificatione presentium sibi
facta computandum: quorum duo pro
primo. et c. **A**b eiusdem domus detenti
one et occupatione desistens eam prefa
to actore vacuam et liberam tradat et ad
ipsius corporalem et pacificam posses
sionem illum admittat sibiq; summam
talem florenorum seu librarum denario
rum talium pro expensis per eum in li
te predicta coram nobis factis restitui
at ac persolvat. et alias predictam senten
tiam nostre pareat humiliter et intendat.
Alioquin contra ipsum per censuram ec
clesiasticam et alia iuris auxilia prout d
iure poterimus procedamus. diem ve
ro et c. ut supra in formis aliorum manda

torum. **E**t si executio illius preteriti iu
dicis sit per cursores seu nuncios. ha
bebit referri iudici diem et formam exe
cutionis. **E**t quicquid factum est per eum
et huiusmodi relatio scribatur in act. vi
delicet.

R. talis curio cursor seu executor si
ue nuncius retulit se de mandato talis
iudicis in vim executionis sententie ta
lis in tali causa lata. de tali re cedit se et
assignasse tali victori nudam et corpora
lem possessionem talis fundi. eidem ac
tori per eandem sententiam adiudicati
quam sententiam talis victor detinuit et
occupavit.

Utrum autem delegatus ordinarius
possit exequi sententiam suam. **N**otatur
in capitulo **S**i quis de foro competen.
vel an hoc minores iudices. no. in capi
tulo **C**um ecclesiarum. de offi. ordi. cu
remis. **E**t quia sunt opiniones. potest di
ci qd delegatus ordinarius etiam alij mino
ris iurisdictionis hoc possunt per censu
ram ecclesiasticam: que est simplicis in
iurisdictionis. sed non per traditionem pos
sessionis quod est mixti imperij. **I**udi
ces tamen indifferenter exequuntur sen
tentias suas per excommunicationem et
per missionem. **E**t delegatus principis
exequitur sententiam suam infra annum
post annum expirat totaliter ipsius po
testas. **I**ta etiam qd excommunicatum
per eum infra annum. anno elapso non
absolvit. vt. le. et notatur de offi. dele.
querenti. **E**x quibus causis vel per quas
exceptiones impediri possit executio sen
tentie. plene no. in capitulo doctor. de
re iudi. **E**t in spe. de sententia excommu
nica. s. vltimo. **S**ed quo iure petatur
executio. **N**otatur in specula. eodem ti
tulo. s. Breuiter. **E**t dicit ibi **G**uillie
mus. qd victor habet ibi duo auxilia
per que ipse exequitur executionem.

scilicet officium iudicis et actionem iudicati non autem per actionem in factum. et in hoc videtur errare multos aduocatos et procedunt summarie sine datione libelli. et lit. contesta. de quo dicendum est ut ibi. Licet autem sententia transiit in re iudicatam et sic facienda sit ipsius executio ut dictum est. Cuius tamen quando relevatur remedio supplicationis. ut in ca. ex litteris. de resti. in inte. de quo in spe. de supplicationibus per totum vel beneficio restitutionis in integrum ut eodem. per totum. Et tunc ex quo si impetratur principaliter proceditur in causa restitutionis in integrum ordine iuris observato. ut de offi. iudi. ca. ij. Et ista causa tunc finiri debet et expediri infra quatuordecim dies. ut in de. unica. de resti. in integ. Et libellos in materia restitutionis in integrum. quia raro hic in paribus praticatur obmitto. Et quia ut dictum est. aliquando reus non parens sententie excommunicatur. et aliquando pro contumacia. quia citatus non comparet ut visum est supra in principio processus. Et quia volens parere et absolutionem petens debet absolui ut in capi. cum conungat de offi. delega. Ideo ut habeantur forme absolutionum. Sciendum quod si quis excommunicatus est pro contumacia. si vult de parento iuri est absolvens sub forma iuris Si offert cautiones de parento iuri et soluendo expensas ratione sue contumacie per aduersarium factis de appel. qua fronte. de iudi. capitulo primo. Et hoc si sententia est iusta quia si est iniusta debet absolui sine difficultate. de rescrip. ab excommunicato cum concoz. Et intelligendum est etiam quando excommunicatus est pro contumacia vel offensa. Nam si quis est excommunicatus pro contumacia vel offensa notoria. non absoluitur nisi satisfactioe

premissa. ut capitulo ex parte. de verbis rum significat. quo ad offensam manifestam. De manifesta contumacia probatur ut in capitulo venerabilibus. in. §. secus. de senten. excommu. libro sexto. Sequitur forma absolutionis. sub forma iuris. N. talis iudex et c. Rectori tali seu plebano Salutem in domino. quia talis excommunicatus a nobis pro contumacia ad instantiam talis paratum se offert stare iuri coram nobis. Unde ipsum ab huiusmodi excommunicationis sententia absoluiimus in dei nomine in his scriptis. Et diem talem in quo predicto actori iure pateat coram nobis si bi pro termino precepto. assignamus. Quare vobis mandamus quatinus eundem N. sic absolutum publice nunciatis. Volentes autem predictum terminum actori memorato tempestive intirere vel nunciare. Datum et c. Et brevis us sic.

Officialis vel iudex talis tali plebano Salutem in domino. quia talis excommunicatus a nobis pro contumacia ad instantiam talis paratus est die seu feri a tali stare iuri coram nobis. Unde ipsum sub forma iuris absoluiimus. N. vobis quatinus eundem. N. sic absolutum publice nunciatis. et predictum terminum volumus actori mature nunciari. Datum et c. Et ista forma coram ordinario sic frequentatur In aliquibus locis absoluitur excommunicatus per vicem a vinculo excommunicationis et remittitur ad sacerdotem ad reconciliandum de peccato inobedientie pro quo fuit excommunicatus. Et huiusmodi vero reconciliationis formam ponit Guilhelmus in specul. de sententia prola. in versicul. debet autem fieri ista absolutio cum psalmo penitentiali. Possit etiam forma absolutionis extendi quandoque et vi

latari narzando processum habitū. et cō
tinuacīe qualitatem et alia. sicut faciunt
quidāz delegati sub hac vel consimili for
ma. **I**tem. prepositis vel decanis ecclesie
talis iudex delegat? et c. **U**niversis et sin
gulis prepositis. decanis. scolasticis. cā
toribus. thesaurariis et domadariis. ple
banis. vicariis. altaris. ceterisque divi
norum rectoribus et vicibus eorum tenendi
bus seu gerentibus. clericis et notariis
publicis quibuscūq; per talem civitatē
et dioce. magunt. ac alias ubilibet con
stitutis: qui presentibus fuerint requisi
ti. **S**alutem in domino et mandatis no
stris immo vtrius apostolicis firmiter
obedire. **C**um in causa que inter talem
actorem ex vna parte. et talē reū pre
altera de et super tali re vel debito ferre
coram nobis. **E**t predictus actor prefa
to reo libellum in scriptis obtulisset.
Nos eidem reo diem talem ad respon
dendum eidem libello. vel exceptiones
dilatorias sibi forsitan competentes p
ponendum pro termino precepti. duxi
mus assignandum. **S**ed quia in termi
no huiusmodi idem reus minime com
paruit per se vel responsalem et exceptio
nes aliquas preponere aut predicto li
bello respondere contumaciter non cu
rauit. **I**dem **M.** reus pro contumacia
huiusmodi monitione premissa
per nos fuit et est excommunicationis vin
culo innodatus. **N**unc autem reus ipse
se presentans coram nobis petiit humi
liter et deuote ab huiusmodi excommuni
cationis sententia se absolui. offerens iu
dicio fisci. seu de parato iuris cautioni.
etiam dicens se paratum parti aduerse
satisfacere congrue de expensis. **U**nde
citato adhuc ipso aduocato et presente
vel contumaciter absente: ac recepto ab
ipso excommunicato prius iuramento sed
formā iuris dē pēto mādat ecclesie et p

grua facienda satisfactione expensarum
eius ab huiusmodi excommunicationis
vinculo absoluius. et c. vt supra. **E**t
cautelam de custodienda et referuanda
absolutione dat glosa in capitulo expo
suit. de cleri. excommuni. ministra.
Et **G**uil. in spe. de sentent. prolatio. §.
Nunc autem. ver. absolutionem autem
Dum vero excommunicatus pro debi
to vel pro re iudicata vel pro crimine.
vel offensa manifesta satisfecit. tunc sim
pliciter absoluitur sub hac forma
Offici. et c. quia talis excommunicatus
pro re iudicata vel pro tali manifesta of
fensa ad instantiam talis de huiusmodi
iudicato seu offensa satisfecit. **I**dem
absolutionem petentem absoluius in
dei nomine in his scriptis **M**andant.
et c. vt supra. **D**e absolutione ad cautelā
quomodo et qualiter fiat. notatur in ca
pit. apostolice de excep. et in ca. solet. de
sen. excom. li. vi.

De processu iuris sine strepitu.

Plus ē supra

de processu ordinario qui i cau
sis regulariter obseruatur. **S**ed est qui
daz specialis processus qui obseruatur
quanto iudex simpliciter et de plano si
ne strepitu et figura iudicii procedit **E**t
quis ordo tunc seruandus sit traditur i
cle. sepe. de verbo. significa. quia libellus
necessarius non offertur. **E**st tamen dā
da petitiō summatia in scriptis vel faci
enda verbo. et i actis redigenda. **I**tem
proceditur siue lit. cont. ac sine conclu
sione: que tria in processu ordinario sūt
de substantia vt ibi dictum est. **P**otest
etiam ferre sententiam diffinitiuam sū
do quod in alijs non possit etiam ibi
no. **E**t valet citatio ad sententiā audiē

dam etiam non peremptor: que alias sufficiens non esset. **I**tem in isto processu fortius q̄ in alio debet iudex amputare materiam dilationum: retinere iuriam partium et testium multitudinem. **E**t procedere potest tempore feriarum in fauorem hominum introductarum. **E**t ita sunt plura in hoc processu specialia scilicet. xi. vel. xij. vt nota. i illa cle. sepe. de verbo. signifi. in glo. prima. **E**t processum huiusmodi aliquando iudex tenetur seruare. aliquando potest si vult quia si princeps mandat sic procedi vt facit in consensu studiorum: tunc ita iudex tenetur procedere. **V**aleat tamen processus si ordo iudicialis partibus omnino non contradicēbus fuerit obseruatus. vt in cle. sepe allegata. **S**ed potest iudex sic procedere si vult scilicet in causis priuilegiatis a iure super tali processu. **E**t istae sunt quatuor species cause. beneficiales. matrimoniales. decimarum et usurarum. in istis relinquitur potestati iudicis si vult procedere simpliciter et de plano. vel ordine iudicium obseruare. vt i cle. dispensatam. de iud. ver. de hoc in glo. non licet. **E**t quia potest iudex vt dictum ē in istis causis obseruare ordinem. et sic libellum exigere. in quo continentur acta ipsius rei contra actorem suum vt iudex ipsa perlegat examinat et memorie commendat et recte sententiam finaliter proferat.

Qualiter ergo i causa beneficali for mandus sit libellus videamus. et potest sic concipi.

Quam vobis honorabili viro domino auditore vel iudice proponit procurator. p

curatorio nomine discreti viri **A.** canonici ecclesie beate marie virginis exortensis magnintine. dyoces. conquerens in iure aduersus **P.** clericum se asserentem dyocesis eiusdem et quem libet alium pro eodem in iudicio legitime interuenientem. **E**t dicit q̄ licet prefato **A.** vigore gratie apostolice eidem de canonicam sub expectatione prebende in ecclesia sancte virginis marie predictae in speciali facte cononictas et prebenda. per mortem quondam canonici eiusdem ecclesie beate marie dum vixit canonici prebendam. tunc vacantis per certum executores. ad hoc specialiter a sede apostolica deputatum fuerint et sunt collati et sibi de eisdem sit promissum **A**c ipse **Arnold.** ad canonicam ac prebendam huiusmodi per eundem executores inuestitus existat. **S**ic q̄ idem canonicatus et etiam prebenda cum suis iuribus et pertinentijs suis vniuersis pertineant et pertinere debeant ad eundem. **T**amen prefatus **Bertold.** ad eodem canonicatum et prebendam se intrusit de facto et intrudi fecit et procurauit. **A**c intrusionem de se factam tam habendo predictos canonicatum et prebendam detinuit et occupauit. detinet et occupat. fructus. redditus et puentus. iura et obuentiones prouenientes ex eisdem percepit et imbutauit. percipit et imbutat. **H**ec prefatus **A.** opposuit et opponit. ac eum impedit et impediuit. fecitq̄ et facit per intrusionem occupationem et alia supradicta: quo minus ipse **Arnold.** canonicatus et prebende huiusmodi. ac iurium ac pertinentiarum earundem possessionem: seu quasi assequi possit. et habere animesue periculum et predicti **Arnold.** p iudicium et detrimentum. **Q**uare agit et petit. procura. quo supra nomine procur

ratorio quatinus vos domine auditor
seu iudex reuerende precognito quan
tum sufficit de premissis pronuncietis de
cernetis et declaratis canonicam et pre
bendam et predictos ad memoratum **A.** p
tinuisse de iure et pertinere. Et eos eidem
A. adiudicandum fore. ac adiudicari obe
re et adiudicari. Intrusionemq; detentio
nem occupationem et alia premissa teme
raria illicita et iniusta fuisse et esse. Et pre
dictum **B.** occupatorem ab occupatione
impedimentis et alijs predictis compes
cendum et compescant sibi de prefatis si
lentium imponendo et imponatis super
eisdem et canonicam et prebendam et eorum
detentionem eum remouendum et remoue
at. Predictumq; **A.** in possessionem seu
quasi eorundem canonicam et preben
de. Juriumq; pertinentiarum ipsarum i
ducendum et inductum defendendum ac
q; reducatis et defendatis seu induci et
fendi precipiatis. Ipsum **B.** predicto
A. in fructibus perceptis et expensis litis
legitimis. nihilominus condemnato
per vestram diffinitiuam sententiam et eius
executionem. Nec petit coniunctim et di
uisim ad necessariam probationem solu
se astringens. officium verum in premis
sis omnibus et singulis quantum op
fuerit humiliter implorato. saluo iure
corrigendi addendi minuendi etc. ut est
moris. Iste libellus procedit quando
agenti beneficium iam est collatum ita q
est suum. et habet ius in re. si vero non
dum esset sibi collatum vel de eo proni
sum. sed conferendum ita q non esset su
um. sed sibi debitum esset ius ad rem.
De quo de rescrip. auditor in cle. i glo.
Si pronuncaret. tunc secundum hoc debet
mutari libellus. scilicet narrando quomodo be
neficium tale de tali causa sibi esset debi
tum. Et petendo id sibi debitum et con
ferendum sibi pronuncari. Et tunc audi

tor qui pronunciat illud ei debitum po
test sibi sine nouo mandato de illo pro
uidere ut circumstans euitetur. ut in cle.
alle. cap. auditor de rescrip. Vel etiam
debet fieri mutatio libelli secundum quanti
tatem facti. et plures libellorum formas
ponit gnil. in spe. de prebe.

Si beneficium est de iure patronatus
tunc presentatus sic format libellum su
um.

Oram vobis
etc. Et dicit q licet **A.** predictus
ad ecclesiam et vicariam talem. per mortem
quondam c. vl. recto. eiusdem vacantis.
per d. clericum vel laicum ipsius eccle
sie vel vicarie verum patronum et in iure
patronatus ecclesie vel vicarie eiusdem
in possessione vel quasi existentem. ac pro
tali habitu comuni iure et deputatum vo
bis domino preposito vel archiepiscopo. vel of
fi. infra tempus debiti quadrimestre p
sentatus exstat. ad inuestiendum tamen p
dictis **B.** presentationi cuiusmodi faci
te et inuestire faciendo se opposuit et op
ponit temere. impediuit et impedit fri
uole. ac fecit et facit minus iuste. Quo
minus presentatio predicta per vos ad
missa fuerit suum debitum sortita atq; sor
tiatur effectum. Agit igitur et petit pro
curator predictus nomine quo supra.
per vos precognito quantum sufficit de
premissis. pronuncari decerni et decla
rari presentationem de prefato **A.** ut p
fertur fuisse factam esse admittendam et
admitti. Ipsumq; **A.** ad ecclesiam vel
vicariam predictam inuicendum et in
uestiendum fore institui et inuestiri. Ac
in corporalem ac realem ipsius ecclesie
seu vicarie iuriumq; et pertinentiarum
eiusdem possessionis vel quasi inducen
dum et induci predictoq; **B.** aduersa
satio super oppositione et impedimentis

ad ecclesiam seu vicariam talē ppetuū
silenciū imponendū et imponi. Et ab
ipsis impedimentis ab oppositiōe esse
pcedendū ac ppetuū vestra sententiā dif
finitivā et censurā eccle. mediāte. Nec pe
tit coniunctū et divisim vna cū expens
l. i. c. ista petitio colligit ex no. per An
no. in c. cum bertoldus. de re iud. Et q
dam addunt in libello peto presentatio
nem admitti et pntationem aduersarij p
non patronū et eum qui nullum ius pnt
tandi habz factam cassari. c. de quo i. c.
cum bertoldus. sed non est curandum.
Et si aduersarius presentatus a nō. pō
no iam esset institutus fm hoc aliter for
maretur petitio isto modo. peto talem a
non pōno nec iurispōnam possessorē
pntatū. et male institutum ab illo bñ
ficio amoveri et meā presentationē a dō
patrono factā admitti ipsum beneficiū
mibi adjudicari et me ad illud institui et
investiri c. vt in ca. cum bertoldus. sup
alle. Et si forte presentator in veritate nō
est patronus sed solum possidet ius pō
natis cum bona fide. Tunc presentat
non dicat in libello ipsum esse patronū
sed ipsum fuisse tpe presentationis et eē
in possessione vel quasi iurispatronatus
et sufficit. vt in c. pntationibus. de iur
patronatus c. de quo etiā no. in c. ij. d
reli. in inte. cum similibus. Cum autē
de iure patronatus agitur inter pōnos
qualiter tunc cōcipiatur libellus ponit
Guil. in spe. d. iu. pa. et potest sic forma
ri.

Coram vobis pre
ponit conquirendo in iure proc. nomie
pcuratorio discreti viri A. layci aduer
sus B. laycum. Et dicit q licet iurpō
natus talis ecclesie vel vicarie. ad pre
dictum A. pertineat et pertinere debeat d
iure Ipse qz A. fuerit tempore spoliatio

nis infra scripte in possessione vel quasi
iurispatronatus ecclesie vel vicarie eius
dem Tamen predictus B. die anno et
mense tali. quendam D. ad ecclesiam
seu vicariam predictam. tunc certo mo
do vacantem vobis presentavit. Ipse
a possessione vel quasi iurispōnatus p
dicti spoliando. Quare agit et petit pcur
ator predictis quatinus vos domine
iudex precognitis quantū sufficit de pre
missis nunciatis et decernatis et declare
tis iurispatronatus ecclesie vel vicarie
predicte ad prefatum A. pertinuisse et p
tinere presentatiōem qz et spoliatiōem p
dictas et temerarias et illicitas iniustas
esse et fuisse ac eundem A. in pntinū sta
tam possessionis seu quasi eiusdem iur
is reponendum esse et reponendum et reducere
dum fore restitui reponi et reduci debet
re. Restituant qz reponatis et reducant
per vestram sententiā diffinitivā. Et p
istum libellum intentatur possessorium
et petitiorium. Posset etiam alterum tā
tum intentari. vt dictum est in alio pces
supra circa formas libelloz. Et ista causa
super iure patronatus non est beneficia
lis. cum de titulo beneficiāli non agat.
Ante in ea pcedendum est ordine iudi
ciario obseruato

Sup primo libello pnt sic formari
positōes et articuli

Primis ponit et
probare intendit q in dyoce. magunē
in terra thuringoz fuit ante. x. xx. xxx. et
circa vel ultra. et a tempore de quo vel d
cuius initio siue contrario memoria ho
minum non existit fuit et est quoddam o
pidum vocatū communiter opidum
erford. habens diuersas ecclesias colle
giatas et parrochiales ac alias palam et
notorie. Item q in eodem opido erfor
de. int. als eccias ibide fuit a pdicto tpe

et per idem tempus et est etiam collegia
ta ecclesia beate marie virginis ab erfor
de. communiter appellata. habens pre
positum decanum et capitulum. certas ac di
stinctas prebendas ac iura alia ecclesie
collegiate publice ac manifeste. Item quod
de premissis et signanter omnibus fuit
et est publica vox et fama. Item ponit et
probare intendit. quod sanctissimus in cri
sto pater et dominus noster Innocentius
divina providentia papa modernus. pre
dicto C. gratiam faciendo speciale. die
tali. mense tali canonicatum in ecclesia
predicta. predicto A. contulit et ipsum
per decanum et capitulum recipi manda
vit in canonicum et fratrem. stallumque i
choro et locum in capitulo cum iuris ca
nonici plenitudine eidem assignari. Item
quod prebenda si qua tunc vacaret vel qua
in posterum vacare contingeret ecclesia
in eadem. eam predictus A. infra mens
spacium unius acceptaret. predictus do
minus noster papa eidem A. cum omni
bus iuribus et pertinentiis suis unuer
sis conferre et de ea sibi provideri. ac ip
sum ad eandem in ipsiusque ac iurium p
tinentiarumque possessionem eiusdem vel
quasi inuestiri et induci. inductumque meri
et defendi voluit et mandavit. Item quod
idem dominus noster papa ad collatio
nem provisionem et inuestituram et ali
as predictae gratie collate debitae et esse
ctuale executionem faciendum. certum
vel certos executores deputavit. Item
quod memoratus A. gratiam predictam sibi
ut premissis factam ratam habens et
gratam. super eum litteras in forma co
sueae extrahi et processus per executores
fieri procuravit. Item quod de premissis
omnibus et singulis fuit et est publica vox
et fama. Item ponit et probare intendit
quod Anno domini. M. cccc. lxxv. die
tali. mensis talis. et ante. Quidam

A. fuit canonicus et predictae ecclesie beate
marie. certos prebendatos et ceteros cano
nicos et prebendam in eadem ecclesia ha
buit et possedit. Item quod idem A. cano
nicus anno et mense predictis. die tali
diem suum extra romanam curiam clausit
extremum. Quod per ipsius obitum ca
nonicatus et prebenda predicti. quos in
prefata ecclesia obtinebat vacare incepe
runt et vacaverunt et vacare communiter
reputabantur palam et manifeste. Item
quod predictus A. vel talis eius procura
tor predictos canonicatos et prebendam
sic vacantes tanquam gratie predictae vigo
re sibi et nulli alteri de iure debitos. die
tali mense tali predictis. cum protestati
one consueta acceptavit. Item quod per ta
lem predictae gratie executorem A. pre
dictis canonicatum et prebendam sibi con
ferri. de eisdem provideri. Ac se in ipso
rum iurium et pertinentiarum. in eorum
dem possessionem seu quasi inuestiri ob
tinuit die tali. Item quod de premissis om
nibus et singulis fuit et est publica vox et
fama. Item ponit quod A. predictus tem
pore gratie sibi factae. ac collationis. provi
sionis et inuestiture predictarum fuit et
est clericus vel sacerdos et in communione
fidelium de legitimo matrimonio pro
creatus. Et alias abilis et idoneus ad
ecclesiasticum beneficium maxime cano
nicatum et prebendam supradictos ob
tinendum. Item quod B. adversarius a
dictus ad predictos canonicatum et
prebendam post predicti quodam A. mor
te se intravit seu intrudi fecit et procura
vit. Ipsosque canonicatum et prebendam
detinuit et occupavit. Unde et occupat
fructus redditus et proventus ex eisdem
provenientes. percipit percepit et ibur
savit et imbutavit. ac prefatum impedit
et impediit. fecitque et facit per intrusi
onem. occupationem et alia predicta quod

minus gratia collatio puiſio ⁊ inueſti-
tura ⁊ alia premiſſa ſuum debitum ſor-
tiri poterint ⁊ ſortiant effectum. Et pre-
dictus. a. poſſeſſionem ſeu quaſi poſſeſ-
ſionem canonicatus ⁊ prebende predi-
ctorum aſſequi poſſet libere ⁊ habere.
Dat inſuper libellum pro parte ſua ob-
latum. ac producta ⁊ producenda i hac
cauſa in quantum faciunt pro parte ſua
poſitiones ⁊ articulos ⁊ c. ac etiam
denotatum ſignis ⁊ ſigillis. Saluo iu-
re addendi. corrigendi. ſupplendi. decla-
randi ⁊ c. vt eſt moris ⁊ ſtili.

Quando benefici

um eſt de iure patronatus tunc ex libello
ſeu petitione formant poſitiones ⁊ arti-
culi in hunc modum. **P**ositiones ⁊ arti-
culos vt ſupra in alijs. In primis po-
nit ⁊ probare intendit qd in oppido erfor-
deſi. maguntineſi. dioceſi. a. x. xx. xxx. xl.
annis citra vel ultra. ⁊ a tempore ⁊ per
tempus d cuius contrario ſeu initio nō
eſt in memoria hominū. fuit ⁊ eſt certa
eccleſia prochialis appellata cōmūiter
ſancti pauli erfordeſi. **Q**uod in eadem
eccleſia fuerunt ⁊ ſunt certe vicarie ppe-
tue a ſecularib⁹ clericis ſolite gubernari
Item qd inter alias vicarias perpetuas
in eadem eccleſia exiſtentes. fuit a tpe ⁊
per tempus de quo ſupra. ⁊ eſt certa vi-
caria ad altare ſancti talis palam ⁊ no-
torie. **I**tem qd vicaria huiusmodi ppe-
tua per talem laicum inſtaurata eſt ⁊ fun-
data. ac de bonis ſuis dotata. ⁊ per loci
dioceſanū confirmata. **I**tem qd ius pa-
tronatus vicarie eiſdem eidem inſtau-
ratori ⁊ ſuis heredibus ſeruati⁹ exiſtit
ac pertinuit ⁊ pertinet ad eoſdem. **I**te
qd de premiſſis omnibus ⁊ ſingulis fu-
it ⁊ eſt publicator atq; fama. **I**tem po-
nit qd predictus. **R.** fuit prefat quōdāz

inſtauratoriſ filius legitimus ⁊ natu-
ralis. eidemq; patri ſuo in bonis p eum
relictis. ⁊ maxime in iure patronat⁹ pre-
dicte vicarie inſolidum heres ſucceſſit
ac hereditas paterna cuꝝ iure pdicto fu-
it ⁊ eſt ad eum tanq; verum heredem ⁊
proximū deuoluta. **I**tem qd idem. **R.**
filius ⁊ heres quondam. d. predicte vi-
carie vicarium ad eandem vicariā tunc
certo modo vacantem vobis dñio. offi-
ciali preſentauit. qd eadem preſenta-
tio per vos admiſſa fuit. ⁊ idem quon-
dam preſentatus ad preſentationē ean-
dem ad predictam vicariam inſtitutus
eam tenuit ⁊ pacifice poſſedit. **I**tem qd
predictus. **R.** fuit ⁊ eſt in iure patrona-
tus memorate vicarie poſſeſſor vel qſi.
Item de premiſſis omnibus ⁊ ſingulis
Item qd de anno domini tali. die tali.
menſe tali bone memorie. d. predictus
vicarius vt premitit vicarie pdicte no-
uiſſim⁹ fuit vniuerſe carnis viā igreſſ⁹.
Item qd per eiſdem quondam. d. no-
uiſſimi ſepedicte vicarie rectoris morte
ipſa vacare incepit vicaria. vacauitq;
vacare reputata fuit palam ⁊ notorie.
Item qd. **R.** predictus ipſi⁹ vicarie pa-
tronus. ⁊ iure patronatus eiſdem poſ-
ſeſſor. prefatū. **R.** ad eandem vicariā
ſic vacantem die tali menſe tali. āno ſu-
pradicto. vobis domino officiali p cer-
tas litteras ſuas ipſi⁹ ſigillo ſigillatas
preſentauit. **I**tem qd tempore preſenta-
tionis huiusmodi idem. **R.** preſentat⁹
fuit. put eſt in etate legitima ⁊ in iuri-
bus ordinibus. ⁊ in cōmunionē fidei-
lium aliasq; habilis ⁊ idoneus ad bene-
ficiū huiusmodi obtinendum. **I**tem
qd. b. aduerſarius memoratus pretextu
eiſdem preſentationis p non patronū
nec iuris patronatus poſſeſſorem de ipſo
predicto. a. ⁊ preſentatione d eo vt pre-
ſentat. per verum patronum facte oppo-

fuit de facto. et opposit impedit et impe-
diuit. ac fecit et facit. Quo minus eade
presentatio per vos admissa fuit et est p
institutionem et inuestituram ac alia su-
um debitu sortita atq; sortiatu effectū
Item q; de premissis et c. dat etiam li-
bellum seu petitionem. salvo iure corri-
gendi et c. Et si presentatus est a patro-
no: sed nō est in possessione presentadi.
vel si forte est possessor iure patronatus
bona fide. licet in veritate non sit patro-
nus. p̄m hoc forment̄ articuli vt dictū ē
circa libellum in hac materia.

In causa matrimoniali sic potest cō-
cipi libellus.

Coram vobis ho

norabili viro dñio preposito vel officia.
pponit pcurator nomine procuratorio
A. aduersus. B. puellam. et quēcunq;
alium pro ipsa. b. legitime in iudicio in-
teruenientem. et dicit in iure conque-
rēdo q; licet inter. a. et b. predictos ma-
trimonium legitime sit contractum per
mutuum et simultaneū vtriusq; consen-
sum verbis de presenti ad hoc aptis vlt-
tro citroq; interminatuz vtroq; dicēte
ego recipio te in meā et ego te in meū.
Nec te dimittam pro meliori vel deteri-
ori. subaratione etiam mutua subsequen-
ta. vel arris datis hinc inde et receptis.
tamen. b. predicta matrimoniū huius-
modi per corporalem copulam consum-
mare predicto. a. tanq; marito suo ad-
herere. et cum vxorali affectione pertra-
ctate recusat in piculū anime sue. Qua-
re agit et petit pcurator predictus quo
supra nomine per vos p̄nunciari decer-
ni et declarari sententialit̄ et diffinitive
matrimoniu inter. a. et b. supradictos
fuisse et esse contractum. dictamq; b.
eidem. a. in vxorem adiudicandā. et ad

matrimonium de quo agitur. et ipsius
p̄summatiōz faciendum ac vt sibi tanq;
marito adhereat. Et eum taz in lecto q;
extra cōiugali affectione pertractet. con-
demnandum et compellendum fore. ad
iudicandū cōdemnari compelli iusticia
mediante. Nec petit vna cum expensis
litis. Item potest etiam matrimonium
contrahi per alia verba. de quo in. ca. ex
leis. et in. c. si inter. de spō. Et sic formet̄
libellus fm q; se habebit factuz. Si vō
matrimonium iam est corporali copula
p̄summatum. et aliq̄diu ipsi coniuges
cohabitauerunt. Sed tandem alter eoz
ab alio se diuerit et eum dimittit. tunc
dimissus potest agere petitorio et pos-
sessorio. sed cautius est agere possessorio.
oportet tamen testimonioz petentē
p̄bare coniugium et copulam. quia ista
possessio non habet sine iure. vt in. c. ex
transmissa. de testi. spō. Et tunc formet̄
sic libellus. Coram vobis honorabili vi-
ro archidiacono vel offi. et c. pponit p-
curator nomine pcuratorio. a. viri con-
querendo in iure aduersus. b. mulierē.
Et dicit q; licet dudum. b. mulier supra
dicta cum prefato. a. cōtraxit matrimo-
nium et traditōe ac carnali copula sub-
secura. sibi in loco tali per plures ānos
vel menses cohabitauit tanq; vxor. et
in omnib; affectione vxorali p̄tractāto
Tamen de anno tali die mēse tali. ipsa
b. nescit quo spiritu deducta. a. predi-
cto. a. se diuerit sine iudicio ecclesie. et
eundem dimittit p̄pria temeritate. euz
possessione vel quasi ipsius et iure cōiu-
galis in ea desumendo temere et spoliā-
to in anime sue detrimentuz. Agit igit̄
et petit p̄dict. pcurator noie pcuratorio
q; supra. quāto p̄cognito quāto sufficit
de premissis p̄nunciens decernatis et de-
claratis diuisionē dimissioz et spoliatoz
p̄dict. fuisse et esse temerarias illicitas

et iniustas temere et illicite et iniuste de facto presumptas. ipsumque. a. ad possessionem seu quasi predictae coniugis sue et iure coniugalibus in ea restituendum et reducendum fore ac reducatis et restitutis. ac ipsa. b. ut ad eundem. a. quem inconsulte dimisit redeat et coniugalia obsequia sibi prestat sicut prius. ad denandam et cogendam esse. ad denens et cogatis per vestram diffinitivam sententiam et censuram ecclesiasticam et alia remedia opportuna. **¶** Dec petit et. Si autem vxor opponeret marito restitutionem petenti exceptionem sanguinitatis in gradu prohibito. **¶** In facienda sit restitutio. notat et habet in. c. litteras. de restit. spo. de ma. etiam libelli in. c. con questione. e. ti. ubi de hoc. **¶** Aliqui autem agunt inter coniuges ad divorcium. et hoc dupliciter. quod quicquid per separationem quam ad vinculum. quicquid quantum ad thorum inter et mutuam servitutem. **¶** In primo cum agitur ad separationem vinculi taliter de facto contractum tunc precipit sic libellus. **¶** Coram vobis et. pponit. procurator nomine. procuratorio a. viri. adversus. b. mulierem. **¶** Et dicit quod licet. a. et. b. predicti sibi invicem attulerint et sint in tertio vel quarto gradu sanguinitatis coniuncti. **¶** Et licet predicti. a. et. b. affines existant in primo affinitatis genere. et in primo vel secundo vel tertio gradu. ipsi tamen de facto matrimonium contraxerunt. **¶** Illud etiam carnaliter consummando. **¶** Quare agit et petit predictus procurator nomine. procuratorio quo supra per vos precipit quicquid sufficit de premissis pronunciari decerni et declarari. inter. a. et. b. predictos. consanguinitatis et affinitatis impedimento predicto matrimonium non esse nec subsistere posse. **¶** Ipsosque sicut de facto contraxerunt. de facto divorciandos et separandos fore. et cohabitacione ac mutua servitute ac vinculo facit absolvendos. divorciari separari

rari et absolvi. variisque predicto. a. licentiam ad vota alia conuolandi sententialem diffinitivam. **¶** Dec petit. vestre ad hoc officium humiliter implorando. **¶** Et idem de alijs impedimentis que habent in iure corrumpere matrimonium. mutatis mutandis. **¶** In secundo vero casu cum agitur ad separationem thori que fit propter adulterium sic concipitur libellus et. **¶** Coram vobis et. pponit. procurator nomine. procuratorio a. mariti. conquerendo in iure contra b. mulierem. eiusdem. a. uxorem. et eam accusando seu denunciando dicit quod predicta. b. vxor post contractum inter ipsam et predictum. a. matrimonium de anno tali die tali. mense tali. cum. c. viro in tali loco. et in camera tali in legem coniugii committendo. et thorum violando adulterium perpetravit. **¶** Seu eadem. c. adhefit publice et adhefit cum eadem adulterando. **¶** Quare petit. procurator predictus quo supra non oīe. quatinus precipit quantum sufficit de premissis pronunciari decerni et declarari predictos. a. et. b. coniuges ad instantiam et petitionem ipsius. a. mariti propter predictum adulterium uxoris separandos et divorciandos fore: quo ad thorum et mutuam servitutem. atque separationem per vestram diffinitivam sententiam. **¶** Aliquando addit: atque totum eadem. a. adiudicandum et adiudicetis. ut in capitulo. de dona. inter vi. et vxor. **¶** Istomodo agitur de crimine adulterii civiliter **¶** Et debet in libello exprimi tempus et locus. sed in scriptio non est necessaria. de quo et de materia huiusmodi libelli in. c. me. de procur. viro. et in. c. i. ut lit. non contestata. cum remissis. **¶** Et quando sic agitur de adulterio ad separationem thori: non est causa matrimonialis. quia non agitur de federe matrimonii. sed de crimine adulterii. **¶** Et ideo in processu talis cause ordo iudicialis observari. Ita habet in. ca. i.

ut lit. non contesta. Sicut in simili dixi
de causa beneficii et causa super iurepa
tronatus.

Super libello in causa matrimoniali
quando agitur de coniugio: positiones
et articuli sic formantur.

Positiones et arti

culos ut in precedentibus formis arti
culorum. In primis ponit et probare
intendit. q. de anno dñi. M. cccc. lxxi.
in mense septembri. a. et b. predicti in
domo vel in loco tali. vel in domo tali.
cōueniunt ad inuicem ad matrimoniu
contrahendum. et ibidem de p̄trahēdo
per eos matrimonio simul contract⁹ ha
buerunt. Item q. tandem per tractatus
hmoi ad concordiam venientes. matri
monium per consensum mutuum et si
multaneū ibidem ad inuicē p̄traxerūt.
Item q. per cōsensum tali modo matri
monialem idem. a. et b. verbis de p̄nti
ap̄is vtroq; citroq; intimauerūt. exp̄sse
vtrōq; dicentes: ego te recipio in meā.
et ego te recipio in meum. vel p̄ meliori
vel peiori te dimittere non intendo.

Item q. in signū matrimonij int̄ eosdē
a. et b. ut p̄ferē contracti. ipse. a. eidē
b. sponse sue anulū vnum tradidit. et
ipsa b. eidem. a. sponso suo circulū vñ
argenteū tradidit: que hinc inde sic dat
ta arze nōmie receperunt. Item q. tpe
contractus p̄articulati. a. et b. p̄dicti
puberes et alias ap̄i et idonei fuerūt ad
matrimoniu p̄trahendum palam et no
torie. Item q. de p̄missis omnibus et
singulis fuit et est publica vox et fama.

Possent positiones et articuli p̄ aliū
modum sic formari. In primis ponit et
p̄bare intendit: q. a. et b. predicti die
tali currentis anni vna cū certis p̄sonis

alijs fuerunt in tali loco p̄gregati. Item
q. predictis. a. p̄sa. puella et mulieri. b.
supplicauit ut cum eo matrimoniu con
traheret: seu ipsum ad maritū recipere
vel ducere dignaretur. promittens eaz
habere in vxorem et nunq̄ dimittere. p̄
meliori seu deteriori. Item q. p̄dicta. b.
in ipsum. a. consentiens. statim dixit q.
cum eo libenter veller p̄trahere. et eum
ducere vel recipere seu habere in maritū.
Item q. idem. a. et b. ibidem ad inuicē
matrimoniu cōtraxerunt. vnus alteruz
mutuo p̄sensu consuetis verbis exp̄ssis
recipiendo dicente. a. se ipsaz. b. recipere
et de cetero habere velle in vxorē. et eaz
nunq̄ meliori vel peiori dimittere. Ac
similiter. b. dicente q. ipsum. a. in suuz
recipet et habere veller eum in maritū.
Cum agitur ad disiungendū p̄t̄ impe
dimētū. positiones et articuli sup libello
sic formentur.

Positiones et arti

culos et c. et ponemus q. vocent̄ seius
et ticia de quoz matrimonio agitur. In
primis ponit et p̄bare intendit q. in tali
loco oppido vel villa. erāt olim et mora
bant quondā martin⁹. et quondā berta
mulier palā et notorie. Item q. idē. m. et
b. fuerūt soror et frat. et se tales nomi
nauerūt gesserūt habuerūt ac tenuerūt
ac ab alijs cōiter teni et nōtiā habiti et
reputati fuerūt. Item q. ex predicto quondā
m. descendit lotari⁹. et fuit fili⁹ natural
eiusdē. qd est palā et notoriuz. Item q.
idē lotari⁹ p̄dicti seyū genuit. ipseq; lo
tari⁹ p̄ fuit eiusdē sey naturalis. Item q.
ex alio latere de p̄dicta berta mulier re
berga descendit ipsi⁹ berte carnalis filia.
Item q. eadē reberga ticia p̄dictā filiam
suā p̄creauit. Item q. de p̄missis omnib⁹
et singulis fuit et est et c. Item q. seyus et
ticia p̄notiā sic existentes p̄ sanguine et

Posiciones

in consanguinitatis gradu ticio cōiuncti
tali tempore inuicem de facto et quāti
in eis fuit matrimoniu contraxerunt et
carnali copula subsecuta: sibi tanq̃ cō
iuges mutuo adheserunt et adhererēt de scō.
In actione iniuriarū qñ agit̃ civiliter
ad interesse concipit̃ sic libellus. Coraz
vobis p̃p̃it pcurator pcuratorio noie
discreti viri ticij conquerēdo in iure ad
uersus sempzoniu seu quēcunq̃ alium
pro ipso in iudicio legitime interueniē
tem. Et dicit q̃ licet ticius prefatus fue
rit ab annis discretiōis sue. et sit homo
pacificus et bone fame: stat̃ integre lau
dabilis vite et conuersationis honeste.
de legitimo genit̃ matrimonio. Et vt
talis ac p̃ tali cōmuniter habitus tenet̃
nominatus et reputat̃. Tamen d̃ āno
currente vicz. **O**.cccc.lxx. die tali. mē
fis talis. in tali domo vel vico predict̃
sempzonius inelcitur quo spiritū dūct̃
memoratiū ticiū animo sibi iniuriādī
verbis affectit iniuriōsis dicēdo exp̃sse
et nominando ipsum ticiū filium me
reticis vel hereticū seu nequā pessī
mū. vel d̃ eo malum cantauit canticū
seu carmen famosū: seu libellū famo
sū de ipso scripsit videlz in tali forma
et c. quā iniuriā eidem ticio p̃ eundē
sempzoniu illatam: idem ticius reuoca
uit et reuocat ad animū. ac eam pro sua
estimauit ac estimat infesse. ad tot mar
cas vel floē. seu libras dena. malens de
suo tantū perdere si haberet cōmode q̃
tali fauore iniuriā sibi irrogatā tole
rare. Elestra tamen iudiciali taxatione
semper salua. Rigit igitur et petit pcurat
or predictus quo supra. quatiñ postq̃
constiterit de premis̃is p̃nūciatis et de
claretis predicta verba per sempzoniu
predictū de predicto ticio seu contra
eum vt prefert̃ dicta et prolata: seu alio
modo p̃sumpta fuisse et esse temeraria.

articuli

illicita et iniuriōsa. temere illicite et ini
uriōse p̃sumpta. et i predicti ticij iniu
riam attemptata. ipsumq̃ sempzoniu
p̃pterea eidem ticio ad interesse teneri.
ac eum sibi i predicta marcas seu floē.
seu libraz summa nomine interesse ṽsa
vt p̃mititur: taxandē salua iudiciali
p̃demnandum. Et ad satisfactiōē com
pellendum fore. ac cōdemnetis et com
pellatis per vestram sententiā diffini
tiuam.

**Posiciones et articuli in actiōe bu
iusmodi possunt sic formari.**

Posiciones et arti

culos vt in forma supra. In p̃mis po
nit et p̃bare intendit. q̃ ticius predictus
ab annis discretiōis sue fuit et est hodie
homo pacificus. bone fame. opinionis
illese. vite cōmendabilis et conuersati
onis honeste. Et vt talis ac p̃ tali tenet̃
cōmuniter nominatus et reputatus pa
lam est et notoriū. Item q̃ de āno vel
currente die tali mensis septēbris. sem
pzonius predictus. malo vt credit̃ spi
ritū ductus verbis turpibus et iniurio
sis ticiū predictū affectit. sibiq̃ con
uiciū publice dicens eum meretricis
filium vel hereticū seu nequā pessimū
nominando exp̃sse. et appellando tur
pissimū temere animo sibi iniuriādī:
vel tale de eo cantauit canticū vel car
men tale famosū. vel talem cōscripsit
librum famosū. Item q̃ ticius predictus
iniuriā passus. eandem iniuriā
statim postq̃ eam sibi irrogatā intel
lexit. reuocauit. put reuocat ad animū
et ipsam estimauit et estimat pro suo in
teresse ad tot marcas vel floē. seu libras
dena. talis monete. pro quibus nollet
iniuriā tali modo sustinere. vestra sal
ua iudiciali taxatiōe. Item q̃ p̃dictus

Defensio

semprontus tempore illate iniurie supra dicte fuit tolli capax sane mentis. et alius talis qui potest iniuriam irrogare. **N**ec quod de premissis omnibus et singulis fuit et est publica vox et fama. Et ita habemus libellos et articulos in causis beneficiis: matrimonialibus et iniuriarum.

De defensionibus in istis causis beneficiis: matrimonialibus et iniuriarum.

Nunc de defen

sionibus reorum in huiusmodi causis videamus. Et primo in causa beneficii alii potest reus concipere in vim pemptoris defensionem illo modo. ut **P**retensa beneficii causa que inter a. ex una parte et b. ex altera parte. vertitur coram vobis domino iudice. procurator nomine procuratorio. b. predicti. pponit et dicit excipiendo. quod beneficium de quo est questio inter partes predictas. a. minime debet. nec ius aliquod habet in eo vel ad illud. maxime ex eo quia gratia preterita per eum impetrata fuit et est surrepticia per veritatem taciturnitatem vel falsi expressionem obrenta. Tacuit enim eam impetrando se beneficii in tali ecclesia obtinere. de quo nullam in huiusmodi gratie impetratione fecit mentionem. vel expressit fructus talis beneficii decem marcarum valorem annuum non excedere. cum tamen valeat xv. marcas annuatim. Vel false expressit se clericum: cum nondum habuerit primam tonsuram. Vel beneficium est post impetrationem gratie assecutus: quod cum beneficio de quo est controuersia de iure tenere non potest per quod gratie huiusmodi preterite renunciauit iuris dispositioni. vel similes potest opponere exceptiones. quando beneficium est de iure patronatus. Et quando agit in preteritis

iniuriarum

potest sic excipi. **P**rocurator procuratorio nomine. b. presentati pponit in vim pemptoris. et dicit excipiendo quod presentatio predicti. b. per vos dominum iudicem admittenda est de iure. Et idem b. presentatus ad beneficium: de quo agitur instituendus. quia et si non constet eum esse patronum. et ipsius beneficii in patronatu habere. a quo talis b. est presentatus. fuit tamen in presentationis tempore. et sic est idem presentator in possessione seu quasi ipsius iuris patronatus bona fide. Unde dato etiam quod ex aduerso esset probatus preteritus alii preteritus vel beneficii fore patronum. quod tamen in patronatu non ipse sed presentator presentatus. b. possedit et possidet. unde ipsius possessionis presentatio est preferenda de iure et admittenda. Vel dicit excipiendo. quod cum ipse. b. per preteritos numero plures presentatus existat. et plures patronorum voces habeat. preferendus est tanquam in iure potior et inuestiendus. cum ipse a tribus et alter a duobus tamen sit presentatus.

In causa matrimoniali quando agit de coniungendo: potest reus dicere excipiendo ad libellum.

Ad elidendum in

tentionem actoris talis in causa quam supra preterito matrimonio prosequitur aduersus talem ream in iudicio coram vobis procurator nomine procuratorio eiusdem ree pponit excipiendo et dicit quod ipsius actoris intentio quo ad vinculum matrimoniale non est legitime prolata seu in aliquo fundata. Et dato quod contractus preteritus sufficienter constaret. quod tamen ipse actor et rea sibi attinent. et sunt consanguinei in tercio vel quarto gradu. vel sunt affines in primo genere affinitatis in tercio vel quarto gradu.

vel inest eis cognatio spiritualis. Cum pater ipsius ree leuauit actorē de sacro baptismo. Unde huiusmodi affinitatis vel consanguinitatis seu spiritualis cognationis impedimēto obstante. in eos matrimonium esse non potest. Quare petit procurator predictus quo supra nomine per vos pronunciari matrimonium inter ipsas partes legitime non contrahi vel tractum subsistere non posse. dictaque ream ab actoris impetitione absoluerdam fore. Et eidem actori silentium est imponendum. ac absolutis et imponatis diffinitue.

Quando agitur ad matrimonium dirimendum propter aliquod legitimum impedimentum. potest reus sic excipere.

Procurator nomi

ne. procurator talis ree. proponit in modum exceptionis. ad perimendum intentionem talis mulieris seu uxoris matrimonium minus iuste accusantis. Et dicit. dato quod consanguinitatis vel affinitatis vel spiritualis cognationis impedimentum pro parte ipsius actoris allegatum sufficiens et legitime sit. probatum. matrimonium tamen inter eos contractum. huiusmodi affinitati vel preassignati impedimentum occasione non est dirimendum. cum super tali impedimento pretenso per sedem apostolicam dudum sit dispensatum. et ipsius impedimentum sublatum. ut videtur. Et ideo eo nequaquam obstante inter eos matrimonium legitime potest contrahi. Seu ipse actor et reus in matrimonio contracto licite remanere. Quare petit procurator predictus prefato nomine. quantum pronuntiatis decernatis et declaratis prefate mulieri super accusatione siue denunciatione matrimonij. occasione preallegati preassignati impedimenti. silentium

imponendum fore et imponetis diffinitue. Quando autem agitur ad separationem thori. propter adulterium. excipi potest isto modo.

Excipiendo per vim pretempore. propositum procurator nomine. procuratorio talis mulieris. per talem maritum suum. de pretenso adulterio accusato ad separationem thori. Et dicit quod et si adulterium preteritum ipsius mulieris esset sufficienter probatum. diuortium tamen pro parte mariti desideratum et petitum non est in ipsos iuges celebrandum. ex eo quod ipse maritus eandem uxorem suam tradidit adulterandam. vel ipsa mulier fuit violenter oppressa. vel ipse maritus post adulterium ab ea commissum. eam sibi reconciliauit. vel ipsam de tali modo adulterij commissi mime accusare iurauit. Quare petit etc.

In actione iniuriarum. potest reus sic se defendere excipiendo.

Pro parte viri discreti. b. rel. proponit ipsius procurator. procuratorio nolle. coram vobis domino iudice. et dicit excipiendo quod pretenso iniuria quam. a. actor. per b. predictum sibi asserit irrogata. probata non est legitime. Nec ipsius actoris intentio fundata per testes vel instrumenta. aut quouis alio modo vel genere probationis. sed dato mime tamen concessio quod de iniuria huiusmodi pretenso constaret. ipsa tamen asserta iniuria. dissimulatione vel lapsu anni dudum est sublata et tacite vel expresse remissa. Nam eo die quo iniuria ipsa illata preterdixit et postquam. b. ipsi. a. iniuriam vel conuicium dixit. id est a. et b. simul comederunt. Quare petit dictus procurator nomine quo supra petit b. reum prefatum a memorato. a. impetitione absolui. et eidem. a. super iniuria pretenso et eius persecutione perpetuum silentium imponi ac eum predicto b. in expensis legitime condempnari. In causis

Appellatio

appellationū libelli formantur fm formas
ipsarū appellationū. **U**n̄ quedā est appel
latō iudicialis. ⁊ est etiā extraiudicialis
Ite iudicialis aliqui imponit an̄ sniam
Aliqñ ab ipsa snia diffinitiva. Si ergo
appellat in iudicio ante diffinitivā. pōt
appellatōrius libellus sic formari.

Libellus qñ appellat a grauamine.

Coram vobis ho

norabili viro domino iudice offi. in cā
appellationū ⁊ partium infrascriptarū
a sede apostolica delegatus. **U**el coram
vobis dñō offic. curie ep̄alis talis ⁊ c.
vel archiep̄alis pcurator nomine pcura
torio discreti viri n̄cij appellantis aduer
sus sempzonium appellatū. ⁊ quēcūq;
aliū p eo i iudicio legitime interueniēte
pponit ⁊ dicit. q̄ licet in qōne seu cā q̄
venit interdictum ⁊ sempzonium pre
dictos de ⁊ super re tali vel debito tali.
coraz tali iudice ordinario vel delegato
in iudicio vertebat. p pte n̄cij predicti
ppositum fuerit excipiendo q̄ libello p
tenso per p̄dictū sempzonium sibi oblato
nō erat r̄ndendū sibi ex tali cā rei. vel q̄
positiōi tali que imp̄nens erat nō eēt
r̄ndendū. vel licz p parte ipsius n̄cij p̄tra
sempzonium predictū tunc actorē. fuerit
opposita exceptio excōicatiōis ⁊ pbata
qua obstante idem actor vlt̄erius super
psecutione cāe p̄tense non erat audiēd⁹
sed ab agendo fuit repellendus. Idem
tamen iudex exceptionē huiusmodi ad
mittere denegauit. vel eam non esse ad
mittendam interloquendo p̄nunciauit
perperam ⁊ iniuste vel eam tacite repel
lendo in cā eadem ad talem vlt̄alē actū
eidem exceptioni sue p̄trarium p̄cessit.
Unde predictus n̄cij se per b̄ grauatz
sentiens a denegatione admissiōe b̄mōi

a grauamine

vel a repulsiōe ⁊ non admissiōe pre
dictae exceptiōis sue. vel a predicta snia
interlocutoria iudicis tanq̄ iniqua ⁊ in
iusta. ad sedem apostolicam. vel ad dñm
ep̄m vel archiep̄m predictū ⁊ ei⁹ curiaz
in scriptis appellauit. ista. x. dies. ac sup
appellatione b̄mōi ap̄los tēpe congruo
petijt ⁊ recepit. b̄mōi appellatōis cāz
per sanctissimū in x̄po patrē ac dñm n̄m
dñm fixtū papā modernū. vobis obui
nuit delegare. ⁊ hoc qñ est delegatus.
Quare pcurator p̄dict⁹ quo supra noīe
petijt per vos p̄nunciari decemi ⁊ decla
rari. predictū iudicē male perperā ⁊ iniu
ste p̄cessisse. vel per eum male ⁊ inique
interlocutū seu p̄nunctatū fuisse. dictū
quoq; ticiū bene atq; legitime ab eo
appellasse. seu per dictū ticiū ab eadez
interlocutoria p̄tensa b̄i ⁊ legitime ap
pellatū fore. ipsumq; p̄cessum seu in
locutoriaz p̄tensam iudicis prioris
cassandam ⁊ reuocandam esse. ⁊ reuo
cari ⁊ cassari. **S**ententiasq; excōicatiōis
post appellatōnem p̄dictam per eundē
in dictū ticiū de facto lat. **E**t quicquid
post appellatōnem eandē. per eundē
iudicem vel partem aduersarij in b̄mōi
negocio in aliam partem. vel ipsius ap
pellantis p̄iudicium fuerit attēptat⁹
per modū innouati seu attēptati reuo
cari ac cassari. irritū ⁊ nullum p̄nunciari.
Et predictū sempzonium eidem ticio in
expensis litis legitime p̄demnari. **H**ec
petit p̄iunctim ⁊ diuisim. **S**aluo iure
corrigendi vt est moris.

**Libellus in causa appellatōis inter
posite a diffinitiva sic formatur.**

Coram vobis ⁊ c. vt supra. p̄ponit
pcurator noīe pcuratorio ticij appellan
tis aduers⁹ sempzonium appellatū. ⁊ aliū
quēcūq; p eo in iudicio legitime inter
uenientem. **E**t dicit q̄ nuper in causa
que inter ticiū ⁊ leyū predictos. de ⁊

super re tali vel debito tali vel eius occasione credebatur in iudicio coram tali iudice preposito a chidyacono vel officiali. Item index predicto Ticio non vocato de meritis cause sufficienter non cognito iure et iudiciario ordine pretermisso et ex abrupto et precipitanter sententiam. si sententie nomen habere metemur pro Sempromio predicto. et contra eundem Ticiu talit diffinitiuam Ipsumq Ticiu eidem Sempromio adpena. et nihilominus in lit. expensis condemnando Vel eundem Sempromium ab ipius impetitione absoluen-do Et eadem Ticio super penis per euz imponendo silentium perperam et iniuste. Et quia pro parte eiusdem Ticij a sententia pretena huiusmodi tanquaz iniqua et iniusta fuit in scriptis appellatum infra decem dies. vel incontinenti post qz ipsa sententia nuncupata lata fuerat Priusqz index ipse proferens ad alia se diuerteret. viua voce apud acta ad sedem apostolicam. vel ad predictum dominum episcopum et eius curiam appellatum. ac apostoli congruo modo petiti et recepti. Et huiusmodi cause cognitio et decisio per sedem predictam vobis de mandata. Si est delegamus Idcirco procurator predictus nomine quo supra petitis: quatinus pronuncietis decernatis et declaratis sententiam predictam fuisse et esse iniquam et iniustam perperam ini- que et iniuste latam. Ipsamqz cassandam infirmandam irritandam et retractandam et reuocandam fore cassari infirmari retractari et reuocari debere. Atqz cassatis infirmatis retractatis et irritatis et c. p- dictamqz Sempromium Ticio supra dicto ad pena condemnandum et ad traditionem restitutionem siue spoliationem siue solutionem condemnandum et compellendum. ac compellens et. ondemne

tis per vestram diffinitiuam sententiam et hoc si appellans fuit actor. Si fuisset reus dicat ipsum Ticiu a predicta Sempromij impetitione absoluen-dum ac absoluant. et eidem Sempromio silentium perpetuum imponendum et imponatis per vestram diffinitiuam sententiam. Alii qui petendo sic concludunt. Peto pronunciarı decerni et declarari sententiam predictam cum omnibus inde et ob ea secutis nullam fore. cassam et irritam ipso iure. Vel si propter defectum probationum vel alias appellauit ipsam tanqz iniustam. cassandam annullandam irritandam et infirmandam fore Et tunc etiam in narratione libelli ponitur quomodo sententia est lata et nulla ex tali causa sic qz ab ea necesse appellare non fuisset tamen ad cautelam tantum et ne ipse contra quem lata fuit eam ratificare intendere. sed vt sibi prouideret saluo nullitatis beneficio. ipse ab ea appellauit. de q in cap. dilecto. de appell. Et ibi Posti eni tradit formam.

Super primo libello appellatorio positiones et articuli possunt sic formari.

Positiones et articulos infra scriptos et contenta ac descripta i eis omnia et singula narratione et dispositiue dat facit exhibet procurator nomine procuratorio Ticij appellantis in causa appellationis: que inter eundez Ticiu ex vna. et Sempromium appellatum parte ex altera vertit coram vobis domino iudice. Quibus omnibus et singulis per sempromium p- dictum petit responderi figillatim sufficienter et clare per iuramentum offerens se negata necessaria probaturum necessaria dumtaxat pbatore. In primis ponit et probare intendit qz nup inter ticiu et

Sempronius predictos de et super fundo agro seu domo tali vel tali obito tot libris denarij talis monete. coram tali iudice suborta et suscitata fuit materia questionis. **¶** Vel sic. In primis ponit et probare intendit quod Sempronius predictus prefatum nuncium de et super tali re vel debito tali et eius occasione coram tali iudice in iudicium traxit. Et in causam petendo in libello pretenso quod obtulit eundem Ticius sibi condemnari et compelli ad restitutionem rei predictae. vel debiti solutionem supradicti.

¶ Item quod in causa huiusmodi coram predicto domino iudice fuit pro parte Ticij antedicti propositum excipiendo.

¶ Et libello preasserto ex causa tali parte ipsius Ticij non erat respondendum. ac petendum hoc per predictum iudicem pronunciari. Et ipsum Ticium a sui instantia iudicij absolui. vel quod positioni tali ipsius Ticij pro eo quia imperitines erat. non fuit respondendum. et c. ut in libello. **¶** Item quod iudex predictus huiusmodi exceptionem admittere denegavit. vel eam non esse admittendam per suam interlocutoriam pretenfam quam tulit in scriptis pronunciavit. vel eandem exceptionem tacite repellendo in causa predicta ad ulteriora ad actum tales vel talem prefate exceptioni contrarium processit perperam et inique. **¶** Item quod ipse Ticius per hoc se grauatum sentiens ab huiusmodi admissione denegatione seu repulsione et non admissione dicte exceptionis sue vel a predicta pretense interlocutionis iudicis predicti sententia tanquam iniqua et iniusta ad sanctam sedem apostolicam et sanctissimum in christo patrem ac dominum nostrum dominum Paulum papam modernum vel dominum episcopum vel archiepiscopum et eius curiam in scriptis infra

decem dies appellauit. **¶** Item quod in appellatione huiusmodi idem Ticius appellans apostolos a iudice predicto stanter et congruo tempore petijt et recepit. **¶** Item quod super appellatione huiusmodi idem Ticius appellans memoratis predictae appellationis sue prosecutioni insistens. huiusmodi appellationis causam infra tempus debitum per dictum dominum nostrum papam obtinuit vobis delegari. **¶** Vel sic si ordinarius dicat infra tempus debitum coram vobis introduxit. et alias circa prosecutionem huiusmodi insistit prout istat coram vobis. **¶** Item quod de premisis omnibus et singulis fuit et est publica vox et fama. Et licet sic possent formari libelli et articuli in causis appellationum antediffinitiuam. tamen aliqui iudices et presertim in curia romana non faciunt dare libellum et articulos in huiusmodi causis. De quo an debeant dari an non notatur de rescriptis. Raynaldus in glosa ita et super ea. cum remissis. Sed in eis procedunt isto modo. quod primo pars absens citatur ad procedendum et procedi videndum in causa huiusmodi prout de iure debeat procedi. Et si partes in huiusmodi termino compareant producie appellans suam appellationem et alia iura et munimenta fundantia iurisdictionem iudicis appellationem videlicet facienda ad deuolutionem cause. Quibus productis citetur pars vel si est presens datur sibi terminus ad dicendum et excipiendum contra appellationem. et alia producta deinde assignetur terminus ipsis partibus. videlicet appellati ad iustificandum appellationem et impugnandum processum iudicis prioris. Et e contra ipsi appellato ad iustificandum processum et appellationem impugnandum. In causa autem appellantis a diffinita

Exceptio

sententia seruatur ordo iuris sicut i principali. Quia ibi articulus appellatio non est separatus a negotio principali. tunc sic formantur positiones et articuli. Positiones et articulos etc. In primis ponit et probare intendit quod primum de anno tali coram tali iudice preposito vel decano vel officii. Inter tunc actorem ex una et sempronium supradictos de et super domo vel fundo tali vel super tali obito et eius occasione parte altera questio fuit et causa in iudicio vertebatur. Item quod predictus iudex in causa huiusmodi taliter qualiter ex abrupto et iure atque iudicario ordine pretermisso procedens causa ad plenum non examinata sententiam diffinitiuam: si ita nuncupari meretur: tunc pro predicto sempronio et contra tunc antedictum. per quam eundem tunc eidem sempronio ad petita condemnauit. vel per quos absoluit eundem sempronium ab impetitione tunc supradicti. Eadem etiam tunc silentium imponendo perpetuum super penitus per eum imponendo perpetam et inique. Item quod ab eadem sententia tanquam iniusta et iniusta perpetam et inique lata fuit pro parte ipsius tunc in scriptis infra decem dies vel incontinenti priusquam iudex ad actus alios se diuerteret et eo ad hoc sedere pro tribunali viua voce apostolica ad sedem apostolicam vel ad dominum episcopum vel archiepiscopum etc. et ipsius curiam appellatam. apostolicis penitus tempore congruo et receptis. Item quod predictus tunc appellans. etc. ut in forma precedentis in alia positione. Item quod de premissis etc. Et si post istam vel appellationem interpositam per iudicem vel aduersarium in negotio aliquid esset attemptatum in preiudicium appellantis etc. De hoc etiam in articulis. Et potest articulus ille sic formari. Item

appellari

ponit quod post sententiam latam vel appellationem interpositam iudex memoratus in negotio huiusmodi in ipsius appellantis preiudicium processit ad tale vel talem actum. vel in ipsum appellantem tunc sententiam excommunicacionis de facto. vel predictis aduersarius appellatus ipsum appellantem domo vel fundo predicto et ipsius possessione spolauit ut supra in alijs formis.

Exceptiones appel

lati contra appellantem. Appellans autem pre se sic defendere excipiendo contra appellationem et ipsam impugnando. **Modo.** Procurator procuratorio nomine Sempronij appellati excipiendo contra appellationem pretenfam. Tunc appellantis. et eandem appellationem impugnando proponit. et dicit quod ipsa pretenfa ipsius Tunc appellatio nulla est et cassa pro eo quod non est interposita infra decem dies. vel interposita est per eum: qui mandatum non habuit appellandi vel licet ab interlocutoria vel grauamine vel etiam a diffinitiva ex intervallo sit appellatum. Non tamen in scriptis. sed verbo tantum. vel quia licet fuerit interposita appellatio apostoli tamen infra tempus congruum penitus non fuerunt nec recepti. vel ipsa appellatio iusto cessante impedimento infra terminum talem a iudice statutum vel infra annum non est per appellantem prosecuta. unde iurisdictione et dispositione deserta est appellatio derelicta et dimissa. et causa ipsa coram priore iudice tractanda et finienda. vel sententia diffinitiva executioni debite demandanda. Vel licet sit appellatum ipsa tamen appellatio ex falsa et frustratoria causa est omissa et male ac iniuste interposita. Et per priorem iudicem bene et

iuste processum ex tali vel tali causa. Quare petit procurator predictus nomine quo supra quatinus pronuncietis discernatis et declaretis predictam appellationem pretensam ex causis premissis fuisse et esse irritam nullam et inanem vel desertam derelictam et dimissam. vel predictum nuncium male et frivole appellatum. Et per iudices a quo bene et legitime processum vel iuste pronunciatum et inter locutum. Ipsa quoque asserta appellatione non obstante predicti iudicem priorum sua posse et debere iurisdictione. ubi et procedere in principali. vel sententiam predictam fuisse et esse executioni demandandam. et ipsum appellantem eidem appellato in expensis legitimis condemnandum atque condemnatis iusticia exigenda. Salvo iure corrigendi addendi mutandi diminuendi ut est moris. Et sic totum finit.

Incipit tractatus presumptionum.

Presumitur contractus simulatus si ne aliqua probatioe his casibus. Primus inter patrem et filium ff. de proba. l. qui testamentum. Secundus inter maritum et uxorem. ff. de dona. inter virum et uxorem. l. nuncium. et eodem tit. l. quintus mucius. et l. si sponsum §. Certa. et l. tertia. §. primo. ff. de contrahen. emp. et venditio. Tercius est si auct. præn. l. v. §. sine domino. Alii colliguntur in l. per diversas. C. de mada. et l. ab anastasio que loquuntur de cessis

one fraudulosa. Et quod dictum est iuxta ore potest etiam dici de yconomo et hoc ex littera quam habemus. C. de episcopis et clericis. aut. legitimam ubi dicitur in glo. et in tex. quod ea que constat episcopum acquisivisse ante episcopatum et que in iure successionis usque ad quartum gradum habuit quod de illis disponere potest. de alijs acquisitis ipsius episcopatus non. sed remanent ecclesie Et dicit glossa ad quartum gradum quia ultra presumitur quod affectione ecclesie et si affectione cognationis vel agnationis acquisivisset. hoc idem est in alijs clericis. Idem est in admistratore: quo dicitur yconomo eadem ratione. quia quilibet procurator tutorum. aut alius negotiator seu negocium gerens alterius. si acquirit presumitur de bonis quas in manibus habuit acquisivisse nisi contrarium doceatur. Vide etiam in capitulo inquirendum. de pecu. cleri. in textu et glo. quod etiam res emptas per prelatum poterit vindicare sibi licet sue sunt si prelatus emit etiam eas etiam non nomine ecclesie. quia de bonis et pecunijs ecclesie presumuntur empte. vide etiam glo. in dñe sionis facultas. C. de iure fisci. li. de cdo. quod delegans etiam non dñis allegacionibus delegati ad aliquam provinciam regendam deputati possunt tollere ea que delegans superlucratum est ultra debitum ut ibidem.

Presumitur ignorantia nisi probeatur scientia. ff. de proba. l. verus. C. de episcopi audien. l. si legibus. C. qui militare non possunt. l. super his. et ad tercilia. l. ac si.

Presumitur aliquem habere bonam famam. C. qui militare non possunt. l. super seruum. C. de prescrip. viginti quinque annorum. l. super longi.

Presumitur aliquis vivere nisi pro

tebre mortuus. ff. de dona. inter virum
et uxorem. l. si una. auē. hodie. C. de cap
et possiliminiū reuerlis. l. nec nos.

Presumitur aliquis sane mentis fu-
isse nisi probetur contrarium. C. de co-
dici. l. non codicillos. **P**resumitur
omni tempore bonus: qui semel fuit bo-
nus. ff. ver. mili. suc. l. non omnis. §. A
barbaris. **U**t ex vita precedente pre-
sumitur pro presente siue in bonum siue
in malum. **P**resumitur omni tempo-

re malus qui semel malus. ff. de accu. l. si tui. §. eisdem. **C** Presumitur spō
tanea voluntas nisi probetur coacta. ff.

ex metu causa. li. ij. ¶ Presumitur in
dignus officio ordinatus inuit. C. de

episcopis & cleri. l. si quēq̃ **C**ore
sumtur falsarius si suspecta scripturayni

tur in iudicio vt fidei apponat. C. de
probationib⁹. l. iubemus. ¶ Ad resu

mitur q̄ miles pecuniam non recipiet
mutuo. C. de episcopis & cleri. l. si quē

q̄. nisi in castrensi . negotiis . **C.** ad ma
te. l. fina. Et est presumptio iuris ⁊ de

lure quāq; non admittitur probatio in
contrarium. ¶ Presumitur patrem

et matrem voluisse reservasse eis vel al
teri pro eis acquisita: nisi specialiter in

alium transponant. C. de secundis nup
tias autem nunc. Presumitur &

fratrem bona castrenſia voluiſſe pertine
re fratri reliquendo ſibi bona patanica

C. de castren. mil. .l. prima
Presumitur mulierem stipulatam

¶ Preterea illud mulierem in putatam
fuisse votem sibi retinere cum extrane
us dederit pro ea nisi extraneus votem

si deest pro ea. nulli extraneis totum
sibi fidei specialiter fuerit stipulatus. Et
de rei pro ea prima

Presumitur aliquem possidere qui
sub imagine clarioris personae existit.

quem supposuerat. C. de distrac. pig. l. 1.
qui sub

quod sub. ¶ Presumitur quod aliquis sit
bonus nisi probetur contrarium. De

verbozum significa. capitū. dudum.

Presumitur propter naturalem af-
fectum qd filius voluerit incontinēti pa-
trem liberare: quem voluerit esse libera-
tum ab acm tute. ff. d. liber. legit. l. au-
relius. §. ticius.

Presumitur ratione proximitatis.
ff. de dona. l. censuales.

¶ Presumitur contra aliquem ex posteriori actm. ff. ad. l. iuliam. re. adulter.

l. Si quis. 7 ibi est presumptio violenta. sicut est contra confessum 7 conuictum

U Presumptio aliquem habuisse anit

num occidendi percutiendo aliquem.
nisi probetur contrarium. ff. ad l. coar

ne. et sicca. l. prima. ff. eodem titu
lo. l. prima. §. prima. ff. de presumptio

bet esse de presenti ad preteritum.

Si autem illi talia inuicem aliquem
dixisse verba que videntur inuidiosas
nisi probetur contrarium. ff. de iur. iur.

Presumptura alicuius rei. Et si non conuicti

¶ Steidmilt aliquem hunc filium
mariti natum ex uxore viri. & ea presen
te existente & conuerso

Presumitur contra filium si pater
fuit absens per annum cum

huiusmodi per decem annos. ff. qui lūe
huius vel alie. iuris. l. filium

¶ De luminis suspectis. qui operas
gerit inuito. §. luspino. ff. de procu. l.
aut omnia

Presumitur qd potenti n̄ sit facta ini-

utia nihil aperte probetur impotentia.
¶ qui metus causa. l. non est verisimile

Queritur autem aliquem acquiescere
e sententia: qui in multis casibus fecit

quod continetur in sententia. ff. famil.
circiscun. l. quedam.

Presumitur acquiescere sententie q
collationem petit ad soluendum. C. de

e iudi. l. ad solutionē. ¶ Presumitur
gere et petere iudiciū patris q̄ ab herede

1997

Dinerlitas

tribus aliquem emit vel conduxit et similia fecit. ff. de inoff. test. in l. i. si. **P**resumitur aliquam esse uxorem nisi probetur contrarium. ff. de ritu nup. l. libera. et circa illud de presump. **P**resumitur aliquis bonus si natus est de progenie bona. et contra. ff. de redibitio. l. si servus. §. qui mancipia vendit. **P**resumitur uxorem habere acquisita de bonis mariti nisi probetur quod aliunde habuit. ff. de dona. inter viri et uxorem. l. quintus mucus. **P**resumitur quod sibi providere alias propter speciem velit qui ea conditi. totum dedit ut sibi redderet. etiam in illum casum qui fuit expressus nisi prout probetur per mulierem. ff. de p. ob causam de leg. si extraneus. **P**resumitur iniurius nisi probetur colens se fecisse qui omnia bona sua alienavit. ff. qui in frau. credi. l. lucius. §. qui omnia. ff. de servit. l. iniuriam. **P**resumitur quod vires sunt promissae quod longo tempore sunt solute. ff. de v. l. cum in rem. **P**resumitur debitor liberatus qui habet instrumentum debiti cancellatum vel incisum. ff. de solu. l. si citographum. **P**resumitur mulierem ex alio concepisse que post mortem viri ultra. xi. mensem peperit in aut. de restim. et ea que parit. xi. mense post viri mortem. §. mulier. hoc tamen presumptio fit de presenti ad prout. et parit dicitur viri defuncti qui post mortem ipsius nascitur. **Aluicenna** sen. vice simapala dicit in. vij. parit et vivit. i. xij moritur. in. xi. vivit in. x. moritur. ergo mulier pariens vivum in octavo vel primo undecimum mensem. a tempore mei cubitus non est meus. et vide glo. in dicta. autent. in. §. mulier. ubi nota profecto quod non solum non est meus qui post undecimum mensem nascitur. sed etiam qui post. x. menses. iij. vel. v. dies. xi.

presumptio.

mensis nascitur. Nam mulier per decem menses et duos dies potest filium in utero portare et non plus. Et nota etiam quod plus quam sex menses potest et oportumum est nature quod tanto tempore portet. vide pro isto. l. septimo mense. ff. de sta. bo. **P**resumitur de preterito contra presens. ut colligitur. ff. quibus mo. pig. vel ypo. sol. l. sicut. §. super vacuum. nam sic est contra aliquem in suo beneficio servando. ff. de offi. testa. l. papinianus. §. meminisse. **P**resumitur quod res filij sunt patris. C. de proba. l. si ve. possi denis. **P**resumitur omnia solemniter acta in instrumento promissa insti. de iuvli stipula. §. si scriptum. **P**resumitur quod aliquis sit perpetuo furiosus qui in furore est. C. de v. usufructu. l. ambiguitatem. **P**resumitur donationem factam ante matrimonium fuisse factam tempore matrimonij. ff. de iure tot. l. si res. **P**resumitur aliquem pactum fecisse de pignore non petendo si de pecunia pactus est. ff. quidus mo. pig. vel ypo. sol. l. soluitur. **P**resumitur infantes primo mortuum quando ipse et mater in naufragio portus sunt mortui. ff. de pact. tota.

Incipit summa magistri Domini de civitate videntia qualis notarii archiepiscoporum et episcoporum debeant notarie officium exercere.

Problemium

Quæne datus
optimū et omne donum per
fectum et solum est pcedēs
de patre luminū. Cum reuera omnis sa
piētia bonorū facultas virtus et potestas
memoria et intellectus et cetera bona q̄ p
humanū genus reguntur ab illo pcedūt
p̄ se quæ ex nihilo creauit vniuersa. Ea
propter siquidē vt preterita et presētia
credant ad capacitatis memoriā in futu
ro. cum inter cetera bona et virtutes xpi
in sacris scripturis memoria q̄ plurimū
cōmendatur. Cum dicat Seneca. inter
humane nature cōmoda nil digni⁹ me
moriam repit. In xpi nomine et eiusdē
gratia q̄ plures doctores p̄ti a iuris ca
nonici et ciuilibus existant clipeo premuni
ti et non ignoret p̄tēter ac discrete tā
q̄ causarum defensores aduocatiōis of
ficiū exercere et tanq̄ magistri docto
res iudices et iurisperiti causas cū ma
xime debita terminare. non tamē qm
dam certū verborum modum ratione
curis et sū dictaminum materiā tanq̄
practicā p̄pter verborum disuendinē
sciunt aliquatenus ordinare. Cum nō
nulli in stilo dictaminis quadam verbo
rum plixitate substantiam siue naturā
rei sue minime cōtingunt. Alij vero in
proprie. Alij autē imperfecte qui volūt
arengas pendere. Alij etiam inducūt q̄
plurimas nouitates. Idcirco ego dñi
cus dominici oriundus et ciuitate visen
tina in arte dictatoria discipulus discere
ti viri dñi Johannis seuerini bo. mēo.
quondam archidiaconi calagoritan. et
thesaurarij visentini: qui per spaciū tem
poris et continue circa officiū notarie cū
diligentia maxima sui sollicitis et attē
non similitudinarie. non metaphorice
non per allegoriā. nec diffuse sed plane
et p̄prie. licet in sciētia memoriā et intel

artis dictandi

lectū insufficiens existam. id sapientū et
peritorū eruditionē si plene colligā. qz
videtur quedam impossibilitas nature.
vt dicit canon. Superuacuis laborat i
pendijs: qui solem vestibus nititur adu
nare. Sed ad instructionem quorundā
nouicioz in arte dictatoria discere vo
lennū et prodesse quandā breuē sum
maz. sū quā notarij archiep̄orum et ep̄i
scoporum debēt notarie officium exerce
re et alias etiam litteras incipiendo per
ordinem in hoc breuissimo volumine p
pilabo.

ExPLICIT problemium. Incipiunt ca
pitula archiep̄orum et ep̄orum.

Primo sequitur ^{for}ma
lectarum in causa pecuniaria.

Sequitur et alia quanto rector spoli
at clericū suo prestimonio.

Alia citatio p̄ prochanos denegan
tes soluere decimas oblationes et alia sua
iura rectori

Alia citatio p̄ rectorē scipiētē ad vi
uina prochanos alteri⁹ eccle.

Alia citatio contra subditos prauita
tem usurariam exercentes

Citatio in cā mēimoniali qm̄ vlt diuer
sit ab vxore sua et p̄traxit de hō cū lēda.

Citatio in cā mēimoniali qm̄ vlt non
vult cohabitare vxori.

Citatio in cā mēimoniali qm̄ emanat
ad instantiā vxoris p̄ eo qd est affinitas
inter ipsam et vlt.

Citatio in cā mēimoniali eo qd vlt p̄
ter impotētiā p̄petuā si p̄guit vxorē cū
p̄tēniū p̄nue cohabitauit eide

Alia citatoria sup̄ adulterio p̄mi flo.

Sentētia lata p̄ mēimonio sepando qm̄
ad cohabitatiōē t̄bri occasiōe adulterij.

Capitula

iudiciaria

Sententia diffinitiuap matrimonio lata quando secundum matrimoniu de facto contractum decernitur esse nullu.

Sententia pro matrimonio lata
Sententia diuorciij lata inter virum et uxorem propter viti impotentiam coeundi.

Sentia diuorciij lata inter viru et uxorem propter affinitate.

Qualiter apostoli conceduntur quato in causa matrimoniali vel alias a sententia finali vel interlocutoria appellatur.

Forma excommunicationis qualiter procedatur contra contumaces nolentes coram iudice comparere cum sibi constet de contumacia.

Alia forma excommunicationis cum non constat de contumacia.

Qualiter excommunicatus propter contumaciam prestans cautionem de parendo iuri refusus expensis debet absolui et denunciari absolutus.

Qualiter sententia lata pro matrimonio fit executioni mandanda.

Qualiter episcopus scribere debeat vniuersis prelatis et vicariis eorum.

Quanto vir diuertit ab uxore et vagabundus.

Sententia lata super causa pecuniaria super condemnatione rei de qua agitur. et similiter in eadem causa cum reus absoluitur ab impenitentie actoris.

Forma scilicet quod episcopus conuictus debet sequi sententiam sui coepiscopi dimissoria sine commendatoria.

Littera dimissoria seu commendatoria pro clericis se ad alias partes transferentibus.

Sequitur alia forma litterarum dimissoriarum que breuior est.

Clerici extranei non recipiantur in episcopatu sine litteris commendatorijs.

Littera per quam conceditur presbitero aliunde venienti quod celebret in episcopatu.

Littera episcopi directa ad conuictum quod promoueat ad ordines clericos sue dyocesis.

Forma littere ordinationis ab episcopo extraneo.

Forma litterarum pro redemptione captiuorum.

Forma litterarum pro recolligendis elemosinis ad opus hospitalium et piorum locorum.

Forma litterarum per quam episcopus commendet nuncios pro recolligendis elemosinis a rectoribus ecclesiarum sue dyocesis.

Forma litterarum pro fabricatione pontium.

Forma litterarum pro fabricis ecclesie.

Forma litterarum de saracena perfida vel que in iudaismo sumpsit origines et ad fide catholicam est conuersa.

Forma litterarum quando autoritate domini pape dispelatur cum scolares super defectu natalium.

Qualiter episcopus autoritate penitentiarii domini pape dispelatur cum clerico super irregularitate contracta super concubina.

Qualiter episcopus excusat aliquem ab ordinibus suscipiendis.

Qualiter episcopus vocat ad synodum clericos sue dyocesis.

Qualiter episcopus procedit contra aliquos non venientes ad synodum.

Qualiter vocat clericos sue dyocesis ad ordines suscipiendos.

Littera ordinationis ab episcopo suo.

De vicario faciendo in ecclesia vacante.

Qualiter ep̄s mittere debeat patronis q̄ se presentent ad ecclesiam vacantem.

Qualiter ep̄s instituit rectores in ecclesia ad presentationem patronor̄.

Qualiter ecclesia p̄mendatur ad tēpus.

Confirmatio portiois cū p̄stimonio in ecclesia vacante.

Confirmatio p̄stimonij t̄m.

Confirmatio generalium causarum.

Comissio specialis.

Alia commissio in causa matrimonij.

Alia p̄missio in causa matrimonij ⁊ diuersis articulis.

Reuocatio p̄missionis.

Forma littere de confirmatione portionis tanto tempore vacantis. q̄ collatio ipsius est ad episcopum deuoluta.

Forma litterarum quando possessio eccie datur alicui in emphiteuonico contractu.

Forma p̄firmationis super diuisione inter rectore ⁊ clericos.

Qualiter episcopus procedit contra illos qui veniunt contra diuisionē.

Qualiter ep̄s p̄pellat rectorem ⁊ clericos q̄ ministrēt loco in scolis portiois sue fructus.

Qualiter episcopus procedit in b̄ facto contra pretozem ⁊ anazilles non permittentes ad ordi. maio. p̄motum contrahentem gaudere priuilegio clericali.

Carta quitationis illorum qui bona episcopi recipiūt ⁊ expendunt.

Alia littera quitationis q̄n aliqd remanet ad soluendū.

Quando ep̄s vadit ad visitandum dyoc.

Littera compulsiua q̄ rector faciat

in ecclesia residentiam personalem.

Quando episcopus dispensat cum aliquo q̄ possit duo beneficia licite retinere.

Qualiter ep̄s excusat aliquē rectore ad tēpus a residentia in dicta ecclesia facienda.

Qualiter ep̄s publicare debeat cōsecrationem ecclesie.

Qualiter ep̄s duxit p̄secrandum ecclesiam.

De viduis pupillis ⁊ orphanis defendendis.

De episcopo scribente ad episcopoz conuicinium q̄ in sua dyoc. suppleat vires suas.

Quō archiep̄us scribit ep̄is suffraganeis suis q̄ p̄secent. **D**e electum in episcopum.

Qualiter iudeus p̄pellatur per cen. ec. indirecte.

De ep̄o ad legatum pro clerico concubinario.

Qualiter ep̄s remuneret laycos sibi seruientes.

Qualiter ep̄s absens facit aliquem canonic. recipi in ec. cathe.

Qualiter p̄tra clericum incorrigibilem p̄cedatur.

Qualiter p̄stitutiones synodales executioni demantur.

De p̄stitutionibus synodalibus registrandis.

De eo qui ite status decessit.

Constitutio contra clericos per archidiaconum.

Ad fratres predatores deportantes alienum parochianum ad sepulchram.

Compositio inter episcopum ⁊ capitulum.

Compositio cōfirmetur per apostolicum.

- C**ompromissum in arbitros
- C**ontractus mutui
- R**efutatio pecunie mutuate
- C**ontra prelorem et officiales ciuitatis q̄ tenent aliquē obsessum in ecclesia
- R**efutatio beneficij auctoritate apostolica
- C**um metropolitanus vocat ad synodū suos suffraganeos
- D**e annuario dato ecclesie ab ep̄o viuentē.
- D**e testamento condito.
- Q**ualiter ep̄s p̄stituit p̄curatorem ad munus p̄stendum.
- C**onfirmatio beneficij ad instantiam vicarij sui.
- I**n eundem modum vel quasi
- C**onfirmatio beneficij auctoritate apostolica
- Q**ualiter ep̄s p̄mittit vices suas archiep̄o. vt absoluat clericū s̄m litteras penitentiarij dñi pape
- F**orma citatoria auctoritate apostolica
- Q**ualiter p̄cedatur cōtra contumaces comparere nolentes s̄m auctoritatē apostolicam
- Q**ualiter ep̄us cōmittit vices suas archiep̄o. in quadam causa s̄m auctoritatē apostolicam
- Q**ualiter ep̄s scribit dñi pape cum appellatum est in causa sibi cōmissa
- E**xplacunt capitula archiep̄orum et ep̄orum

Incipiunt epl̄e et p̄emia super gratijs faciēdis. **P**rimo sequitur forma specialis l̄r̄az citatoriaz in causa pecuniaria

Nicolaus misere
ratione dīna vniuersal' Bon.
ep̄s dilecto suo. A. de. B. salutem et

besti. Querelam accepim⁹ ad instantiam B. mercatoris p̄nente q̄. A. de. B. causa mutui seu depositi vel alicuius cōtractus. x. lib. denariorum monete sibi soluere teneatur et eidem dictas libras soluere recuset: licz terminus in quo ipsas libras soluere debuit sit elapsus: q̄ circa presentium tenore mādamus quatinus dicto. A. ex parte nostra dicat⁹ q̄ si ita est: cum prefato mercatore amicaliter se componat: vel a receptione p̄sentium vsq; ad. xv. dies: quem sibi p̄empt. terminum assignamus: coram nobis compareat super hys factis et receptis quod ordo dictauerit ratiois alioquin in dicta causa prout iuris fuerit procedemus. **Q** si dies comparitionis vel litigij in diem ceciderit feriat⁹ compareat in sequenti non feriat⁹. **D**e citatione vero et diei assignatione et de hys q̄ circa hoc geritis nos certos per v̄ras l̄ras faciat⁹. **D**atū. r̄c.

Queq; forma q̄ rector spoliatus cle. suo p̄stimonio

Nicolaus misere
di. r̄c. **P**ilco suo r̄c. **A**ccedēs ad p̄ntiam nostram B. lator presentium nobis exposuit conq̄rendo: q̄ vos q̄daz suo p̄stimonio qd se in dicta ec. canonicē asserit obtinere auctoritate p̄pria spoliatus. **Q**uocirca. B. q. si est ita dictū p̄stimonij cū fructib⁹ inde p̄ceptis restitutus vel a receptōe p̄ntij vsq; ad. viij. diem quē vobis p̄empt. terminū assignamus p̄p̄tis facturi et recepturi corā nobis vt supra in proxima. **Q** si dies comparitionis vel litigij r̄c. **D**atū. r̄c.

Alia citatio in pte generalis et in parte specialis

Rectori ec. r̄c. **V**eniēs ad nos C. r̄cōr d. D. et nobis grauit̄ ē p̄q̄st⁹ q̄ vos sup qdā pecunie

quantitate iniuriamini eidē pro vestro libito voluntatis. Idcirco vobis. **Q.** q. si est ita super premiffis cum eodez a micabiliter componatis: vel a receptione presen. **re.**

A. Alia citatio contra parochianos de negantes soluere iura. decimas oblatō nes et alimenta suo rectori

Nicolaus ^{mis. re. vi} ^{lectis filijs} ^{luis proeb. re. d. ecclesie re.}

Johānes rector eiusdem ec. nobis gra uiter conquerendo monstrauit. qd vos cō tra deum et iusticiam decimam oblatio nes mortuaria et quedā alia iura sibi sol uere denegatis pro vestro libito volun tatis. Unde. **Q.** vobis. q. si ē ita: eidē de omnibus premiffis plenarie respon deatis: alioquin vos. m. prout nostris litteris in mādatis tradidim: casu. mo nitione premiffa ad soluendum de pmissis per cen. ec. compellet. **Pi** vero credi tis aliquam iustam causam habere per quam sibi predicta iura nō debeatis. **Q.** q. a receptione presen. **re.** vt supra

A. Alia citatio contra rectorem recipiē tem ad diuina parochianos alteri? ec clesie

Nicolaus ^{miseri. re.} ^{dilecto fi} ^{lio suo. f. rectori. J. ec. d. d.} ^{re. Johānes rector. Q. ec. nobis gra} ^{uiter conquerendo monstrauit: qd vos} ^{autoritate propria contra deum et iusti} ^{ciam et i preiudicium suum nō modicū} ^{tanq̃ raptor mittens falcem in messem} ^{alienā parochianos suos recipitis ad} ^{diuina eisdem etiam ministrando ec. sa} ^{cramenta. Quocirca. Q. vobis. q. si} ^{ita est: eidē de tanta iniuria plenarie sa} ^{nificatis. Alioquin a receptione pre} ^{sen. re. vt sup.}

A. Alia citatio contra subditos prauita

tem usurariam exer.

Nicolaus ^{mis. Q. re} ^{ctori d p} ^{re. Querelā latozis pñū rece} ^{plm. cōnente: qd cū ipse vobis quādā} ^{possessionē p certa quāitate pecunie pig} ^{nozi obligasset. vos non vultis eidē pre} ^{dictam possessionē restituere. cum d lor} ^{te pdcā p fructus et redditus possessiois} ^{ipñi finis vt asserit iam pñē. Cū vobis} ^{pñlim? et. Q. q. facta pputatōe d bis} ^{q ex fructibz et redditibz dē pos. hactel} ^{nus recepistis dicto. x. pñfatā pos. et} ^{quicqd vltra sortē recepistis restitutiōis} ^{cū nō deceat seruos xpi tanq̃ hereticos} ^{vel iudeos alimēta sua acq̃tere p usura} ^{riam prauitatē. Alioquin re. vt supra.}

C. Citatio in cā matrimoniali qñ vir vi uertit ab vxore et p̃traxit de scō cū scda.

Nicolaus ^{miseri. re.} ^{dilecto} ^{suo. rectori re. C.} ^{ueniēs ad} ^{nos. G. lator presennium nobis exposu} ^{it cōq̃rendo: qd cū. G. de. d. quē suū} ^{maritū asserit et ipsa in facie ec. p̃ba de} ^{pñi adinuicē mēimōnium p̃traxissent.} ^{Idē Job. tanq̃ sue salutis imemor vi} ^{uertit ab eadē et p̃traxit mēimōniū cū. ij} ^{muliere de facto. cum de iure nō possit} ^{Quare penit a nobis. G. predicta sup} ^{premissis fieri iusticie p̃plemētū. Cū} ^{Q. vobis. q. p̃dictūq̃. G. et aliam cū} ^{qua postmodū vt asserit d facto p̃traxit} ^{aut. nra citatis. vt die tali quē eis p̃p.} ^{termino assignam? nro p̃spectui se pñtē} ^{vt int̃ ipsos qd iustū fuerit decernatur} ^{Alioqn re. Q. vobis nihilomin? auto} ^{ritate pdcā qd testes quas vtraq̃ ps p} ^{ducere voluerit ad suā int̃tione p̃bādā} ^{ad veniendū et p̃hibendū corā nobis ve} ^{ritati testioniū p cē. ec. p̃pellat. Pa. re}

C. Citatio in causa matrimoniali qñ vir non vult cohabitare vxore.

Nicolaus mis.

Recōri rē. Veniēs ad nos. **S**.
mulier latrīx pñtū nobis exposuit cō
querēdo rē. Et in pñtū. vsq ad pñtū
itē. Unde **S**. vobis. q. prefato. **S**. vī
canis. vt est ita: dicte. **S**. tanq. vroz
legitime cohabitēt. rēā maritali affec
tione ptractet. Alioquin ipsum aut. no
stra citetis. vt die rē. vt supra

Citatio viri in causa matrimoniali
qñ emanat ad instantiā vxoris p eo q
est affinitas inter ipm r vxorem.

Nicolaus mis. rē. **R**ectori rē.
Accedēs ad pñtū nostram

S. mulier latrīx pñtū nobis
insinuauit dīcēs: q cum ipā. **S**. r ma
ritus suus. **S**. per verba de presenti r
facie ec. matrimoiale ptractassent: r post
modū matrimonio psummatō in ipōs
per carnalem copulam. multoz relatiōe
intellexit: q dictis maritus suus pñtū
guineam suam carnaliter cognouerāt:
anteq ipsam. **S**. duceret in vxorem.
Quare dicta mulier petijt a nobis sup
hoc salubriter pūderi. Unde. m. vobis
q. prefatū. **S**. maritū suū ex pte nostra
citetis vt die tali quē sibi rē. **S**. andan
tes vobis notariō q auctoritate nostra
testes quos dicta mulier rē. Aliqñ rē.

Citatio in causa matrimoniali eo q
vir ppter ipotentiā perpetuā nō cogno
uit vxorē r sibi p triennū pñtū coha
bitauit

Nicolaus mis. rē. **D**il. rē. Veni
ens ad nos. **R**. mulier latrīx pñtū noi
bis cōquerendo mōstrauit. q cum m r
ipsa in viz r vxorē publice in conspēu
ec. p verba de pñtū vos ad inuicē recepi
tis r iam p triennū insimul cohabitaret:
m ppter mā ipotentiā perpetuā sibi non
reddidisti debitum coniugale. licet ipsa
quantū in ea fuerit ad mēmonii psum

mādū darz opē r operā iuxta posse. r
cū eadē mulier publice asserat corā noi
bis q vult esse mater. r filios pcreare
S. tibi. q. die tali quē tibi pempt. ter
minū assignam? corā nobis ppareas. vt
inter te r ipsam qd de iure fuerit decer
natur Alioqn rē. q si dies rē. Datū rē

Citatio supradul. cōmissio

Nicolaus mis. rē. **S**. mulieri rē. Et
nien ad nos. **R**. maritus tuus latoz p
sentituz nobis exposuit cōquerendo vīa
roce. q tu dyabolo instigante me salu
tis tanq. nephādissima semina inemor
adulterium cōmittēdo maritalem thoz
non erubuisi irreuerenter ac turpiter ma
culare. vtpote cum te in thoro pñtū so
lam cum solo inuenerit ad inuicem cō
miscentes. Quare nobis humiliter sup
plicauit. vt ppter tñ r taz graue oppro
brium r enorme delictū te iuxta sanctio
nes canonicas puniremus petente a no
bis cum instātia vt dignaremur te a sui
thori consortio separare. Quia vero nec
ipī nec alicui possumus nec debem? iusti
ciam denegare. **S**. tibi quantū a recep
tione presentū die rē. quem tibi pempt.
terminum assignamus rē. iusticiam faci
tura r receptura rē. Alioquin rē. Da
tum rē.

Sententia lata pro matrimonio se
parando quantū ad cohabitatoz thori
occasione adulterij

In nomine do

S. mī amē **C**. l. d. tñ loco latoz
pñtū corā nobis. **S**. mis. rē. vxorē suā
de adulterio citass. lite corā nobis inf
ipōs legitime ptestata. receptis testibz
r eoz dīs in pñtū pñtū. publicatis at
testatōnibz r auditis hinc inde ppositis
hito cōsilio pñtū. qz dictis. **S**. legitimi
me pbaui q se in dicta causa obtulit
pbatuz nos in scēnis huiōi inf pñtū

L. virum. **et** **M.** uxorem quantum ad
cohabitacionem diffinitivam sententia
divortij duximus proferenda. Lata et
lecta fuit hec sententia in scriptis in tali
loco et tali die. Si vero non probatur. In
cuius scriptis pronunciamus dictam mulierem
adulterium minime commisisse et ipsam a
crimine: quod ei falso modo impingitur vo-
lumus esse saluam.

Sententia diffinitiva lata per matri-
monio quod secundum matrimonium de se-
tractu decernitur esse nullum.

In nomine domini

ni amen. Cum. M. et P. mulieres co-
ram nobis. **N. mis. et. D.** sibi in virum
petere adiudicari: pro eo quod utraq; di-
cebat se cum eorum per verba de presenti
matrimonium contraxisse: lite coram nobis
super hoc legitime prestatata prebito de
veritate dicenda ab utraque parte iura-
mento: receptis testibus: et bindite eo-
rum attestacionibus in presencia prebiti publi-
catis. auditis etiam que partes proponere
voluerunt. coicatio consilio peritorum prebiti
M. in scriptis adiudicamus in virum prebitate
D. mulieri. mandantes dicto viro ut ei-
dem mulieri legitime cohabitaret et eam
maritali affectione pertractet. decernen-
tes ut inter prefati. **D. et P.** mulierem
non matrimonium quod fuit postmodum
de facto tractum sed potius penbinatum
existisse. Dantes eadem mulieri si sibi pla-
cuerit licentiam cum aliquo contrahendi domino con-
cedere. Lata in scriptis fuit hec sententia
et lecta publice die tali et tali in loco etc.

Sententia divortij inter vi. et uxorem.
propter impotentiam coeundi.

In nomine domini amen. Cum. E. mulier latrice
prebiti. Coram nobis mis. et. petere sepa-
rari a viro suo cui per triennium panno co-
habitavit: pro eo quod ipsa dicebat eundem
virum suum impotentem ad reddendum ei de-

bitum singule. cum desideret esse mater et fi-
lios procreare lite coram nobis legitime
prebitata. prebito ab utraque parte de veritate di-
cenda iuramento. receptis testibus et eorum
attestacionibus diligenter examinatis et
publicatis auditis in allegando hincin-
de propositis. habito consilio peritorum in sep-
tis milibus sententiam divortij inter eos.
Dantes utriusque si eis placuerit cum alijs
licentiam contrahendi. Lata et lecta fuit hec sen-
tentia in scriptis etc.

Sententia divortij inter vi. et uxorem.
propter affinitatem.

In nomine domini amen. Cum. M.
mulier coram nobis. **M. mis.**
et petere se separari a viro suo pro eo
quod ipsa dicebat dictum virum cognovisse
et carnaliter consanguineam suam dicere
mulieris antequam cum dicta muliere ma-
trimonium contraxisset. lite coram nobis etc.
habito consilio peritorum diffinitive pronun-
ciamus in scriptis nullum matrimonium
inter ipsos fuisse de iure tractum. Lata et
lecta fuit hec sententia.

Qualiter apostoli procedunt in causa ma-
trimoniali vel a sententia alia iterlocutoria.

Sanctissimo in

apostoli patri et domino. domino. **M.** sal-
cro sancte romane ec. summo pontifici. **I.**
licet indignus. **M.** episcopus cum summa re-
uerentia pedum oscula beatorum. In causa
matrimoniali que inter. **D.** virum ex una
parte. et. **E.** mulierem ex altera coram no-
bis exant ventalata. per mulierem sententiam
tulimus: quam iuste credimus esse latam
a qua sententia ex parte viri predicti ad-
sed ap. existit appellatum in hunc modum
In nomine domini amen etc. ponendo
totam appellationis formam deferentes
eandem has nostras litteras patentes nostro
sigillo sigillatas pro apostoli. sibi duximus
procedere. Datum etc.

Forma excoicationis qualiter pceda
tur contra ptumaces nolētes corā iudi
ce pparere cū constet de ptumacia

Iohānes mis.

Rectori rē. veniēs ad nos
Lator pntium nobis exposuit cōque
rendo qd cū. **D.** de. **T.** per nostras lras
citaretur vt ppareret corā nobis sibi et
suis penionibus respōsurus: p eo qd vt
dicebat super quadā re iniuriabatur eidē
et cui dies. **C.** p termino pemp. fuerat
assignatus: q corā nobis pperere debet
et cū dictis lator ipsa die pparuit corā
nobis et etiā sequenti pētes a nobis vt cō
tra ipm aduersariū tanq̃ ptra ptumacē
pcedere deberem? **S.** qz nobis non cō
stat vtrum ad ipm citatio nostra puen
erit. **D.** vobis. q. sup hoc inquiratis di
ligētius veritatē et si inueneritis ipm ci
tati fuisse pta assentit denūciatis eundem
publice excoicanti: qz vos ipm ppter suā
ptumaciā excoicationis duxim? vinclo
innodandum

Qualiter excoicat? ppter ptumaciā
prestās cautionē dparendo iuri refutis
sibi expen. debeat absolui et denūciari ab
solutis rē.

Iohānes mis. rē. **D.** il. suo vicario rē.
cū occasione rē. qstionis q corā nobis
int. **D.** de. **J.** ex pte vna. et **R.** de. **R.**
ex altera vnt pdictis. **D.** p nos excoi
catis ppter suā ptumaciā extitisset: qz vo
nunc veniēs pslint cautionē de parēdo
iuri et refutis expen. aduersario pdicto
ideo ipm a sentētia excoicationis duri
mus absolueudū **Unde.** **D.** vobis. q.
dictū. **D.** in locis in quibus auto. nēa
dnūciatis excoicati denūciatis eadem
aut publice absoluit. **Dati** rē.

Qualiter sentētia p mēimonio lata
sit executioni mādanda

Iohānes mis. rē. **G.** archiepō rē. **Z.** d

h. q corā nobis pqrēdo mōstrauit qd cū
in cā mēimonio q corā nobis iter ipam
ex vna pte et. **J.** viz suū ex altera extitit
rēlata: et p ipsa muliere smāz diffinitū
uā tulisset? ipē sibi cobitare et eā mari
tali affectōe tractare recuset: qcirca vo
bis in dntē obediētie picipiēdo **D.** q.
ipm. **J.** monitōe pmissa ad cobitandū
dicte mulieri tanq̃ vxori legitime et eā
maritali affectōe tractandū aut. nostra
p cen. ec. pcellatis. et nihilomin. **D.**
vobis. q. si sententias nostras noluerit
obseruare eadē aut. excoicetis eundē: et
oēs eidē cōcantes auxiliū et pslinū ipen
dentes. **Dati** rē.

Qualiter ep̃s debeat scribere p̃lati
et vicariis qm̃ vtr diuerit ab vxore et ē
vagabundus rē.

Universis Icē
vntis ecclie p̃lati et cop̃vicariis
ad q̃s p̃his lra p̃uenierit. **Jo.** mis. rē.
Sal. et sinceraz in dño caritatē. **Quia**
C. lator pntiū in mēiō dyaboli ac eiusdē
p̃sumptiosa temeritate et p̃sumptōe te
meraria ductus. ab vxore diuerfēs eidē
cobitare recusat et alias est vagabundus
p loca discurrens varia et diuersa **Ido**
rogam? vniuersitatē vestrā. q. cū dictis
C. inuēns fuerit in p̃bō vestris ipsum
ad cobabitandum dicte mulieri tanq̃
vxori legitime et eā maritali affectione
tractandum per cen. ec. cōpellatis. **D**
ati rē.

Sentētia lata p causa pecuniaria su
per ordinatōe rei: de qua agitur et simi
liter cum in eadē causa reus absoluit ab
ipetitione actoris.

Iohannes mise. et

cef. **Cū.** **A.** d. **so.** peterz. **C.** lib. thuro.
ex cā mutui vel depositi vel ex causa ali
cuius obligationis vel alio contractu

iusto modo Tandem corā nobis lite le
gitime testata. rē. receptis testibz rē.
7 quia inuenimus q. A. legitime pba
uit qd se obtulit pbatiz. dictū. C. ab
ipetitione dicti. A. duximus absoluē
dum. Datū rē

Forma qualiter ep̄s puicū? debeat
scq̄ sententiā sui coep̄i dimissoria siue
commenō.

Renerendo in

xpo patri 7 amico karissimo. 3
ep̄o veneratio. A. eadē miseratiōe. Ra
tio boni. ep̄s. Salutē 7 sincerā in dño ca
ritatem. Cum sit iustum 7 rationabile 7
enā in sacris canonibus dicatur: q. ma
lefactores non debeant dñi malicia cō
modū reportare. Idcirco grauer con
dolentes significam⁹. T. laycū. in nēa
dyoc. rapinaz 7 q̄plures excessus pub
licos 7 notorios ptra dñi 7 iusticiāz 7 li
bertatem ecclesiasticāz pmissi: quem
nos canonica monitiōe pmissa excōica
uimus ppter pfatos excessus 7 crimia
ab eodē pmissa. Vex cū ipse snias nēas
vilipendēs non curet nobis 7 ec. nostre
satisfacere de tantis iniurijs 7 excessib⁹
iam pmissis. rogam⁹ vos. q. dictas sen
tētiās nostras publicen⁹ 7 facian⁹ sub
dinis vestris in ecclesijs vestre dyocē.
publice nūciari diebus officijs 7 festi
uis vt nos p̄inde vobis ad p̄similia sicō
tigerit teneamur

Littera dimissoria siue commenda
toria p clericis se ad partes alias tran
serantibus

Universis scē

mis ec. p̄latis 7 eoz vicarijs.
A. mis. rē. Salutē 7 sincerā in dño ca
ritatez. Noueritis. A. sacerdotē nostre
dyoc. p nos vel p talem ep̄m de licētia
nostra ad sacerdotalem ordinē fuisse p

motū. vey cū itē sacertos ad ptes ali
as vt asserit. ppter necessitatē affectauē
rit se transferre. nobis humiliter suppli
cauit vt ad hoc litteras dimissorias 7
licentiam sibi concedere dignaremur.
Nos vero ipsius p̄cibus inclinati eidez
non excōicato nō suspensio nec alicuius
irregularitatis quānos sciam⁹ nota vel
noxā resperfo. p̄dictas lrās 7 licentiam
duximus concedēdasquē vniuersitati
vestre perp̄sius p̄mēdantes rogamus
q. cū ipm ad ptes vestras venire cōge
rit pmittatis in susceptis ordinibus in
ec. vestris liberaliter ministrare ac diui
na officia celebrare. nos autē quantum
humana fragilitas nosse finit. vobis d
ip̄o laudabile testimoniū p̄bitemus

Qualiter clerici extranei non recipi
antur in episcopatu sine litteris cōmen
datorijs.

Phānes mis. rē. Dilectis suis. 3. rec
toribus vicarijs archip̄sbyteris pcura
toribus 7 ceteris clericis ec. Argentini.
ciuitatis 7 dyocē. Salu. 7 bñ. Quia
nōnunq̄ q̄ples sacerdotes 7 excōicati
aliq̄ irregularies. aliq̄ itātia notati. aliq̄
iterdicti 7 suspēsi ad ptes alias se trāsfe
rūt absq̄ licētia dyocēlani. qd cedit ad
m̄ltaz aīaz piculū Idcirco vobis i dñi
te obediēte 7 sub pena excōicatiōis p
cipiēdo. Q. q. nullos clericos extrane
os aliū de veniētes in v̄tis ecclesijs mi
nistrare vel dīna celebrare absq̄ nrā spe
ciali licētia pmittat. Alioqn tanq̄ iobe
diētes filios grauit⁹ vos puicm⁹. da. rē
Littera p quā pcedit p̄lbrō aliunde
veniēti q. cele. in ep̄am

Phānes mis. rē. Vniuersis rectorib⁹
cōmendatoribus vicarijs archip̄sbyteri
teris 7 ceteris clericis per Angennū. ci
uitatē 7 dyoc. constitutis: ad quos p̄fās
littera peruenit Salutez 7 bñ. Vidi
mus 7 diligēter inspexim⁹ lrām reuerē

vi patris dñi. **P.** dei gratia **B**asilienſis
epi ſub hac forma rē. nos vero prefato
preſbitero licētiā? rēcedim? licētiā
q̄ in veſtra dyo. vel ciuitat. vſq; ad bi
enniū tñ diuina officia celebrare ita iſſi
q̄ pñas ralia eccleſiastica ſacramēta non
poſſit conferre: niſi hoc ſibi iniunctū fue
rit ab ill q̄ curaz aſaz a nobis vel a nñis
preceſſorib; receperūt. **In cui? rei rē**
Datū rē.

Littera epi directa ad epi q̄ pmo
ueat ad ordines clericos ſue dyoceſis.

Ruerendo in
xpō patri rē. **E**p̄s rē. p iohāne

ſubdiacono noſtre dyoc. latore pñitūz
quē vobis mittim? examinātū r ad. **L.**
ec. noſtre dyo. pñitūz. paternitatē vſq;
duximus ex affectu rogandā **Quat.** cū
vos cōgigerit ordines celebrare: vel ſic
q. ſi vos cōgigerit in iſtis quatuor ipib;
p̄mo vñtis ordines celebrare ipm
ad dyoconatus ordinē dignemini pro
mouere rē.

Littera ordinatōis ab epō extraneo

Querſis pre.

Aſentes lrās rē. **Sal. rē.** **N**oue
riſtis nos talem clericū latore pñitūz ſi
centia r p lrās reuerendi patris tal' epi
ſui dyoceſis. ad titulum talis eccleſie
ſui dyoc. ad dyaconatus ordinē pmo
uiſſe. **In cui? rei rē.** **Datū rē.**

Forma lrāz p redēptione captiuoz
Obānes miſ. rē. **U**niuerſi xpi fidelib;
pagañ. ciuitatē r dyoc. pñitūz ad q̄s
pñtes littere peruenerint. **S**alutem r
bene. **Q**m̄ vt ait apls. **D**ēs ſtabimus
ante tribunal xpi recepturi prout vnus
quiſq; geſſerit in corpe: ſue bonuz fue
rit ſue maluz: oportet nos diez miſſio
nis extreme miſericordie opibus pue
nīre: ac ea ſeminare in terris q̄ reddere

dñō cū multiplicato fructu recolligere
poſſum? in celis: firmā ſpem fiduciaq;
tenētes qm̄ qui parce ſemiat parce me
tet: r qui ſeminat in benedictionibus ſ
benedictionibus metet vitam eternam.
El aliud facias p̄bemiū. **E**tēni pñs
ſilius dñs noſter iheſus xps cui ipſe pa
ter oīm vīnoꝝ r mortuoꝝ iudiciū tra
didit cū ſederit in ſolio maiestatis: ſm
opera ſua cuiſbet reddimur: de operib;
miſericordie ſicut ipſe teſtatur p̄ci
pue diſceptabit: r quēadmodum pro
operibus pietatis bonis glorie regnum
p̄feret. **I**taq; p illoꝝ defectu malos ad
tartarea regna dētrudet: vbi eſt ignis in
extinguibilis: dyabolus cum eius ange
lis preparatus. **C**um igitur **M**aria la
trix preſentium habebat quendam vīz
ſc̄ ſuum petrum noſe apud. **S.** locū in
ter ſaracenoz captiuitate detentū: r
ipſe captiu? pro redēptione ſua. **L.** lib.
L. dñō ſuo ſoluere teneatur r non ha
beat vnde dictā pecuniā ſoluere poſſit.
niſi auxilio r elemoſinis xpi fidelū ad
iuuent. **U**niuerſitatem veſtram rogan
tes monemus r in domo exhortamur
Quat. de bonis a deo vobis collatis ei
dem mulieri ad redimendum d̄ captiui
tate dictam virum ſuum pias elemoſi
nas: r grata caritatis ſubſidia erogatis
vt per hec ralia bona que dñō inſpirāte
feceritis ad eterna felicitatis poſſitis gau
dia peruenire. **N**os eſſi de oīpotēis dei
miſericordia r beatoꝝ apoſtoloꝝ **P**etri
r **P**auli auctoritate r ea quā nobis do
minus induliſſe poteſtate confiſi: omni
bus vere penitentibus r conſeſſis qui
eidem mulieri ad extrahendum virum
ſuum de captiuitate predicta man? por
rexerint adiutrices. **Xl.** dies de iniuncto
ſibi penitentia legitime miſericorditer
relaxamus preſentibus poſt biennium
minime ſolutoris. **Datū rē.**

Forma litterarum pro recolligendis elemosinis ad opus hospitalium et pro loco

Obanes mis.

et ceteris. Uniuersis christi fidelibus. **Q**ui ut ait apostolus. Omnes stabimus. **Q**ui eterni patris. **C**um igitur tale hospitale die nocte recipiat infirmos. debiles. pauperes. et egenos a quibuscumque christianorum pro ueniētes et eis prout ipsius hospitalis facultates suppetunt necessaria admittet: uniuersitate vestra rogamus. **Q**ui ut supra. pr. **Q**ui.

Forma litterarum per quam episcopus commendat nuncios pro recolligendis elemosinis a rectoribus sue diocesis.

Obanes mis. **Q**ui. Dilectis suis. **R**ectoribus commendatoribus vicariis archiepiscopis biteris et ceteris clericis ecclesiarum anagefi. ciuitatis et diocesis. **S**al. et bñ. **C**um latores presentium ad petendum colligendum et recipiendum elemosinas a christi fidelibus ad opus talis hospitalis sint speciales nuncij deputati. Uniuersitate vestra rogamus: et in christi obedientie precipiendo. **P**ro. q. cum dictos nuncios ad ecclesias vestras venire contigerit: ipsos pro honore et reuerentia sancte romane ecclesie. cuius privilegium et indulgentiam per petendis et recolligendis elemosinis talis hospitalis siue eius nuncij uberrime fulciti sunt et tota. benigne ac caritative recipiatis. Inducentes prochanos vestros prius exhortationibus. ut eis porrigant subsidium caritatis et ipsi nuncij indulgentias et privilegia papalia exponere permittatis. **S**cientes quod vos propter obedientiam laudabimur et propter inobedientiam grauiter puniemus. **D**atum **Q**ui.

Forma litterarum pro fabricatione pontium. **O**banes mis. **Q**ui. **Q**ui ut ait apostolus. **Q**ui eterni patris. **C**um igitur tali loco super flumine quod talis nuncupatur ubi in hunc

mali tempore propter inundationes aquarum quibus plures fuerunt mortui christiani. alij vero fluctibus expositi sarcinulas et alias res suas irreuerabiliter amiserunt. quidam pons sit valde necessarius: qui transcuntibus hinc inde. uniuersis. **Q**ui ut supra.

Littere pro fabricis ecclesiarum.

Obanes mis. **Q**ui. Uniuersis christi fidelibus. **S**plendor paterne glorie. qui sua mundum illuminat ineffabili claritate. pia vota fidelium de clementia maiestatis ipsius spectantium tunc precipue benigno favore persequi. **C**um deuota ipsorum humilitas sanctorum precibus et meritis adiuuatur. **C**um igitur talis ecclesia nostra diocesis in honore dei et eius genitricis. et sancti. **Q**ui de nouo incipiat fabricari et non possit absque fidelium auxilio et subsidio consummari. Uniuersitate vestram. **Q**ui ut supra. **I**n fine consuevit aliquid poni huiusmodi clausula. preterea ratas et gratas habebimus indulgentias quas ceteri archiepiscopi et episcopi nostris subditiis deo operi benefaciētib. duxerunt baccen. **C**o. cedas. **D**atum **Q**ui.

Forma litterarum primo. episcopo qui de saracenicis perfida vel iudaica lapsus est origine et ad fidem catholicam est conuersus.

Obanes mis.

Qui. **Q**ui. Uniuersis christi fidelibus. **P**ro anagefi. ciuitate et diocesis. **Q**ui. **E**terni patris filii. **Q**ui ut supra. **C**um **I**o. et **R**. vxor. sua latores presentium diuino illuminati spiritu qui fugat tenebrarum errores. iudaice celestatis perfidia derelicta ad christum deum verum lumē perueniunt. sint conuersi et sacri fontis liqre diuina gratia insigniti. nihil secum preter nuda corpora deportantes. et quasi modo geniti infantes. lac percipiscētes dulcedis. sic cum et ipsi instructioe fidei emolumento christique fidei huius indigeant auxilio et fauore. **Q**ui. **P**ro. roga. **Q**ui ut supra. **Q**ui bonis a deo. **Q**ui. **Q**ui.

defectum necessarium in obprobrium christi
ane religionis: quod absit ad pristina cecel
tatis errorem redire tanquam canis ad vo
minum appellatur. Nos de omnipotentis dei
misericordia. Datum. etc.

Forma littere quam auctoritate domini pa
pe dispensatur cum scolares super defectu nata
lium tractato. etc.

Quersis pre.

Sent. litteras. etc. Noveritis nos
summe pontificis in hunc modum litteras
recepisse. etc. nos vero consideratis uni
versis circumstantiis diligenter in dicto
rescripto apostolico contentis ipsum. A. scola
rem de ydoneitate persone litteratura con
versatione et vita ipsius examinandum duxi
mus. put nobis in deo rescripto apostolico
est iniunctum. Et quod eundem petentis litte
ratum ydoneum et alias conversationis et vi
te conspicuum invenimus: cum eodem auto
ritate domini pape qua fungimur in hac p
te quod ad omnes ordines promoveri et ecclesia
sticum beneficium etiam si curam aliam habe
at obtinere valeat dispensamus. ita quod si
cut onus et cura beneficii requisierint: se
faciat statutus terminis ad ordines promove
ri: et residuum faciat in eadem personalem
In eundem rei. etc.

Qualiter episcopus auctoritate domini
pape penitentiarii dispensat cum clerico
super irregularitate tractata per concubinatum

Universis. etc. Noveritis nos e
ligiosi viri domini pape penitentiarii
recepisse litteras in hac for
ma. Venerabilis penitentiarii. etc. Cle
ricus recepta sufficienti cautione a dicto
presbitero: quod in domo propria: nec aliena
concubina de cetero non tenebit eoque ab
officio suspenso ad tempus put videmus ex
pedire: eundem presbiterum a sententia exco
municacionis: qua erat astrictus et tenebat pro
concubinam auctoritate predictarum litte

rarum absolvi. etc. et cum eodem super irre
gularitate contracta duximus dispensandum
In eundem rei. etc.

Quoniam episcopus vocat ad synodum clericos
sue diocesis

Thanes mis. etc. Universis. etc. Porro
archipresbiteris procuratoribus et capi
pellanis ecclesie patavien. civitatis et dyoc.
Salutez et bene. Cum nos accedemus die
III. primo venturo sinodum disponen
te domino apostolo. etc. celebrare. etc. vobis in
virtute obedientie. et sub pena suspensio
nis officiorum et beneficiorum quatinus ad
eandem sinodum die superius assignata si
ne more et dispendio accedatis ita quod nul
lus aliquam causam excusacionis preten
dat volumus etiam et mandamus. quod in qua
libet ecclesia remaneat unus presbiter
tantum: qui interim celebret divina cum
vno serviente. et populo administret eccle
siastica sacramenta. Alioquin noveritis
quod nos non convenientes officijs et beneficijs
duximus suspendendos. dummodo impe
diti aliqua probabilis causa et rationabilis
non existat. Datum. etc.

Quoniam episcopus procedit contra clericos non ve
nientes ad sinodum

Thanes mis.

vi. etc. vicario vel archipresbitero
terro loci. etc. Salutez et bene. Quia. etc.
rector. etc. non venit ad synodum quam
nuper in. etc. duximus celebrandam. nec
alias prelatos vel punitum se legitime ex
cusavit ipsum ab officio et beneficio duximus
suspendendum. Mandantes vobis. quod in hi
beatis sub pena excoicationis prochieis
dicte ecclesie. quod eisdem nihil persolvatur de iuribus
dicte ecclesie. etc. vobis de omnibus intendant et
litentur queque recipiunt etiam et vos ad
mandatum nostrum ecclesie. quod ipsam et omnia iura ec
clesiastica ipsius et ornamenta fideliter custo
diant. etc. Datum. etc.

Qualiter ep̄s excuset aliq̄s d̄ synodo

Ohānes mis. **Di. rē. Dilecto suo. R. rectori**

ec. **Sal. rē. bñ.** Recepi m̄ vras lras p̄nētes q̄ cū vos quadā instāti r̄ vrgē t̄ necessitate ip̄ediri ad synodū nostrum non possētis absq̄ gravi dāno r̄ scanda lo interesse: vos habeam̄ a dicta synodo excusati. Nos vero vestris iustis precibus paterna solitudine inclinati vos habebim̄ p̄ hac vice a prefata synodo excusati: dūmodo aliquē p̄curatorem p̄stitimatis: qui vice r̄ noīe vestro recipiat r̄ acceptet ea que in dicta synodo per nos extiterint ordinata.

Qualiter ep̄s vocat clericos sue dioc̄: ad ord̄. suscipiend̄.

Ohānes mis. **Di. rē. Dilecto suo archiep̄s bitero. r. Sal. rē.** Noueris q̄ nos auxiliante d̄no in istis quatuor t̄pibz p̄ximo p̄t̄ris intēdim̄ apud **E.** ordines celebrare. **Unde. O.** vobis. q. p̄uocatis corā vobis rectoribus p̄mēdatoribus. r̄ ceteris eccl̄az clericis beneficiatis. r̄ illis q̄ ad ordinē sunt p̄mouendi ex pte n̄a sub pena p̄ditōis officij r̄ bñficij iungatis eis dē. vt predicta die apud talem locum absq̄ more dispendio accedāt. a nobis ordines quos onus bñficij eorum dē requirit suscipiendi. alioquin non veniētes ab officijs r̄ bñficijs duxim̄ suspēdendos

Littera ordinationis ab ep̄o suo

Ohānes mis. **Di. rē. Uniuersis rē. Salu tem rē.** Noueritis nos. **E. clericū. B.** ec. talis loci nostre dyocesis latozē p̄sentū ad dyaconatus ordinē statuto tēpore p̄mouisse. **In cui⁹ rei rē.**

Qualiter ep̄s excusat aliquē ab ordinibz suscipiendis

Ohānes mis. **Di. rē. Dilecto suo. R. rectori** quia nobis significastis q̄ urgente quadā inuitabili necessitate ad p̄sens non poteratis ad nos tali die accedere a nobis ordines suscipiendi nos rogando q̄ vos ad p̄sens haberem̄ a suscepiōe predictorum ordinum excusatos. Nos vero vestris precibus inclinati a suscepiōe predictorum ordinum excusamus has vobis litteras n̄o sigillo munitas in testimonium cōcedentes. **Datum rē.**

De inuentario faciendo in ecclesia vacante

Ohānes mis. **Di. rē. Dilecto suo. O. archiep̄s bitero talis loci rē.** Relatione plurimorum intelleximus q̄. **E. bone me. talis rector talis ec.** est via r̄ vniuersale carnis ingressus. **Quocirca. O.** vobis. q. visis litteris absq̄ more dispendio ad dictā eccl̄iam vos personaliter accedentes faciatis fieri inuentariū d̄ omnibus rebus ipsius ecclesie tam mobilibus q̄ immobilibus a minimo vsq̄ ad maximum. r̄ ipsam ecclesiam tam in tēporalibus q̄ in spiritalibus alicui sacerdoti fidelit̄ r̄ donec cōmēdatis: qui ipsam ecclesiam custodiat r̄ omnes res eius bene r̄ fideliter quousq̄ dicte eccl̄ie sit p̄missum. **Datum rē.**

Qualiter episcopus patronis scribere debeat q̄ presentent se ad ecclesiaz vacantem

Ohānes mis.

Di. rē. Uniuersis patronis be redibus parrochianis ac illis: qui ius habent p̄standi ad ecclesiam. **Salu. r. bene.** Cum ecclesia talis vacet ad p̄sens per mortē. **B. bo. me.** quondam rectoris ecclesie memorate. **O.** vobis. q. die tali vos nostro p̄spectui p̄tētis. vt eadem die nobis aliquā litteratā perso-

Formatio

nam et ydoneam in rectorem ad dictam ecclesiam insimul et concorditer presententis: alioquin nos dicte ecclesie et rectore put diuere fuerit curabimus puidere. Datū rē.

Qualiter ep̄s p̄stituat rectore ad p̄sentationē patronorū

Iohannes mis.

Di. rē. Uniuersis proclianis vel dilectis suis clericis portionarijs talis ecclesie. Salutem et ben. Noueritis q̄ nos ad p̄sentationē. R. regis patroni vel ad p̄sentationem p̄sonorū eiusdem ec. clericū latozem p̄sentū: quē de latura et ydoneitate persone ac vita et p̄uersione ipsius multipliciter p̄medamus: institimus rectorem in ecclā memorata: ita tñ q̄ p̄ istam p̄sentationem patronis alijs si qui sunt nullum ip̄stet p̄iudiciū generetur: et si requirer onus beneficij sic se faciat statim t̄p̄ibo ad oēs ordines p̄moueri. Alioquin b̄mōi gratia q̄ beneficiū ip̄m habet nullius penitus sit momenti. Idem vero nobis ad sancta dei euāgelia corporaliter p̄stitit iuramentū q̄ nobis et successoribz nostris canoice intransibus obedientiā et reuerentiā exhibebit: et q̄ nobis et ipsi ecclie vltimū. p̄soluet integre iura nostra. et q̄ sentētiās nostras et vicariorū nostrorū et statuta sinodalia obseruabit: et q̄ in deā ecclēsia residentia faciat personalez nisi de licētia nostra et successorū nostrorū fuerit aliqui excusatis. et q̄ oīa iura ipsius ecclesie pro iuribz iam deposcet. Cū. R. vobis. q. eidē rectori vestro obedientiam et reuerentiā exhibētes sibi de iuribus dicte ecclesie plenarie respōdeatis. Et q̄ ip̄e vos p̄ iuribus dicte ec. cōpelere possit sibi p̄ntem plenariā p̄cedimus p̄tatem et sentētiās quas ip̄e pro iuribus dicte ec. rite tulerit in rebelles

epistolarum

nos ratas habebim⁹ atq̄ firmas. et eas faciem⁹ autorizante dño vscq̄ ad cōdignam satisfactionem inuolabiliter obseruari. Datū rē.

Qualiter ep̄s p̄medat ecclā cuiz cōmendatos facit fructus

Consimilis lit

Quia fiat de cōmendanda ecclesia cōmendatos facit fructus suos. excepto q̄ non dicatur institutus sed cōmendamus. et vbi dicitur obedientie tā q̄ rectori rē. scribatur tanq̄ cōmendatori.

Confessio p̄mendatori p̄ ep̄m et suū vicariū facta.

Iohannes rē. Uniuersis parrochia. rē. Noueritis nos a nostro vicario recepisse litteras sub hac forme. Petrus d. R. rē. nos predictus episcopus cōmendatōt. factum per subscriptum vicariū approbantes eundem institimus in eadē ecclesia curam et administrationem eiusdem ecclesie sibi in spiritalibus et temporalibus concedentes. ita tamen q̄ ex huiusmodi concessione patronis alijs si qui sunt nullum in posterum p̄iudiciū generetur eidem insuper rectori p̄cipiendo. R. vobis. q. infra t̄ps p̄ constitutiones et canones diffinitū faciat ad omnes ordines p̄moueri. et in ipsa fac residentia p̄sonalem. Datū rē.

Qualiter ec. p̄medatur ad t̄ps.

Iohannes mis. rē. Cum dicta ecclesia vacet ad presens. et expediat q̄ interim omnia bona et ornamenta ipsius non pereant sed potius conseruentur. Nos effi ecclesie predictae et bonis ipsius compariantes ipsam ecclesiam et bona tam spiritalia q̄ mundana tali p̄sbitero latōri presentin⁹ quousq̄ eidē ecclesie et rectore prouideatur presentibus cōmendamus. Unde Jan. vobis. q. eidem

presbitero de omnibus iuribus dicte ecclesie respondere curetis. et quod ipse pro iuribus dicte ecclesie vos persolvere possit sibi propriis plenariam cedimus potestatem.

Confirmatio portionarii in ecclesia vacante

Iohannes mi

seri. et c. Dilecto suo clerico ecclesie nostre dyoc. salutem et bñ. Collationem portionis cum plurimonia super decimis talium prophanorum ecclesie talis que vacauerat per mortem. Undam portionarii dicte ecclesie tibi factam in dicta ecclesia per discretum virum. Rectores gratam et ratam habentes ipsam auctoritate nostra salva pontificali tercia confirmamus. In quibus rei et c.

Confirmatio prestimonij tñi
Iohannes mis. et c. ut supra prima collatione prestimonij per decimas talium prophanorum talis ecclesie tibi facta in dicta ecclesia per discretum virum et c. ut in pxi. Si vero datur prestimonium de mensura rectoris in certa pecunie quantitate non scribatur salva tercia pontificali et c.

Confirmatio generalium causarum

Iohannes mis. et c. Dilecto suo. Rectori. f. ec. Salutem et bñ. Universitate causarum: quas in civitate. et vel in tali castro occurrere contigerit. vobis auctoritate nostra totaliter committimus audiendas et ea sine canonico terminanda faciendo quod decreveritis auctoritate nostra per censuram ecclesiasticam firmiter observari. Et si quis fuerint notati preterquam de crimine si se contra odium vel timore subtraxerint contra fura ecclesie simili auctoritate nostra cogantur veritati testimonium prebire.

Commissio specialis
Iohannes mis. Causam que dicitur inter mercatorem ex una parte. et de. l.

ex altera super quadam pecunie quantitate vobis committimus audiendam et ea sine canonico terminanda faciendo quod decreveritis.

Commissio in causa matrimonij tantum

Iohannes mis. et c. Causam matrimonij tantum que dicitur inter. B. virum ex una parte. et A. mulierem ex altera vobis committimus audiendam quousque ad nos eam duxerimus revocanda. vel aliter nihilominus diffinitivam sententiam nobis reservantes faciendo et c.

Causa commissio in causa matri.

Iohannes mis. et c. In causa matrimonij tantum que coram nobis inter. B. ex una parte. et A. ex altera ventilat. vobis receptionem testimonij tantum duximus committendam Mandantes vobis. quod receptis testibus vobis attestaciones per publicam manum scriptas et vestro sigillo interclusas per certum nuncium transmittatis. Assignando partibus et c.

Revocatio commissiois.

Iohannes mis. et c. f. dil. A. et c. Causam que inter. L. ex una parte et R. de. ex altera coram nobis ex delegatione nostra super tali re ventilat: ad nos totaliter revocamus. Mandantes vobis. quod ordinandem processum et que coram vobis confecta fuerint nobis per partes sine more dispendio et occasione aliquis testinetis. Dat. et c.

Forma littere de confirmatione portionis tanto tempore vacantis quod collatio ipsius est ad episcopum devoluta

Querint uni

versis presentes litteras inspecturi. quod cum nos mis. et c. ad talem ecclesiam nostre dyoc. causa visitationis et correptionis plenarie accederemus: proprium quod quidam portio ipsa ecclesia tanto tempore vacaverit quod colla

no ipsius portionis de iure psumptionū
summi pontificis ad nos erat totaliter
deuoluta. nos vero deū hñtes pre ocul
ipam portionē tali clerico de. R. laori
pññū duxim? pferendā In cui? rei rē.
Quāto possessio datur alicui in em
phiteotico contractu.

Nicolaus mis. rē. dilectis
suis. G. r. S. clericis tal' ec.
de tali loco nostre dyoc. qz nobis signi
ficatis qz quandā hereditatē cōem ad
collatōem pdcām spectātez q est in tali
loco insimul habit. pñteratōne qz fere
vobis sit inutilis cuidā mercatori in em
phiteotico ptractu dare decreuistis p
certa ānus pensione pdcē ec. psoluēda.
pprietate nihilomin? pñdicte ec. reserua
ta: r vos nobis sub debito iuramento
remistis qz bñmōi ptractus eadebat in
utilitatē ec. memorate r qz eadē ec. pp
hoc nullā incurrebat lesionem. Nos at
dictū ptractū gratū r ratū hñtes ad
hoc vobis pñtabim? nostrū pñsum pa
riter r assensum. In cuius rei rē.

Forma pñmatōis inter rectorē r
clericos facta

Querint vni
uersi presentes lras inspecturi
q. N. mis. rē. vidim? diligēter insperi
mus quandā litterā diuisionis inter. R.
rectores ec. talis de tali loco ex vna pte
r clericos portionarios eiusdē ec. ex al
tera facte. Cuius tenor talis ē rē. Nos
vero qz dictā diuisionē licite r sine ali
cuius prauitatis excessu ad utilitatē ec
clesie r rēoris ac clericorū pñdē pñueni
mus eē factā auctoritate nostra duxim?
pñmandā In cui? rei rē.

Qualiter pñcedit pñtra clericos q
venit pñtra diuisionem

Nicolaus mis. rē. dilectis
suis. C. archiepiscopo
rore. qrelā grāuē clericorū portionarioz
tal' ec. accepim? pñnente qz rector ipis?
ec. ppria auctoritate ordinationē diuio
nis infringere nñt: qz int' eos auctoritate
nrā extñt pñmata Quocirca. R. vo
bis. q. pñatos clericos sup ordinatione
bñmōi nō pmittatis inquietari a rectore
pñdē vel aliq alio molestari. pñdicto
res r rebelles eadē auctoritate p cen. ec.
pñellendo. vñ si inter pñatos rectore r
clericos aliqua occasio alicui? ordina
tionis de nouo emerferit. ipsam audie
tis r eā sine canonico iminēis. qz si for
te dcām cāz nō poteris pñcordiare vel iudi
cio terminare. dcām cām instructaz ad
examen nostri iudicij transmittatis.

Qualiter eps pñllat rectorē r cler
icos vt administrēt scolari fructus sue
portionis

Nicolaus mis. rē. dilectis
suis rēoris r clericis
tal' ec. veniēs ad nos. v. scolarij. loci?
vester nobis huiliter supplicauit qz vos
aut. nostra p vestrīs excessibz denūciare
mus excoīcatos publice faciēdo nūcia
ri in ecclesijs dicti castri corā fideli pñlo
diebz dñcis r festiuis. eo qz eide fruct?
portōis sue dedignamī in studio mīstra
re. vñ in hñte obedientie r sub pena ex
coīcatōis vobis pñcipiendo. R. q. eide
de sue portōis fructibz solite mīstrenis
qz studēs feruent? ad sciētiā pñueniat
vt peroptat

Qualit' eps dñedit ab exactōibz r fuit
scolarē pñmotū ad ordines maiores

Johannes mi
le. rē. vñuersis archiepiscopis
teris. rectoribus commendatoribus r

reteris clericis. f. ciuitatis et dyocesis salutē. Cū nos monitōe pmissa p̄torē et anaylles talis ec. excōicauerim et excōicatos publice facerim nūciari ppter suos excessus notorios et manifestos pro eo qd a nobis moniti non p̄miserūt pro moni ad maiores ordines: qui cū v̄gie mrimonialiter p̄traxit gaudere priuilegio clericali. imo ipm ad p̄tribuendū cū laicis in angar. et exactōibus secularibus spulerūt et sententias nostras vilipendētes nō curauerūt aliquatenus obseruare in p̄iudiciū et p̄temptū nō modicū ecclesiastice libertatis. dignū est siquē qd aliquis ex sua malicia p̄modum non reponit. Et cum dicatur nil em̄ buli militas videretur p̄desse humilibus. si contēptus p̄tūmacibus nō obesset. Nolentes itaq; qd tanta iniquitas transeat impunita. nec tanta detur actio in censoribus malignādi. **O**. vobis. q. dictos p̄tozem et anayllos et alios auctoritate nostra pulsatis campanis accensis candelis publice in ecclesijs vestris denunciatis excōicatos diebus officijs et festiuis. q̄ usq; de tantis iniurijs factis ecclesie satisfaciat cōpetenter. et ip̄os faciat penitus excōicatos ab oībus artibus euitari. eadem auctoritate oēs sibi cōicantes vel parātes p̄siliū auxiliū l' fauorē excōicatis. **C**arta quitationis illoz qd bona ep̄i recipiūt et expendunt

Universis p̄sentem litteras inspectis. **I**. mis. et. **F**lorentis qd die tali illo tali recepimus p̄putationē a seruiente nostro de oībus qd de nobis et mādato nostro vsq; ad p̄sentem diem recepit tenuit soluit et expedit. qd de omnibus receptis expensis et solutis nobis bonam et iustam reddidit rationē. ppter qd ipm ad reddēdū nobis et successoribus nostris rōem

damus pro lib̄ro et quieto et

Alia littera quitationis qm̄ aliquid remanet ad soluendum

Querint vniuersi p̄sentem paginam inspecturi qd nos. **S**. mis. et. die tali et loco recepimus computationē a. 3. seruiente nostro latore p̄sentium et omnibus qd de nobis et mādato nostro vsq; ad p̄sentem diem recepit tenuit soluit et expedit. qd de omnibus p̄putatis remāserūt ad soluendū nobis. **xx**. lib. **tb**. et **x**. modis frumenti. De alijs vero exceptis solutis expensis nobis reddit bonam et iustam rationem et. vt supra

Quando ep̄s vadit ad visitandum dyoc.

Scolaus mis. et. **D**ilecto suo **R**. rectori vel cōmendatori seu procuratori talis ecclesie salutem. **F**lorentis qd nos vante dño die tali erimus in vestra ecclesia et eam intēdimus visitare. **U**nde. **O**. vobis. q. p̄paretis ad recipiendū nos hilariter et benigne et ad ministrādū nobis ibidē procuracionem nostram. **S**ignificātes prochanis vestris qd nos ibi erim⁹ illa die et qd illi si necesse fuerit a nobis ecclesiastica recipiant sacramenta. **D**ati et. **L**ittera p̄pulsiva qd rector faciat in ecclesia residentia p̄sonalem et.

Obanes mis. et. **D**ilecto suo. **A**. suo. **S**. rectori eccē salutem et. **Q**uia dignum et iustum qd ecclesia a iusto sui prelati seruitio non fraudetur. quia ab eadem suscipit alimenta. siquidem pro certo compertimus. qd vos contra deum et canonicas sanctiones p̄dictam ecclesiam a longis retroactis temporibus tanq; sponsam b̄i ornata repudiastis.

tam pro derelicta habentes. cum per obsequentiam vestram in spiritualibus et temporalibus fere penitus est elapsa. non curatis prout de iure tenemini accedere ad eandem et sibi cum officiis vel alijs de seruire. Verum cum tantam vestram solidam et negligentiam perspicere oculi conuictibus non possumus nec debemus sub dissimulatione decetero sustinere. monentes. **M.** vobis in virtute obediencie quatinus ab hinc ad dies octo ad prefatam ecclesiam accedentes facituri quod ordo exigit in eadem residentiam personalem ita quod presentia vestra ipsam faciat consolatam. alioqui patronis et heredibus prefate ecclesie nostris dabimus litteras in mandatis. quod nobis presentent personam ydoneam ad ecclesiam memoratam

Qualiter episcopus dispensat cum aliquo quod possit duo beneficia retinere.

Iohannes mi

se. **re.** Portionario **re.** Consideratis tue persone meritis ac industria quapropter tuis meritis exigentibus paternam sollicitudinem te in nostris amplectamur visceribus caritatis: quam etiam benigno fauore prosequi affectamus volumus ergo ut cum portione quam in dicta ecclesia obtines portionem que tibi in tali ecclesia de tali loco canonice est collata si simul possis habere ac licite retinere te cum auctoritate ordinaria dispensamus constitutione seu consuetudine non obstante

Qualiter episcopus excusat aliquem ad tempus a residentia in ecclesia faciente

Iohannes mi

se. **re.** Dilecto suo. **F.** rectori Quia nobis vestris litteris significasti

quod plurimum expediebat ex causa inuitabili et necessario super quibusdam rebus vestris procurandis ad breue tempus ad partes alias vos transferre. et quod interim excusamus a residentia in dicta ecclesia facienda usque ad biennium excusamus. Ita quod per absentiam vestram huiusmodi penam canonicam non incuratis. dummodo aliquem fidelem procuratorem in dicta causa constitutis: qui in eadem ecclesia spiritualia et temporalia administraret. In cuius rei **re.**

Qualiter episcopus publicare et significare debeat con. cc.

Diuersis pre

sentem litteram inspectam.

Jo. mis. re. Noueritis quod disponente domino talem ecclesiam de tali loco ad honorem dei et gloriose virginis matris marie. et sancti. **M.** intendimus consecrare. Nos de omnipotentis dei misericordia et beatorum apostolorum Petri et Pauli auctoritate. et ea quam dominus indulsit potestatem. concessis omnibus et vere penitentibus confite qui ad dedicationem dicte ecclesie cum deuotionis et orationis peruenient vni annum et xl. dies de iniuncta sibi penitentia legitime misericorditer relaxamus.

De aduersario dedicationis ecclesie eiusdem

Diuersis cristi

fidelibus ad quos presentes littere peruenierint. **Jo. mis.** Splendor paterne glorie **re.** ut supra. Quia vere legitur in sacris scripturis. quod non locus hominem sed homo locum sanctificare bonis operibus consuevit propter hoc prius et religiosus non propter loca sed propter diuini cultus seruicium et reuerentiam

saluatoris nostri et hominum nos debe-
mus esse fauorabiles et benigni. Cum
autem ad honorem et reuerentiam saluatoris
nostri et genitricis ipsius talem ecclesiam
de tali loco duximus consecrandam. et
cultus diuinus non debeat minui sed au-
geri. nos de omnipotentis dei misericor-
dia et beatorum et ceterum. ut supra. omnibus vere
penitentibus et pœssis qui ad dictam ec-
clesiam quolibet anno in die ipsius an-
nuerarii causa deuotionis et orationis
venerit. xl. dies de iniuncta sibi peniten-
tia legitime misericorditer relaxamus.

**De viduis pupillis et orphanis
defendendis.**

Excellentissimo
domino. dño. f. dei gratia illi
lustri regiealie et ceterum. S. mis. et ceterum. salutem
corporis et anime cum omni reuerentia
et honore. Eccessus ad reuerentiam et ceterum
B. vidua latit presens. non sine af-
flictione cordis nobis grauiter est con-
questa. asserens quod cum ipsa sit vidua ac
miserabilis persona et officialis vestri ca-
stri ad instantiam mercatoris qui est di-
ues et potens qui super quibundam bonis
suis aggrauet et molestat eam. et licet
ipsa de sua facultate modica velit satis-
facere alicui aduocato qui suam causam
soneat et defendat. nullus tamen est qui
patrocinari velit ne predicti mercator
incurrat inimicitiam vel offensam. Uerum
cum pia mater humilis ecclesia in tantum
pietatis teneat miserabiles personas pu-
pillos et orphanos defendere. et in sua
iusticia pseruare. excellentiam vestram
rogandam duximus ex effectum. quod place-
at vñationi vestre. dictis. et ceterum. rectoribus
et officialibus scribere. quod in hac causa
se non intromittant aliquid diffinire. sed
quod nobis dictam causam remittent. Et

si aliquis de ea conquestus fuerit coram
nobis suam iusticiam psequatur. Et nos
tam de ipsa vidua quam de ipso pupillis et
orphanis et miserabilibus personis fa-
ciemus fieri iusticie complementum.

**De episcopo ad episcopum vicinorum
quod in sua diocesi suppleat vices suas.**

Renerabili in christo patri et amico
suo carissimo dño. J. dei gra episcopo aquis-
nani. M. mis. et ceterum. Cum inuitabili et ne-
cessaria causa in remotis partibus moram
trahere intendamus super nostris et ec-
clesie nostre arduis negociis ptractan-
dis paternitatem vestram rogandam du-
ximus ex affectum. quod in ciuitate et dyoc-
e nostraeque ordinis pontificalis spectant
ad officium. cum a vicariis nostris vel
eorum altero fueritis requisiti. digni mini
exercere. ad hoc autem exercendi vobis
plenariam pcedimus potestatem. Insuper
et grates habere indulgentias quas vos
subditis in episcopatu nostro preteritis
psecrationum ecclesiarum et aliorum pio-
rum locorum et religiosarum personarum et captiuorum
duxeritis relaxandum. Datum et ceterum.

**Qualiter archiepiscopus scribit suis sub-
fraganeis de psecratione electi in episcopum.**

Johannes dei gratia archiepiscopus ca-
puanus. venerabilibus fratribus et amicis
in christo carissimis. eiusdem gratia illi
episcopo salutem et sinceram in dño caritatem.
glorificet nomen altissimi disponens
omnia sua iugiter. cuius incomprehensibilia
sunt iudicia et inuestigabiles vie eius. quod
in capitulo talis ecclesie de pastore pro-
uidere dignatus est personamque eminē-
tis scientie pedita honesta pacifica et be-
nigna. de qua nouimus pulchrum esse ecclesie
vix cum ad examinationem persone pcedere
mus lēamra scia et puerfatorē ipm inue-

rimus ipsum non tñ ad hoc sed ad maiora dignum esse. fraternitatem vestram rogandā duximus ex affectu. q. tali die ad locum talem personaliter accedētes eidē munus vestre sanctionis canonice impendatis. Datum 2c.

Qualiter iudeus compellatur per censuram ecclesiasticam.

Iohannes mise. 7
cetera. tali archiepo talis ecclesie. Cum dñs papa ex solita benignitatis sue largitate omnibz vexillum sancte crucis deferentibus ad visitanduz terram sanctā hierosolymitanam concesserit. q. ad solutionem usuraz minime teneant. Cōstitutus igitur coraz nobis christiano 7 tali iudeo talis loci. qui christiano prefato pretextu usurarū summam pecunie soluere tenebat. Quia nō nobis p cōfessionē dñi iudei. vel per testes vel p publica insitā pñt pñt iudeū forte sua debita de iure pñt. eidē mandauim? q. nihil a pfato xpiano rōe usurarū aliquatin? pñt extorquere. alioquin si fecit attēperaret ipm iudeum ad desistendū ab hmoi prauitate aucte nra per censurā ecclesiasticā compellatis. scz excōicando oēs dicto iudeo cōicantes 7 eidē pñtantes pñtū auxiliū 7 fauorē 7 cū eodē mercimoniis cōtrahentes. 7 eidē aliquid rōe hmoi debiti pñtētes

De epō ad legatum pro clerico pcuratorio.

Reuerendo in xpo patri dño. El. epō aplice sedis legato. N. mis. 2c. Cū ad ecclesiā de tali loco nre dioc. cā visitationis 7 correptionis nos pñt acceſſiſſe. inuenim? ibidē pñt pñt portionariū eidē latozē pñtū sup pñtū excōicatōis iniaz incurſiſſe quē ab excōmunicatōe indicta qua tenebat astrictus

duximus absoluenduz. Sed quia cum eodem de irregularitate cōtracta nequiuimus dispensare. ipsum ad paternitatem vestram duxim? remittendū. Eos affectuose rogātes. q. sup regularitate sic contracta dignemini dispensare misericorditer. Datum 2c.

Qualiter epō remuneret laicos sibi seruientes.

Quia mercenarius dignus est mercede sua. 7 cum tā de rigore iuris q. de equitate rōnis expediat. q. bñ 7 fidelit? seruientes cōdignam remuneratōz recipiant. ne subtractio sanguinis. q. absit de illoz manibz pñdat quibz seruitium est impēsum. 7 subtractor a dño in die nouissimo requiratur. Idcirco nos mis. 2c. Considerato seruitio nobis 7 nostre ecclesie pñtue a lōgis retroactis tñbo impēso. q. talis fecit laic? seruicē clientulus nre latoz pñtū eidē. b. possessionē in tali loco existentē ad mēfāz nre pont. spectantē in pñtū oniu cōferendū duxim? ita q. inde fruct? possessionis ipsius habeat 7 in vita sua possideat salua substantia rez. sed post mortem ipsius prefata possessio cum meliorationibz in eandē facta ad mensam pont. sine aliqua cōtrouersia reuertatur. In cuius rei 2c.

Qualiter epō absens facit aliquem canonicum recipi in ecclesia cathedrali.

Nicolaus misera. 2c. Dilectis suis. Cum in vxori. ecclesia quedam ad pñt vacet prebenda per mortē. N. bone memorie quondam canonici talis ecclesie 7 ad ipsam pñtandā ad ec. nostrā pñt quedā imminētia negocia accedere nō possumus. Q. vobis. q. ad collarōnē ipsius pñtende noīe 7 vice nre. 7 simul cū capitulo prout vobis 7 ipsi capitulo dñs miserauerit. pñtatis. 7 pñtatis?

nos ratum habimur. et firmum quicquid
de collatione predicta cum capitulo du-
xeritis ordinandum. **Datum** etc.

**Qualiter excommunicat in genere qui
furta commisit.**

Iohannes mise. et

cessa. tali rectori ecclesie. **A**ccedens
ad nostram personam mercator latoz personam
nobis lachrymabiliter est conquestus.
quod cum ipse die tali apud domum suam in
lectulo concubisset. circa medie noctis
hora dum in medio silentij esset a liquo
maligno ducti spiritus deum pre oculis
non habentes. clam et latenter in domum
ipsius irruendo. quandam summam pecunie
et res alias exportaret. **Quocirca.** **O**
vobis. quod in ecclesia et in locis circumstanti-
bus aucte nostra moneatis in genere omnes
illos qui furta commiserunt predicta quod a
receptione personarum usque ad dies octo se-
creto restituant res prefatas. alioquin tunc
ipsos malefactores omnes consentientes in
dictis ecclesiis excommunicatos denunciatis et
facies publice nunciari. quousque eidem de
prefatis rebus sibi furtive subtractis ple-
narie satisfaciatur.

De limitatione ecclesiarum.

Quoniam labilis est memoria ho-
minis. cum a vili et corruptibili materia
sit formatus. et cum nil certius morte. nil
incertius hora mortis. ideo inuentum fuit
sacre scripture remedium. ut ea que in
presenti dispositione extiterint ordinata
possint imposte ad perpetuam rei memo-
riam liquido comprobari. **U**terum cum in
ecclesiis nostre diocesis visitationis et corre-
ptionis officium exercemus. inuenimus
inter earundem ecclesiarum rectores super deli-
ctis ad prophanorum scandalum contro-
uersiam multipliciter ac nouiter subortas.

tum uterque eorum ad inuicem et ad prochi-
mos alterius manus auidas extendebat
Nos vero terminande lites discordia. tam
aucte ordinaria quam utriusque partis bene
placita per uiam pacis et concordie ferenda
benigno fauore dirigere cupientes. pre-
fatis ecclesiis limitamus prophanos.
per certas terminorum distantias in hunc
modum. videlicet assignamus tali ecclesie
prophanum. et terminos perpetuo limitatos
Incutus rei etc. fecimus inde fieri du-
as cartas nostro sigillo munitas: quarum
vna huiusmodi talis rector. alia vero talis rector.
Electum etc.

**Qualiter contra clericum incorrigi-
bilem procedatur.**

Iohannes mis. etc. **A**rchidiacono.
Sicut matutinus lucifer alia sidera in
splendore precellit. et quasi sol resurgens
in planetarum medio preminentem chorulca-
tionem clarius elucescit. sic clericalis ordo
ad decorem domus domini debet inter alios
eminenter relplendere. **C**lericus enim a
cleros. quod est fors. quasi sorte domini
electus interpretatur. quasi signum ad sa-
gittam possumus. unde debet ostendere alijs
qualiter oportet alios in domo domini
puerari. ut malum euitent bonum discant.
quod enim fit a prelatibus facilius datur subditis
in exemplum. verumtamen peccatis exigentibus
portionarium talis ecclesia publica de se-
rente inuenimus quam pluribus delictis et
normibus furto homicidio et excessibus
publicis et manifestis ac alijs crimini-
bus multipliciter ireritum. **E**t licet per
nos ut se corrigeret et de tantis excessi-
bus satisfaceret caritatiua monitio pre-
cessisset. **I**dem. **P**er. tanquam sue salutis im-
memor satisfacere recusauit. imo deteri-
ora prioribus promissis accumulans saltim
non formidauit nos scandalo multipli-
ci perturbare. vel offensam et multa enor-
mia delicta in promeliam et ignominiam

creatoris committere non expauit. propter
quod ipsum excōicauimus. et deinde ipsum
recusantez de tantis excessibus satisfacere
nec ad viam correctionis peruenire ana
thematisamus iniusticia mediante. deinde
eundem in sua solita pertinacia perdurāte
ab officio et beneficio duxim⁹ suspenden
dum: quem si nec ad reconciliationem
et emendationem redire volente. a cle
ricali consortio duximus segregandū. vñ
cum non debeat de sua malicia comodū
reportare. et dignum sit ut quos timor
dei a malo non reuocat. saltem eos cor
erceat seueritas temporalis. **M.** vobis
q. eundem multū sagaciter capi faciat⁹
absq. corporis lesione et in carcerali cu
stodia retineri. vñculis ferreis p̄mo
religam. ita q. hui⁹ pena cedat alijs
in exemplum.

De constitutionibus synodalibus
registrandis.

Nicolaus mis. yē. Dilectis suis archi.
prioribus cōmendatoribus archiepiscopis
pcuratoribus rectoribus capitulis et ceteris
clericis ecclesiarum ciuitat. et dioec. Si ra
tiones rer. et personar. statuta et ordina
tiones iurisperitor. et mādāta principū
nime seruent. non tanq. verba pui
dum sed quasi essent verba puerilia
deputarent. Hanc cum apud talē locū
nuper in nostra ecclesia cathedrali vna
cum capitulo nō synodum duxerim⁹
celebrandam de p̄silio et approbatione
dicti capituli et nostri quasdam in ipsa
synodo p̄stitutiones ediderimus syno
dales. **M.** vobis in x̄tate obediētie.
q. ipsas in ecclesijs et prochijs vestris
inviolabiliter obseruetis. et in libris ec
clesiar. vestrar. prefatas p̄stitutiones cō
scribant: quas vobis sub nostro duxim⁹
sigillo interclusas. per. b. latozem p̄nū
destinandas. alioquin p̄ceptores hui⁹

mandati vestri propter inobedientiam
grauiter puniemus.

**Qualiter p̄stitutiones synodales ex
ecutioni dentur.**

Iohannes mis. rē. Archi. rē. Rel
atione veridica intelleximus plurimor.
q. quidam rectores archidiaconat. vñ
in prochijs hincinde indifferēter man.
ad inuicem extenderunt auidas contra
deum et libertatem sancte matris eccle
sie. ac contra p̄stitutiones nostras syno
dales in synodo nostra nuper editas et
per capitulū nostr. et ecclesiar. rectores
nostre dioec. vñuersos legitime appro
batas. **Quocirca. M.** vobis in x̄tate
obediētie. q. dictas constitutiones no
stras inuolabiliter in archidiaconatu vñ
faciat⁹ ab omnibus rectoribus quib.
commendata est animar. cura et ceteris
clericis inuolabiliter obseruari. contra
rium facientes etia. rebelles auctoritate
nostra per censuram ecclesiasticāz firmis
compellendo.

De illo qui intestatus decessit.

Nicolaus mis. rē. Archiepiscopis. Exhibi
ta nobis talis rectoris ecclesie peniō cō
tinebat. q. cum. a. laicus prochiā. su.
subita mortis suffocatione decesserit in
testatus. heredes et successores dicti in
testati sibi terciā partem de terciā oīm
bonor. suor. put. seruāt de iure et consue
tudine n̄i ep̄atis soluere cōtraducunt.
Quocirca. M. vobis. q. inquisita sup
hoc diligenti. v̄itate. si inueneritis pro
chiā. eundem decessisse vt asserit in te
statum. heredes et successores ipsius ad
soluendū dicto rectori terciā partem o
terciā bonorū dicti intestati aucte n̄a p
censurā ecclesiasticā cōpellatis. inuocato
ad hoc cōsilio si necesse fuerit et auxilio
brachij secularis.

Visitatio contra clericum per archi
diaco.

Johannes mise. et

ceſa. Dilecto ſuo. **R.** archid. Relatōe plurimoz ad nos noueritis perueniſſe. qd aliqui clerici in nro archidiaconatu pſtiti de incontinentia et alijs exceſſibus. et alias peruerſe et inique conuerſantes. vt et de vite infamia publica notentur ſanctam religionem clericoz abominabiliter deſedantes exorbitent. Quocirca in virtute obediencie et ſubteſtatione diuini iudicij diſtrictē precipiēdo. **S.** q. omni mora poſtpoſita. ad eccleſiam noſtri archidiaconatus pſonaliter accedatis de vita et puerſatide prioz et clericoz diligenti inquiratis. corrigendo que videritis corrigēda. ni hilominus fm ſanctiōes canonicas exceſſus delinquentiū puniēdo.

Ad fratres pſicatores de alieno pro
chiano ad ſepulchram recepto.

Nicolaus miſ. et. Religioſis viris et amicis in xpo cariffimis priori et conuentui fratp predicatorp de tali loco ſaluſ. et. Ex parte tal rectoris et clericoz eccleſie talis nobis cōquerendo extitit intimatū. qd **A.** prochianus eccleſie predice agens vt fidelis xpicola in articulo mortis ipſi eccleſie tanq̃ prochian⁹ eiufdem quedā de bonis ſuis legauerit. et ibidem in vltima voluntate ſe pcepit ſepeliri. vos tanq̃ alieni iuris raptōres ſalcem in alienā meſſem mittentes corꝑus prochiani predicti cum quibuldaꝫ legana eccleſie pſate ad ſepeliendum in veſtꝫ monaſterium deportaſtis. **C**epꝫ cum nō debeamus alicui iuſticiā teneꝫ gare. **S.** vobis. q. ſi ita eſt. corꝑus de ſuncti ad pſatam eccleſiā cui⁹ prochian⁹ extitit deportantes. dictis rectori

et clericis legata plenarie perſoluatis. alioquin tali die quem vobis terminūz assignamus coram nobis p ſufficientēz pcuratorē compareatis. dictis rectori et clericis d pſemiffis facturi iuſticie cōplementum. alioquin nos in dicta cauſa put de iure fuerit. pcedemus. qd ſi vñ eo feria. et.

Compoſitio inter ep̃m et capit.

In nomine domini amen. **N**ouerint vniuerſi pſites litteras inſpecturi. qd inter nos. **D.** miſ. diuina ep̃m aquinatez ex vna parte. et capitulum eiufdē eccleſie ex altera ſuper diuiſiōe bonoz noſtroꝫ. ſcꝫ ſuper decimis mortuarijs et alijs iuribus eccleſiarum noſtre dioce. a longe retroactis temporibz eſſet quedāz lina materia ſuſcitata. tādē altiffim⁹ dieſus xps vnigenitus glorioſus qui eſt teſtator pacis et vere ſalutis formator. omne remouens ſcandalum odium loſſenſaz inter nos amicabiliter compoſitionem duximus ordinandam in hunc modū. videlicet qd ep̃s qui nunc eſt et omnes eius ſucceſſores qui eccleſie predice p fuerint libere et ſine qualibet ptradiciōe dicta mortuaria et alia iura talis eccleſie **S.** A. ppetuo poſſideat. **O**rdinam⁹ etiā extitit inter nos. qd capitulum predictū decimas mortuarias et alia iura cōia talis eccleſie. ſcꝫ. **D.** preter pcurationēz que dantur ratione viſitationis libere habeat et poſſideat cunctis temporibz ſeculoꝫ. In cuius rei teſtimoniūz fecimus inde fieri tres cartas per alphabetūz diuiſas noſtro ſigillo ſigillatas: quarūz vna remanet penes nos dictū ep̃iscopum. alia penes dictū capitulum. et tertia remanet penes theſaurarios dicte eccleſie perpetuo obſeruandas.

Cōpoſitio pſime per papā.

Sacratissimo in chri

sto patri et domino domino. N. diuina
prouidentia sacrosancte romane ecclesie
summo pont. cum summa reuerentia pedum
oscula beatorum. Quia nos ad inuicem super
decimis mortuariis et rebus alijs siue su
per diuisione bonorum omnium ecclesiarum
nostre dioecesis. questio varia et diuersa agi
tata diuinus extinisset tandem redemptoris
almissimi gratia qui pacis est et concordie
reformatore per amicabilem compositionem
concordantiam quam putasse et sine prau
tate facta est. vestris dignemini litteris
confirmare ac stabilitate perpetua solidare
Datum etc.

Compromissum ad arbitros.

In nomine domini amen. Prouerint
vniuersi presentes litteras inspectis. quod cum
inter nos. N. mis. etc. ex vna parte. et
tale capitulum ex altera. super iurepatro
natis talis ecclesie nostre dioecesis scilicet
possessionibus decimis et alijs rebus antea
apostolica questio esset diuinus agitata.
Nos volentes parcere laboribus et ex
pensis. prefatam questionem iudicio vel
concordia terminandam pro bono pacis et co
cordie super questione prefata compromi
simus in. a. et b. viros puidos et discre
tos sub fide hinc et inde corporalis pre
stiti iuramenti. et sub pena centum marcarum
argenti soluendarum ex parte contradicere
parti obtemperare volenti arbitrio seu iu
dicio talium arbitratorum. et sub pena eadem
promittimus et obligamus nos sub ypo
theca bonorum nostrorum temporalium et spi
ritualium arbitrio et mandato peritorum
seu iudicio predictorum in arbitros accep
torum obseruare quicquid ipsi et duo
ipsorum in hac questione contenta arbi
trando mandando iudicando ordinando
laudando componendo et etiam senten
tando duxerint faciendum. In cuius rei

testimonium has nostras patentes litteras
nostris sigillis sigillatas eisdem duximus
concedendas. Datum etc.

Contractus mutui.

In nomine domini amen. Prouerint
vniuersi. quod in tali die tali anno tali loco.
nos mis. etc. Cognoscimus et confite
mur a mercatore talis loci. centum mar
cas. et legalium mutuo accepisse. et
ipsas nobis fuisse solutas in pecunia nu
merata: quas quidem marcas in utilita
tibus et negociis talis ecclesie duximus
concedendas. Nos vero dictas marcas
vel valorem earum dicto mercatori usque
ad talem diem in ciuitate vlixoni. in pa
cem et sine contradictione reddidimus. In
cuius rei potestatem securitatem litterarum
nostri sigilli munimine roborata dicto
mercatori usque ad talem diem duximus
concedendam.

Quitatio pecunie remunerate.

Prouerint vniuersi etc. quod ego. b. mer
cator vlixo. confiteor et recognosco me
habuisse et in numerata pecunia recepisse
a venerabili patre dno venesiano episcopo.
centum mar. bonorum. et legalium: quas
eidem episcopo mutui. et ideo ipsum et suc
cessores suos: qui venesiane ecclesie. pre
fuerunt. ad huiusmodi debitum deo et con
cedo pro liberis et quietis. ita quod si dece
tero de et super dicto debito carta vel scri
ptura siue instrumenta aliqua apparuer
int sint irrita. et nulla habeant robore
firmitatem. In cuius rei testimonium
hanc patentem litteram per manus. et
tabellionis factam dicto episcopo concessi.
et mei sigilli munimine signata. et ego
tabellio his omnibus interfui etc.

Contra officiales ciuitatis qui tenent
aliquem oblectum in ecclesia.

Oregorius mise.

et c. Dilecto suo tali archidiacono
no et archiepiscopo byterro et talis castri. salu-
tem. Dolentes non immerito quod plurimum
et turbamur. quod intelleximus quod quidam
laici quibus falso modo et inique mortis
impingebat periculum amentes propter et
officiales dicti castri per metum mortis con-
fugientes ad ecclesiam tales. ut in eadem
securius possent a mortis periculo defen-
sari. qui preter et officiales presententes
immunitatem ipsius ecclesie tanquam spe-
luncam latronum violando dictis confu-
gentibus in contemptum dei et sancte matris
ecclesie panem et aquam et cetera victralia tanquam
pueriles fidei subtraxerunt. Quocirca
et c. quod ipsos preter et officiales aucte-
nostra moneatis. ut dictos confugientes
in prefata ecclesia obsecros non teneant
nec eis aliqua subtrahant alimentum. Quod
si premissis monitionibus vestris id facere
recusauerit. ipsos auctoritate nostra excom-
unicatis. excommunicatos publice nunciatis et fa-
ciatis ab omnibus tanquam excommunicatos artum
evitari. Insuper omnes dicti castri eccle-
lesias supponatis ecclesiastico iudicio
quousque dicti confugientes liberum et
securum habeant exitum et recessum. et
eidem ecclesie cuius immunitatem con-
tempserunt violando. et de tanta deo et
nobis illata iniuria satisfaciatur perent.

Reservatio beneficii auctoritate apostolica.
Nicolaus in f. et c. Dilectis suis portio-
nariis talis ecclesie salutem. et c. Hanc au-
toritatem litterarum: qua fungimur in hac pre-
dictum clericum in scientia moribus et
vita et puerlatione examinavimus. put
in dicto rescripto plenius continetur. et
quod ipsum invenimus dignum ad omnium
beneficium obtinendum. reservavimus
eidem in dicta ecclesia portionem: quaz

primo vacare contingeret: quam et ad col-
lationem ipsius iam dicti clerici iuxta man-
datum summi pontificis reservari volumus.
Quocirca vobis eadem auctoritate pre-
cipimus et mandamus. quod quicquid in eadem
ec. portionem vacare contingeret ad col-
lationem ipsius nullatenus precedatis.
quoniam de ipsa portione dicto clerico inten-
dimus providere. decernentes irritum et
inane quicquid de collatione predicta
contra mandatum domini pape presump-
seritis attemptare. Datum etc.

Confirmatio beneficii auctoritate apostolica.

Johannes mise. et

cetera. Dilectis suis rectoribus et clericis
portionariis talis ecclesie. Foveritis nos
olim summi pontificis recepisse litteras sub
hac forma. et c. et cum dictum clericum
tunc temporis in scientia moribus vita et
puerlatione examinavimus. et invenimus
dignum ad omnium beneficium obvenendum.
Nos sibi reservavimus portionem quic-
quid ibidem si vacaret conferendam iuxta
mandatum domini pape. put in littera nostre
reservationis plenius continetur. nunc
autem cum in dicta ecclesia quedam por-
tio vacet ad presens propter mortem talis
portionarii ipsius ecclesie. volentes ut
dignum est mandatis domini pape obe-
dire: quam auctoritate qua fungimur du-
rimus prefato clerico conferendam. et
ipsum de dicta portione per nostrum pilleum
investivimus. contraditores et rebelles
excommunicationis vinculo inmodantes.
In cuius rei etc.

Cum metropolitanus vocat ad syno-
dum suos suffraganeos.

Martinus dei gratia archiepiscopus capuanus.
Venerabilibus fratribus et amicis in Christo
carissimis dei gratia episcopis suffraganeis

capuam. ecclesie salutem et fraternam in domino caritatem. Cum ergo grege nobis commisso in extremo die iudicii nos oporteat reddere rationem. expedit quod pro ecclesia dei taliter vigilemus. ut commissus nobis gregem ab illius lupi moribus qui circumit querens quem deuoret: defendamus. non facientes tanquam mercenarii cuius proprii non sunt oues: qui videns lupum ventientem dimittit oues et fugit sed tanquam boni et experti pastores gregis qui oues sibi commissas defendentes a luporum lacerantibus moribus vigilant ut conseruent. hinc est quod vos rogamus attente et monemus. quod in tali ciuitate omni mora postposita nobiscum personaliter interfutis. ut ibidem nobiscum super utilitatibus ecclesie nostrae et totius diocesis. procurantibus habeamus colloquium et contractum.

De aniuersario dato ec. ab episcopo viuentis.

In nomine domini amen. Cum ex debito nature filius ad reuerentiam tenetur. et obedientiam matri suae: que suis mamillis ipsum lactauit uberibus et quam plurimis sumpibus et sudoribus enutrit. Si quidem nos misericordiae diuinae beneficus episcopus recolentes plurima bona quae a matre nostra ecclesia a teneris annis recepimus: que nos etiam in sue pietatis gremio collocandos de honore ad honorem perduxit. et de bono in melius expectauit. ut diuini cultus seruitium in dicta ecclesia non diminuat sed augeat potius ad honorem gloriose virginis marie. et beati martyris cuius corpus sanctissimum in dicta ecclesia requiescit. damus et cōcedimus dicte ecclesie possessionem nostram cum omnibus pertinentiis suis quam habemus in tali loco: que nobis ex successione nostri patrimonij remansit perpetuo possidenda. ita videlicet quod propter redditus

dicte possessionis una missa ad honorem sancti spiritus in quolibet die iouis. alia omnia in quolibet die sabbati ad honorem genitricis virginis gloriose. alia in quolibet die talis martyris ad honorem eiusdem martyris beati. Ceteris diebus et singulis una missa de requie pro animabus patris et matris nostre et pro anima nostra decantetur. Datum etc.

De condendo testamento.

In nomine sancte et indiuidue trinitatis et humanitatis. patris et filij et spiritus sancti Amen. Nos N. mis. diuina. U. episcopus memores conditionis humane: quia semper comitatur innata fragilitas: cui ab ipso uite principio mortis imperium dominatur. dum uite nobis instaret terminus. loquere tibi et memorie in nobis integritate vigente. egri corpore sani mente sic saluti nostre aie prouidimus prouidendum ut rebus humanis exempli videamur de veri et eterni dei misericordia confidentes: qui cor preteritum et humiliatum non despicit: qui ut suum redimeret populum gustare voluit calicem passionis. Hoc presens testamentum quod nuncupatum dicitur. id est sine scripturarum sollemnitate in hunc modum duximus statuendum. videlicet pro anima mea etc.

Quando episcopus constituit procuratorem in romana curia.

In nomine domini amen. Nouerit vniuersi. quod nos. U. episcopus nomine talis ecclesie nostre prouidimus fecimus seu ordinauimus. a. et b. latores presentium. procuratores nostros quolibet eorum in solidum. ita quod non sit melior conditio occupantis. sed quod vnde inceptum. aliter valeat presumere in romana curia. in omnibus causis appellationum. et in principalibus

contra nos motis et mouendis a quibus
cumque et contra quoscunque in iudi. et extra
vbi cumque nos inuenerit citatos ab ho-
ne vel a viro coram quocunque iudice seu
auditor delegato sedis apostolice ad a-
gendum defendendum excipiendum repli-
candum. ad petendum absolucionis bene-
ficii ad cautelam et componendum et ad
compromittendum in arbitros seu amica-
biles compositiones seu arbitratores. et
ad iudices eligendum et recusandum et
ad impetrandum et tradicendum litteras
legendas simplices iusticiam siue gra-
tiam continentes et ad appellandum et
appellationem prosequendam et aposto-
los petendum et recipiendum: ad pstan-
dum in animam nostram de calumnia seu de
veritate dicenda. vel cuiuslibet alterius
generis iuramentum. Dantes eis de quibus
vterque ipsorum habeat potestatem sub-
stituendi alium. seu alios procuratores
loco suo et ipsos reuocandi quacumque et
quotienscumque eis vel alicui eorum vide-
bitur expedire et in se. procuratoris officium
resumendum et promittimus nos sub
ypotheca bonorum predictae ecclesie ratum ha-
bituros et firmum quicquid per predictos pro-
curatores seu alterum constitutum seu substitutum
ab eis vel altero eorum factum fuerit in
premissis et singulis premissorum
In cuius rei etc.

Qualiter epus constituit procuratorem
ad mutuum contrahendum

Vniuersis pre-
sentes litteras inspecturis. B.
miseratio. etc. Nouerit vniuersitas ve-
stra quod nos dilecto nostro magistro B. ca-
nonico ecclesie in confluencia que ad sedem
apostolicam nostrum procuratorem et nuncium de-
stinamus pro nostris nostrisque ecclesie
negociis ibidem procurandis speciale ma-

datum damus et liberam concedimus potestatem nostro et ecclesie nostre nomine mutuum prestandi et quocumque siue quibus-
cumque creditoribus usque ad summam.
C. lib. A. et obligandi nos et successores
nostros ac ecclesiam et omnia bona nostra presentia
et futura ecclesiastica et mundana illi siue
quibus idem noster procurator usque ad vic-
tam summam duxerit mutare prestandi
et iurandum in animam nostram pro illa pecu-
nia siue parte ipsius quam ipse noster et ecclesie
nostre nomine duxerit mutuo prestandam
etiam si non sit in nostra sed ecclesie nostre vni-
litate pueria. Et ad renunciandum priui-
legio seu beneficio restitucione in integrum
et exceptioni. Etiam quod predicta pecunia non
sit pueria in nostra et ecclesie nostre vni-
litate pretextu alicuius constitutionis cano-
nice vel civilis et plurimorum de duabus
viciis edite in concilio generali. cunctis
et constitutionibus. prohibitionibus et excep-
tionibus: quibus contra creditores ipsos
nos tamen possemus et per quas posset eis
super eodem mutuo preiudicium aliquod ge-
nerari. Dantes eidem procuratori speciale
mandatum submitteendi nos iurisdic-
tionibus cuiuscumque iudicis capitali to-
mini pape si veluerit. in quem tanquam
in iudicem nostrum consentimus sponte
scientes nostrum iudicem non esse. quod ip-
se possit et debeat de predicta summa pe-
cunie siue eius parte nos condemnare ac
in nos excommunicationis sententiam ferre
quotienscumque voluerit si pecuniam de
qua fuerimus condemnati non soluere
mus in termino ab ipso auditore nostro
statim promittentes nos ratum gratum
et firmum habere. et contra de iure vel fac-
to aliquatenus non venire quicquid de sup-
dicas vel aliorum aliquo seu aliquibus idem
noster procurator faciendum duxerit.
aut etiam procurandum et velut contractum
seu litem eiusdem nostri procuratoris bene

Formato

inde faciendis plene contigerit continere etiam si contigerit super omnibus premiffis et singulis litteras apostolicas impetrari conventioni iudicii per nos vel procuratores nostros in roma. cum. commorantes renunciamus expresse. In cuius rei testimonium et iuramentum plenioris presentes litteras nostri sigilli munimine duximus roborandas. Datum etc.

Confirmatio beneficii ad instantiam sui vicarii.

Universis present. litteras inspecturis. I. mis. etc. Significamus sanctitati vestre quod presbiter noster dyoce. quidam litteras apertas munitionis sigillo talis nostri vicarii nobis exhibuit et ostendit: quarum tenor est talis. Haverit etc. et nos dictus episcopus quod factum est in premissis per dictum nostrum vicarium approbantes. de prebenda talis ecclesie auctoritate domini pape nobis in hac parte premissa. dictum presbiterum per nostrum pilleum investimus et eundem instituimus in eadem et omnes et singulos qui ei super hiis predictis in quocumque modo presutierint publice vel occulte excommunicationis sententia innodamus. pro christianis eisdem ecclesie et aliis undecumque et cuiuscumque conditionis extiterint: qui tenerent in aliquo eorum ecclesie. Si in virtute obediencie vel salutaria eius mandata observent. et de iuribus ecclesie predictae debitis eidem obediant tanquam rectori suo plenarie respondeant. Ratas et firmas habentes sententias quas ite pre. expresserit aut aliter iusserit implent in rebelles. In cuius rei etc.

Confirmatio beneficii auctoritate apostolica.

Gregorius mis. etc. Discreto viro etc. litteras sanctissimi patris

epistolarum

domini pape non visitatas non cancellatas non corruptas nec in aliqua parte sui lesas recepinus in hac forma etc. Volentes itaque ut teneamus mandatis apostolicis in omnibus obedire cum aliquo canonicum non obstat quod provisio nem tibi faciendam pro prestimoniis super predictis impediatur auctoritate domini pape qua fungimur in hac parte prestimonium que sunt talis ecclesie vacantia per mortem B. canonici tibi conferimus et per nostrum pilleum investimus prestimonialiter de eisdem reservata nihilominus potestate providendi pinguius de prestimoniis si fin tenore predictarum litterarum de his que tibi contulimus non fuerit plene provisum contradictores vero et rebelles si qui fuerint excommunicationis sententia incurrisse promulgando decernimus. In cuius rei etc.

In eundem modum vel quasi.

Nicolaus mis. etc. Discetis etc. litteras domini pape recipimus in hunc modum etc. volentes itaque ut teneamus mandatis apostolicis obedire fin tenore predictarum litterarum et de clerico prestimonium talis ecclesie talis dyoce. vacantia per mortem talis canonici prestimus ipsi quoque per biretum nostrum prestimonialiter investimus. de eisdem nobis nihilominus etc. Substantes in eius rei executione. N. cui quantum in hoc non tamen totum committimus vices nostras: qua fungimur vobis auctoritate etc. Man. quod eundem vel procuratorem suum eius nomine in corporalem possessionem predictorum prestimoniorum iuxta mandatum apostolici tenorem inducatis et defendatis inductam. ita tamen quod ad executionem predicta omnes vos ad vestrum alterum non expectet contradictores etc. In cuius rei etc.

Qualiter episcopus committat vices
suas canonico vt absoluet clericum fm
lras penitentiarij dñi pape.

Gregorius mis.

rc. Noueritis nos religiosi vi
ri domini pape penitentiarij recepisse lit
teras in hac forma. Vnde. Quo cir
ca auctoritate predictar vobis precipi
mus. An. q. consideratis diligenter
circumstantijs vniuersis in dictis litteris
precedendis. a prefatis excommunicationi
bus sententijs absoluantis et cum eorundem
super regularitate contracta dispensatis
prout in prefatis litteris domini pape
plenius continetur.

Littere citatorie auctoritate domini
pape.

Petrus misera. rc. Noueritis
nos a sanctissimo patre summo
pontifici recepisse litteras in hac forma.

An. rc. ponendo totum tenorem litte
rarum: quo posito ita dices volentes ma
dam apostolicum exequi reuerenter.
qua fungimur vobis auctoritate. Vnde.
q. per te vel per ydoneum responsalem
vñ. die post receptionem presentium que
terminum a nobis editum p termino per
empf. assignamus apud talem locum no
stro te conspectui repñtes dicto. An. in
iudicio respondurus. alioquin pcedem?
in causa put exigent ordo iuris. q. si p
dictis terminus in diem caderet feria
ta sequentem diem non feriatam tibi perem
pto assignamus.

Qualiter procedatur contra contu
macies fm auctoritatem apostolicam.

Iohannes mi

se. rc. Cum aut. nobis a dño
papa. S. tali die coram nobis littere
nostre citari fecerimus. Idem mandato
nostro deducto penitus in contemptum

certo sibi termino pempf. assignato ve
nire neglexerit ppter quod ipsum contra
macem eius exigente malicia per prese
tes decernimus cum excommunicationis
sententie subiaccere. Quocirca ne idem p
modum de sua contumacia reporter. quia ni
hil humilitas pdesse videtur si contem
ptus contumacibus non obesset. Discre
tioni tue qua fungimur auctoritate sub
excommunicationis pena precipiendo. An. q. sin
gulis diebus dominicis et festiuis pul
satis campanis et candelis accensis. ve
nientes coram populo excommunicationis vin
culo innodatum donec sue culpe inobe
dientiam recognoscat et de predicta contu
macia satisfecerit vt tenetur. Si autem
mandatum nostrum neglexeris quod non
credimus adimplere. te in scriptis exco
municationis vinculo innodamus.

Datum rc.

Quando episcopus committit vices
suas archidiacono fm auctoritatem ap
postolicam.

Iohannes mi

se. rc. Noueritis nos a dño
papa recepisse lras sub hac forma. Et
Cum igitur varijs et diuersis negocijs im
pediti cognitioni et decisioni ipsius cause in
teresse non possumus de vestra prudentia et
solicitudine plurimum confidentes sup ipsi
us cause cognitione et decisione tenore pre
sentium vobis integre diffinitiva sententia reser
uata committimus vices nostras. In cuius rei
rc. Nota q. aliqui committunt sola cause co
gnitio vsq. ad diffinitiuam. et tunc dices
presentium vobis auct. committunt vices nostras
in eadem nobis diffinitiva sententia reseruata.
Item nota q. huiusmodi commissio vel subdele
gatio aliqui fit p publicum instrumentum.

Qualiter episcopus scribit dño papa cum ap
pellatum est in causa sibi commissa.

Ancientissimo in xpo patria dño
dño S. sacrosancte romane ec-
clesie summo pontifici. **A.** lig-
indignus epus se ipsum ad pedū oscu-
la beatorū. **A.** sanctitate vestra recepi li-
teras in hac forma. **O.** rē. Cum ad ex-
ecutionem mandati vestri humiliter et
deuote procedēs ptes easdē corā me fe-
cerim legitime euocari. **I**dem **B.** cau-
se pcessu sub hac forma vestram auidē-
tiam appellauit coram vobis dño rē. po-
nento appellationem scdm formam si
expedit cōmunicato consilio sapientū
ipsi appellationi non duxi aliquaten⁹ de-
ferendum. nec ipsum tamē ab examine
vestri iudiciū reuocauit. precepti tamē ei-
dem qd vltq ad triginta dies bis littere
vestro se conspectui repñtaret. **I**n cui⁹
ius rei rē. **D**atum rē.

Prohemium sup gratijs faciendis

Iudices persona

rum attendimus merita cui⁹ aliquis gra-
tiam exigit. **N**ec sanis sit grāe dum iudi-
gnus intenditur nec pro bis responde-
re eis pro meritis gratia denegatur. **I**l-
lis siquidē qui merentur est dextra porri-
genda digna retributiōe meritorū vt sic
merita honestatis pbitantq extollant.
p pgrue retributiōis premiū vt et plura
litas magnificetur meritorū. **U**nde asseri-
bi cupientibus milicie clericali libenter
facim⁹ de bonis ecclesiasticis pvideret ex
hoc diuinū officiu arduus amplectētes
que dei sunt auidius exequātur. **H**inc
est rē.

Is qui dant sancta opera vt cleri-
cali ordine dño famulentur debz
et merito de bonis ecclesiasticis prouide-
ri vt ab eo stipendia vite suscipiant cui⁹
obsequijs mancipantur. **H**inc est rē.

Cupientibus disciplinis scolasticis
informari libenter gratiam im-
partimur. vt per eam studio auidius in-
sistentes consequantur facilius quod in-
tendunt. **C**um igitur dilectus noster ta-
lis cupiat sicut asserit disciplinis scola-
sticis informari. **N**os desiderium ei⁹ fa-
uore beniuolo prosequentes. **M**anda-
mus quatenus. rē.

Incipit tractatus notariatus.

Tractaturi de

arte notarie siue notariatus.
Primo videndum ē quid
sit ars notarie. **S**ecundo quid sit nota-
rius et quot modis nūcupetur et qualis
esse debeat. **T**ercio quot sint partes pri-
cipales artis h⁹ notarie. **A**d primum re-
spondetur qd ars notarie siue notariatus
est aliqua scribendi et dictandi peritiā
per quam fragilitatis humane negocia
publice et autentice notantur. **E**t quia si
omnis scriptura notarij autentica est. s-
dumtaxat illa que in publicam et auten-
ticam redigitur formam. **E**t dicitur no-
taria a noto as are. quia in notas acta d-
bent redigi. **U**nd in aliquibus locis ro-
gationes appellantur note. quia sunt no-
te instrumentorum: que etiam ideo vo-
cantur rogationes eo qd illas rogatur ta-
bellio scribere et ex illis rogatur facere i-
strumentum. **D**icuntur autem protho-
colla a prothos quod est primum et col-
latio id est prima collatio. **C**onferunt ei

primo partes quid facere velint et ex illa collatione fit protocollo sine tagato. **P**ro secundo sciendum quod notarius est persona publica officium tabellionatus gerens auctoritate principis vel apostolice aut alterius ad id potestatem dandi habentis. Ad cuius fidei recurritur publice ut ea scribat et ad perbenam memoriam redigat per quibus debite fuerit requisitus et rogatus. **D**icitur etiam tabellio a tabula quia olim veteres solebant notare in tabulis. ideo tabelliones appellabantur quod nomen habent adhuc in iure civili. **C. de tabel. et scri. l. x.** **D**icitur etiam servus publicus non quod vere sit servus. sed quia eius officium ad publicam utilitatem est adinventum. **D**icitur etiam liberrimus quod sicut libra omnia equaliter et iuste ponderat et ostendere debet mensuram regulatam et consuetam ita notarius singula sibi commissa iuste liberare et fideliter sine fraude conscribere et in publicam formam redigere debet et tenetur. **D**icitur quandoque secretarius. quia scripturas suas debet in secretis suis cave servare et custodire. ut in glo. c. ad audiendam. de prescrip. **D**icitur etiam scriba a scribendo. **N**otarius insuper debet esse homo liber non colonarie conditionis alterius necessitati non attractus masculus sane mentis videns et audiens integre fame huius plenam notitiam artis notarie. **N**otandum tertio quod officium notariatus principalissime consistit circa tria. **P**rimo circa contractus. **S**ecundo circa ultimas voluntates et testamenta. **T**ercio circa instrumentorum conscriptionem. ut ergo distinctius infra dicenda memorie poterint commendari cuiuslibet parti principalia sua annexentur capitula. **P**rima igitur pars notariatus que consistit circa contractus habebit octo capitula. **I**n primo dicitur quid sit contractus. **I**n se-

cundo de divisione contractuum. **I**n tertio quot et que in contractibus exigantur. **I**n quarto occasione quare personarum contractus vincuntur. **I**n quinto occasione quare rerum contractus infirmantur. **I**n sexto qualiter contractus oriuntur ex obligationis divisionibus. **I**n septimo de contrahentium pactis et ipsorum pactorum divisionibus et quando pena posita pactis exigi poterit quando non. **I**n octavo de quibusdam renuntiacionibus beneficiorum seu defensionibus in contractibus apponendis seu apponendis. **S**ecunda pars notariatus officii que consistit circa testamenta et ultimas voluntates novem habet capitula. **I**n primo dicitur quid sit testamentum et de eius divisione. et quem modum servare debeat faciendo testamentum in scriptis vel nuncupatum testamentum. **I**n secundo de his qui testari non possunt. **I**n tertio que requirantur ad testamentum et quot testes sint necessarii et quot requirantur testes in codicillis. **I**n quarto differentia inter testamentum et codicillum. et in quibus casibus posterius testamentum non tollet prius. **I**n quinto de institutionibus et quibus modis fieri solet et que persone institui possunt et que non. et qualiter fiat institutio. et in quot partibus hereditas dividatur. **I**n sexto de substitutionibus et earum divisionibus. **I**n septimo de legatis in testamento. **I**n octavo de successione ab intestato cum declaratione arbitri consanguinitatis et affinitatis premissis. **I**n nono in quibus casibus pater possit filios exheredare et e contra. in quibus casibus pater possit exheredare pateres. **T**ercia pars principalis officii notarii que consistit circa instrumentorum perfectionem quatuor habet capitula. **I**n primo ostenditur definitio instrumenti cum ipsius divisione. **I**n quarto dicitur prout debeat instrumentum. **I**n quarto dicitur prout debeat instrumentum. **I**n quarto dicitur prout debeat instrumentum. **I**n quarto dicitur prout debeat instrumentum.

Conversio

de quibusdam instrumentorum formis cum
eorundem declarationibus? Et ita prius tracta-
tis omnibus premissis expediat sub tria
membrorum distinctione in nomine scilicet trinitatis
suum habebit finem. **Ca. i.**

Nota finem Bald. in l. labeo. §. contracto. ff. de ver. sig. Contra-
ctus proprie dictus est qui ultro
citroque. i. binde ex utraque parte ori-
tur obligatio ut in pactum emptoris lo-
cationis venditionis conductionis et sic de
alijs. Improprie autem pactus est qui
vna partium constituit obligatur ut in con-
tractu donacionis. ubi solum donans obliga-
tur ad traditionem rei donate p. l. si nois.
C. de dona. immo absenti fit donatio p.
l. nec ambigi. C. e. t. Similiter est in mu-
tuo ubi recipiens solus obligatur ad re-
stituendum ut l. si. ff. si certum per-
tinet. Improprie autem dicitur con-
tractus qui ex nulla parte oritur obligatio
sed liberatio ut fit in transactione ex nudo
pacto facta. Similiter fit liberatio per
ceptionem p. hoc in l. siue apud acta
C. de transac. Valet ergo ista distinctio
ut cum loquitur statutu de contractibus in-
telligendum est de pactibus proprie dictis. Nam
verba statutorum proprie sunt intelligenda
ut l. i. §. in re igitur dubia. ff. de exerci-
tio. acc. et ff. de le. §. non aliter. Est igitur
contractus proprie dictus vel plurium in
idem consensus. de hoc per archidiaconum.
in glo. c. Romana. de foro compe. li. vi.
Quanto tam ex pacto nascitur obligatio
tunc non est nomen iuris sed est nomen
facti quanto non oritur obligatio ut in di-
cta l. labeo. Capitulum etiam quantoque pro
omni pacto seu quacumque conventionem.
seu quasi pactum in istis. et sic in suo ge-
nerali nomine contractus prolatum con-
tinet tam innominatos quam nominatos
contractus. ut in glo. super verbo suo no-
mine. in l. i. iurisgen. ff. de pac. Et qualiter

Contractus

contractus oriatur ex obligationibus et
obligationes ex contractu infra patebit.

Capitulum. ij.

Contractuum

Contractuum alij nominati. alij innominati.
Nominati sunt contractus emptionis lo-
cationis venditionis conductionis con-
modati depositi mandati et c. Qui ideo
nominati dicuntur eo quod nunquam aliquando
dictorum vocabulorum alteri suam signi-
ficationem tribuit. Et quod nomen ita stri-
cte attributum est illi quod alteri pactum
accommodari non potest. ut emptio et ven-
ditio non possunt dici accommodatum nec
econtra. Innominati contractus dicun-
tur do ut des. facio ut facias. do ut faci-
as. facio ut des. Exemplum primi ut fit
in permutatione. do tibi domum meam
ut des mihi piscinam meam. Exemplum se-
cundi promitto tibi facere instrumentum
vel scribere decretales ut promittas mi-
hi edificare piscinam. Exemplum terti-
um do tibi tunicam ut tu promittas mihi scri-
bere sermonem. Exemplum quarti promitto
te informatum artem valandi ut des mi-
hi duos florenos tenentes. Et ideo di-
cuntur innominati. quia eorum nomina sunt
ita vaga quod alijs nominatis contractibus pos-
sunt accommodari. unde do ut des. potest
accommodari emptioni et venditioni. Ven-
ditor enim dat rem ut emptor det pretium.
Item do ut facias potest accommodari lo-
cationi et conductioni. quia conductor dat
mercedem seu pensionem eo quod locator
sibi prestat licentiam utendi. Magis inno-
minati contractus dicuntur pacta: que
ideo magis dicuntur innominati eo quod eo-
rum nomina accommodari possunt contrac-
tibus nominatis et innominatis. quia pactum
est adeo nomen generale ut omnibus con-
tractibus potest accommodari. quia omnia

complectitur que sunt causa obligatio
nis p[er]trahende vel tollende **Ca. iij.**

De diffini

Anionibus et diuisionibus contra
etiam. restat nunc videre quot et quae exi
gantur in contrahendis et ex quibus p[er]tineat
Sed quoniam contractus constant ex tri
bus. scilicet personis rebus et eorum de diuisi
onibus. Et quedam persone se in p[er]trac
tu obligare possunt. quedam autem contra
ctum reddunt inutilem. **E**rgo
sex diuisiones personarum. Prima homi
nes aut masculi sunt. aut femine. aut her
mofrodite. Masculi sunt qui regunt et
gignunt. Femine que patiuntur concipi
unt et pariunt. Hermofrodite sunt qui
habent utrumque sexum. Sed quicumque
sexus in eis magis praeualeat et preualz
nominacionem ipsius tribuit. **A**lia
a diuisio personarum. alie sunt nate. alie
nascuntur. Nate sunt que ab utero matris
separate sunt et redierunt in lucem. Nasci
turse que conceptae adbuclunt in utero ma
tris. **T**ercia diuisio omnis homo. aut li
ber est. aut seruus. Seruus est qui na
scitur ex ancillis nostris vel qui capitur
ad hostium potestatem. qui alio modo
mancipia dicuntur quasi manu capta.
Sed si capiatur in guerra duarum ciuita
tum. quod talis per hoc non efficitur seruus.
si alias tempe captiuitatis fuit liber. **C**a
sus in. l. cum cognatis. **C.** de ingenuis et
manumissis. Item seruus est qui maior. xx
annis ad precium percipiendum. vel alio
iusto titulo alie nati alicuius lucri vel co
moditatis causa non ignarus sue condi
tionis se vendidit vel ut precium perci
peret. Sunt etiam alie multe diuisiones
seruorum de quibus nihil ad presens.
Liberi autem dicuntur nati de liberis pa
renibus vel saltem de libera matre. quia
liberi sequuntur conditionem matris et non

patris. **C.** de rei venditi. l. parti. **Q**uar
ta diuisio liberorum. alij sunt ingenui. alij
libertini. Ingenui sunt qui cum nati statim
sunt liberi siue nascuntur ex duobus inge
nuis. siue ex duobus libertinis. siue ex
vno ingenuo et vno libertino. Unde si
quis nascatur ex matre libera et patre ser
uo ingenuus et liber est. Libertini sunt
qui ex magna seruitute iusta de causa manu
missi sunt ut insti. de liberti. per totum. et
quot modis fiat eorum manumissio et quo
tuplex sit status eorum habetur insti.
de liberti. §. ult. **Q**uinta diuisio per
sonarum. alie sunt sui iuris. alie alieni iuris.
Sui iuris sunt libere persone patres ma
tres et famuli seu filij qui facti sunt sui iu
ris per mortem parentum vel per emancipati
onem vel alio legitimo modo. Alieni iu
ris sunt serui. Item filij familias qui ex nup
tibus iustis p[er]creati sunt. siue obtineant pri
mum locum filiorum. scilicet qui sunt nati ex uxore
nostris siue vltiorum ut nepotes prone
ptes. Et sic ceteri ex masculino sexu descen
dentes. Item cum omnes homines sint vel
fuerint filij. sit de illis alia diuisio vicz.
Filiorum alij naturales et legitimi. alij les
gitimi tantum. alij nec legitimi nec natu
rales. Legitimi et naturales sunt qui p[er]
creantur ex legitimo matrimonio. Legiti
mi tantum sunt adoptiui. Naturales
tantum sunt qui nati sunt ex concubina
unico et indubitato affectu conducti.
Nec legitimi nec naturales sunt spurij
ex incestuoso coitu nati. **A**lia diuisi
o septima omnes persone aut sunt legiti
me etatis. aut non. Legitima etas est
a. xvj. annis supra. Et huius etatis ho
mines dicuntur maiores. Non legiti
ma etas est a. xvj. annis infra. Et huius
etatis homines dicuntur minores. Et
horum minorum alij dicuntur puberes
alij impuberes. Puberes sunt a. xviij. a
nis supra masculi scilicet ab an. xij. sup. Et

Impedimēta

hi etiam dicuntur adulti et adoleſcentes. Impuberes sunt masculi minores. xiiij. annis. et femine minores. xij. annis. et vocantur pueri et puellae. Et si patres non habent vocantur pupilli et pupillae. Horum impuberum alie sunt infantes. Et hi sunt a die natiuitatis masculi et femine vsq; ad septimum annum. Alie sunt prime infantie et hi sunt a. vii. an. supra femine ad. ix. annos. vsq; ad. xi. annos et medium. Abinde vero supra dicunt masculi vsq; ad decimumquartum annum. femine vsq; ad duodecimum proxime pubertati. Et hec de personarum diuisionibus sufficiant.

Capitulum. iij.

Dictum est in capitulo precedenti de personis et earum diuisionibus. Restat nunc videre que persone contrahendo se possint obligare et que non. vt inferius apparebit. Sunt autem quedam ex illis que tractum vitiant ratione etatis vt infans et maior infans et proximus pubertati. vt puberes. Quedam ratione conditionis vt filius familias et seruus. Quedam ratione morbi vt mutus furiosus et surdus. Quedam ratione delicti vt prodigus hereticus apostata et committens crimē lese maiestatis de quibus omnibus aliter quid per ordinem dicetur. Infans enim minor. vii. annis. nec civiliter nec naturaliter obligatur. nec alios sibi obligare potest. sed maior infans tenetur tantum de sponsalicijs contrahibus et non d' alio. Proximus pubertati aut habet tutorem vel non. Si habet tutorem et contrahit sine ipso tutore nec civiliter nec naturaliter obligatur. Si autē cum ipso obligatur licet si deceptus fuerit possit restituere

contrahendi

ut vt infra patebit de beneficio minorum sed si careat tutore obligatur naturaliter tantum et non civiliter. Et sola naturalis obligatio de iure civili inefficax est ad agendum recte sicut ex nudo pacto non datur actio de iure civili. ff. de pactis. in. l. i. iur. gentium. §. si cum nulla. et. C. de pactis. l. legem. De casibus tamen ubi ex nudo pacto datur actio vide glo. in l. i. §. actio. §. sed in personam. Est et alius casus in lege conuentione. C. de pactis. De iure autem canonico peccant mortaliter recedentes a pactis alias licitis. extra de pactis. c. i. et. xxij. q. i. predicandum. Sunt tamen duo casus in quibus contrahens non habens tutorem civiliter et naturaliter obligatur. Primo ex contractu quo factus est locupletior. Secundo si contrahendo dolum commisit. Quia tunc tenetur in solidum. Puber et masculus maior. xiiij. et femina. xij. sed uterque minor. xxv. annis siue paterfamilias siue filiusfamilias sic tenetur de omni contractu inito cum predecessore suo. et ex contractu facto cum tutore de iure nisi si in duobus casibus. primo cuius graue damnum passus sit. i. maius dimidio iusti precij vel fraudis consilij intercessit. i. dolose sit deceptus a tutore. In illis duobus casibus non tenetur de contractu inito cum tutore. De his que gesta sunt cum ipso pubere siue adulto distinguuntur. aut quia habuit curatorem vel non. si habet non obligatur sine curatoris auctoritate. sed si non habet obligatur ipse adultus civiliter et naturaliter. per. l. si curatorem. C. de in inte. res. minorum. xxv. annis. Verumtamen si deceptus est etiam pro modico damno id est minus dimidio iusti precij dūmodo non sit ita minimum quod preiudicet maiori rei. vel summe restitutionis in integrum beneficiū petere potest. vt i. dicet

Impedimenta

de beneficio minor. sed tamen ad hoc ut minor restituat: debet se probare minorem et deceptum. quod non eo ipso quod deceptus est minor intelligitur. Fallit tamen in quibus casibus de quibus minor de initio contractum ab eo non restituitur etiam si probaverit se deceptum. **P**rimus casus est quando mutat statum. id est vendendo se ad precium vel ad lucrum participandum. Secundus casus si maiori rei vel summe preiudicium generet. id est si perit se restituere in minima parte in qua dicit se deceptum. et melius est quod recipiat damnum in illa minima parte quam totum contractum infringere. Tercius casus si minor contra iure usus sit. ubi gratia. ut quia adiuit hereditatem locupletem vel emit servum necessarium. et postea nactus res perit vel servus mortuus est. Nam non eventus damni sed inconsulta facultas prebet restitutionem. ut dicitur non videntur. **E**t de integ. resti. minor. xxv. annis. Item quarto si dolum commiserit. ut dicitur si his. **E**t si minor maiorem se dixerat. quod deceptus et non decipiendum iura subueniunt. Quinto si corporaliter iuravit se non perire venturum occasione minoris etatis et sponte prestidit. ut in auten. sacra. puber. **E**t si adversus venditionem. Item si iuravit per deum vinum verboten non restituitur nisi probet per ar. scripte. inserta. id est per instrumenta publica facta de die natiuitatis sue. Sed si vellet probare per testes non audiret. **C**onfinitur ingenium fore. quod sufficiens non probat per testes. sed quod per testes et instrumenta ut dicitur l. i. **E**t de testi. Item filius subiectus potestati patris aut vel proavi. si cum eo vel eis contrahit civiliter non obligatur. quod iuris interpretatione eadem est persona patris et filii. ut dicitur l. si. **E**t de im. pub. et alijs substitutionibus nisi de castrensi. quod in tali tanquam paterfamilias habetur

contrahendi

Si tamen cum alio quocumque contraxerit naturaliter et civiliter obligatur. beneficio tamen restitutionis sibi salvo. non tamen permittitur rem patris obligare sine ipsius consensu. nec etiam paciscendo patris conditionem potest recipere vel actionem patri competentem tollere sine ipsius mandato. ut dicitur **E**t de pac. l. filius. **C**onfinitur casus in l. non solum. ff. solu. matrimo. et l. cum maritu. **E**t de sol. et libera. Item alios casus speciales ubi exprimitur speciale mandatum. enumerat glossa in c. qui ad agendum. de procura. li. vi. Nota servus cum domino civiliter non obligatur. sed cum extraneo pacisci potest domino acquirendo. quod ex persona domini habet ius stipulandi. alij vero efficaciter non obligatur. sed ex eius contractu dominus convenitur de peculio servi. vel de eo quod in rem domini versum est. vel quod iussu ipsius factum est. Fallit tamen in tribus casibus in quibus dominus de peculio servi non tenetur. **P**rimus cum servus non donat. Item cum roget. Item cum fideiubet extra causam pecunie. Item furiosus vel mente capillus. tempore furoris contrahere non potest. quia contractus non possunt fieri sine consensu. modo expresse vel tacite consentire non potest. Verum tamen si contrahit mente recepta. vel cum habuerit lucida intervalla. contractus cum eo initus valet. Nam sordus et qui huiusmodi morbis naturaliter laborat. contrahere non possunt. quia stipulatio habet fieri per interrogationem et responsum. et is qui stipulatur verba interrogantis et contra audire debet. Prodigus cui bona sunt interdicta non obligatur. Similiter hereticus apostata. et committens crimen lese maiestatis non possunt contrahere. quod his personis interdicta est a lege facultas contrahendi de

Impedimenta

quibus latius infra de testamentis dicitur. Ceterum licet mulier non sit de predictis octo personis que se obligare non possunt. et licet regulariter se suo nomine obligare possit. in fideiussione tamen per alios non obligatur. sed iuuat beneficio senatusconsulti fulius velleiani. de quo beneficio infra specialiter patebit.

Capitulum. v.

Utrum de perso

nis que reddunt contractum inutilem videndum est de rebus: quarum occasione contractus redduntur inutiles. Res quedam sunt iure prohibite alienari. quedam vero natura. Iure prohibita est alienatio predicti minoris. id est impuberis et omnium rerum ipsius minoris que seruando seruari possunt. ut auri argenti gemmarum et omnium aliarum rerum temporis perititate de facili non perituras. nisi eas interueniant que de iuris solennitate in alienatione rei minoris debent interuenire. scilicet ut fiat talis alienatio ob eos alienum. ut soluat debiti creditori ipsum minorem urgenti. vel si usufructus noleat grauaretur. Secundo ut fiat auctoritate tutoris. Tercio ut interueniat iudicis decretum: quod decretum cum magna et matura deliberatione iudicis debet interponi. Nota tamen quod aliquando predictum minoris etiam sine decreto iudicis potest alienari. videlicet quando defunctus ex cuius bonis illud predictum peruenit ad minorem hoc in ultima voluntate iussit. vel si minor illud a principe impetrauit. Alio modo res que seruando seruari non possunt. ut sunt vestes carnes frumenta vinum oleum farra et similia. et animalia superuacua vendi possunt a tutoribus sine iudicis decreto. et hic appellatione predicti intelliguntur tam predia urbana quam rustica. Item prohibita est alienatio filiofamilias rerum que obveniunt filio ex aduenticio pe-

contrahendi

culio. Et dicitur aduentitium peculium quod venit filiofamilias ex successione matris vel alterius sibi coniuncti per lineam maternam vel eius prospera fortuna. et ex substantia patris vel eius contemplatione: quod etiam a filio non potest alienari. nisi patre consentiente cum ipsius peculii aduenticii proprietatem sit filij et usus fructus patris. Peculium perfectum dicitur quod obuenit filio ex substantia patris. De castrense autem peculio potest filiofamilias tam cum patre quam cum quocumque alio contrahere et pacisci. quod filius alius peculij plenus est dominus. et dicitur castrense peculium: quod filius acquirit in castro per militiam suam. quasi autem castrense dicitur quasi militare: quod acquirit filiofamilias ut aduocat. magister. vel medicus. aut ex quacumque sua arte vel officio suo de hoc plene insinuat. per quas personas nobis obligatio acquiritur. Item prohibita est alienatio fundi totalis inestimati dati in dotem. per legem maritum. Et de fundo tota. quod si existimatus est non dicitur totalis sed emptius. Et hic fundus totalis neque ab uxore neque a viro etiam consentiente vel iurante uxore alienari debet quod lex prohibet. permittit tamen ipsius alienatio ex necessitate contingente. ut quando mulier dedit in totam portionem fundi qui indiuisus est et inestimatus. et maritus puocatur ad diuisionem a socio fundi. tunc enim et ex necessitate videtur alienare cum puocatus fuerit. secus cum ipse puocaret. et ita intelligitur dicta lex mariti. Item alienatio est necessaria quando maritus noluit cauere vicino suo de damno infecto cui totale predium minabatur ruinam. et ob hoc vicinus est missus in possessionem ex primo et secundo decreto. Item alienatio fit si mulieri expediat quod fundus conuertatur in pecuniam. ut quia vxor

Impedimenta

illum vendit pro redimendo viro. filia pro alendo patre et soror pro alendo fratre laborantibus inopia. Item fit alienatio fundi totalis. quando loco ipsius alium fundum maritus accipit in dote. Item prohibita est alienatio illius rei quam testator in ultima sua voluntate prohibuit alienari et eam expressit quare noluit alienari. vel si persona apparet occasione cuius prohibita est alienatio. Item prohibita est alienatio rei lingiose Res d cuius penatione lingium mouetur vel questio seu causa inter petentem et possessorem. Fit autem lingiosa res in continenti oblato libello. et huius lingiosae rei prohibita est alienatio adeo: quod magne sunt danti et recipienti rem lingiosam impositae pene. Etiam ille qui accepit eam emptionis vel donationis seu quocumque alio titulo sine tractatu. siquidem sciebat rem lingiosam cogitur rem reddere et nihilominus priuatur precio. ille vero qui alienauit precium quod recepit cogitur prestare fisco et tantum de suo. Si autem qui accepit ignorauit rem lingiosam cogitur reddere et restituere sibi precio a venditore qui venditor tantundem dabit emptori de suo et fisco. emptori tertiam partem. quia eum recepit. duas vero partes dabit fisco. Et haec pena locum habet etiam in donatione rei lingiose. ut facta vera estimatione rei puniatur utique ut dictum est in precio. In certis tamen casibus permittit lex rem lingiosam alienari ut causa dotis vel donationis propter nuptias transactionis vel divisionis hereditatis. ut habetur in l. censemus. C. de lingiosis. Item propter permittit alienationem illius rei pro impensis in funere defuncti. pro solutione debiti. et pro cibariis familie. Et ff. de pen. bere. l. diuus pius rescripsit in. §. causa autem. v. nam funeris grana. Item

contrahendi

nota inutilis est contractus si quis suam rem pure stipuletur vel emat. Secus vero si sub conditione emat. quia in euentu conditionis valebit emptio. prout si emat et res defuerit esse sua. quia tunc adueniente conditione tenetur rem emere et ei dare. alioquin estimatio rei dare debet. Valet tamen emptio rei propter ratione possessionis: quam emptor non habet. vel ratione alterius iuris sibi emptori deficientis in sua re. Aliene tamen rei venditio permixta est in preiudicium venditoris non autem ementis. Et tamen distinguo hic de emptione. aut effi emptor sciens alienam rem emit. aut ignorans: si sciens rem alienam emit iterum distinguatur. quia aut sibi fuit cautum de evictione aut non. si non fuit cautum. non potest agere contra venditorem. imo precium datum perdit per. l. si fundum C. de evict. Si autem sibi fuit cautum per promissionem stipulatione vallata tunc tenetur venditor emptori ad pretii restitutionem et ad omne id quod promissum erat per stipulationem siue sit duplum siue triplum et etiam ad interesse Si autem ignorans emit rem alienam et fuit sibi cautum tunc est. si non fuit sibi cautum agere contra venditorem ad precium et ad interesse ad duplum siue triplum aut simplum. prout natura contractus exigit per. l. non dubitatur. C. de evict. Valius tamen est singularis in l. vl. §. emptor. C. l. communia de legatis ubi quis emit rem alienam etiam sciens que mandata sunt restitui per fideicommissum re tali evicta nihilominus recipiabit precium. Item nota rei alienae prohibita est obligatio vel impignoratatio sine consensu illius cuius est. Et creditor qui alienam rem in pignus accepit non habet in ea ius pignoris vel hypothecae. quia debitor illo pignore vel

Impedimenta

alia re aliena debita constituere non potest. eo quod nemo plus iuris in alium transferre potest quam ipse habeat. in regula: nemo plus iuris de regu. iur. lib. vi. **P**icitur autem pignus proprie res mobilis que pignori datur creditori. et datur ei possessio illius rei. ubi autem non transsit possessio in creditorem dicitur hypotheca. **I**tem inutilis est stipulatio super rebus que in rerum natura non sunt nec fuerunt. vel si stipuletur quis biocorum vel chymeram. **I**tem si quis stipuletur res impossibiles sibi dare ut solem lunam vel aureos montes. **I**tem si quis stipuletur rem que licet fuerit tamen modo non est. ut si quis stipuletur stichum mortuum non valet stipulatio. sed si ipsa precessit mortem. ut quia aliquis promisit dare stichum die statuto. sed fuit in mora. postea mortuus est stichus. tenetur ad estimationem stichi. eo quod fuit in mora. verum si quis stipuletur rem que non est sed futura speratur ratione rei videlicet stipulatio. ut si quis stipuletur futurum partum ancille vel futuros fructus. vel si quis emerit tactum chei ubi inest conditio. ut si quid capiat illud debeat. **I**tem prohibita est alienatio mancipii christiani in indeum. quia non licet iudeum possidere mancipium christiani. **I**tem prohibetur alienatio rerum que a commercio hominum sunt exemptae. ut sunt res sacre religiose et sancte. et que deo sunt dedicate. ut ecclesie. et liber homo. **S**unt namque res sacre que publice et non private per pontifices deo sunt dedicate ut ecclesie. **R**eligiose vero sunt sepulchra seu loca in que homines mortui inferuntur. **S**ancte sunt res ut muri et porte civitatis municipiorum et castrorum. adeo quod pena capitis imponitur violatoribus earum. ut si aliquis aliter ingreditur civitatem vel municipium quam

contrahendi

per portas. **P**ublice res sunt flumina portus maris. et etiam que dedicate sunt populo. ut stagnum stadium publica orbita. **E**st ergo inutilis contractus super rebus predictis. imo emptor qui scit res tales esse et emit perdit pretium et rem. **S**ed si ignorans a venditore sciente sibi copavit. tenetur venditor in id quod sua interest se deceptum non fuisse. verum fallit in superfluis vasis ec. que si debiti virgens iminet vendi possunt alijs venerabilibus locis vel contracta priuatis. **F**allit etiam in libero homine qui vendi et alienari potest si interueniunt ea que habent in. l. ij. **C.** de patribus que si. dista. nec est contra legem. qui filius. **C.** que res pig. da. pos. vel non. **E**t etiam res ec. prohibite sunt alienari nisi vergeat tale debitu quod ex mobilibus solui non possit. tunc enim debet primo in pignori creditori. ut ipse creditor tandem teneat eam quod de fructibus et de sorte sibi fuerit satisfactum. vel si non inueniatur qui rem pignori velit recipere. tunc recte totum coram episcopo debet iurare parte maiore parte ibidem seruientium ut debitu sit virgens et quod de mobilibus solui non potest. et hoc facto debet res subdassari et stare venale. xx. diebus. et plus offerenti debet. deinde res debet vendi cum consensu maioris partis ibi seruientium facta mentione de predictis omnibus solentariis. et hoc finit leges. **S**ecundum iura canonica vero venditio rei immobilis ec. etiam si solum interueniant ille solentariis que in emptorionis concessionibus. hoc modo est. ut si res valet. x. addatur undecima pars. et interueniat episcopi autoritas et capituli consensus. utili causa assignata si non inueniatur aptior modus debet dari emptori vel in solutu creditori adiecta undecima parte in pretio vniuersale estimationis rei no. in. l. sanximus. in autem. preterea. **C.** de sacrosan. ec.

Capitulum. vi.

Quoniam visum sit
de duobus ex quibus contractus
constat. scilicet personis et rebus. Restat
nunc videre de obligationibus. Est autem
obligatio iuris vinculum quo neces-
sitate astringimur alicuius solvendi rei
vel aliquid dandum vel faciendum sibi
nostre civitatis iura. ut in istis. de obli. in
principio. Obligationum alia naturalis
est. alia civilis est. alia naturalis et civilis
simul. Naturalis est que naturalem
equitatem continet. hac naturali solus
obligatione se obligat pupillus. puer
pubertati sine tutoris auctoritate non fa-
ctus locupletior nec dolum committens.
Item servus domino et cuilibet alteri
persone. Item filius patri in eius pote-
state existens et e contra. sed talis natu-
ralis obligatio inefficax est ad agendum.
Civilis obligatio est cum quis solenni-
tate iuris astrictus est. Et talis obligatio
ex sola dispositione legis procedit. ut cum
quis confessus est mutuo recepisse. x.
speciebus numerationis de quo mutuo
scriptura est facta post biennium tenetur
civiliter. licet pecunia non sit numerata.
sed naturalis equitas cum teneri non suat
det. Unde licet sibi ius civile taliter con-
fessus sit obligatus. naturalis tamen equi-
tas non vult ut solvat id quod non re-
cepit. sed quia potest infra biennium ex-
cipere de non numerata pecunia: quare si
non opposuerit tunc vult naturalis equi-
tas quod sibi imputetur. et tenetur naturali-
ter et civiliter. Patet ergo quod naturalis
obligatio per se seu civilis obligatio per
se ad agendum est efficax et inevitabilis.
Naturalis et civilis obligatio est ubi am-
bo concurrunt scilicet persona que de iure
contrahere potest et dispositio legis. et
hec efficax est ad agendum. Obligationes

naturalium et civilium simul. alia est
ex contractu. alia ex quasi contractu. alia
ex maleficio. alia ex quasi maleficio. Obliga-
tio ex contractu est que precio contra-
bitur. et que ex ipso precio et contractu
descendit. ut emptio venditio. locatio. pignus.
donatio. et huiusmodi. Et quasi ex contra-
ctu obligatio est. ut cum quis gerit alte-
rius negotium sine ipsius mandato ut
sunt tutor curator sine negotiorum gestor
et similes persone. Isti enim non con-
traxerunt cum illis: quorum negotia gesse-
runt. unde non tenentur ex contractu sed
quasi ex contractu. Ex maleficio: ut quasi
aliquis furtum rapinam vel iniuriam alii
cui fecit: tenetur ex maleficio. Ex quasi
autem maleficio est quando aliquis di-
recte non deliquit sed quasi. ut quando
ex domo sua quam inhabitat aliquid ef-
fusum est vel eiecit quod alteri nocuit.
ut in istis. de obli. que ex quasi maleficio
nascuntur. in prin. Contrahuntur autem
obligationes aliquando re. aliquando verbis.
aliquando litteris. aliquando consensu. Ex re con-
trahitur obligatio ut in mutuo commodato
deposito. similiter et in pignore et ceteris.
Ex re igitur mutuata tenetur quis ad simili-
lem rem reddendum. Ex re vero commo-
data deposita vel pignorat. tenetur quis
ad eandem rem restituendum. Pro
evidentiori intellectu obligationum est no-
tandum. quod res quedam nullum habent
usum. proprie loquendo. sicut pecunie que
solum sunt medium rerum que usum habent.
unde pecunie per hominum generis concordia
invenite sunt ad supplementum earum rerum
que per se hominum sunt necessarie. ut vult
Aristoteles. id est polli. et id pecunia proprie non potest
vendi emi vel locari nec produci. potest tamen
mutuari deponi et pignori dari. Quod ad sunt
res quare usus est ipsarum consumptio. sicut
vinum cerevisia panis caro. et licet de alijs
et ceteris non habent locari nec produci. potest tamen

Obligatio

em vendi deponi permutari et mutari.
Quedam vero sunt quarum usus potest separari a proprietate earum ipsis manentibus in esse. ut domus et alie possessiones scilicet equi, vestis etc. et tales emi possunt vendi et etiam locari. Alia autem supradicta non possunt locari: quia ex tali locatione nulla posset recipi utilitas. In his autem ultimis cum dominus stet penes locantem, usus autem penes conductorem licite potest de talibus accipi pensio pro locante. usus autem penes conductorem propter pensionem residet. Nam in rebus que usu sumuntur, si quis vellet seorsum computare usum a re violenter et naturam rei, ut si quis seorsum vellet vendere vinum, et seorsum usum vini, vel venderet id quod non est, vel eadem rem bis venderet: quod in rebus quibus usus a proprietate potest separari non cadit, unde in talibus potest utrumque seorsum concedi ut puta si esset qui alteri traderet dominium siue proprietatem domus, reservato sibi usu ad aliquod tempus vel e contra, cum quis concedit alicui usum domus reservato sibi domino et proprietate domus, licite potest accipere precium pro usu domus, ut ff. de locati, pro totum. Verbis pretrahitur obligatio per interrogationem precedentem et responsionem immediate subsequentem unde nisi interrogatio precedat responsionem non est obligatio, ut puta si iohannes ita stipuletur a petro, promittente mihi dare centum vel facere hoc, et petrus respondeat incontinenti est obligatio. Est autem stipulatio firma verborum exceptio qua quis aliquid se facturum daturumve promittit alteri super quo interrogatio dirigitur, et dicitur a stipulatore grece, id est firmum latine, vel dicitur a stipula, id est stipite descendens. Et socius pro socio potest stipulari, filius pro patre, servus pro domino, similiter frater pro fratre, procurator pro parte, curator pro adulto. Etis pretrahitur obligatio quando aliquis misit litteras

in contractu

ex causa mutui recipiendo decem vel viginti qui non recepit: sed fecit spem future numerationis, unde vigore illarum litterarum si infra biennium non excepit de non numerata pecunia, lapsa biennio tenetur civiliter et naturaliter ut supra dictum est. Consensu solo pretrahitur obligatio, ut in societate misit dato emptori, et veni, illa enim consensu solo pretrahuntur. Item pretrahitur aliqui obligatio pure, aliqui in die, aliqui sub conditione. Pure pretrahitur obligatio quando promittitur aliquid dari non appposito certo die vel conditione, ut dicendo, promitto tibi dare decem ex causa mutui, unde hoc pure debetur, id est incontinenti, sed non ita incontinenti quod prius non debeat expectari quoad numerum tenetur, vel tamen ut quomodo solui possunt. In die pretrahitur obligatio utpote promitto tibi dare decem hinc ad pascha, unde facta promissione incontinenti debitor factus sum, non tamen potest a me petere nisi adveniente die. Sub conditione fit obligatio utpote, promitto tibi dare decem si navis venerit ex asia, unde licet pendente conditione non oriatur obligatio vel actio, ea tamen secuta conditione est actio. Ceterarum stipulationes inutiles reddunt multis de causis. Aliqua ratione intervalli interpositi nisi modicum sit intervallum, unde certum est quod in stipulatione necessaria est interrogatio et responsio, ita neque mutus neque surdus neque infans stipulationem contrahere possunt, nec etiam absens quoniam ambo audire debent. Item inutilis est stipulatio ratione dissensus, ut si stipulor unum, et tu promittis aliud. Item redditus inutilis ratione conditionis impossibilis, ut si celum digito tengeris etc. Item si ex causa turpi descendit ut stipulor si sacrilegium adulterium vel homicidium. Item inutilis est si fiat promittens vel solvens. Item inutilis est ratione detractiois vel abiectiois, ut si stipulor pure et tu fides sub conditione. Item inutilis est ratione persone

apposite. ut si stipulor noie illius cuius mandatu nō habeo. nisi sit talis cui subiectus sum. ut puta fili? patri seru? dñs? et c. Vallet em tunc talis stipulatio et ex tali acquiritur patri actio. similiter et dñs si alteri qz dñs psonis nō potest quis stipulari nisi sua interfit. Tñ si stipulor alteri dare cui dare mea int'fit: tenet stipulatio ut si stipulor dari creditori meo vel pcuratori vel curatori aut tñtori vel similibus psonis. hz ex tali stipulatione solus ego agere possim et nō iste cui stipulatus sum dare. In casu tñ ex mea stipulatione agit iste cui dare pactus sum. ut si tñtor paciscat dare pupillo. vel curatori furioso. vel actor vniuersitati. Item si pcurator absens stipulatus est dare dñs tenet. vtz hz alteri stipulari vel pacisci nemo possit ut dictu ē. si tñ adijcit stipulationi pena: stipulatio pene vtz. ut si quis ita stipulet. pmitto mibi qd dabis bertoldo centum. et si nō dederis ei dabis mibi decem noie pene. Ultima stipulatio pene hz principalis nō teneat. Et qñ pena adiecta pactis exigi possit et qñ non habeat in. c. pxi.

Capitulum. vii.

No de contrac
tibus et pactis partibus et earum diuisionibus. Restat nunc videre de pactis contrahentium et ipsorum diuisionibus. Unde pactu est consensus duorum vel plurium in idē alteri ab altero paciscendum dandum vel faciendum. Attende ergo singula verba definitionis. pactus est solo consensu perficitur. ut in emp. et vend. et hoc ad vram stipulationis. in qua non solū consensus sed etiam verba necessaria sunt. qz hz fieri per interrogationem et rñsionem ut supra dictu est. Item necessariū est ut in pacto sint duo vel plures qui consentiant in idē dandum vel faciendum. Et sic differt a pol

licitatione. qz pollicitatio solius offerētis est pmissio. ut. l. pactum. ff. de polli. Et in idem et nō in eodem. et bñ. qz si ego et tu cōsentiamus qd sempromius sit lapis non est pactu. qz talis consensus nō obligat vnū alteri. nec est de dando vel faciundo. Dicitur etiam alteri ab altero. qz si cōsentiam? qd vnus nostrum det aliquid nicio. vel qd ticius det vni ex nobis non est pactum. ut. ff. de verbo. ob. l. stipulatio ista. in prin. Cum alteri stipulari vel pacisci quis non possit nisi eisdem obliget. nō autem obligatur regulariter aliquis negociuz alterius pmitendo. Dicitur autem pactum a pactōne id est a pace et actū. Nam si paciscimus ex diuersis et contrariis animorum moribus post multa variaqz dictamina in vnam consonantem deducimur sententia. ut. l. i. §. i. ff. e. n. vel dicitur pactu a palmarum percussione ut sepe fieri solet. Pactorum multe sunt pditiones de deseruientibus ad ppositū dumtaxat dicitur. Pactorum quedam sunt inutilia. quedā vñilia. Utilia pacta sunt que rōne resiliuntur. et eorum quedam rōne personarum. quedam rōne rerum. et quedā fm iuris ordinē fiūt. Est autem sciendum qd psonae que pactu faciunt oportet qd tales que sint se obligare possunt. et res etiam sint tales super quibus pactu fieri dicitur: que a iure non sint prohibite. et qd seruetur ordo iuris ut in prece. ca. supra. visum est de personis rebus et obli. Inutilia vñ sunt pacta que fiunt contra leges constitutiones et edita pretorum et in fraudem. Contra leges dicitur fieri pactum quando alienatur predium minoris sine decreto. ut. l. cum mancipi. et. l. non solum. et. l. nō est. et. l. et si his. Et de predijs vel alijs rebus minorum sine decreto alienandis vel non. Ut qñ alienat fundus totalis. ut in. l. i. Et de fundo tota. ptra pstitutionem

autem fit quando aduocatus paciscitur cum clientulo de quota parte litis habenda p suo solario per. l. cum quis aduocator. **C.** de postu. Contra edictū p̄toris fit ut si sciat pactū q̄ alicui liceat facere furtum vel homicidiū sine pena. imino scienter ei? crimen occultans socius efficitur criminis et pena principali punietur. **ut. l. c.** de his qui latrones vel aliorum criminū reos occultant. In fraudē autē fit pactū varijs modis. q̄ aut fit fraus de persona ad personam. aut de re ad re. aut de contractu ad p̄tractum alter. aut de p̄tractu ad p̄tractum eundem. aut de nomine ad nomē. aut d̄ facto ad factū. **De persona ad p̄sonā fit fraus.** utpote ego tutor l̄ curator. q̄ prohibeo aliquid emere de bōis pupilli vel adultū mei durante tutelae cura per. l. iij. ff. rem pupilli saluam fore. modo ego non emo p me sed per interpositam personam. ut p uxorem vel filium meum. vel enā extraneum nomine tui meo. **Publice tamē palam et bona fide p̄tres pupilli emere ut. l. cum ipse. C.** de contrahen. emp. et ven. et. l. si in emptione. §. tutor in glo. ff. e. ti. **Dere ad rem fit fraus.** quia cum prohibitum est mutare pecuniā filiofa. ego pecuniā nō mutuo sed aliam rem sibi do ut ipsa vendita utat̄ pecuniā. de p̄tractu ad contractū alter fit fraus. utpote vir et uxor p̄stante matrimonio prohibent̄ sibi donare. unde non donant s̄ donationis causa vendunt sibi inuicem. **De p̄tractu ad contractum eundem fit fraus.** utpote cum ut mutare? nicio pecuniā mulier eius vellet fideiuberi p eo ego d̄o e contra. ne mulier defraudet me mutua pecuniā mulieri. et nicio si de iussorē recepi. **De nomie ad nomen fit fraus.** ut si prohibet aliq̄s ne fiat in potestatem alicui? terre. et ipse facit se elij

gi non in potestatem. sed in defensores; cum tamen idem sit solo noie mutato. **De facto ad factū fit fraus.** ut vendidi tibi acillaz eo pacto ne prostitueres eā in lupanari. ad faciendum questum sui corporis. tu vero in lupanari nō posuisti eam. sed in cauponem vel tabernam q̄ ibi ministraret. quod tamē idem ē q̄tū ad effectum. **Item nota q̄ non solum predictis rationib? sed etiam alijs quibuscūq̄ occultis pacta reddunt̄ inutilia.** **Est enim pactum factum inter debitorē et creditorem ne liceat creditori pign? distrabere: quod non valet.** quia alias debitor incitaretur ad delinquendū. i. ad solutionem denegandam. **Secus si paciscaris de non repetendo depositum vel de non agendo de positi actione.** **Similiter si quis pactis sit ut ex causa depositi omne periculum p̄stet.** Nam talia pacta valent. **ut. l. iuregentium. §. si quis paciscatur. ff. de pact.** **De pigno.** obliga. notandum. q̄ si inter creditorē et debitorem interueniat pactum. ut si debitum non fuerit solutū termino statuto liceat creditori pignus distrabere valet. et si quid ultra illud quod sibi debetur ex pignore accipit: tenetur id creditori restituere. si vero minus debitor creditori tenetur ad supplementum per l. hypotecis. **C. de distracti. pigno.** **Si autem tale pactum non interuenit. tūc elapsō die solutionis debet creditor denunciare debitori ut luat pign? ut no. ex. l. creditor.** **Et habetur in. l. si in hoc. C. de distracti. pigno.** quod si non fecerit. tūc elapsis duobus annis iuxta patrie consuetudinē poterit creditor illud distrabere. **Item si fiat pactum in eos. ut si precium termino statuto debitor non soluat pignus sit creditoris nō valet per capitulum. significare. de pigno**

tribus. quia contra bonos mores et prohibitus a. l. per. l. primam. et ultimam. **C.** de pac. pigno. et l. commissoria. sed si fiat pactum si in infra certum tempus pretium non sit solutum quod tunc iure emptoris creditore possideat rem pignoratam iussio pretio extimanda valet. **Nam** talis dicitur venditio pignoralis. ff. e. l. si fundus. §. vlt. n. Admittitur tamen tale pactum in contractu venditionis si rem venditam emptor termino statuto non soluat res redeat ad venditorem per. l. qui ea. l. **C.** de pac. in empto. et vendi. et l. i. e. n. facit lex si super. **C.** de transac. Item pactum in quo quis generaliter in se suscipit casus fortuitos non valet et ratio ne quis generali vi verborum susciperet quod specialiter non esset suscepturus. Item pactum de morte ulteriori die reddenda non valet. **Ratio** quia danosis data est res et publice utilitati. Item pactum factum ut maritus damnetur uxori utiliter. i. quod commodum facere possit non valet. quia contra bonos mores. Item pactum factum in militem et eiusdem aduersarium quod miles possit esse procurator non valet quia contrarium publice utilitati eo quod milites scire debent arma et non iura. Item pactum quo quis expresse remittit iuramentum calumnie non valet. quia publice rei interest ut lites sine omni suspicionem procedant. Item pactum factum de precario non reuocando non valet. **Pactorum** quedam sunt vestita. quedam nuda. **Pacta** nuda sunt que non continent causam. Inutilis est alicuius rei traditio sine causa. Et etiam dicuntur nuda illa que non vestiuntur aliquo infra scriptorum sex vestimentorum. Et hec nuda pacta non sunt efficacia ad obligandum vel ad agendum licet profint ad defendendum quia nudum pactum regulariter non pa-

rit actionem sed exceptionem. **Pacta** autem vilia dicuntur quicquid vestita sex modis. scilicet re. verbis. litteris. consensu. coherencia contractus. et interuentu rei. **De** primis quatuor modis dictum est supra. in ca. vi. ubi dicebatur quot modis contraheretur obligatio. **De** quinto vero hoc est de coherencia contractus. **Exemplum** vendidi tibi domum tali pacto ut ego debeam morari in ista domo usque ad annum. **Istud** vltimum pactum non valet sed factum quod nudum est. sed coherencia illius pacti vestit scilicet venditionis in qua positum est valet et etiam ex eo datur actio. **De** sexto scilicet rei interuentu est exemplum. promisi tibi aliquid dare vel facere ut tibi mibi aliquid dares vel faceres cum ego dederam quod promisi statim vestitum est pactum ex parte mea. **Et** ideo interuentu illius quod dedi es mihi obligatus ad dandum id quod promisi. **Tercia** diuisio pactorum. quedam consistunt in dando. quedam in faciendo. **Exemplum** primi quis paciscitur dare e quid vel aliam rem. **Exemplum** secundi ut facere domum vel estuarium. **Quarta** diuisio pactorum. quedam expressa. alia tacita. **Expressum** est ut si conueni tibi aliquid dare vel facere. sed tacitum ut conduxisti domum meam. et in eam res meas induxi tacite video te pigisse te cum. cum illa sint obligata tibi pro pensionem domus. Item tacitum pactum est ut si habeam tres debitores qui michi tenentur in. xv. et erat unusquisque in solidum obligatus. unde si ab uno eorum recepi. quinque video te renunciasse iuri in solidum et pactum fecisse tacitum non petere ab unoquoque illorum nisi alia quicquid. **Quinta** diuisio pactorum alia gratuita. alia si gratuita. **Gratuita** ubi nullo datorum premissis grati obitu remittit. **Nam**

gratuitum est ubi transactio fit aliquo dato retento vel quasi promisso. **H**or rigantur autem pacta similiter trans actiones ad illas tres personas inter quas facta sunt et alijs personis regulariter non profunt p. l. peritiam. C. de transac. fal lit tamen hoc in quibusdam infra scriptis casibus. **U**nde pactum de non petendo fa ctum reo principali prodest fideiussori. nisi in paciscendo pactum sit ne prosit fide iussori. vel nisi fideiussorisset animo dona di vel in rem suam. **I**n his tribus casibus pactum factum reo non prodest fide iussori. sed e contra pactum factum de non petendo non prodest reo per. l. Item in duobus reis. ff. de pactis. quia licet rei interfit a fideiussori non peti. quia fide iussor habiturus erat regressum contra re um non tamen fideiussoris interest a reo non peti. cum reus contra fideiussorem non habeat regressum nisi fideiussor in rem suam fideiussisset. quia tunc fideius sor pro re accipiendus est. et tali casu pa ctum factum reo prodest fideiussori. et pactum fideiussoris in rem suam prodest reo. pactum vero fideiussoris non prodest fideiussori nisi expresse agatur quod prosit reo et fideiussore et tunc singulis prodest. **S**ic pactum unius rei debende prodest alteri. **I**tem pactum factum cum vendito re vel donatore prodest emptori ut si ven ditor vendidit domum quam ipse non dum soluebat vel soluit propter iducias sibi va tas emens eisdem gaudebit inducijs. **I**tem pactum factum cum filio vel seruo prodest patri et domino. **P**actum autem procuratoris prodest domino et non no cet nisi in tribus casibus. l. si ad hoc specia le mandatum. vel si in rem suam consti tutus sit vel generalem domini bonorum habeat administrationem. **Q**uando au tem factum procul. noceat et prejudicet domino habetur in. l. si procurator. ff.

de do. et c. l. ut lit. non contesta. in glo. superbo poterat. in ca. cum olim de causa possessionis et proprietatis. **I**tem pactum tutoris vel curatoris prodest pupil lo vel adulto et non nocet si bona fide fiat et non animo calumniandi vel defrau dandi.

Capitulum. viij.

Nunc viden dum est de penis pacto apposi tis. **S**ciendum quod pena pacto oppo sita. aliquando committitur. aliquando non. **S**i enim conventio incipit a conditione utpote si Stichum non dedero decem da bo nomine pene. hic pena committitur cum certum est conventum dari non posse. **S**i vero incipit a precedenti pactione utpo te promitto Stichum dare alioquin pe ne nomine. x. dabo. **E**t si tunc precedens pactione fecerit obligationem ut si sit pactum vestitum committitur pena. ex quo Stichum dare potuit et non fecit. aut precedens p actione non est obligatio non committitur pe na. nisi tunc lite contestata super eo quod in pacto deductum est. **E**t diligenter advertendum quod in tractu stricti iuris pac tum coherens informat et vestit. p. l. lecta. ff. si certum petatur. **E**t sic ratione informationis agitur ex stipulatu ad id super quo non fuit interposita stipulatio. **E**t agitur tam ad contenta in stipulatio ne quam etiam deducta in pactum et sic est casus specialis in quo stipulatio excedit proprios terminos siue suam propriam naturam per. l. petens ex stipulatione. C. de pactis. licet alias regulare sit. quod quidcunque in stipulatione obmissum sit pro omisso habeatur. scilicet quando non agatur ad id quod deductum est in nu dum pactum ut. l. ita stipulatus. ff. de ob. **S**unt coherens tractui bonae fidei

p. l. in bone fidei. **C.** de pac. Similiter
coherencia stipulationis vel sume pacti.
eo. n. l. si pactum. Similiter traditione e.
ti. in. l. legē. Et non refert an pacti pre
cedat vel sequatur dūmodo in continē
ti apponatur. facit lex intelligē. in. §. qui
imo. ff. e. n. **N**otandum consequēter qd
pacta quedam sūt fm leges. quedaz sūt
unt preter leges. ⁊ aliqua contra leges.
Secūm leges sit puta qm pmititur ali
quid dari vel fieri fm qd lex pmitit. mō
si est pena permissa. pōtest pēi aut res vlt
pena. i. aliter eorum solum nisi sit victū
qd pena soluta vel non ratum maneat pa
ctum. qz tunc vtz qz potest pēi. **C**asus i
l. cum pponas. **C.** de transac. Item pac
tum sit preter leges. s. qm pacto aliquid
promittitur qd directe a lege expresse
non pbitur. vtputa promitto factum
alienum ⁊ si non fiat id promitto penaz
vel pacifcor alterum alteri dari. ⁊ si nō
datur stipulor penam. tunc licz non vale
at factum principale quia factū alienuz
promittere nō possum nec etiā alteri pa
cisci. valet tamen pene pmissio. **I**te pa
ctum sit ptra leges cum promittitur ali
quid qd lege expresse pbitur. s. res sa
cra vel religiosa ⁊ tūc neutz valet neqz
principale neqz pene pmissio. **I**tem
aut pena adijcitur quāitati aut speciei aut
facto. si adijcitur quāitati vt promitto
dare decem sub pena dupli tunc ipsa pe
na quāta cumqz ⁊ qualitercumqz sit fou
citur ad legitimū modum vsuraz foris
promisse. **E**t hoc ideo qz ex quantitate
pecunie solet fenus cōmitti. de hoc per
Inno. in ca. suam de penis. si vero adij
citur speciei vt promitto dare equū vel
aliam rem stichum vel nictum sub pena
decem librarum. illa pena exigitur ⁊ ite
rum pena tota exigitur. de hoc per **B**ar
tholum in. l. lucius. ff. de act. emp. ⁊ vlt.

Consequenter notandū qd recte sicut

in iuramentis ita ⁊ in pactionib⁹ intelli
guntur pditiones generales. l. si de vo
luerit. si res in eodem statū pmaserit. si
mibi seruabitur fides. ⁊ c. de quib⁹ con
ditionibus per doctores ⁊ glo. in cap.
quēadmodum de iureiurā. **I**te si quis
iuravit se solutū spe future numeratio
nis. intelligit conditio si pecunia fuerit
numerata. **C**asus in. l. indubitati. **C.**
de non numerata pecu. **I**tem dabo cen
tum si contraxeris meū matrimonium
Intelligitur conditio secus nuptijs.
ff. de iure do. l. pmitte do. **E**t generalit
in omnib⁹ iuramentis promissorū ge
nerales pditiones intelliguntur. **I**n as
sertorij⁹ vero iuramentis nulla subitel
ligitur. **S**peciales autē conditiones nō
p subintelligunt sed oportet qd expres
se ponantur vt dicit bernb. in c. ma nos
de iureiurā. **N**otandū qd multa pos
sum facere sponte ad que non possum me
pacto astringere. **N**am sponte possum mi
hi aliquem heredem instituire non tamē
ad hoc pacto me astringere **C**asus in. l.
pacti qd totali. **C.** de pactis similiter i
l. stipulatio hoc modo concepta. ff. de v
bo. obli. **I**tem ea que ob reuerentiā ali
cuius promittuntur nō obligant pmit
tentem. **C**asus in. l. i. §. honorande. ff.
quarum rerum actio non datur. ⁊ ibi p
Bartholum. **S**ic etiā temporalis presta
tio non vestit conventionem nudam p
l. si cernis annis. **C.** de pactis. **E**t non re
fert an talis prestatio fuerit facta scient
vel ignoranter quo ad necessitatem i po
sterum soluendi. secus quo ad effectū
repetitionis. ad est si scienter solui in de
bitum repetere non possum p. l. primaz
ff. de conditi. inde. **D**istinguentium ta
men est in hoc casu quando quis agit p
illo quod sibi consuevit solui aliquot a
nis aut actor qd agit ptra illū qui cessat
soluere pstationem inuitē soli tpi. aut

Diuisio

alteri cause si soli tempore succumbit. i. p
dit causam qz tps non est modus obli
gationis tollende vel inducēde per. l. ob
ligationū fere. §. placet. ff. de act. 7 ob.
Aut non solum allegat tempus sed aliā
causam. aut talis causa est sufficiens ad
agendum vel non. si secundū quia alle
gat nudum pactū vel promissionem. 7
iterum succumbit per dictā legem. Si
certis annis aut actor pretendit causā
sufficientem vt stipulationis 7 venditi
onis emptionis aut alteri? nūli 7 actor
obtinēbit si probauerit solutiōez sibi fa
ctam ad plures annos licet non pbaue
rit causam efficacem. quia presumit
qz reus non soluerit sine causa legitima.
quia nemo psumitur rem suam iactare.
p. l. Cum de indebito. ff. d. proba. Itē
pbat p glo. c. 1. fi. xvij. q. ij. vbi dicit
qz allegata consuetudine alicuius aliqd
soluendi cum causa 7 prestatione illius
solutionis inducitur obligatio ad idem
factū. c. peruenit. de cen. vbi dicit i fine
oportet quippe vt dñs census ad quid
7 qñ persolui debeat presciatur. Con
clusiue tenent doctores qz premissa vera
sunt de ca. puenit. qñ per tantū tps solu
tum sit qz sufficit ad prescriptionem 7 si
fuit in possessione recipiendi huius sol
utionem vi precarie aut clam **E**t ne
mo alienū factū pmittens obligatur
vnde qui promittit pro alio. non tenet
ad aliud nisi qd det opē quā pōt qz ille
faciat qd promittit per. l. stipulatio ista
ff. de ver. obli. nisi quis pmittat se effec
turum curatū vt vt promissum fiat isti
tu. de inuti. stipu. §. si quis alium dātū
rum. Item si quis promittit insulam fa
cere ad certū tempus sub certa pena 7 tā
tum tempus iam trāsiiuit qz modo infra
tempus statū fieri non poterit licet to
tum tempus non transierit possum ta
men agere contra talem per inde ac si to

beneficiorū

tum tempus transieret per. l. hoc iure. ff.
de verbo. obli. Item si aliquis ipromit
tū generaliter hoc modo quodcumqz po
stulaueris dabo. in tali excipiuntur om
nia illicita 7 prejudicialia 7 etiā ea que
in generali contractu nō veniunt. s. que
quis specialiter nominata non dedisset
Casus in. l. i. C. qui res pignori obli
ga. poss. vel non.

Defensionum

seu beneficiorū. quedā in fauor
rem. quedā in odium introducte sunt
vnde contingit qz persone pro quibus i
uente sunt p eas iuuātur ne teneant de
obligationibus quas fecerūt. Et licet ve
rum sit regulariter licitū esse his pro se
introducendis renunciari. Sunt ex eis tñ
quedā beneficia quibus renunciare non
possumus. 7 renunciatiōe facta non im
pedit quo minus huius beneficia 7 defen
siones opponi possunt. Alique tam sunt
quibus quis renunciare pōt 7 renuncia
tione facta tenet. 7 illa persona que āte
renunciatiōem per ipsa beneficia iuu
batur renunciatiōe facta amplius non
iuuatur. Alique sunt defensiones quibz
quo ad quid quis renunciare potest. 7
quo ad quid non. Vgitur de singulis
vidēdum 7 primo de illis quibus renū
ciare non potest.

Beneficiū ma

cedoniam senatusconsultū p
petit filiosfamilias qui pecuniam accepit
mutuo sine voluntate tacita vel expressa
pñs. Et nota licet appellatiōe pecunie lar
go mō sumptu pñeat quicquid nume
ro pondere vel mensura contineatur. ca
pitare tamen hic sūctē solum pro pecu
nia filiosfamilias mutua. vt dictū est.

et sic iuuatur si tamen filius recepit qd
confisit in pondere vel mensura teneb. e
nisi frans adhibita sit a creditore vt qd
dedit filio familias frumentū vel oleum
vt his distractis vteretur p pecunia vt
supra dictum est in ca. prozie. vbi dice
batur in fraude aut sit pactum varijs
modis. et non solum competit ei inter
dum est in potestate patris. pecuniam
postq facta est sui iuris et etiā cōmpe
rit heredi filij familias et eius fratri
per. l. sed si pater. §. nō solum. ff. ad ma
cedo. Et introductum est in odium fene
ratorum et huic beneficio renunciare nō
potest. vnde post iūia. datur exceptio ex
eo. ff. ad macedo. l. i. et dicitur. l. si pater.
§. non solum. naturalia tamē obligatio
manet. vt in pcedā. l. §. quāq. Nota
tamen qd in casibus sequētibz exceptō
beneficij macedoniani non habz effectū
Primo si filius fam. per mendaciū di
xit se patrē familias. vt in. l. zenodo.
in glo. et in. l. i. C. ad senatū consul. ma
cedo. Secūdo si credebatur filius fore
patrē familias quia iungebatur publicis
muneribus. vt dicta. l. zenodo. Terc
cio si filius familias a pupillo recepit mu
tum non interueniente ipsius tutoris
vel curatoris auctoritate. Quarto si mu
tum pecuniam in vtilitatem patris cō
uerit. vel ex illa pecunia fecit quod pa
ter esset facturū vt totāto filiam vel
sororem per. l. filius. ff. eo. n. Quinto
si recepit pecuniam causa legationis vt
indij. vt in. l. macedo. nani. C. eodē n.
Sexto si pater tamē habz vel cōsent
nit. postea quāto filius mutuum accepit
vel presens fuit et non contraxit. vt. l. si
filius. eo. n. Item si filius familias
factus pater fa. soluit partem debiti: ces
sat beneficium macedonianū. per. l. i. iu
lianus. §. si. ff. eo. n. Item cessat illud
beneficium si filius habz peculium vsq

ad quantitatem peculij. id est pecunie mu
tuo recepte glo. in. l. dicta. Zenodorus
ponit plures casus de eodem. Itē qd
dictum est de filio fa. dicendum est dē
ponibus per. l. filium habeo. ff. eo. n. n.
Et itē tenet salicetus in. l. si filius. eo
dem n. illud tamen verum est de nepo
tibus quanto agitur de favore ipsorum
vel patrum suorum. Casus in. l. i. liberoz
§. sed et papinian. ff. de verbo. signifi.
Secus cum agitur de odio ipsorum.
vt in causis penarum vel condemnatio
num. nam tali casu appellatione filioz
si intelligunt nepotes.

Beneficium re

stitutionis competit minoribus
toto tempore minoris etatis etiam eo fi
nito infra quadriennium continuū. §.
si in minori etate decepti fuerint eorum
facilitate et aduersarij calliditate. Mo
tandum minorennis multis modis po
test intelligi. Primo qui minor est tres
decim annis vt in capim. presentia. de
proban. Secūdo a discretionē vsq ad
septennium. C. de iure. delib. l. si infā
ti. Tercio quo ad matrimonium contra
bendum vsq ad decimū quartum annū
masculus. et ad duodecimum annū fe
mina. Quarto quo ad testamenti faci
onem vsq ad decimū quartum annū.
xvi. q. i. a monere. et ca. seq. Quinto
quo ad restitutionem vsq ad vicesimū
quintum annum. ff. eo. ut. per totum.
Sexto ad propositum minoribus eta
te damnis subuenire. non in rebus pro
spere seu prospere gestis nocere consue
uit. C. de procura. l. non eo minus. Et
tantibus enim et non fallentibus pub
lica iura subueniūt. vñ si minor qui nūc
se maiore asseuerat fallaciter maiore eta
tis mendacio aliquem deceperit in ius

grum restitui non debz. **C.** si minor ma
iorem se dixerit. l. si quis. **Item** si mi
nor. xxv. annis renunciat beneficio ecci
astico non restituitur si illud beneficiu
est alteri collatum. quia qui beneficiu
est legitime adeptus non potest illo si
ne culpa priuari. **Sed** si minor obmisit
aliqua pbatorem necessariam vel alias
captus est in iudicio poterit petere in in
tegru restitutionem. vt in ca. ex parte de
restitu. spo. per Bernb. **Item** si minor fa
cit quod diligentissimus fecisset non re
stituatur. vt si de consensu suorum amicorum
adiuit hereditatem quam putabat fore mul
tum pinguem licet non inueniat opule
tam. quia tali casu videtur iure communi
casus in lege non videtur. **C.** de in inte.
restitu. minorum. xxv. annis. **Item** minor
in iudicio legitimam personam standi
non habet. **C.** qui legitimam personam
per totum. **Item** si agit et sententia con
tra eum lata est habebit beneficium resti
tutionis. pro eo autem lata tenet in dic
ta. l. non eo min. **Item** minor. xxv. an.
agere potest sine tutore et curatore vt in
illis casibus in quibus minor censetur
maior. vt si iudex per fraudem tutoris ab
soluit reum a iudicio. potest conuenire
tutorem. ita qd necesse est ipsum primo
conueniri et hoc casu restituitur. minor etiam
si contumax fuerit vt. ff. de mi. xxv. an
nis. l. minor. **Item** Joban. lxxv. di. i. i.
religiosam. **Item** minor potest causam
matrimonialem per se agere vel per pro
curatorem. per c. ex parte. de restitu. spoli.
Item censetur maior in voto. xx. qone.
ij. c. i. vbi dicitur qd firma erit professio
virginitatis ex quo adultera esse ceperit.
et que solet apta nuptiis deputari. **Item**
quando minor mortem patris exequitur
xx. qone. iij. de crimine. **Item** qm agit
ex testamento patris. **Item** quando a
git de recuperanda possessione. **C.** qui

leg. perso. l. ult. **Item** quando de thoro
violato agitur. ff. de adul. si maritus.
et l. iure mariti. **C.** e. n. **Item** quando
agit de libero homine exhibendo immo
tali casu pupillus admittitur. ff. de lib.
bo. exhi. l. iij. **Item** quando impetrat ve
niam etatis et qualiter impetratur et col
ram quo et qua etate habetur. **C.** de his
qui verba. et impet. l. iij. **Item** quando
agit negotia alterius licet effragere pro
se non possit. potest tamen pro alijs age
re si saltem habet mandatum. ff. de pro
cur. l. filius. **Ad iudicia autem** procur
rator non potest esse nisi. xxv. annorum. per c.
qui generaliter. de procu. li. vi.

Beneficium ne
quie condemnatur nisi inqum
facere potest et non ultra. id est habita
ratione ne egeat. competit marito etius
heredibus et filiis omnibus vtriusq se
rus etius patri quando conuenitur ab
uxore et competit patri uxoris quando
uxor conuenitur a viro hinc de pro do
te et donatione. **Item** patrono quando
conuenitur a liberto. **Item** competit so
cio quando conuenitur a socio. **Item**
conuenit patri quando conuenitur a fi
lio vel filia. et hinc beneficio renunciari
non potest. **Sciendum** qd plerumq co
tingit quem credere bonis. et ille tunc qui
sic cessit bonis solummodo damnatur i
quantum facere potest. **Item** postea con
ueniri potest si tantum acquisierit quo p
tor possit moueri. sed tamen fraudandus
non est alimentis quotidianis. nec etiam
debet detrudi in carcerem. ff. de cess. bo.
libro quarto. l. qui bonis. et l. si debi
toris. **Et** talis cessio bonorum obligat
ionem debiti non tollit. sed inefficax e
talis obligatio propter debitoris inopiam
sed prodest vt non detrudatur in carcerem

cedens. vt in dicta. l. qui bonis. Et qui bonis cedit anteq̃ agnoscat debitū vel anteq̃ condēnetur vel i iure cōfiteat de bitū audiri nō debz. ff. de ces. bo. l. penl. Et habetur in glo. ibidē super verbo nō debz. Quid cedens bonis debet bona indicare allegat p̃ argumento. l. si. C. de iure de lib. Item habet in glo. ibi q̃ oī bus bonis cedere debet vt etiā vnū de nariū non retineat licet in postquēsiō bonis secus sit. vt in dicta. l. qui bonis Si tamen talis sustinuiſſet penā corporealem pro debito tunc non tenet de postquēsiō soluere. vt. xiiij. q. vi. si res. Item bona cedentis debent vendi non occupari p̃pria auctoritate credentium s̃ bene iudicis. ff. e. t. l. legisulie. De tali cessione habetur per canonistas in capi. bedardus. de solutō.

Beneficium ne liber homo ob es alienum obligetur huic beneficio non poterit renunciari. q̃z hec renunciatio esset dānosa et contraria libertati. Qui em̃ liber hominem cogit seruire pro debito: pena eius ē vt perdat debitū. Secundo tandē dabit parentibus illius hoīs quem in seruutem reduxit. Tercō puniatur pena corporali. vt dicit Salicetus circa legē. Ob es alienum. C. d. obli. et acti. facit lex q̃ filios. C. que res pig. obli. pos. vel nō. Item Jo. an. dicit. q̃ libri alicuius suū dentis ad continuum vsum ipsius deferuientes non obligent ob es alienum. Item nec salaria aduocatoꝝ vel militū a publico ipsius debita. vt no. salicetus in. l. ne quis de corpore C. de aduo. diuer. iudi.

Beneficium fori est quod competit forensi cuiq̃ dicit q̃ ipse seu sub suo iudice debeat con

ueniri. q̃z actor debz sequi forū rei de foro compe. si clericus. et c. cū sit generale C. de iurisd. om. iudi. l. ij. ff. de alie. iur. di. mu. cau. fa. in prin. non autē ecōtra. nisi in quibusdam casibz vt statim infra dicet. Et huic beneficio siue privilegio pacto non renunciat. sed ad hoc opus a libi possit q̃ in foro suo conueniri promittat solutōem facere vbiq̃ fuerit penita ab eo. q̃z tunc ibi tenetur solutōnem facere vbi conuenit. ratio q̃z prius legio fori a principe vel lege indulto et omni iure introducto in eius fauorem i contractibz potest renunciari vt. l. si quis in conscribendo. C. de pac. In his casibus sequentibus actor nō sequit̃ forum rei Et ponuntur. vi. q. iij. per Jo. glo. d. cre. Contractus criminēz res res religiōz. Et ratio similis vel promocat atq̃ recusat. Excellit ius o vel si p̃sentat vterq̃. Neglector iudex feodarius atq̃ colaris. Notandum cuq̃ clericus habz causam aduersus alium clericū pueniat ip̃z corā ep̃o p̃prio. l. ipsius rei. vel de cōsilio ipsius ep̃i alium iudicem vtrāq̃ ps eligat ecclesiasticum tamē. e. n. c. l. ar. cōtra. p. c. cum. R. de offi. de le. vbi dicit q̃ actor debz eligere. non vtrāq̃ pars. Ho. illa decretalis intelligit̃ fm̃ Bern. quāto altera ps est absens. vel cuq̃ non vult concordare re? et ita obſuat i curia

Beneficium seu privilegium fori quod competit clericis. dicit q̃ licet clericus d iure communis subiectus sit iudici seculari. per privilegium tamen potest declinare et dicere q̃ velit solum coram suo episcopo respondere aut alio competenti. et huic beneficio de iure canonico et etiam civili non renunciant. quia introductū ē in fauorem totius cleri et nō alicuius singularis clerici. Nā privilegium fori a principe vel le.

multo potest in contrahibus renunciari
ut dictum est. immo iudex admittens ex
ceptionem fori admittendam facit litez
suam. ut patz in alle. l. si quis in scriben
do. et sicut iudex male iudicans facit litem
suam. sic etiam arbiter et arbitrator. sed
non tenentur de estimatione litis nisi de
dolo et lata culpa dummodo saltem fuerit
electi de partium consensu facit. l. i. §. i.
ff. si mensor falsuz modum dixerit. Item
videtur de consultore. ut. l. i. de discul.
C. li. x. Nam cuilibet in sua arte experto
credendum est. ff. de ventre inspiciendo
l. i. et c. causa matrimonij. de probat. in
glo. Notandum ad hoc qd clericus possit
prozrogare iurisdictionem non sui iu
dicis fm panormitanu in c. significasti
de fo. compe. Primo requiritur ei con
sensus. quia inuitis iudicari non potest
Secundo qd consentiat ex certa scientia
non per errorem. ut in glo. i. dicti c. facit
l. si. C. de pdi. indeb. Tercio qd non fi
at prozrogatio metus causa. ut. l. iij. ff. de
iurisdic. om. iud. Quarto qd iudex in
quem consentiat sit ecclesiasticus. de B
in c. si. diligenti. de fo. compe. Quinto
ut talis alias presit iurisdictioni. qz fun
damentu prozrogationis est iurisdicatio
Igitur in iudicem non habentem iuris
dictionem non potest fieri prozrogatio.
quia non entis non sunt qualitates ut. l.
eius qui in prouincia. ff. si certum petat
facit c. ad audientiam scdm. de ec. edi.
Sexto qd talis sit iudex ordinarius. qa
nemo potest prozrogare iurisdictionem
non sui iudicis Delegati etiam cum p sen
su episcopi. quia iudex delegatus vigo
re rescripti habet iurisdictionem limitatam
et restrictam. Septimo qd fiat cum con
sensu sui episcopi Octauo qd prozrogas
non peniteat re integra quia cum res est
integra penitentie est locus alias non.
ut in c. i. de iudi. Nonno qd sit talis cau

sa que recipiat prozrogationem illius in
dicis. quia laicus qualemcuqz iurisdic
tionem habeat non prozrogatur in spiri
tualibus causis. de hoc per Jo. an. i. cle.
vudu. de sepul. in glo. super verbo spe
ciali Item laicus trahens clericum in iu
tum ad iudicem secularem pertere debz
causam. et iudex seclarius priuatim iuris
dictione. per. l. statimur. C. de epi. et
cle. Item quid si clericus trahit clericu
ad secularem. Respondetur debz excu
municari non beneficiatus et officio pri
uari. beneficiatus vero benefic. suis pri
uari. xi. q. i. inoleta.

Exceptio non nu
merate pecunie date vel transi
te rei aliquando competit infra duos an
nos. aliquando infra triginta dies. ali
qn infra annu. aliquoto infra tres men
ses. Ecce enim debitor qui confitetur se
multo pecunia recepisse quam in verita
te non recepit potest opponere excepti
onem non numerate pecunie infra duos
annos a die confessionis facte. Credi
tor vero qui confessus est sub spe future
numerationis creditum suum recepisse
a debitore habet exceptionem non solu
te pecunie infra. xxx. dies per. l. in contra
ctibus. §. illo. C. de non nume. pe. Item
maritus qui confessus est sub spe future
numerationis se totum recepisse. habet
exceptionem non numerate totiusq op
ponenda est infra annum post solu tu ma
trimonium. et hoc si matrimonium du
rat minus duobus annis. et est opponen
da infra tres menses. si matrimoniu du
rauit plus duobus annis sed minus de
cennio. Predictis exceptionibus non
potest renunciari et renunciatio si facta est
non impedit quo minus infra dicta tem
pora opponi possit. verumtamen in B. p. de si

renunciatio. q̄ si non esset facta renun-
 catio deberet probare aduersarius dese-
 derit pecuniam ipsam soluisse. et ita p̄
 testrenunciatio talis q̄ conuertit onus
 probandi in renunciantem. vt notat in
 rub. ne fideiussores vel mandatores do-
 tium tētur. C. cum suis legibus q̄ pro-
 hibent fideiussores dari pro dote resti-
 tuenda in euentu restitūde dotis. Et si
 licet quidam sciant et faciant huiusmodi
 fideiussionem renūciantes predicto ru-
 bro cum suis legibus. ipsa tamen renū-
 catio de iure non valet. quia talem fi-
 deiussorem dari pro dote restituenda
 prohibetur a lege. modo id quod fit
 contra legem etiam si iuratum sit pro
 non facto habetur per. l. non dubiū. C.
 de legibus. Ratio autē legis secunde p̄-
 dicti rubri elicitur ex eius verbis cū vi-
 cit. si em credendam esse mulier sese suā
 q̄ dotem parti mariti existimauit quare
 fideiussores vel alius intercessores extigitur
Nota tamen fauorem magnū fore mu-
 lierum pro dote recuperanda. vt in c. ex
 litteris. de pigno. vnde mulieres p̄e ol-
 bus creditoribus pro recuperanda dote
 priuilegia p̄ra personales actōnes siue
 pro re alia habēt vt. C. qui p̄iores in
 pignore habeantur. l. assiduis. Talem
 etiam fauorem mulier in suos heredes
 trāsmittit. Sed tñ priuilegiū huiōi mu-
 lier non habet in donatione. p̄pter nupti-
 as si pacta est de lucranda donatione. q̄
 tali casu non p̄feratur alijs creditoribus
 quia in dāno vitando eis succurrit non
 at in lucro captando recte sicut in lucris
 ignorātia iuris mulieri non prodest. vt
 in. l. iuris ignorātia. C. q̄ admit. ad bo-
 posses. et infra quod tempus. Itē p̄t
 maleficium viri vxor non perdit dote
 excepto crimine lese maiestatis vt dicit
 autēti. Bona dānator. C. de bo. p̄scp.
 et dāna. nec etiā p̄pter crimē heresis nisi

ipe cōtractis matrimoniū vxor sciuerit
 virum hereticum. casus in. c. decreuit d̄
 hereti. li. vi. Item nec p̄pter maleficium
 patris. C. so. ma. l. ij. Nā vult ius fiscū
 teneri ad dote. vtribi in glo. et ff. so.
 ma. l. si marito in prin. et. C. de bo. p̄es-
 scrip. l. si vt p̄ponis. Itē in. l. sane. C.
 in quibus causis pignus tacite cōtrahi-
 tur. habetur casus singularis q̄ etiā pa-
 trimonium vxoris tacite obligatum est
 pro debito mariti in causa primipularij
 licet alias regulare sit bona vxoris pro
 debito mariti obligari nō debere vt. C.
 ne vx. pro ma. per totum. Item priuile-
 gium dotis est q̄ oīa bona mariti sunt
 tacite obligata pro dote vxori. Vnde si
 aliquis possidet hereditatem mariti te-
 netur repōdere mulieri pro dote vt in c.
 ex litteris. de pigno. Etā extenditur h̄ ad
 parafernalia. quia sicut bona mariti ob-
 ligata sunt vxori pro dote. ita et pro pa-
 rafernalibus. Nota si mulier aliqua ex
 iusta causa sepata fuerit a viro: tota dos
 debet sibi reddi habita ratione ne egeat
 vt si aliq̄ impedimentū fuerit inter eos
 vtputa affinitatis vel plāguinitat̄ aut
 aliq̄ tale q̄ ignoratū: et tñ oīa emp-
 ta vel p̄pata de bonis viri et mulieris dñt
 diuidi int̄ eos sibi p̄stat: alias p̄sumen-
 de bonis viri empta. ff. de dona. iter vi.
 et vx. l. q̄ntas muci et. c. ij. et. ij. in tex.
 ad glo. extra. e. ti. Si at p̄trahētes sciē-
 tes impedimentum p̄traxerit: soluto m̄i-
 monio vtetq̄ p̄dit q̄ alteri dedit. et fil-
 co applicat nisi errore vel erate excusen-
 C. de cestu. nup. l. q̄ p̄tra h̄ facit. c. ij. q̄
 si. sint le. imo d̄ iure canonico sciens con-
 trahētes phibin in gradu sunt exdican-
 ipō iure. vt i. cle. vnica. d̄ plāguī. et affi.
 Cōsiderādū tñ si mulier ita reuocauerit
 dote. nō tñ p̄t eā alienare p̄stare m̄i mo-
 nio. s̄z necē h̄z eā seruare ad vsū mariti et
 filioz facit lex vbi. C. de iure do.

Nunc de beneficijs videamus: quibus quis renunciare pōt. et quorū renunciatio impedit ne amplius opponi possint. Est enim quiddā beneficium quod vocat noua pstitutio d plibz reis debendi a res rei et non a reatu. que constitutio dicit q si plures sint rei debendi hoc ē ples debitores ydonei et sol uendo: hoc diuisionis beneficiū hñt: q pōt dicere vnusquisqz p sua tñ pte tene a re insoluidum. ppter istud beneficium duo sunt necēria scz q pmittant et obli gent se insoluidum et renuncient dē noue pstitutioni de pluribus reis debendi et sic vbi creditor bz plures reos debēdi insoluidū bz elcōnem alterz de cōreis cō ueniēdi insoluidum. secus si essent ples rei debendi p pte p. l. j. C. de duobus reis sit. et pmit. Notandū vñ debitorz solūēs totū pro suis heredibz bz actōez negociorū gestorū ptra condebitorēs: vt mandati contra conreos actione sibi cō cessia per creditorem. per. l. si fideiussor. C. de fideiuss. et manda. Sciendum q plures rei debendi pñt simul conueniri in eodem libello dum tñ actor ptestetur in dicto libello se velle esse contentū tota solutione vñ. ff. e. n. l. ij. et iij. Itēz interruptio facta ab vno creditore contra plures reos debendi: et contra iter ruptio facta per vnum de pluribus reis debendi cōtra ples creditores vel vñ nōz et prodest alijs per. l. cum quis. C. de duobus reis. ff. eo. n. l. in duobus. Nota diligenter q virilis receptio di uisionem totius obligationis iducit: vt is qui soluit non possit ulterius pueniri per. l. si creditores. C. de pac. vnde qui non soluerant: pñt conueniri vltra viri lem portionem residui. ppetit tñ eis ex ceptio diuisionis: quia illa diuisio est cō tra naturā integralis obligationis: idō inducit tacitū pactū de non petendo ar.

dcā. l. ij. C. de pactis. Nota tamen fm Balduz in dcā l. si creditores. triplicē esse diuisionē. Quedā sit a principio vt quādo plures se obligant pceptis no minibus expressis: tunc tenetur quilibet pro virili. vt in. l. reos. §. cum tabu lis. ff. de duobz reis siipu. Alio modo sit diuisio ex epistola diui adriai. vt. ff. de fideiussor. l. iter eos. Exemplū. duo fideiussores pmisserunt soluere centum et quilibet eorum: et tunc conuenire pos sum vnum ex hjs pro illis centum quē voluero. Si tamen hoc pacto petam a quolibz centum. possunt ipsi petere a iudice vt ipsi impetiant beneficijz epistole diui adriani seu beneficiū noue cō stitutionis. de fideiussor. et manda. Tercia diuisio est que venit ex superueniente pacto tacito vel expresso. Et sit duobz modis. vno modo per receptionem virilis portionis. de illa casus in dcā. l. si creditores. Alio modo per petitionē receptionis virilis portionis. vt in. l. libe rum. C. de fideiuss. vbi dicitur q actio per līs cōtestationem diuisa amplius reintegrari non potest. Nota epistola diui adriani pro fideiussoribus fallit in quinqz casibus. Primo in si fideiussore mtorum: qui nō imploret huiusmodi beneficium: licz mtores sint solutō. ff. rem pupilli saluam fore. l. si. Item fallit in fideiussore fideiussoris. vt. ff. eo. n. si plures. §. si. Item fallit quando ceteri fideiussores soluendo non sunt tem pore līs cōtestationis. Item fallit qñ eiusdem summe sunt fideiussores sz nō p eodem. ff. eodez titulo. si dubit. §. si plures in glosa super verbo partem petere.

Beneficium quod competit fideiussoribus dicitur q si principi palis et fideiussor ab eo sint ydonei in soluendo. debet prius principal

lia pueniti q̄ fideiussor. s; ad hoc vt si
 reussore noue p̄stitioni. de fideiussori
 bus. Et nota q̄cunq; duo tres quatu
 or vel p̄les principaliter et insolidum se
 obligant: locū h; renunciano p̄dicta q̄
 debet poni hoc modo Renūciam⁹ cōiter
 et diuisim nouis p̄stitionibus et eple
 diui adiani beneficōr. Cuiusquisq; ei
 p̄ altero intendit soluere cum vltra p̄tē
 sibi p̄tingentē se videtur obligare. Du
 bitatur an layc⁹ fideiussor clerici existēs
 possit pueniri corā iudice seculari et vi
 detur q̄ nō: eo q̄ principalis non p̄t cō
 ueniri coram cor: cū renunciare non pos
 terit priuilegio suo vt supra dictum est
 de beneficio clericor. Spe. in ti. de. p̄pe
 ten. iudi. adit. in d. sed pone q̄ cleric⁹
 tenet q̄ sic q; p̄sonales exceptōnes p̄sti
 tione transferuntur. reales vero sic. ff.
 de excep. l. exceptiones facit. l. si cū pro
 curatore. ff. de re iudi. Notandū. xi. q. i.
 c. te quidem. dicitur q̄ clericus fideiube
 re non debet pro layco: si tamen fideius
 serit tenet. vt in. c. sequenti. Clerici tamē
 possunt fideiubere inter se quando cōue
 niuntur. C. de epi. et cleri. l. omnes. s.
 in hac autem vrbē inclita. Item quādo
 necessitas instat: tunc ex pietate tenent
 subuenire aliq. vt. lxviij. dist. non satis
 Item pro ecclesijs suis vt in auten. de
 san. epi. s. alium autem. col. ix. bec. Jo
 hannes. xi. q. i. te quidem. Nullus reli
 giosus absq; p̄lati sui licentia: et maio
 ris partis capituli consensu debet fidei
 ubere pro aliquo: nec pro aliquo mutua
 pecuniam recipiat vltra summā p̄muni
 pronitencia constitutam conuentus seu
 capituli. alias conuentus et capitulum
 nō tenentur respondere pro his: nisi ma
 nifeste constiterit in voluntatem ei⁹ cedū
 dalle. vt in. c. q̄ quibusdam de fideius.
 Alterius sciendum q̄ in hīs casib⁹
 p̄test fideiussor agere contra principa

lem debitorem vt eum liberet a fideiussō
 re. Primo si diu sicut in obligatione.
 Secundo si debitor incipit vergere ad
 inopiam. Tercio si fideiussor condē
 natus sit. h; casus ponuntur in capim lo
 ultimo d fideiussor. Quarto si ab initio
 conuenit. ff. eo. ti. l. fideiussor. et in. l. si
 p̄ ea. C. mā. vbi elicitur tanq̄ pro re
 gula q̄ fideiussor vel mandatarius ante
 q̄ soluat pro reo principali. non eget
 mandati contra eum nisi sit condēna
 tus: vel reus bona dilapidet: vel cōuen
 tum sit q̄ possit quandoq; fideiuf
 sor tamen iniuste cōdēnans appella
 tione non vsus contra reum regressum
 nō habet: q̄ est notatū dignum Fallit
 hec regula in fideiussorem iudicij: quia
 statim post stipulationem cōmissam age
 re potest vt in. l. si mandato. s. si in iudi
 cio. j. Respo. ff. eodem titulo Ratio
 est quia illa fideiussio paratam lecū ha
 bet executōem. Fallit in fideiussore cō
 tractus qui fideiussit animo nouādi. vt
 in dicta. l. si mādato. ij. Responso. Ra
 tio quia reum liberauit. et sic soluenti est
 similis nam in tali nouatione obligatō
 prima debitoris transfūditur in fideiuf
 sozem. Item fallit si fideiussor non ani
 mo nouandi sed interpellatus in iudicō
 quantitati in summe debitoris depolu
 it in iudicio et eam consignauit: et talis
 etiam similis est soluenti Item qui fide
 iussit pro aliquo vel etiā simpliciter pro
 misit soluere pro alio. Non solum ipse
 sed etiā heredes eius conuenire possunt
 insti. de fideiussor. s. fideiussor non tan
 tum. et. l. i. C. de consti. pecu. et. l. potest
 s. fideiussor. ff. de fideiussor. Item si de
 bitor promisit fideiussori se eum libera
 turum infra terminuz. quod si non fece
 rit et fideiussor pro eo soluerit: habeat p̄
 dia emptā que creditori erant obligata
 pro ea pecunia quaz soluit. Promissio

Beneficium

seu pactum tenet: quia apparet venditio
condicionalis. ff. de contrahen. emp. l. 2
vlt. Item fideiussor habet exceptionem
si mandauit creditori quod aliter non crede
ret nisi recipere pignora. ff. de fideiussor.
l. si credito.

Defensio seu exceptio per condi
tionem indebiti alieni compe
tens est ut si aliquis indebite
soluit ut quia illud non tenebatur solu
vere. potest illud repetere. et huic benefi
cio renunciatur. Sciendum si aliquis
his creditori pecuniam soluisse oblitus
se primo soluisse reducens vero ad me
moriam. postea repetit indebitum: ipse
tamen repetens debet probare ut pecu
nia debita sit soluta: nisi creditor nega
ret solutionem sibi factam: tunc si pro
babitur solutio oportet creditorem pro
bare quod pecunia illa sibi debita fuerit de
hoc casus in. c. his qui. de solutionibus
Et hoc intelligitur de personis non pri
uilegiatis secus de personis priuilegiat
is ut est. pupillus. mulier. rusticus et al
lie simplicitate gaudentes. hec enim persone
non tenentur probare pecuniam indebi
tam sed ille qui recepit debet probare eam si
bi debita. ff. de proba. l. cum indebito. §. si aut
Nota aliquid de indebiti iure civili tamen
aut iure naturali tantum: aut iure civili et
naturali simul. Indebitum iure civili tamen
aut soluit per ignorantiam facti: aut sol
uit per ignorantiam iuris. per ignorant
iam facti repetere potest illud: sicut est
illud quod quis potest retinere per. l. falcidius.
ut quia quod credebat se plus habere
in hereditate quam haberet. Per ignorantiam
iuris non repetit. C. ad. l. falcidius. nisi a
persona priuilegiata solvatur. ut a mili
te rustico minore vel muliere etc. ut. ff.
de proba. cum indebito. Indebitum
iure naturali tantum est illud ad quod per
citographum obligatur spe summe nup

indebiti

merationis Indebitum civile et naturale
fit. in his duobus casibus quacumque igno
rantia soluat repetit. sed si sciens soluit
non repetit. quia sic donasse videtur. ff.
de condi. indebi. l. 1. Exceptio qua quid
dicitur indebitum iure naturali vel civil
li vel utroque simul: aut est temporalis
aut perpetua generalis. Temporalis si
soluatur indebitum cessat repetitio. ut
si promisi aliquid dare cum moriar: si
ante deo repetere non possum. ff. de condi.
indebi. l. non si cum moriar Perpetua
generalis. aut fauorabilis est aut odiosa
Fauorabilis sic per errorem solutum in
debitum repeti potest: ut accidit in uelleis
no: quia propter fauorem mulierum sta
tutum est ne fideiubeant. Odiosa ut si
filius. contra in acetonianum mutuum
accepit ut pater. solueret non repetit
in acetonianum enim in odium credito
ris datur: et ideo si solutum est indebitum
siue per ignorantiam iuris siue facti non
repetitur. Si incertum est an sit perpetua
vel temporalis sic proceditur ac si esset
perpetua. hec tria membra habentur. ff.
de condi. indebi. qui exceptionem. In
illis casibus indebitum solutum non re
petitur. Primo quando aliquid solutum
est ex causa iudicati. ut. l. i. C. de i. §. ti. Se
cundo si aliquid solutum est ex causa trans
actionis. ut. l. ij. C. de condi. indebi. et
l. cum te proponas. et l. nec itemno. C.
de transact. Tercio si iurauerit creditor
debitore deferente: licet etiam male iu
rauerit. Quarto si ex causa pietatis ali
quid fuerit solutum: ut puta alimento
rum vel consilium. Quinto si aliquis
sciens soluit indebitum Sexto si soluit
ex causa per inficiationem crescentem
ut. l. ea que. C. de conditionibus indebi.
unde versus. Si ius victetur si causa
negandi duplicetur. Si pro debentes. si
res pietate mouetur. et si iuretur vel sol

Beneficium

uens certus habetur. si transigetur inde
bini non repetetur

Beneficium conditionis sine causa
competit quando aliquid prius
modo ex iusta causa et ab initio ob
ligatum est: et sine causa postea apud al
terum retinetur. aut per aliquem effici
amplius apud eum esse non debet. Item
si penes te habes rem meam quam non
habes ex contractu vel quasi: ex malefici
cio vel quasi: aut alias quoniam modo es
mihi obligatus. et sic sine causa res mea
est apud te. competit mihi repetitio rei ex
hac conditione sine causa. Et huic bene
ficio quis potest renunciare. nam certum
est quod soluto debito repeti potest beneficium
per conditionem sine causa. ut in l. dis
solute. C. de conditione ex lege et sine cau
sa. possum ergo renunciare huic repeti
tioni. Sciendum quod propter inopiam
alicuius quis potest repetere debitum a
suo debitore ante terminum solutionis
statutum ad soluendum fisco tributum
quod alias non liceret per. l. j. C. de con
di. ex. l. modo huic beneficio quis pote
rit renunciare sic quod propter quamcumque
inopiam non velit exigere debitum ante
tempus a suo debitore

Exceptio doli mali est quando ali
quis dicit se dolo et calliditate
alicuius inductum fore. et huic
exceptioni ob idolum preteritum poterit
quis renunciare. Notandum doli nonnunquam
patrocinatur dolo: nec prestat ei cau
sam rescindendi contractum per eum ini
tum per l. cum providearis. C. de reuo
can. dona. Ideo semper omnis contrac
tus valet quo ad iudicium doli. nec
transactio rescinditur ad instantiam pro
prium dolum allegantis. Casus in. le.
transactione finitur. C. de transac. Do
lus malus consistit in calliditate: falla
cia et machinatione. ut. ff. e. n. l. i. unde

conditionis

calliditas committitur in tacendo vel dis
simulando. ut si quis venditorum scie
bat rei vendite deberi servitutem aut ip
sam alienam vel alteri obligatam fore.
Fallacia autem est in mentiendo et falsum
asserendo contra conscientiam machinatio
fit autem ex parte verborum. Nam dicit
beatus Augustinus. vniuersa verba insti
ta sunt non ut per ea homines se inuicem
fallant: sed eis quisque in alterius noti
ciam cogitationes suas proferat: verbis
igitur vni ad fallaciam peccatum est. Vi
cesima secunda questione secunda. **I**s
autem

Beneficium fori quod competit
scolaribus. scolares enim qui
bononie morantur subiectus est
iure communi iudici bononie. eo quod
bononie habitat. sed per privilegium po
test declinare et dicere quod velit coram suo
doctore conveniri: et huic beneficio po
test renunciari. Nota illud beneficium
non solum datum est scolariis: sed etiam
legum professoribus magistris et docto
ribus. ut dicit autentica habita. C. ne
filius pro patre. Et illud privilegium dicit
eis facultatem secute adeundi loca studio
rum et transeundi et conuersandi in illis
cum illorum nunciis et rebus debent etiam
muri ab iniuriis et damnis. Et licet
illud idem dicat ius commune. ut. l. con
gruit. ff. de offic. presb. tamen scolares
maxime secute debent ire et habitare. et
ideo generaliter non erat dimittendum
tanquam speciali non digno. Et sic illud pri
vilegium ultra ius commune operatur
et. l. si quando ff. de le. i. Nam non tene
retur ad pedagium nec ad gabellas pro li
bris suis quos secum studij causa ferunt
aut vestimentis aliisque rebus ipsis pro
victu necessariis. Queritur qui dicantur
scolares: et qui gaudeant privilegio
dicte autentice. Respondetur quod iurati

tes scholas et studentes non facti aut vagabundi ar. l. qui sub preterito. **C.** de la. san. ec. et l. i. **C.** de thurionibus. li. xij. et ibi glo. dicit quod vagus scholaris non debet fieri magister. Item gaudent doctores licentiam in decretis legibus et in artibus: licet scholas non intrent dum tamen intrare non prohibeantur: et sic ex natura rei mutatis est actus non aut habetis. ideo non habet obesse. sic nec bonorum actus conditione non mutata ut l. penult. ff. de senato. Queritur an hec autentica corrigat legem cum clericis. **C.** de episcopo. et cle. ubi dicitur quando reus habet plures iudices electio est actoris. cuius tamen contrarium habetur in autentica predicta in fine. Nam reus potest eligere sibi iudicem quem voluerit. Respondetur quod ista lex non corrigitur. quia hoc speciale est in scholaribus. illud vero regulare ut dicit glo. dicte autentice. Queritur an scholaris possit variare. Dicendum per glo. autentice usque ad lias contestationem. non postea argumento legis si cum totum. s. eo autem tempore. ff. de iurisd. om. iur. Cuius tamen et communiter alij doctores allegantes. l. non vniq. ff. de eo quod certo loco. tenet contrarium unde dicit Cuius ex quo semel elegit amplius variare non potest. facit ad hoc lex statum liberorum in. s. sicutum. ff. de leg. secundo queritur scholaris existens in studio conventus coram episcopo elegit doctorem suum laicum. quia de clerico non est dubium quin potest. ideo de laico queritur an istum possit eligere. et videtur quod non per ea. si diligens. de fo. co. pe. alij dicunt quod potest. quia auctoritate legis illud facit. Cuius tenet primum dicens quod illud privilegium fuit eis concessum antequam clerici essent exempti a iurisdictione principis et facti de iurisdic

tione ecclesie per autem. statim. **C.** de epi. et cle. Ideo hodie non posset. quia privilegium principis non potest cum eximere a iurisdictione episcopi. Queritur scholaris conventus coram doctore vel potestate elegit episcopum. et sub isto vult reconvenire laycum actorem an possit. et videtur quod sic per authenticam et consequenter. **C.** de senten. et interlo. om. iur. Contrarium dicunt Ba. et barena et Cinus. quia agens non agit ibi sponte. et sic non eligit sibi iudicium episcopi. nisi merito non debet ibi reconveniri. facit lex ij. s. sed si agunt. ff. de iur. et quia trahitur et non trahitur. igitur et ar. l. si. ff. quod quisque iuris. nisi conventio fiat ex eodem negotio. quia tunc non reconventio. s. natura cause et ex premissis operatur ne ad diversum iudicium eam. ut l. i. ff. de quibus rebus ad eundem eam. Queritur quid si scholaris habet duos doctores et coram uno pueri elegit alium. an possit. Bal. et. quod si is sub quo est pueri est principalis eius doctor tunc ille est pater. et ideo alium vel in pater non potest eligere. s. vel pater vel episcopi. secundo si ambo essent principales tunc potest gratis facere et eligere quem velit. ut l. si quis servum. s. inter duos. ff. de lega. Queritur secundo an scholaris sub pensus ab introitu scole et alijs scolasticis actibus gaudeat beneficio huius autentice. Et dicendum quod non per capitulum ex litteris de constitutionibus. preterim in inchoandis. secundo vero in iam inchoatis argumento legis cum quedam puella. ff. de iurisdic. omni iudi. An studens in civitate interdicta habeat privilegium huius autentice. Dicendum est quod non si ex interdicto studium generale sit vel intelligatur interdictum. facit quod non. in ea. privilegium. de reg. aut. li. vi. et ibi per glo. et quod non. insu. de capi. vimi. s. plu.

Beneficium

Beneficium quod dicitur conditionis incerti. quod habet locum quando aliquis institutus heres rogatus est hereditatem vel certam partem alteri restituere. vel si aliquis institutus est heres si discesserit sine liberis substitutus est ei alius. et sic substitutus habet ius in hereditate: eo quod adueniente conditione debet in eum venire ipsa hereditas. et tale fideicommissum dicitur incerti conditionis. quia incertum est an institutus decedat sine liberis vel non. et huic beneficio substitutus potest renunciare. De insti. infra cum de testamentis agit tractabitur

Beneficium iu

ris ypothecarum competit uxori in bonis viri. quia omnia bona mariti sunt tacite obligata uxori pro dote. et huic beneficio potest uxor renunciare si tamen certificetur quod illud beneficium ei competit. debet enim ultra semper certificari de iure suo quia licitum est mulieribus ignorare iura. Item predictum beneficium competit etiam creditori si bona debitoris sint ei tacite vel expresse obligata. et huic beneficio potest renunciari. Beneficium senatusconsulti velleiani competit mulieribus intercedentibus seu se obligantibus pro alio. Et dicit illud beneficium quod si mulier fideiubeat seu pro alio se obligat realiter non teneatur cum de iure mulier fideiubere non possit. et omnino viro subsit et sue voluntatis non existat. ut habetur tricesima tertia questione quinta. mulierem. et huic beneficio potest renunciare. debet tamen de eo certificari. Notandum quando mulier recipit tutelam filii. vel auia tutelam neponis debent renunciare secundis nuptiis et velleiano et omni alio auxilio glo. l. i. ff. ad velle. ponit aliquos casus in quibus

ypothecarum

mulier tenetur primo si fideiubeat pro pecunia danda pro libertate. ut. C. eo. ti. l. penult. Item pro dote p. l. si dotare. et l. vlti. Item si renunciat beneficio velleiano ut. l. i. §. si. ff. e. ti. Item si accipiat precium pro intercessione. ut. le. antiqua. C. e. ti. Item si decipiat. ut. l. si decipiendi. ff. eo. ti. Item si caueat: et hoc si post biennium a prima intercessione quia intercessio secunda post lapsum biennii sancta auferit mulieri beneficium velleiani. ut l. si mulier. C. eo. ti. Et ponit glo. hoc metra. Casibus in senis mulier sponte tenetur. Pro libertate pro dote renunciansque. Recipiat precium decipiat cauensque secundo. Item septimo si in rem suam fideiussit. ut. ff. eo. l. alij. et l. de die. §. que mulierem ff. qui satisda. co. Item octavo si successit illi pro quo intercessit. ut. l. quam uis. §. plane. ff. e. Consimilis glo. habetur in l. si. C. eo. ti. Et e. vlti. l. colligitur casus singularis ubi ex nuda pollicitatione de iure civili competit ratio fauore dotis. nam dicit lex generaliter sanximus. ut si quis maior xxv. sine masculis sine femina dote pollicitus sit vel sponsederit pro qua libet muliere cum qua matrimonium licitum est omni modo compellatur suam confessionem adimplere. Et subiungit cum enim scimus fauore dorum et antiquos iuris conditores severitatem legis sepius molliri merito et nos venimus ad huiusmodi infanctionem facit etiam ad hoc. l. i. §. i. ff. de pollici. Notandum quod illud privilegium dotis magis est privilegio velleiano. sed minus privilegio etiam concessio. nam si minor etate promitteret dotem nisi postmodum ratificaret petere potest restitutionem: quam mulier non potest repetere ut dictum est. Sequitur correlarie quod aliud est pro alio promittere seu fideiubere. et aliud sine obligatione

Beneficium iuris

pro alio soluere. nam primo casu iuuat mulier beneficio velley. Sed de vero casu non oportet ei repetitio contra debitorem tanquam in debitum soluisse casus in l. mulieribus. C. ad velle. quia dicit glo. ibi mulier soluens pro alio videtur donare. igitur ei non oportet beneficium velley. per tamen nihilominus mulier repetere ab illo pro quo debitum soluit. Notandum. Ita. de refen. dicit quod eadem fragilitate qua mulier intercedat ex eadem etiam renunciat: igitur tenet quod mulier beneficio velley: non potest renunciare allegat. l. coli. §. diuersum. ff. de noua. §. glo. penult. C. de velle. tenet contrarium mora p. l. si. §. penult. ff. eo de. Plures tamen doctores tenent opiniones. Ita. quod presumit ius quasi mulier fraudulenter et ex fragilitate inducatur ad renunciandum beneficio suo. et illud fit speciale: licet alias sit regulare quod quis poterit renunciare privilegio suo in sui fauorem introducto ut. l. si quis in prescribent. C. de pac. Item quidam dicunt quod valet renunciatio talis iudicialiter facta muliere certificata de privilegio suo allegantes. l. si. C. si mulier. ff. ad velle. Cuius in l. generaliter. C. eo. n. distinguit. aut mulier obligat se pro marito ut in aut. si qua mulier. eo. n. et non valet renunciatio etiam si fiat in iudicio. aut intercedit pro alio non suo marito: et tunc aut sine scriptis et subscriptione trium testium iterum renunciato velleyano. et tunc seruatur casus in l. antiqua. §. si. eo. n. Aut intercedat inter scriptis cum solennitate huius legis antiqua. et tunc aut renunciat velleyano in causa in qua ipsa mulier obligatur necessario et valz ut in auten. mat. C. quod mulier tutele officio fungi potest. aut alias renunciat in causa non privilegiata: in iudicio tenet et extra nisi ratificet post biennium non tenet Jo. an. in nouella dicit ad evitandum ambiguitates legis

ypothecarum

rum cautum sit quod in renunciando huiusmodi beneficio mulieris interveniat iuramentum et rata manebit renunciatio. Sentit idem Bertholdus in l. sciendum. ff. de r. sig. Notandum instrumentum in quo mulier confessi est se recepisse pecuniam pro sua intermissione facit cessare velleyanum et plenam fidem facit: et paratam habet executionem ut no. in dicta. l. antiqua. Sed diceret an mulier debeat audiri volens probare quod eo tempore quod debeat pecuniam recepisse non fuerit in loco instrumento prescripto. Et videtur quod sic. per. l. cum precibus. et de pba. c. tercio loco de pba. et c. cum Jo. de si. instru. Respondetur quod non admittit in preteritum probationem: quia illud instrumentum habet prescriptionem iuris et de iure ut. l. si. C. arbitrium iutele si non esset tale instrumentum quod induceret presumptionem iuris et de iure: tunc admitteretur probatio in preteritum ut dicitur iura in preteritum deducta. Quid si mulier dicat se modicum recepisse et pro magna summa fideiussisse an pro residuo iuuatur velleyano. Opiniones plures fuerunt sed senatus in l. antiqua precludit quod quantumcumque mulier modicum receperit fideiubendo non iuuatur. quia in tali casu non videtur curare de beneficio. ymo renunciare potest ut videtur in delusione sui beneficii. Sciendum quod ex. §. si minus dicte. l. antique colligit nouus casus in quo mulier non iuuatur velleyano videlicet quasi alicuius obligationem nouauit et ob eam causam pecuniam recepit vel pignora vel etiam pro executione debet et quantum non est soluto restituit actio in veterem debitorem. et in tali nouatione non consideratur an nouans sit soluentem vel non ut. l. qui sa. da. §. priore. ff. de fideiussio. et in si. quibus modis obligatio tollitur §. preterea nouatione. Notandum hoc est singulare quod in sua nouatione facta per mulierem consideratur an mulier sit soluentem

Renunciatio

vel non. nam si est solvendo executi. si autē datur actio p̄ra veterem. rō specialitatis: qz olim p̄ senatuscōsulū vel leianū mulier subducebatur. et actio dabatur in ānquū debitorē indistincte. nūc autem introductum est per illam legem qz mulier si est solvendo prius excuti debet. Item beneficium vel leyanum competit etiam heredibus similiter fideiussoribus mulierum. p. l. heredis. et per. l. mulieris. C. e. n. sciendum pietas p̄solne nō excludit vel leyanū. h. pietas cā sit nam mulier iuvatur etiā si intercedat p̄ filio. vt. l. si. C. e. n. Item in. l. cum ad eas. C. e. habet casus. qz mulier iuvatur si creditor eligat potius cum ea contrahere qz cum masculino suo: et hoc propter calliditatem creditoris: que confideravit si contraheret cum viro et mulier si deiuberet: ip̄a mulier iuvaret vel leiano quare elegit contrahere cum vxore ita vt vir fideiuberet. nō ilominus tamen creditori competit beneficium institutorū contra maritum qui pene contraxit licz multum fidei dicatur contraxisse. finis huius.

Equitur de beneficijs q̄b̄ q̄ ad quid renunciari potest et quo ad quid non. Est quoddam beneficium q̄b̄ dicitur redibitorium: et competit illi qui ignorans emit rem morbosam vel viciōsam. Ex hoc enī beneficio potest emptor agere contra venditorem vt reddat sibi p̄cium et accipiat rem. Et hec redibitoria competit infra sex mēses. Est etiam aliud beneficium q̄b̄ appellatur quanti minoris. et dicit qz si aliquis emit animal vel aliam rem viciōsam ignorans: potest agere contra venditorem petendo sibi illam partem p̄cij reddis quam non dedisset si sciisset illud animal adeo viciōsum. et hoc beneficium competit infra annum. et huic beneficio p̄et

beneficiorum

dictarum actionū potest actor renunciare et renunciatio prodest venditori si venditor viciū vel morbum ignorabat. Si autem rei viciū vel morbum sciuit et subtrixit: nec emptorem certificavit ratione doli in venditione commissi: renūciatio predictarum actionum facta non valet. Sciendum tamen qui sciens emit morbosam vel viciōsam nō aget redibitoria actione vel quanti minoris vt. l. j. §. si intelligatur. ff. de edil. edi. Itē glo. dicte legis prime dicit qz actio redibitoria vālis competit proprie pro fundo p̄ducēte verbas pestiferas vel etiā libris incorrectis multū. Directa vero p̄ animalibus morbois. Dominus Albertus dicit si scolaris emeret librum incorrectam agere posset redibitoria. sec⁹ in doctore. nam ille expertus est qui potuit bene providere: ita tamē qz defectus sit manifestus et luat quare non prospexit. Item dicit qz prolenete non agunt redibitoria: quia presumuntur multū experti: quia sepe contrahunt et vendunt nota fm glo. l. j. ff. de edil. edi. Redibitorio firmulis modis. Primo propter morbum corporis: qui vsuz rei impedit siue sit perpetuus siue temporalis. vt in. l. p̄ po. eo. titi. Secundo propter viciū animi quod quandoqz adest quandoqz etiam abest. Tercio quāto aliquid abest quod dictum est adeste. Quarto pro vicio animi quod est in iumentis. vt in. l. bouem. eodem titulo. Quinto quando venditor non canet. id est non certioravit emptorem de vicio rei. vt in. l. si venditor eodem titi. Sexto qz debet venditor emptori significare serunz fore fugituum vel furem. aut i harena pugnas se vel capitalem commisisse tolum. vt qz voluerit seipsum eximere rebus humanis. Notandum solum p̄cium rei empte in iudicio redibitorio deducit. non autē

Renunciatio

damna cum ab ipsis liberetur venditor
emptori p. dñis rem venditā dimitte
to p. l. q. si nolit. ff. eo. n. **I**tem fiscus
non patitur redhibitionem sed civitates
et populi sic casus in. l. i. §. illud sciēduz
ff. e. n. **S**ciendum p. regula q. p. vicio
animi non datur actio redibitoria vt in
l. ob que vicia in. §. animi at viciū. ff.
e. n. **F**allit hec regula primo si vendito
se obligauit cauere d. viciū animi vt ser
uum non esse erzonem: furem vel fugiti
uum: vel consimile **S**ecundo si dicitur
est viciū abesse et adest. vt in. §. in sum.
e. l. **T**ercio si seruus est erro. **Q**uarto si
sumentum est pauidum vmbrosū vel
calcitrosū. vt in. l. bonem. e. n. **I**tem
qñ viciū animi causatur a vicio corporis
vt ex infirmitate et febrili **U**ltimus
sciendū q. vini ad mēsurā vēdin piculū
p. tingēs ante mēsuratiōē non morosā
ad vēditōrē spectat **V**ēdin at vt corp⁹
vel vt spēs periculū est emptoris: quod
etiā obtinet in frumento oleo et silibus
C. in. l. cum puenerit. **C**. de periculo et
comodo. de rei vēdi. **U**t ergo clari⁹ ap
pareat cui⁹ sit pericul⁹ in p. tractione rei
vēdite: seruanda est hec tanq. aurea re
gula. **C**um venditio sit pure siue scriptis
certe speciei: et rei que degustatiōē non
exigit: periculum omne spectat ad emp
tores: excepto casu publicatiōis. **E**t nisi
pactū mora culpa vel calliditas vendito
ris seu tradēdis interuenerit d. pure. q. z
si sub p. ditione et ante p. ditionis euentū
res pereat: perit venditori. licz secus sit
si res facta sit deterior. ratio q. oīno nul
la fuit obligatio ex q. p. ditione nō extabat
Dicit siue scriptis ideo q. p. p. nō existē
tis p. ditionis: emptio nō est p. pleta. l. si
emptio celebretur in scriptis: periculū
ante scripturā scām p. inet ad vēditōrē.
vt i. l. p. tractus. **C**. de si. instru. similis
casus habetur in si. e. n. §. cum autē **D**i

beneficiorum

citur certe speciei quia si venditio in ge
nere sit facta. vt dicendo vendo tibi bo
minem hoc casu non spectat periculum
ad emptorem. nam totū genus non po
test perire. secus si species esset cernita
ta. vt vendo tibi fuchum vel pampbilū
ex quo nō est certa species: spectabit pe
riculum ad vēditōrē si alter eoz peat
secus si ambo simul pereant. **C**asus in l.
si in emptione. ff. de contrahen. empt.
Dicitur que degustationem non exigit
quia debet attendi an degustatiōe ven
datur vt species vel an ad mēsuram si ē
vendita ad mēsuram hoc casu exigunt
duo vt periculū sit emptoris. primo de
gustatio secundo mēsuratio. vt in. l. ij.
C. eo. n. et l. si vina. ff. eo. n. **D**icit ex
cepto casu publicatiōis. nam tale ē vē
ditōris. **C**asus in. l. si fundum. ff. locati
Dicitur nisi pactum. quia pacta frāgūt
dispositiōē legis **P**actū etiā in casu
formito derogat. vt. l. si in venditiōe.
ff. eo. n. et l. i. **C**. comodati **D**icit cul
pa. quia si culpa precedit casum. pericu
lum est vēditōris. argumen tū lege mor
tis casus. **C**. de periculo et comodo rei
vēdite. **D**icitur mora quia mora ope
ratur q. periculum manet apud ipm vē
ditōrē eo q. requisitus non tradidit.
vt. l. cum inter. **C**. eo. n. si autem ambo
sint morosi debz attēdi que sit postērior
mora: nam illa preponderat: ita q. peri
culum spectat ad eum qui postea fuit in
mora similiter dicatur de calliditate. fa
cit optime lex illud sciendum. ff. eo. n. **Q**ueritur an venditor excusetur si ex p. s.
se dixerit emptori de nullo vicio teneri
dominus paulus de castro ponit pulcrā
distinctionem: quia cum venditor exce
pit aut excipit generaliter vel specialiter
si primo: hoc contingit tripliciter. **P**rimo
modo quia dicit se nil vel le prestare lo
co vicij: et tunc dicitur q. non excusatur

Renunciatio

nisi illis que ignoravit verum quo ad interesse sed tenetur reddeere precium. Sed pro scitis tenet casus vt in l. qro ff. de ac. emp. et glo. bona in l. fi. C. de edil. edi. aut venditor excipit generaliter istis verbis vendo tibi illam rem: et nulla actione volo tibi teneri. Et casu non tenetur ad precium. vt dicit Cuius in l. non dubitatur. C. de euic. Contrarium tamen verius est qd tenetur ad restitutionem precij. per l. si per emptorem. ff. de acti. emp. et illa viam etiam tenet dominus Paulus de castro. Tercio contingit qd venditor excipit generaliter vicia istis verbis: nolo tibi teneri de aliquo vicio. nec volo tibi teneri ad precium vel ad interesse. et sic de nullo tenetur: et valet pactum vt dicit C. in l. certa. C. lo. cati et est bona glo. in l. fi. C. fam. ber. Ex illa distinctione elicit tres conclusiones: quarum prima est venditor paciscens nulla actione teneri nihilominus tenetur ad precij restitutionem re euicta. Secunda paciscens generaliter qd non tenetur de morbis rei vendite: tenetur nihilominus de ignoratis ad precium et ad interesse vt l. videamus. ff. de acti. emp. et vendi. ymmo in dubio presumitur quis scire vicia suarum rerum facit lex quisquis. C. de rescin. ven. Tercio potest venditor pacisci qd re euicta vel re debita nec ad precium nec ad interesse sit obligatus. Secundo contingit qd venditor specialiter exceptit aliquod viciu vt qd dicit se nolle teneri de vicio: quod nominat emptori. et hoc dupliciter. aut venditor loquitur obscure fallendo emptorem. quia dixit ille equus non ascendit arbores in silua. et valet tantum. id est non vadit per pontes. et tenetur per glo. in l. ea qd commendandi. ff. de prabend. emp. Secundo emptor informat ipsum verbis multis causis elandis defectibus vel viciis

beneficiorum

vt dicendo vendo tibi equum ante et retro claudicantem cecum et vmbrosu calcitrosu et scabiosu etc. nominato multos defectus et vicia: et tamen in veritate tempore tractus equus non claudicat: nec cecus est. sed tamen aliquavicia nominata insunt equo: et dicit nolo tibi teneri de aliquo vicio tali si postea venerit viciu: quod non nominauit et scuit tale viciu. nihilominus tenetur emptori ratione doli. Tercio venditor non loquitur obscure: sed dicit nolo tibi teneri si claudicat equus ante vel retro aut venditor dixit dolorem non inesse: vel dissimulabat: quia fecit equum cale fieri qd non voluit. aut crura eius vino vel vnguento aliquo fecit liniti qd non voluit currere. tenetur propter dolum vel dissimulationem: aut venditor non dissimulauit verbo vel facto et viciu certum exceptit illo casu non tenebitur emptori. sed si adum est conventioni illo casu loquitur s. si venditor. ff. de edil. edi. vbi dicitur si venditor dixit in venditione se nolle teneri de aliquo certo vicio. non tenetur nisi fuerit sciens et dissimulauit. Dominus Alphoricus huiusmodi dat distinctionem de temporis cursu cum quis agere intendit redibitoria vel quanti minoris. aut agit quis propter viciu rei vendite tunc tempus est sex mensium vel anni. et illa tempora currunt a tempore venditionis et scientie subsecute. aut agit propter aliquod dictu vel promissu quod precessit contractum. et incepit tempus currere a tempore venditionis et non dicti vel promissi. aut si illud dictu vel promissu sequitur contractum. et tunc incepit currere a die dicti vel promissi vt in l. sciendum. in s. tempus autem redibitionis in. ver. sed tempus. ff. de edil. edi.

Descriptio

Est quoddam beneficium ne quis vocetur in ius diebus feriatis: modo quibusdam potest renunciari quibusdam vero non. Nam si feriati sint ratione messium vel videmiarum de voluntate litigantium potest is renunciari. si autem sunt feriati dies in honorem dei ut dies pascales: natalis. circumcisionis. et dies dominici. et ceteri. non potest eis renunciari: quia ex pacto priuatorum hominum reuerentia domini remitti non potest.

Capitulum primum secunde partis.

Quartum ad se. secundam partem huius tractatus. de arte officij notariatus que consistit circa testamenta et ultimas voluntates secundum ordinem premissum examinanda veniunt eius capitula. Capitulum primum de descript. testa. Testamentum est iusta sententia alicuius de his que post mortem suam fieri vult cum institutione heredis ut colligitur ex l. i. ff. de testa. vel sic Testamentum est quidam sollemnis sententie voluntas cum institutione heredis. quod sine institutione heredis non valet testamentum. In quo testamento nemo potest sibi legem imponere a qua recedere non licet cum mutabilis sit voluntas usque ad extremam vitam. Testamentum autem nisi testatore mortuo vires non habet et de testamentum quasi mentis testatio. vel vires recipientes post testatoris monumetum. Testamentorum aliud in scriptis aliud sine scriptis. Et tale de testamentum nuncupatiuum sicut sunt testamenta que fiunt circa tabellionem et per testes. et institutio heredes et alia interueniunt sine scriptura. Sed nihilominus septem testes necessarii sunt similiter heredis notatio. ut in l. i. eo. n. §. fi. Testamentum autem quod fit in scriptis de fieri cum sollemnitate a iure consuetis. ut

testamenti

sunt iste sollemnitates quod testator testamentum propria manu scribat si est literatus. sed si literatus non est et scribere nescit. alius de eius mandato scribat et offerat et ostendat illud testator coram septem testibus literatis dicens istud suum testamentum esse quod sic offert non tamen refert an illi testes sciant quid seu que primeantur in testamento vel non. Et sunt in eo scripta nomina heredu. Et predicti testatorum ille qui literatus est scribat in presentia septem testium in huiusmodi testamento etiam quisque de testibus se subscribat. et uno eodem die sigillum apponat. Sed si testes litterati fuerint tunc unusquisque ipsorum propria manu se uno ac eodem die et ipse subscribat alias sine illis sollemnitatibus de iure civili testamentum non valet. Fit etiam aliquando testamentum sine scriptis videlicet quando non potest haberi tabellio tunc testator aduocet septem testes in ciuitate et quinq; in villa et si in villa plures inuenire non potest et exponat coram eis voluntatem suam dispositionem suam et heredis nominationem et rogat illos esse testes. Mortuo autem testatore tunc aliquis habens ius in testamento accedat ad iudicem loci nominando sibi hoc. tunc iudex vocatis heredibus legatariis siue fideicommissariis et siue veniat siue non. mittat alicui tabellioni testes ipsos ad noticiam testamenti et ad perpetuam rei memoriam recipere et ipsi testes iurati deponant unusquisque sigillatim. et interrogetur quisque eorum de nomine et etate testatoris et de verbis eius quibus usus fuerat in suo testamento et specialiter ad heredis institutionem de anno die loco et testibus. His examinatis legantur dicta testium coram iudice presentibus alijs testibus. et tabellio de mandato iudicis publice dicta testium et tunc se subscribat. Volens ergo ordinationem suam facere secretam si literatus est per se scribit

Dispositio

bat testamentum. **S**in autem per alium scribat vel scribi faciat in membrana bona et solida. in cuius parte superiori reliquitur spatium trium vel quatuor digitorum. in dextero vero latere et sinistro tantumdem. in spacio vero inferiori supersit spatium vacuum quantum palma digiti extensi et in medio illorum spaciolorum scribatur tenor et series testamenti. **Q**uo facto publicabitur carta ita quod spatium superius coniungatur cum inferiori et signentur ibi tres cordule. **I**mplicata vero dexteri spaciij dux et sinistri due sic quod quatuor cordula duo habeat foramina inferiorem litteram siue scripturam non ledentia quibus cordulis singula spacia singulis coniuncta ligentur ita quod interior ista videri vel legi non possit. **P**orro de illo magno spacio inferiori vacuo tamen relinquatur quod ibi possint patenter et aperte testium et testatoris subscriptiones scribi: quibus vel eodem die vel pluribus diebus ante. sic scriptis vel factis et ordinatis post ea quando placet testatori vocabitur. vii. testes viros et tunc litteratos et scribere scientes et nullum iuris ipsi dimentium habentes. et coram eis testator ipsam scripturam clausam et inuolutam dictis cordulis ligatam ut dictum est in manibus tenens offerre et debere dicens illud esse suum testamentum suum vel alterius manu scriptum. et eos rogare in testes et rogando mandare ut ipsam testamentum subscribant et signent. **I**pse vero testator etiam se debet sua manu subscribere. **E**rgo ibidem in presenti vno contextu antequam ipse testator vel aliquis ex testibus inde discedat debet unusquisque eorum testium annulum vel sigillum characteratum ad unam ex cordulis apponere siue suum siue alterius testis si proprium non habet et post hoc continuo in spacio inferiori discrete fiant subscriptiones

testamenti

primum testator si propria manu scripserit test. se hoc modo subscribat. **E**go Jo. paginam presentem clausam et ligatam in manibus meis tenens infrascriptis testibus omnibus simul presentibus per me ad hoc adhibitis et rogatis obtuli ab eis per inris ordinem signandam et subscribendam. asserens quod in ea scriptum est meum fore testamentum et illud totum et verum institutionem ac omnia et singula que in ea continentur a me scripta esse necnon coram eis presentem subscriptionem propria manu subiciens. **S**i vero de mandato testatoris quis illud testamentum scripserit. ille taliter se subscribat. **E**go. **N**am mandato talis litterarum ignari. vel scribere propter corporalem egritudinem non valens hoc eius testamentum tam veredis institutionem quam cetera in eo contenta suo mandato manu mea propria scripsi et postea presentem paginam et litteram in scriptis testibus per eum vocatis et rogatis omnibus simul presentibus offerrente eo et asserente id quod in eo continetur suum esse testamentum. et a me scriptum presentem subscriptionem meam vice et nomine suo et eius mandato apposui et in testimonium me subscripsi. **P**etere ibidem et in presentia quilibet ex testibus taliter se subscribat. **E**go. **A.** rogatus. et presentis una cum omnibus infrascriptis et superscriptis testibus ad omnia et singula in hoc presentis pagine superiori spacio facta contenta et scripta simul presentibus et rogatis in ipsa pagina eius **T**estamento et. suo mandato manu mea in testimonium me subscripsi. **E**t eam sigillo proprio si habet. vel sigillo eius habente in circulo formam leonis vel lilij et quod ad unam ex cordulis supradictis cere impressi. **S**ic igitur septem sigillis appensis. et factis. octo subscriptionibus antedictis et omnibus ceteris ritibus

Impedimenta

peractis testator testamentum secreta fuit
deat custodire. Consequenter aut cuius
interest postulat illud aperiri et publicari.
ut de publicatione testamentorum et
iporum formis latissime habetur in spe.
in ti. d. instru. edict. §. ostensio. d. et qm
et etiam infra patebit de testamentorum
formis.

Capitulum. ij.

Sciendum in ge
nerali d. hys qui testari non pos
sunt. et qui prohibentur a lege facere te
stamentum. Et sunt impuberes scz ma
culus minor. xiiij. femina minor. xij. q.
non hnt animi iudicium ut l. qua etate
ff. de testa. Item filiusf. non potest te
stari. Etiam si pater consentiat nisi d. pe
culio castrensi vel quasi ut l. vlti. C. de
inoffi. testa. Item furiosus seu mente cap
tus qd diu talis est. ut l. furiosus. C. q.
testa. fa. pos. Item mutus et surdus natu
raliter. i. a natiuitate ut l. discretis. C.
e. ti. sed si accidentaliter est mutus et sur
dus et facit litteras potest suum scribere
testamentum et codicillos. sed si tam
surdus bene potest facere testamentum.
Item seruus vel damnatus ad mortem
scilicet qui cōdemnatus efficitur seruus
pene. Item qui dubitat de statu suo
vtrum sit liber vel seruus vel filiusf. Item
qui damnatus est pro crimine fa
moso sicut est crimen contra naturam.
seditionis in populo depopulationis vel
confinis. Item monachus vel canoni
cus regularis ut. xix. q. vlti. per totum
de quibus aliqd infra dicitur Item qui cō
miserit crimen lese maiestatis. Item here
ticus sive bistriones cū infames sint iij
q. i. ca. Item cecus testari non potest nisi speciali
qda solēpitate adhibita ut l. hac p. sul

testamēti

ti ssima. C. q. testa. fa. pos. Item et sic vo
cari vij. testes et tabellarij et ceteri expre
te corā eis nota iudicia et dignitates be
redū: qd insinuat ne sola noim pmoza
tio qd qd abiguitatis careat et d. legata
designare. et hec oia scribēda sunt a tabel
lione et corā testibz recitari. et cecus de
bet p. fiteri id esse suum testamentum et
illud disposuim esse ex sui animi senten
tia. et in fine debet vnusquisqz testum et
etiam tabellarij se subscribere. et testū
et tabellarij signacula debēt apponi. Si
aut non potest haberi tabellarij octauus testis
debz adhiberi et illud testamentū dicitur
nuncupatiū et magnā similitudinē habet
cum testamento in scriptis facto. Item
credētes receptores et fautores heretico
rū. si post excoīcatōez nō satisfecerint in
fra annū non pnt facere testamentū nec
aliquid ex testamento recipere. de here
ticis excoīcamus. §. credentes. et c. xer
gentis. C. eo. ti. manicheus. Item dā
natus ad mortem siue sit damnatus ve
moriatur siue ut fiat seruus pene siue d.
portatus in insulam. ut l. eius qui. §. si
cui. et ibi bona glo. ff. de testa. Item cum
dānatus capitali crimine appellauerit et
testamentū fecerit appellatione pendēte
et ita decesserit valebit. ut in l. qui lat
tronibus. §. si quis. ff. c. ti. Et precedē
tes modi rere omnes habentur in sti. de
hys qd nō est pmissum facere testamē
tum. Item usurarius manifestus nisi
prius de usuris satisfecerit vel cautionē
ydoneam prestiterit. ut in c. quem qd
vfu. libro sexto. Item in quibus casibz
ecclesiastica persona de bonis ab eccle
sia possessis possit testari habetur nota
bilis glo. in capitulo presenti super ver
bo reſeruari. de offi. ordi. libro sexto.
Item an clerici possunt cōcedere testa
mentum. habetur duodecima questio
ne tertia. ca. primo. Et de testa. c. quia

Requisita

nos: & ca. relatum. Et licet clericis de bonis ecclesie testari non possunt tamen ordinariunt & sui compotes existunt possunt dare aliquid moderate de ipsis bonis non ratione testamenti. sed elemosine. posset autem dare pauperibus & religiosi locis. ecclis q sibi seruiuerunt siue p sanguine siue pgnati. v. l. agnati siue extranei iuxta seruitij meritum. vt in dicto c. relatum. & c. ad hoc. Item si clerici habent beneficia in diuersis ecclesijs. tunc debent diuidi bona ecclesie p pgnatim estimatores inter ipsas ecclesias. vt ibidem. Item spado qui habet vnus testiculum & generare potest. vt. l. si seruus. ff. de iure. do. potest herede instituire.

Capitulum. iij.

De testamento

In scriptis factum regulariter requiritur quatuor. Primo q septem testes interfint. Secundo q se subscribant. Tercio q sigillent. Quarto q nomen heredis scribatur propria manu testatoris vel vni testis. & testes debent esse pntes. & debent rogari. & ille q scribit testamentum in numero septem testium computatur. Etiam pntes computari in eodem numero legatarij si pntes sint. & hoc verum est nisi qstio inter heredes & legatarios oriatur tunc est q alij testes adhibeantur si haberi possint In testamento autem non in scriptis facto q alio nomen nuncupatiuum. vel codicillus appellatur. vbi testator expresse hoc dicit sufficiunt quinque testes p. l. si quis agere. C. de codicillis vbi glo. quinque. dicit q femina admittitur. vt testis in codicillis non autem in testamento. vt. l. i. ff. de testa. Notatur etiam ex eadem lege casus in q testamentum solenne in quo fuit extraneus institutus rumpitur p codicillum in quo fuit heres institutus. Item in testamento codicillo in villa sunt quinque testes sufficiunt.

ad testamentum

Item in testamento militis qui p salute romani imperij iurauit se non euitaturum mortem. aliqui suffiunt. ij. testes aliqui vnus. Similiter milites in expeditione degentes possunt facere testamentum qualiter voluerint nulla iuris solennitate seruata per. l. milites. C. de testa. mili. Item in testamento condito in pntia imperatoris adhibitio duorum testium sufficit per. l. oim. C. de testamentis & quemadmodum testamentum ordinentur. vel p alio qd etiam nullus testis requiritur de necessitate. Expediuntissime tamen aduertendum q pntes canonici duo testes cum presbitero sufficiunt in testamentis & in alijs causis quantum ad pias causas. vt extra de testibus cum esset. & duo tantum sine presbitero in reliquis ad pias causas & c. relatum. Et intelligo in precedenti casu necessariam presentiam sacerdotis q non detrahatur solennitate legali nisi quantum inuenitur expresse. vt in. c. ad audiendam. de dec. de electione ecclesie nostre ij. in fine. & l. sanximus. C. de testa. le. cum omnia. C. de inoffi. testi. si igitur ipse solus interesset cum alio non sufficeret. sic etiam si essent tres sine ipso non valeret nullum esse pro ipso presumitur q si fraudes excludat. xiiij. q. i. denique de summo. nemo de postulando c. fi. & magis eius dicto creditur q alteri. l. xvij. di. monachis prope finem. Ideo q stat. vt duo cum eo sufficiunt. si vero essent quatuor sine eo. duo sibi preferuntur quantum cunctis pro eo presumatur ar. ca. cum a nobis. & c. licet. ex quadam de testibus. ita speculatores istas decretales intelligit.

Capitulum. iij.

Notandum q differtur codicillus & testamentum quia in testamento fit aliquando indirecta institutio. In codicillis autem

Differētia testa.

nisi per fideicommissum. In test. ut illi qui sint heredes ab intestato hereditatem alteri testantur certo tempore vel conditione prout testator ordinaverit. In codicillis vero non potest fieri substitutio a testatore. nec aliqua conditio apponi que noceat instituto heredi. Item in testamento regulariter. ut dictum est requiruntur septem testes rogati. sed in codicillis sufficiunt quinque etiam non rogati. Item posterius testamentum tollit primum ipso iure. et non potest quis vocare de duobus testamentis relicto quod utrumque valeat. Fallit hoc in testamento iter liberos condito: quod per secundam dispositionem non tollitur. nisi testator viso primo testamento declararet nolle illud valere. **C. de testa.** in autem. hoc inter liberos. Item fallit cum quis in primo testamento introduxerit sibi licentiam iterum testandi tunc enim primum testamentum non tollitur per secundum nisi fiat mentio de primo. **ff. de le. iij. in. l.** si quis in pri. Semper enim testator mutare potest suam voluntatem. etiam si pactum interuenerit ne possit mutare per. **l. pactum quod totali. C. de pac. et etiam** si fuerit per principem confirmatum. **C. eo si.** quia nemo sibi eligere iudicem potest. ut a priori testamento sibi recedere non liceat. **ff. de le. iij. si quis in prin. facit. c. cum mathe. de cele. miss.** Posterior tamen codicillus non rumpit primum nisi expresse contradicat ei per. **l. cum preponas. C. eo. ii.** Item differunt codicilli a testamento. quia in codicillis hereditas neque dari neque adimi directe potest ne confundatur ius testamentorum et ius codicillorum nec in eis potest exhereditatio scribi nec conditio heredi instituto potest adijci: nec substitui aliquis sed per fideicommissum in eis recte relinquitur. ut in **insti. de codicillis. §. codicillis.**

a codicillo

et §. directo. et l. si item. C. eo. ii. Et est hec forma codicilli In nomine domini amen. Ego Jo. talis dyoces. presenti die propria et spontanea mea voluntate licet egrotans corpore sanus tamen mente codicillum facio: in quo testamentum meum principale per manus talis notarii publici confirmo volo atque precipio quod vxor mea. M. habeat de bonis meis vineam istam in tali campo sitam tot agrorum. **Et. M. filio meo libros tales:** quos ego reliqui Bononie etc. Quem quidem codicillum perpetuum et firmum habere volo contra quem si quis filiorum meorum venire presumpserit alij observandi perpetue singulis annis eo vivente ipsi vel tantum nomine pene persolvat. Et nulli possunt facere codicillos nisi quibus facere permissum est testamentum. De forma autem testamentorum infra patebit. Illud tamen advertendum est si codicillus sit ante testamentum. et tunc in testamento facienda est mentio precedentis codicilli. si sit post testamentum et post alios seu alium codicillum. quia plures codicilli possunt fieri ab una persona et tunc mentio est facienda non solum de testamento. sed etiam de pluribus codicillis precedentibus. Aliquando tamen fit codicillus. non tamen precedentem vel sequente testamento. et ille servari debet. Confiuntur tamen expresse codicilli facto testamento non iure per fideicommissum. ut ecce testator coram septem testibus instituit heredes. relinquit legata. et ita subiecit. si non valet testamentum iure testamenti. valz tamen iure codicillorum. Et probantur hec. **ff. eo. l. conficiuntur.** Notandum. hec clausula si non valet testamentum iure testamenti valet tamen iure codicillorum. vel cuiuslibet alterius volumine voluntatis secundum Jacobum bertrandum operatur eandem. ut cum

testamentū deficit ppter defectū solēnitatis. puta cum deficit numerus testium. vel alia solēnitās q̄ tunc valeat iure codicilli. non autem operat̄ si alio deficit. puta si rumpatur per querelam. v̄l post hūm agnationē. vel per capitis dīminutionē. Et sic cūz dicī ibi valet: loquitur de plēnū defectū qui est. v̄t quia ibi non est plēnus numerus testium. v̄l q̄ non rogati. 7 c. 7 tunc non cōprehendit futuros defectus. v̄t ergo cauti⁹ fiat v̄t omnes cōprehendat defectus dicatur sic. Si non valet. vel non valebit iure testamenti. 7 c. Et est ar. in. l. si stipulans fuerim. ff. i. d. ver. obli. 7 l. i. vbi oportebit. ff. de ver. sig. Vel fm̄ odofredum dicat. aut statim cum fit testamētū deficit ppter solēnitatis defectum. 7 tūc verba illa si non valet referunt ad illuz casum 7 non ad alios predictos. aut si deficit statim sed postea ex aduētū. puta capitis dīminutione. vel alio modo 7 tunc etiam ad casum illum p̄tinent hec verba. Quia in dubijs interpretanduz est magis v̄t res valeat q̄ pereat. ff. de ver. obli. quotiens. 7 c. inter. de si. inst. 7 c. cum dilectus. de dona. Illud tamen notandum v̄t dicit Azo in sūma d̄ codicillis Si ergo primo hereditatē directo ex quadāz voluntate vltia: quā dicebam testamentum esse. 7 postea ex fideicōmissio eandem hereditatem peto mibi restitui ppter idem testamentū re ducēdo illud ad codicillos. vel illud reputādo pro codicillis. q̄ forte illud expressit testator. non possum effectualit̄. in principio enīz līs habeo necesse eligere. an agam iure directo ex testamēto an agam iure fideicōmissi. 7 vno electo repellor ab altero. sum enim contrarius mibi ipsi si ex eadem scriptura cōtrarijs modis peto. Si tamē sum de patētibz defuncti ex linea paterna vsq̄ ad quartū

gradum. vel de materna vsq̄ ad terciū gradū non repellor iure electōis. v̄t ex eo testamento q̄ testator vicem codicillorū voluit obtinere. in principio līs mīus est q̄ qui libet d̄ parentibus id quod necesse est eligat. In collateraliū autem defuncti non reperit̄ tale p̄stium beneficiū. v̄t. C. e. l. vlt. Et illi correlatiū tenent doctores. h̄ placentiū scripserit contrarium.

Capitulum. v.

Notandum licz

plures sint gradus substitutōnū immo infiniti. cum semp̄ de vno in aliū p̄cedant. in primus gradus succedēdi ex testamento dicī institutio. 7 secūd⁹ gradus substitutō. recte sicut secūde nup̄e dicunt̄ oēs que sequunt̄ primas. ita 7 institutōes que fiunt post primas dicunt̄ substitutōes. Videndum est igit̄ quid sit heredem institvere. 7 v̄t dicat. quibz verbis fiat. 7 in qua voluntate. 7 qualiter. 7 in quot p̄tes diuidat̄ hereditas. 7 qualis distribuatur int̄ heredes. 7 quis possit institui heres. Heredem institvere nihil aliud est: q̄ sibi heredem aliquē statere. i. facere. 7 ē inde dictū quasi int̄. i. in loco suo quē statere. hoc em̄ agit qui instituit. v̄t instituit suo loco post mortē suā sit dñs bonorū suorū. 7 nedum ille qui scribit sed etia: ille qui nūcupat̄ dicī institutus. ff. e. l. i. §. institutus. Institutio fit quinqz modis. v̄t ecce lucius n̄cius mibi heredes esto. Itē tribz verbis. v̄t si dicat lucius heres esto. Itēz duobz verbis fit. v̄t si dicat lucius heres. nec adiecerit esto. idēz est si dicat lucius esto. Institutio fit verbis directis. v̄t esto mibi heres. Reflexis v̄t illuz heredem facio instituo 7 volo mado l̄ cupio. 7 sic de alijs. v̄t. l. qm̄. C. d̄ tes. Et quēadmodū testamēta

Gradus pri.

ordinem reflexa. unde qz reflexa vel inflexa dicuntur noia in omnibz casibz suis preterqz in noiativis. **B**at ex h liquet voluntatis intentioe quolibet loquendi genere formari posse. nec nocet non servasse momenta vrbz. qz forte semivoces titubans l' balbuciens lingua pfudit. **I**deo si dicat habeas bona mea. v' tibi relinquo bona mea non variat. qz in ista mto quibuscunqz verbis fieri potest. nec hodie curat vrbz solenitas. vt i dicta l. qm super allegata. **I**te institutio fit in testamento tm ante legata. l' post legata. vel ante exheredationem vel post. **P**ed olim fiebat ante legata tm. qz institutio caput est z fundametu totius testamti. vt. ff. e. l. i. m. i. **I**n codicillis aut hereditas per fideicommissum iure relinquitur lex est in defectu pditionis posite in codicillis intelligit testatore de adimenda hereditate cogitasse. vt. ff. de pdi. insti. l. quidem. s. vlti. sed forte inuani cogitavit. vt ibi dicit: illa porro hereditas non videtur dari in codicillis. ceterz idez est si ita dicat. **L**icium instimo si euz in codicillis instimero. est em pditioalis institutio. z valet quouis herede instituto preter filium. **I**tem z illa valet si ita dicat: illuz instimo cuius nomen in codicill' declarauero. vt. ff. de pdi. insti. l. institutio talis. **I**te in institutione certum heredem demonstrari oportet. quotiens est non apparet quis sit institutus heres non valet. vt ecce testator cu plures amicos eiusdem nois habeat ad designationem vnus singulari noie vti. nec valet institutio nisi ex alijs apertissimis pbatombz fuerit reuelata. pro qua persona testator senserit. vt. ff. e. n. l. quotiens. s. heres. **E**t satis est heredem demonstrari nedu noie pprio sed etiam signo indubitabili: qd pene a noie nihil distat. non tm cum eo qd contumelie ca

substitutio 3

solet addi. nam legata turpia que denotandi magis legatarij gsa scribunt. odio scribentis p non scriptis habentur. **S**ecus si p fiat in eodez genere. vt. ff. e. n. l. quotiens. s. quis nomen. z. ff. de le. i. l. turpia. **I**te declaratio vel demostatio heredis a testatore est facienda no alio arbitrio. vt. ff. e. n. l. illa institutio. **E**t dicit illa institutio alio noie captatoria. **I**tem sufficit demonstrari heredem ab initio. vel postea p pditiois euentu. vt. ff. de le. i. l. quotiens. s. si quis ita. **I**te demostatio ad oculum facta p nomine pprio accipitur. vt si dicat hic mihi heres esto. cum sit cora eo qui ostenditur: vt. ff. e. n. l. nemo dubitat. **S**i autem est erratum in corpore nulla est institutio. vt si volens aliquem scribere alium scripsit veluti frater me? p patronus me? **N**am neqz scriptus erit heres qm voluntas deficit. l. si pater. **C**. d. heres. insti. neqz is quem voluit. qm scriptus vel nupat? no e. si tm testator sciat illum no esse fratrem suum quem nominauit ipe fratre. recte cum noie fratris instituit eu heredem. vt. ff. eo. n. l. quotiens. i. m. z. l. nec apud. **C. e. n.** **I**tem pprij nois error no viciat institutionem. **I**tem si plures instituntur in rebo certis. litz p'viler sint heredes tamen res in quibz instituti sunt debent vnicuiqz assignari i iudicio familie heriscunde. z de eis potest detrabi falcidia sicut de quolibet legato. **E**t locus habet cum vnus vel plures instituntur i certis rebus. z alij simpliciter vel quotis portionibus. nam tunc instituti in re certa habentur loco legatorioz. vt. **C. eo. n. l. quotiens.** **I**tem institutio potest fieri pure z etiam sub condicione. **E**t tantuz de institutionibz. **I**n institutione facienda exprimi possunt quantitates portionum hereditariu. prout testatori placuerit. nam tot vncie assem faciunt

quot testator voluerit. **S**z nisi alias ap-
pareat testatoris voluntas sit solennis
distributio hereditatis in duodecim vncias.
xij. autem vncie assis appellatione
p̄nēt. **H**abent autēz hē partes p̄pria
nomia ab unitate supius vsq; ad assē
z vsq; sic exclusiui. nam quilibet harū
portionum maior est vncia. z quilibet
eaz minor assē. qz nulla eaz cōtinet. xij.
vncias. **S**unt autem hec nomina p̄tū
vncia sescuns sextans quadrans triēs.
quincuns semis sepcuns. **H**ec vōdtrās
dextrās. deus as. vt insti. e. n. §. here-
ditas. z etiam habet. ff. eo. ti. l. fūuz.
§. vl. **S**escuns continet vnciam z dimi-
diam. **D**icitur enīz sescuns quasi semi-
vncia. z est tertia eius littera s z non x.
Sextans quasi sextam partē significat
id est duas vncias. **Q**uadrans quartā
p̄tē significat. id est tres vncias. **T**riēs
id est tertiā partē. z sic quatuor vn-
cias significat. **E**t ista quatuor nomina
sumunt interpretationē ex eo qd quorā
portionis hereditatis significant. sequē-
tia vō nomina habent etymologiam:
qd ex eo qd certum numex vnciaz signi-
ficāt. **D**icit enī quincuns. nō qz quintā
p̄tē hereditatis significat. sed qz quinq;
denotat vncias. **S**emis p̄nēt dimidiā
hereditatis. i. sex vncias. **S**epcuns se-
ptem vncias. **H**ec octo. **Q**uadrans no-
uem. **D**extrās decem. **D**eus vndeci.
Hec duodecim. **A**tende qd non omnes
vncie que significant per ista nomia cō-
tinent in assē. qz sic as p̄nēret. lxxvi. vn-
cias z dimidiam. **I**ō at ei? ponit p̄tes
qz quilibet eaz potest in assē tēneri. hac
ratione hō risibilis actiōe legis aquilie
z penalis dicit. **N**ec p̄termittendū est
qd as qñq; ponit p̄ nūmo. **U**nde dicit
nōne duo passeres a sse veniūt. sz pond?
dicit large omne qd in statera positum
pendet. sed hic stricte accipit p̄ pondere

xij. vnciaz. **I**nde etiā dicit tripondiū
p̄ pondere. xxiij. vnciaz. **I**n tripondiū
p̄ pondere. xxxvi. vnciaz. si in tot vnci-
as hereditatem suam testator distribui
vellet. **N**am etiam in pauciores potest
eam velle distribui. vt si duos ex assē in-
stituit heredes. **T**ercium autēz instituit
ex dimidia z sexta parte assis in. xx. vn-
cias as diuideret. z octo vncias ferret
ille qui scriptus est in dimidia z sexta.
scripti autem ex assē ferrent. xij. vncias.
vt. ff. e. n. l. interdum. §. sed si duos. hō
die tñ hōmōi subtilitatis diuisio nō mul-
tū v̄sitata est. sed seruata diuisiōe assis
in. xij. nihilominus si opus fuerit queli-
bet partium hereditatis vltērius diuidi
poterit. z illud cōiter seruāt. de hac tñ
diuisione latius **A**z determinat in sū.
C. e. n. **Q**uilibz autem persona potest
heres institui. z habet factiōē testamēti
in passiva significatione que non v̄tat
a iure capere. poterit igitur institui liber
homo z seruus si sit seruus eius qui po-
test institui. **I**tem patet familias filius/
familias mutus surdus furiosus p̄dig?
miles bonoratus laicus clericus mona-
chus ciuitas impator imperatrix filius
ecclesia loc? quilibet venerabilis. vt in-
sti. de hered. quali. z differentia. §. testa-
menti autem factionem. z. l. cū heredes
C. qui testamen. fa. pos. **E**tiam incerte
perione instituitur diuini iuris intuitu
vt. **C.** de episco. z cleri. l. id quod. z. l.
nulli. z. l. si quis ad tēdinandam. alio
enim certus heres dē demonstrari. **I**tē
seruum p̄prium nēdum sed alienū etiā
illum qui nullius est institui possum.
insti. e. n. §. seruus alienus. ff. e. l. seru?
hereditarius. **I**tem si seruum p̄prium
institui heredem semper videro eum in-
stituisse cū libertate. vt insti. e. in prin.
Sciendum tamen qd quandoq; etiā cum
libertate non potest institui heres

Gradus secundus.

seruus a domina sua. scz cum ipse est de adulterio accusatus commissio cum domina sua que rea fuit eiusdem criminis postulata. vt. ff. eo. l. his verbis. §. interdum. Et insti. e. §. est autem. Item nō possunt instimi deportari. Item damnati in metallū. Item et bāniū qui impune possunt puniri qui equiparantē deportant. Similiter hostes imperij et romane ecclesie Item heretici infideles apostate collegia illicita nō habentia speciale priuilegiū. Item incerte persone qñ non pretenditur fauor pietatis. Item non pñt instimi nati ex damnato coitu. de quibz per doctores. in. l. qui contra legum. et l. si queris. C. de incest. et in uulibz nuptijs. Similiter per autem. licet. C. de naturalibus liberis et matribus eorū. In qua dicit qñ nati ex damnato coitu omni beneficio excluduntur. id est nulla via nec institutionis nec substitutionis succedunt. Diceret quid si auius vel pater donat nepoti spurio ex legitimo filio nato vel contra. vel si donat nepoti legitimo ex filio spurio. In utroqz casu dicit rofredus donatiōz non valere. nisi probetur talez nepotē aliqua seruitia fecisse aui ppter que presumi posset donatiōz fuisse factam. vt dicit in quadam questione que incipit neracius. Jacobo de beluiso idem tenet in questione: quam dñs sputauit. e. ti. l. i. Idez tenet speculator e. ti. de successione ab intestato. §. i. et. quid ergo. et. et. si. quid de legitimatis. Speculator tamen in titulo de institutione. §. compendiosa. et. quid si pater naturalis et. allegat plures leges: qñ tamen non faciunt directe pro illo pro quo adducit. videlicet qñ valeat institutio. Cum pater habens filium bastardū instituat in vna vncia. et naturalem et legitimū in omnibus alijs bonis. Sed bene facit textus p eo in autentica de testamento imperfecto. col. viij. primum dictū cōmunius est apud doctores d rigore iuris. vltimum autem dictū speculatoris continet equitatem.

Substitutōnū

Capitulum. vi.

Postquā visum est de primo gradu succedendi videlicet institutione. congruo videndū ē de secundo gradu successionis que substitutione appellatur. Est enim substitutio secundū institutionem omnis scz institutio que fit post primam. et in locum prime deficientis. plene igitur videndū est que sit earū diuisio. secundo quis faciat eas. tertio quis admittat in eis. et quando expirent. Substitutionū alia directa. alia obliqua. Dicitur enim directa qñ ab vna persona ad aliam sine aliqua alia media hereditas reuoluit. Et alio modo dicitur constitutio conueniens vbi et personis. Et in tali substitutione nō habet locum quartarum deductio. vt in. c. i. de test. li. vi. Obliqua vero substitutio siue fideicommissaria est: quando quis per mediam personā accipit hereditatē defuncti. vt cum dixerō instituo titium heredem omnium bonorum meorum. et volo qñ post decem annos illam hereditatē restituat sempromio. hic enim sempromius illam hereditatem habere non potest. nisi per mediam personam scz titiū et in tali locum habet quartarū deductio de huiusmodi substitutione et quartarū deductione loquuntur capitula Raynaldus et Raynaldus. de testamentis. et dictum capi. si pater. Et sunt tres species illarum quartarū. Nam alia est definita iure nature. et dicitur bonorum subsidium. et debet filiis tñ qui sine causa exheredari pñt. l. si rotas. C. de inoff. test. et. l. parentibus. C. de inoff. testamē.

Et huius quarte nullus grauiamen potest imponi. **C. e. n. l. omni modo. 7. duab?** sequentibus. 7. hodie aucta est ad trientes vel semisse fin numerus filiorum. ut si sint quatuor filij. 7. infra debet habere terciā partem. Si aut sunt plures debet habere medietatē hereditatis defuncti intestati ut. **C. e. n. m. autentica nouissima.** Alia quarta dicitur trebellianica. ut cū institutus heres si moriatur sine prole rogatus est restituere hereditatem alteri. Ille sic institutus retinet quartā partem de tota hereditate p. trebellianicā. 7. computant in ea legata 7. donatiōes. ut. **ff. ad. l. falci. in quartā.** Tercia quarta est que debet iure institutionis. ut cum aliquis est institutus heres. 7. illa hereditas ē exhausta per legata vel fideicommissa. tunc institutus potest detrabere de singulis legatis vel fideicommissis quartā partem. 7. hec nominatur falcidia. **C. ad. l. falci. p. totū.** Et legitime partes heredū his verbis continentur. Quatuor aut infra vult nati iura trientes. Semissem nati dāt quinque vel ultra. Arbitrarij sequi substatia cetera patris. Quartā tibi capies si sis extraneus heres. Tunc trebellianis cum reddere cūcta rogatus. Et defalcari dū per legata grauatis. Directa substitutio alia vulgaris. alia pupillaris. alia exemplaris. alia breuiloqua. alia commendiosa. Vulgaris ē duplex scilicet expressa 7. tacita. Expressa est que fit verbis negatiuis. ut si ille mihi heres non erit alius sit heres. insti. de vulga. substi. in prin. Tacita vero fit verbis affirmatiuis. ut sic vos inuicem substituo. vel ita quisquis mihi heres erit sit heres filio. 7. ita tunc esto heres plotij cū instituissem plotiū. **C. de here. insti. l. vl. 7. ff. e. n. l.** cū in testamēto. scilicet hec verba. modo sic tacita substitutio pupillis inesse videtur substit. expl. vulga. ut. **ff. de here. insti. l. ticius**

7. l. se. Et contra sub expressa pupillari pñet tacita vulgaris. ut. **ff. e. n. l. naz** hoc iure. Expirat autem hec substitutio vulgaris ab hereditate adita. ut. **l. p. aditā C. de impuberis. 7. alijs substit.** Et addit lex nisi facta fuit filiis impuberibus Effectus eius est quod si heres noluerit vel non poterit ex quacūq; causa. 7. vnde cūq; veniat illa impotentia locū ē substitutio. Pupillarij substitutionis. alia expressa est. alia tacita. Expressa est ut si filius meus mihi heres erit. 7. si in pupillari etate decesserit ille sit ei heres. ut institui. d. pupil. subst. §. substituit. vel cum pater filio impuberi quendam substituit in vulgaris casu intelligitur etiam substituisse in pupillari. Casus in. l. quis. **C. d. impube. 7. alijs substitutio.** Et quicūq; tunc in equalitatis facit ut sub vulgari nō contineatur tacita pupillaris. ponamus exemplum. Quidem in testamēto uxorem instituit in dimidia parte. 7. filium suum impubem in alia dimidia. 7. ultio quedā substituit. impubes decessit i pupillari etate substitutus voluit admitti ad portionem ex substitutione. Et dicitur quod nō admittitur ratione inequalitatis sed mater eius admittitur 7. intelligitur tunc testatorem voluisse institutionē habere locū in persona sue matris si pupillus si adiret que vulgaris est. Et est diligentissime considerandus quā substitutio vulgaris est facta duobus copulatiue. ut in predicto exemplo. tunc substitutio non habet locum in persona vnius nisi etiam in persona alterius. nam mater hic impedit illā substitutionem. Sed si mater ante filium fuisset mortua. 7. postea filius infra annos pubertatis decessisset. locum habuisset substitutio. 7. dicitur hec substitutio pupillari. quia soli pupillo 7. impuberi fit. 7. non distinguitur an iam sit in potestate patris. vel an postpositum? nam

Gradus secundus.

scilicet. vel ut sit filius vel nepos ex filio.
Pupillum in pposito accipe masculum
minorem. xij. femellam minorem. xij.
annis. vt. ff. e. n. l. ij. in prin. si tamē p
impuberi voluerit quēq; substituere pu
pillatiter. non in toto tēpore pupillari
etatis. sed minus puta si filius moriat
infra decimū annū vel octauū aut septē
niū. t. c. valebit substitutio. vt. ff. e. l. si
ita quis substituerit. si aut voluerit sub
stituere i longius pupillaris etatis finie
tur pupillaris substitutio aduēiente pu
bertate. ff. e. l. in pupillari. effectus sub
stitutionis pupillaris est. vt quis dicit
cto sit heres impuberi tanq; si ipse pu
pillus sibi heredem fecisset substituti.
vnde. et duo testamenta vident vnum
patris alter filij. Et pertinent ad substitu
tos pupillaris bōa que pupillis etiaz
postea obuenerint. neq; enī suis bonis
tū testator substituit sed etiā impuberi.
Item pater adoptiuus filio arrogato im
puberi nisi ad quartam solam. et ad ea q
intimū arrogatoris ab amico ei? arro
gatus psecutus est substiti. vt. ff. e. l. sed
et si plures. §. in arrogato. **I**tem expirat
pupillaris substitutio maxima media.
vel etiam minima capitis diminutione
pupilli. vt puta si est arrogat? ff. de ad
op. l. nec ei. §. eorū dūtaxat. substitutio
tamen succurrit per uolem actionē. **I**tem
expirat si non est adita hereditas patris.
Item si omīssa causa principalis testa
menti ab intestato possideat hereditas.
et tunc psubstitutio substituto sicut et lega
tarijs: in quoz fraudem institutus non
ex testamento sed intestato hereditate
possidet. Et illud quod dictum est qd ex
piret substitutio pupillaris ex non adi
tione hereditatis paterne. vtz tamē est
si is qui repudiat minor erat. et i integz
restitutus est. vt liceat sibi adire: pstat
pupillari substitutioni vt teneat. vt. ff.

Substitutōnū

e. l. ij. §. adeo autem. **I**tem expirat pu
pillaris substitutio expugnato patris te
stamento in toto per querelam inoffici
osi testamenti. **I**tem rupto paterno te
stamento. vt. ff. e. n. l. si quis cum. **I**tem
expirat pupillare testamentū per agna
tionem polibumi. vt. ff. e. l. si pater fili
um. sic ecōtra pfirmatur pupillare testa
mentum quemadmodum et paternum
si pater ab hostibus captus sit simul cū
filio et ibi ambo decedant: quīs pater
prior decedat. **I**tem hoc ordine facien
da est substitutio pupillaris. vt prius.
primo quis scribit sibi heredem. deinde
vel eadem hora vel quacūq; alia filio
substituat. nec debet conuerti ordine
scripturę. **I**tem admittitur ex pupillari
substitutione ille: quē nominatim sub
stituit testator. vel si testator generalit
substituit. ita scilicet quisquis mihi heres
erit. admittentur illi qui scripti sunt he
redes. **T**acita pupillaris fit hoc modo
filius meus impubes heres esto. **E**t sic
quisquis mihi heres erit sit et heres fi
lio meo. et dicitur ideo tacita. qd quedā
verba in ea non expressa subintelligū
que alis in expressa pupillari ponerent.
Naz hic intelligitur qd si filius decesse
rit in pupillari etate. ille tunc qui esset
heres patri etiā sit heres filio. **S**equit
correlarie qd pupillaris tacita intelli
gitur sub vulgari expressa. Et fit hec sub
stitutio solum a patre qui filios dicitur
habere in sua potestate non a matre et p
hoc differt a substitutione exemplari vt
statim dicitur. **E**xemplaris substitui
tio fieri potest a parentibus vtriusq; se
xus in personis liberorum cuiuscūq; se
xus. vt furiosis vel mente captis. et cum
tali determinatione substitutio faciēda
est. vt siquidē mente captus habeat de
scendentes ex te. illi omnes vel quidā
ex eis. vel vnus substituat ei. Et dicit

exemplaris. quia fit ad exemplū pupillaris. ut cum dicit pater si filius in pupillari etate decedat ille fit heres. filiter in proposito dicit si filius decedat anteq̃ perueniat ad mentis sanitatem ille fit heres. et sic pupillaris expirat adueniēte pubertate. ita et exemplaris adueniēte sanitate. Differunt tamen. q̃ illa fit pupillis tm̃. hec etiam maioribus. Itē illa fit a patre qui habet impuberem in potestate. hec autem fit a quolibet parentū.

Compendiosa substitutio fieri potest a milite. ita videlicet. Si filius meus quādoq̃ decesserit ille fit ei heres. et hic sub tali verborū compendio continet expressam pupillariē. i. si filius decedat i pupillari etate. si autem decedat pubes abba directe illius substitutionis trahit ad fideicommissariā substitutionē. o qua copiose in. l. precibus. C. de impuber. et alijs substitutionibus. et forte fauore matris que est in medio anteq̃ filius venit ad pubertatem compendiosa directa dicit sed postea in fideicommissariā trahitur. Item compendiosa facta a milite infra tēpus pubertatis quādoq̃ valet iure directo. et obliqua post pubertatem. i. mater postea per fideicommissū potest petere hereditatem. Diceret quid si paganus fecerit huiusmodi compendiosam substitutionem per verba iam dicta. Rndē si pupill⁹ decedat in pupillari etate substitutus succedet iure directo. et mater impuberis repellitur oīno. Si autē pupill⁹ fiat pubes et postea decedat. substitutus omnino repellit⁹. et venientes impuberi ab intestato succedunt in totum ut. ff. e. n. l. verbis. et l. centurio. si autē testator ita substituat sc̃z filius me⁹ q̃ñ cūq̃ decesserit illū substituo. hanc putato reputandam fideicommissariā. Quia hoc verbum substituo aptatur ad fideicommissum. ut. l. generaliter. §. ultio.

C. de insti. et substitui. et quia talis interpretatio rem omni tēpe valere suadet. ut. l. quoniam. ff. de reb. di. si vero ita substituat filius meus quādoq̃ decesserit sine liberis. ille fit heres. vel illū substituo semper interpretanda est fideicommissaria. quia illud verbum sine liberis innuit ut etiam in pupillari etate substituerit per fideicommissum. quia tūc liberos habere non potest. Sed q̃ directe verba trahant ad fideicommissariam probat. ff. ad trebel. l. l. cenola. ubi dicitur q̃ substituo directa facta in codicillis trahitur ad fideicommissū. etiam si superest in medio rē. Et his casibus succedit mater. vel quilibet ab intestato heres. et restituet bona detracta. l. falcidia si rō quis dicat si filius meus decesserit in pupillari etate. vel postea sine liberis illum substituo. Due sunt substitutiones pupillares. exp̃sa et fideicommissaria. ppter distinctionem et alternationē ipsarum. et sic hoc verbum substituo aptatur diuersis modis. put evidenti⁹ apparebit si testator subiiciat pupillariē et per fideicommissum substituo. Breuiloqua substitutio est: que continet duas vulgares substitutiones et duas pupillares. ut cū duo impuberes a patre qui eos habet in potestate inuicem substituantur. et hanc substitutionem lex appellat reciprocam. ut. ff. e. l. nam hoc iure. Et dicendū est q̃ iste quatuor substitutiones expresse sunt. nihil enī magis de vna q̃ de alia potest dici. Unde contingit q̃ ppter has quatuor substitutiones mater repellitur omnino. et substitutus succedit. ut. ff. e. l. lucius. Si ei esset pupillaris tacita non repelleretur etiā in testamento militis. ut. C. de impube. et alijs substitutionibus. l. precibus. Placentinus dixit tacitaz pupillarem admitti contra matrem nisi ipsa

mater cum impubere filio esset instituta
Sed tamen distinguendum est. aut ei
extraneus vulgariter substituitur impuberi
et tunc tacita pupillaris non admittitur
pro matrem. Aut substituat impuberi
frater eius. et tunc repellit mater. quia non
est verisimile quod testator uxorem suam
est matrem impuberis voluerit preterire.
Casus in. l. cum quidem. C. de insti. et
substi. **N**otandum si servus alicui
domini fuerit heres institutus. si adire eam
noluerit vel non potuerit. quia preuentus
morte domini nihil habebit. secus de filio
famili. instituto. quia ipsius pater eam here
ditate adire potest. p. l. si infanti. C. de
iure deliberat. et facit plenius lex. cum non
solum. C. de bonis quod liberis. Nam ibi dicitur
quod etiam invito filio pater aduenticia fi
lij potest adire. Dicunt tamen doctores. et
est etiam bona glo. in. l. cum proponas. C.
de here. insti. si servus compelleretur
adire hereditatem acquireret domino heredi
tatem. et tali casu coacta voluntas etiam
est voluntas. Sciendum cum plures in
stituti et substitui substituti fuerint in
portionibus inequalibus. uno moriente
ceteri residuum persequuntur quousque iuxta
ratam sue portionis in institutione sibi ex
presse. Casus in. l. C. de impube. et alijs
substi. Item cum duobus impuberibus
fit substitutio cum adiectione nominis col
lectivi. ut est si uterque. tunc ita demum
locus est substitutioni. et in utriusque per
sona proinde substitutionis verificatur. scilicet
si est substitutio facta per signum distributi
vum. ut est uter alter. Exemplum testator
dixit institui. Jo. et Petz. et si uterque
decesserit in pupillari etate: substitui
eis bartholomeum. ecce hic bartholomeu
us uno dumtaxat mortuo in pupillari
etate non succedit ex substitutione. secus
in secundo casu. videlicet si testator sic dis
pexit. Jo. et Petz. institui. et si alij ipsorum

decesserit in pupillari etate substitui eis
bartholomeum. Casus in. l. cum quidem.
C. de impube. et alijs substitui. Item cum
fit iussu. et substitui plurimum cum adiectione
nominis distributi. tunc quilibet ipsorum
vocatur in vires ac si omnes simplici
et nominati essent instituti nisi inter
hominum institutos seu substitutos plures
vel duo eorum essent pater et filius. quia
tales licet plures sint tamen cum alijs ad
iunctis unam virilem habebunt portio
nem. in. l. ultima. C. de impube. et alijs
substitui.

Capitulum. vij.

Quoniam autem
in testamentis plerumque legata
pro soluti per executores eorumdem. vel be
nedes defunctorum demandat modicum de
legatis. et ipsorum varijs modis disponendi
perstringendum est. Legatum est delibe
ratio hereditatis quam testator ex eo quod vult
uersum heredis foret alicui quid collat
tam velit. ut. ff. de legat. legatum. Et
nemo legare potest nisi qui de iure facere
potest testamentum. Et ei soli potest
legari qui potest institui. de quibus supra
visum est. Item legatum fit bis et bis.
Do lego dari iubeo impero mando gli
sco precipio exigo posco peto rogo flagi
to volo deprecor exoro. Cupio ut des.
opto ut des. credo te daturum. ut dicit
Azo. in summa. C. eo. titulo. allegans
legem secundam. C. communia delegata
et. ff. de legat. .i. l. et hoc modo antequam
tamen solvantur legata creditores here
ditarij sua exigenda debita habent por
tiones. facit lex si vniuersa. C. de legatis.
Et qualiter etiam fiat distributio bonorum
hereditariorum creditoribus: habetur
per ea que habentur et notantur in. l. sci
mus. C. de iure deliberandi ad quam te

curre. Item si quis scienter legat rē alt
enam heres tenet rem illā redimere. vel
legatario precii dare si sit talis res que
vendi potest. Si autem ignorant rem
alienam legauit non valet legatum nisi
letur psona coniuncte. C. de le. l. cū alie
nam. Et legatarius debet pbare scienti
am. vt e. l. §. q. autem. Scdm canones
tamen si alicui legatē sunt res aliene tal
lis tenetur illi restituere cuius sunt et po
test agere contra heredem si scienter le
gauit res. vt habetur in textu et in glosa
ca. filius de testamentis. Item si aliquis
scienter legat rem obligatam creditor
heres debet eam luere. Secus si legas
nesciuit rez obligatam. vel forte voluit
legatarium luere et hoc expressit. tunc he
res non tenetur eam luere insti. de lega.
§. sed et si rem. Item si res legata si
ne facto heredis id est sine mora fm glo
sā perierit. legatario perit insti. de lega.
§. Si res. et l. Si seruum. ff. de verb.
obliga. Item si aliquis legauit ex il
lo vase vinas decem. et tibi non sunt de
cem. sed pauciores non extinguuntur pro
pterea legatum se tantummodo accipie
tur quantum inuenietur. l. Si quis ser
uum. ff. de lega. ij. Item si aliquis i
testamento legauit episcopo propriam
portionem et alia multa legat monaste
rijs vel ecclesijs. Si legauit illam porti
onem episcopo sub hac conditione vt il
la tantum esset contentis et episcopus
hoc acceptauit valebit. et non potest exi
gere de ceteris portionem. sed si reliquit
sibi absolute. tunc ultra portionem sibi
deputatam potest adhuc sibi portionem
suam eligere. sed si constiterit qd testator
in fraudem modicum legauit episcopo
vt per illud modicum defrauderetur ab
alijs. tunc eps adhuc potest exigere por
tionem per c. officij. eo. tūm. Sciendum
tamen qd licet fm antiqua iura episcop

vel alij inferior si potuerit deducere suam
portionem canonicam de relictis seu le
gatis monasterijs de ordine minorum
ad vsum diuini cultus spectantibus vt
ad calices vel alia ornamenta. hodie ta
men potest. vt habetur in cle. dudum. et
sepulturis. in. §. verum ne parochiales
ecclesie. et. Item qui non implet vo
luntatem defuncti tota hereditas est sibi
auferenda. per ca. licet vniuers. de vo. et
vo. redemp. xi. q. i. Siluester. Scdm
leges tamen hoc obseruatur in extraneo
herede. Licet enim filius heres patris non
adimpleat voluntatem patris defuncti
non ideo perdit totum sed seruat ei le
gitima portio. C. de fideicom. autem.
hoc amplius. Item si aliquis legauit
monasterio sancte marie decem. sed nō
determinauit certificato cum plura sint
monasteria sancte marie. dabitur pau
periori ar. in autem. de eccle. titu. §. Si
quis in nomine. col. ix. Item si quis
legauit seruum in aliena prouincia con
suetum expensis heredis non legatarij
queritur suus. ff. de le. i. cum suus et l.
se. Item si testator potest imponere pe
nam heredibus si non paruerint eius vo
luntati. dummodo non sit turpe aut inbo
nestum quod precipit insti. de le. §. pene
quonia nomine. et §. vlt. facit. l. vnica.
C. de his qui pene nomine in testamen
to vel codicillis reliquuntur. Item si
ex testamento non adeatur hereditas et
fuit legatum. nisi ita sit legatum qd a ve
nientibus ab intestato presumer legatum
tunc enim ab heredibus petendum est p. l.
eam quā. C. de fideico. Similiter psta
tur legatum cum testator dixit si non valz
vt testamentum valeat tamen iure codi
cillorum vel etiam quādo legatum ē cō
iuncte psona factum. Item quādo vna
res pluribus legatur quilibet habet ibi
ius nisi appareat alia voluntas testator

ff. de le. i. Si pluribus Et dicit bartolus
lus ibidem. qd licet homo posset omnia
bona sua consumere cum sanus sit tamē
in morte non potest filios vel nepotes p
terire insti. de insti. testa. per totum et
per c. de his. extra de sepulch. Item cum
vna res duobus legatur coniunctim li
cet alter eorum in rerum natura non sit
tamen tota res alteri coniuncto debetur.
vt in. l. Si duobus. ff. de lega. i. C. de
cas. tol. l. vnica. §. i. Et autem dicit si
sperabatur ille secundus fore in rerum na
tura pcedat lex. vel si fuerit tempore tes
tamenti conditi. sed si non sperabatur i
rerum natura. nec fuerit tempore testa
menti. Pars eius pertineat ad fiscum
allegans legem. Item veniunt in. §. qz
autem. ff. de pen. heredū. Item qui
scienter soluit ex minus solemni testamē
to defuncti alimenta in eo alicui legata.
per terminū tenentur ad prestandum ea
ad futurum. quia secutus est voluntate
defuncti. Casus in. l. i. C. de fideicom.
Similiter si quis scienter soluit ea que
minus solemni testamento per fideicom
missum legata sunt. Si quis ergo sen
serit se grauatum voluntate defuncti nō
prestet vt dicitur in. l. secunda. eodem
titulo. Item si testator vni quem
primo nominauit fundum legauit et eū
dem fundum alteri postea legauit demū
eundem fundum primo iterum legauit
eo. licet prius bis nominatus fuerit ta
men ipse vnam alter alteram medieta
tem habebit. vt. l. cum questio. in. §. sed
aliam. C. de l. Similiter dicatur si qz
iuerit institutus in duodecim. alius i se
ptem vncijs videtur testatorem primo
id admisisse quod alteri legauit Itē
si claudius legauit mibi alimenta et ve
stiarium quousqz moreretur. tunc licet
claudius moriatur. post mortem tamen
eius mibi legata debentur. vt. l. prima.

C. eodem tit. et legatarius subtrahēs
rem legatam perdit eam eodem tit. nō
est dubium et l. Si legatarius.

Item legato fundo instructo bo
mines mancipia pecora et vna ibi exor
ta non venalia sed mansua et cetera que
in fundo sunt agri stercoreandi causa di
cuntur legata. vt. l. prima et secunda. C.
de ver. signi. Similiter illa dicuntur le
gata que maiore parte anni ibi sunt mā
sura vt eodem tit. de lanionis vbi vi
cit lex semota carne mensas pondera fe
ramenta que laniente carnis causa pre
parata et c. Item trutinellas cultros
colabras instrumento relinquitur

Item legari potest res que non est in
rerum natura si modo futura est. veluti
fructus qui in illo fundo nati erunt. aut
quod ex illa ancilla natum erit. vt insti
m. c. §. ea quoqz res sic ergo legari pos
sunt ea que sunt vel ea que non sunt. s;.
futura sunt. Sed que non sunt nec fue
runt nec erunt legari non possunt. vt in
insti. de inuili stipu. in principio. Si
vero dubium est an res legata tempore
testamenti sit in rerum natura nata puta
an homo legatus viuat agi quidam po
test ex testamento sed officio iudicis cau
tio interponitur. vt cum heres rem perse
cutus fuerit et nactus legatario restitui
at. vt. ff. de lega. primo. l. seruo legato.
§. vltimo. Ideoqz si tempore testamen
ti seruus legatus esset in fuga vel longi
quo absens heres debet prestare operam
vt eum requirat et prestet et sumptus in
eam rem debet impendere. Si autem
seruus legatus post testamentum factū
fugerit viuo testatore. impensa debet
reddi periculo legatarij. quia rem eo lo
co debet prestare heres in quo a testa
tore est relicta. vt. ff. de le. i. l. Cum ser
uus legatus. et ff. apud iulianum. et l.
Si seruus legatus. i. Rūso. Et illud

quod dictum est quod ea que sunt legari possunt tamen si talis res sit cuius non sit commercium nec ipsa debetur nec eius estimatio. ut si quis legauit templa vel basilicas vel que publicorum sui deputata sunt et sic de alijs rebus in quibus non cadit commercium. preterea nedum corporalia possunt legari. verum etiam incorporea. ut iura et seruitutes. Preterea notarius potest alteri legare rogationes sententias et cetera. Item instrumento pictoris legato veniunt cere colores peniculi cutores et ongille. Similiter instrumento piscatoris veniunt nassele que piscium causa capiendorum compate sunt et piscatores. Similiter instrumento balneario legato balneatorum contineri cum balneo sine balneatoribus ipsum suum prebere non possunt. ff. eo. tit. l. pictoris. Item succurrit heredi si eade res sepius in testamento fuerit legata laus est causa semel prestari. ut ff. de leg. ij. l. mephius. §. cum. Si autem eadem quantitas in eodem testamento sepius legatur deberi poterit sepius. si legatarius eundem assensum probationibus ostenderit. testatorem multiplicare legatum voluisse. sed ubi in diuersis voluntatibus vel codicillis vel vno testamento et alio codicillo eadem quantitas sepius legatur sepius debetur nisi heres probauerit testatorem voluisse legatarium esse contentum vna earum quantitatibus ff. de leg. i. l. plane §. si eadem. et ff. de leg. ij. l. sempronius. ubi dicitur si due tabule testamenti eodem tempore exemplarij causa scripte sint in vna centum et in altera quinquaginta auri legari in titium heredi parcendum est. Item utrumque legatum nullo modo debetur. sed in quinquaginta auri. Item qui duos habet seruos vnum ex his legando et non apparet quem testator notauerit electio erit legatarij. facit lex

qui duos. ff. de leg. i. exemplifica de duabus vaccis vel equis et hoc fauore voluntatis. nisi verba testatoris prolata essent ad heredem ut sic dixit testator. Tibi fili mi vnum ex seruis meis rogo ut tradas. Ticio proculi. tunc electio est heredis. Secus cum quod plures seruos habuerit eiusdem nominis et vnum ex his legauerit. is quem tunc heres elegerit prestabitur in. l. Si quis a filia. §. si quis plures. Sanchos. ff. eo. dem. tit. Item si vni ex duobus eiusdem nominis existentibus d' amicis testatoris res aliqua legatur et cui ex illis. legatum datum sit dubitetur. eligere debet heres cui soluat ut ab eo defidatur. per. l. Si quis seruum. §. Si inter duos. ff. de leg. secundo. Item cum testator ita legauerit uxori ut tantam partem quantum vnus ex filiis de hereditate paterna seu testatoris consequeretur. prout scilicet testator ipsis legasset partes in quales prestabitur ei tanta quanta minoris partis legatum se extendit. Ratio ne cum maior portio ei soluta fuerit. alter filiorum minus obtineret quanta debita iure nature cum tamen in patris potestate damnatus non esset. Casus in l. qui concubinam. in. §. Cum ita legatum. ff. de leg. tercio. Item usufructus bonorum minoris donec ad vice simum quintum annum peruenerit legato legatario non extinguitur minore mortuo ante vice simum quintum annum. sed durabit ei usufructus donec curricula predicti temporis effluxerint. Sed si legatarius viuo minore antequam vice simum quintum annum attingeret mortuo extinguitur usufructus nec ad heredes eius usufructum transmittit. Casus in l. ambiguitatem. C. de usufructu et habitatione. Item si quis vero in genere legatum frumentum vel oleum non dicit

legasse vinum gallicum aut oleum preciosius. sed generale vinū terreſtre vt habetur in de. non potest de pcuratoribus in glo. **I**tem si legatū hoc mō fit legotali omnes equos meos p̄ter gr̄sellū vel gradatū omnes equi veniūt persoluedi tempore gr̄sello vel gradatio. **S**i vero sit his verbis lego illi omnes vineas meas p̄ter asinū quē oneratū atbenas remisit omnes vinee veniūt et cum hoc asinus psoluede. R̄tio primi q̄a his verbis exprimitur voluntas profertis. Si em̄ voluisset ipm̄ habuisse omnes equos non expressisset p̄ter quod ibi capitur exceptiue. quia ponitur inter res eiusdem speciei vel generales. R̄tio autem generalis secūdi est. Cūsi l̄ p̄ter cadit inter res om̄ino sepatas et distinctas diuersarū specierum. merito capitur inclusiue et augmentatiue. Nam si testator non voluisset legatariū habere omnes vineas et cum hoc asinum. frustra expressisset p̄ter asinum cum suffecisset lego illi omnes vineas meas. **C**apitur etiam p̄ter coniunctiue interdū vt plerūq̄ solet fieri in dispensationis materia. vt in ca. vudum. de electi. per Inno. et in l. actionis. C. de transactiōe. et in regula pactum de regulis iur. li. vi. **I**tem si dixit testator exheredo filium meū Iohannez. et duos filios habuerit hoc nomie eo q̄ specificauit quē notauerit et cum exhereditatio sit odiosa. nullum exhereditauit. Et hec p̄pendiose radibus de legatis recollecta sufficiūt.

Capitū. viij.

Notis enīz quāto breuius fieri potuit de successiōibus ex testato dictū est. Nunc vero respiciendum est de successiōibus ab i

testato. **S**ed quoniam plerūq̄ in huiusmodi successiōe distinctio graduū et eorundem p̄putatio p̄t in arbore consanguinitatis et docetur p̄requiritur. **I**tem q̄ superficialiter in p̄ntiarum vt materiā successiōnū lucidius humanū quidem cerebri subintrare valeat. arboris noticiā expedit primū enodare. **G**eneralis em̄ cognitio ipsius cōsistit i his vtelicet q̄ sciatur. **Q**uid sit consanguinitas. quid linea. et quot sint eius sp̄s. **I**tem quid sit gradus et qualiter p̄t dē dicuntur esse in gradu. **C**onsanguinitas est vincū diuersarū p̄sonarū ab eodē stipite descendētiū carnali p̄pagatiōe contractū. **L**inea est ordinata collectō p̄sonarū p̄ sanguinitate cōiunctarū ab eodē stipite descendētiū diuersos gradus continens et eos ab vnitāte stipitis p̄ numeros distinguēs. **L**inearū tres sūt species quedā est ascendētiū et continet illos a quibus originem traximus. vt pater mater auus proauus et c. **D**escendētiū est illa que cōinet illos qui duxerunt originē a nobis vt filii nepos pronepos et c. **T**ransuersalis est illa que continet illos qui nō duxerunt originē a nobis necnō ab ipsis. vt frater soror eorū progēies vt. xxxv. q. v. primo gradu. **G**radus est quedā habitudo siue distantia p̄sonarū facta adinuicē collatione ad cōmunem p̄ntem qua cognoscitur quanta generationis distantia duē p̄sone inter se differant. **I**tem p̄sone q̄ distant equaliter a p̄muni p̄nte dicuntur esse in gradu et facere gradū. q̄ vero inequalit̄ dicuntur distare gradu. vt. xx. q. v. p̄ntem p̄ntele. **I**tem canonicā p̄putationē in linea trāuersali facias p̄ istā regulā. **Q**uoto gradu distat quis ab aliquo supiore eodē distat a quolibz descendēti ab eo per aliam lineam vltq̄ lineam equalitatis. postea pro numero

personarum gradus apponitur. hec regula habetur in c. q. dilecto. de consan. et affi. Incipit igitur a prima superiori cellula. s. Abauus que distat a trunco quarto gradu. igitur propatruus qui descendit ab abauo per aliam lineam scilicet quarto et sic communiter facit per alios. Sic propatruus et patruus sunt duo fratres et sunt in primo gradu. igitur auus filius proauis distat secundo gradu a patre. Pater ergo truncus quarto. Similiter filius propatruis distat quarto a trunco. probatur quia filius propatruis et auus sunt duo nepotes. igitur in secundo gradu. quia sunt filij duorum fratrum qui sunt in primo gradu. igitur pater distat a filio propatruis tertio. truncus quarto. Similiter nepos propatruis distat quarto a trunco. probatur nepos propatruis et pater sunt pnenepotes igitur sunt in gradu tertio. quia sunt filij duorum nepotum: qui sunt in secundo gradu. igitur truncus distat quarto. Similiter pnenepos propatruis cum trunco est in quarto et in linea equalitatis que continet omnes personas equaliter cum eo descendentes. probatur sunt duo abnepotes. ergo sunt in quarto gradu. quia sunt filij duorum pnenepotum: qui sunt in tertio. ascende et ad proauum qui distat a trunco tertio gradu. Igitur patruus magnus qui ab eo descendit per aliam lineam. similiter tertio proinde consobrinus tertio et filius eius secum in tertio in linea equali. Deinde per numero personarum adiciatur gradus et in probatione ista procedit ut prius. Quia patruus magnus et auus sunt duo fratres. igitur in primo gradu. pater distat secundo. truncus tertio a patre magno et ita de alijs. Hec probatio colligitur. xxxv. q. v. ad sedem. Ad inueniendum igitur gradus consanguinitatis secundum utrumque ius dicitur Jo. an. in arbore tolle hanc magistrat

lem regulam ascendenti et descendi.

Quot sunt persone de quibus queritur computatio intermedijs una tempta tot sunt gradus inter eos. Et intelligitur illa regula quando una persona continue descendit ab alia. Et sic non sequitur petrus cuius habet duos parentes. iij. auos. vii. proauos. et igitur toto gradu distat. Regula collateralium in linea equali quod toto gradu distat quicunque eorum a comuni stipite toto distant inter se. et hoc secundum canonicam computationem. Secundum leges vero quoto gradu quicunque eorum distat a comuni stipite toto duplicato distant inter se. Regula de linea collateralis inequali est quoto gradu quis eorum remotior distat a comuni stipite. toto distant inter se secundum canones. secundum leges vero quot sunt persone stipite tempto tot sunt gradus. Sciendum secundum legem computationis quolibet persona facit gradum. unde filius et filia faciunt duos gradus. Secundum canonicam vero computationem due persone faciunt unum gradum. Ratio quia in legibus propter hoc assignantur gradus. ut de rebus vel successio ab una persona ad alteram inter consanguineos deferatur. Et qui ab hereditate non possunt deferri nisi ab una persona in alteram. Non in singulis personis singuli ponuntur gradus. sed in canonibus propter hoc computatur gradus. ut demonstratur usque ad quottum gradum nuptie celebrari debent. Et quia nuptie inter duas personas fiunt. Ideo canones duas personas in uno gradu ponunt. ut. xxxv. qone. v. ad sedem. Sciendum de persone coniungi non possit matrimonialiter. nata soror neptis matris fratris et vxor. Et patrum coniunctio natus preuigni nouerca. Uxorisq. soror preuigni nata natusq. Atq. soror patris coniungi lege vetantur. Nec papa cum his dispensat. Unde de hoc

cap. litteris de resti. spoli. in glo. **C**asus
 quibus impeditur matrimonium contra-
 bendū et dirimitur tractum. **E**rror cōdi-
 tio totius cognatio criminē. **C**ultus dispa-
 ritas vis ordo ligamē honestas. **S**i sis
 affinis si forte coire nequibis **C**asus in
 quibus soluūtur spōsalia de futuro **D**u-
 tis assensus absentia siue inuentis. **F**a-
 ctus affinis vel altera copula carnis.
Crimen religio seu mala conditio. **S**i
 lesura grauis sponsalia soluta in istis.
Affinitas est proximitas personarū ex car-
 nali cōmixtione proueniens omni carēs
 parentela ex carnali cōmixtione. **C**or-
 relarie sequitur qd affinitas contrahit
 tam per legitimū qd per fornicariū cō-
 iūm. vt. xxxv. q. iij. nec eam. et c. discreti-
 onem. de eo qui cognouit cōsanguine-
 am. et c. fraternitati. e. ti. **E**t dicuntur af-
 fines quasi ad alterius fines tendētes.
Nam sicut ego et uxor mea sumus in pri-
 mo genere affinitatis. sic soror uxoris
 mee est affinis mihi in primo genere et
 primo gradu. **G**enus affinitatis inueni-
 tur fm̄ hanc regulā. persona addita per
 sone per carnis cōmixtionem facit gen-
 us affinitatis et non gradū. **U**erbi gratia. fra-
 ter meus ducit uxorem cui admiscetur
 carnaliter. per hanc carnalem copulam
 oritur primū genus affinitatis inter ux-
 orem fratris et eius sororē que est ex alio
 latere. **I**tem da uxores istis tribus que
 descendūt ex fratre ut fil. nep. pronep.
 quibus cōiungantur p carnalem copu-
 lam oritur primum genus affinitatis in-
 ter eas et sororē fratris. **E**odē modo ex
 alia parte arboris soror nubat viro cui
 coniugatur carnaliter per hanc carnalem
 oritur primū genus affinitatis inter vi-
 rum sororis et fratrem sororis ut prius.
Item gradus inuenies per hanc regu-
 lam. persona addita persone per carnis
 propagationem mutat gradum et non

genus. **U**erbi gratia. **F**rater ducit uxore
 illa est affinis sororis fratris i primo ge-
 nere et in eodem gradu in quo frater est
 ei cōsanguineus scz in primo. quia cū
 non fuit carnis ppagatio non est muta-
 tus gradus. **A**dde sorori personam per
 carnis ppagationem. s. filium illa mutat
 gradum. igitur attinebit uxori fratris i
 secundo gradu genere non mutato. **A**dd
 de aliam personam. s. nepotem illa simi-
 liter mutat gradum et non genus. igitur
 erit uxori fratris in tercio gradu in pri-
 mo genere affinitatis. **E**odē modo cōpu-
 tabis gradus ex alio latere qd uir soror-
 is est affinis fratri et sue successiōi i pri-
 mo genere in eodē vel diuersis gradibz
 ut dictū est. **N**ō omnes cōsanguinei
 uxoris sunt affines viro in primo gene-
 re affinitatis. et in eodē gradu in quo sūt
 cōsanguinei uxori et cōtra omnes p san-
 guinei uiri sunt affines uxori in primo
 genere affinitatis et in eodē gradu in q
 sunt cōsanguinei viro. **C**ōsanguinei de
 ro uiri et cōsanguinei uxoris inter se nō
 sunt affines. unde pater et filius possūt
 ducere matrē et filiam et duo fratres du-
 as sorores. eo. ti. super his. **I**tem o-
 nes mariti cōsanguinearū mearū sunt
 mihi affines in primo genere affinitatis
 et in eodem gradu in quo uxores eorū
 sunt mihi cōsanguinei. **I**dem et per
 omnia intelligas de uxoribus cōsan-
 guineorum. **D**ec omnia comprobātur.
 tricesima quinta questione quinta. por-
 ro autem. patet per hoc qd uxores duo-
 rum fratrum vel aliorum cōsanguineo-
 rum non sunt affines. quia olim attine-
 bāt in secundo genere affinitatis quod
 hodie sublatum est. **I**tem prohibi-
 tio de secundo genere affinitatis et ter-
 cio reuocata est et proles suscepta ex se-
 cundis nuptijs potest cognationi prio-
 ris coniugis copulari. **L**icet olim non

potuerunt eo. n. Non debz. Hoc sic intellige frater meus habet uxore eo mortuo. relicta sua nubet alij et prolem gignit illa proles non poterit copulari cognationi prioris mariti propter publice honestatis iusticiam. nam hoc modo reuocatum est. Sed alia publice honestatis iusticia que est de sponsa. de futuro ad huc manet. Item qui ignoranter sortorem uxoris sue cognouit putans eam esse uxorem suam. iurabit quod hoc in se fecerit et tunc ab uxore eius non separabitur sed reddet debitum et exiget illaveo sine coniugio maneat. xxxiiij. qone. i. in lectum.

De successione ex intestato quod sequitur seruandū est pro lege et de successione ex i testato. superius dictum ē.

Legitimi et naturales.

Primi gradus tantum equaliter succedunt siue sint masculi siue femine siue i potestate constituti siue non. In autem. de heredi. ab intest. veni. §. reliqui. et. §. nulla. col. ix.

Ulterioris gradus tñ. i. non filij tunc succedunt per stirpes in infinitum siue i in equali tñ siue in equali iure representacionis seruato. Insti. de heredi. que ab intesta. deferuntur. §. Item si ex duobus. Primi et ulterioris gradus simul. tunc omnes primi gradus succedunt et excludunt alios. Sed si aliqui sint premortui eorum filij succedunt cum alijs per stirpes in infinitum. Item ex alijs succedere non possunt ut insti. de here. que ab i testa. defer. §. finali. et. §. cum filius.

Legitimi tantum.

Spirituales ut ex sacramenti donacione vel illius detentione. et non succedunt talibus parentibus cum ista generatio respiciat eterna et non temporalia. xxx. q. vii. puenit. Adoptati ab auo mater no vel paterno tunc itez ut in membro

precedenti. Ab alio puta a patruo vel fratre vel quocumq; alio. tunc succedunt si mortis tempe ipsius patris non sunt emancipati. ut. i. cum in adoptionis. C. de adoptioni. Arrogatus tamen filius habet omnia iura sicut filius naturalis et legitimus.

Naturales tñ.

Ex simplici coym. Legitimati per principem vel marchionem subsequentes et succedunt. extra qui si. legit. c. per. venerabilem.

Non legitimi. In bonis maternis suis stincte succedunt cum alijs naturalibus et legitimis. nisi mater sit illustris. l. Si qua illustris. C. ad se. consul. orphi. in si. eo. n. sed nouissime.

In bonis paternis non succedunt nisi i duabus vncijs cum matre sobole vel coniuge non extantibus. ut in auten. licet. C. de natura. li. Ex damnato coym et fz omnes doctores non succedunt insti. ad se. consul. orphici. §. nouissime.

Permixti.

Naturales et legitimi. naturales tñ et legitimi tñ. Tunc legitimi tñ vide licet arrogati percurrunt cum naturalibus et legitimis et naturalibus tantum legitimitas. et naturales tantum excluduntur ut dictum est. Filij tamen secundi matrimoni non succedunt cum primis in bonis acquisitis constante matrimonio primo. in. l. femine. C. de secundis nuptijs. sic nec filia in re feudali existente masculo. Etiam si de hoc pactum factum sit. ut in auten. de suc. feudi. in. §. hoc etiam col. x. Nec etiam vir legitimus tantum. nec legitimatus prosequens matrimonium sine speciali mentione. Casus in auten. In successione. C. de suis et legitimis libe. i.

Primum capitulum

Ex autentico ut cum de appellationibus cognoscitur. §. causas. coll. octaua.

Similiter per nota. in c. quinta nulli
glo. de iureiurā. colliguntur quidā casus
in quibus parentes solent exheredare
filios ut patet in his metris. **H**is sepi-
tem causis pater filius exheredabit. Pa-
rentes feriat. vel verbum graue sibi di-
cat. **C**rimen accusans. veneno si potat il-
los. **D**emolit in eos furentes et negligit
illos. **I**mprobis associet dilectam si pa-
tris amet. **N**on fideiussit pro patre vel
hoste redemit. **T**estari prohibuit vel a-
rena si se immiscet. **N**on orthodoxus vel
filius luxurietur.

Casus in quibus filius exheredant pa-
rentes. **S**ed pater et octo filii cum sper-
nit honorem. **A**ccusat filium veneno si
potat illum. **C**oniunctam filii diligit.
testariq; verat. **F**urentem negligat. ca-
pitum nec hoste redemit. **C**onsorti vite
crudeliter insidiatur. **N**otandum ex au-
tenten. de nuptiis. §. in gratitudinem
col. iiij. colliguntur tres casus in quibus
frater potest exheredare fratrem. **P**rimus
cum frater procurauit mortem fratris.

Secundus si criminaliter actionem co-
tra eum duxit. **T**ercius si sue substantie
in fratrem coniecturā procurauit. ut vel
le sibi facere incendium vel simile quo
casu eius portio ad alios fratres et ar-
nentes pertinebit. **E**nde fratre decedē-
te ab intestato succedit pater cum alijs
fratribus temporis casibus exheredatōis
ut dictum est.

Compendiose cum visum sit de pri-
mis duabus officiis notariatus pariter
Postremo videndum est de eius tertia
parte principali que consistit circa instru-
mentorum confectionem eiusdem pre-
missa prosequendo capitula.

Capitulum primum.

Instrumentum est

scriptura ad assertionem seu probandū
alicuius rei facta vel est solennis et rite
ordinata scriptura per autenticā persōe
manum publice causa memorie facta.

Et dicitur instrumentum quia instruit.
ut cap. fina. de do. et contu. vel dicitur
instrumentum quasi documentum quia
docet argu. xij. q. ij. **S**i quis de cleri. et
c. de edendo. aut. **S**i quis in alieno.

Et c. si quis presbiterorum. de rebus ecclē-
sie non alienandis. vel dicitur instrumē-
tum quasi munimentum. quia munus p-
ducentem contra aduersarium. ut in c.
cordi. §. post hoc de appell. li. vi. **E**t licet
appellatione instrumentorum testes con-
tineantur et omne id quod iudicem instru-
it. ut c. peruenit. de testi. cogendis. **E**t
ff. de fi. instrumen. l. i. **T**amen instrumē-
tum in proposito proprie dicitur scrip-
tura ad memoriam alicuius rei confecta

et c. **I**nstrumentorum due sunt spe-
cies. **N**am aliud est publicum seu autē-
ticum. aliud priuatum. **P**ublicum seu
autenticum est quod publicam habet au-
toritatem cuius plures sunt species.

Nam publicum est quod per manū pub-
licam est scriptum id est per manū no-
tarij qui est publica persōa. ut l. orpha-
norobos. c. de epi. et cleri. **I**tem in
publicam formā redactum de presump-
tionibus. **I**llud. de fi. instru. c. ij. et c. in-
ter dilectos. **I**tem quia sigillo autenti-
co sigillatum de fi. instru. scripta. de pro-
bationibus tercio loco. **I**tem dicitur
publicum quia auctoritate iudicis exē-
plificatum et autenticatum. ut l. publi-
can. c. de testa. l. finali. c. de re iud. l. i.
Item quia iudicio scribitur apud acta
publica. **E**t valet per quemcūq; scripta
sit. ut l. ij. c. de edendo de probationi-
bus quoniam contra. **I**tem quinto dicitur

publicum eo qd habet subscriptionē triū
vel pluriū fm canones videntū testiū
eniam si sit per priuatā manū scriptū.
de fi. instru. c. ij. de testi. c. i. de pba. qm
ptra. l. scripturas. C. qui poti. in pign.
ba. Et i autem. de testi. fi. §. si quid igit
vult caute. r. §. sequenti. col. ij. Itē dicit
publicum: quod d archino publico seu
armario publico est pductum. de pscr.
ptionibz. ad audiētiā. ff. de proba.
celius. Et generaliter omne scripturā
dicit publicā: cui de iure vel speciali cō
suetudine credit. de fi. instru. cum dile
ctis. r. per Innoc. c. n. c. i. Priuatū
no instrumentum quodcūq dicit nisi
aliquo pdictorū modorū sit corroboratū.
Et illoz tres sunt species. Nam aliquādo
facis scripturam tibi tm. aliqñ alteri tm
aliquando tā tibi qñ alteri. Et scripturē
quam tibi facis in p̄iudiciū alterius:
nulla fides habetur. C. de pba. l. exem
plo. r. l. non epistolis. Scripturē no
quā facis aliq ptra te puta creditori tuo
de eo qd ab eo recepisti: creditur cōtra
te. ff. de po. l. publica mentia. §. si. xxvij.
q. i. omnes femine. Tibi autē r. alijs
facis scripturam sicut est codex rationū
maz cui interdum credit. ff. de edēdo.
Si quis ex argentarijs. l. quedā. §. nū
mularius. Argentarius is est qui quon
dam pponēbat auctē publicā. vt in pre
dicto. §. nūmularius: argēto dādo r.
recipiēdo. ad cuius fidem sicut nūc ad
fidem tabellionis recurrebat. Idem de
nūmulario qui alienā pecuniā tene
bat publica auctē. vt in dicto. §. nūmu
larius. Et habet in autem. de fideiussor.
§. fi. col. i. Similit̄ statim cyrographo
qui super deposito solet fieri in eadē for
ma depositario r. deponenti. Ita videlz
qd quedam littere per mediū incidāt:
sicut in puincia r. in diocesi norbonensi.
solet fieri. eniam fm naturā alioz p̄ctū

cul scripturē standum est. vt in dicta. l.
publica. r. ff. de pba. si cyrographum.
Regulariter autē p̄fate scripturē nō
creditur. C. de proba. l. instrumenta. r.
l. rationes. nisi contra eum qui scripsit.
r. hoc in personalibz. C. qui poti. in pig
babe. l. scripturas. nisi forte sit a testibz
non paucioribz tribus subscripta. put
latius per speculatorem in titm. de editi
one. §. nunc dicendum. v. v. Creditur
autem publico instrumento sine omni
admiculo dūmodo illud instrumentū
appareat sine cancellatura rasura vel in
nouatione prime figure que possent sus
picionem inducere. nec sit de letum vel
abolitum. in autem. de fi. instru. §. si no
moriatur. col. ij. per. c. ex litteris. r. c.
inter dilectos. c. n. de fal. c. licet. C. de
edicto diui adriani tollēdo. l. fina. §. i.
Et generaliter creditur instrumentū dū
modo nō sit suppositum alicui de vicijs
vel defectibus: quos ponit speculator i
titulo de instrum. editione. in. §. postre
mo restat videre. in verfi. si autē. vltz
ad versiculum opponitur autem. si vero
instrumentum non apparet suspectū in
cumbit probatio accusanti. vi. q. vltia.
actor. Dubitatur quot testes p̄iū
dicent instrumento. Speculator in ti
tulo de instrumen. editione. in. §. restat
videre. in. v. sed quero. allegat Odo
fredum r. Ber. qui dicunt qd auctoritas
tabellionis equipollet duobus testibz:
vt de proba. quoniam contra. C. de fi.
instrum. l. in exercendis. Licet alijs vi
deatur qd tribus. xvi. q. iij. §. potest. r.
alijs qd quinqz. vt. C. qui testamentū
facere possunt. l. hac cōsultissima. de te
stibus. in omni. Igitur videtur qd qua
tor aut qnqz. siue inscripti siue aliq tm
vincunt instrumentū. dicit tamē Odo
fredus qd consideranda est natura p̄tra
ctus in instrumento contenti. vt si sit tes

flamenti in q̄ fm leges septē sunt testes
necessarij. vel codicilli in quo quinq̄ re
quirunt tunc em̄ necesse est q̄ instrumē
tum per totū dē et per duos et amplius re
probetur. Et sic colligitur qd̄ regulare ē
q̄ p̄t per testes p̄bati contrarium ei⁹ qd̄
instrumento publico cōtinetur argumē
to legis. cū precib⁹. **C.** de p̄ba. et **C.** de
contrahenda et p̄mittenda stipula. l. op
timam. §. si. qd̄ v̄x est p̄terq̄ in duob⁹
casib⁹. v̄t. **C.** ad velleianū. l. antique. et
C. arbitriū tutele. l. si. quā allegat glo.
dicte. l. in exercēdis. et lat⁹ p̄ doctores
in. l. generaliter. **C.** de non nume. pecu.
Ite **A**zo dicit q̄ v̄va vox duorū testiu
in nullo casu validior est publico instru
mento. sed publicū instrū validius est
duob⁹ vel plurib⁹ testib⁹. In multis tñ
casib⁹ in quib⁹ nō h̄sit p̄ter v̄m testes
et instrumēta. et in quib⁹ requirit̄ scri
ptura et p̄batio per scripturā: quos enu
merat Speculator in d. de instru. editi.
in. §. restat videre. in. d. quid si vn⁹ ex
testib⁹. Et i quib⁹ p̄ter scrip̄tura sit de
substantia. vide. l. cōtractus. **C.** de fide
instru. et l. celsus. ff. de proba. et magi
stralem glo. in. c. i. de censib⁹. li. vi.

Capitulum. ij.

Sciendum est
q̄ instrumentū publicū: v̄t
dicit Speculator. e. ii. duo principalit̄
v̄t p̄tinere **P**rimū publicatōes. d̄ q̄b⁹
in. c. pri. sequēti. **S**ecundū erit factum
siue negocium: qd̄ dicit̄ cōtractus qui
inter partes p̄trahit̄. et in publicatōes
redigit̄ siue ordinat̄. sc̄z q̄ ip̄sius nego
cij tenor enarret̄. Sunt em̄ quidā con
tractus stricti iuris. quidam bone fidei.
Et bone fidei sunt actio ex v̄dito ex em
pto locato conducto negociorū gestorū
mandati depositi pro socio tutele com

modati p̄gnoraticia familie hereditū de
de cōdiuidūdo. et actio p̄scriptis v̄bis
que. i. de extimato p̄ponit̄ permutatio
hereditat̄ petitio et c. prout continentur
in. c. cū venerabil. de excep. et institut̄.
de actionib⁹. in. §. actionū. **Alie** v̄o acti
ones dicunt̄ stricti iuris: v̄t actio ex mu
tuo stipulatu arbitrio nudo pacto et tras
actione et c. **Nec** dicunt̄ bone fidei q̄ in
eis tñ seruari debeat bona fides. q̄ i acti
onib⁹ stricti iur̄ etiā suat̄ fides. et i quo
cūq̄ p̄tractu bona fides internenire v̄t.
per. l. bonā fidē. **C.** de actioni. et oblig.
Sed ideo dicit̄ bone fidei. q̄ maxime
deberet exuberare in eis bona fides et in
p̄trahentes. q̄ v̄ltra id veniunt etiā oīa
accessoria. et ea de quib⁹ in cōtractu nō
est cogitatū. videlz i p̄tractu emptōnis
et venditōis et similib⁹ bone fidei. venit
etiā id: qd̄ exp̄sse nō est actū. videlz a
p̄emore qui alteri si reddidit id ad qd̄
teneat̄. **De** natura em̄ p̄tractus veniunt
v̄ana et interesse: que etiā debēt refundi
Sed in actiōib⁹ stricti iuris nō venit ac
cessoriū. nec ea d̄ quib⁹ nō est cogitatū.
Poterit ergo notari⁹ sup̄ quocūq̄ ne
gocio et p̄tractu a iure vel ab homīe nō
p̄hibito. prout ex sup̄iorib⁹ hui⁹ artis
alūnis. et in ea iniciantib⁹ mediocrib⁹
claruit debite requisitis instrumēti fa
cere et p̄ficere. **Si** v̄o notarius ignar⁹
iuris. et sue salutis immemor exiterit.
et de p̄tractib⁹ p̄hibitis instrumēta cōfi
cere seu illis interesse auso temerario at
tēptauerit. penas legales incurrit et ge
bennā edificabit. **Refert** em̄ **D**osli. q̄
notarij qui super v̄sūt. et p̄tractib⁹ v̄sūt
rarijs siue alijs quouismodo in fraudez
v̄surarum initis conficiunt instrumēta.
periurij notam incurrun. quia cum cre
antur iurant q̄ huiusmodi non faciant.
Periurus aut̄ efficit̄ infamis. et p̄ d̄se
quē testificari nō potest nec instrumēta

cōficere. de testibz. Licet ex quadam. ⁊
omnis infamis tam de iure q̄ de facto
pelli debet a p̄mōione siue sit dignitas
siue ordo. **N**ā infamibz porte dignitatū
patere non debent. in regula. infamibz.
de regu. iur. lib. vi. Necq̄ possunt esse p̄
cūratōres necq̄ iudices causaz. d̄ iudi.
cum deputati. Repellunt etiā ab accu/
sando. l. qui accusare. ff. de accusatōibz.
Similiter repellunt a postulando. ff. d̄
postulando. l. i. **P**redictā etiā sn̄am de
notarijs predictis approbat archidiacono
nus. x. lvi. dist. c. si. q̄d als incipit: sicut
non suo nomie. in glo. sup. vbo: alieno
noie. ad q̄d allegat. c. ex pte. de testibz.
Ad q̄d facit q̄d notat in. c. licet. ne cle.
vel mo. simili mō de quocūq̄ tractu a
iure p̄brito notarius abstinere debet.
alioquin penaz seu penas a iure exp̄ssas
se nouerit actus incursum.

Capitulum. iij.

Equitur nunc
videre d̄ publicationibz requi
sitis ad instrumentū publicum: quarū
regulariter sex sunt. scz annus dñi. indi
ctio. dies. mensis. loc⁹ tractus. testes
⁊ nomē tabellionis. **L**icet septima publi
catio in quibusdam locis ⁊ terzis addi
psueuerat. scz nomen pape vel impatoris
p̄ tpe regnantis q̄ fuit p̄ditū instrumentū.
Sed hac septima omissa de predictis
sex videndum est per ordinē. **N**otandū
anteq̄ ponat ann⁹ dñi solet poni inuo
catio nois eiūsdē dñi nostri hoc modo.
In nomie dñi amē. **V**el sic. **I**n nomie
dñi nostri ihesu christi. **V**el sic. **I**n no
mine patris ⁊ filij ⁊. s. amen. **H**ec autē
inuoctio ponenda est semp in magnis
⁊ perpetuis instrumentis. **I**n alijs autē
breui tpe valitioris. similiter. in nomie
dñi amen incipiendo. **S**ubsequent po
nunt anni dñi qui tūc currunt incōpleti

hoc modo. **I**n nomine domini amen.
Anno a natiuitate dñi. ⁊c. lxx. **E**t aliqui
dicūt: anno ab incarnatiōe dñi. **D**. ⁊c.
lxx. **I**ndictione. x. vel quota tūc fuerit
anni. **D**icit autē indictio ab indicēdo
id est p̄cipiendo. **C**esar em̄ augustus de
scribens vniuersum orbem sub tributō
singulis annis quindēz sibi exhibēdo
orbem in tres ptes diuisit vni pti impo
suit. vt primo quinquennio daret certā
argenti quantitatem. secunde vt daret
certam quantitatem ferri. tercie parti vt
vlimo quinquēnio daret ei certaz auri
quantitatē. **E**t sic finitis tribz quinquē
nijs. scilz. xv. annis. fiebat reiteratio ad
primum. **E**t p̄pterea nulla indictio trā/
scendit quintamdecimaz. **O**mnis enīz
indictio aut est prima secūda aut tercia
⁊ sic d̄ alijs. vsq̄ ad quindēcimā inclu
siue. **E**t post quintamdecimā fit reitera
tio ad primam. **E**t dicit vniūscūq̄z an
nus quindēna indictiōe. **F**uit at̄ primo
inuenta ista indictio cum fuit p̄ceptū
istud a cesare augusto tribz annis atēq̄
dñs noster ihesus christus de v̄gie na/
sceret maria. **E**t p̄pter hoc diuisis ānis
dñi per quindēnos his tribz adiunctis
annis: qui sup̄fuerint ostendūt indictiōz
iuxta suū num̄. **S**i p̄ quindēnos
dñi diuiseris ānos. **H**is tribz adiunctis
indictio certa notat. **P**remissa autē
vera sunt fm̄ eos qui indictionez mutāt
in natiuitate dñi sicut ⁊ annum. **E**t bñ
fm̄ modernos. **Q**uidam tñ mutant in
dictionē. octauo lxx. octobris. sicut affi
christi aduentū fiebat: quam mutatiōez
iam non curamus. **S**i tñ quis velit in
venire indictiōez que est ab octauo lxx.
octobris fm̄ illos vsq̄ ad natiuitatem
dñi siue ad lxx. ianuarij sequentis. seu
fm̄ alios vsq̄ ad festum incarnationis
iungat ānos domini. iij. diuidēdo eos
vt dictū ē. ⁊ sic fm̄ eos indictio inuenit.

Circa tamen tēps mutande indictōis regionis est p̄suetudo seruanda: qua cōsuetudine p̄siderata sepe instrumēta cōcordant: que prima facie fm̄ variationē indictōis falsā vident. Igit̄ notarius ea que sunt moris et p̄suetudinis loci in bone fidei indicijis seruare debet. per. l. q̄ si nolet. §. q̄ assidua. ff. de edilio edicto. Post indicationem subsequēte ponitur dies p̄tract⁹ vel negocij noiando ipsum mēse sub quo p̄inet. et quotā diei an sit primus secundus vel tercius illius mēsis in quo factū est instrumētū. Ponit̄ aut̄ dies mēsis diuersimode. Uno modo fm̄ p̄suetudinē bononiē. vti hoc exemplo primo die maij. sc̄da die intrante maium. tercia die intrante maium. et sic vsq̄. xvi. Transact. autez xvi. ponunt̄ dies per dictionem exeūte hoc mō. quinq̄decima die exeunte maiuz quartadecima die exeunte maium vsq̄ ad penultimam diez. In penultima die maij dicit̄. penultima die maij. et tunc vltima die maij. et ita de singulis mēsibus habentib⁹. xxi. dies. In illis aut̄ habentibus. xxx. dies. similiter vsq̄ ad quindecimam per hanc dictiōz intrāte. et finitis. xv. dieb⁹ p̄cedunt descendēdo per alios dies cum hac dictione exeūte semp̄ tū in prima die nō ponunt̄ intrāte et in penultima et vltima nō ponit̄ exeūte. et sic obseruat̄ in regno cecilie. Alio mō fm̄ p̄suetudinē modernoz et quasi oim̄ almanaz p̄uinciarū ponit̄ dies mēsis. semp̄ ascendendo hoc mō. prima die. secunda die mēsis. et sic de alijs dieb⁹ mēsium. Sed necessariuz est notariū scire quot quilibet mēsiū habeat dies: qui patebunt in his versibus. Iunius ap̄ilis septem nouēq̄ tricenos Plus vno reliqui februsq̄ octo vīcenos. Cui si bisextus fuerit sup̄addit̄ vn⁹. Tercio mō ponit̄ dies in instrumētis kalēdaz

nonaz et ydū. vt colligit̄ his v̄sib⁹ sequentib⁹. Sed quia expositio horum versū longam exigeret scrip̄turam ad computistis relinquendum est

Sex nonas maius october iulius et mar. Quattuor et reliqui tenet yd⁹ qui libet octo. Ianus et augustus necnō mēsis duodenus. Denas et nonas dicūt̄ habere kalēdas. Iunius ap̄ilis septēber sitq̄ nouember. Ter senas retinent februs bis octo kalēdas. Iul⁹ october mar. maius septēq̄ decem. Hōm̄ nomen decet has a mente sequēte.

Consequenter in instrumēto debet poni locus in quo p̄tract⁹ vel negociū habit⁹ vel gestū est hoc modo. Actū bononie i palatio cōmuni vel loco tali. In stuba vel camera inferiori vel superiori loco. locum specificando. Itē post locum ponunt̄ testes aliquando per ablatiū hoc modo. Presentibus ibidez a. et b. testib⁹. ad hoc vocatis et rogatis Aliquādo per genitiūz p̄cedente isto ablatiū presentia hoc modo. Acta sūt hec in presentia a. et b. testū ad hoc vocatorum et rogator. Aliquādo per nominatiū hoc modo. Dis acti interfuerunt a. et b. testes rogati. Ceterum licet de p̄suetudine tabelliōis in omni instrumēto apponatur q̄ testes vocati sint et rogati. Non tamen in omni p̄tractu de iure est hoc necessarium. Solummodo ei in testamētis et diuorijis et in p̄fessione creditoris consignatis creditum sibi solutum exigunt̄ testes vocati et rogati. et in alijs contrahib⁹ vbi ad probandū exigunt̄ testes et scriptura in superioribus p̄missum est. Notandum vbi nō est certus numerus testium a iure v̄l cōsuetudine diffinitus sufficiunt duo testes. cum pluralis locutio duorum numero contenta sit. Vbi autem diffinitus est numerus. vt in testamētis et in

codicillis. Similit in inuētaris et alijs
ut habetur in summa de contractis et in
dicis sub rubrica. et testibus. debent tot
testes inscribi prout natura contractus
exegerit. Post testes ponitur signum et
nomen tabellionis cum ipsius cognome
et eius autoritate imperiali vel apostoli
ca sit notarius. et quod rogatus scripsit hoc
modo. Et ego **De. de. D.** clericus ma
gister. dicitur. sacra imperiali autoritate
notarius. Quia premissis omnibus et
singulis rogatus presens interfui et ro
gatus scripsi et c. In testamentis autem
scribit sic. Ego **De. de. D.** Quia predicta
omnia de mandato domini testatoris publi
ce scripsi. Et si fuerit in comuni officio
alicuius consistorij vel curie episcopalis
seu alterius cuiuscunque sit. scribat. Ego
De. de. D. imperiali autoritate et c. et nunc
communis venerabilis consistorij talis cu
rie et c. hoc publice scripsi rogatus et re
quisitus. Notandum quod quidam ponunt
in principio instrumenti omnes publi
cationes excepto nomine tabellionis. Sed
melius videtur quod in principio instrumen
ti ponantur ille que notant tempus illius in
strumenti. ut anni domini. indicio. et dies
et alie tres. scilicet locus testes et nomen ta
bellionis ponantur in fine. In sententijs
vero ponuntur omnes publicationes in fine.
et ita secundum modernum romane curie solum
hodie obseruat. Et hec de instrumentorum
publicatione dicta sufficiant. Sequitur
capitulum vltimum de instrumentorum formis.

Capitulum. iij.

Sequitur nunc

tenor instrumenti procuratorum
constitutionis apud acta. In nomine domini
amen. Anno a natiuitate domini. M. cccc.
lxxij. Indictione. viij. die vero vltima
mensis octobris. mane hora. vij. vel quasi

Pontificatus sanctissimi in christo patris
et domini. domini Sixti diuina. prouidentia
pape. iij. anno eius duodecimo. In ve
nerabilis viri. **M.** iudicis vel officialis
curie Colonien. In meique notarij pu
blici testiumque infra scriptorum ad hoc vocato
rum et rogato
rum presentia personaliter presentati vel
presentatis **Discretis vir. M.** omnibus
melioribus modo via iure causa solum forma
et ordine quibus melius poterit et debuit
potest et debet. fecit constituit creauit et
sollemniter ordinauit suos veros certos
legitimos et indubitatos procuratores
actores factores negotiorumque suorum ge
stores ac nuncios speciales et generales
Ita tamen quod specialitas generalitati non de
roget nec e contra. videlicet. prouisos et ho
nestos viros. a. et b. presentes vel absentes
et omnes procuratores huiusmodi se assumentes
ad plequendum et tractandum pro domino
presentante. et eius nomine causam et causas
veritatem seu veritates inter ipsorum dominum
presentantem ex vna. et quosdam a. et b. et
super pretenso detentione quarundam bul
larum et instrumenti donatione aliquarum
domorum seu rerum in tali ciuitate vel oppido
sitam seu existentium. et eius occasione
pinto ex altera. Nec non agendum nomine
presentis presentantis. ipsumque et eius
iura in omnibus et per omnia defenden
dum. libellum seu libellos et quascunque
petitiones summarias dandum et recipi
endum. dantem et recipi videndum. litem
seu lites prestandum et contestari videndum
de calumnia vitanda et veritate dicenda.
cum omnibus et singulis clausulis et ca
pitulis et sub calumnie iuramento con
tentis. in aiam ipsius constituentis iura
dum ponendum et articulandum. ponique
et articulati videndum. positionibus et
articulis partis aduersę respondendum.
suisque responderi petendum et obtinen
dum. et contra positiones et articulos

partis aduerse dicendū et excipiendū replicandū duplicandū triplicandū et quadruplicandū. Iudicem seu iudices notarios ac alios quoscunq; suspectos recusandū. et de nullitate processus protestandū. ipsamq; nullitatis causam psequendū. Testes lēas et instrumēta necnō acta iura et munimenta in modū pbatōis pducendū et exhibendū. pducere et exhibere parti aduerse p̄dicendū et impugnandū. Testes p̄pte aduersa p̄ductos iurare recipi et admitti vidēdū et audiendū. et cōtra eorū depositiones crimina et defectus opponendū pbandū pcludendū et renūciandū. pcludi pbari et renūciari petendū et audiendū. **Res** tentiam et snias tam interlocutorias q̄ diffinitivas ferri et p̄mulgari petendū. **Ab** eisdem et earundē qualibet necnō a quolibet alio grauamine illato vel inferendo semel vel pluries puocandū et appellendū. appellacionem seu appellaciones h̄mōi p̄sequendū intinandū intinuandū et notificandū tonēs quonēs opus fuerit et videbit̄ expedire. expensas taxari petendū. **Et** super eisdem si necesse fuerit iurandū. beneficiū absolucionis simpliciter vel ad cautelam. necnō resti. in inte. semel et pluries repetendū et obtinendū. **Unū** quoq; vel plures procuratorem vel procuratores loco suo substituendū. et eum vel eos reuocandū. et onus pcuratōis h̄mōi se reassumēdū. totiens quotiens et q̄si placuerit et visū fuerit expedire. **Et** generaliter oīa et singula faciendū gerendum exercendū dicendū et pcurandū: que in premissis necessaria fuerint quolibet et opportuna. et que ipse cōstituens faceret seu facere posset si premissis omnibus et singulis presens et psonaliter interesset. **Et** si talia forent que mandatz magis exigent speciale q̄ presentibz est exp̄ssum.

Promittens nihilominus dictis dominis constituens mihi notario infra scripto tanq̄ publice et autēce plene solēniter stipulanti. et stipulationē recipienti vice et nomie omnium et singulorū quorū interest seu interesse poterit quomodolibet in futurum se ratum gratum atq; firmum perpetuo habiturum totū negociū. et quicquid per dictū suū pcuratorem vel procuratores. aut ab eo vel eis substit. vel substitutē. actum factum dictum gestum siue procuratum fuerit in premissis seu quolibet premissorum. **Relevans** nihilominus et relevare volens eundem suum pcuratorem: aut loco sui substituendum. ab omni onere satisfaciendi. iudicio fisci et iudicatum solui cum omnibus et singulis clausulis requisitis. in et sub iur. et facti renūciatōe ad hoc necessaria. **Protestās** nihilominus idem dominus constituens q̄ ipse per quemcunq; actum siue quamcunq; comparacionem: quem vel quam ipsūz imposterum in hac causa presenti facere coningat vel oporteat p̄pria in persona in iudicio vel extra. non intendit p̄tea dictum suum pcuratorem vel ab eo substitutum in aliquo reuocare. nisi de huiusmodi reuocatione specialem et exp̄ssam fecerit mentionem. **Super** quibz omnibus et singulis se p̄dictis dominis constituens sibi a me notario publico subscripto. vnum vel plura publicū seu publica fieri et conscribi petijt instrumentū seu instrumenta. **Acta** sunt hec in Colonia in monasterio sancti benedicti. dicto domino iudice ibidem p̄audientia causarum pro tribunali sedente: ad iura reddendum et causas audiendum in loco suo solito et cōsueto. **Sub** anno domini m̄cc. indictione die hora et c. quibus supra. presentibus ibidem a. et b. testibus ad hoc singulariter rogatis et vocatis.

Et compendiose singule premissi in
strumenti clausule et particule elucescant.
memorie ista dicenda vigilant studio
comendanda fore utile piasum videat
atq; pficuum student. Solet ei pmiti
ante oia nomē dñi nři biesu xpi. vt iñ.
In noie dñi. de testu. 7. c. de off. pfecti
preto. aface. In noie dñi. nā oia i noie
dñi facienda sunt. vt. xxv. q. vl. nō ob
seruat. Impator em in sui edicti initio
inuocat nomen xpi dicēs. Deo nobis
auxilium pbente 7. c. de epis. 7. cle.
Deo nobis. Subsequēter ponunt anni
dñi cōes currētes tpe initij cōtract⁹ vel
rei sup qua pficiē instrumentū. vt. xxiij.
dist. In noie dñi. Quq; do dñi Anno
ab incarnatione dñi 7. c. Et hoc ppter morē
quorū dā locorū vbi incipiūt cōputare
ānos dñi ab eius incarnatione. Clerici tñ
q anni dñi apponāt dicūt quidā hoc d
pluētudine solū inolitū nō iure iductū.
Et tñ si nō ponant nō valet instrumentū
Et dicit Speculator de instru. editi. §.
breuit cōmemorem⁹. 7. ante oia. circa
finē. Consequent ponit indictō. vt pro
bat in dicto. c. In noie dñi. in prin. 7.
C. de iustiniāno. C. cōfirmādo. in fine.
7. c. inter dilectos. §. sed cōtra. de fide
instru. Et quid sit indictio 7. qualis in
ueniat. dictū est i. c. pri. Item ponitur
post hoc dies mensis 7. c. fm cōsuetudi
nem regionū. vt supra dictū est de pub
licationibz instrumentoz. Item nomē
pape vel impatoris ponit cū annotatōe
anni sui imperij vel pontificat⁹. vt pbat
in auten. vt nomen impatoris pponat
documentis. coll. v. Item si etiā in prin
cipio instrumētū ponat locus nō multū
refert. Locus tamē duplex est. scilz ciui
tatis ville vel castri. Et etiā locus loci
specialis in quo pfectus est ptract⁹ siue
negociū rei de qua agit. vt notat in spe
culo in ti. d. instru. editi. in. §. instrumētū

ergo. 7. item q non est. 7. vcl. sequenti.
Dicūt in meiq; notarij publici testiuq;
infrascriptoz 7. c. Et ibi pferendū est
q noia tabellionis etiā 7. testū fm cōez
sulum curie hodie in fine instrumētū scri
bunt h modo. Et ego De. qz pmissis
omnibz 7. singulis 7. c. vt infra patebit i
instrumentoz subscriptionibz. Licet aut
in quolibet instrumēto tabelliois ex vsu
apparet testes fuisse vocatos 7. rogatos
Tamē de iure nō est necessarium nisi in
quibz dā casibz. vt in specu. de teste. in
tit. §. i. ppe finem. 7. item q si nō fuit
rogatus. de quibz etiā supra. in. c. pxiō
dictū est ppe finem. Notandum tñ q
tabellio in subscriptione sua vñ se dicere
fuisse rogatū facere instrumētū. Co em
mortuo vel nemine recordāte de rogati
one instrumētū nō valeret instrumētū.
Si aut viueret 7. recordaretur valeret
testimoniū ei⁹ solum. Indubio tamen
psumit temp q notarius fuerit rogat⁹.
Item debet etiā ptenere temp⁹ rogati
instrumētū. vt in auten. de tabellionibz.
§. fina. coll. v. quod debet esse idem cuz
tempore celebrati contractus siue pacti
negocij. Si enim aliud esset. puta quia
ferret testimoniū de preteritis nō va
leret fm Anno. vt in ca. ma. de cohabit
tatione clericoz 7. mulierum. Sequit
ex hoc q si promissit quis alicui. xxx. qui
busdam presensibus 7. tabellione. 7. p
cessu temporis penitit a tabellione cōfici
desuper publicum instrumentum. Licet
memoriam testium 7. etiam verborum
habeat: conficere tñ nō potest nisi prius
in actu fuerit rogatus 7. vocatus. Nam
si non rogatus scriberet suspectum se fa
ceret. ff. de procuratoribus. que c. minia
Item si negemur notarium fuisse roga
tum. debet illud producēs probare per
testes. C. de iure deliberand. l. finali. §.
Sin autem dubius. Dicunt omnibz

melioribus rē. vsq; ibi: suūz vero certū
procuratorem rē. Sciendū q omnes
iste dictiones necessitate quadā cogēte
non ponuntur. sed more romane curie
eius stilo. quia alis sufficeret dicere om
nibus melioribus modis r formis qui
bus fieri potuit rē. Tunc ibi pcurato
rem. unde videndum est de septem per
ordinem. Primo quis sit procurator.
Secundo qualiter cōstituitur. Tercio
quis institui pōt pcuratores. Quarto
quis institui possit. Quinto in quare
dari possit procurator. Sexto qualiter
eius officium explicat. Septimo quis
eius sit effectus r qualiter finiat. Ad
primū respondet q procurator est: qui
aliena negocia vnum vel plura manda
to scz a domino facto gerenda gratuite
suscepit. vt. ff. e. n. l. i. r. i. q. iij. qz ep̄s
Mandatum enīz exigitur in pcuratore
cōstituendo. alias iudicium redderetur
nullū r contrauersia nulla. C. e. n. l. licz
per. c. in prelatia. de procurato. Sunt
tamen quedam p̄sone que sine mādato
pro aliquo agere possunt prestita cauti
one rem ratam domino habituram. vt
sunt coniuncte persone. scilicet consan
guinei affines r liberi. vt. ff. eo. n. l. l.
sed r bec. r. ca. nōnulli. de rescrip. Ali
quando etiam sine cautione vt tutores
r curatores. similiter admittūt conforz
eiusdem litis sine mandato. C. de p̄sor
nibus eiusdem litis. l. ij. per. c. Cum in
ferzarienf. d. constitutionibus. Predi
cte etiam persone ad defendendum ali
quem etiam admittūt sine mandato.
dummodo satisfierent de iudicato soluē
do. non autem ad agendum sine mādato.
vt. C. eo. n. l. l. exigendi. nisi age
rent pro libertate vel defensione dānati
ad mortem. vt. ff. eo. n. l. l. sed r be
persone. r. l. i. ij. r. iij. ff. de liberali cau
sa. per capitulum. olim. d. testibus. r. l.

non tantum. r. ff. de appellationibus:
Pro secundo sciendum q constituitur
pcurator tam p̄sens q̄ etiam absens
in lite p̄sens vel futura pure r imppe
tū in diem r ad diem. r sub p̄dione
per nunciū r epistolaz. Per d̄ba rogo
mando r similia. Pūmodo tñ certus
sit qui constituit r p̄sentat suscipe man
datum. vt. ff. e. n. l. i. ij. r. iij. r. ff.
mandati. l. i. Item plures pcuratores
cōstitui possunt r in solidum. vt. ff. e. l.
pluribus. tamen cū quis diuersis remi
poribus plures p̄stituit pcuratores p̄
teriore p̄stituendo. videtur p̄hibuisse
priorē. vt. ff. e. l. si quis. §. vltio. Ad
tercium respondetur q paterfami. liber
homo. xrv. annorū compos mentis do
minus rei vel cause. r generaliter huiū
queus persona que non prohibet dare
constituere procuratorem. vt. ff. eodez
titulo. l. mutus. §. primo. Interdum ta
men minor viginquing annis potest
procuratorem dare si est talis causa in
qua ipse propria in persona litigare pos
sit. vt causa matrimonialis. vt in ca. ex
parte de resti. spoliatorum. Tutor vero
procuratorem non dat nisi per se litem
prius contestetur. non enī ante qz tunc
factus est dominus litis. C. e. n. l. neq;
tutores. Idem intelligendum est de p̄
lato ecclesie quoniam dominus non est
verus ecclesie. sed disp̄sator seu pcura
tor. vt. xij. q. i. li priuatis. facit. capitū.
fraternitatem. d. donationibz. Ad quar
tum respondetur q dari r constitui pōt
procurator filiūsfami. vt. ff. eodez titū.
l. filiūsfami. §. ipe quoq;. Item omnis
qui habet personā per se in iudicio stādi
ar. c. i. d. probationibz. Et ideo qui con
stituit procurator debz esse maior. xrv.
annorum vt. ff. e. l. si minor. Et genera
liter quilibet constitui potest p̄sente
vel absente aduersario nisi legerit cano

ne prohibeat ut in iustis p quas per
sonas nobis acquirat. §. si. Item phibe
tur milites mulieres et ille persone q rei
publice deputate sunt. Item accusatis
de crimine capitali. Interdū tamen se
mina pro parentib? admittit agere. ut
ff. eo. n. l. feminis. Ad quintū responde
tur q in omnib? causis spūalibus dari
potest procurator. ut c. i. de procura. Itē
in matrimonialib? eo. n. c. accedens. Itē
quelibet causa pecuniaria potest p procu
ratorē tractari. ut l. i. l. c. eo. n. nisi sit
popularis. qz talis p procuratorem nō po
test tractari. ut ff. eo. n. l. in popularib?
et l. qui populari. ff. de populari actione
nisi cum ille constituit procurator qui pri
uato dāno ex prohibitione afficit. ut ff.
de publicis iudicijs. l. penul. §. i. Item
si fuerit causa criminalis frustra in cerue
nit procurator. ut v. q. iij. in criminali. fa
cit. c. de fraternitati. de procura. et ff.
de publicis iudicijs. l. penul. Excipitur
tū causa ingratitudinis que p procuratores
tractari pōt. ut ff. eo. n. l. i. Sed et be. §. i.
Item causa criminis iniuriar in qua il
lustris persona afficit p procuratorē agi
potest. Item causa suspecti tutoris in q
potest absens defendi p alium. ut l. cu
solum. ff. eo. n. Et dicit ayo legum doct
tor egregius. q licet causa sit criminalis
publica vel priuata ex q nō imponit pe
na capitalis. sed relegationis vel minor
puta remotionis ab ordine vel dignita
te constitui pōt. in ea procurator. cum et
pena relegationis infligatur absenti. Si
militer si de crimine agatur sed non cri
minaliter. sed alio modo pōt procurator i
teruenire ut c. xl. de procuratorib? et ca.
ad hoc deus. ut lite non contestata facit
c. superbis de accusationib?. Ad sextū
respondetur q officiū procuratoris ē ex
equi mandatum vsqz ad finem ut expe
dit dño nisi tempestatiue renunciauerit

ut in sti. mandati. §. mandati. Ad septi
mū respondet q finit mandati procura
toris p renouationē eius qui mandauit
per c. in pñtia de procuratorib?. Item
finitur p renouationē procuratoris re in
tegra. ut ff. e. l. mutari. et in sti. mādati
§. mandati. Item morte dñi vel procu
ratoris re integra finitur. Dicitur conse
quenter actor. Unde actor est qui con
stitutur a non dño a tutore vel curato
re. vel etiam actor ad agendas vel defē
endas causas vniuersitatis cōstitutur
ut ff. qz cuiusqz vniuersitatis nomine. l.
Itē eo. in. §. actor vniuersitatis. Di
citur negociorū gestor. Unde negocio
rum gestor est qui sine mandato nego
cia gedit. In sti. de obligatiōib? que
ex quasi tractatū nascuntur. §. i. Item vi
dicendū de factore. Dicit atqz nunciū
specialem. Unde proprie nunci? est qui
mutatur ad vnam rem petendū. Et tal
non pōt petere aliam rem p ca. innotuit
de electiōe. Argumēto q simplici nun
cio credendum est in alteri? p iudiciū p c.
Cū parati de appella. et argu. c. prudentia
de offi. dele. vbi dicit q credit iurato nū
cio fideliter suū negociū adimplenti p
tra citatos. Item cū res datur certo nū
cio tūc eius est piculum cuius ē nunci?
si nuncio rem dari voluit. Sec? si misit
nunciū solum ut eum moneret ut rez si
bi in pōtēz mitteret ut ff. pmodati. eū
qui rem. §. Si rē et duab? legib? sequētib?
Item de illis vocabulis procurator actor
nuncius gestor vicedomin? yconomus
sindicus et c. lañ sime habet p panormi
tanū et p Jo. immolā. in ca. impator de
iuramento calūnie. De iure tamē cano
nico sepe vnū ponit p reliq. ut i. q. iij.
saluator. si igit multa isto noie accumu
lent nō vniat ppter ea procuratoriū facit.
c. accedēs de pscriptiō. Notandum cu
plures constituunt procuratores. tūc

aliquando constituuntur simul et in solidum. et tunc occupantis melior est conditio ubi posterior iam non fuit procurator in eo quod prior petere cepit. ut ff. eo d. l. pluribus. Interdum plures constituuntur et quibus eorum in solidum. et sic tunc frequenter subiungitur illis clausula videlicet quod non sit melior conditio occupantis neque deterior subsequens. sed quod unus eorum iceperit alter eorum persequatur. ut ff. eo d. l. clausula diligenter a notario et procuratore consideranda est. Dicitur et ad prosequendum et sub tali clausula semper debet specificari negotium gerendum et causa que vertitur inter constituentem et suum aduersarium. Verumtamen quod interdum procuratores generaliter constituuntur. videlicet ad agendum et defendendum dictam constituentem in omnibus et per omnia in omnibus et singulis causis pro eum seu contra eum contra quascunque personas. aut a quibus cumque personis motis seu mouendis et cum tali procuratorio constituuntur solent actores vniuersitatum et sindici ecclesiarum siue capitulorum collegatarum ecclesiarum siue cathedralium. Dicitur necnon ad agendum subiungens ipsumque et eius iura defendendum et cetera. Nam si solus constitutus esset procurator ad agendum non esset mandatum sufficiens per c. constituti. de procuratoribus igitur debet continere actionem et defensionem. Dicitur libellum seu libellos. Unde libellus est scriptura: qua continetur res que petitur causa petendi nomen actoris et rei simul et iudicis coram quo litigatur. Versus. Quis quid coram quo iure petatur et a quo. Rite compositis quisque libellus habetur. Et quomplex sit libellus et quare debeat offerri et cuius expensis in iudiciis solet plene pertractari. Dicitur litem seu lites contestandum. unde per affirmationem actoris et negationem rei ad petitionem in iure propositam

et responsionem rei factam fit litis contestatio per c. vnicum. de lit. contesta. Requiritur etiam quod verba affirmationis et negationis preexpressa per que fieri debet litis contestatio fiant et proferantur organo actoris et rei quia libellus non loquitur neque exceptioni rei respondet. l. unica. c. de lit. contesta. Dicitur de calumnia vitanda et cetera. Unde calumnia est quando quis scienter agit vel desistit iniuste. ut l. i. ff. ad treptilianum. §. calumnia. Unde ex quo procurator per se principaliter potest calumniari: debet et tenetur non solum in domini principalis animam. sed etiam propriam iurare et de iuramento calumnie c. ij. li. vi. Et quare huiusmodi calumnie iuramentum prestatum et quot sint eius capitala plene habet in cap. ceteris in glo. ij. de iuramento calumnie. Et solent dari hec metra. Istud iure quod lis sibi iusta videtur. Et si quereat verum non inficetur. Nil promittitur nec falsa probatio datur. Et lis tardetur dilatio nulla petetur. Dicitur ponendum et articulandum. Unde positio dicitur quia super positionibus lis ponitur sicut super fundamento. quod eis confessatis vel negatis lis preedit vel non. de quibus in c. i. de confes. li. vi. Articulus vero dicitur quia arte ponitur et artat reum ad respondendum. ut notat in c. presentium. de test. li. vi. Dicitur et contra positiones et articulos excipiendum et cetera. Unde exceptio est dicta quedam exclusio: que interponitur cuiusque rei actioni solet ad excludendum id quod intentione vel conceptione deductum est. Replicatio autem nihil aliud est quam exceptio et venit ex parte actoris. et ideo replicatio obijcit ut exceptiones expugnet. Triplicatio vero solet dari contra replicationem et contra triplicationem solet dari quadruplicatio siue multiplicatio ut no. in l. ij. ff. de prescriptionibus et exceptionibus. Materiā exceptionum cum speciebus earundem per

ipsarum nimia prolixitate duxi omit-
tendam. Sed recurre ad specula. e. ti. q.
latissime et exuberanter ea explanat et p.
doctores instruit. et ff. e. ti. Dicitur testes
liberari instrumenta et. vsq. ibi vnum; q. 3
vel plures. et. quedam enim ibi continentur
que sunt facti ut producere testes. Instru-
menta et munimenta ad opponendum de-
fectus et crimina et. Quedam iuris sunt.
ut beneficium absolutionis et restitutio-
nis in integrum petere que directe ad offi-
cium notariatus spectare non videntur
tamen. sed iudici. aduocatis et procuratoribus
relinquendum est. Sufficit enim nota-
rium in proposito scire et seruare formam et
stylum continuando instrumentum hoc mo-
do ut premissum est. Dicitur vnu quo-
rum plures. Pro quo sciendum quod procura-
tor ad iudicia per litteras contestationem do-
minus efficitur litteris. ut. l. ante litem et
l. post litem. ff. e. ti. Et ideo post litem
contestatam potest dare alium procura-
torem seu substituere et non ante nisi fue-
rit datus procurator in rem suam. vel ha-
buerit mandatum de substituendo certam
personam. Procurator tamen ad negocia
alium procuratorem potest dare libere quam
cumque facit c. i. de procuratoribus. li. vi.
Et sic habens mandatum substituti sub-
stitui post susceptum mandatum etiam si
eo non sit usus: reuocare non potest nisi
potestatem habeat eum reuocandi. Igitur
subiungitur illa clausula. Ac cum vel eos
reuocandus. Subiungitur consequenter
generalis clausula viz generaliter om-
nia alia et singula. Et procurator vigo-
re talis mandati agere potest et defendere
officium. non tamen ea facere que de sua
natura exigunt speciale mandatum. ut pa-
cisci iurare de calumnia transigere exige-
re mutuum et. Nec iuramenta deferre nisi
si ei libera bonorum omnium domini sui potes-
tas administratio. De illis casibus speci-

alibus mandatis affixis est bona glossa. in
c. Qui ad agendum. super verbo pacisci et
procurato. li. vi. ad quam recurre. Dicitur
promittens nihilominus et. et non dicitur
sibi legitime actum factum. et. Quia
si diceret legitime non valeret manda-
tum. quia quod etiam dolose facit procura-
tor valet et nocet domino. ut. l. Si
procurator. ff. de dolo. Et nota. in glo-
sa c. i. super verbo poterat. ut lite non p-
testa. Similiter factum procuratoris do-
mino preiudicat. ut in ca. Cum olim. et
causa possidet. et propria. Dicitur releuare
et releuare volens et. Aduertendum pro-
p- illa clausula que est de substantia manda-
ti. Nam cum aliquis vult agere in iudi-
cio libellum seu petitiones porrigere de-
bet iudici. et per iudicem vel eius appa-
ritorem offerendus est reo. sed actor an-
tequam iudici porrigat sanil dabit cum ydo-
neo fideiussore qui vsq. in finem litterarum pre-
seruabit in causa. eamque per se vel pro-
curatorem suum ydoneum perficiet. et
cum apparuerit eum iniuste litem nouisse
dabit reo decimam partem in libello com-
pensam. Si vero constituerit per ipsius la-
cramentum. i. iuramentum quod fideiussorem
dare non possit: remittitur ei datio fidei-
iussoris sed iuratoriā exponat cautionem
et hec cautio. ut dictum est. fieri non de-
bet nisi causa moueatur ex consensu. utri-
usque puta apud arbitros. Vel de con-
sensu parum cautionem remittatur. Et hec clau-
sula colligitur ex autem. generaliter. C. de
episcopis et clericis. et. l. i. C. de assertione tollen-
da. Non est tamen absolum dicere quod
actor et reus simul presentent cautionem.
si iudici videbitur expedire ne iudicium
suum reddatur illusorium. Reus etiam
antequam libellum recepit sanis dare debet quod vsq.
ad iudicium finem permaenebit. Refert tamen vna pul-
le se officio agere. audiuisse dicentem quod iudic-
te cautos locum non haberet pluritudine

prevalente quoniam hodie iudices statim recipiunt libellum ab actore nulla dicta satisfationum ab eo exacta. sed ab utroque. l. ab actore et reo recipiunt pignora vel fideiussores si pignora dare non possunt. et hoc propter expensas que fiunt in causis et in act. causarum. Et propter decimas lites quas iudices seculares preteritum fin consuetudinem diversarum terrarum accipere consueverunt. Sed si iurabit reus se fideiussores vel pignora dare non posse sufficit quod fiat sicut in satisfatione dictum est actoris. De satisfationibus procuratoris autem dicitur. quod procurator actoris si de mandato eius non constiterit lites testibus vel alijs documentis cogitur cauere de rato. ut instituitur. de satisfationibus. §. fin autem. alias non auditur nisi esset iuncta persona. ut super dictum est. Si autem dubitatur de eius mandato. dicunt quidam esse in potestate rei quicquid velit recipere a procuratore actoris scilicet ut probet mandatum vel ut caueat de rato. Dominus 230 dicit hoc esse in arbitrio procuratoris an velit probare mandatum vel cauere de rato. quoniam alternative tenetur. habet ergo facere unum quod voluerit. ff. de iure iuratum plerumque facit lex si servum. C. de condicione debiti. Item debet cauere de reconueniendo si convenitur dominus coram iudice eodem etiam si constat eum habere mandatum ut C. de satisfationibus. l. unica. ff. de procuratoribus omnibus. et l. non solum. Et si hanc cautionem prestare noluerit non patitur amodo aliam penam nisi quod denegatur ei actio. ut ff. de procuratore. pomponius. §. rati. Si autem lites contestatio facta est cum domino et postea deest procurator simili modo cauebit. ut C. de consortibus eiusdem lites. l. secunda. Procurator vero rei satisfacere debet iudicatum solui siue habeat mandatum

iudicatum solui vel non. ut C. de satisfationibus. l. unica in fine. immo et si certum sit eum non habere mandatum. debet admitti prestita satisfatione predicta. ut C. de procuratoribus. l. exiigendi. instituitur. de satisfationibus. §. si vero. Et hec cautio de iudicato soluendo tria debet continere videlicet defensionem cause vel rem iudicatum soluendo et solum non adhibendo. de renunciacionibus iuris et facti ut supra dictum est in secunda parte huius tractatus. cap. viij. Dicitur consequenter protestans nihilominus idem constitutus quod ipse per quemcumque actum et quia hec clausula non semper est ponenda in procuratoris nisi de voluntate constitutis quia quando quis simpliciter constituit procuratorem sine condicione. Si postea per se compareret in iudicio aliquem actum faciendo videretur suum procuratorem renouasse. igitur ut illo actum non obstante. si vult ut maneat procurator debet clausula illa ut dictum est inseri. Eius est si quis constitueret procuratorem tali condicione scilicet quotiens conringeret ipsum abesse non dicitur procuratorem renouasse si postea per se tractet causam. sed etiam postea iterum procurator constitutus eo absente officium procurationis assumet. et hodie habetur i. c. Si quis de procuratoribus lib. vi. nisi de huiusmodi reuocatione expressam facit mentionem. ut dicitur ibidem. Dicitur super quibus et singulis re. Quia ut supra in declaratione eiusdem forme post principium quasi dictum est. de nullo acti notarius facere potest instrumentum nisi prius fuerit rogatus et requisitus. Debet igitur super omnibus contentis in instrumento esse requisitus et rogatus ne in subscriptione sua in fine instrumenti solita fieri ipsum de fallo pui

Subscriptio

et contingat. Dicitur acta sunt hec. et de quibus supra dictum est de publicis et nonibus instrumentorum.

Sequitur subscriptio predicti instrumenti

Ego Johan-
nes de. S. clericus magunt.
dyoce. sacra et imperiali auctoritate nota-
rius publicus. qz dictor procurator p
stitutioni creationi et ordinationi. pote-
testatis dationi promissioni reuelationi
transhabitationi. Omnibusq; alijs et
singulis dum sic ut premittunt agerent et
fierent una cum prenominais testibus
presens interfuisse qz sic fieri vidi et au-
divi. Ideoq; hoc presens publicu instru-
mentu manu mea propria scriptum scripsi
subscripsi et publicaui et in hanc publica
forma redegi. signoq; nomine et cognomi-
ne meis solitis et consuetis consigna-
ui in fidem et testimoniu omnium et singu-
lorum premissorum rogatus piterq; requisitus.

Sequitur forma substitutionis a p-
curatore principali constituto.

In nomine domi-

ni amen. In meiq; notarij publici te-
stiumq; infra scriptorum. psonaliter psti-
tutus discretus vir N. ab honorabili vi-
ro A. et. talis dyoce. ad psequendu noi-
ne pcuratorio dicti dñi A. causam et cau-
sas recte. et. inter ipsum dñm constitumē-
tem ex una et quosdā A. B. et C. de et su-
pra ptenso detentione quarūdam lēarū
et. partibus ex altera. principalis pro-
curator pstitutus. put in instrumto pub-
lico mihi exhibito ex altera parte huius
membrane scripto per honorabile virū
A clericū talis dyoce. ut prima facie ap-
pebat publicū imperiali auctoritate no-
tarium de super confecto continetur. Cū
autem ulterius prosecutioni dictarū lit-
erarum et cause siue causarū minime in-

instrumenti

tendere ut asseruit posset. honorabilis
viz A. in decretis licenciatus clericum
talis dyoce. ad premissa in meliori for-
ma cū ptestatione illius clausule de sub-
stituendo alium seu alios si opus fuerit
omnibus melioribus modo via et iure.
et. substituit transferens et transfundēs
in eum plenam et omnimoda potestatem
et facultatem sibi a dicto dñio A. consti-
tute quolibet traditam datā concessā
siue attributam. protestās eum quonē
opus fuerit et sibi videbitur expedire re-
uocatur. Sup quib; omnib; et singul; et.

Sequitur instrumenti constitutio
nis procuratoris ad petendu nomine p-
stitutionis vigore litterarū apostolicarū
vel aliarū quarūcūq; beneficium ecclesi-
asticū cum cura vel sine cura. et. et posses-
sionem eius et. prout in litteris contine-
tur. In nomine dñi amen. et. psonaliter
constitutus venerabilis vir dñs A. cano-
nicus creatus magunt. ecclesie principa-
lis principaliter et p seipso omnib; me-
lioribus et. Ita tamē q specialitas ge-
neralitati non deroget nec econtra et.
Citra tamē reuocationē quorūcūq; al-
iorū suorum pcur. p eū hacten; quolib; con-
stituto. vic; promiduz viz dñm A. ca-
pellanū ppetuū in dicta eccia magunt.
pntem vel absentē et on; pcur. huius in-
te suscipiente ad ipsū pstituentis nomen
et p eo qsdā lēas aplicas ipsi pstituenti p-
sciissimū dñm nēm papā paulū. ij. et. v.
canonicatū et pbanda eccie magunt. Enā
si dignitas psonar; vel officiū fuerit per-
eū et pstituentē aut p eū pcur. legitime ac-
ceptū. data rome sub an. do. vl incarnationis
nōis dñice et. vij. kl. gēse pcessas. seu
enaz pcess; sup eisdē lēis decretos et sub-
mīatos pposito dcanor caplo dñe eccie
magū. pntādū infinuandū ipōl qz cū eis-
dem litteris siue processibus iuxta eorū
continentiā requirēdū ac pbedā cū cano-

Petitio

nicatu. siue etiam dignitatem psonarū
vel officiū bñdī in prefata ecclesia ma/
gnoñ. quotiens placuerit acceptandū
sibi q̄ per eosdem puideri petendum ⁊
obtinendū. possessionem quoq̄ eorū dē
in choro ⁊ capitulo ⁊ locis alijs cū ple
nitudine etiam iuris canonici intradū
capiendum ⁊ nanciscendū tam vigore
litterarū apostolicarū bñdī. q̄ etiam si p̄
bendā cum canonicatu siue etiam digni
tates psonarū seu officiū bñdī p̄stī
menti ordinaria seu quauis auctoritate
p̄ferri. ⁊ sibi de eis dē puideri p̄ingeret
necnon iuramentū de obseruandis sta/
tutis ⁊ p̄suetudinibz dicte ecclesie ma/
gunt. per canonicos mihi recipiendos
de nouo prestari solitū. ⁊ quodcūq̄
aliud licitū iuramentū in animā dīcī
dñi p̄stimenti prestandum ⁊ subeūdū
vñū quoq̄ vel plures pcuratorem seu
pcuratores ⁊c. vt supra in primo instru
mento.

Sequit̄ forma instrumenti ad acce/
ptandum ⁊ petendum canonicatū ⁊
prebendam et fordesi. ecclesie.

In nomine domini

ni amen ⁊c. **C**onstitūt venerabilis vir
dñs. **B.** prepositus ecclesie sancte marie
talie dioce. ⁊c. oībz melioribz mō ⁊c.
videlicet honorabilibz ac puidos viros
a. b. ⁊ c. presentes ⁊ onus pcuratiōis
in se sponte suscipientes. necnon de. d.
⁊ e. aule episcopalis magūt. notarios
absentes tanq̄ p̄ntes ⁊ quēlibet eorum
insolidū. ita q̄ alter alteri in his exe/
quendis nō expectet. neq̄ alius p̄ aliu
le excuset. sed q̄ vnus eorū inceperit alter
eorū p̄sequi valeat immediate pariter ⁊
finire dans ⁊ p̄cedens eisdem suis p̄cu
ratoribz ⁊ eorū cuiuslibet plenā liberam ⁊
oīmodā p̄tatem ac mandatū speciale ad

beneficij

petendum sibi p̄ venerabiles patres ⁊
dños prepositū decanū scolasticū tol/
tūq̄ capitulū spireñ. ecclesie de cano/
nicatu ⁊ prebē. eiusdem ecclesie vacā
nbus. ad p̄ns vel impostez vacantis vi
gore quatūcūq̄ lēaz siue als simplici
⁊ pure puideri. ac eosdē cum omnibz ⁊
singulis suis iuribz fructibz redditibz p̄/
uenibz ⁊ obuentiōibz ac p̄suetudinibz
p̄out in talibz fieri solitū est: sibi p̄ferri
dicti p̄stimenti noīe. **S**tallū quoq̄ in
choro ⁊ locū in capitulo. necnō corpālē
realē ⁊ actualē eorū dē canonicatus ⁊
prebē. possessionem cum plenitudine
iuris tradi ⁊ assignari. necnō de statutis
⁊ p̄suetudinibz dictarū ecclesie ⁊ capituli
q̄dēcūq̄ licitū iuramentū in aīam ipsi
p̄stimenti dñi obseruandū prestandū
⁊ faciendum. vñū quoq̄ vel plures
pcuratores ⁊c. vt prius.

Sequit̄ instrumentū resignatiōis ca
nonicatus ⁊ prebē. seu alterius bñficij
cuiuscūq̄ pure ⁊ simpliciter.

In nomine domini

ni amen ⁊c. **P**ersonalit̄ p̄stuit̄ vene/
rabilis ⁊ circūspectus vir dñs. b. vene
rabilis ecclesie **B**asilien. canonic⁹ san/
tissime ⁊ corpe. nō vi coactus nec metu
inductus. neq̄ etiā dolo fraude seu ali/
qua alia sinistra machinatōe. vt asseruit
circūuentis. sed libere sponte ⁊ ex certa
sua scia. p̄habita enā mat̄ a de liberatiōe
oībz melioribz ⁊c. fecit p̄stimit ⁊c. vicz
a. ⁊ b. decretorū doctores ⁊ ecclesie **B**a
silien. canonicos. necnō reuerendissimi
in xpō p̄is ⁊ dñi. **A.** archiep̄i oratores
absentes tanq̄ p̄ntes ⁊ quēlibz eorū iso
lidū. **I**ta q̄ nō sit melior conditio occu
pantis neq̄ deterior subsequenti: sed
q̄d vñ⁹ eorū inceperit alē eorū illud p̄sequi

valeat mediare et finire. Ad resignandū et dimittendū pure libere et simpliciter dicti constitutis nomine et per supra dictos canonicū et preben. ecclesie basilienē predictę: quos ipse dominus constitutus obtinuit et pacifice possedit omne quod sibi in eisdem quolibet competēs in manib⁹ sanctissimi domini nostri papę. et. seu ipsius vicecancellarij. vel illorum qui ordinaria auctoritate de eisdem ius habent providēdi aut alterius cuius eunq; ad id potestatem habentis. Nec non ad resignationem huiusmodi nōle ipsius domini constitutis admittere petendū et obtinendū. et q; in ipsa resignatione fienda nō interueniat fraus. dolus. symoniaca prauitas. illicita pactio seu alias corruptela iurandū et quodcunq; aliud licitū et honestū iuramentū impen suz vel impendēdum et circa ea necessarium in animā ipsius constitutis prestādum vñū quocq; vel plures et. Et generaliter omnia et singula et. pmittēs in suprac. Releuans et. De et sup quib⁹ obis et singulis et. Acta sunt hec et. Presentibus ibidem et.

Sequitur instrumentū ad resignandū beneficium ex causa permutationis.

In nomine domini

ni amen et. ad resignandū libere et pure in manus reuerēdi patris et dñi M. episcopi talis ecclesie seu alterius cuiuscunq; ab ipso dño M. episcopo super hoc potestatem habentis suā vicariā vel parochiā in M. cum suis iuribus et pñentijs vñi ueris causa pmutationis fiende de ipsa vicaria vel parochia ad quodcunq; bñficiū ecclesiasticū cum cura vel sine cura et resignatione huiusmodi facta ad petēdum etiā intrandū nanciscendū et recipiendū possessionē corporalē et realez ipsius beneficij cum suis iuribus et pñentijs

et. vniuersis. ad prestandū etiā quodcunq; iuramentū necessarium et solutū prestari in premissis et ad fructus redditus et prouentus huiusmodi beneficij recipiendū et ad firmā dandum seu annuā pensionem et de receptis quitandū et pactū faciendū de vltimis nō petendo. Ipsumq; bñficiū p se vel alium seu alias regendū et gubernandū put melius videbitur expedire Et generaliter omnia alia et singula faciēda que in premissis necessaria fuerint et oportuna. vel vñū quodcunq; et. Et p premissis si necesse fuerit agendū et defendēdum nōle ipsius constitutis. Et pro ipso in omnib⁹ et singulis causis et negocijs motis et mouendis tam p se q; contra se ptra quas cunq; psonas ecclesiasticas vel etiā seculares corā quibuscunq; iudicib⁹ ecclesiasticis vel secularib⁹ petentibus ordinarijs. extraordinarijs. delegatis. subdelegatis. arbitris. arbitratorib⁹. seu amicabilib⁹ compositorib⁹ et alijs iudicibus quacūq; auctoritate fungētib⁹. ac libelluz seu libellos et quascunq; petitiones summarias et. Et generalit̄ omnia alia et singula et. pmittēs et. releuans et Sup quib⁹ omnibus et singulis et. Acta sunt hec et Presentibus ibidem et.

Instrumentū insinuationis pcessus cuiusdā seu quapcūq; aliaz lēaz

In nomine domini

ni amen. et. psonaliter constitutis et. discretis vir et. procurator M. procuratorio nomine discreti viri A. talis dyoce. insinuauit notificauit legere pmissit et publicauit quoldam pcessus venerabiliū patrum et dominorū videlicet B. et C. eorūq; sigillis appensis roboratos litteris scissimi dñi M. iserte gte a dicto A. dño nostro papa in cōi pauper forma scē papa. ij. vl. iij. et. sanos integros

Acceptatō

illos non viciatos nec in aliqua sui p^{re}te suspectos put prima facie apparebāt de et super quadam gratia dicto. **A.** a sede apostolica in forma communi facta et beneficio ecclesiastico curato vel non curato ad collationem prouisionem seu quāvis aliam dispositionem. **R.**enerendi in xpo patris et domini. **M.** episcopi talis dyoce. spectantes protestans nihilominus coram me notario publico. et testibus infra scriptis viva voce quod huiusmodi litterarum insinuationem publicationem et notificationem in presentia domini **M.** episcopi libentius fecisset legisset et publicasset ac insinuasset si eius presentiam habuisset. aut commode vel quouis modo habere potuisset quod eo absente. Copiam vero dictorum processuum ad apostolicam intimationem faciendam valuis ecclesie talis in **M.** et. ubi itur ad sanctum petrum et. realiter affixam et ibi affixam stare permittit infra vicinorum solennia mane hora primarum et. **P.**incipium autem processus de quo superius fuerit mentio erat tale. **R.**euerendissimo in christo patri ac domino sancte bas. ecclesie episcopo et omnibus alijs et singulis quorum interest seu interesse poterit quomodo voluerit in futurum. **A.** abbas sancti Petri salceburgen. mona. ac ppositus et decanus salceburgen. ecclesie predictae executores ad infra scripta a sede apostolica specialiter deputati. **S.**alutem in domino. **E.**t mandatis apostolicis firmiter obedire. **E.**t finiebatur sic. **D.**atum bas. et die tali mensis talis. et. pontificatus sanctissimi et. Anno domini et. **A.**cta sunt hec. et. **P.**resentibus ibidem et. **E.**t ego **M.** et. quia predictorum processuum et litterarum apostolicarum insinuationi publicationi et affixioni omnibus et alijs singulis in premissis factis una cum prenominationis testibus presens interfui. ea

instrumenti

et sic fieri videtur et audiri. et supra.

I.nstrumentum acceptationis eiusdem gratie.

I.n nomine domini amen et. personaliter constitutus et discretus et. asserens ad sui noticiam noverit peruenisse quod ecclesia in **M.** spectans ad collationem prouisionem seu quamvis aliam dispositionem reuerendi in christo patris et domini **M.** episcopi vacaret ad presens per mortem siue obitum domini **A.** ultimi et immediati rectoris eiusdem quodam ecclesiam sic ut premititur vel alias qualicumque modo vacantem dummodo sibi et nulli alij debeat vigore gratie sue apostolice in communi pauperum forma sibi facte acceptavit vive voce et oraculo verbis modo et forma quibus potuit protestatione infra scripta: quorum verborum et protestationis tenor sequitur et est talis. **E.**go. **M.** talis dyoce. ecclesiam istam sancti petri in **M.** vacantem per mortem domini **A.** aut alias quocumque modo cum omnibus iuribus et pertinentijs suis melioribus modo iure et forma quibus hoc melius fieri debet et potest vigore et auctoritate gratie apostolice per sanctissimum in christo patrem et dominum nostrum. **M.** divina providentia papam secundum mihi facta de beneficio ecclesiastico cuius cura vel sine cura vacante vel vacaturo spectante ad collationem reuerendi in christo patris et domini. **M.** episcopi talis dyoce. et. **I.**n nomine patris et filij et spiritus sancti amen accepto sub hac protestatione quod si dicta ecclesia de iure mihi non debeat saluum integrum et illesum sit et remaneat mihi ius ad aliud beneficium vigore dicte gratie apostolice mihi debere et canonice acceptandum

Et inuoco super hijs omnibus et singulis testimonium hic astantium: et precipue mi tabellio et peto ut supra premisis mihi unum vel plura conficias publicum instrumentum vel instrumenta. acta sunt et presentibus etc. Et ego. **N.** etc. quia predictis acceptationi protestationi testimonio inuocationi omnibusque alijs et singulis ut supra etc.

Instrumentum inductionis et inuestiture ad ecclesiam sic acceptatam.

In nomine domini amen etc.

Personaliter constitutus discretus vir etc. talis dyoc. tenens et habens suis in manibus quasdam presentationis litteras continentes de et super ecclesia parochiali sancti Petri in. **G.** prenominate dyoce. vacante per mortem **N.** pie memorie ultimi et immediati rectoris ecclesie eiusdem vigore gratie apostolice a sanctissimo in Christo patre ac domino nostro. **N.** papa in communi pauperum forma facte per venerabilem patrem et dominum. **N.** abbate monasterii sancti Petri ordinis sancti Benedicti executores principalem a sede apostolica prenomiato. **N.** specialiter deputati confectas et sigillo appeso dicti domini executoris roboratas non abolitas non cancellatas aut abrasas: nec in aliqua sui parte suspectas: prout prima facie apparebat debita cum instantia requisivit religiosum virum dominum. **N.** plebanum in **N.** ut vigore et veritate huius clause ceterum in ipsis litteris executorialibus principaliter contentis. necnon ex mandato venerandi domini. **N.** inferioris stirie archidiaconi mogunf. dyoce. subexecutoris scilicet vniuersis et singulis archidiaconis. archipresbiteris plebanis. presbiteris. vicarijs tanquam subexecutoribus generaliter per dictum executores subssi-

tutis quatinus ipsum de parochiali ecclesia sancti Petri in. **N.** dicte dyoce. quam vigore dicte gratie infra tempus debitum realiter acceptauerat: ac executor principalis per librum ut moris est inuestiuit ad eandem etc. **N.** soluit autem dictus. **N.** plebanus in. **N.** mandatis apostolicis firmiter obedire ad dictam ecclesiam personaliter accessit. et pulsatis campanis eiusdem ecclesie nonnullius ibidem parochianis pene usque ad numerum certum personarum ibidem congregari fecit. Et eisdem omnibus et alijs quorum intererat omnia et alia singula in dictis litteris domini executoris principalis contenta ibidem in vulgari publicauit et infinuauit alta et intelligibili voce. et nihilominus in presentia eorum omnium predictum dominum. **N.** presbiterum per traditionem librorum et vestimentorum sacerdotalium calicum et clauium dicte ecclesie et oblationis: que in missa ibidem celebrata facta fuerunt inuestiuit et in corporalem possessionem et realem dicte ecclesie introduxit cum suis iuribus et pertinentijs vniuersis: que omnia predicta. **N.** tanquam verus rector custodienda et seruanda recepit et retinuit. Et etiam clauis domus dicte parochialis ecclesie sibi traditas per dictum subexecutores diligenter seruauit. Et nihilominus idem subexecutor eisdem parochianis iniunxit sub penis in dictis litteris executorialibus contentis habitis et promulgatis: quatinus eisdem. **N.** tanquam vero rectori eiusdem ecclesie pareant efficaciter et intendant et omnia iura tam spiritualia quam temporalia dicte ecclesie eidem. **N.** vel procuratori suo exhibeant et persoluant. Contradictores quolibet et rebelles siqui essent vel in futurum forent quod absit: sententias in dictis litteris promulgatas incidere posse fulmi-

nando et fulminatas declarando et in vulgari publicando insinuauit. Ad que omnia et singula publice facta nemo se opposuit seu apparuit contradicens. Supra quibus omnibus et singulis etc.

Ergo. **R.** etc. quia predictorum possessio nis corporalis inductioni clauium librorum et calicum et offertorium presentationi receptioni publicationi omnibusque alijs et singulis etc.

Instrumentum super litteris transumptis.

In nomine domini

ni amen etc. In meorum notarij etc. persona literarum psumptis commendabilis et gloriosus. **R.** etc. frater et preceptor domini sancti Augustini siue Anthonij etc. talis dyocesis quasdam litteras apostolicas felicis recordationis Pauli pape secundi etc. eius et bulla plumbea in filis sericis rubei et flauel coloris more romane curie pendentes bullatas sanas et integras non viciatas non cancellatas nec in aliqua sui parte suspectas: sed omni prorsus vicio et suspitione carens. ut prima facie apparebant in medium exhibuit et produxit asserens ipsum ceterosque fratres et nuncios sancti Augustini vel Anthonij huiusmodi litteras quibus plurimis locis ostendendis et publicandis indigere. ne igitur huiusmodi littere apostolice propter pluralitatem et locorum distantiam atque viarum discrimina per ipsum vel suos periculose quocumque transformari seu deferri deberent: prefatas litteras applicas mihi notario publico infra scripto tradidit requirens me sub officij mei debito: quantum easdem litteras de verbo ad verbum nil addendo nil imitando vel dimittendo copiare transumeret et in publicam formam redigeret: videlicet huiusmodi copie sue transumpto sicut originalibus litteris ubicumque locorum starentur: et fides adhiberet plena

ria. Quare litterarum applicarum tenor de verbo ad verbum sequitur. et est talis. **P**ius papa secundus seruus seruorum dei etc. incipit de vobis ad finem. Et ipsis finitio. sic scribat continuando. **P**ost quartum quidem litterarum traditionem et requisitionem. **E**go. **R.** notarius publicus infra scriptus huiusmodi litteras applicas circa qua decuit reuerentia acceptas ipsas de verbo ad verbum ut premittit copiam et transumpti diligenti collatione tamen cum originalibus litteris per me facta et prehabita. acta sunt hec etc. **E**t ego. **R.** etc. quia dictarum litterarum apostolicarum originalium exhibitioni una cum prenomina testibus presens interfui. ipsas litteras ut premittitur copiam et transcriptam et quia collatione prehabita presentem copiam siue presens transumptum in omnibus et per omnia cum originalibus concordare. nihilque in eo additum vel omissum fuisse aut esse quod sensum mutare aut viciare possit. intellexi reperi et inueni. **D**e o pñs transumptum manu mea propria scriptum in hac publica formam redegi. signoque et noie meo solitis et consue tis signavi etc.

Sequitur instrumentum insinuationum confectum super executione litterarum executoriarum

In nomine domini

ni amen etc. **E**go. **R.** publica imperiali auctoritate notarij auctoritate et intentione nonnullas litteras executorias leobica tergo pleptas vel alias etc. a venerabili et egregio. **R.** vicario in spiritualibus talis curie etc. generali. contra et aduersus. a. b. et c. talis dyocesis. et super occupacione et retentione cuiusdam decie de quadam curia. n. sita in. b. infra limites talis dyocesis. emanatas eiusdem etc. laico a. b. et c. insinuandi et notificandi eis in ecclesia parochiali tali etc. dum ibi missarum peragerentur solennia persona

Instrumentum

liter accersui atq; in armarium eiusdē ecclesie eos pduxī: ipsiq; dictarū lraz effectū materna lingua coram testib; in scriptis declaravi et exposui. Et ut ab occupatione et detentione dicte decime cessarent: ipsamq; liberam et inoccupatā dimitterent: ac de fructibus pceptis et expensis factis alijsq; pdenatis satisfacerent sub penis et censuris in dictis lris cōtētis oibus meliorib; modo et forma quibus potui admonui et requisivi. Et ne post lapsum terminū in dictis litteris prefixi se quouis modo de decima p se vel per alios quoscunq; eorū noīe dircē vel indirecte quouis quesito colore vel ingenio in futurū introrūmittant aut etiā sicut prefertur occupent siue detineant sub dictis penis et censuris inhibui et interdixi. Juxta earundē litterarū executorialium pūnentiam vim et tenorē. Acta sunt hec rē. anno rē. Et ego M. rē. quia litteras executoriales predictas executus sum ac omnia alia et similia sicut prefertur peregi et feci. Ideo hoc pīs publicum instrumentū rē.

Instrumentū sup appellatione coraz iudice interposita

In nomine domi

ni amen rē. Coram venerabili patre et dñio. M. abbate scotoz rē. ac in mei notarij publici rē. personalit pstitutus venerabilis vir dñs Johannes pcurator pcuratorio nomie dñi. b. put mibi notario inscripto de ipsius pcuracionis mādato per pstitutionē ipsius coraz me tanq; notario pub. factam plena fides pstabat: habens et tenens suis in maib; quandā appellationis papiri cedulam aio appellandi et puocandi quē etiā de xbo ad verbū legit in q appellavit. puocavit aplosq; petijt. ac alia fecit q etiā ex ipsius cedule tenore plenit pūnetur

appellatōis

Cui tenor sequitur pē oia in hec vba. Ex quo indebite gravati et oppressi ut ab eorundē gravaminib; et oppressionibus releventur illatis. iuxta sanctorū patruz instituta legitimas et canonicas sanctiones ad appellationis remedium recurrere psueverunt. Idcirco eius pcurator continuādo appel. vsq; in finem. quā qdem appellatione sic interposita et lecta p fama dñs abbas volens deliberare sup apostolis dandis statuit terminū. x. dñm a tempore interposiciois appellationis. Presentibus ibidem. a. b. et cepit tulo testibus rē. Nūmum vero tali die in loco predicto dñio abbate p tribuna li sedente prefatus Johannes pcuratorio noīe quo supra apostolos sibi debita cū instātia petiuit. Et dñs abbas ob reuerentiam sedis apostolice dixit se velle deferre sue appellationi. et vltiori cōtra dictū appellātem procedere non velle in hac causa: et statuit terminum ad psequendum eandem appellationem. iij. mēsum. Super quibus oibus et singulis rē.

Instrumentū super appellatione interposita corā notario et testib;

In nomine domi.

ni amen rē. personaliter constitutus honorabilis vir rē. pro seipso et principa liter habens et tenens suis in manibus quandam appellationis papiri cedulā notam seu formam prouocaciois appellationis et apostolorum petitionis et alia in se continētem: quam ibidem animo et intentione prouocandi et appellandi exhibuit et ostēdit. puocavitq; et appellavit apostolosq; petijt: et ptestat fuit et alia fecit prout in dicta appellationis cedula continēbatur et continetur. Cuius tenor de verbo ad verbum sequitur. et ē. R. coram vobis rē. inferēdo totum ei?

Insinuatio

tenorem vsq; in finem rē. Sup quibz
oibz et singulis rē.

Instrumentū insinuationis appella
tionis in pñia aduersarij

In nomine domi

ni amē rē. pñitū honorabilis vir. **N.**
canonicus talis ec. bñs et tenēs suis in ma
nibus qddā appellatōis publicū instru
mentū: p discretū vir. **N.** ipiali auctori
tate notariū scriptū et signatū pñ et sub
scriptū tenoris istalcripñ: alias p cū dē
dñm. **N.** interpositū. Qd quidem instru
mentū honorabili viro dño. b. decano rē
insinuauit et notificauit i mei notarij pub
lici testibz rē. pñia alia et intelligibili
voce legere incepit mox rē. b. decan⁹ dix
it rē. Et sic ipē dñs. b. dictū instrumentū
appellatōis p lecto habuit et tenuit. pñ
tūq; **N.** copia dicti instrumenti appella
tionis ad man⁹ dicti dñi b. decani tradi
dit et porrexit: quā ipē reuerentē accepit
Tenor ipso dicti instrumenti exhibiti rē
verbo ad verbū seqt. Et ē talis In noie
dñi amē rē. Et totū scribat cū eius sub
scriptōe. Sup quibz oibz et singulis rē
pñibz ibide rē.

Instrumentū sup insinuatōe appella
tionis pñ nō tñtū accessū ad appellatos
N. noie dñi amē rē. psonalit pñitū
honorabil vir. a. ec. scī leuerr. et fordeñ
vicari⁹ bñs et tenēs suis in maibz qddā
appellatōis publicū instrumentū cū ipñ
copia asculata p discretū. **N.** publicū
notariū pfectū subscriptū et signatū: req
rens me sub debito officij et cū istātia de
bita quan⁹ bñmōi appellatōis instrumē
tam in valuis ecclie bñe marie rē. cū ei⁹
copia p insinuatōe appellatōis ac deu
lutōne cause eiusdē ad scām sedē aplicā
et dñm nostrū papā pñm faciendū as
figerē: cū ad appellatos retroscriptos
sibi nō paterz tñmō accessus ex causis le

appellatōis

gitimis in eorē retroscripto instrumē
to pñtis psonali insinuatōe faciēda
de q solēnt pñstabat. Quare ego. n.
notari⁹ publicus subscrip⁹ ad reqñtōez
et istantā pñati dñi. a. bñmōi appella
tionis instrumentū cū sua copia eiusdem te
noris valuis ecclie bñe marie et fordeñ.
sub decantatōe primay terciay. et sic de
alijs p insinuatōe et deuolutōe pñcis de
bite faciēdū publice affixi et stare pñsi
finiē. at respice instrumentū bñmōi amō ui
copia vero eiusdē stare pñsi et recessi.
Sup quibz oibz rē. Acta sunt hec rē. pñ
senibus ibide rē.

Sequitur instrumentū curatorium

In nomine domi

ni amē rē. In domo seu bitatōe vñera
bilis viri. **N.** i mei notarij rē. pñia pso
nalit pñitū honest⁹. a. iuuenis minore
nis maior in septē annoz siue etatis oī
bus melioribz modo rē. potuit et debuit
ola et singula acta dñā gesta seu quolibz
pcurata p discretū. p. fratre ei⁹ carnalē
ipñsnoie. ac p ipō in romana curia vel
extra corā quibuscūq; auditoribz pñis
sarijs iudicibz delegat⁹ siue subdelegatis
ordinarijs siue extraordinarijs: in iudi
cio et extra in quibuscūq; caus⁹ quismodo
ex certa sua scia ratificauit approbauit et
collaudauit ac ea grata rata atq; firma
habuit et hñe voluit pñm instrumentū
Et nihilomin⁹ cū minorēnis ess⁹ et p se
stādi in iudicio psonā legitimā nō brēt
ac ipsi nōnulli forte vsulq; sex⁹ hoies li
tes et causas mouissent et tra cū intētaf
sent ac de pñi mouerēt et intētarēt Ipē
a. minorēnis enā eisdē quibuscūq; alijs
lites et causas mouere iniēderet et pscq
pposuit et publice dixit Qd p ei⁹ eta
te sūmarie simpliciter et de plano ipē dñs
N. officialis vel alius iudex rē. se infor
mare: et ipsi pñmōi pñati Jo. suū fratrē

ibidem presentem in curatorem ad exercendum ac lites et causas huiusmodi pleque dum suo ex officio et auctoritate ordinariis deputare ordinare et assignare dignaretur debita cum instantia postulavit. rñ p̄libatis dñs officialis vel iudex huiusmodi facite petitioni tanq̄ iuste et ratione p̄solue favorabiliter annuens. receptaq; p̄ eum summaris informatiōe de dicti. a. minorennis etate inuenit eundē minorrennem. xiiij. annorum. et maiorem septem annorum etatis sue existere. Ip̄m q; ad lites et causas p̄sequēdum curatores valem et necessario habere dictū Jobānem eius fratrem ibidem p̄sentem et onus curatiōis huiusmodi in se sponte suscipiente sua auctoritate ordinaria et decreto interveniente ip̄si. a. minorrenni in curatores ordinavit et deputavit. Recepto tamē primitis et ante omnia ab ip̄o Jobāne curatore ad ip̄s dñm officialis vel iudicis mandati: et in suis manibus tactis per eum scriptis sacrosanctis ad sacrosancta euangelia solito p̄stito iuramēto: q̄ vtilis agere et in utilia p̄tere mittere et ac ip̄m minorrennem eius res et bona ad p̄modum et utilitate eiusdem custodire: ac inventarium de bonis et rebus eius facere: eosq; et ea cū bona diligentia saluare administrare et reddere siue facere reddi computū siue rationē cum iūtegra restitutione loco et tempore oportunitis et debitis et dicto inuētario rebusq; ac bonis dicti minorrennis gubernatis gestis et administratis. in omnib; et per se bene ad huiusmodi curatiōis officiū fideliter habendum seruiturum exerciturū. Dantes eidem dñs officialis siue iudex et a. minor predicto curatori plenā et liberā potestatiē negocia res et bona dicti minorrennis presentia et futura administradi et noie eius coram quibuscūq; iudicibus ecclesiasticis et secularibus pro recuperatiōe et

reueratione rerum bonorū et iurium ip̄s suis minorrennis p̄tra personam: quam cūq; ecclesiasticam siue secularem in quibuscūq; causis moris et mouendis cōparendi agendi: eūq; ac eius iura defendendi omnes et singulos terminos et actus iudiciales de iure vel filo iudiciorum substantiales obseruandi quas cūq; appellatiōes necessarias interponendi et eas p̄sequendi omniaq; et singula p̄sequendi faciendi et procuradi gerendi et exercendi que in p̄missis et circa ea fuerit quolibz necessaria et oportuna. Super quibus omnibus et singulis. a. minor sibi a me notario publico rē Acta sunt hec rē. p̄nib; ibidē rē.

Et ego. N. rē. q; predictorū ratificatiōi p̄positiōi curatoris petitioni et deputatiōi: iuramenti p̄stationi: decreti inuentioni: et potestatis dationi omnibusq; alijs et singulis dum vt sicut p̄mittitur per p̄libatū dñm officialē et coram eo agerētur et fierent vna cū p̄notatis testibus rē.

Sequitur forma creationis notarij auctoritate vicecomitis

In nomine domi

ni amē rē. Vniuersis et singulis presentibus litteras siue presentis publicū instrumentū aut p̄uilegiū inspectoris Jo. de. G. artium magister rē. Imperialis maiestatis sacri latranē. palatii ac regalis aule romane vicecomes palatinus per venerabilem circumspectum virum N. dei et imperialis maiestatis gratia regalis aule romane curie sacri latranē. palatii. Comitem palatinū atq; ministrū officiū tabellionatus per talem rē. a. rñū liberalium magistrum per illustrissimū et inuictissimū principem dñm Federicum diuina fauente clementia romano rum yngarie bohemie dalmacie croacie

ficie rē. regere principaliter creatū. **C**re-
amur ad infra scripta specialiter deputa-
tus. Pacem gaudiū et salutem bonāq;
in premissis cū debita prospectione vo-
luntatem. sagax humane nature discre-
tio memorie hominum labilitate pensa-
ta ne diurnitate temporum hominum cō-
tractis ceteriq; publicis actis obliuio-
nis defectui subiacerent salubriter pui-
dere volens tabellionatus officium adū-
uenit: per quod cōtrahentium vota et vo-
luntates scribuntur: et scripturae ministe-
rio longēue seruantur possumus odū in eū.
Cum itaq; discretus et sciētificus vir ar-
tium liberalium magister magunū. dy-
ocesius clericus. in nostra presentia perso-
naliter cōstitutus nobis flexis genibus
humiliter supplicauerit. vt sibi tabellio-
natus ac iudicatus ordinarij officij au-
toritate predicta nobis vt premititur
plene concessa vbiq; locorum et terrarū
exercendum grātose concedere dignare-
mur: ipsumq; tabellionem ac notarium
publicum cum inuestitura solennitatū
bus ad hoc debitis crearemus et inuesti-
remus. Cuius quidem autoritatis nos-
bis tribute: et plenarie elargite littera-
lis tenor de verbo ad verbum sequitur
est talis. **I**n nomine domini amen.
Universis et singulis sacri romani impe-
rij rē. vsq; in finem **T**otum priuilegiū
eum notarij subscriptione inserto. Nos
igitur Johannes vicecomes prefatus
dici **A**. supplicationibus fauorabiliter
inclinati. ipsumq; adhuc in nostra pre-
sentia cōstitutum: et flexis genibus id
humiliter petētem vt preferat: quem
per diligentem examinationem suffici-
entis litterature ad tabellionatū seu no-
tariatū et iudicatus ordinarij officij ex-
ercendum benemeritū habilem ydo-
neum in debita etate cōstitutum dili-
genti examine prehabito fuisse et essere

perimus. in notarium seu tabellionem
publicum iudicemq; ordinariū: animo
deliberato prefata regia et imperiali. nec
non vicecomitatū nostri autoritate: qua
fungimur in hac parte nobis concessa et
elargita cōstitumus fecimus creau-
mus et ordinauimus. **N**ecnon notaria-
tus tabellionatū ac iudicatus huiusmo-
di officium sibi pcessimus. prout teno-
re presentium cōstitumus facimus cre-
amus ordinamus et cōcedimus in ordi-
ne nostri creationis. quartum vel sextū
Ipsūq; **A**. cum penna calamari carta
et birreto que tunc in nostris tenebamur
manib; **E**t per anuli aurei in digiti sui
impositionem necnon pacis osculum vt
moris est legitime inestumus. recep-
to tamen prius ab eodem. **A**. vice et no-
mine. **S**erenissimi et inuicissimi princi-
pis et domini domini **F**ridERICI romano-
rum regis semp angusto suorumq; suc-
cessorum legitime intrandum ac p sa-
cro romano impio fidelitate solita: nec
non de ipso notariatus seu tabellionatū
ac iudicatus officio fideliter exercendo
corporali et proprio iuramento ad sancta
dei euangelia tactis scripturis sacrosan-
ctis in manibus nostris per eum pposito
sub hac verborum forma. **E**go. a. pmit-
to et iuro qd fidelis ero serenissimo prin-
cipi dño dño **F**riderico digno romano-
rum regi gratiosissimo dño meo: et oībo suc-
cessoribus ei; legitime intrantibus et p
cipue vobis vicecomiti meo creā. **N**ecq;
vniq; ero in pilio vbi piculū seu scāda-
lum eorum tractabitur: sed bonum et sa-
lutem eorumdem promouebo et damna
eorum pro mea possibilitate auerтам.
Instrumenta seu contractus quoscūq;
non scribam in carta papirea seu veteri
sed in membrana noua pura et munda.
Testamenta eccliallos et quascūq; de-
cedentium vltimas voluntates: necnon

dicta testium conscribam fideliter et ea occulte seruabo: nec ulli pandam donec debeam: aut de mandato iudicis seu alias exigente iusticia pro mea possibilitate promonebo. et officium fideliter exercebo et legaliter sine falsitate non attendendo munera odium fauorem vel amorem. sic me deus adiuet et sancta dei euangelia. Dantes et concedentes eidem. a. auctoritate nobis ut superius exprimitur in hac parte concessa plenam licentiam atque liberam potestatem per totum romanorum imperium et alibi ubicunque locorum. ad instrumenta. acta. protocollo. testamēta. codicillos. et alias conficiendum. exemplandum. copiandum. auscultandum. testes recipiendum et examinandum. appellationes. prestationes et exceptiones quas cumque tam in iudiciis quam extra audiendum scribendum et insinuandum. Et quolibet alia instrumenta scripturas siue contractus tam ultimatum voluntatum decedentium quam aliorum negotiorum quorumcumque inter viuos conficiendum et ordinandum et de eisdem fidem faciendum pupillis et orphanis. alimenta decernendum. cos et alias miserabiles personas defendendum ac in iure ipsorum conservandum necnon emancipare manumittere et adoptare volentium decreta et auctoritates prestandum et interponendum: dictumque tabellionatus officium ubicunque locorum libere publice et pacifice exercendum: et generaliter omnia alia et singula domini requisiti more solito fuerit faciendum et exercendum que ad dictum tabellionatus officium quomodo libere pertinere et spectare dinoscuntur. et ad nostre premissis privilegii se in hac parte extendit auctoritas. Et quod ad ipsum tanquam ad notarium et tabellionem publicum iudicem ordinarium et authenticam personam in omnibus et singulis ad ipsum officium spectantibus quoniam ubi et quoniam necesse fuerit pub

lice recurrat. et instrumentis publicis per eum confectis et pro tempore conficiendis: publicoque signo suo signatis firmiter standum et credendum de cetero. et ubi quod terrarum per sacrum romanum imperium ac alibi plena et indubitata fides: putet et quemadmodum alijs notariis et tabellionibus publicis in talibus fides creditur et auctoritas consuevit adhiberi in omnibus adhibeatur. In quorum omnium et singulorum testimonium et certitudinem plenius privilegium siue instrumentum publicum per primum vicum. Ad dicta auctoritate imperiali notarium publicum infra scriptum confici subseribi et publicari mandavimus. nostrique sigilli iussimus et fecimus appensione communiri. Datus et actus in opido etc. in domo habitationis etc. sub anno etc. indictione etc. ut supra premissis ibidem etc. Et ego. N. quia predictae creationi ordinationi et inuestiture omnibusque alijs et singulis dominis sic ut premititur per prelibatum dominum Johannem decretorum doctorem et vicecomitem coram me in huiusmodi actus scriba fierent et agerentur etc. Ideo hoc presens publicum instrumentum siue privilegium auctoritatem ipsius domini vicecomitis in se continens de illius mandato exinde confectum et in hanc publicam formam redegit: manuque propria mea scriptis signoque et omni meis solis et presens vinctum predicti domini vicecomitis sigilli appensione signavi in fidem et testimonium omnium et singulorum premissorum rogatus propter et requisitus

Sequitur forma testamenti

In nomine domini

ni amen etc. In domo habitationis venerabilis viri domini. A. perpetui vicarii in

¶ In meiq; notarij publici rē. perso-
naliter cōstituitur item dominus. **A.** sa-
nus mente et compos rationis licet cor-
pore ut asseruit in calculo patiens rē. a-
nimaduertens q; vita hominis sup ter-
ra more florum marcescit. **E**t q; homo
quotidie ad finem vite sue properat. **E**t
q; mors hominem quotidie insequitur
ad alias prouide considerās q; nihil cer-
tius morte. et nihil incertius hora mor-
tis euentum huiusmodi horre timēs. vo-
lendo eundem precauere: nolensq; inte-
statis ab hac vita decedere: sed sue ani-
me salutē prouidere: ne post obitum suū
super bonis per eum relictis aliqua vale-
at discordia exoriri omnibus meliorib;
rē. quibus vtriusq; iurisdictione fieri
potuit et debuit: ac iuxta sue conditionis
possibilitatem suū nuncupatiuum te-
stamentum siue vltimam voluntatem in-
nouauit edidit et condidit. In primis
omnipotenti deo et gloriose sue genetri-
ci totiq; celesti curie animam suā lega-
uit: ac carnis materiam terre. **N**ecnō re-
uerendissimo domino. **P.** atchiepisco-
po rē. x. flore. vel vnam marcā auri vel
argēti puri: vel eius verum valorem re-
liquit atq; legauit: ut ipse suū testamē-
tum dignetur si necesse fuerit |gratiosi-
ter defendere necnon alias suū testamen-
tum fecit constituit atq; per suos testa-
mentarios subscriptos exequi disponi
et ordinari voluit. prout in certis ordina-
tionis et dispositionis litteris siue cartis
aut registris manu sua propria conscrip-
tis plenius videbitur contineri. **S**i au-
tem huiusmodi littere carte et registra or-
dinationis seu dispositionis non reperi-
antur. q; tunc dicti sui infrascripti testa-
mentarij ac vltie voluntatis executores
huiusmodi suū testamentum nūcupa-
tiuum siue vltimam voluntatem exequi-
tur. prout eisdem subscriptis testamen-

tarijs melius apti et anime sue salutē cō-
uenientius videbitur expedire. et sicut
ipsi deo in nouissimis de hijs voluerint
reddere rationem. et pro huiusmodi sui
testamenti siue vltimae voluntatis execu-
tione facienda. similiter omnibus meli-
oribus rē. elegit nominauit. eligit et no-
minat. ac fecit constituit et sollemniter or-
dinauit. pñtis publici instrumēti serie
duos vlt ples veros certos legitimos et
indubitatos testamentarios et manus
deos et vltie voluntatis sue executores
videlicet honorabiles viros. **P. C. et**
P. dans ipsis coniunctim vel diuisim
et maiori eorum parti auctoritatem dis-
ponendi ordinandi et exequendi huius-
modi suū testamētum. prout premit-
tunt. fm ordinationem de manu sua fac-
tam. nolens huiusmodi testamentari-
os vltra recipienda et per eum relinque-
da cuiq; obligari. de quo publice prote-
stabatur. **V**oluit etiam et protestabatur
dictis testator publice q; si huiusmodi
testamētum non valeat iure testamē-
ti propter aliquam forsan sollemnitatem
iuris omissam. aut alia causa quacunq;
saltem iure codicilorum epistolarū vel
legatorum vel alterius cuiuslibet vltie
voluntatis. prout iure et melius subsiste-
re poterit et valere valeat. ac vigore ha-
beat. super quibus omnis et singulis rē.
Acta sunt hec rē. **P**ñtis ibide rē.

Ntequā
dicam de processu
iudicii. Notandum
est quid sit iudiciū
quot sunt spēs iu-
dicii. et que sint p-

rone que debent consistere in iudicio.

Unde iudiciū est actus trium personarū
scilicet iudicis. actoris. et rei in iudicio consi-
stentium. Alię persone etiam quandoq;
sunt necessarie in iudicio. ut sunt testes
aduocati. assessores et procuratores et
auditores. Iudex est qui iudicat de cā.
Et dicitur quasi ius dātor vel dictās vel
dicens. et dicitur a iusticia: quia debet
esse iustus alias non est iudex.

Tres sunt species iudicis. Ordinarij
sunt qui habent propriam iurisdictionem
ut decani. prepositi. et epi.

Delegati sunt qui utuntur iurisdictione
aliena. et qui sunt iudices dati a papa
vel legato ipsius. Delegatus autem a prin-
cipe subdelegare non potest.

Arbitrarij sunt in quos partes de psem-
tu cōmuni cōpromittunt.

Tria sunt que impediunt aliquē esse
iudicem.

Natura prohibet surdum mutum et fu-
riosum esse iudicem.

Lex prohibet irregularem excommuni-
catum. hereticum. paganum esse iudicem.

Sexus et mores prohibent mulieres
esse iudices propter eorum inconstantiam.

Conditiones iudicis. Iustus
veridicus. discretus. eloquiosus.

Causa causabilis debet iudex fore ta-
lis.

Actor est qui agit causam contra aliquē
in iudicio.

Reus est contra quem agitur in iudicio
et dicitur reus non a reatu: sed a re sup-

qua agitur. Item excommunicatus
non potest esse actor vel procurator. quia
non habet personam standi per se in iu-
dicio. Sed per alium in respondendo: sed
non in agendo. Testis est qui testio-
nium prebabet in iudicio. Unde no-
ta quod sunt.

Septem que prohibent
aliquem esse testem.

Condicio ut si aliquis est servilis cōdi-
tionis. talis non potest esse testis in cau-
sa criminali. ut ubi de furto vel homicidio agitur.

Sexus: ergo mulier non potest esse te-
stis in causa criminali.

Etas: ergo puer non potest esse testis.

Discretio: ergo fatuus non potest esse
testis in causa criminali: nec furiosus.

Fama: sic infamis non potest esse testis
nec viciosus.

Fortuna: ergo infortunatus vel pauper
non potest esse testis. quia presumitur quod
propter ipsius paupertatem per munera
sit corruptus. Et hoc intelligendum est
de vilibus hominibus pauperibus: quia
pauper honestus potest esse testis.

Fides: ergo infidelis non potest esse te-
stis. ut hereticus. vel etiam paganus
versus.

Condicio. sexus. etas. discretio. fama.
Et fortuna fides. in testibus illa requi-
res.

Adhuc sunt aliqui modi preter iam vi-
ctos: quibus aliquis repellitur a testio-
nio. qui patent in hijs metris iā sequē-
tibus.

Et clericus laycum. fugiat et vice-
versa.

Et consanguinei. pariterque dome-
stica turba.

Et locus et tempus. annumerantur
eis.

Impedimēta

Unde sanguinei inter se non possunt
testificari. Serui et ancille siue familia
res testimonium pro domino dare non
possunt. Laicus contra clericum non potest
Ite testes debent deponere. i. testificare
de aliquo loco vel tpe. Aduocatus si
ue procurator est qui defendit causam pro
paccio

Plura impediunt aliquem esse procuratorem
Infamia. seruitus. cecitas. puericia. mo
nachatus. irregularitas. Monachus non
potest aduocare. si abbas suus sibi imperat
vel si est causa sue ecclesie. Item est iudi
cium de canonico regulari. Unde
Gurdus. cecus. mutus. vel perpetuus
furiosus. Femina vel seruus. infans. vel
minorēnis. Publicus atque pugil. male
credens religiosus. Pactus et abnegans.
non abneganda sacerdos. Item sacerdos
non potest aduocari nisi in causa propria. vel in
causa sue ecclesie. vel in causa pūcte p
sone. i. fratris sororis vel nepotis etc. In
causa miserabilis persone vel vidue ori
phani. vel ceteri

Ite qui procurare non possunt

Testis. assessor. pascens. reus. et iudex
actor. auditor. commedator. simul ista
requirit. Procuratores. doctores simul
ista sociabitis. Rusticus nec miles. muli
er. nec non minorēnis. Pauper bānitus
non procurare debet. Assessor qui assidet
in iudicio iudici. et instruit eum si forte
iudex est imperitus. Procurator est ille
qui de mandato vñi suūnegocium vñū
vel plura suscipit peragenda. Item ali
quis prohibetur esse procurator multis mo
dis vel multis de causis. vt si est mulier
Oiles excoicatus vel irregularis. puer
vel rusticus. vt dicit in versibus. Rusticus
nec miles. Auditor est. cui aliquis
certus articulus audiendus vel exami
nandus a iudice pmititur. vt in recepl

procuratorum

nione testium Et hoc de personis que de
bent sūtere in iudicio: que dicta suffici
ant.

Sequitur de ordine et processu iudi
cij.

Reus citari de

bet a iudice. et eo veniente ad iu
diciū litem sua offeratur ab actore: q ob
lato inducie deliberandi dantur ipsi reo
in quibus deliberare debz. an velit pcedere
re vel liti cedere. Finis inducijs reus
venire debz ad iudiciū. Et si ei non cō
petant exceptiones per quas possit decli
nare. i. effugere iudiciū. rēdere tenetur
actori super petitione sua affirmādo vel
negando illud qd actor ptra eū pposu
it siue ppoit. Et ista affirmatio vel nega
tio dicitur litem ptestatio. lite contesta pstan
dum est iuramentū calumnie a partibus.
Quo prestito partes. i. actor et reus inf
rogentur a iudice super causa principali.
Deinde partes debent producere testes
et instrumenta ad pbandum intentionē
suā. Post hoc publicāda sunt vñā testiū
in iudicio presentibus partibus. super
quibus dictis disputat. Quibus pub
licatis et instrumentis adhibitis ab vtra
qque partium et allegationibus factis ab
aduocatis partium seu etiam ab ipsis pti
bus. iudex debet motum animi sui ifor
mare pñ dicta testium et instrumentorum
finitiones aduocatorum et allegatio
nes. Deinde iudex cum inspexerit aut
discusserit merita cause plenissime debz
ipm negocium terminare per sententiā
diffinitiuam. **H**is omnibus premis
sis cum iudex fuerit sufficiēter instructus
de meritis cause descendere debet causaz
per sententiā diffinitiuam. vt supra.
A qua si iniqua aut iniusta fuerit poterit
iudicatus appellare. **P**redictus pces
sus in hijs habetur versibus

Primo reū citat. post hoc fertur illi
liber. Inducie dant post hoc de re q̄ pe
nita. Lis prestatnr. sequit̄ colūnia p̄tis
Querūt̄ testes ac instrumēta sequūt̄
mr. Producti manifestāt̄ super hīs
placitē. Diffinitio post hoc sententia
datur. Que mala si fuerit datur appella
tio parti.

De citatione.

Primo viden
dū est de citatione. Nā q̄
tatio est vocatio rei ad iudi

ciu. et en principiū cause ita q̄ post ip̄
sam cā d̄r incepta s̄m ius canonicū.

Unde Si iudex citet aliquē. et ille citat
t̄m pendente citatione trāffert se ad ali
am iurisdictionē. i. ad iudiciū alterius
iudicis. Iste nō p̄t declinare iudiciū p̄i
mi iudicis: q̄ p̄uentus est citatōne.

Notandū q̄ citatio d̄r fieri tribz edictz
quoz quolibet reus vocitat̄ vt r̄ideat.
vel q̄ melius ex cā p̄t fieri vna pempto
ria: ita q̄ reus primo pemptorie cō
pareat vel r̄ideat. Notandū ē q̄ iudex

delegatus a papa vel a legato citat ali
quē pemptoria citatione. citatōi d̄r iſe
rere autenticū dñi pape vel legati in p̄i

pria forma ip̄ius. Hoc nō **B.** dei grā.
Decanus maioris eccie leodicē. iudex

a dñō papa delegatus tali sacerdoti.
Salutē i dñō. It̄as dñi pape recepim⁹

in hac forma. **A**lexāder ep̄s suus dei.
dikō filio suo decano talis eccie **B**ala

tem et aplicam benedictionē. **E**nā no
bis. **H**enric⁹ de tali loco querelā mon

strauit. q̄ **N.** de tali loco et quidā alij ca
nonici et laici talis citatis in quadā sum

ma pecunie vel possessione et alijs reb⁹
iuriant̄ eidē. i. sup certis debitis. **I**deo

q̄ discretioi me p̄scriptorā aplicā mā
dam⁹ quantū p̄tibus cōuocatis au dñi

as cām. et appellatōe remota suo debito
sue descondas eāq̄ decisione facias. et

bisemes p̄ cēsura ecclēsiasticā firmiter
obseruare. **T**estes vero si qui iſe r̄miani
id ē citati se grā odio vel amore vel t̄io
re subtraherit: cēsura s̄m cogas vritati
testimoniū p̄hibere. **D**atur. r̄c. **Q**ui⁹
q̄ mandati aplici aucte nobis in hac p̄
te delegata in virtute sancte obediētie
districte p̄cipiendo mādāmus quaten⁹
p̄dictū **N.** et p̄socios ad nrām pempto
rie citatis p̄ntiam vt prima feria quar
ta post festū **O.** corā nobis in tali loco
ppareat. a. et b. ciuibz legitie r̄sisturus

**De ferijs in quibus
non habentur iudicia**

Post hoc vidē
dum est q̄ iudex nō d̄r aliquē

citare tempe feriato **S**unt aut̄ triplices
ferie. i. solennes. rustice. et repentine.

Solennes sunt q̄ introducte sunt ob re
uerentiā dei et sanctorū. vt sunt dies

festi quos p̄ lūs solet celebrare **I**n his
ferijs nō valz citatio facta a iudice. nec

p̄cessus iudicij fictus vel habitus. nec
iuria lata. vt si iudex citaret: vel iuriam

ferret in hīs ferijs: sal. em n̄sistit̄ d̄
consensu p̄tium. **R**ustice ferie sunt que

introducte sunt p̄pter nēcitatē hominū
vt tempus messium vel vindemiarum

Et tūc quiescere d̄r strepitus iudicij. iu
dex tñ p̄t citare si de consensu p̄tūz fue

rit. et ec̄ p̄cedere i cā inferijs rusticis
Repentine ferie vocāt̄ q̄s aliq̄s p̄nceps i

roduxit p̄pter diē natiuitatis filie vel
sui. vel quia tūc triumphauit cum iimi

cis suis. et obtinuit victoriam. et de fe
rie non sunt in vsu

Reus citat⁹ aut comparet aut
non. **S**i non comparet et cōu
maciter se absentat excōicad⁹

est p̄pter p̄sumāciam. **I**udex aut̄ qui cū
excōicat sic scribit **B.** dei grā decanus

talis loci. iudex vnicus a papa constitut⁹

Citatio

tas presbitero tal' loci. Salutē in dño. **Q**uā. B. miles vñ proebian' citat' ē co-
rā nobis. ad instātiā. b. ciuis monaste-
riēsi aucte p'signata: quē cū nec p se nec
p aliū die p'fixo sibi pparere curauit cō-
tinnacē reputam'. et ppter p'maciaz
excōicam'. Quapropt' mādā' vobis
quaten' ipsum singulis dieb' dñiciis et
festiuitatib' i ecclia v'ra publice nūciēs
Datū. rē. Si vero citat' pparet. si cōpe-
nit sibi exceptōes p't excipe. Cū viden-
dū quid sit exceptio. **E**xceptio ē acto-
ris exclusio. et est qdā defensio: p quā re-
us intrēdit se defendere. Et qdā est di-
latoria qdā pemptoria. Dilatoria d'r.
q' p eā differt et pedit cā. Et qñq' ppo-
nunt cōtra iudicē. **Q**ñq' cōtra suā iuris-
dictionē. **Q**ñq' cōtra actorē et pcurato-
rem actoris. **Q**ñq' cōtra ips' q aliquis
citatus est. **C**ontra iudicē sic excipit
reus dicēs. Nō potestis eē iudex meus
estis seruilis p'ditōis vel infamis vel ex-
cōicatus vel suspectus mibi ex certa tōe
Eo q' estis inimic' me'. vel p sanguine?
aduersarij mei. sic supius dictū est. **C**ō-
tra actorē sic excipiat reus dicēs. Vos
nō potestis esse actor cōtra me. q' excōi-
catus estis. g' non h'ētis psonā standi in
iudicio. **E**o dē mō excipiat reus cōtra p-
curatorē actoris q' sit excōica'. **C**ōtra
iurisdictionē iudicis sic excipiat re'. nō
potestis me citare. q' non sum d' fo. v'ro
Ego ei sum de dyocesi magūinēsis vos
de dyocesi colonien'si. hec exceptio valz
p'tra iudicē ordinariū. sed nō p'tra iudi-
cem delegatū: qui est d' legatis pape. q'z
ille p't citare ex aliena dyoc'. **C**ōtra ips'
sic excipit q' tēpe citatus sum non potui
iure citari. q'z feriatū fuit. vñ peto q' cō-
demnetis partem aduersam in expensis
Exceptio pemptoria.

Peremptoria ex

peremptoria

ceptio est: que probata p'imit causam
et intentionē actoris. **E**lebi grā. vt si
reus dicat contra actorē. Tu petis a me
marcas quas tenebar: sed iniusti iure
mecū pactū d' nō petēdo. i. q' nō peteres
a me debiti. **S**ic reus soluit ab instan-
tia iudicij. **E**t actori iponat silentiū ppet-
tū illi' cause. **S**z reo citato veniente
ad iudiciū. si non ppetat ei exceptōes p-
dicte. iñtere tenet actori. **S**z p' certificā-
dū est sup' q' ipetit ab actore. vñ offerri
d' ei libellus. in q' certificād' ē. vt d' ca-
nō et decretū offerat ei libellus: q' ad iud-
iciū ē vocatus. et xxi. d'iez gaudeat in-
ducijs in q'bus deliberat. se vtz velit cō-
tendere an litū cedere. **Q**uidēdum ē igit'
Quid libellus. et quo sit formand'. vñ
alius ē libellus eccliasic' q' dāt in crimi-
nalib' causis. **A**li' p'uenonā. **E**t ē scrip-
tura pñēs psonā iudicis rei et actoris.
et rē q' peti't. et cām petēdi. **F**ormant' ē
sic. **D**ñe rē. Ego cuius tal' ppono in ge-
nere q' tradidi dño. b. m. liti de tali lo-
co. xx. marcas puri argenti: quas mibi
soluere p'misit in p'xio festo pasche tras
acto qd' adhuc n' fecit. vñ peto quatin'
ipm ad solutōez d'cē pecunie p'pellatis p-
vram diffinitivā b' in saluo iuris bñficio
addēdi. minūēdi. mutādī. declarādī. p-
testor eē expēsas meas mibi eē solūēdas
scās i lite et extra litē. et adhuc faciēdas
Et nota q' libellus p'uenonālis d'r. q'z p-
ipm reus cōuenit ab actore. et d'z hūc li-
bellū actor offerre iudici et iudex offerat
ipm reo: q' oblato iudex dabit reo indu-
cias deliberandi. **I**n quibus se delib'z
an velit contendere an litū cedere. **E**t no-
ta q' libellus non debet esse obscurus.
Si enim obscurus fuerit reus petet si-
bi declarari. **E**lebi gratia. **S**i petat ac-
tor a reo viginte: marcas petat sibi de-
clarari: cuius monete fuerint. **I**tem si pe-
tit actor agrum vel vineam vel domum

Iuramentum

re? faciat sibi declarari quis sit talis age
renolens vel ubi sitis est re.

Interdictum est quod cum petendi quare talis
re petat actor. exprime da est predicti est
Ideo quantacumque re actor petat a reo. ipse
de expimere eam. ubi gra. Dñe iudex.
ego. b. talis cuius ante signat. ppono coram
vobis. q. a. miles tal. quanda agz in tali
loco fini. violent occupat vel detinet. q
iure hereditario tñmlo emprouis ad me
spectat. qre peto. qñn? predicti. a. ad istu
turde? pñci agri cu fructibz ide recepñ
pellans In b libello expmñt ca petedi
cu dz: q iure hereditario vel emprouis
tulo ad me spectat. et hec de libello pñe
nionali in iudicijs dicta sufficiunt.

Line contestatio

Finitis iudicijs deliberadi ptes scz
actor et re? ad iudiciu redeunt. et reus re
spōdet libello dicēs sic. Dñe iudex fm
q actor petat a me. vel pponit cōtra me
nego ita esse. vel cōfiteor ita esse. bñmōi
negatio vel affirmatio ipñ rei vocantur
lit. ptest. Cñ lit. ptest. sic describit Et
pñcipiū pñcipal negotij. i. cause ad
suū iudicē bicinde scā narratio. Fit enī
lit. ptest. p narratōez actoris. ppositā vñ
obiectā. vñ si actor dicat p pñtradictio
nē rei oppositā ad reū Tu teneris mibi
x. marcas. et re? di nō teneor. p hec vñba
lis ptestat. Et nota q oēs dilatorie
exceptōes et pñpue iudicij recusatio dñe
preponit a reo. añ lit. ptest. post lit. ptest.
nō audiet. Nec pñt pñponi. qñ li. ptest.
videt in eū cōlensate. Cñ si re? vult ex
cipe cōtra actorē vel pcuratorē actoris
et cōtra rescriptū ei? .i. cōtra lras papa?
les. vel alias lras quascūqz. b dz facere
añ lit. cōtest. Et maxie in pñcipio line
stat dz excipe pñra pñsonā iudicis si sibi
suspect? ē Et dz regulare ipm talit tanqz
sibi suspectū añ lit. cōtest. postea non pñt
nisi cā actoris ipñ? pñt sit finita. Cñ qñ

calumnie

actori reo offert libellū ad pueniendum
eū. re? si vult ipm actorē recouenire pñt.
Et dz ec libellū offerre actori ad recoue
niendum eum

De iuramento calumnie

Ite cotestata.

actor et re? statim iurare dñt d ca
lūnia. Et hoc vocat iuramentū calūnie
Cñ qñ iurat. q bona fide et sine dolo a
gat et rñdeat. Et est calūnia falsa pñtio
vel actio. Et inde dz iuramentū calūnie
et subaudiť vitandū. Cñsus enī est iura
mentū calūnie vitāte. i. qñ pñtes dñt vi
tare calūniā iniustā accusatōez vel actio
nem vt dictū est. b iuramentū imediate
pñtari dz post lit. ptest. Et forma huius
iuramēti. si ē actor iurabit. vt credat se
bre iustā actionē. simile re? Itē iurabit
vterqz vt iterrogat? a iudice. nō negabit
dicere vñ. nec vñt scient falsa pñtōe
nec petat fallam dilationē nec friuolā. i.
inducias p eo vt cā dilateť Itē iurabit
vterqz. i. actor et re? q nec dedit. nec da
bit nec pñmisit. nec pñmittet aliqd. vt se
ratur snia p eo. Et lic iurāto ponat ma
nū suā sup libz. Hec forma iuradi d ca
lūnia in hys vñsibz cōtinet Ill d iureť:
qñ lis sibi iusta videt. Et si qñat vñ nō
inficiet. Nil pñmittet. nec falsa pñtatio
detur Et lis tardet dilatio nulla petatur
Si nō actor iurare noluerit b iuramēti
to pena erit q cadat a cā. i. nō possit age
re. Pena vero rei nolēns iurare est. vt
p confesso beatnr. i. reputet ita re? ac si
cōfessus eēt. Hoc iuramentū rdo est in
uētm. vt hoies hui? iuramēti metu nō
facilit iuret nisi credat se iustā bre cām.
Postqz pñtū est iuramentū calūnie a
pñbo. vt dictū est. Inrogāte sūt pñtes
et dñt aduocati pñt ferre illas interrogat
iones. ubi gra. Aduocat? actor? rogat
bit iudicē. qñ itrogat q iure re? possideat

agrum talem vel vineam. si reus respo-
deret q*uo* iure hereditario. Interrogetur
ulterius quis ille fuit cui successit in ta-
li re tanq*ue* heres. Item si reus respon-
deat q*uo* titulo emptionis res possideat.
Interrogetur a quo emit. et pro quato
precio ubi et coram quibus et pro qua
moneta. Et omnes responsiones scribe-
re sunt ab aduocato actoris. Similiter ad
uocatus rei dicat iudici q*uo* interroget ac-
torem quo iure petat rem a reo. si tunc ac-
tor respondeat q*uo* titulo emptionis vel
donationis talem petat similiter inter-
rogatur. et breuiter quicquid respondeat
actor ad interrogata rei. scribendum est
ab aduocato rei. unde siquid tunc reus
confessus fuerit in iudicio: q*uo*d est contra
seipsum pro dicto habeatur. si vero reus
negauerit q*uo* actor affirmat actori conue-
nit probatio. i. probare debet q*uo* ita sit ut
dixit.

Ut alicui noceat sua confessio multa
sunt necessaria. ut patet in hijs metris.

Maior sponte sciens: contra se ius fit
et hostis. Certe nec natura fauor lis ius
ne repugnet.

Dicitur maior. quia si
aliquis infra. xv. annos confessus fuerit con-
tra seipsum non sibi preiudicat.

Dicitur
sponte. quia confessio per metum extor-
ta non nocet. nihil enim ratum esse potest
quod metu extorqueatur.

Sciens dici-
tur. quia si aliquis fuerit confessus per
errorem contra se et probet se errasse non
nocet ei.

Contra se dicitur. quia cre-
ditur tantum alicui confitenti contra se
ipsum. sed non per seipsum.

Ius fit ideo
quia confessio facta in iure. i. in iudicio.
et coram suo iudice nec non extra iudi-
cium.

Hostis ideo dicitur quia absen-
te hoste. i. aduersario vel procuratore suo
si fiat confessio non nocet confitenti.

Certum ideo dicitur. quia si ille qui
confitemur non dat certam responsionez

sed incertam et obscuram de aliqua re. non
valet confessio. **N**atura ideo dicitur
quia si petat aliquis aliquid q*uo*d est con-
tra naturam. non nocet. **V**erbi gratia.
si aliquis dicat esse illum filium illius.
qui est senior eo vel dicat istum esse ser-
uum suum: qui per biennium fuit mor-
uus. **F**auor dicitur ideo. quia si ali-
quis nobilis est liber. per errorem suum
et simplicitatem suam confiteatur se esse
seruum. non nocet ei dum probat peritiam
Et hoc in fauore libertatis. quia libertas
est res valde fauorabilis. **L**is ideo dici-
tur: quia si aliquis confiteatur super aliqua re.
de qua non est lis. non nocet ei confessio
verbi gratia. Tu petis a me agrum ego
dico domus mea non est. hec mea confessio
non nocet. **I**us ne repugnat dicitur.
quia ius non patitur q*uo*d iudeus habeat
seruum christianum vel christianam ancillam
vel super eis aliquid confiteatur. **N**ota
q*uo*d iste interrogatio non semper solet fieri
nec ubiq*ue* locorum: sed sepius permittitur
ab aduocatis.

Redictum est

Q*uo*d sit ius. q*uo*niam reus iudicio confiteatur
consequenter videndum est. quid sit q*uo*niam
reus negat q*uo*d actor proponat contra eum.

Verbi gratia. si actor petit agrum quez
scit esse suum. et reus negat ipsum esse ac-
toris. actori incumbit probatio. ubi probatio
est ratio rei dubie faciens fidem per argu-
mentum cum iuramento.

Ser sunt species probationis
Ser euidentia sci. ut si clericus habet pu-
eros in domo. probat per euidentia sci de
incontinentia.

Per aspectu corporis. probat
aliquid ut si aliqua dicat se corruptam a vi-
ro per vi. et mulieres per aspectu illius vel instru-
mento probat eam esse virginem.

Per fama. proba-
tur aliquid cum fama omnium vicinorum de aliqua
re concordat.

Per presumptionez probatur

Species

aliquid. quando vehementer aliquid psumitur. vtpote si videtur solus cum sola. nudus cum nuda. presumitur q eam cognovit carnaliter. Et illa species subdividitur postea. Per iuramenti dilationem. quando vna pars alij defert vt iuret aliquid q ita sit. vel q non ita sit. Per testes aliquid pbatur & hec pbatio maxime valet.

Et nota q omnes possunt esse testes exceptis quibusdam qui pbibentur. vt servus mulier. iunior. xxiij. annis indistinctus factus pauper inhonestus infamis hereticus saracenus iudeus psanguineus. Isti inter se & pro se testificare non possunt Item servi & ancille & familiares non possunt testificare pro vñis suis & laicis ptra clericu hec oia habita sunt supra

Qulte sunt species presumptionis Presumptio temeraria insufficiens e & repellit a iudice nec debz mouere aim iudicis. Verbi gratia. Si virum video cum muliere loquentem. Et si presumo q de coitu sollicitz. Si sic presumo presumptio talis temeraria est. Probabilis presumptionis est vnus modus qui surgit ex suspitione vel fama. Sed iudex non debz eam sequi. ita q probabiliter ipsam ferret ptra aliquem. Quid sententia presumptio e que surgit ex rebus verisimilibus. verbi gratia. si creditor redit alicui pignora sua. credit q ipse creditor fuit solutus de pecunia sibi debita Et illa presumptio inducit iudicem ad sententiandum nisi probetur contrariuz illius presumptionis. Necessaria presumptio. vt si mulier aliqua spote cobabitata alicui viro. Et post dicit q inuitali nupserit ei. presumitur q in eum coenauerit. de p similibus id est iudicium

Nis visis notan

presumptois

du. q in qualibz causa duo testes ydonei sufficiunt. quia in euangelio dicitur In ore duorum vel trium stabit omne testimoniu Ante testimoniu vni noralz in causa. Et nota q testes no sunt intro ducendi in iudicium. nisi possint prestare. Ite testes vñt iurare alias no creditur eis. Et talis erit forma iurandi. s. q isti testes dicat veritatē. & nullam interponant falsitatē de oi qstione sup qua interogentur. quonē interrogati fuerint a iudice Et q iuret vt ferant testimoniu non p aliquo precio amicitia odio vel aliquo lucro qd habuerunt vel habimur sint. Postq iurauerunt sic testes iudex ducat eos in locu secretu. Et examinet eos singulos fil vel quēlibz p se. ita q vnus no audiat aliū. Et q singulor respōsiones scribant. Iudex aut interrogabit singulos testes interfuisse tali loco facti. Et si ille dicit q sic. interrogad e alit. & vltimū interrogad est in q loco & q die. & in qua pte ani. & qe ani trāfacti sunt Ite corā quibz hoc fecim fit. de hijs & alijs circumstātijs interrogabit eos iudex. Ite sic scribunt deā testiu. N. sic interrogatus sup cā: q interrogatus sic respondit. q. B. emit talē rē ab. n. p. r. marci tal mone te. & tres anni sunt elapsi q emit. & q eor duo. s. G. & D. interfuerunt. interrogatus in q loco in tali loco dicit interrogatus qua hora diei dicit circa meridiem. Interrogatus si ipse interfuerit dicit q sic. & de alijs circumstātijs potest querere iudex si voluerit. Et similiter interrogandus est secundus testis. & alij si ples sint Et qd quid vnusquisq dixerit scribendum est. vt de primo dixim.

Quod testiu sic scriptis iudex d3 pfigere terminu ad publicandu vl manifestadu dicta testiu: q die adueniente publicent deā testiu in iudicio. vtraq pte

Interpretatio

presente quia regula est quod publicationes testimonium debent fieri utraque parte presente

Factis illis publicationibus testimonium. siue eorum dictis recitatis in iudicio petat actor aut aduocatus eius iudicem. ut sibi copia detur attestationum id est testimoniorum. petat etiam aduocatus rei vel ipse reus. quod iudex prefingat ei terminum ad excipiendum contra personas. et deinde testimonium contra ipsum productum. Quo die siue termino prefingo sibi ad excipiendum. reus accedat ad iudicium. et excipiat contra personas. et dicta testimonium dicentes

Domine iudex dico quod talis non potest esse testis. quia pater vel frater eius est filius fratris actoris. vel est mulier vel viciosus siue infamis Symoniacus latro vel fur homicida vel periuus. Et huiusmodi exceptiones dicuntur exceptiones personales: quod abijciunt personas testimonium. Item minor quatuordecim annis non admittitur in causis civilibus. Et minor viginti annis in criminalibus non admittitur. Item consanguinei et domestici non admittuntur. Sed in non criminalibus et non matrimonialibus bene admittuntur parentes filii sorores. Item non admittuntur testes in lupanari vel in alio loco suspecto. Nec etiam in tempore feriato. Et isto etiam in principibus primi lateris dicitur

Excipiat sic reus vel aduocatus rei. contra dicta testimonium dicendo. Domine iudex dico testimonium testis illius non valere. propter diuersitatem loci et temporis. quia unus dicitur quomodo in ecclesia actum sit alter in foro. Item unus dicit. quod in die dominico. alter quod in die feriato. quare dico testimonium non valere propter diuersitatem temporis et loci. Cum ergo actor non probat intentionem suam per testes quos induxit pro se. De to ergo quod ab impetitione ipsius absoluitur sine eidem perpetuum silentium im-

instrumenti

nento eundem mihi in expensis condemnando.

De instrumento

Sequitur de specie

probationis: que fit per instrumenta et de exceptionibus contra instrumenta. Instrumentum est scriptum ad alicuius rei probationem factum. Et dictum est instrumentum quia instruit. Instrumentorum due sunt species. aliud publicum. aliud priuatum. publicum quod publicam habet auctoritatem. Et sunt plures eius species. vno modo dicitur publicum quia per manum publicam est scriptum id est per manum tabellionis id est publici notarii. Secundo dicitur publicum quod est sigillatum sigillo autentico scilicet sigillo capituli vel episcopi vel alicuius persone magne. Tercio dicitur publicum quod auctoritate iudici authenticum est vel quod in iudicio scribitur vel scriptum est. Quarto dicitur publicum: quod habet subscriptiones duorum vel trium testimonium ydoneorum viuentium. Quinto dicitur publicum quod e publico armario vniuersitatis producit. sicut liber censualis in quo census et redditus scribuntur et cetera. Priuatum instrumentum est: quod aliquis facit scribi sibi vel alij. vel sibi et alij simul. Et nota quod si utraque pars habet aliquod instrumentum per quod probare aliquid intendit. debet illud exhibere ante publicationem testimonium. Et si vna pars voluerit transcribere instrumentum vel inspicere priuilegium alterius partis. dat ei copia transcribendi vel rescribendi. postquam reddatur ab aduersaria parte parti cui est

De exceptione contra instrumentum

Notandum qd multis modis contra instrumentū excipitur. scz contra solum filum ⁊ bullam. Et hoc maxime habet fieri in litteris papalibus. Unde littera bulla solum manus altera ratio filum. Nec faciunt scriptū domini pape irritū. Item si rasura est in loco. vel in aliqua pte non valet. Rasura enī nociva ⁊ suspecta.

De qua publi

Prosecuta sunt dicta testium in iudicio. ⁊ instrumenta exhibita utriusq; pā ad inspiciendum seu trāscribendum cōcessa. Et postq obligationes facte sunt ab advocatis partū seu ab ipsis pab. Iudex debet motum vel motuū animi inferre fm dicta testium ⁊ instrumentorū. Et maxime fm allegationes ⁊ rationes advocatorū. Deinde iudex cum inspexerit ⁊ discusserit merita cause. plenissime dō ipsum negociū terminare p sententiā diffinitivā. **S**ententia ergo diffinitiva est iudicialis diffinitio siue dispositio: que contraveniens licitam finē imponit. p nunciatione iudicis p dēnationē vel absolutionem rei ptenens.

Sententiē iudicialis due sunt spēs. Interlocutoria. ⁊ est semiplena sententia: que pferit inter principii ⁊ finē cāe non sup principali negotio. s3 sup emergentibz vel emergenti. vel intercedētibz quibusdam questionibz. ut sup libello offerendo vel dādo vel corrigendo vel negādo. **D**iffinitiva snā est: que primū negociū terminat ptenens absolutionem vel dānationem. Item nota q snā ferenda est a suo iudice. qz si non a suo iudice non tenet. **N**ota q iudex sedendo ⁊ nō stando. vel in loco p̄suetō ubi sedere debet tpe iudici. debet ferre snā iudicalem vel in aliquo honesto ⁊ non in lupanari vel coquina. Et debz

eam ferre utraq; parte p̄sente. vñ vna parte. altera per contumaciam absente

Nota q sententia iudicialis i scriptis redigenda est ⁊ referenda alias nō pōt habere nomen snē. nec est snā. ⁊ sic for̄ mat in scriptis. Ego. **D**. decanus magistranti. ecclesie talis iudex in causa: que vertit inter. b. ex vna pte. ⁊ capitulū ex altera super tali vinea. obligationibz aut dñis hinc inde ppositis. ⁊ examinationis ad plenum predictę cāe meritis. de p̄sentam viroz cōsilio. b. absoluo ad instantiam capituli. eidem ca. perpetuum silentium imponendo super vinea tali. p dēnando ⁊ ipsum predictum ca. aucte iudiciali in expensis: quas fecerit. b. vel intra litē vel extra litem. Sententiā lata est in tali anno ⁊ c.

De appellatione.

Appellatio est pro

uocatio facta a minore iudice ad maiore iudicem de iniqua snā vel iniquo gravamine. Si enī iudex inique sententiat vel gravat p̄tra aliquam partē. tñc illa pars gravata debz appellare iudicē sup tali snā in gravamine. Et sp a minore ad maiorem. ⁊ non econverso. Et nota q gradatim appellandum est. ut d̄ ep̄o ad archiep̄m metropolitanū. d̄ quo ad legatū pape. de legato ad papam. sed omni medio omisso immediate a quolibet iudice ad papam appellari potest.

Item nota q a die late snē. i. i qua lata est sententia a iudice infra. x. dies ē appellanduz. Et post decem dies nemo auditur appellans. **I**tem qui appellat debet appellationem suam prolequi infra annū. nisi iusta cā vel impedimētū impediāt eū scz infirmitas vel capritas. Inducie enī sunt tñc appellanti p biennium ⁊ c. **I**tem in scriptis est appellanduz sub hac forma. Ego. b. sentiens me gra

nam a rta snia dñe decane scī stephani
magunē. dioc. quā ptra me m lūis pro
pe. sup tali vinea. ad sedē apo solicā ap/
pello. et hiis scriptis aplos peto. Nota
apli dicunt me lūe dimissorie. et que for
manē sub tali tenore. Sanctissimo pñi
ac dñio. dñio suo sacrosancte romane se
dis summo pñfici. b. humilis decan⁹
sancti stephani magunē. licz indignus.
cum debita reuerentia filialē in omnib⁹
subiectōz. sanctitati vestre notum facio
q̄ clericus pñficiū exhibitor a snia mea
quā ptra ipsum tali ppe. ciue magunē.
sup vinea pro qualis inter ipsos vertē/
batur coraz me appellauit. et iō dictum
petz a iudicio meo dimissus et absolutū
ad vestre sanctitatis examen lēis pñbo
trāsmitto. Et nota q̄ ad iudicēz spectat
quo appellatum est vt pñmet sententiā
vel corriget rē.

Finis huius tractatuli.

Una introductio pcuracionis.

Quam citatio
fundamentū sit ordinis iu/
diciarij. Scias q̄ alia est ci
tatio iudicis ordinarij. et alia iudicis de
legati. Vñ adueniente termino citatōis
iudicis delegati. pcurator rei coram eo
cōpareat sic dicēs. Ego pcur. et pcurat
torio noīe a. ante oīa ptestor. q̄ in vos
venerabilē vix rē. tanq̄ in cōpetentēz
iudicē. aut etiā in vestrā pretensam iuris
dictōz non pñtē. neq̄ pñtēre inten
to quouismodo. nisi inq̄niz ad hoc de
iure astigor. Et si vos dñe venerabilis
et c. vtiq̄ habere pñtēdis aliquā iuris
dictōz et cōmissionē. tūc ego peto noīe
pcuratorio quo supra. bñdī cōmissionis
et iurisdictōis copiā mibi fieri et finitū
ppetentē ad dicendū p̄ statim atq̄ dari

Alias ego ptestor de grauamine et ap/
pellando rē. **E**t adueniente termino
citatōis iudicis ordinarij pcur. actor
dicat sic. Ego pcur. et eo noīe. b. actor
accuso p̄māciam pñs aduersē non cō/
parentis. petens eam p̄mācē reputari
et mibi vltiores p̄cessus decerni. **E**x
aduerso pcurator rei dicat sic. Ego pro
curator et eo noīe. b. peto mibi dari
causam in scriptis siue sumariā in hac
cā impetrōnē. vnde tūc iudex statuat a.
actori terminū ad bellādū. **A**dueniēte
bñdī termino pcurator actoris dicat
sic. Ego pcur. a. noīe actoris ad satisfaci
endū bñdī diei termino. hunc exhibeo
et pduco libellū. petens ptem aduersaz
cogi ad respondēdū eodē libello oblato
Ex aduerso pcurator rei eius. b. dicat.
Ego pcur. ipsius b. peto mibi discerni
copiam libelli oblati. et etiā terminūz
competentē statim ad excipiendū verbo
vel in scriptis fm q̄ mibi competierit.
Uñ dñs officialis decernat copiam. et
terminū statuat ad excipiendū. videlicz
terminū iuris. vel alias ad voluntatem
partū. **I**n isto termino adueniēte pro
curator rei dicat sic. Ego pcurator ipsi⁹
b. rei ad satisfaciendū bñdī dicto termi
no pduco has exceptiones ptra libellūz
ipsius a. actoris oblatis. petens et pte/
stans p̄t pñet in eisdem. **E**x aduerso
pcurator actoris dicat sic. Ego pcura.
actoris a. peto bñdī exceptionum mibi
decerni copiā et terminū ad dicendum
ptra p̄figi et assignari. **E**t expōsi dñs iu
dex decernat copiam. et terminū statuat
ad dicendum cōtra siue replicandum.
Adueniēte termino pcurator actoris
dicat sic. Ego pcurator ipsi⁹ a. actoris
ad satisfaciendū termino. produco has
replicatōes ptra exceptiones pro pte rei
productas. petens prout pñet i eisdē
Ex aduerso procurator rei dica sic.

Intductio

Ego procurator ipsius b. rei peto mihi
decerni copiam huius replicatōis. et ter
minū ad duplicandū prefigi et assignari.
In illo termino adueniente procurator
ipsius rei si sibi placet potest petere: ut dñs
iudex interloquetur super hincinde productis.
Sin autē tunc procurator rei dicat sic.
Ego procu. ipsius b. rei ad satisfaciendū
huius termino exhibeo huius duplicati
ones. petens et allegans ut continetur in
eisdem. **E**x aduerso procu. actoris dicat
sic. Ego procu. et eo nomine ipsius a. actoris
peto copiam huius duplicatōis mihi de
cerni. et terminū statui ad dicendū pro
sue ad triplicandū. **A**dueniente huius
termino procu. ipsius a. actoris sic dicat
Ego procur. actoris ad satisfaciendum
termino has produco replicatōes pro
duplicatōes ipsius rei. protestās et alle
gans prout continetur in eisdem. **E**x aduerso
procura. rei dicat sic. Ego procu. b. rei
peto copiam triplicatōis pro huius mihi
decerni. et terminū assignari ad quadru
plicandū verborum vel scriptis finem quod mihi
cōpeterit. **T**ermino isto adueniente
procu. ipsius b. rei sic dicat. Ego procur.
et eo nomine ipsius b. rei produco huius
quaduplicatōes pro ptem aduersam
petens et protestās prout in eis continetur.
Ex aduerso procur. a. actoris dicat sic.
Ego procu. ipsius a. actoris peto p
viam iudicem super deductis in iudicio in
terloqui. et iudex tunc statuat terminum
probo ad audiendū voluntatē suā. **I**n
termino adueniente si iudex interloquēdo
pronūciauerit libello oblato ab actore
preuim fore rñdendū. **T**unc si procu. rei
vult appellare statim protestabit de gra
uamine appellando. **E**t debet infra decē
dies a tali sententia plata appellare. sed
si non voluerit appellare **T**unc idē pro
curator rei respondēdo libello dicat sic.
Ego procurator ipsius b. rei dico peti

procuratoris

ta i libello et narrata prout narrant vera
esse animo litem prestandi affirmatiue
et sic facta litem cōtesti. iudex statuat ter
minū probo siue procuratoribus hincinde.
ad iurandum de calūnia vitanda et rñ
tate dicenda. cum omnibus et singulis ca
pitulis in et sub iuramento calūnie con
tent. et c. et potest iudex statim bñ recipe
huius iuramentum a partibus hincinde.
Quo iuramento prefato a partibus hinc
inde receptis. iudex statuit actori seu ei
procuratori terminū ad ponendū et arti
culandū in cā huius. **Q**uo termino ad
ueniente procur. actoris dicat sic. Ego
procur. et eo nomine ipsius a. actoris huius
produco et exhibeo positiones et articu
los. petens ptem aduersam cogi ad di
cendum et excipiendū quicquid dicere
vel excipere voluerit cōtra positiones et
articulos oblatos. necnon ad rñdendū
eisdem. **E**x aduerso procurator rei sic di
cat. ego procu. ipsius b. rei peto copiam
positionū et articulorū mihi decerni. et ter
minū competentē ad cōtradicendū pre
figi et assignari. **A**dueniente huius ter
mino procurator rei sic dicat. Ego pro
cura. ipsius b. rei produco has excepti
ones cōtra positiones et articulos prius
aduersē. petens rñdens et protestans.
prout et quēadmodū continetur in eisdem.
Ex aduerso procurator ipsius actoris sic
dicat. ego procu. ipsius a. actoris peto
mihi decerni copiam productorū. et rñ
num ad contradicendū assignari. **T**er
mino isto adueniente procur. actoris sic
dicat. ego procu. ipsius a. actoris ad sa
tisfaciendū termino. has exhibeo repli
catōes pro exceptōes et rñsiones prius
aduersē. petens prout continetur in eisdem.
Ex aduerso procu. rei si placet petat cop
iam et terminū ad duplicandū eodē mō
ut supra dictū est. vel petat iudicē ut in
terloquēdo pronūciet super admissiōe

Introductio

vel repulsione articulorum. Tunc iudex statuat p[ro]hib[ere] terminu[m] ad audiendu[m] voluntatem suam sup[er] admissio[n]e et repulsio[n]e articulorum. Et isto termino adueniente: si iudex p[ro]nu[n]ciauerit articulos fore et esse ad p[ro]bandu[m] admittendos et c. p[ro]cur. rei si viderit se grauati p[re]stari d[icitu]r de gra[ui]tamine et appellando. et infra dies decem a sua lata appellare. Sin aut[em] tunc faciat ista interlocutoria transire in rem iudicata[m]. Et in eodem termino p[ro]cur. ipsi[us] a. actoris petat sibi statui et assignari terminu[m] ad p[ro]bandu[m] intentionem suam p[er] prima[m] dilacionem: quam iudex sibi dare et assignare d[icitu]r. infra quam dilacionem p[ro]cura. actoris citari faciat in certu[m] p[er] p[re]f. terminu[m]. nonnullos testes de p[ro]hibendo testimoniu[m] veritati in b[er]m[on]i ca. Et in eodem terminu[m] faciat citari reu[m] seu eius p[ro]curatores: ad videndu[m] seu audiendu[m] p[ro]duci recipi admitti et iurare. nonnullos testes de p[ro]hibendo testimoniu[m] veritati in ca b[er]m[on]i. necno[n] ad vandu[m] et exhibendu[m] interrogatoria: s[ed] que ipsos testes examini et interrogari voluerit. Quo termino citationis adueniente p[ro]cu. actoris sic dicat. Ego p[ro]cu. ipsius a. actoris b[er]m[on]i produco testes. petes eosde[m] recipi admitti iurare de p[ro]hibendo veritati testimoniu[m] in ca b[er]m[on]i eosde[m]q[ue] examini. Ex aduerso p[ro]cu. rei sic dicat. Ego p[ro]cura. ipsi[us] b. rei hec produco interrogatoria iuxta et s[ed] que testes ipsos volo examini. nihilominus protestor: q[uod] ius mihi maneat salu[u]m et illesum excipiedi: ta[m] co[n]tra testes q[ui] p[ro]tra eor[um] dicta. pro loco et t[em]p[or]e opportunis. It[em] si actor i[n] prima dilato[n]e sua intentione[m] plene no[n] p[ro]bauerit. petat sibi decerni secunda[m] dilato[n]em. vel tertia[m] vel quarta[m]. cu[m] solenitate ad p[ro]bandu[m]. Et postq[ua]m actoris testes p[ro]ducti admissi et iurati sunt p[er] iudice[m] aut eius notariu[m] examinati. tunc actor siue p[ro]curator actoris

procuratoris

petat sibi p[re]figi et assignari terminu[m] ad videndu[m] et audiendu[m] dicta seu testium attestaciones in b[er]m[on]i ca iurator[um] receptorum admissor[um] et examinator[um] publicari. ipsumq[ue] reu[m] citari ad idem fiendu[m] vel dicendu[m] cam r[ati]onabilem quare b[er]m[on]i fieri non debeat. Istio termino adueniente actor siue ei[us] p[ro]cu. sic dicat. Ego p[ro]cur. ipsius a. actoris peto p[er] vos d[omi]n[u]m iudice[m] testiu[m] dicta siue attestaciones i[n] b[er]m[on]i ca recepto[rum] admissor[um] iurator[um] et examinator[um] publicari et p[er] publicatio[n]em haberi. Tunc iudex querat ab eo an etia[m] velit plures p[ro]ducere testes super intentione sua. Et si dixerit q[uod] non. tunc dicat iudex: si etia[m] renunciet p[ro]ductioni vltiori testium. et si p[ro]curator tunc dixerit q[uod] sic. notari[us] ca[m] ponat i[n] actum talem renunciatio[n]is testiu[m]. Ex aduerso d[icitu]r si p[ro]cur. rei cam habuerit r[ati]onabilem. quare dicta testiu[m] no[n] sint publicanda. Illa mox et inco[n]tinenti d[icitu]r coram iudice p[ro]ponere. si aut[em] no[n] habuerit b[er]m[on]i cam sed p[re]sentet publicationi. Tunc iudex dicat notario vt legat v[er]ba testium. vt sic p[ro] publicatio[n]e habeatur. Quia publicatione sic facta p[ro]curator rei petat sibi decerni copiam attestacionum. et terminu[m] competentem p[re]figi et assignari ad dicendu[m] tam co[n]tra dicta et attestaciones testium q[ua]m eor[um] p[er]sonas. Illo adueniente termino p[ro]curator rei sic dicat. Ego p[ro]curator ipsius rei ad satisfaciendu[m] huiusmodi termino. produco has exceptiones contra dicta testium ac eorum p[er]sonas p[ro] parte iaduersa productorum. petens et allegans vt continetur in eisdem. Et ex aduerso p[ro]curator actoris sic dicat. Ego p[ro]curator ipsius a. actoris peto copiam productorum mihi decerni. et terminu[m] dari ad replicandu[m] s[ed] q[uod] mihi co[m]petent[er] Et p[re]cedat si placet vt sup[er] explicatu[m] est. et nunc replicando nunc duplicando et c.

Deinde procurator actoris petat sibi assignari certū terminū ad producēdū omnia et singula iura et munimenta. lictas scripturas priuilegia et instrumēta sibi in huiusmodi cā necessaria. ipsūq; reū ad idē. Quo termino adueniēte. pcur. ipsius. a. actoris sic dicat. Ego. pcur. noie. a. actoris ad satisfaciendū termino reproduco hec singula in huiusmodi pducta verbo. Et si habuerit aliqua que nō sūt prius producta: illa pducatur in scriptis. Ex aduerso procu. rei sic dicat. Ego peto mihi dari copiam illorū de nouo productorū. et terminū statui ad excipiendū siue dicendū verbo vel in scriptis cōtra oīa et singula producta in huiusmodi causa. Et potest procedi ut supra replicando triplicando et c. Etiam potest obseruari terminus ad declarandū si fuerit necesse Deinde pcurator actoris petat sibi dari terminū ad pcludendū in huiusmodi cā. Ipsumq; reū ad idem. vel ad dicendū cām rōnabilem. quare i huiusmodi cā pcludi non debeat. Illo termino adueniēte pcur. actoris sic dicat. Ego. pcur. ipsi? actoris peto in huiusmodi cā pcludi ac mecum pro cōcluso haberi. Ex aduerso pcura. rei si quā habuerit cām rōnabilem. quare in cā huiusmodi non fuerit pcludendū illam pponere debet. Et si illam cām iudex audivit recusauerit. tūc procurator rei protestari debet de grauamine et appellādo et c. Sed si pcur. rei non habuerit cām rōnabilem huiusmodi. tūc iudex potest cum ambob; pnb; pcludere in huiusmodi cā et p cōcluso habere. Et exposit iudex assignet pnb; bincide terminū competentē ad videndū et audiendū sniam diffiniuā in huiusmodi cā fieri et pmulgari. Illo termino adueniente pcura. actoris dicat sic. Ego. pcurator ipsi? a. actoris prius aduersus non comparentis accuso contra maciam. ipsamq; pmmacem peto repu-

tari. et in eius pmmaciā sententiā diffiniuam pro me et parte mea et ptra pte aduersam fm formam pentionis per me supius oblate in scriptis fieri et promulgari. Sed si procurator rei fuerit prius: potest sic dicere. Ego. pcurator noie ipsius. b. rei ptestor de non pscinendo in sententiā diffiniuā ferendā. ex eo qd causas rōnabiles pposui et allegaui in cā huiusmodi. et als ptestor d grauamine et appellādo et c. Et potest procurator rei sic dicere fm exigentiā materie. Ego procurator rei peto sniam diffiniuam pro me et parte mea. et ptra pte sibi in huiusmodi causa aduersam. ex eo qd insufficiēter probauit suam intentionē. in scriptis fieri et promulgari et c. Et sic dñs iudex pronuncians ferat sententiā diffiniuam. Si fuerit pro actore tūc procuratores sic dicāt. Ego. pcurator vice et nomine ipsius. a. actoris. inquā tūc huiusmodi sententiā pro parte mea et contra partem aduersam facere videtur. et nō alias. tūc per vos notariū cause huiusmodi mihi fieri publicum instrumentū peto. Inq; tūc dñs cōtra partem meam faceret et pro parte aduersa. tūc ptestor de grauamine et appellādo et c. Ex aduerso si sententiā fuerit ptra reum seu pcuratores rei dicat sic. Ego procu. ipsius b. rei dico huiusmodi sententiā si sic dici mereretur fore iniustam et iniquā. et ptestor de grauamine et appellando et c. Et infra. x. dies ab illo grauamine et sententiā sic lata debet i scriptis appellari. als em sententiā transit in rem iudicatam.

Incipit defensorium iuris.

Quia bone
rei dare psilium et pñis
hñ vite subsidium et eterne
remuneratiōis cernitur

expectare pñiū. xij. q. ij. c. bone rei. **I**ō
ego Gerardus monach⁹ cisterciē. or
dinis videns reos ppter maliciā actorū
fatigari laborib⁹ et expensis. **P**resens
opusculū de corpore canonū decretaliū
ac legum collegit: prout potui iuris de
fensorium illud denominans. eo qd re⁹
p eius doctrinam ptra actorem tueri se
valeat. exceptiōes rei vñiles in eo ponēs
nā exceptiōes rei dicunt. ff. de excep.
li. vi. **S**i enī veritas non defensas op
primunt. **R**ogo ergo hominem huius
opusculi lectorem. vt deum p me depre
cetur. loquor enī nūc pro tempore quo
loqui non possum. **U**nī petitiō mea est p
lege habenda. vt in autenti. de nuptijs.
xxij. q. iij. c. vnusquisq. vbi petit **A**m
bro. **E**t sit petitiō sua lex. **N**am naturali
equitate tenet quilibet de bono faciēdo
ei qui sibi bonum fecit. ff. de peti. lere.
l. sed et si. §. psuluit. **P**resens opuscul
lum ergo p. xix. titulos distinguitur vt
facilius in eo qd queritur inuenietur.
Et ponit primo registz.

Tituli istius libri.

- De rescriptis.
- De iudiciis.
- De arbitris.
- Contra actorem.
- Contra procuratorem.
- Contra procuratorium.
- Contra aduocatū.
- Contra libellum.
- Contra testes.
- Contra interrogatoria.
- Contra instrumenta.
- Contra priuilegium.

Gerardus Monachus

- Contra testamentum.
- Contra positiones.
- Contra sententiam.
- Contra appellationem.
- Contra electionem elementorum.
- Contra p̄scriptionem et usurpationez.

Quibus modis iudicij instantia p̄t
videamus. **I**udices alij sunt ordinarij
qui ab apostolico vt ecclesiastici. vel ab
imp̄tore. vt pote seculares legitimā ac
cipiūt potestatem. **A**lij sunt arbitri: qui
nullam potestatiē habent. sed cū p̄sensu
lingantiū in iudices eliguntur. in quos
promittunt. vt eorū finē sit. ij. q. vi. a
iudicib⁹. et spe. d. arbi. **A**lij sunt iudices
delegati: quib⁹ audiētia p̄ rescripta seu
alia aucte a superiorib⁹ delegat. extra de
offi. et po. iu. iudi. dele. p. totū. **U**nī de
exceptiōib⁹ ptra rescriptū primo videa
mus.

Contra rescriptum.

Rescriptum dili
genter est inspiciendum et cōfide
randum. vt p̄sumptionem veri et falsi
suggestiones fuerit impetratū. et intelli
ge talem veritatem et falsitatem: quaz
si superior sciūisset non dedisset litteras
Et dicendum qd tale rescriptum seu au
tentium non valet. nam per exceptiōez
elidi potest. **I**tem non valet si cōtra ius
diuinum impetratū fuerit. xxv. q. i. sunt
quidam. **I**tem non valet si contra ius
naturale vel positium. vel contra fiscū
vel utilitatem publicam fuerit impetra
tum. xvi. q. vi. placuit. **E**t vnde vi. l.
autoritatem. lib. xi. **E**t de nanibus non
excu. l. multi. et xv. q. d. ideo. **E**t hoc
verum est nisi d̄ illo canone fecerit men
tiōz l̄ appensiōē de n̄ obstatē tali lege l̄
canōē. alio p̄ ius scriptū n̄ valz ipetratū

Exceptō

nisi forte proſit impetranti ⁊ nulli nocet
ut ibidē. ⁊. xrv. q. ij. ca. reſcriptum. Itē
ſi reſcriptum papale fuerit impetratū ſu
per re que forum ſeculare contingit non
valet cum effectū. nam per exceptionē
eliditur. extra de ſo. compe. ex tenore. ⁊
ca. ex parte ſic. ⁊ extra de appella. ſuper
duobus ⁊ hoc intellige ſi ſuper pprietate
rei fuerit impetratum. Secus ſi ſuper
poſſeſſione. quia ſuper poſſeſſione pōt
coram iudice ſpirituali cauſa ventilari.
extra de ſo. compe. ex parte. b. extra de
iudi. ceterum. Quidam tamen intelli
gunt hoc coram ordinario ⁊ non coram
delegato. Item ſi papa mandat aliqui
bus iudicibus q̄ ex cōmunicatū abſol
uant ⁊ de ſufficiente cautione preſtāda
q̄ pateat mandatis eccleſie non fecerit
mentionem. non valet extra de ſequeſt.
poſſeſ. ca. ad huc in ſi. quia ſufficiens cau
tio debz preſtari. vt liſ. conſeſ. quoniam
in alijs. Item reſcriptum eliditur ſi tem
pus datū diligenter attendatur. extra
eo. ti. eam te. ff. de preci. imp. off. le. i.
⁊ l. vniuerſis Et intellige ſi pro alio im
petrauit pro ſe eſſi valet. Idem dicitur
de quolibet regulari. niſi p̄ monaſterio
ſuo impetrauit. Abbate nihilominus i
petrante. extra de poſſu. ca. ex parte. ex.
de cler. vel mona. in rubro. Item reſcri
ptum ſecundo modo impetratum nō va
let cum effectū. niſi de primo facit men
tionem. extra e. ti. ceterū. ⁊ extra de off.
iudi. de ſane. ⁊ ca. ex litteris. hoc intel
lige quando ambo ſcripta ad diuerſos
iudices diriguntur. Secus quando ad
eoſdem. vt in dicto ca. ſane. eo d. n̄m. ⁊
cap. i. extra de appella. ſignificauit. Si
vero in poſteriori reſcripto fuerit expreſ
ſa mentio de primo. tunc ipſo iure non
valet primū. extra de ſen. ⁊ re iudi. in
monaſterium. Item reſcriptū non valz
ſi in alicuius iniuriā vel p̄iudiciū fu

reſcripti

erit. ⁊ hoc intellige ſi magna ſit iniuriā.
Nam parua toleratur. xrv. qōne. ij. dā
noſa. extra de auc. ⁊ ſu pal. ex tenore. ⁊
extra de offi. iudi. ordina. licet. Et hoc
intellige niſi princeps illud reſcriptum
tanq̄ ex certa ſcientia alicui duxerit cōce
dendum. Item reſcriptū de diuerſi ma
nibus ſcriptum non valet. extra de cri.
fal. licet. Item ſi falſitas ibi fuerit non
valet. extra eo. ti. ad audiciū am. cōtra
rium habes extra de ſi. inſtrumentoz ex
parte. Item ſi carta raſa fuerit. ⁊ poſtea
ibidem fuerit ſcriptū. Vel ſi fuerit ſcrip
tura linearis non valet cum effectū. ex.
de cri. fal. licet. extra de reli. do. cum ve
nerabilis. extra de ſi. inſtrumentoz in
dilectos. Item ſi generale ſit reſcriptū
per ſpeciale derogetur eidem. extra eo d.
ca. i. extra de offi. legi. ſtudiiſi. Item
ſi reſcriptum ſit re iudicata terminatum
non valet niſi de illa fecerit mentionē.
vel niſi de illa ſentētia infra decennium fu
erit prouocatum. extra de ſen. ⁊ re iudi. ē
ter monaſterium. extra de fide inſtrumen
toz inter dilectos. Item ſi reſcriptum
clerico non tonſurato fuerit impetratū
non valet. niſi poſt datū tonſure. extra
de tranſact. ex litteris. Item ſi ex cōmu
nicatis ſup pluribus articulis reſcripſit
abſolutio. generalis indiſtincte ſc̄z im
petrauerit non valet. niſi expreſſe de q̄
libet articulo fecerit mentionem. extra
de offi. iudi. ordina. ex parte. ⁊ extra de
ſenten. cum pro de cauſa. non tamē tot
ſunt neceſſarie abſolutio. quot fuerūt
excommunicationes. ij. qōne. iij. Notā
dum. Item ſi reſcripta ſeu inſtrumenta
ſibi inuicem contradicāt nō valet. extra
d̄ proba. poſt ceſſionem. ex. de ſi. inſtru
mentoz Si ſcriptura. Itē ſi impetrans
noſm ſuū tacuerit. ex. e. ti. ad aures Itē
ſi in ſcripto nō fiat mētio de p̄ceſſu vel
ſerie negotij. Item ſi aliquis proceſſu

sius est factus prius coram alio iudice si
valet. extra de sen. et re iudi. inter mona
stium. et extra de cobra. cleri. et mulie.
sup eo. et eo. ti. dilectus. Item si rescri
ptum fuerit impetratum contra privilegia ali
qua vel contra privilegiatas personas non
valet: nisi de privilegiis fecerit mentio
nem. extra eo. ti. cum ordinem. extra de
sen. et re iudi. inter monasterium. Item si
rescriptum fuerit impetratum ad quoscun
que iudices nullo nominato. vel super om
nibus causis nulla expressa non valet.
extra e. ti. nonnulli. Item si quis regu
laris vel monachus rescriptum impetra
ret super administratione perpetua non
valet. extra de confit. vii. et muti. porrec
ta. Item dignior persona quam est nomina
ta in litteris non potest citari per litteras se
dis apostolice. Item si quis vocetur su
per maiori quam in litteris continetur. non te
netur respondere ibidem. Item si mai
us negotium vel maior persona in litte
ris habeatur. ut possit impetrans defende
re: ad minores non tenetur quis respon
dere. donec illud negotium maius vel ma
ior persona preterita fuerit iudicio vel
venia latum ibidem. Item rescriptum
in quo dicitur alicuius confirmant non
valet. xvi. q. vii. §. prescriptionum. Item
si impetratum fuerit per possessionem sup
proprietate non valet de sequest. poss. ca.
i. de iudi. significaverit. Item rescriptum
non valet nisi illa clausula ibi contineat
ur. quod si ita est. eo. ti. sedes. xxi. q. v. vi
centi. Item rescriptum non valet quod pre
cipit aliquid fieri altera parte absente
non per contumaciam. extra de ma. et obe.
inter quatuor. Item rescriptum non va
let si dyoce. de quibus actor et reus exi
stant ibidem non nominentur. e. ti. signi
ficante. Item si papa mandaverit Iohā
nes recipiant in ecclesia talem. et pri
mo mandavit quod benedictus accipiat ibidem

non valet nisi secunde littere de primis
fecerint mentionem. et mandatum hoc in
telligi si idem papa hoc mandasset De
cus si alius papa eo. ti. litteris. Item si a
bena beneficium quibus modicum nisi de
ipso fecerit mentionem rescriptum vel alio
obtinendo non valet e. ti. si opponere. et
multe alie conditiones subintelliguntur.
sine quibus littere non valent. puta si non
est clericus ex. de trasac. ex lris. Item si
vult in ecclesia residere. extra de cle. non
residendi. relatum. Item ut sit dignus
eo. ti. cum abbo. Item si in ecclesia tor
sustentari possent de vi. et bone. cle. quo
niam. Item si archiepiscopus vel episcopus
exeat suam dyoce. et existens contra dy
oce. delegat aliquam causam non valet. ff.
de iur. ordi. iudi. l. lra. Item si habz in
stam causam excusationis. eo. ti. Si qui
do Item si papa loquitur in rescripto uni
personae in plurali non valet quatecumque
ille cui loquitur sit dignitatis. extra de cri
mi. fal. quod graue Item si rescriptum fue
rit impetratum sine speciali mandato non
valet. eo. ti. nonnulli. nisi impetrans sit
de illis personis a quibus mandatum non
exigitur ibidem et he persone sunt paten
tes affines et liberi. ff. de pcur. Sed hec
exceptio hodie locum habet in audientia litte
rarum. non in negotio iudicium. Item si
quis trahitur ad iudicium extra dyoce.
ultra unam dietam non valet eo. ti. statu
tum. li. vi. nisi littere de comuni consensu
partium fuerint impetrate. vel nisi de
hac constitutione expressam fecerit menti
onem e. ti. nonnulli. Item per illam clausulam
quidam alij non debent ultra quatuor
conueniri. extra de rescrip. cum in multis
lib. vi. et ille persone que nominatae sunt in
rescripto debet primo conueniri. et alij qui
tuor in citatio poni. Item littera tacita
veritate multis modis impetratur. sed non
valet. s. dum impetrator tacuit serie

facti. extra de coha. cle. et mulier. super eo. Item si tacuit beneficium minus e. n. possu. Item si tacuit iuramentum eo. n. m. constituim. Item si tacuit statumz numerz canonicorum. extra de prebendis pro illoz. Item si tacuit qd prebenda n vacaret. extra de concess. preben. cum no fids. Item si tacuit excommunicationez extra de pcura. in nostra presentia. Item si tacuit appellatione ad sedem apostolicam factam. extra de confir. vii. et inuti. memorie. Item si dicit se habere monitorias cum non haberet et impetrauit executionarias non valet eo. n. ex insinuatione. Item si dicit se d. dyoce. cum sit de civitate tali vel ecotra: non valet. eo. n. m. lo. Rodolphus. et ca. significante. Et hec de re scriptis sufficiant ca brevitatis

Contra iudices.
Quia plures esse indices appetunt: qui cum de iure esse non possunt. Idcirco contra iudices exceptiones interlere hic placuit. Excommunicatus iudex esse non potest. extra de sen. et re iud. ad probandum. ex. de excep. dilecti filij. et ca. cum inter priorem. et c. exception. et extra de off. iud. delega. pntemiam. Item si iudex suspectus fuerit. poterit recusari. iij. q. vi. ca. vlt. iij. q. iij. spacium. extra de excepti. inter priore. extra de appella. postremo. et c. proposuit. Et intellige si sit suspectus ex causa rationabili puta quia est consanguineus partis aduersae. Et hoc intellige finis ius canonicum tam de indice ordinario qd delegato. Ordinarius enim recusari potest. extra de fo. compe. licet. de appel. cum speciali. Item si habz causam consimilem potest ut suspectus recusari. extra de iudi. causam. Item si aduersario multum familiaris. extra de off. d. le. insinuante. et extra de purga. can. Cum

imminente. Item si sit socius vel canonicus eius. extra de off. dele. Item si sit dominus impetrantis eo. n. causam que iij. q. v. accusatores. xi. q. iij. quatuor. Item si sit vasallus impetrantis. xxiij. q. v. de forma. extra ut lite contest. accedens. Item si sit inimicus eius. extra de excep. cum inter priore. et fere in omnibus ca. supra allegatis. Item si iudex est consanguineus inimici mei. extra ut lite non contesta. accedens. Item si iudex habet causam cum altera partium. potest ut suspectus recusari. extra de iudi. tunc extra de off. dele. cum super abbacia. extra de pur. can. cum imminente. Item si actor est de familia iudi. extra ut lit. non contest. accedens. et ff. de iur. om. iudi. l. i. ubi dicitur qui iurisdictioni preest. neqz sibi ius dicere debz neqz uxori neqz liberis neqz ceteris quos secum habz. Item si actor est iudex illius indicis talis iudex potest haberi ut suspectus. tales enim indices pnt recusari. C. de iudi. l. ppetra. Nota qd si actor est d. iure civili et secus est de iure canonico. oportet enim ca suspitionis allegetur coram iudice et pbeet coram arbitro electo a pibus. extra de appel. cum speciali. e. n. secundo requis. Item de iure vero civili non oportet causa suspitionis allegare neqz probare. h. suffice dicere h. eo te suspectum. e. t. secundo requis in glo. Item si iudex est oriundus de terra impetrantis p ab alia pte ut suspectus huius. ut lit. non contesta. accedens h. illa exceptio sola non sufficit. h. huius valet cum alijs ut non in dco. Item seruus iudex esse non potest. iij. q. viij. infamis. Item qd minor. xvij. an. iudex esse neqat et de presuptione nullus delegatus potest causam nisi minori. xvij. an. nisi solus princeps ex. de off. dele. cum vicesimus. et h. e. vix in delegato. Ordinarius enim non potest esse iudex nisi vicesimum quintum annum attingerit. ibidem. et extra de elec. cum inter.

Item si in vna causa fuit aduocatus vel procurator postea non potest esse iudex in eadem. ij. q. vi. statutu. ff. de iur. om. iudi. l. pretor. Item laycus nō potest esse iudex in re ecclesiastica. extra d. iud. d. cernim. 7. c. ac si clerici. xi. q. i. placuit. Iudex delegatus ex quo sententia bene vel male tulit postea de illa causa le i tromittere non debz. extra de offi. iudi. dele. querenti. 7. cap. venerabilis. 7. ca. in litteris. Secus est de ordi. qui super accessio. potest expresse cognoscere. ff. de re iudi. l. paulus. Item delegatus iudex recusatus pbata causa suspicionis potest alicui non suspecto causam subdelegare. extra d. app. causa speciali. 7. cap. ad hoc. 7. ca. Cum causam. in fi. Notandum qd si iurisdicō data fuerit ad rē eo transacto expirat iurisdicō. nisi de consensu partū fuerit prorogata. extra d. of. iud. dele. de causis. In vltima marina dilatione iudex vltra nouē menses dare non potest etiam consentientibus partibus. ij. q. iij. qui §. spaciū. c. in dubio. Item si propriū nomē mulieris fuerat expressum post mortem eius non potest noscere d. causa eo. n. Cum olim. Item archiepiscopus de causa sui suffraganei tromittere se non debet nisi per appel. causa ad ipsum fuerit deuoluta. extra de of. fi. dele. cum non ignores. extra de offi. iudi. ordi. pastoralis. Sed si episcopus fuerit negligens vel iusticiam neglexerit facere. Item per mortē mandatoris adhuc re integra non citationē. extra d. offi. dele. gratam 7. ca. relati. 7. ca. licet. Item iudex delegatus post annū potest soluere que legauit. eo. n. querenti. Item si fuerint plures iudices vnus citare non potest sine alijs nec i causa procedere nisi in commissione dictum fuerit qd si non omnes interesse poteritis. Et hoc verum est nisi iudex absens pcer

tm nuncium vel litteras ostenderit se interesse non posse. extra eo. n. prudentiam. 7. cap. causam matrimonij. Item surdus lunaticus 7. perpetue furiosus nō potest esse iudex nec mutus. ff. de iudi. l. cum pretor. ver. est autem. Item mulier non potest esse iudex. ij. q. qōne septima. §. tria. cap. infamis. xxvii. q. qōe quinta. c. mulierem. ff. de re. iur. l. ij. Si cōtrarium inuenit intelligitur de consuetudine approbata. extra de arbi. dilecti filij. vel a p̄cipe interpretat. ij. q. quita neminem. Item nemo potest esse iudex ecclesiasticus nisi habeat aliquam dignitatem. vel nisi sit in ecclesia collegiata canonicus. nec causa debet ventilari nisi in ciuitatibus vel in locis insignibus vbi inuenit copia peritorum. nec etiam de consensu p̄cipum. vt in ca. statutu. libro. vi. 7. est cōcilium lugdunē. Item si causa est commissa pluribz iudicibus. tunc vno decedente alij non possunt pcedere nisi in cōmissione p̄nceat. extra de offi. iud. dele. c. vno delegato. Item si causa fuerit alteri cōmissa p mandatu faciēs mentionē d. priori priori iudex nō pōt postea cognoscere d. illa cā. extra de off. iud. dele. pastoralis. Item hereticus iudex vel testis esse nō p̄t. extra de hereticis excoīcam. 7. xxvii. q. v. §. audiuit. Item si cā in aliquo tangit iudicē pōt tanq̄ suspectus recusari. ij. q. v. c. vl. Item si sit subdelegatus ab aliquo delegato nisi si delegato p̄ncipis non valet. extra d. app. cū causā. 7. extra d. offi. iudi. dele. sup. questionū. Item si sit delegatus in causa criminali fm leges non valet nisi a p̄ncipe deleget. ix. q. iij. saluo. ff. de off. p̄con. l. solent. Secus est fm canones. extra de of. iud. dele. sup. questionū. Item subdelegatus esse non pōt si causa sibi commissa non p̄inet ad iurisdicō cē delegant. ex. d. rescrip. sup. l̄is. extra

re pe. et re. qui autem. Nam quod sit co-
ram non ppetu iudice non valet. extra
de iudi. at si clerici. et extra de consue. ad
nostra. Item si iudex contra formam rescri-
pti aut iurisdictione aliquid egerit non
valet. extra de rescrip. cum dilectis.

Item cui delegata est inquisitio. vel q-
puideat alicui ecclesie de prelato altero
subdelegare non potest etiam de consensu p-
rium. extra de offi. dele. c. ult. et de rescri-
ptis cum dilectis. nota iudex delegatus si
potest mandare alterutri parti coram ip-
so personaliter compere nisi in causa cri-
minali vel pro veritate dicenda vel pro
iuramento calunie prestando. vel nisi fu-
erit specialiter demandatus. extra de iud.
iure esse ambiguum et est confirmatio con-
cilij lugdu. li. vi. hoc locum habet in causis
priuatorum. Secus in causa collegij vel
vniuersitatis. extra de cura. ca. 12 cap-
quia in causis. Item cui mandatur alii
quod negocium personaliter exequi sub-
delegare non potest nisi de consensu p-
rii in quibusdam casibus extra de rescri-
ptis cum dilectis. et de offi. iudi. dele. c. vl-
timo. Item post appel. rite factam iudex
a quo est appellatum cognoscere non po-
test de causa. extra de appel. c. i. directe.
Item monachus vel canonicus in causa
seculari non potest esse iudex. extra de elec.
vel mona. sed nec. et c. clericis. Item si
maior iudex negocium reuocauerit minor
postea de illo cognoscere non potest. extra
de elec. in causis. ff. de iudi. l. iudiciu.
Item iudex debet quasi mediator esse li-
actorem et reum. xxx. q. vlt. cap. vlt. aliter
posset ut suspectus recusari. Nota cau-
telam debet adhibere ut exceptiones si
simul proferantur. Sed singule in sin-
gulis. ut si cadas ab una: procedas ad
aliam.

Contra arbitros.

Quoniam arbitri

tria ad instar iudiciorum sunt
redacta. ff. de rescrip. l. v. Ideo p-
tra-
ctant contra iudices aliquid p-
tra arbi-
tros et in quos est compromissum audia-
mus. Seruus non potest esse arbiter. ff.
de arbi. l. potius. Item pupillus furio-
sus mums vel surdus non potest esse arbi-
ter. iij. q. vij. §. tria. ff. de arbi. l. sed in
seruis. Item nec minor. xix. annis. ibi
dem. l. Si si seruus. et ff. de rescrip. l. cu-
lege. Item in re propria nullus potest
esse arbiter. ff. de arbi. l. penul. nam ar-
biter cognoscit ad modum iudicis. Et sen-
tentie arbitristarum andu est. siue sit equa. si
ue iniqua et sibi imputet qui eum elegit.
ff. de arbi. l. diem. §. compositor. Et si
ille inique pcedit reducitur ad arbitrium
boni viri. ff. de arbi. l. Si societatez
Item mulier non potest esse arbiter. ff.
de reg. iuris. l. scie. et B. intellige nisi sit
femina excellens. vel de consuetudine
approbata. extra de arbi. dilecti filij.
Item si iudex fuerit ordinarius alicui
rei in eum compromitti non potest. ff. de
arbi. l. Si in seruus. §. ij. et hoc intellige fm
leges. nam fm canones tam in delegatis
q- in ordinarium compromitti potest.
extra de arbi. cum tempore. et cap. cum
olim. et extra de electi. causam. Item i
causa criminali vel liberali non tenet ar-
bitrium. extra de testi. ca. de testibus de
iure iura. ca. penul. nec in pupillari acti-
one. nec in matrimoniali. ff. eo. tim. l.
non distinguemus. Item si de causis res-
titutionis. agi debet ibidem. l. vltima. Nisi
quando incidentaliter illa causa mouet
ff. de iudi. l. Quoniam. Item infamis
non potest esse arbiter. quarta qone sep-
tima. §. tria. et ff. eodem tim. pedius
Item si quis compromittit nomine ali-
eno non valet. ff. e. r. l. non distinguemus

Item si compromissum sit per pupillū sine tutorum auctoritate non valet. ff. eo. ti. l. Si pupillus. **I**tem si sine pena fuerit compromissum vel sine eo quod obtinet vicem pene non valet cum esse tm. quia partes non tenentur seruare lē tendam arbit. nisi velint si pena non fuerit apposta. **C.** de arbi. l. i. vel iuramētum fm canones. extra eo. ti. cum ipse. **T**amen bene valebit licet pena non fuerit apposta si partes post sententiam taciturnitate confirmauerit et tamen actio dabitur actio et reo exceptio. extra eo. dem ti. per tias. **C.** eo. ti. l. a nulla. §. i. et ij. **I**tem si compromissio claudicat ff. eo. ti. dies. §. penul. **I**tem si pronuntiatio arbitri instrumento non sit collecta vel in arbitrium tertiū nulla persona expressa sit. compromissum non valet. extra eo. ti. unum et ff. eo. ti. Si unus. §. Si duos. **C**ontractū tamen videtur extra de appel. cum speciali. **S**olutio in causa reulatiofi. a iure concedit assumi tertiū arbitri. quia illi arbitri non dicuntur veri arbitri. sed quasi iudicis vicem sapiunt extra de offi. dele. suspicionis. **I**tem si dies apposta est i compromissio ea tñs acta quicquid dicit arbitri non valet. extra de offi. iudi. dele. de communi. **I**tem si die feriata pronuntiatio fuerit cum altera parte absente non valet. extra de for. e. vl. ff. eo. ti. l. diem. §. Si quis. **I**tem res ecclesiastica in laycum compromitti non potest. extra eo. ti. cōtingit. et extra de iudi. decernimus **I**tem potest obijci compromisso qd solutū sit **S**olutū em pluribus modis puta de morte ac stipulatione iudicio peracto satisfactione. ff. eo. ti. non distinguemus §. compromissio. **I**tem potest obijci qd i le non suscepit arbitrium. ff. eo. ti. l. iij. §. i. **I**tem coram arbitro non habz locū reconuentio. extra eo. ti. inter dilectos

Item compromissum non extenditur ad compromittentis heredes si de eis non caueamr ibidem. ff. eo. ti. l. diem. §. primo. **I**tem si plures arbitri fuerint omnes interesse debent arbitrio. ff. eodem titm. **S**icuti. et l. recte. nisi aliud dictū sit in compromisso. ff. eo. ti. l. non disti guemus. §. cum ne plures. **I**tem potest obijci qd arbitri non tulit sententiam i scriptis: quod debet facere. **C.** eo. titm. **C**um in arbitrio. §. ij. nisi aliud dictum sit in compromisso. ff. de iudi. l. ij. **I**tem arbitri non potest punire contumacem nisi expressum fuerit in compromisso. ibidem. §. vlt. nota ea sola veniunt i arbitrio de quibus tacitū est vt veniant. ff. eo. ti. l. Si tamen dies. §. primo. extra eo. ti. cum dilectis. et tantū de illo.

Contra actorem.

Nunc cōtra actorem videamus. **A**ctor excommunicatus non potest stare in iudicio. nec tenetur ei reus respondere. extra de offi. dele. prudentiam. et extra de excep. ti. dilecti. et c. inter priorem. et ca. pia. **E**t de reo excommunicato idem dicendum est qd actor non potest reconueniri extra de excep. cum inter priorem. vbi et exceptio excommunicationis tam contra iudicem qd contra actorem qd etiam contra reum semper potest opponi. tam ante lit. contest. qd post. extra de excep. ver. **N**e quis excommunicato cōmunicare cogatur. ca. exceptionem. **I**tem reus actori non debet respondere si plures habeat personales actiones contra eundem coram diuersis iudicibus. extra de rescrip. ex tenore. et eo. ti. dispensa. l. vi. quod est consilium lugdunē. **I**tem si reus contra actorem agere voluit

erit. oportet ipsum sub actoris iudice li-
tigare in modum reconventionis. **A**ctorē
enī ad alium iudicem trahere nō potest
ibidem. **I**tem monachus sine licentia ab-
batis puenire vel cōueniri nō p̄t. extra
de iudi. causam. xvi. dist. placuit. **I**dē
viciū de abbate q̄ sine litteris capituli
sui admitti nō debet. nisi bona fuerint
diuisa. extra de rescrip. edoceri. et de re-
ligi. do. cum dilectis. **S**i tñ monach⁹
fuerit in scholis cā studiij. vel alia iusta de
causa d̄ licentia sui abbatis agere potest
et respondere. extra de accusa. ex parte.
Et si p̄cussus fuerit existens intra clau-
strum ipse non aget. sed monasteriū vel
syndicus monasterij. nec potest tunc re-
mittere iniuriam sibi factā. extra de sen-
excō. prochianos. in glo. **I**tem mona-
chus abbatem in ius trahere nō potest
nisi fuerit a principe impetratum. **E**t de
in ius vo. l. i. ij. et. **I**tem fili⁹ sine
licentia patris agere non potest. extra d̄
p̄cor. c. i. **E**t fallit in causis castrensis pe-
culij. insti. de pa. po. in glo. ius q̄d con-
sistit. **I**tem si aliquis petat debitum vel
aliud p̄sonale. et p. xxx. annos nō petie-
rat. ei potest obijci p̄scriptio. **E**t d̄ an-
na. excep. et p̄scrip. l. i. §. ad hec. **I**tem
ab aduersario si fuero spoliatus: sibi nō
teneor r̄spondere quousq̄ fuero restituit⁹.
extra de ordi. cog. sup̄ spoliij cām. extra
de resti. spo. c. i. et. ij. q. i. per totū. **I**tem
si in bonestus: vel nō secutus loc⁹ alicui
fuerit assignatus. nec tenet respondere
neq̄ tenet cōparere. extra vt li. si p̄test.
accedens. **I**tem clericus non potest cō-
sentire in iudicem non suū nisi duo cōi-
currant. scz q̄ iudex sit p̄sona ecclesiasti-
ca. vel voluntas dyocessani sui accedat.
extra de foro compe. si diligenti. **I**tem
in causa criminali non teneor in quadra-
gesima respondere. **E**t de fer. l. quadra-
gesima. **I**stud p̄pter contrariam consue-

ndinem hodie non seruat. **I**tem actor
minor. xvj. annis non potest agere i iu-
dicio sine aucte tutoris. **E**t qui legit. p
so. stan. habet in iudi. l. i. et. ij. **N**ota
tamen casus in quibus minor p̄t agere
sine auctoritate tutoris. **P**rimus est in
voto. xx. q. ij. c. i. et. ij. **S**ecundus cum
agit de thoro violato. ff. de adul. l. si ma-
rimis. §. lex. **T**ercius cum morte patris
exequitur. vel cum agit de testamento
patris. xv. q. ij. de crimine. **Q**uartus
cū agit de recuperanda possessione. **E**t qui
legi. p̄so. habet stan. in iudic. l. vltima.
Quintus cum impetravit veniam eta-
tis. **E**t de his qui re. eta. l. ij. **S**ext⁹ cū
agit de libero homine exhibendo. ff. de li.
homi. exhib. l. ij. **S**eptimus cum agit
negocia alterius. ff. de mino. xvj. an. l.
cum mandato. **O**ctavus in cā criminali.
extra de resti. spo. c. ex parte. **E**t in quib-
busdam. vij. casibus qui notant. ij. q.
vij. queritur. **I**tem pericurus vel alius
infamis potest accusare. **P**rimo in cri-
symonie. extra de symo. tanta est labes.
Secundo i crimine lese maiestatis. xv.
q. ij. c. penul. in fi. extra de confes. ca. i.
Tercio cum suam vel suorum iniuriam
prosequitur. iij. q. vij. omnib⁹. **Q**uat-
to in crimine hereticos. ij. q. vij. sacer-
dotes. **I**tem si filius agit contra parē-
tes vel contra eos sub quorū potestate
est audiri non debet. **E**t de pa. po. cōgru-
entius. **E**t intellige nisi in castrensi per-
culio vel quasi castrensi. ff. de iudi. l. aut
lia. **I**dem dicitur de filiis ciuitatis.
nisi venia impetretur. insti. de pena te-
liti. §. vlti. **I**tem libertus contra patro-
num agere non potest: nisi prius venia
impetrata. extra de symo. nō de famul.
Idem dico de liberis et liberis contra
parentem patronum ve agentib⁹. insti.
de pena te. in fine. **I**tem eiusdem litis
conforz si voluerit agere p̄ cōsorte sine

Exceptio

mandato audiri non debet. etiam p̄lita cautione. nisi post lit. p̄test. **C.** de p̄for. eiusdem lit. l. i. **I**tem si actor petat fundū non debet responderi nisi fundo qui petitur ostenso. extra de libel. obla. c. ij. et debet exprimi nomen fundi et nomē vicini fundi. ff. de confit. l. forma. **I**tem vietas quam actionē actor intendat. vtz sit temporalis vel perpetua. Si tēpalis est et tempus sit transactum: infra quod debuisset egisse. amodo agere nō potest cum effectu. **N**ota qualiter tempus curat p̄tra aliquem. Decem dies currunt p̄tra non appellantem. extra de appel. si nbi. et extra de elec. cum dilectis. **I**tem quantum tempus curat contra electum petentem p̄secutionem. c. dist. quoniam quidam. **I**tem sex mensium curat i beneficiorum collatione. nam postea collatio deuoluitur ad superiorem. extra de preben. de multa. **I**tem tempus curat p̄tra electum ad p̄latum: qui infra sex menses debet petere p̄firmationem. extra de lit. non p̄test. quoniam. **I**tem tempus unius anni curat p̄tra volentem agere actione iniuriar. qz iniuria post annum intentari non potest. ff. de iniur. l. i. si nō cōiūcij. p̄testat infra annum. **I**tem ip̄s curat contra rescriptum papale. intellige si impetrans eo vsus non fuerit. dū tamen copiaz iudicis haberi p̄mit. Et cum aduersarius rescriptū impetrauit. extra de rescrip. c. si autem. **I**tem tempus curat in quibusdā casibus qui notantur extra. vt li. non contest. quoniam frequenter. de hac materia dicam plenius infra in n. de rescrip. **I**tem qui cōstituit procuratorem ad totam causam postea nō potest illud reuocari nisi ex iusta causa sit et integra. ff. de procu. l. an litem. **I**tem actor qui fecit citari ad aliquem terminum aduersarium. veniente reo si non venit actor condemnatur in

procuratoris

expensis. extra de dolo et contr. actor. li. vi. **I**tem si mulier velit agere nomine filie vel alterius audiri non debet. nisi sitATRIX. de reg. iur. l. femine. **E**xcipiuntur quidam casus. ff. de procura. l. femine. **I**tem laicus non potest clericum accusare etiam in causa criminali. nisi suam vel suorum iniuriar. prosequatur. extra de testi. de cetero. **I**tem conspiratores et inimici capitales in nulla causa ad accusationem admittuntur. extra de symo. licet. xi. q. i. conspiracyonū et tñ de isto.

Contra procuratorem.

Superius contra actorem diximus. sed quia actor per procuratorem sepe experitur. **I**deo nunc p̄tra p̄curatorem. **V**ideamus primo quis sit procurator. quis yconomus. syndicus vel actor. **P**rocurator est: qui aliena negocia mandato domini gratuite administrat. ff. de procura. l. i. **Y**conomus: cui res ecclesiastica gubernanda mandatur lxxix. dist. in quibusdā. **S**yndicus dicitur defensor cleri vel collegij. ff. qd cuiusqz vniuersi. l. i. **A**ctor dicitur similiter qui ab vniuersitate cōstituitur. vt in l. palle. **I**tem iure canonico sepe vnus pro alio ponitur. i. q. ij. saluator. extra de procurato. quia in caus. **S**i aliquis procurator fuerit excoīcat. non valebit. extra de proba. post cessi. et de offi. iudi. dele. prudentiam. **I**tem si sit cōstitutus ab excoīunicato potest repelli. extra de procura. c. vltimo. **I**tem nisi procurator habeat vbi contineatur expressa illa clausula: de ratiabitione. **Q**uis habeat litteras procuratorias generales potest repelli. extra de procura. c. i. de religi. do. cum dilectis. de offi. iudi. delegan. coram. **E**t hoc intellige

Exceptio

nisi vellet dare cautionem fidei. Item procurator quousque habeat mandatum speciale. extra de arbi. per tias. Item solutione debiti recipere non potest nisi ad hoc habeat mandatum. ff. de solu. l. xco. et si intellige nisi ei sit mandata omnium bonorum administratio generalis. insti. de rerum diui. §. nihil. Item non potest liberare debitorem absque mandato speciali. ff. de accep. l. iij. Item iuramentum deferre non potest nec offerre sine speciali mandato. nisi fuerit generalis procurator. ff. de iur. iur. Item oportet quod impetrans in litteris papalibus habeat mandatum speciale. extra de rescrip. nonnulli. Item si propositus abbas vel quilibet prelati ecclesie constituit procuratorem sine consensu puentis sui vel capitali non valet. extra de arbi. per tias. et extra de rescrip. edoceri. Et intellige cum illa distinctione quod aut bona sunt distincta tunc valet. aut non: tunc non valet. ut in predicto. c. edoceri. de rescrip. Item mulier procuratrix esse non potest. iij. q. vij. §. tria. ff. de re. iur. l. femine. Excipiuntur tamen casus in quibus mulier procuratrix potest esse. Primus ratione administrationis si forte est abbatis. extra de pfr. vii. cum dilectis. Secundus quando constituta est in re suam. C. de pcur. l. que. in fine. Tercius quando mandate vel coesse sunt sibi actiones. C. de pcura. l. que. Quartus quando mulier officio tutoris fungi potest. ix. q. i. c. penult. Quintus quando feminis pro parentibus laqueantibus agere permittitur. ff. de procur. l. feminis. Sextus licitum est matrem pro filii libertate litigare. ff. de lib. bera. c. l. amplius. Item minor. xlv. annis procurator esse non potest. C. de pcura. l. minor. Item si constitutus sit minor: non valet procuratio sine auctoritate tutoris. c. l. neq. Exceptis casibus notatis supra contra actorem. Item si sit alicui

procuratoris

obiectum crimen criminaliter procurator esse non potest. quousque innocentem se ostendat. vel post annum abiecti criminis extra de accu. epus. et c. cum p. manco nella. Item in causa criminali cum agitur criminaliter procurator constitui non potest. v. q. iij. in criminalibus. extra de accu. veniens. Ubi tamen in quibusdam casibus constituitur procurator ad excipiendum. Etiam miles non potest constitui procurator. C. de procura. l. milite. et l. qui stipendia. Etiam intellige nisi in rem suam. Et intellige de militibus qui de publico salarium accipiunt. Et qui iurant communicare rem pro republica. ut in. l. stipendia. Etiam si procurator a procuratore fuerit substitutus non valet. nisi post li. contest. ab eo qui habet mandatum ad totam causam. extra de appella. cum tutor. extra de rescrip. ex parte decani. in fine. et in glo. circa fi. Et hoc verum est nisi fuerit matri sue datus. c. de donat. l. illam. Etiam si procurator actoris voluerit cauere de rato de fendo si res conueniatur potest repelli. quousque habeat mandatum vel litteras. ff. de procura. l. non solum. hoc verum est nisi si procurator ex causa non lucrativa vel necessitate et non fraudis. ff. de procura. l. non solum. Etiam maritus nisi habeat litteras procura. ab uxore non debet admitti. C. e. tit. l. maritus. Etiam si duo procuratores dati sunt diuersis partibus. primus non valet. extra. e. tit. non iniuste. Etiam procura. in causa pupillari intervenire non potest nisi quantum tangit priuatum commodum. hoc verum est ex parte actoris. Secus in reo qui potest procuratorem constituere. ff. de pupil. acti. vel pupillari. Etiam si procurator ad unam speciem constitutus transgreditur mandatum. audiri non debet. extra de offi. iudi. dele. cum olim. Etiam in lris pcur. contineri debet

Exceptio

ad quid procurator sit constitutus. puta ad agendum vel ad defendendum. extra de procu. constitutis. Item monach⁹ canonic⁹ regularis. et omnes ad sacros ordines promoti. et qui de ecclesiasticis beneficiis sustentant: prohibentur esse procuratores vel aduocati nisi in casibus. extra de postu. per totum. extra ne cleri. vel mo. per totum. xvi. q. i. placuit. In casibus enim istis bene possunt. scilicet pro miserabilibus personis. pro ecclesiis suis. pro personis coniunctis dum necessitas imminet. ij. q. vij. §. tria. Similiter monachus potest esse procurator in causa monasterii abbate imperante. extra de transacti. contingat. Item prelati de posu⁹ procurator potest esse. iij. q. vij. §. tria. Item procurator satisfacere debet: nisi domin⁹ fideiussor existat iudicatum solui sub hypotheca rerum suarum. ff. eo. ti. l. si procurator. Item procurator non valet. ubi dominus moritur re integra extra de offi. deleg. gratum et relatum. Item nota supra n. contra actorem de filiofami. Item si duo procuratores simul dati: nisi dentur in solidum alter sine altero agere non potest nec defendere. Item procurator hereditatis abiudicari non potest. ff. de acqui. here. l. paulus. Item infamis non potest esse procurator. iij. q. vij. c. infamis. extra de iudic. c. in deputato. Item potest obijci procuratori quod recepit pecuniam pro procuracione. non tanquam locator qui locauit opas suas. ff. mandati. l. i. et ij. Ubi dicitur cum mandatum vero receperis gratum tanquam procurator recipe non debes. ibidem in glo. sed non sue. Item ingratas prohibentur esse procuratores. ij. q. i. prohibentur. Contra yconomum dici potest. quod debet constitui auctoritate episcopi vel prelati. ix. q. iij. transuimus. extra de syn. dico. c. unico. Et debet esse clericus in

procuratorij

spiritualibus. in temporalibus autem potest esse laicus. lxxvij. dis. in singulis. Item yconomus debet esse de gremio illius ecclesie a qua constituitur. aliter non valet. xvi. q. vlti. quoniam. lxxix. di. quia. Item syndicus et yconomus repelli non possunt nisi a tota vniuersitate cum a duabus partibus fuerint constituti. ff. quod cuiusque vniuersi. l. nulli. et l. ij. Item nisi constituitur ad presentes lites non valet. ibidem. Unde reclus. Est procurator syndicus actor tutor et ycos. Priuati numeri plebis et episcopi. Item yconomus dator ecclesie tutor principalis.

Contra procuratorium.

Dist tractatus contra procuratorem modo contra procuratorium videamus. Si quis dicit se esse illum latorem presentium. de qua littera facit mentionem. non erit procurator talis. quia in re propria non ydoneus reperitur. iij. q. iij. c. i. ff. test. tuto. l. duo sunt. Non enim est credendum ei qui se asseuerat eum: de quo littera facit mentionem. quod quilibet contra se testimonium ferre potest. pro se vero nunquam. xliij. q. ij. c. ij. Item non potest constitui procurator nisi dominus iurauerit de calumnia. C. de iureiur. propter calu. van. l. ij. §. si iurauerit. Cum ergo dominus non iurauerit de calumnia non valet procuratorium. Item contra instrumentum obijci: quod isti littere non credendum. nisi intra territorium eiusdem iudicis a quo emanauit. quod extra territorium illius dicenti impune non patetur. ff. de iurisdic. om. iudi. l. xl. Item iudici non est credendum. nec ipse admitte ad testimonium ut testis. nisi tanquam priuata persona quod nec ei in iure credendum. quod si principale

non valet nec accessorium. §. si. instru. inter dilectos. Item in libris eandem vim obtinent instrumenta et depositiones testium. C. de si. instru. l. in exercitiis. sed si testimonio illi non credetur. ergo nec eius instrumento. Item obicit sibi cautio que loquitur indistincte. quia non dicit cui promissit. ut ei a quo lre emanauerint. vel parti aduersae. vel ei ad quem venit si cautio indistincte loquens nullus est momenti. ergo nec illa valet. ff. de pban. l. vbi. Item si dicit quod promissit procuratori: promissio est nullius valoris. neque sortitur effectum. quia non sequitur datio. et sic est nuda. sed ex nudo pacto non fit actio. ergo nulla est promissio. ff. de pac. l. iuris gentium §. sed cum. Item si dedit ei potestatem iurandi de calumnia non valet. quia principalis est persone. §. iudi. pastoralis. Item si dat ei potestatem procuratorem substituendi stat quod ante l. testa. non potest. quia non est dominus lit. ergo si potest constituit promissat post l. testa. sed tunc posset facere sine mandato. ergo superflue ponitur hec clausula procuratori. Item dominus non potest substituere nisi in certum procuratorem. ff. de procur. l. ij. Synemo potest plus iuris in alium transferre quam ipse habet. extra de iure patro. iura. ergo nec procurator potest procuratorem in incertum substituere. Item dat ei potestatem faciendi omnia que ipse faceret si plenus esset. Sed dominus potest constituit procuratorem ante l. testa. ergo et procurator quod falsum est. ergo inepte ponitur hec clausula. Item procurator promittens dominum suum ratum habitum. §. promittit falsum et alienum. quod non potest. quia iura hec vetant. ff. de ver. ob. l. stipulationum. Item si ponitur hec clausula: se ratum habitum quicquid pro domino dixerit procurator: non valet ad faciendum

quia substituitur ad dictum. et ita iudicium claudicat quod non debet. extra de exceptionum inter priorem. Et tunc si procuratorio.

Contra aduocatos.

Quia aliquando ad causas vocantur: qui aduocati iure esse prohibentur. Ideo contra aduocatos nunc videas. Et primo quid sit aduocare sine postulare. Est enim desiderium fratris vel amici in re apud eum qui iurisdictioni preest exponere. vel alterius desiderio contra dicere. iij. q. v. §. tria. Burdus cecus mutus siue ppetuo furiosus: minor. xxv. annis non possunt esse aduocati. ibidem. et ff. de postu. l. i. Item hereticus iudeus vel alius infidelis contra christianum non potest aduocare. extra ne cle. vel mo. quasi per totum. extra de postu. ex parte. xi. q. i. placuit. Et intellige nisi in casibus de quibus supra in. c. contra procuratores. In sacris vel in minoribus ordinibus constitutus. dummodo beneficio ecclesiastico susceperit. de aduocatione coram iudice seculari potest repelli. Presbyter etiam coram iudice ecclesiastico nisi pro seipso. vel etiam pro miserabilibus personis. extra de postu. c. i. et ij. et iij. q. vij. §. tria. vbi plene dicitur que persone possunt procurare. et que non. Item nullus clericus debet aduocare coram iudice seculari. extra ne cle. vel mo. per totum. l. dist. c. aliquam. Et intellige maxime in causis criminalibus et in causis sanguinis. Item procacibus. l. garulis et improbis. prohibetur esse aduocare. C. de aduo. l. quisquis. et C. de assesso. l. vlti. Item infamis non potest aduocare. iij. q. vij. infamis. §. tria. Exceptis his quibus enumeratur. Item excommunicatus aduocare non potest. extra de here. excommunicamus.

Item nec publice pugnantes. iij. q. vij. infamis. §. item. Item mulier aduocare non potest. iij. q. vij. §. tria. et illud vide. Item aduocatus stare debet tempore aduocationis. C. de postu. l. quisquis. in fi. et non distare. quod semel fuerit posuit. de appel. l. vl. Item si quis aduocatus admonitus a iudice. ut alicui persone presteret patrocinium et non obtemperat potest repelli. nisi se rationabili causa excusauerit. iij. q. vij. infamis. §. tria. Item nullus debet esse aduocatus nisi peritiam habeat litteralem. C. de aduo. diuudi. l. ne nani. et l. iubemus. Item tabellio vel seruus non debet aduocationis officium exercere. C. de iudi. l. vniuersus. C. de tabellari. l. generaliter. Et hec de aduocationis sufficiunt.

Contra libellum.

Quoniam ad actoris petitionem cognoscendam in iudicio libellus offeratur quandoque obscure quicquid inepte. Ideo videndum est quid sit libellus. et ad quid offeratur libellus. Est enim petitio actoris scripta continens nomen iudicis actoris et rei. et rem que petitur et causam petendi. extra de libel. obla. ca. i. ij. et iij. Libellus offertur ad id ut reus valeat deliberare utrum velit contendere vel liti cedere. ff. de eden. l. i. Ideo reo. xx. dierum inducie ad deliberandum post libelli oblationem conceduntur iij. q. iij. §. spacium. Libello potest quis sibi obijcere quod non tenetur respondere. nisi nomen iudicis et actoris et rei et res que petitur contineatur. ff. de rei ven. si in rem. et ibi debet contineri dies mensis et annus dati libelli. iij. q. iij. §. spacium. Et hoc intellige in causis criminalibus Item si libellus obscurus fuerit non de

bet ei respondere. extra de testibus. non clamor. extra de dilati. cum littere. Item si non contineat causam vel actionem petentis non valet. extra. e. titm. c. ij. et iij. Item libellus generalis reprobatur. ff. de iur. fil. l. ita. quia generalitas petit obsecritatem. ff. de ver. sig. l. vltia. §. pertinere. Item in actione reali reprobatur nisi proprium nomen fundi exprimat. vel nisi actio ad oculum ostendatur. Et si nomen proprium non habet duo proximi nominentur. extra. e. titm. c. ij. Item si petitur aurum et argentum debet exprimi materia et pondus. Si seruus debet exprimi nomen eius. Si pannus color debet exprimi. Si animal debet exprimi asinus vel bos. et utrum sit albus vel niger Si aliqua res mensurabilis petitur. ut vinum debet exprimi quot mensure petantur. Item si petitur cibus vel aliud vas debet exprimi forma utrum sit rotundum vel quadratum vel cum sculptura. ff. de rei vendi. l. si in rem. Item si libellus ineptus fuerit potest reprobari. et actor non debet admitti. extra de iudic. examinatum. Item libellus reprobatur nisi per eum res certificari possit quo iure actor agere velit. ff. de eden. l. i. Nota nisi libellus offeratur a iudice. non valet iij. q. iij. §. spacium. Excipiuntur quidam casus in quibus libellus non offertur. Primus est vilium personarum. Secundus est cum episcopus in suos subditos agnoscit. Tercius in casu ambiguitatis. C. de ambigui. l. i. Quartus in suspecto more. Quintus in criminibus notorijs. extra de accu. c. cui dentia. Sextus in leuibus criminibus. ff. de accu. l. lenia. Septimus in carta falsa coram iudice producta. et teste falso. C. de pba. l. vl. Queritur utrum libellus consensu partium potest remitti. Dico quod non. quod est de substantia iudicij. Idem de litis contestatione. ideo remitti non potest. extra

de ferijs .c.vlt. iij. q. v. accusatoribus.
 xxiij. dist. quorundam. Item si penis ali
 quid a me actio ex stipulatu. nō teneor
 libello respondere. nisi i eo ponit causa
 stipulationis. nam stipulatio nō valet.
 nisi cā sub sit. ff. de p d i n. sine cā. l. q. sine
 cā. Nota stipulatio est solēnis pmissio
 qñ precessit interrogatio ⁊ subsequuta ē
 rñsio. Item in cā criminali non valet si
 actor se non obligat ad talionem. iij. q.
 vi. c. vl. ⁊. v. q. vii. c. ij. Itē si non pñ
 net nomen iudi. ij. q. viij. §. vl. Item si
 agit in modum accusationis post electi
 onem pfirmatam non valet. nisi se obli
 gat ad penam. extra de accus. super his.
 Item si est denūciatio ⁊ non ponitur in
 libello: q te caritatie amonuerim: nō
 valet. extra de symo. licet hely. extra d
 iudi. nouit. Item si agit per modū in
 quisiōis. vt qz prelati ex officio suo
 pcedit in causa non dā libellus. sed ca
 pitula super quibz clamor pcessit dicen
 da sunt tibi. vt habeas copiam defendē
 di te. ⁊ debes esse presens cum sit in qui
 sio. nā d absenti in quisiōis sentētia
 ferri nō potest. nisi psumaciter se absen
 tauent. extra de accusationibz. qualiter
 ⁊ qñ. extra de symoni. licet hely. Item
 si agit de crimine ciuilitur debet poni in
 libello iniuria: quā fecisti in aliquo loco
 vel in membro. aliter non valet. de pe.
 dist. i. aut facta. Et nota diligenter qñ
 libellum recipis debes prestari q illum
 recipis. saluis exceptionibz nbi de iure
 competentibus. tam ptra rem tēpus qz
 contra iudicem. tam contra actorem qz
 contra libellum. extra. eo. ntm. c. vltio.
 si non fuerit protestatum tunc nocebit.
 xxx. q. ij. lotharius. Unde versus. Con
 uenit nomen ⁊ nomen conuenientis.
 Iudicis ⁊ mensis rem quāuis scribere
 debes.

Contra testes.

Ouia licet ad
 claritatem veritatis necessa
 riū sint testes. plures tñ ad testanduz p
 ducunt: qui de iure repelli possunt. Id
 circo contra testes aliquid videamus.
 Testis domesticus a testimonio repellit
 extra de testi. in litteris. ⁊ extra d accu.
 cum iohannes. Domestici autē dicūt
 omnes qui sunt de familia alicuius. eo.
 n. in litteris. Item parentes omnesqz
 pñqui familiares liberi ⁊ serui nurus.
 C. de ver. sig. l. vlti. Item omnes fami
 liares quibz ad pducenduz potest impe
 rare ratione patrie potestatis obediē.
 vel iurisdictione. ff. de testibz. l. in lege
 iij. q. v. accusatores. Itē affinis repu
 tatur domesticus. iij. q. ix. §. absens. Itē
 mercenarius. ff. de penis. l. respublica.
 §. si ripa. Item si cōsanguinei. iij. q. ix.
 Itē vir ⁊ vxor alter p altero habet p
 domestico. iij. q. iij. §. vñ. Itē pūigna
 ⁊ nur. insti. de nup. §. affinitatis. Itē
 pater filio ⁊ filius patri. insti. de testi.
 §. d testibus. Item coloni vel ascripti
 cū ⁊ dicuntur domestici. C. de questi.
 l. quidem. Item si testis est infamis rel
 pelli potest. vt qui lenociniū fecerit ipse
 ⁊ questus causa est infamis cum alijs
 multis. ff. que no. infra. li. Et inter illas
 ponitur ioculator ⁊ omnis leuis psona:
 que frequentat tabernam. extra d accu.
 si consistat. Item de facientibus vilia
 officia. vt i glo. l. i. §. caupones. ff. nau.
 caupo. sta. lulor. extra d excels. prelato.
 inter dilectos. extra de vi. ⁊ bone. cle.
 Item vilis officij vt qui mundat latr
 nas ⁊ balneatores. iij. qōe. iij. §. in pñ
 mis. extra. eo. ntm. ca. i. Et meretrix. ff.
 de testibz. l. iij. ⁊. ij. Infames tamen in
 enormi crimine possunt testari. d symo.
 licet hely. ⁊. c. tanta. Etiam raptor lat
 ro ⁊ quilibet infamis. eo. ntm. ex parte

et plures. e. n. sub nobis. et plures mori infamie. **Re. vi. q. i. infames.** Item si testis est inimicus repellit. extra de accu. Sed que inimicie repellat relinquit arbitrio iudicantis. ff. de questi. l. pria. **Nota** tamen conspiratores et capitales inimici in nullo casu ad accusationem testimonium admittunt. de symoni. per tuas. Item nisi testis iuratus deponat ei testimonium non valet. extra de testi. nup. Item testes non plene probant nisi de certo tempore fecerint mentionem. extra de fide instrum. cum iohannes. extra de proba. in presentia. Item testimonium excommunicati non valet. extra. eo. n. m. veniens. Item pater non potest testificari contra filium nec pro filio. nec econtra filius pro patre aut contra patrem. iij. q. iij. §. i. In tribus tamen casibus pater potest esse testis pro filio. Primo in testamento filij testantis de castrensi peculio. ff. de testa. l. qui testimonium. §. i. Secundo ad probandam genus vel originem. extra. qui si. sint le. transmissio. Tercio in causis matrimonialibus. extra de sen. et re iudi. tenor. Frater tamen pro fratre et contra fratrem potest testari. nisi habeant omnia bona in comuni. quia tunc intelligeret suam causam agere. ff. de testi. l. i. Sed in re propria nullus idoneus testis iij. q. iij. §. item. Sed utrius socius cum socio potest ferre testimonium. distingue an sentit lucrum an damnum. si testis sentit damnum potest. ff. quando appel. sit. l. e. Item generaliter in omni causa minor xiiij. annis non potest esse testis. iij. q. iij. §. nota. **Q**ui factus pubes potest ferre testimonium de his que vidit impubes. xxxvii. di. c. relatum. Servus autem factus liber potest ferre testimonium de his que vidit in servitute. ff. de verbo. signifi. l. nationem. Item prohibentur omnes criminosi. extra de testi. sup. eo. hoc habet locum

preterquam in criminibus exceptis. extra de symonia. licet hely. ut supra patet. Item secundum canones mulier in causa criminali ad testimonium non admittitur. sed secundum leges non prohibetur. xxx. questione. v. mulierem. extra de verborum signifi. forus. Item in testamentis mulier non potest esse testis. insum. de testamen. §. testes. Sed in alijs causis non prohibetur. extra de testibus. quoniam aliqua. Item testimonium unius non valet. extra. e. n. m. licet. et iij. questione. iij. Item in criminali **Nota** tamen casus in quibus unico testi creditur. Primus est: cum dubitatur an ecclesia sit consecrata. de consecra. dist. iij. parvulus. Et generaliter ubi nulli nocet ibi creditur unico testi. Item monachus testis esse non potest extra ne cleri. vel monacha. per totum. quia monachus funestam vocem habet. Et de his qui accu. non possunt. l. si quis. Ubi dicitur funestam vocem iudicari potius oportet quam audiri. Et intellige nisi pro sua ecclesia. extra. eo. n. m. insuper. et extra de iureiur. nisi. Item socius criminis non admittitur ad testimonium. extra. eodem n. m. veniens. nisi in criminibus exceptis. Item servus non admittitur. extra de verborum signifi. forus. iij. questione. v. nullus servus. Item libertus contra patronum non potest testari. et si fecerit redigitur ad servitutem. extra de servis non ordinan. de famulis tamen palios et contra alios potest testari. Et de positi. l. nec certum. et si contra patronum accusator vel testis fuerit ante litterarum exordium capite puniendus est. xij. q. iij. qui manumittitur. nisi in criminibus exceptis. et in crimine fraudati census. xij. q. iij. Item testimonium conducti et locati testis non valet. ubi scilicet aliquid accipit pro testimonio ferendo vel non ferendo vel ubi aliquid sibi promissum fuerit.

Ab hoc testimonio obtulerit. extra de testi. c. i. et c. sicut. et extra de pba. licet. iij. q. iij. §. Item in criminali. Item si testis obscure vel confuse loquitur non valet nisi iterum deponat. extra eo. tit. lo. Cum clamore. Item testis non valet nisi ad eius receptionem vel depositionem pars aduersa fuerit euocata. extra eod. tit. c. ij. Item infideles contra fideles non possunt ferre testimonium. eo. tit. licet vniuersus. cap. indei. Item testis non valet nisi de visu et auditu deponat. eo. tit. preterea. et cap. cum causam.

Item testes de alijs causis et negocijs testimonium dicere non debent nisi de his que sub eorum presentia facta esse noscuntur. iij. qone. ix. testes. Etiam testis non valet nisi reddat causam dicti. eod. tit. cum causa. extra de sen. et re iudica. Sicut. intellige si de sua sententia interrogetur. Etiam gener pro socero et contra testes esse non possunt. iij. qone. iij. §. Item Etiam nota contra testes potest obijci quod non valeat eorum testi. nisi habeant. l. aureos. in bonis. nam aliter propter paupertatem suspecta est. ij. qone. p. in primis. circa medium. et. iij. qone. iij. §. item in criminali Et intellige de non voluntaria paupertate. Etiam testis non valet ubi receptus fuerit in quarta productione nisi actor iuret quod nec ipse nec advocatus eius testari docuerunt. nec testimonio aliorum perscrutati nec propter dolum aut aliquam maliciam quartam productionem petiuit. extra eo. tit. ca. vi. et capitulum. in causis. Item potius est credendum honestioribus vel dignioribus quam alijs. extra eo. tit. in nostra iij. q. tertia. §. Item. Etiam potius credendum est mulculo quam femine. extra de ver. sig. forus. iij. qone. iij. §. Item. Etiam magis creditur diviti quam pauperi. ibidem. Etiam nota multum de testimonio non est

attendenda vel acceptanda in depositionibus testimonium. sed qualitas. extra eod. tit. in nostra. et. cap. licet. iij. qone. iij. §. Item. Et vide. iij. qone. iij. cap. i. vlt. ad finem. Nota quando exceptionem coram iudice proposuisti debes protestari et dicere has alternatim propono. et eos sic admitti peto. protestor etiam quod non obligor precise ad comprobandum omnes et singulas exceptiones quas proposui sed solum ad eas que in iure sufficiunt ad victoriam. Item nota quavis regulariter sit verum quod in omni causa duo testes probate vite et puerfationis honeste sufficiunt. extra e. tit. licet vniuersis. et ca. o. negocio. Excipiunt tamen casus in quibus plures testes exiguntur. Primus ubi cumque accusatur enormiter. iij. q. iij. §. ful. ubi dicitur presul non damnetur nisi cum lxxij. testibus. Presbiter autem cardinalis nisi cum lxx. testibus. Diaconus nisi cum xliij. Subdiaconus acolitus exorcista lector hostiarius nisi cum septem testibus condemnatur. Item in testamento septem testes sunt necessarii secundum leges. Et de testa. l. hoc consultiissima. Sed secundum canones sufficiunt duo vel tres in testamento coram presbitero suo ad hoc ordinato. extra eod. tit. c. cum cause. et ca. relatum. et in testamento nisi fuerint specialiter rogati non valet. ff. de testi. l. be testes. At in codicillis quinque sunt testes necessarii secundum leges. Et de codicill. l. vi. item numerus testimonium requiritur in donatione facta causa mortis. Et de dona. causa mortis. l. scim. Item numerus requiritur ad probandum solutionem debiti in scriptis petenti. Et de testa. l. testimonium Item numerus requiritur quando aliquis dat liberum suo libertatem per litteras suas. ex. de fi. instru. cum io. in glo. v. si quis Item in depositione et alio rei requiruntur tres testes. ex. de fi. instru. c. si quis. et intellige quando depositum excedit an

ri libram. **E**t si ag. emph. pe. l. vltima. Nota versus in quibus continentur exceptiones contra testes. **C**onditio sexus etas discretio fama. **E**t fortuna fides in testibus illa requiritur. **E**t consanguinei pariterque domestica turba. **E**t clerici laicum a se fugat et viceversa. **R**es personae gradus locus bis sunt consona tempus.

Contra interrogatoria.

Omnia aliqua de testes minus vera deponunt. **E**t exemplo danielis prophete iudices in interrogationibus falsitatem deprehendunt. **I**deo postquam dictum est contra testes. subiungamus nunc qualiter aduocatus rei formare debet interrogatoria contra testes. **S**cribitur ergo sic. Domine iudex queratis a testibus partis aduersae. et ab unoquoque singulariter super quolibet articulo dicti sui de causa de loco de finibus loci de tempore de auditu de visu de scientia de fama de omnibus circumstantiis que possunt et debent animare verum ad sententiandum inclinare et que iura dicunt et que decernuntur esse querenda a testibus. **E**t descendatis sic ad speciem. **S**i testis dicit quod elizabet contra matrimonium cum iohanne. queratis super illo articulo. quomodo sciat de visu aut auditu. **E**t si dixerit visu. queratis quo loco viderit. vtrum in domo vel extra domum. si dixerit in domo petri. queratis in qua parte domus. **I**tem queratis si domus illa sit lignea vel lapidea. **I**tem queratis qui fuerit praesens et vtrum etiam alij per eum nominentur. **I**tem queratis vtrum dicti contrahentes stabant vel sedebant. **I**tem quibus vestibus erant tunc induti. **I**tem queratis per quae verba contraxerunt. et vtrum vir vel mulier con-

tractum prius postulauerat. **I**tem queratis an animo contrahendi vel ludo dixerit illud. **I**tem queratis si aliquis metus interuenierit vel aliqua coactio contrahendi vel sponte contraxerint. **I**tem queratis quoniam tempus sit elapsum quo hoc factum fuerit et quo anno et qua parte anni. quo mense qua die qua septimana qua hora diei. an aura fuit serena vel nebulosa. **I**tem queratur quis tunc erat episcopus iudex vel rector loci illius. **E**tiam queratis an fuit rogatus venire ad videndum quod fiebat. vel si sponte venisset. **E**tiam vtrum ipse sciebat. vel scit aliquod impedimentum. **E**tiam queratis si promissum fuit ei aliquid vel datum sit ut sic deponat. et si sperat datum vel lucrum de causa illa. **I**tem queratis vtrum sit inimicus illius contra quem inducitur. vel specialis amicus inducentis. **S**i autem dixerit quod extra domum fuerit contractum matrimonium queratis an in vinea vel in via. **S**i iuxta queratis in qua et queratis de circumstantiis illius viae. **S**i dixerit in campo queratis cuius erat ille campus. et sic de alijs. **S**i dixerit quod audiuit queratis a quibus et faciat specificare nomina eorum. **S**i tunc testes varij fuerint et variavissent in testimonio non valet. iij. qone. ix. puta. iij. q. iij. §. **I**tem in criminali. **I**tem iudex habet interrogare an amore. timore. odio. commoto. vel promisso. aut quomodo et qualiter. extra de testi. quoniam. iij. qone. iij. §. item. **I**tem si testis in eadem causa sit iudex vel aduocatus non valet. extra de testi. dilecti. et cap. Romana. libro sexto. **I**tem qui fuerit procurator vel executor pro iohanne contra B. postea in eadem causa pro iohanne contra B. non potest esse testis. ibidem. romana. l. vi. **S**ed credo quod pro B. potest testificari. quia B.

non inuenio prohibitum. Item si cau-
sam habeat contra quem producit q
videtur suspectus. potest repelli extra de
pur. cano. cum inuentate. extra de iud.
causam que. Item si quis in causa cri-
minali semel tulerit testimonium contra al-
quem. et postea iterum venit in aliqua al-
lia causa contra eundem: testificari non
potest. quia presumitur esse inimicus.
extra de accu. meminimus. Item si te-
stis voluerit corrigere dictum suum non
potest nisi in continentia antequam a presen-
tia iudicis recedat. extra de testi. preter-
rea cum. Item testis titubans pro ig-
norante est habendus. ideo repellitur.
extra de penis super his. Item nisi tes-
tes de tempore et loco et personis conue-
niant: non valent. extra de testi. Cum
causam. iij. questione nona. nibilo.
Item testes contrarii non valent. extra
de testi. in nostra. Item si crimen obijci-
tur testi. quod tangit causam de qua ag-
itur repellitur et puniuntur. extra de excep-
tio. ca. Nisi. i. Etiam si testes non fuerit
recepti sigillatim non valet. extra de ele-
cti. quia propter. de accu. inquisitionis.
Nota accusatus pendente accusatioe non
potest ferre testimonium. ij. questione. se-
ptima. testes. extra de exceptione denique
Etiam nota laicus in causa criminali
dum agitur criminaliter non potest esse
testis contra clericum. extra de testi. de
cetero nisi in criminibus exceptis. extra
de symo. causata. Item si testis tunc loq-
tur de auditu alio. et si dixerit. ego au-
diui ab illo qui dixit se audiuisset ab alio
non valet. extra de testi. cum item. nisi
si in causis inquisitionis. sed contra vi-
detur de testi. preterea solutio illud est spe-
ciale. quia loquitur de presumptione vol-
olenta ex infamia. Nota ergo casus in quibus
testimonium valeat de auditu ali-
cuius. Primus in matrimonio et consa-

guinitate. xxxv. q. vi. de parentela sedes
in solutione debui. iij. q. ix. §. testes. Se-
cundus in consecratione ecclesie de con-
se. dist. i. de ecclesiasticarum consecrationi-
bus. Item si testis receptus fuerit ante li-
te contest. non valet nisi in exceptis ca-
sibus. Nota casus in quibus testes lite
non contest. recipiuntur. Primus quan-
do timetur de morte testium. Secundus
quando timetur de absentia diuturna. quia
forte volunt peregrinare. Tertius si pos-
sit noscatur de electione alicuius confirman-
da. Quartus si agitur de matrimonio
qui pueniendus est maliciose se absentat
quia tunc commax est. Quintus si age-
retur in modum inquisitionis de crimine
alicuius hos casus quinque habes. ut li-
te non contest. qm frequenter. Sextus
cum recipiunt testes ad memoriam prete-
ritorum conseruanda. extra de testi. sig-
nificauit. Septimus est coram iudice ap-
pellationis. quia ibi possunt testes indu-
ci lit. non contest. extra de pcura. in nra
Octauus propter actorem seu contuma-
ciam absentis. reus testes adducere potest.
lite non contest. extra de do. et com. cau-
sam. xij. qone. iij. placuit. §. potest. Non
cum actor non potest agere propter iuram-
tum interpositum precedens. extra de iur.
iuran. ad nram. Decimus ubique iudic.
officium expedit. ex. de spon. preterea. Un-
decimus cum spiritualis causa tractatur pro mor-
tem alicuius scilicet cum quis in morte
reliquit bona sua ecclesie pro moriendi li. non potest.
principi testes et testatur. tunc et recipiunt
excoicati. xij. q. ij. sane Duodecimus ubi
cuius offedit publicum pro modo. ij. q. iij. quia
xij. si agitur de statu et libertate ecclesie. ex
de tes. cum oli. Si dixerit de fama quod
sit facta. et a quibus illa fama ortu habuit et
vix illi erant malivolus vel hostis. Similiter
queratur utrum ille a quibus audiuit
ea erant bone vel male fame. et utrum

erant graues persone vel leues. Etiam queratis quotiens audinit hoc. vtrū se mel vel pluries. Sed qz plura sunt talia negocia q̄ sunt vocabula. ff. de rescrip. l. natura. ideo multa talia deficient.

Contra instrumentum.

Quoniam eādez vim deponitōdes testiu et instru menta conuenit. Idcirco postq̄ contra testes egimus. nunc contra instrumēta videamus. Instrumentū est scriptura facta ad assertionem siue probationem alicuius rei. Dicitur autē instrumentū quasi instruens mentem. Instrumento rum due sunt species. Aliud est cū in strumētū priuatum: qd̄ est sigillatū si gillo priuata persone. tale in iudicio nō valet. nisi habeat inscriptionē trium tes tium adhuc viuentium. extra de fide in stru. c. ij. Instrumentū publicū est quod habz publicam auctoritatē cuius plu res sunt species. Primum dicitur publi cum quod per manū publicam. i. tabelli onem in formā publicam est redactum. extra de fi. in stru. scripta. Secundo d̄ publicum quod sigillo autentico ē sigil latum ibidem. Tercio quod est illustrū um personarum auctoritate authenticatū extra de confir. vii. vel inuti. cum dilecto. Quarto qd̄ in iudicio scribit. extra de fi. in stru. scripta. et tantū de illo. Pri mo ergo vide corpus scripture et consi d̄ ra vtrum ibi sit rasura vel innovatio pri oris figure et maxie in loco suspecto. q̄ niam sic repelli potest. ex. de fal. cap. licz. Itē si caret sigillo autentice plone aut subscriptione: non carz vniō. extra de fi. in stru. ca. ij. Enā nisi sint duo testes scri pti preter tabellionem nō valet ibidem. Item si sit psona tabellionis suspecta n̄ valz. ex. de fi. in stru. cū Jo. Enā vid̄ di

ligenter quis contraxit. quis stipulatus fuerit et cui. Enā si agit vel conuenit qualiter in his procedere debeas. vide eo. ti. §. Si quis alteri stipulari potest. Si ostenderit exemplū vel rescriptū nō est fides adhibenda. extra de fi. in stru. ca. i. vbi dicit. Si scripturā authenticā non videmus ad exemplaria nihil face re possumus. Enā opponitur instrumen to q̄ non valet nisi ponatur in eo causa debendi. i. ex mutuo deposito vel alia de causa. extra de fi. in stru. si cautio. et hec sufficiunt de instrumento.

Contra priuilegium.

In iudicio producit scriptura que d̄ priuilegiū. vide de verbo ad verbū d̄ eo sicut est dictū de instrumēto. Item vi de bullā an sit papalis qd̄ cognoscitur p̄ p̄ctis in barba petri et pauli. in filo. i. si lo. i. et in alijs in forma fili. quantitate carie. extra de crimi. fal. licet. Enā si pa pa vni loquitur vobis vel pluribz vbi n̄ valz. ex. de cri. fal. §. que ḡa. vñ vñs forma filius filium rala membrana si gillum. Nec sex falsata dant scripta va lere pusillū. Item an priuilegiū sit vo natiuū vel confirmatiū non valet. nisi ostendatur principalis concessio. q̄ vbi principale non tenet nec accessoriū. ex. d̄ fi. in stru. inter dilectos. et ibi vide for mā reprehēdendi priuile. Si vero prin cipalis concessio apparet cū bulla vel cū sigillo non vimpato cōsidera diligētē vix concedēs poterat concedere vel nō et impugna ne transeat in tē iudicatam. extra de sen. et re iudi. inter dilectos. Itē si priuilegium concessum est fm̄ in a cō mune dic q̄ non est priuilegiū cū nihil priuatum offert. extra de ver. signi. Ab bate. ij. dist. priuilegia. xxv. q̄one. pri ma. Item octaua die. xij. q. i. qz. Enā

si preter ius commune datur. extra de p
fide. cum dilectis. Item si datum e con
tra ius comune vide an illi contra que
datum est. aliqua lesio inferatur: que si
enormis est non tenet. extra de ver. sig.
quid per nouale. nisi de lege vel canone
contra que datum est fecerit expressam
mentionem. Et intellige si est priuilegiu
impatoris quatuor ad leges. vel pape q
tum ad canones. Item si suppressio ve
ri aut suggestione falsi fuerit impetratu
non tenet quia mendax precator carere
debet penitus impetratis. extra de rescri
ptis. sedes. Item si contra ius vel utili
tatem publicam vel contra prescriptionem
ibidem. Item si est contra ius naturale non
valet. si concedas habere ius tollendi illud
Casus. ff. ne quid in lo. pu. fi. l. i. §. Si
quis. Si vero dicitur in genere non ob
stante aliqua lege vel canone non valet.
quod nulla lex est scripta vel etiam canon
ius naturale tollit. ff. de re. iur. l. priuile.
Nota magna est differentia inter priuile
giu datum persone. et datum loco. si est p
sone non transcedit vitam persone. extra
de re. iur. priuilegia. li. vi. Si datum e
loco perpetuum e. vt dist. iij. quis fili.
Si vero dubiu recurrendum est ad per
sonam cōdecet. extra de indi. cum vel
nisset. Si tamē doctor vel conditor ba
beri nō pōt statim priuilegio. nisi aduer
sarius contrariū p testes ostendat. arg.
extra de fi. insinu. cum Jo. Et vide si a
gatur reali vel personali actione. ex. vt
lit. non contest. quoniam frequēter. Item
si datum sit ad tempus. vtz tempus sit
finitum. xv. q. iij. §. Quedā lex. et cap.
quod scripsi. Item vide si aliqua condi
tio sit annexa que non sit impleta. quia
tunc non valet. extra de condi. appo. ve
rum. vide si satis dedit quod promisit.
quia alias non valet. de condi. appo. su
per eo. Et nota differentiam inter dona

tionem sub conditione. et donationem
sub modo. Donatio sub conditione nō
tenet nisi adueniente conditione siue ea
completa vt. ff. de condi. et demon. l. q
heredi. iij. §. ult. Donatio sub modo e
do tibi mansum vt me pascas qd diu vi
xero hec donatio statim tenet et non reuo
catur qd diu modus seruetur. extra de cō
di. appo. verum in glo. vñ nota diffe
rentia. sepe tamē vñ ponitur pro alio
ibidem. Nota octo casus in quibus do
natio facta eccie non valet. sed reuocari
potest. Primo si sub modo facta est et
vino deficit vt iam dictū est. Secundo
propter tūpe factū appositum. extra de sy
mo. c. de regularib. et c. veniens. Terc
cio propter dan enormitatem. xij. q. ij. Si
quis irascitur. Quarto propter sequentem
percuratorem. xvij. q. one. iij. Quicunq.
Quinto propter recipientiū fraude. xvij
q. ult. constituit. Sexto propter donantē
impotentem. extra de testa. filius noster
Septimo propter cause defectum. ex.
de renuncia. cap. transmissa. Octauo p
pter doni immensitatem. xij. q. ij. Si qd
de seruis. Item nota quinque vel sex cas
us in quibus donatio facta alteri potest
de rigore iuris reuocari. Primus si do
narius in donatore manus impias in
iecerit. Secundus si atroces iniurias ei
infert. Tercius si graue rerū suarū dānū
ei intulerit. Quartus si graue vite piculū
ei inferre presumpsit. hos quatuor casus
hēs. ex. d. dona. c. vl. Quintus propter ingra
titudinē. Sextus si pditionē sibi appositā
si suauit ibidem. et c. d. reuo. dona. l. vl.
Ite donatō facta a mīe si transeat ad se
cundas nuptias et ex tribus casibus p reuoca
ri. Primus si filius vite sue inuidatus
est. Secundus si atroces manū i eā inie
cerit. Tercius si totius substantie molit
est iactura. in aut. d. nup. §. mē. Et intel
lige qd hec dictio atrox tribus causis con

fideratur in l. de iur. s. atrox. Unde et
sus. **H**is tribus ex causis iniuria dicitur
atrox. Facti persone vel loci de rōe. **I**tem vi
de si privilegium est concessum ob causam
vtrum causa subsit vel non. et vtrum sit
causa impulsiva. xix. q. ij. due sunt. **I**tem
vide si renunciaverit factor vel verbo. dic
tunc q non valet. extra de priu. his q.
Item si abusus fuerit privile. non valet
extra de priu. ex marum. et ca. religio.
et de re. iur. privilegium. li. vi. **I**tem co
sidera diligenter an ppter delictum fece
rit se indignum. extra de priu. ex maru
Item si fecerit contra privilegium ibide
Item vide si sit generale vel speciale vel
vnum generale et aliud speciale. quia ge
neri per speciem derogatur. extra de regu.
iur. generi per speciem. li. vi. **I**tem si p
uilegium sit alicui damnosum non valet
extra de decimis suggestu. **N**ota vel
de casibus quibus perditur privilegium
Si facis contra. si negligo ppter abusu
Delictum damnum pariterq concessa
potestas. **I**tem privilegium non valet
in quo continetur q aliquis ab omnibus
sit immunis. idem dic de qualibet scrip
tura. **C.** de decurionib. l. exemplo. et
l. vacantis. et vt breuiter me expediavi
de ca. ex ore de priuile. et de sent. et re iu
di. inter monasterium. et de fi. instru. in
ter dilectos. et lxxij. di. si per totum.

Contra testamentum

Had faciendum
testamenta. **S**ciendum q testa
mentu est voluntas solennis: qua prote
stat quis de rebus suis post mortem su
am. xij. qone. ij. placuit. **A**n testamē
tum valeat prius considera quis fecit te
stamentu. **E**t an fm regulas iuris testa
tus sit de numero testium et q rogati de
bent esse. dixi supra in ti. de testi. **T**esta

mentu nisi sit vltimum non valet extra
de cele. miss. in arte. **I**tem vide vtrum
illa vltima voluntas sit per aliam poster
riorem immutata et dicq non valet. vt
xij. qone vltima. **I**tem testamentu non
valet nisi heres fuerit institutus. ff. de
his qui in testa. l. vltima. **I**tem si testa
tor fuerit furiosus testamentu non va
let. **C.** qui testa. fa. non poss. l. furiosus.
Item masculus qui quatuordecim an
nos non compleuit. et femina duodecim
non possunt testamentum facere. ff. de
testi. l. a qua etate **I**tem nec mutus nec
surdus potest testari. **C.** qui testa. fa. nō
possunt. l. discretus **E**t intellige de furto
a natura. quia si a morbo. et sciat scribe
re bene potest ibide. **I**tem filius famili
as non potest etiam de voluntate patris
nisi de castru peculio. **C.** de inoffi. test.
l. penul. **E**nā infamis ob crimē famosu
iij. q. ij. tenor. extra de hereticis excōi
camus. **I**tem captus apud hostes si fa
ciat testamentu non valet. in l. quib. nō
permisum ē facere testa. s. vl. **I**tem si
pater petat filium in testamēto non va
let. ff. de iniusto rescrip. et trit. testa. l.
nam et si. **I**tem si exhereditauit sine cau
sa expressa et vera ac iure concessa nō va
let. **C.** de postu. l. non licet. **C**ausa autē
in quibus filius potest exhereditare vel
exhereditari habes de iure iuran. et in au
ten. vt cum de appel. cog. s. causas col.
viij. **I**tem si testamentum fuerit rasum
seu viciatum in loco suspecto non valet
ex. de cri. fal. licet. de fi. instru. inter di
lectos. **N**ota mulier nō potest esse testis
in testamento. ff. de testa. l. qui testam.
vbi dicitur mulier in testamento testimo
nium dicere non potest. **I**tem nemo ex
istens in potestate testatoris potest esse te
stis. ff. e. n. q. test. l. i. **E**nā q oēs testes
sint liberi et puberes alias nō valet in l. i.
eo de nullo. s. sed cū aliquis. et s. testes

et supra ca. contra testes. Item nisi testes in fine testamenti se subscripserint non valet. e. n. l. beredes. et illa omnia que dicta sunt debent in testamento solenni esse. Et fin leges quando pater testatur inter liberos et nepotes. tunc non est necesse quod tanta solennitas adhibeatur. C. e. titu. l. hac plurimissima. Sed sufficit tunc quod adhibeantur duo testes. Similiter miles potest suum testamentum facere coram duobus testibus. ff. de testa. mi. l. diuus. Nota nullus potest facere testamentum qui seculo renunciavit et aliquam religionem intrauit. et si testamentum fecerit non valet. xix. q. vlt. quia ingredientibus. Nota si quis dixerit pmitto tibi ultimam voluntatem siue dispositionem ego. Io. et heredem in istum quem tu volueris. Si postea testamentum factum fuerit non valet fin leges. Secus est de benignitate cano. ii. q. one. ii. di. dicimus. ubi dicitur qui extremam voluntatem in alterius dispositionem committit. non videtur de redere intestatus. Item si aliquid in testamento tibi fuerit legatum. caue ne testamentum impugnes. quia legato priuaberis. C. de codicillis. l. vlt. quia nemo debet habere subsidium ab eo quod impugnat. extra de censu. cum olim Et hec de testamento sufficiant.

Contra positiones.

Positiones sunt inuente ut releuent partes ab onere probandi presertim per testes. facilius enim sunt confessiones quam productiones testium cum testes ydonei vix inueniantur et cum labore et expensis producantur. ii. q. ii. §. Item in criminali. Nota sex modis actor ab actu iudiciali remouetur per positiones minus legitimas. Primus modus si positio fuerit

negatiua probari non potest. Sed qui ponit necesse habet probare quod posuit. ff. de prob. l. ii. Nota quod negatiua est triplex facti iuris et qualitatis. Negatiua facti est duplex pura et simplex que non habet de terminatione loci vel temporis vel alicuius rei et hec probari non potest directe vel indirecte. ut si quis dicat se nunquam citatum fuisse. extra de electio. bone. i. Si autem adiciatur tempus vel locus vel aliquid simile. tunc potest probari in directe. extra de testi. ex tenore. eo. ti. series. Item negatiua facti probatur cum habeat affirmationem implicitam. ut si dicat coactus renunciaui. hoc debet probari extra de renuncia. super hoc. Negatiua iuris bene probatur. ut si negas emendationem recte factam. hoc debes probare. ff. de proba. l. ab ea parte. §. Et respondeo si quis negat aliquid iuste factum debet illud probare. Negatiua qualitatis. ut si diceret ille non est ydoneus vel legitimus. vel non est solvendo si solus. hoc debet probare qui hoc dicit quia quilibet presumitur bonus et ydoneus. nisi probetur contrarium. extra de presumpti. dudum. et secus in ordi. fa. cap. unico. Item omnis negatiua que includit in se affirmationem appellatur negatiua pregnans. Et talis negatiua probatur propter inclusionem affirmationis extra de proba. quoniam. et extra de testibus ex tenore. Secundus modus est si positio non facit ad causam vel non est facta super re de qua agitur in libello: non valet verbi gratia. Si agitur de reuendicatione et actor petitionem facit super mutuo deposito. talis positio non valet. Tercius modus est si positio non releuat ponentem vel non prodest petenti. talis positio non debet admitti. extra de excepti. dilecti filii. Nota differentiam inter secundum et tertium modum. In secunda

licet positio super re: de qua agitur non sit probata. tamen monstrat intentionem ponentis. In tercio autem nihil facit ad negotium de quo agitur. Quartus modus si est positio pendens ab alia positione que negata est talis positio non valet verbi gratia. Actor dicit pono qd A. tradidit mihi fundum. reus negat hoc. Actor postea producit aliam positionem dicens. pono qd A. tradidit mihi fundum tale. hec positio non est admittenda propter duo. Primo quia non releuat ponentem quia nuda traditio non transfert dominium. ff. de acquire. do. l. traditio. Secundo quia pendet ab alia que fuit negata. An si reus ad istam que ad negatam dependet responderet. posset de facili periculum incurere. sed iudex debet caute precavere ne det viam periculis. extra de iur. reu. Si vero. Quintus modus si positio est implicata que fit quando ad vocatas duas positiones format sub una interrogacione sic qd altera pars est vera et altera falsa. et is qui interrogatur credit posse simpliciter respondere. Exemplum pono te comedisse in ecclesia. comedisti ecclesiam non intrasti. non potes respondere qd sic. quia hodie ecclesiam non intrasti. nec potes dicere qd non. quia alias non comedisses. Est ergo regula sicut reus certum habet dare responsum. ita actor certam debet facere positionem. Si vero positio obscura vel cavillosa fuerit: reus respondere non tenetur. quia super re incerta non potest fieri sententia xij. q. iij. graue. nec licet aliquem fratrem suum reconuenire circumscriptione verborum. xij. q. iij. unusquisque dicat ergo vel positionem facias declarari vel te non admitto. et si sint positiones duarum una implicata de illa unam partem diuisim proponat. ut pono te hodie comedisse. ad illam respondeat reus credo vel

non credo. postea procedat ad alias et dicat pono te hodie intrasse ecclesiam: et illa positionem potest respondere non intraui. Item aliud exemplum pono qd possidet ecclesiam sancti viti pertinetem ad monasterium sancti petri. ibi implicatur duo. unum qd reus possideat ecclesiam sancti viti. et qd ecclesia beati viti pertineat ad monasterium sancti petri. ideo debet fieri duo positiones. Sextus gradus est si fiat positio super articulo precedenti de eadem re quod non est ponendum. Nam tunc fortasse negauit quod modo confitetur tanquam nauta nauigans contra ventum non est audiendus. In autem. de his qui ingre. ad appel. §. i. cap. ij. Nota in causa civili debet respondere reus positionibus secundum credulitatem. quia in talibus prestat iuramentum calumnie quod est secundum credulitatem. Sed in causis spiritualibus debet respondere ex certa scientia quia in talibus prestat iuramentum de veritate dicenda. extra de iur. de calum. statim. lib. vi. Nota confessio semper rationi naturali debet convenire: unde si aliquem dico filium meum et etas non patitur. non valet confessio. ff. de interroga. ac. l. confessio. Item si forte in fine tormentorum fateatur aliquis contra metalem confessionem mihi non preiudicat. nisi postea a tormento liberatus in eadem confessione persistat. de. ff. questi. l. i. §. Si quis. Item queritur usquequo in causa positiones fieri possent et debet respondeo. quousque renunciatum fuerit testibus probationibus et instrumentis. Et hec de positionibus sufficiant.

Contra sententiam.

Sententia est definitio iudicialis que contrahit sine

Exceptio

imponit pronuntiatione iudicis contē-
nationem vel absolutionem continens
ut si dicat iudex visis et auditis cōfessio-
nibus et allegationibus utriusq; parti
necnon atestationibus ab actore et reo
pductis diligenter inuestigatis et inteli-
lectis consilio habito iuris peritorū. ta-
lem condemnō vel absoluo etc. ut patet
xi. q. i. summi opere. et extra de eo q. misit.
in poss. cum venisset. **Q**uā sit sententię
diverse a iudicibus pferuntur: quarum
alique ipso iure sunt nulle alie per resis-
tutionem in integrum. alie per appella-
tōnem interpositam alie per supplicatio-
nem retractantur. **I**deo contra sententi-
as aliquid videamus. **E**t primo contra
illas que sunt ipso iure nulle a quibus non
valet appellari extra de vi. et ho. cle. cū
olim ab omni. **I**tem sententiā lata die
dñica. vel alio tpe feriato non valet etiā
partibus pferentibus extra de fer. ca.
vl. ff. de feri. l. si feriatis. **I**tem si tempe-
messum vel vindemiarum appellatur q̄s
litigare exceptiōe tñ prius posita. si sen-
tentiā lata fuerit ibidem. **I**tem sententiā
lata contra absentem non p̄uacē nō
valet. iij. q. ix. caueant. **P**ro illo nota
quinq; genera absentiarum. **P**rima est
absentia p̄babilis necessaria ut in inimi-
cia. **S**ecūda est p̄babilis tñ ut in stu-
dio. **T**ercia necessaria tantū ut in rele-
gato. **Q**uarta est voluntaria ut in mer-
catore. **Q**uinta est per contumaciāz bec
quinq; habes. ff. de in integra. resit. l.
vlti. **I**n prima resituitur ad totā cām
E. de pcur. l. qz absentem. **I**n secūda si
non fuerit defensus appellans auditur.
E. qm et qm iudex in ver. unde totū. **I**n
tercia cognita causa subuenit. **I**n quar-
ta nō resituitur s; leditur per sententiā
de iudi. l. de vnoq; **I**tem quinto nō au-
ditur appellās nisi veniat iudice adhuc
sedēte p̄ tribunali. ff. de i iur. resit. l. p̄

cōtra sententiā

nul. **A**lios casus absentie et confirmacie
habes extra ut l. non p̄test. qm frequē-
ter. **I**tem nulla est sententiā si duo vel
plures sint iudices et unus sine altero p-
cedit. nisi in delegatione contineatur qz
alter sine altero pcedat sine mādato cō-
iudicis absentis. extra de offi. iudi. de
prudētiā. **I**tem si duo iudices diuer-
sas pferunt sententias. tenet pro reo nō
pro actore nisi in causa fauorabili ut ma-
trimonio vel testamento hoc est verū si
ex ordinaria iurisdictione procedit.
Si vero ex delegata ex vtroq; sententiā
pendet in arbitrio delegantis: et si ex cō-
promisso neutra debz habere vigorem
extra de sen. et re iudi. duobus. **I**tem nul-
la est sententiā si certū terminū superiōr
assignauerit. infra quem debz sentētiare
et iudex post datū terminū sententiāue-
rit nisi terminus de plensu p̄iū. proget
extra de offi. del. de causis. **I**tem nulla ē
sentētiā nisi p̄tra quā lata est tribus
edictis vel vno pemptorio fuerit euoca-
ta. xliij. q. iij. illa sunt. et si non inueniē-
citādus nihilomin? ad suā domū debet
citatio dari. et sui amici requirēdi sunt.
an sit aliq; qui velit eū desēdere. aliter
sententiā non valz. extra de do. et contri-
cām. **I**tem nulla est sententiā in qua mor-
tus p̄demnatur. ff. de sen. que sine ap-
resci. poss. l. penul. **I**ntellige nisi in casi-
bus exceptis. ut in crimine heres. xliij.
q. ij. sane. **I**tem nulla est sententiā que
p̄inet p̄ceptū impossibile. qz nemo ad
impossibile obligat extra de reg. iur. li. vi.
Item snia lata ab excoīcato nō valz extra
de sen. et re iudi. ad p̄bādū. **I**tem snia nul-
la est qm libell? nō est oblat? extra de li.
obl. c. i. ij. et iij. intellige nisi sint breuiss-
sime lites et maxie viliū psonar. **I**tem
nulla est q̄ cū falso pcur. ē lata. extra de
do. et contri. in nostra. **T**enet tam en sen-
tētiā quicq; falsitas fuerit detecta ut ibi

Exceptio

dem & extra de rescrip. ex parte **I**tem sententia lata contra furiosum non valz ff. de re iudi. l. furioso **I**tem sententia nulla est nisi lata fuerit super certa quantitate. **I**ntellige qñ agitur sub certa specie in sti. de accu. §. curare. **I**tem nulla ē qñ iudex ad certam rem datus de alia pñūciat extra de offi. iudi. de. ex lris. **I**tem nulla est si per surzeptionem lata est. xxx q. ix. veniam. extra de offi. de. vita sua & de rescrip. ad audienniam **I**tem nulla est contra fiscum absente eius aduocato ff. de iure fisci. l. si fiscus **S**ecus si cōtra priuatum sit lata. **I**tem nulla sententia est contra manifeste absentez: cuius aduocato vel pcuratori vel eius aduersario datur pecunia vt se vinci patiat. **C.** de aduo. diuer. iudi. l. i. **I**tem nulla est sententia iud. delegati qui non est. xvij an. extra de offi. de. cum vicesimū. **I**ntellige nisi princeps ex certa sciētia causam minori cōmittat **I**tem si ordinari? xxv. annū. non attingat ibidē. **Q**uādo sententia est aliqua. quando tractatur p appellationē &c. **Q**uando dies est assignata ad sententiandum. si iudex alio die sententiauerit partibus ignorantibus vel etiam vna parte. per appellationem retractatur. ff. de ri. nup. l. palam. **S**i locus est assignatus. & iudex alio loco sententiauerit. **C.** de sen. & interdo. o. iudi. l. si per errorem. **I**tem sententia lata de nocte pōtest retractari. extra de off. iud. de. consuluit. **I**tem sententia de conditione de futhro ferri non dēt. lata non tenet. sed per appellationem quandoq; retractatur. extra d ap. preterea requisisti & extra de sē. ex. a nobis. ij. q. vi. biduū **I**tem sentētia illa retractatur si iuramētum calumnie exactū in causa fuerit & nō prestū. **C.** de iure. calū. l. ij. **S**ententia lata pro vel contra filiū fa. existentem in iudicio sine pñsu prius pōt retractari

contra sententiā

p appellationem. ff. de iudi. l. lig. & l. si debitor. **I**tem sententia nulla est ipō iure si iudex eam non sedendo tulerit. ij. q. ij. §. spacium **I**tem nisi sentētia lata fuerit in scriptis nulla erit. i. q. ij. in prius extra de pba. quoniam cōtra falsaz **I**stud fallit in casibus. **P**rimus est in vilibus personis. **S**ecundus est in leuibus criminibus. ff. d accu. l. leuia **T**ercius in causa matrimoniali. extra de testibus. **A**lbertus & alij quidam tamē dicunt qd sententia potest ferri sine scriptis in oī cā de pñsu partium sed hoc relinquo disputationi **I**tem si episcopus inter subditos suos cognoscit non esse necesse sententiam ferri in scriptis. xi. q. i. si quis. nisi cā sit criminalis ibidem **I**tem sententia nulla est licz scripta sit a iudice non tamen recitata. **C.** d sen. ex. ex periculis. recita. l. i. imo nulla est si eaz iudex non per se sed per alium recitauerit ibidē. l. vi. & extra de pñue. ad nostram **I**tem nulla est sententia lata contra minorem. xxv. annis. sine curatoris autoritate. **C.** de hīs qui le. perso. in iudic. stan. non habent. l. i. ij. & ij. nisi in causis spiritualibus. puta matrimoniali quā minor p se potest tractare extra de resti. spoli. ex parte **S**ententia autēz pro eis lata tenet. ff. de procur. l. eo non minus **S**ententia a non suo iudice lata nō valet extra de consue. ad nostrā. & de iud. si clerici. **I**tem si seruus sentētiā tulerit ipō iure nulla est. ij. q. vij. ca. i. & extra de rescrip. suscitatus **I**tem nulla est sententia per mulierem lata ibidem. & ff. de regu. iur. l. secunda. aut nisi consuetudine approbata. vt extra de arbit. dilecti filij. aut a principe ij. q. v. in omnes **I**tem si iura lata ab heretico iudeo vlt alio fidei inimico non valz contra christianos extra de hereticis. excommunicamus **I**tem nulla est sentētia ex parte iu

Exceptio

dicis: quia iudex est ingenuus vel seruus
et non potest militare vel habere centum
aureos. **C.** de peda. iudi. l. ij. ff. de arbi.
l. non distinguemus. Item nulla est sen-
tentia si iudex secularis super re ecclesia-
stica iudicabit extra de fo. ppe. si dilige-
ti. Item sententia lata post aliam diffi-
nitivam per appellationem non suspensa
est ipso iure nulla. ij. q. vi. §. diffinitiva
Excipiuntur quidam casus ab hac regu-
la quos: requiret sen. et re iudi. c. inter
monasterium et extra de restitutione in
integrum cum ex litteris. Sunt etiam sen-
tentie que sine appellatione rescinduntur
ut in causa matrimoniali que non transit
in rem iudicatam. extra de sen. et re iud.
latoz. Quandoque est nulla ratione loci
inhonesti in quo lata est sententia extra
de ap. qua fronte. Item ratione ordinis
non servati. quia iudex debuit condēna-
re procuratorem et pēdavit dñm. **C.** de se.
et interlo. o. iudi. l. i. Nota tamen in cri-
minibus condēnatur dñs nō procurator
C. de iureiurā. l. vi. Quicquid condēnatur
procurator nō dñs extra de pba. licz cau-
sa. extra de fi. instru. inter dilectos. Item
nulla est sententia si aliquis de septē tra-
minibus iudicij obmittat vel pervertat
Primus trames ut libellus detur. extra
de li. ob. c. ij. Secundus est lit. nō ptes.
extra de lit. ptes. c. unico. Tercius ut de
calumnia iuretur et de veritate dicenda
in causis spūalibus extra de elec. dudū
Quartus ut de positiones testium scribā-
tur extra de pba. qm ptra falsam. **C.** de
sen. et interlo. o. iudi. l. platā. Quintus
ut publicentur. ut in dicta. le. platam.
Sextus ut sententia feratur in scriptis
ij. q. i. in primis. et c. lōgam. Septim⁹
ut sententia feratur a iudice sedēte pro
tribunali. **C.** de sent. ex periculo recitā.
l. i. et ij. Item nulla est inia si ptra ius ē
plata. ij. q. vi. §. diffinitiva. extra de sen.

cōtra sententiā

et re iudi. ca. i. Item nulla est sententia
nisi prius lis fuerit contest. extra ut lit.
non contest. per totum. Et sex casibus ex-
ceptis de quibus valz sententia lit. non
contest. Prim⁹ si agitur de electione
prelati confirmanda vel cassanda. **Se-**
cundus si agitur de matrimonio crimi-
naliter et is qui convenitur malefice se
absentaverit et contumax sit. Tercius si
agitur de crimine per modum inquisi-
tionis. hos tres casus habes extra ut lit.
non contest. quoniam frequenter. et ex-
tra de accu. qualiter et quando. Quar-
tus habes extra de iureiur. ad nostram
Quintus est actore per contumaciam
absente reo presente et petente se absol-
ui. extra de do. et cōm. Sextum habes
de sen. ex. a nobis. vbi dicitur absolui
potest post mortem penitentia non pac-
ta si penitentie signa apparuerint in eo
vivente. Item nulla etiam est sententia si
lit. non cōtest. testes fuerint recepti. nisi
in istis casibus. Prim⁹ si timeatur de mor-
te testium. Secund⁹ est de absentia diu-
turna. Tercius si cognoscitur de elec-
tione prelati. Quartus si per appellatō-
nem sententia potuit retractari ff. ad tre-
bellia. l. salvo. Item sententia lata p fal-
sos testes vel per falsa instrumenta quā-
doque retractatur per appellatōem. quā-
doque per in integ. resti. ff. re iudi. l. dili-
gimus. et **C.** de tempori. in integ. resti.
l. superuacuum extra de proba. licz. et de
procura. in nostra. **C.** ad. l. cor. de fal.
Querela. i. si ex falsis allegationibus sit
lata. ff. de iudi. l. pretor. Tales aut inie-
valent quousque falsitas fuerit relevata.
extra de pcur. i. nostra. Nota sententia
ptra absentē lata si absens p breve tps
iustā cāz absentie sue pbauerit: ipsa inia
p resti. in integrum potest retractari. ex-
tra de resti. in integrum. ex līs. extra
de senten. et re iudi. cum Bertholdus

C. de procur. l. absentem. r. ff. d. admi. tr. l. scire oportet. §. sufficit ubi dicitur si quis ppter egritudinem vel aliaz neces sitatem: puta maris vel hyemis vel in cursum latronum aut similem causam Inconstituto tempore venire non potest ei est ignoscendum. quoniam sententia retractatur in cā criminali vide. ij. q. v. quisquis extra de do. r. conti. veritatis Nota iudices penam p sententia pecuni aria que multa vocatur possunt remitte re ratione paupertatis. C. de mō. mul. l. eos. Et hec causa breuitatis sufficit

Contra appellationem

Quoniam con tra sententiā appellationes qñ qñ frustatorie sūt. ideo potest tractari de sententijs de appellationibus videamus. Appellatio est a minori iudicio ad maius tribunal puocatio iniqui graua minis vel inique sententie querelā con tinens. ff. eo. n. l. ij. §. diffinitiuam Si appellatur a iudice principali vel a cur. non valz. ix. q. iij. puniendum. r. c. ipi sunt. r. c. patz Item a senatu principis appellare nō potest. ff. a. quibus appel. non licz. li. j. Item a sententia papali. quia ecclesia comparatur senatu Item appellatō facta a snia arbitri non valz. ij. q. vi. a iudicibz. r. C. de arbi. l. i. r. ff. d. arb. l. non distinguem? Itē continuac appellatio non valz extra eo. n. per mas nisi venerit adhuc iudice pro tribunali seden. ff. de in integ. resti. l. diuus. Qñ appellatur a grauamine appellatio non valet. nisi coram iudice grauaminis cā pbabilis pretendatur extra de appell. cordi. li. vi. appellatio extra iudicium in fra decem dies a tpe pgnitōis grauami nis in scriptis fieri p̄t intellige nisi ap

pelletur iudice adhuc sedēte pro tribu nali. tunc sufficit vna voce appellare ab iniqua sententia. ff. e. n. l. vl. Appellatō nō valz facta ab illo qui sub notorio cri mine puenis ad penā p̄denat. extra e. n. romana. li. vi. Secus est in multa a qua potest appellare. ff. d. h. sig. l. si qua Nota differentiā inter penā r. multam pena statuitur a lege. sed multa infligitur ab arbitrio iudicis Appellatio nō va let qñ appellans p̄sentit post appellatio nem corā illo iudice a quo appellauit li tigare vel aliud facere extra d. offi. in d. dele. gratum Appellatio non valet: nisi appellans infra annum vel ex cā ratōna bili infra bienniu fuerit cā p̄secutus ex tra eo. n. cū sit in romana. r. c. oblatos Et intellige nisi inter largius rps fue rit moderat? ibi dē intellige infra dictū terminū ap. debz p̄seq. c. oblate r. ps appellata Appellatio debz fieri gradati de minore iudice ad maiore: aliter non valz: extra eo. n. dilecti filij. tamen ap pellatur ad papam omisiss medijs eo. n. si duobus. r. c. romana li. vi. Tamē fm leges si appellat ad principem omis sis medijs princeps remittit appellatio nem ad quem debuit appellare. ff. e. n. l. nuper res Appellatio non valz. nisi si at infra decem dies a tempore date sen tentie. ij. q. vi. interroga. extra de resur. significauit Et dies i quo sententiā ē p̄numeratur e. n. ij. q. vi. in glo. sed iniquā illā dico Si tercio a diffinitua fu erit appellatū. illa appellatio non valet ij. q. vi. si quis extra e. n. a nobis r. c. di recte. sed contra videtur. j. q. vi. qñes. ubi dicitur quodens se putauit quis grauati appellatur Solutio illud quo tiens exponitur ibi. secūdo a diffinitua vel quodens grauatur iter locutoria to tiens appellatur p̄m canones non scdm leges. Nota si persona regularis appel

Exceptio

ut ne corrigatur non valz appellatio extra eo. si. ad nostram hoc nisi corrigens modum excedat. eo. si. de priore. 7 c. cū speciali Item appellatio nō valz quāto est facta contra ordinationem ecclesie. puta ne fiat electio vel ne procuretur aliquid qua evidens utilitas ecclesie Intelligitur nisi assignata fuerit aliqua iusta causa appellationis. extra de hijs que fiunt a ma. par. ca. ex ore. 7 extra de elect. cum nobis Item ab excommunicatione nō appellatur extra de senten. 7 re iudi. q. ad consultationem 7 extra eo. si. titi. novit Item a mero executore non appellatur ij. q. vi. ab executore. a mixto autem appellatur. nisi admittat legitimam exceptionem. 7 hoc si partem gravaverit. extra eo. si. dilecto. 7 cap. ut debitis hō nō. li. vi. Nota merus executor dicitur quando sententia lata est ab aliquo iudice ordinario. 7 ille iudex mandat alteri. ut illam sententiam exequatur. talis executor dicitur merus Ille non debet audire aliquas exceptiones: nec de sententia aliquid intromittere. nisi sciret sententiam esse malam. puta per falsos testes. 7 per falsa instrumenta lata. tūc enim si excipiat coram eo. debz superiori referre. extra de sen. 7 re iudi. d. cetero 7 crimine fal. super eo. Sextus autem dicitur qui habz aliquam negotij executionem annexam. ut cum iudex ordinarius mandat alicui dari beneficiū 7 dat super illo negotio executorem. coram tali proponi possunt exceptiones. 7 appellare ab ipso quantumcumqz absolute scribitur a papa. x. q. ij. §. 7 si non cognitio extra de rescrip. cum ardo. Nota quāvis regula iuris sit q. a mero executore appellari non potest. Excipiuntur tamen octo casus Primus si modum excedit in exequendo extra eo. si. novit. extra de offi. iudi. dele. super questionem

contra appella.

Secundus quāto partem iudicis vlt assumere extra de offi. iudicis delegati. pastoralis Tercius si dolo aliquid faciat. ff. d. neg. gesti. li. vi. §. executor. Quartus quando executori opponitur excommunicatio. xi. q. iij. excommunicatos. 7 c. cum excommunicato Quintus quāto facta est innovatio. super eodem d. quo agitur Nam tunc ordo mutatur. ff. d. re iudi. l. iij. Sextus si exequendo tempus quadrimestre preueniat executor. C. d. execu. rei iudi. l. si quis Septimus si executor male interpretatur sententiā. ff. de appel. l. ab executore. Octavus quāto exceptio peremptoria opponitur per quas sententia nulla ē dicitur. si eam executor admittere noluerit. Unde ab ipso appellatur. C. de procura. l. licz. quia audire debet se non cognoscere de causa. sed debz referri superiori. extra de offi. dele. pastoralis Nō appellatio facta ne scilicet publicum seu notorium puniatur non valz extra e. si. cum sit romana extra de rescrip. q. perniciosum Notorium dicitur quod patz per sententiā aut confessionem in iure factam aut rei evidentijs extra de cohabita. cleric. 7 mulierum. questio 7 c. vestra Item appellatio non valz. si pactum fuerit factum inter partes ne ab altera appelletur. ij. q. v. si autem. Item si appelletur ne excommunicatus absolatur: non valz appellatio. extra. eodem titulo. qua fronte Item appellatio generalis non valz. eo. si. titi. consultuit. quāquam generalis appellationi deferitur. eo. si. cum sit romana in glo. super sumpto vocabulo Item de falsa moneta condemnatus non potest appellare extra d. iureiuran. quanto in glo. circa principium Item si appellatur a gravamine 7 iudex illud renocat. vel renocare velit non valet appellatio extra eo. si. titi. cum cessante Item si quis appellat super eo

quod ipse fieri procuravit: non valz. iij q. vi. si autem Item si quis in vna causa tercio appellavit non valz. ibidem. Item appellatio facta ab officiali ad episcopum non valet. quia eorum pistorum idem dicitur extra. eo. ti. cum dilecti filij. 7 c. romani. li. vi. Item appellatio non valz. nisi appellans exprimat nomen mensis 7 nomen iudicis a quo appellavit: 7 nomen dignitatis vtriusq; 7 causam quare appellavit. 7 ibi vide formam appellationis concipiendi Et hec de appellationibus dicta sufficiant

Contra electionem prelatorum.

Quoniam pluries in electionibus prelatorum tam minoris q; maioris minus canonice 7 perperaz proceditur: propter quod ecclesie dei sepius graue dispendium patiuntur 7 non modicam incurunt lesionem vt cum hijs oporteat ad appellationis subsidium conuolare Ideo de electione prelatorum aliquid videam. Nota ergo hic. xlii. articulos quibus electio viciatur. Primus si fiat electio post appellationem legitime interpositam. extra de elec. 7 elec. po. consideramus. Secundus si fiat electio ab excommunicato. eo. ti. venerabilem Tercius si fiat a suspensis vel a suspensio: non valet eo. ti. cum inter 7 extra de consue. cum dilectis Quartus si fiat per abusum secularis potestatis eo. ti. si quis. Quintus si fiat a minori nte capitulo eo. ti. romana Sextus si non fiat a maiori vel saniori parte capituli eo. ti. congregatio Septimus si electus prester assensum electo ni sue anteq; eligatur eo. ti. cum post petitam Octauus si electio fiat per laicos

eo. ti. missa. Nonus si fiat ad clamorem populi eo. ti. a suis episcopis. Decimus si fiat electio corpore prelati mortui nondum tradito sepulture eo. ti. bone memorie Undecimus si fiat electio clandestina. eo. ti. qua propter Duodecimus si electus habeat duo beneficia curam animarum habentia sine dispensatione e. ti. dudum. ij. Tredecimus si fiat post ipsi trium mensium in ecclesia cathedrali eo. ti. in notuit Decimusquartus si fiat electio a ydota eo. ti. quoniam quidem Decimusquintus si fiat de illo qui est leuis vite. eo. cum in cunctis Decimus sextus si fiat contra formam traditam eis eo. ti. cum dilectus Decimus septimus si fiat electio a bito consilio 7 colloquio cuzeligendo vel cum amicis suis eo. ti. nostri. Decimus octauus si fiat electio de minori. xx. annis e. ti. cum in cunctis Decimus nonus si electus ingerat se administrationi ante confirmationem eo. ti. nostri. 7 c. qualiter Vicesimus si post publicationem votorum non sequatur electio eo. ti. in genesi Vicesimus primus si commissa est simonia etiam electo ignorante eo. ti. si alicuius Vicesimus secundus si metropolitanus non examinat personam electi. 7 formam electionis eo. c. cum etiam Vicesimus tertius si electus patitur defectum in ordinibus. eo. c. dudum Et si electus fuerit intrusus eo. ti. quisquis Vicesimus quartus si eligatur qui postulari debz eo. ti. innotuit. 7 de pasto. ca. vltimo Vicesimus quintus si electionem vel postulacionem volunt innouare post cessationem. extra de postu. gratum Vicesimus sextus si compromittitur in septem: 7 tres eligant vnum de illis. 7 alij tres extraneum electioni Prima valz dum modo ipse consentiat eo. ti. nullo in iure pariter Vicesimus septimus si proceditur ad secundam electionem prima non cassata

non valet. eodem titulo consideramus
 7 ca. audit. 7 intellect. **Tricesimus octa**
 uis si fiat per surreptionem. eodem titu
 lo cum dilectis **Tricesimus nonus** si fiat
 aliquo contempto. e. n. bone memorie
 ij. vbi dicitur contemptus vnius plus
 nocet: q̃ contradicatio multorum. **Tri**
 cesimus si peccant in numero. eodem ti
 tulo. cum ana. 7 cap. in genesi **Tricesi**
 mus primus si madatur q̃ electio fiat de
 filio aliquorum 7 sic illis irrequisitis
 non valet. eodem titulo cum in veteri.
Tricesimus secundus si fiat electio fm
 formas traditas. eodem tit. quia prop
 ter **Tricesimus tertius** si indignus eligi
 tur electio non valet. 7 eligentes priuā
 tur p̃tate eligendi illa vice. e. n. scriptū
 eod. ti. cum in canone. 7 capitulo inno
 mit **Tricesimus quartus** si non fiat elec
 tio in ecclesia cathedrali viciatur: sed il
 lud est de honestate 7 consilio non p̃cep
 to. eodem titulo quesitū 7 c. cum terra
Tricesimus quintus si qui non est mona
 chus eligatur in abbatem eodē ti. cum
 ad nostram **Tricesimus sextus** si nō pro
 fessus eligatur in abbatem. eodem titu
 lo. cum in magistrum. 7 capitulo. cum
 causam **Tricesimus septimus** si fiat elec
 tio conditionalis puta eligo decanum:
 si vult vel sub alia conditione. eodem ti
 tulo libro sexto. c. in electione **Tricesi**
 mus octauus si electio fiat sub alternatō
 ne 7 distinctione vt eligo illum vel illū
 nō valet. ibidē **Tricesimus nonus** si electus
 fuerit iterū? e. n. **Quadragesimus** si
 electio fiat de p̃sona incerta. puta eligo
 quem cantor eligit. ibidē **Quadrage**
 simus primus nulli: quibus interdictū
 est ne eligant sine licentia superioris. si
 elegerint non valet electio. eodem titu
 lo. eis quibus **Quadragesimus secundus**
 si aliqui interfint electōn: qui non sunt
 de capitulo. nisi dicāt causam quare de

beant interesse electio non valet. eodē
 titulo quia propter.

Contra prescriptionem 7 usurpationem

Ouia reus per

prescriptionem vel usurpationem
 nem inuentionem actoris sepius elidit
 iteo de eis nunc dicendum est **Primo**
 quid sit 7 quot species habeat 7 in q̃b?
 differant 7 quando non curant. **Due**
 sunt species prescriptionis vna longi tē
 poris: vt decem annorum inter presen
 tes vel vi ginti inter absentes **Alia** lon
 gissimi temporis. vt triginta vel quadra
 ginta annorum prescriptio est quadra
 ginta ānorum necessaria contra omnes
 ecclesias etiā si vna ecclesia prescribat
 contra aliam. decimatercia questio de ter
 cia. quas rationes. extra de prescrip. de
 quarta eo. ti. ad aureos **Ab** hac regula ex
 cipitur primaria ecclesia contra quā nō
 currit prescriptio nisi spacio centū ānorum
 xvi. q. iij. nemo extra e. ti. ad audientia
Prescriptio p̃prie locum habeat in mo
 bilibus **Usucapio** vero in immobilibus
Item usucapio completur triennio. p̃
 scriptō vero nō **Et** nota triginta casus
 in quibus nō currit prescriptio **Prim**
 p̃tra obedientiam eo. ti. cum non licet ex
 tra de consue. cum venerabilis **Secun**
 dus contra procuracionem que datur
 ratione visitationis. extra de p̃cur. non
 tamen ex officio: sed bona ratione insi
 tutionis vel consuetudinis. xvij. q. ij.
 seruitiū 7 c. e. clementinus **Tercius** si lai
 cus possideat decimas: quas de iure de
 tinere nō p̃t. eas nullavah̃ p̃scribere rōg
Iste casus ē grauissim⁹ p̃uēt⁹ p̃tra nos
 q̃ est in tota theologia cū null⁹ dat deci
 mas cui debet dare: 7 tamen oportet q̃
 decie tenē vel solvuntur vt extra de deci
 r iij

mis: si diligenti. 7. c. vl. xvi. q. iij. pla-
cuit **Quartus** contra matrimonium il-
licite contractum extra d. consue. 7. affi.
non debet **Quintus** contra votum. xiiij.
q. ij. an quod extra de regula sicut **Sex-
tus** in publicis successioibus 7. in agro-
rum possessionibus quo ad colonu nec
contra hominē liberum. xvi. q. iij. §. epi-
scopus **Septimus** tempore vacatōis
ecclesie. eo. ti. c. i. 7. ij. 7. c. cum nobis.
Octauus tempore hostilitatis publice
eo. ti. ex transmissa. xij. q. iij. c. i. 7. cap.
Nonus cōtra neruum ecclesiasticis
discipline. extra de consue. cum inter
nos extra de elec. cum causam **Decim⁹**
super limites diocef. vel parochiarum
eo. t. qui iudicāte. xvi. q. iij. licet. 7. tamē
limes prediorum prescribi potest eo. t.
sanctor. xvi. q. iij. volum⁹ **Undecim⁹**
in rebus que de iure p. muni possideri nō
possunt. xij. di. illud. 7. c. dis. cōtra mor-
rem **Duodecim⁹** i iure spūali iniusto
titulo acquisito extra de r. asac. preterea
Tredecim⁹ p. tra viam publicam ff. d.
via publ. l. viam **Decimusquartus** cō-
tra rē arrestatam insti. de vsur. rei. fisco.
l. ille **Decimusquintus** p. tra opus pub-
licum. C. de operib⁹ pub. l. prescriptio
Decimussextus p. tra rem p. di. traditā
p. tra legem repetendarum. ff. ad. l. repe-
tin. l. q. contra **Decimuseptim⁹** p. tra
rem pupilli non venit prescriptio. C. i
quibus causis in i. re. sti. l. vl. 7. l. ado-
lescētie **Decimusoctauus** p. tra fundū
totalem. ff. de fundo. l. si fundus **Deci-
musnonus** p. tra uxorem pro dote de ne-
cessitate matrimonij nisi marit⁹ verget
ad inopiam extra de emp. 7. ven. p. uenit
in glo. circa p. r. **Vicesimus** in rebus q.
sub certa die vel p. ditione de bēne nisi a
tempore die vel p. ditione. C. de p. scrip.
xxx. annor. l. cum noissimi. **Vicesimus
primus** p. tra ecclesiam tempore suspen-

sionis prelati extra d. p. cessi. eccle. nōra.
c. quia diuersitatem **Vicesimusssecund⁹**
contra si iassam. q. diu sunt sub potesta-
te patris. C. de anna. exceptio. l. i. §. vl.
Vicesimustercius si ipsi prelati male alie-
nāt. xvi. q. i. sacerdotis **Vicesimusquar-
tus** q. diu prelati est hereticus extra e.
ti. cap. i. **Vicesimusquintus** ex tempo-
re quo quis causa iusta impeditus non
potest agere de exceptione de app. ex ra-
tione 7. de elec. ne pro defectu extra eo.
ti. porro **Vicesimussextus** de rebus fur-
tuis: vel alio modo viciose possessis. e.
ti. vigilant. 7. c. vl. **Vicesimuseptim⁹**
contra iura ciuitatis. C. de aqua ducent.
l. diligenter in si. **Vicesimusoctau⁹** res
filij a patre alienata nō prescribitur spā-
cio triginta annorū. C. de anna. excep.
l. i. §. vl. **Vicesimusnonus** prescri-
bere nō p. sit colon⁹ conductor inquilin⁹
vsufructuarius xvi. q. iij. clerici. 7. c. se.
extra eo. t. m. lo. ca. diligenti **Vicesimus
decimus** nullus prescribit quod nomine alieno pos-
sidet extra eodem titulo possidet **Ideo**
nec creditor p. scribit pign⁹. ff. de usur.
l. non solum **Nota** prescriptio non valz
nisi per possidentem fuerit p. p. oita extra
eodem titulo causam. extra de probati.
ex litteris. **Item** nota prescriptio non
valet si fuerit interrupta extra e. n. illd. i.
fi. **Interruptio** at fit duob⁹ modis scz na-
turalis per inundationē maris vel flumī-
nis. de acq. pos. l. q. vniuers⁹ §. itē labio
Ite q. nescunqz per p. o lētiā electio-
nem vel depulsionem ibidem 7. C. de
vsuris. l. naturaliter **Civilis** interrup-
tio fit quattuor modis. **Primo** fit in
iudicio scilicet per libellum principis
oblatum: 7. hec tantum valet in annali-
bus actionibus que per hoc p. p. t. ma-
tur. C. quanto lib. principal. obla. lit.
contestia. fa. **Nota** prescriptio vel r. su-
capiō cuiuscumqz ipis longi vel brevis

nō valet nisi interueniant ista quinque q̄
continētur in hīs vrbibus. **N**ō vñ ca-
ptes nisi sint tibi talia quinque. **R**ecta si
res iustus titulus res non vitiosa. **E**t
res tradatur et tempus p̄tineatur. **I**tē
per querelam iudici factā et secutam rei
p̄uentionē. hoc valz in oībus causis ad
perpetuandū actiones. xvi. q. iij. §. p̄or.
C. de prescrip. xxx. a. l. vlt. Item per
quali cōtest. extra vt lit. non cōtesta.
q̄si frequenter. **S**i vero non p̄t lis cō-
testari sufficit iudicem adiri et libellum
contra absentem affirmare vel p̄tra euz
qui non conueniri potest aliqua de cā et
in querimonia ducere ius suū

De instantia iudicii.

Multis modis
perit instantia iudicii: vt in
cā non perdat̄. **P**rimo si
quis ineptam p̄ponit p̄uentionem cadit
ab instantia iudicii. extra de iudi. exami-
nata. ff. si men. fal. mo. vii. l. i. **S**ecun-
dus si sententia lata fuerit a iudice dele-
gato et executioni mandata si non pare-
atur post annum perdit iurisdictionem.
extra de offi. dele. querenti. e. ti. ex l. iis.
Tercius si iudex delegatus est infirmus
vel de iure vel d̄ facto impeditus. extra
de rescrip. suscitatus. **Q**uartus si iudex
est consanguineus partis. **Q**uintus si
iudex ex iusta cā fuerit suspectus. extra d̄
offi. dele. insinuante. **S**extus si duo in-
dices delegati diuersas dederint sentē-
tias. extra de sen. et re iudi. duobus.
Septim⁹ si duo arbitri dederint sentē-
tias ne uia h̄eat vigorem ibidē. **O**ctauus si
vñus arbitrorū mori p̄perit instrumentū
nisi aliud exprimatur in p̄missione

Nonus si iudex delegatus functus ē of-
ficio suo de off. dele. in l. iis. **D**ecim⁹ si
delegatus remittit cām ad delegantem
ibidē. **U**ndecimus si vñus p̄s est famili-
aris iudici. e. ti. insinuante. **D**uodecim⁹
si vñus iudicum moritur nisi aliud
sit expressum e. ti. vño delegato **I**ntel-
lige si et p̄missis nōibus p̄p̄is dele-
gatio sit facta. **T**redecimus si vñus ar-
bitrorū vel p̄promittentū mori nisi aliud
liud exprimatur ibidē. **D**ecim⁹ quart⁹
si mandator re integra moritur. nā expi-
rante mandatore expirat mandatum. ti.
c. relatum in glo. **D**ecimus quintus: si
vñus p̄s litigantiū re integra decesserit.
extra de rescrip. significauit. **D**ecimus
sextus si aliq̄s de crimine p̄niam absolu-
tus est. extra de accu. de hīs crimibus.
Decimus septimus inter d̄m et seruū.
tam in cā criminali q̄ ciu. iij. q. ix. c. pe-
nult. et vlt. **D**ecim⁹ octauus si cā crimi-
nalis inter biennū nō terminatur. et ci-
uilis infra annū. **C.** de iudi. l. p̄perādū.
nisi p̄ maliciā fuerit prolatum vel p̄lo-
gatum. extra de off. iudi. dele. venerabi-
lem in fi. **D**ecim⁹ nonus si ante lit. cō-
test se iuicem absoluant. ij. q. iij. si q̄c
Vicesimus si vñus litigator sit mona-
chus vel p̄uersus. xix. q. iij. q̄r̄ gred. ē
abus. **V**icesim⁹ prim⁹ si vñus p̄s linga-
tū vendit se in seruū illi d̄ quez lingat.
ij. q. ix. c. xl. **V**icesim⁹ secundus si duo
penit equū i sequestro positū: si equus
mori p̄perit instantia. idē de qualibet re
sili. ij. q. vi. quot. ēa. et q. i. q̄res. **V**ice-
sim⁹ terci⁹ si mādator reuocat mādātū
extra d̄ app. vt n̄m. **V**icesim⁹ quart⁹ si
actor cadat i herē i m. ext. de here. excō.
Sūt et plures modi quib⁹ p̄t istā instantia
bulari. puta oēs q̄bus rescriptū anibi-
latur et q̄bus iudex repellitur vel actor
de quibus sup̄ratis dixi. **Q**ueritur
an iudex delegatus si sit monachus

procedere possit. potest distinguere vel lis fuit coram eo contestata ante religionis ingressum. an non. si lis fuerit contestata tunc de licentia abbatis potest procedere in causa. extra de privilegijs. cum olim. Si autem lis non fuerit contestata perit instantia. Et hec causa breuitatis sufficiant.

Sequitur modo tractatus exceptionum domini Innocentij quarti. prout videbitur in sequentibus. et primo sequuntur ipsius libelli. vel tractatus libelli. et.

Contra litteras et sigilla

De legalibus exceptionibus.

De exceptionibus contra iudicem.

De exceptionibus contra assessorem.

De exceptionibus contra auditorem.

De exceptionibus contra accusatores.

De exceptionibus contra actorem.

De exceptionibus contra procuratorem.

De exceptionibus contra advocatum.

De exceptionibus contra libellum.

De exceptionibus contra testes.

De exceptionibus contra diffinitivam sententiam.

Contra litteras et sigilla

Excipitur contra litteras et sigilla multis modis videlicet si bulla sit falsa et sigillum. ut extra de cri. fal. licet vel si fuerit facta rasura. et postea scriptura. ut in e. n. licet. extra de priui. et de fi. instru. c. i. et ij. Item si de diuersis manibus fuerit scripta ut in g. n. cum olim Item si filum ruptum fuerit. ut de cri. fal. l. licet. Item si data leatru non apparuerit. de fi. instru. iter dilectos. Item si carta sit vetus et leatru recens ibide. Item si non sit publica manu confecta in e. n.

Item si sit interlinearis scriptura ut de reli. do. cu venerabilis. Item si sit contra ius coe nisi de hoc faciat speciale mentionem. de rescrip. cam. Item si privilegium non faciat mentionem de privilegio. de prescrip. veniens. Si le in sillaba et sillabe in dictione et dictiones in linea magis distant a se invicem in una quam in alia vel linee in cartula. de fide instru. inf dilectos. sed contra privilegium circa fi.

Si generales le fuerint derogantur eis per speciales. de rescrip. c. i. Si suggestionem falsi vel suppressionem veri fuerint impetratae de rescrip. sup. lis.

Si papa appellat patriarcham vel episcopum venerabilem vel omnes alios cuiuscumque dignitatis fuerint quia appellat omnes dilectos filios de crimine falsi quam gravi.

Si exempla sue commissionis non ostendantur vel transumptum autenticum. de fi. instru. c. i.

Si littere impetratae sine fine mandato nisi sint tales persone de quibus non exigitur mandatum de iure. scilicet coniuncte persone. de rescrip. nonnulli. et c. ex parte. Lex dicit quod parentes pro filiis et filij pro parentibus. et libertis pro patronis sine mandato admittuntur. ff. de procur. l. sed he persone. Item vni soli cuiuscumque sit dignitatis papa loquitur in plurali. de cri. fal. quam gravi.

Si impetrans si de vni serie quod. scilicet non videtur lris suis infra annum postquam fuerit iudicatus. copia de rescrip. plerumque.

Si non faciat mentionem de sua appellatione. de p. fir. vti. bone memorie.

Si dicat in secundis lris nullis prius dicantibus iusticie et veritati dummodo si faciant mentionem de illis non valet dictio c. bone.

Si non fiat mentio de processu negotij de re iudi. inter. Si privilegium vel privilegiatos impetrentur le non valet nisi fecerint mentionem de privilegio vel ordine. extra de rescrip. cum

ordinē. Item si confirmāt monachum ad prioratū. de p̄fir. vii. et in un. c. i. et ii. Item si secūde lre non faciant mentio- nem de re litigiosa plenarie. de do. et cō m. ex lris. Item si nomen dignitatis n̄ exprimatur. de rescrip. ad aures. Item dignior p̄sona non p̄t p̄ lras pueniri q̄ que expresse noīatur in lris. nec effrena tamulitudo. s. nō vltra quatuor nec su- pra maiora beneficia vel negocia q̄ id d̄ quo fit mentio in lris expressis. nec ap- p̄t debet maius negocium nec digni- or p̄sona p̄pter hoc vt actor p̄t trāsire ad maiora. q̄ lre impetrare non valeat de rescrip. c. sedes. Item si due p̄missi- ones in eodem negocio impetrat e fue- rint et eadem die ad diuersos iudices non valet. de rescriptio. ex tenore: nisi fiat forte ad cautelam. ar. ff. de bo. poss. contrata. le. i. Si quis absolutus nec faciat mentionē de aliquo articulo exp̄ se pro quo fuerat excoīcatus de offi. le. ex pte. et de sen. ex. pro cā. et c. officij. Item si p̄ rebus que spectant ad foruz seculare si fuerint impetrare a papa nō valent de fo. compe. licet. cum in mul- tis alijs. l. c. de concess. preben. dilect. Item si lre fuerint impetrare ab excoīca- to de p̄ba. post concessione. vide. c. i. d̄ rescrip. li. vi. nec virtute appellationis. Item tempus considerandū dati est d̄ rescrip. iam te. Et hoc inuenies in nota- tum. c. dilectis. Si qd̄ in primis lris dictū sit nec secūde habeant. nec to- tam seriē rei p̄tineāt primay n̄vz de of. dele. c. ij. ff. de le. iij. si quis Si ab- solutionē mandauit fieri alijs. et nō fa- cit mentionem exp̄ssam de sufficiēti cautione prestanda ab absoluentibz: q̄ obediāt ecclesiastico iudicio nō valet d̄ sen. ex. ad hoc de concess. preben. p̄posu- it. Si lre contineāt dispensationez contra statuta canonū sanctorum nō va-

lent. xx. q. i. cōtra statuta. Si a mona- cho vel regulari canonico impetrat lre sine consensu sui abbatis nō nisi in causā ecclesie sue p̄p̄ijs: de postu. ex pte. c. d̄ p̄ci. ipe. offe. l. vniuersis. Si nō facit mentionem de primis exp̄ssam. de re- scrip. ceterū. Et hoc vtz est nisi ab eadē pte fuerint impetrare d̄ off. dele. sane. vel essent cōtraria c. ceterū. de rescrip. Si lre impetrare fuerint a clerico nō tōfurato: licet postea se tonsurauerit: de rescrip. ex lris. Si lre absolutiois sint generales sic q̄ simpliciter aliquis sit absolutus nō faciendo mentionē de cau- sis excoīcationis non valet. de offi. or. ex parte. de sen. ex. cum pro causa Itē cum laycus impetrat lras super rebus fo. eccle. non tēgētibz: de for. cōpe. licet. Si nō sit exp̄ssus articulus sup quo conueniē littere non habent vires quo ad articulum de offi. dele. cum oli Si conferuntur layco decime non valent lre vi. q. viij. si illo. s. si etiā pre- dia Si impetrare fuerint super p̄p̄i- etate nō valent ff. de acqui. possel. nihil est Si exp̄ssam non faciant menti- onem de articulis deductis in iudicio. vel ex p̄sona tantum cum qua nō vult experiri non possunt extendi ad alios ar- ticulos vel ad aliā p̄sonam de off. del. cum oli. et c. penul. et l. Si subscrip- ti decesserūt et non sunt ibi sigilla autē- tica vel non sunt publica manu cōfecta vel conscripta de fi. instru. c. ij. de hac materia copiose habetur de rescrip. ca. super litteris

De legalibus exceptionibus
Post canonū
 exceptōes paucas legales ex-
 ceptōes p̄tra instrumenta duxim⁹ ille-
 das p̄dōt igitur in primo illumēto oī

Exceptio

huiusmodi quod desit nomen imperatoris vel annus imperii vel consulis vel pontificis illius. aut quod desit mensis vel dies vel indicio cum omnia ista sunt apponenda possunt dici illegitima si non apponuntur. In autem. de exhib. reis. §. sanctimus. Item si locus ubi confectum est instrumentum et celebratus contractus non sit ibi scriptus: potest hoc illo instrumento obijci. Nam duo genera probationum similia sunt testibus et instrumentum. C. de fi. in stru. l. in exercendis. Quod igitur requiritur in testibus et instrumentis: sed testes de loco referunt. ff. de accu. l. libellorum. C. de contrahen. stip. optimam item ius est ergo in instrumento. Item habet locum in omnibus instrumentis et rescriptis cum autem tenorem instrumenti vis reprobari: ut aliqua possint obijci: distingue. aut instrumentum est de obligatione et tunc omnia presumuntur sollemniter acta. ut in autem. de fi. in stru. in fi. et ff. de ver. obli. l. sciendum et in fi. de fide. §. in fine. nisi quis probet contrarium quod facere potest. ff. de pac. iuris gentium. §. Quod vero fere. Si vero instrumentum de confessione fit: tunc potest obijci contra tenorem eius quod loquitur indistincte sic non fit causa confessionis. ff. de probati. cum de debito. §. vlti. et de do. mal. excep. l. ij. Item potest reprobari instrumentum: si probetur re aliter fuisse gesta quam ostendit in instru. quod potest fieri. ut C. plus valere quod agitur. per totum. et C. de proba. l. cum precibus. et plus valere quod agitur per totum. Item reprobatum instrumentum si probetur tale quo probato stare non potest quod in instrumento continetur. C. de contrahen. et comit. stip. l. optimam in fi. Item potest obijci in instrumento quod continet in se duo repugnancia. ut non adhibeatur fides. ff. de re. iur. l. nisi ali

contra ordinariuz

ter in rescripto. Item potest obijci instrumento quod non sit authenticum sed rei extrinsecum. C. de fide instru. §. si quis in aliquo. Item quod non est numerus testium adhibitus: qui in publico instrumento debet adhiberi. ut in autem. de fi. in stru. §. si oportet. Item si non est a tabellione publico perfectum. ut si per privata persona habeatur cui non adhibetur fides. ut C. de proba. l. instrumenta. Item quod a partibus non est subscriptum et subnotatum quod tamen esse debet. ut C. e. n. l. contractus. Item potest obijci in instrumento ut reddatur suspectum si quando appareat unus testis qui continetur in instrumento contradicens. ut ff. quemadmodum testa. apperire. l. i. in fi. Item obijci instrumento ut habeatur suspectum si non appareat prima forma sua si sit in aliquo abolitum vel ablatum vel cancellatum. C. de edili. edict. adria. tol. l. i. et ff. de proba. l. cyrographus. Item si absolum pro nullo habeatur: ut C. ibidem. Item potest obijci litteris pape vel quibuscumque rescriptis quod per suppressionem veritatis vel etiam suggestionem falsitatis sunt impetrata. ut C. si contra ius vel pri. pub. le. vltima. Sed expectabitur secunda instans. ut in autem. de manda. principi. §. si quis autem. Et in autem. ut nulli iudi. §. hoc non. Item si secunde non faciant mentionem de primis. vel si falsa grammatica est ibi ut de rescriptis. ad audientiam. Sed supercedeant prioribus per annum: etiam si non fecerint mentionem de illis conualescunt. ut de rescriptis. plerumque. Item sciendum quod vetustas et corruptio murium vel aliorum vermium non obijciuntur instrumento vel litteris pape ut ff. de possess. bo. secundum ea. b. in glossa vltima. Item aliud sciendum quod ubicumque instrumentum suspectum est incumbit probatio producenti alioquin pul

Exceptio

nisi ut falsarius ut **C.** de eden. qui accu-
sare possunt cum civiliter agitur de falso. si crimina-
liter incūbit probatio ei qui dicat ut **C.**
ad l. cor. de fal. l. ij. et **C.** de abolit. l. fal-
saciter. in fine

De exceptionibus contra iudicem

Excipitur si sit

ordinarius non debet se intro-

mittere de causa commissa a pa-

pa pendente iudicio de pur. c. dilectis

Item si sit legitime appellatus ad superi-

orem. et appellatus. significavit nisi appel-

lationi renūciavit tacite vel expresse. de

offi. dele. grati. Item si sit excommunicatus

de re. iudi. ad probandum Item si

sit consanguineus adversarii vel fuerit

advocatus in eadem causa de ap. postremo.

Si sit laycus iudex et res sit ecclesi-

astica vel de foro ecclesiastico. vel si res

sit clericus. de iudi. quanto. et c. si cler-

ici. **Si sit laycus non debet iudicare de**

rebus ecclesiasticis de iure patronatus

qui autem **Si coram suo non iudice**

confessus vel conventus fuerit non no-

cet. de iudi. si clerici. **Si non sit de**

eodem foro: ut puta si non habet domi-

cilium in territorio ubi ratione officij

delicti committitur: nec confessus est ta-

cite vel expresse. quia quis foris for-

alicuius pro ista. de fo. compe. licet: nec

convenitur ille ratione delicti nec ratio-

ne rei. ille enim debet iudicare de re pu-

ta in cuius territorio est res. actor enim

debet sequi forum rei. de fo. compe. cum

fit. **Si recusatus sit iudex debet causam**

alicui persone ydonee de consensu par-

tium delegare. de ap. cum speciali.

Si per se vel per alium functus sit officio

suo solus amplius non potest cognosce-

re de offi. dele. in lris. **Si ad certum**

tempus sit data iurisdicatio nisi de con-

sensu partium prorogetur. et hoc ante

contra ordinarios

lapsum temporis. de offi. dele. de causis

Si fuerit archiepiscopus non debet

iudicare de causis suorum suffraganeo-

rum. nisi per appellationem ad eum fue-

rit de lata causa vel devoluta: vel a suo

superiore hoc habeat. de offi. dele. cum

non ignores. **Si proprium nomen iu-**

dictis fuerit expressum. eo mortuo suc-

cessor non potest cognoscere. de offi. de

le. **Si mandator decesserit re integra**

nisi facta citatione non potest cognosce-

re. de offi. dele. insinuante. **Si pre-**

sumatur quod iudex fecerit sententiam ad

voluntatem alterius de eo qui mittitur. in

pos. cum sit. **Si sit delegatus post an-**

num a tempore late sententie quem liga-

vit non potest absolvere. de offi. dele.

querenti. **Si sit commensalis aduer-**

sarii vel sit natus de terra sua. vel sit in

districtu vel potestate sua. vel si non au-

deat ad iudicem accedere sine periculo

mortis: licet habeat litteras de condu-

cto. ut lite non contestata. accedens.

Si super privilegio pape causa nar-

ratum non potest alius de causa illa cog-

noscere. de iudi. cum convenisset.

Si altero iudice consule citatus fuerit

reus non tenetur respondere. de offi. de

le. prudentiam. et c. cum causam.

Si a iudice super aliquo certo articulo

appellaverit ad papam. potest ipsum ha-

bere suspectum. de ap. ad hoc. **Si p-**

litteras vel per nuncium non excusant

se interesse non posse vel non velle. de

offi. dele. prudentiam. **Si non est arti-**

culus expressus de rescriptis. pastoral

in fi. non potest cognoscere de illo articulo

de offi. dele. cum q. **Si iudici filius causa**

proingat. iudex potest haberi suspectus de iu-

di. cum que. **Si sit iudex socius ad-**

versarii de offi. iudi. dele. insinuante. quod

ibi erat familiaris adversarii **Si advocatus**

sit clericus iudicis potest recusari ne pro-

ueat eius cuius clericus procurator est d
ap. in finuati. **I**tem clericus non pmentis
lis pte ee aduocatus d off. indi. c. i. **I**tem
si non sine psona secure in aduocato iudicio
eundo vel redeundo. iij. q. ix. hortamur.
vt lit. non pte. accedens. de ap. ex pte.
Item si contra iusticia iurisdictionem
velit differre. ff. de iur. a iudi. l. ex terri
torio.

**De exceptionibus
contra assessorem**

Si grauauerit altera ptem si ma da
ti s. ex. pte appellari ab eius grauamie d
pauile. ex parte que loquit de iudicio
Item si non habeat psonam standi in iu
dicio. vt si sit excoicatus vel interdictus
vel suspensus vel suspectus. vt dictum
est de iudice

**De exceptionibus
contra auditorem**

Si grauauerit alteram ptem si ma
dati fines excedit merito suspectus e de
off. dele. sup. questione. Nota q in omi
bus casibus pte excipi ptra auditorem
quos supra diximus. non tñ recusari va
let qd d p sensu pñ admittitur nisi i su
pradictis casibus

**De exceptionibus
contra locum.**

Si vltra duas dietas cite extra p
uincia pte excipe d rescriptis nonnulli. i.
c. ex pte. **I**tem si non sit tñ venire ad lo
cu assignati pñ venire non tenet de
ap. ex pte. **I**tem si sit locus imunitus
nec sit ibi iurisperitoru copia. vt. R. e.
ti. statum. l. vi.

**De exceptionibus
ptra citationem**

Si sit dies feriata vel officia vel fe
stium solene non valet si fiat citatio in di
ebus festiuis. fm q notauit p. Dostie.
de feriis pquestus. **I**tem si sit ptra rez
rasticam puentis. ff. de feri. le. solet.

Item si dilatione vel tepus non habue
rit. xx. dieru. iij. q. iij. s. offeratur. s. tñ
intelligas hodie ee de arbitrio iud. ee.
de ap. psonas. i. c. se. de hoc notatur
lxij. di. cuicumq. **I**tem si validudine
vel tempestate fuerit impeditus vel in
flumine. ff. si quis cau. l. non exigimus
s. si quis iudicio. **I**tem si vocatus fue
rit ad maius tribunal. ff. e. ti. l. si quis.
s. ultimo. **I**tem si ante restitutionem fue
rit citatus non tenetur respondere. de
ordi. cogni. dilectus. **I**tem si fuerit vel
pere citatus non tenetur respondere. de
off. dele. consuluit. **I**tem si prima cita
tio fuerit preemptoria. de dilatio. di
lecti. c.

De exceptionibus ptra excusatores.

Si sit simplex nun

eius non valz. extra d pñ. ex parte. si
cut mignit excusator sic pñ mitti pcur
rator. de do. i. contra. cum dilectis. i.
hoc itellige fm q d de pcur. querela.
Item si non expressit cam absentie isti
us que excusat de offi. dele. si proba
biliter.

De exceptionibus ptra actorem

Si actor sit peritrus non potest hie
rem illam qua petit. nec ipam petere de
iure iur. qrela. **I**tem si perpetuo renūciat
uit rei petite de rescript. ex pte. **I**tem si re
troactata non fuerint in scriptis redac
ta de pba. qm ptra. **I**tem excoicatus de
offi. dele. prudentia. s. sexta. i. eo. ti. c.
qñi d excep. nobis ex. **I**tem excoicatus
non pstat catione stare madatis eccie ab
solui non debz de sen. excō. q in dubijs.
Si aliquis fuerit excoicatus i lras spe
ciales ad aliqs iudices delegatos vt te
stes sue absolutiois non habuerit. i. d se.
ex. sic nobis. **I**tem si sit absolutus non ab
eo a q d absolui. d offi. ordi. prudentia
s. sexta **S**i plibz causis fuerit excoicat

Exceptio

et ab omnibus non fuerit absolutus. **Ex.** cum pro causa. et c. officij. Item si sit libertus vel servus de servis non ordi. de famulis ff. de in ius. vo. l. iiij. Item si non fuerit persecutus appellationem suam infra terminum preteritum valet sententia contra ipsum lata. extra de ap. romana. et c. personas. Item si fuerit abbas vel prior non audit sine clericis capituli. de transac. contingit. de reli. do. cum dilectis. de re iudi. cum eni. ubi dicitur. quod monachi non audiantur sine consensu sui abbatis. Item si pactum vel transactio interuenierit spe simonice licet facta non fuerit. ij. q. ij. pio. Item si de re sacra vel ecclesiastica fuerit transactio facta de transac. ex lris. Item si non fuerit restitutum omne quod zelo bono expendit. de restim. in integru. c. i. Item si iudex in propria causa. C. ne quis in sua causa l. i. Item si causa sit criminalis. et iuretur de calumnia. ca. i. de iur. calum. Item si post acceptationem litterarum res translata fuerit et qui possidet maliciose se absentauerit de alie. iudicij. mutan. ca. fac. c. i. Si fuerit patrocinatus alicui super re quam petit. sibi sit preiudicium de transac. ex lris. Si de plenus pium iudices fuerint impetrati non possunt postea recusari. de cau. pos. et pprie. cum olim. Si fuerit clericus ordinaris non debet iurare de calumnia sine consensu sui prelati. de iura. calum. lras. Si potuit contradicere et non contradixit post non auditur. extra qui ma. accu. posset. cum in ma. de iur. pa. ex lris. Si potuerit excipere et non excepit. sit ei preiudicium de pini. q. de iur. pa. ex lris. Si excipiendo confessus fuit intentionem adversarii de transac. preterea. Si reus sit eger non tenetur venire de procur. querelam. v. q. ij. si egrotans. Si non habuit. xx. dierum inducias. ij. q. ij. offeratur. Si non dat causam

contra procura.

onem sufficientem quod prosequatur litem aut si non potuit. statuat certam penam quam se passurum promittat ut e. ti. c. offeratur. Sed hodie non datur ista cautio propter contrariam consuetudinem. Item frustra petit debitum qui id quod petit non impendit de usur. michael. Sed distingue quia si reus statim proposita petitione actoris vult proponere petitionem suam: nec differre usque post litem contestatam tunc actor tenetur primo respondere super petitione rei. sic intelligitur de ordine cogni. cum dilectis. Et intellige quod conventio et reconventio una sententia terminatur et incontinenti una vertitur post aliam. Si autem reus differat proponere petitionem suam usque post litem contestatam postea non auditur donec prima causa fuerit determinata. et sic intelligitur. C. de sen. et interlo. o. iud. l. quant. et in tali causa debet fieri reconventio coram eodem iudice. Item si non per se proponit factum suum sed per advocatum non auditur. de iudi. pastoralis. Item si non fuerit requisitus ante ingressum cause de resti. spo. cum venisset. et c. sequenti. Item si de possessione et proprietate agit iudex de utroque cognoscere debet de cau. poss. et proprietatis c. vlt. Item propter maliciam viri non debet mulier manere indotata de pig. ex lris. imo creditoribus prefertur de iure in dote sua Item actor non debet venire contra iuramentum suum extra de iureiu. si quis

De exceptionibus contra procuratores

Si fuerit excom

municatus quando incipit procurare de pba. p. cessionem Item si sit procurator abbas sine capituli legitimis assertoribus non auditur de transac. non contingat Item si non sit legaliter missus de procur. c. i. legaliter Intellige sic quod debet habere litteras vi

rata continentes nomen aduersarij nomen procuratoris. nomen domini contra quem et in qua causa. et nomen iudicis coram quo litigatur. rati habere dominum quicquid cum eo actum fuerit ff. de procur. ubi expresse hec interponuntur. Item nisi contineant in litteris procuratorum articulos conventionis rei de qua agitur non potest constitui procurator per eas. de off. dele. c. cum olim. Item si sit canonicus regularis sine assensu maioris sui audiri non debet in causa propria. de postu. ex parte. Item si sit procurator in causa criminali. de procur. tue. qd non potest esse de accus. veniens. Item si non habeat mandatum de rato. de off. dele. coram. Item si non probauerit se innocentem de obiectis criminibus. c. de procur. reuoc.

De exceptionibus contra aduocatos

Si sit monachus vel canonicus regularis. de postu. ex parte. nisi in capis proprijs de consensu capituli et abbatibus. ut ibi. Item si sit clericus cuiuscumque ordinis non audiri in foro seculari de postu. c. i. nisi in causa propria vel per miserabili persona. Item si sit infamis quacumque infamia iuris vel facti. ut in l. de excep. §. ultimo

De exceptionibus contra libellum

Si sit obscurus quia pro eo nichil reputat dicere. ff. de interro. act. le. de etate. §. si quis. ubi dicitur quod nihil interest. aut neget aut taceat qui interrogatus obscure respondeat aut incertum relinquat litigatorem ad idem. ff. de confes. l. certum. Item si articulus super quo convenitur non exprimat non tenetur respondere de off. dele. cum olim. Item si non contineatur in libello persona iudicis nomen actoris et id quod petitur. in ff. de

rei ven. si quis in rem. §. et in eadem Item si procurator vel syndicus petit rem ecclesie. ut C. de epi. et cle. aut. hodie. et ibi nomine suo non potest petere cum habeat potestatem autoritatem et utilitatem non directam: indeces enim est quod qui non potest directe possit deducere in iudicium. ff. de iur. delib. antez preter.

De exceptionibus contra testes

Si testis sit excommunicatus de testi. veniens. si non fuit presens. et vocatus testificatur se vidisse. ix. q. iij. §. de hijs de spon. ex parte. Item si sit actor et co-filiator in eadem causa de testa. insuper Item si non fuerit presens quando testes iuraverunt contra quem fertur testimonium. Item si sit laycus contra clericum in causa criminali de testi. veniens. Item si sit solus testis. de testi. licet. Item si sit eodem crimine infectus. de testi. personas. et c. veniens. Item si sit periurus. de testi. sicut nobis. Item si non probate vite et bone conversationis et fidelis. Item si non valuerit testimonium quod prius dixit eodem. ver. non est in hoc Item si sibi invicem contradicunt. aut si sint seculares contra clericum de elec. bone. de proba. licet. Item si per publicatas attestaciones deposuerint de te. c. cum venisset. Item si testi crimen obijciatur non admittitur quousque probaverit se innocentem. de testi. fraternitatis. et c. testimonium. fallit tamen in crimine lese maiestatis: symonie et heresie. Item si sit criminosus vel lenis opinionis. de proba. licet. Item si in quarta productione nihil sit solenniter adhibitum. alias fieret contra ius de testi. i. caus. Item si fuit renunciatum productioni testimonii: non debent amplius produci: nisi super novis articulis. de testi.

fraternitatis. 7. ca. tanq̃. 7. ca. cum ve
nisset. 7. c. ex tenore. etiam si itez iuret
de testibz. fraternitatis. 7. c. intimavit.
Item quando testimoniu fuerit publi
catum valet reprobatio testiū. de testi.
ex parte. Item si sit infamis suspectus:
vel aliqua macula manifesta respectus.
vel si opponitur crimen de quo p̃fessus
vel conuictus est. de exceptio. deniqz. de
presump. dudum. de offi. dele. pruden
tiam. §. sexta. Et si sit precio conductus
vel non sit ydoneus vel mutus. de testi.
placuit. Item si sit de familia illius qui
produxit. de testibz. in litteris. Item si
aliquis de suo addit mendacium: totaz
seriem rei decolorat. iij. q. ix. puta. 7. c.
simplex.

**De exceptionibz contra diffinitiuā
sententiam.**

Si sit lata ab eo qui non habuit iur
isdictionem. de consue. ad nostrā. Item
si non sit lata i scriptis. ij. q. i. in primis
Item si sit lata nō p̃missio ordine iur
is. ij. q. vi. §. diffinitiva. Item si sit la
ta contra iuramentum. de re iudi. ca. 1.
Item si sit lata partibz non presentibz.
iij. q. ix. caveant. Item si sit lata die fe
riata. de ferijs. cōquestus. Item si sint
plures iudices. 7. vnus sententiauit. 7.
alter non. l. dist. diffinitiuam. Item si
sententia non continet absolutionem vel
condēnationem. C. de sentē. 7. interlo.
om. iudi. l. preter. ij. q. vi. diffinitum.
Item si sit lata a iudice non sedente p
tribunali in loco consueto vbi solet ius
reddi. ij. q. i. in primis. Item si iudex
in fine prolationis non exprimat peno
nem actoris 7. obligationem ratōe rei.
7. ei⁹ exceptiones. debet em̃ hec omnia
7. quicquid petitiū vel obligatiū fue
rit sub breuiloquio p̃ferre. vt. ix. q. iij.
fine opere. Item si iudex sit excomuni
catus. de re iudicata. ad probandum.

Item iudex si sententiam dicat 7. per
alium legat. C. de sentēna ex periculo
recitan. l. ij. q̃c.

Finis huius tractatus.

**Incipit tractatus prescriptionum
compositus per dominum Wynum de
mugilo legum doctorem.**

Prescriptio. xx. horaz.

Notabiliter
collige q̃ prescriptiōes
que sparsim sunt posite in
corpoze iuris summarie
7. dilucide ac distincte possunt compre
hendi. Notandum q̃ in primis est pre
scriptio horaz. xx. scilz de viro qui debet
tenere adulterum deprehensum cum
uxore. vt. ff. de adul. l. capite.

Prescriptio vnus diei.

**Est prescriptio vni
us diei qui viva voce noluit appellare.**
dissoluta figura iudiciij si non ilico ap
pellauit non postea auditur sine libello.
vt. C. de appel. l. ligatozibz. vbi talis
casus scilz lata sententia vnus ex liti
gatoribus vult appellare. si appellat statim
valet tunc 7. sine libello. si ex intervallo
tunc non valet eius appellatio nisi de
i scriptis. vt dicta. l. Est 7. alia scz iudi
cis qui sniam tulit: qui eo die quo diffi
niuit poterit supplere si quid erratū est.
vt ecce debebat absolvere p̃dēnauit.

vel pdenare debebat aduersariū meum
in centum et duobus assibus. et pdenavit
in centum tñ. vel qz debebat absolvere
pdenavit vele contra. vt. ff. de aqua
quoni. et est. l. quidam. et l. paulus. et
de re iudi. l. rescriptum.

Prescriptio duoz diez.

Est prescriptio du

orum diez: que obijciē ei qui ornatum
iumentum vendidit. vbi si non ante bi
duz emptor ornatum petit postea non
habebit. vt. ff. de edil. edic. l. ediles. §.
videndum. vt ecce habeam vnū equū
vel iumentū et volebam eum vendere.
ita qd ipsum ornaui vltra qd fuerit con
suetum. licitum est emptori infra duos
dies opponere exceptionem.

Prescriptio trium diez.

Est prescriptio triū diez vt i aduocato
cui licet infra triduum corrigere errorem
suum. vt. C. de erro. aduo. l. vl. vbi dicit
qd error aduocati lingozibz obesse nō
potest. vt aduocat⁹ debebat proponere
vnā actionem et pponit aliam. tñ h
aduocato infra tridū corrigere errorem
suum. vt dicta. l. Item reculant iudicē
vt suspectū. vt. l. vl. C. de iudi. Item le
genti fructus ppe arboris i agro aliēo.
vt. ff. de glan. le. l. i.

Prescriptio. v. diez.

Est prescriptio quinqz diez scz illi⁹ qui
promisit hominem sistere in iudicio cer
to die. et si post dies. v. velit exhibere nō
potest. vt. ff. si quis caus. l. si. post tres.
§. actoris. Dy.

Prescriptio nouem diez.

Prescriptio nouē

diez est. vt non pueniat quis ex psona
defuncti añ. ix. dies p mortē pñuēatos
vt. C. de sepul. vi. l. cū sit iustū. in aut.
h vbi dicit. scz nec añ. ix. dies ab obitu cō

numerando.

Prescriptio decem dierum.

Prescriptio decez

diez est. vt. C. de appel. aut. hodie. vbi
dicit in glo ipsius: qd si reus fuerit con
demnatus a tempore snie. vt quia erat
absens habet spacium. x. diez ad appel
landum. Et hoc intellige vbi pcurator
fuit presens. vel nō soluendo. vel causa
ipsius cōdemnati fuit probabilis. vt in
palle. auten. i glo. et. C. de iudi. l. ppe
randum. et. C. de fñc. et li. expen. l. iij.
et. C. quomō et qñ iudi. l. ab eo. et hoc
si non fuit defensus. sed si fuit defensus
a procura. et nō appellauit pcura. Nō
querit an audiat dñs ad appellandum
Et dic qd non. C. de pcur. l. qui absente
et. C. de re iudi. l. ppe. §. si. et dic vt ibi.
Et idē est in snia arbitri. vt. C. de arbi.
l. penult. §. fin autem. in glo. est et alia.
vt. ff. de edil. edic. l. qd si nolit. §. sequēs
vbi talis ponit casus. ego emi a te vnā
rez isto pacto: qd si mibi displicuerit sit
inemptar quam tñ debeo ei reddere in
fra. x. dies si res nō placuerit mibi. als
non audiat elapsis decē diebz. vt dicta
l. palle.

Prescriptio. xv. diez.

Est et prescriptio alia. xv. diez. vt. C.
de test. l. si qñ. vbi dicit qd testes pdu
cti de alia puicia ciuitate vel loco cogū
ibidē stare vbi sunt. pducti p. xv. dies.
infra quos iurati de gent deponere et fide
iussores dare de non recedēdo. et si dare
non poterint eoz cōmittat iuramento.
et hoc expensis producentis. sed vltra il
los. xv. dies spectare nō cogunt. adeo
qd siue iurauerint et deposuerint infra il
los. xv. dies. siue vltius nō cogunt.
vt dicta. l.

Prescriptio. xx. diez.

Est alia prescriptio

xx. diez. vt. **C.** de li. ptesta. aut. offerat de eo qui vult litem ptestari. vbi dicit qd oblato libello ei qui dat et ad iudiciu mandatus est dat spaciū. xx. diez. i quibz deliberet an cedat vel pteadat. vt in pre alle. auten. v. exinde. vbi dicit exinde pibitis spotalis et. **Dy.** Est et alia. vt. **C.** de sen. et interlo. o. iu. l. cu paup et auten. ibi posita vbi dicit: qd si puen tas coram iudice delegato habet ipsum suspectu. potest ipsum accusare infra. x. dies. dieb. xx. elapsis non audiet. vt p dicta aut. Est et alia que dat iudici qui deposito officio de finit d ca cora eo sub orta terminanda siue criminalis fuerit siue civilis. vt. **C.** vt oēs tam civilis q mili. l. i. **Dy.**

Prescriptio. xxx. diez.

Est pscriptio. xxx. diez. vt de nō nume. pe. l. i. p tractib. §. sup certis. vbi dicit qd si creditor fuerit pessus sibi solum esse qd nō erat vel reddidit instrumētū qd tunc ptra debitorem ppetit exceptio xxx. diez. et elapsis xxx. dieb. tūc agere non poterit. Est et alia qd vectigal nō sol uit. vt. ff. de publi. l. ipsi. §. interdū. et §. si nuper. **Dy.** Est et alia pscriptio qui vsus est via. vt. ff. de iti. actūqz pri. l. i. §. hoc aut. Est et alia pscriptio. s. illi qui vult seruire ptra haturā in suis conuēnatis. vt. **C.** de pe. l. si vendicari. Est et alia de eo qui debz suum inuentariū inchoare postqz nouit apturā. vt. **C.** de iur. deli. l. scimus. §. sin aut primo. vbi dicit qd si quis d iure hereditatē defun cti dubitat debeat adire nec quidē est ne cesse deliberare. sed tūmō facere inuēta rium et hereditatem adire. qz recepto in uentario et adita hereditate incipit cur rere dictū tempus. vt in palle. l. **Dy.** Est enā alia que incipit currere damno

passo ex certo capite. l. aquil. vt. ff. ad laquil. et insti. e. §. illud. vbi dicit qd si aliquis interfecit seruū qd infra. xxx. dies non solum possum exigere ab eo pteciū serui. sed enā id in quo dānificat sum vt qz seruus meus erat instutū heres et ipse non poterat adire sine iussu meo ita qd fuit interfectus anteqz adeat. ego ptra interfectore agere possem nō soluz ad serui extimatonē. sed enā ad extima tionem hereditatis. vt in dicta. l. **Dy.** Est et alia. vt. ff. de accus. l. iij. §. si. vbi dicit qd si quis accusauerit et accusator mortuus fuerit vel impeditus agere: qd tūc reus pōt agere ptra eum vel ei heredes ad integrā satisfactōnem. Est et alia vt in auten. de intro. et exhi. re. l. nullus. §. i. que dat ei qui reducendus est ad cō ponendum res suas. et ad componēdū meos penates coraz iudice loci. vel co ram magistratibz.

Prescriptio. l. diez.

Est et alia pscriptio. l. diez. vt insti. de excu. mto. §. qui. vbi dicit qd si quis datur in tutorez alicuius pupilli. vel cu ratorem alicuius adulti. et velit se excu sare. non refert si non appellat statim cū possit se excusare spacio. l. diez. vt de cā l. **Dy.** Est et alia qd index depositus ab officio suo debet i eadem puincia vel ci uitate cōmorari. l. dieb. vt. **C.** vt om nes tam civilis q mili. l. nullus. §. i.

Prescriptio duoz mensium.

Est et alia pscriptio duoz mensium. vt. **C.** de lit. ptesta. auten. libellum vbi actor infra duos menses cause litem cō testari debet. alioquin expensas in du plum cogitur restituere conuento. licet hoc bodie de consuetudine non seruet de iure tamen est ita. Est et alia prescri ptiō. vt. **C.** de adult. l. si. que datur ad seruos torquendos post missionem rei pudij. Est et alia. vt. **C.** de iure deli. l.

sanximus. §. sin autem. vbi dicitur qd ince
pro inuentario debet terminari infra du
os menses. vt in predicto. §. Est et alia
de debitor filii qui vult dilatio. impe
trare in minoribus summis et causis. vt
ff. de iure filii. l. delator. §. in fiscalibus
que cause dicantur minores distinguit.
vt. C. de defen. ci. l. i. vbi dicitur qd minor
causa est legis. Est et alia fisco opponenti
compensationem. vt. ff. de iure filii. l. au
feret. §. compensat. et l. aliud. §. qui tñ.
vbi dicitur qd si quis velit fisco compensat.
opponere debet dicere sibi debere infra
duos menses. nam duobus mensibus
elapsis non auditur. vt dicta. l. Item iu
dici cognoscendi causa civili. vt i aut.
vt clerici apud priores episcopos pue. §. si ta
men de curionibus. colla. vi. Item viris
religiosis vel clericis personis habenti
bus publicam vel leges audientibus. vt
extra ne cleri. vel mo. c. non magnope.
et eo. n. c. super specula. Est et alia si
ancilla vendita fuerit et manumittatur
si tamen plene fuit. vt. ff. de his qui sine
ma. ad liber. pue. l. si. §. sed ptra. Est et
alia de eo qui fideiussit sine scriptura sui
ad tempus in causis priuatis seu publi
cis. Est et alia de emphiteota vt possit
vendere possessionem prius denunciatōe
domino facta. extra de iur. embi. c. po
tuit. et C. de iure embi. l. vi. §. sin aut
tem. vbi dicitur qd si aliquod instrumē
tum inter dominū et emphiteotam in
teruenit. tunc id quod i dicto instrumē
to continetur seruari debet. sin autem nul
lum pactum fuerit subaudi de alienādo
vel vendendo. et tunc primo et principa
liter debet domino suo denunciare et ex
pectare ipsum per duos menses duobus
mensibus elapsis poterit vendere meli
ora. suas cuiusq. vt dicta. l. Est et alia
vt cum actor promissit se exhibere in iu
dicio tempore non adiecto elapsis duobus

mensibus tali fideiussor ulterius non tel
nemt. Et est ratio. quia actor videtur a
lite discedere velle cum promissit litem
se testaturum infra duos menses a die
dati libelli et non fecit. vt. C. de iur. deli.
l. sanximus. §. igitur.

Prescriptio. lx. diez.

Est alia prescriptio

lx. diez. vt. C. ad. l. i. i. de adult. l. iure
mariti. vbi dicitur qd si maritus vult accu
sare adulterium vxoris. qd si ipse accusat
infra. lx. dies bene potest et computantur
a die commissi adulterij vt ibi dicitur. Item
non cogitur se subscribere ad penam tal
lionis. nec puniatur vt calumniator. si non
probauerit infra dictos. lx. dies. vt. ff.
e. l. quis indubitati. et l. si is cui. Est
et alia que datur nomine ornamentorum
non prescriptio redibendi. vt. ff. de edil. edi.
l. ediles. §. sin autem. Est et alia. vt. C.
de lit. prela. l. i. et autem. libellum. vbi
dicitur qd si actor porrecto libello ptestatur
non fuit litem coram iudice qd elapsis duo
bus mensibus non auditur vt ibi de hoc.
Est et alia. vt. C. de cpi. et cle. l. clericis
et l. clericum. et l. ois qui. §. in hoc aut.
vbi dicitur qd si iudex iudicauerit i civili
qd sibi competit prescriptio infra duos
menses vt in predictis. l. Est et alia. vt
C. de fi. in stru. l. sanximus. que obijci
ei qui promissit p sentare personam alteri
sine scriptis. sed tñ i iudis verbis. vt in
dicta. l. Est et alia. vt cum quis sic emit
rem vt si displicuerit sit inempta. tunc
seruandum est tempus quo est actum
Si non il de tempore actum est. lex sta
tuit spacium. lx. dierum infra quos d
emptori rem restituere et precium habere
ultra non auditur nisi cum cause cogni
tione. versatur autem cause cognitio. vt

si iudex q̄ aliqua iusta causa emptor: si
erit impedim̄s decerneret vt nō restitu
eret si res sibi displicebat. nec etiam vl
tra istud tempus audiat emptor. vt di
ctis iuribz.

Prescriptio centum dierz.

Prescriptio cētuz

dieruz est. vt. **C.** qui admit. ad bo. pos.
possunt. l. i. 7 in fi. de bo. pos. §. libertis
itaz. vbi dicit q̄ aliquis putat sibi cō
petere bo. pos. iure p̄sanguinitatis. q̄ a
die mortis defuncti habet spaciuz centū
dierum: quibz elapsa non audiet postea
vt ibi d̄y.

Prescriptio trium mensium.

Est prescriptio trium mensium. vt qñ
heres dicebat se repudiaturz necesse ex
pectabat per spaciū triū mensiū. **C.** d̄
iure deliberā. l. sanximus. §. cum igitur.
Est 7 alia que obijciē ei: qui non p̄ be
rede habet. vt. **C.** de iur. deli. l. fi. Est 7
alia ad inuentariū faciendū. p̄io dant̄
xxx. dies ad incipiendū qui curant sibi
a tpe quo sciuit sibi hereditatē delatam
ex testam̄to vel ab intestato. postea dāf
lx. dies ad cōplendū. 7 sic in vniuerso
sunt tres menses. 7 hoc si oīa bona sunt
in eodez loco. Si nō absint ab eo loco
habet heres spaciū anni ad inuētariū
faciendū 7 cōplendū. vt dicta. l. sanx
imus. **C.** de iur. deli. Est 7 alia. vt de
decurionuz origine disputat. vt. **C.** de
decurio. l. generali. Est etiā alia que cō
petit marito quando p̄fessus fuit se rece
pisse totē quaz in veritate nō recepit.
vt in aut. de tpe n̄ so. do. l. pens. §. ergo
in fi. 7 aut. q̄ locū. **C.** de coll. Est 7 alia
vt in auten. vt cum de ap. cogno. §. iij.
Est 7 alia si obijciē q̄ vnus ex līgato
ribz renūciat testibz seu testam̄to 7 all.
in dicta aut. Est 7 alia si nouū op̄ fue
rit nūciatū 7 reū sanisdare nō ē actū. vt

C. de op. no. nū. l. i. 7. **C.** de edi. pri. l.
vlt. Est 7 alia que p̄petit creditori here
ditario p̄tra herede. vt. **C.** de iur. deli.
l. fi. Est 7 alia que de eo qui nō d̄z mora
ri in sua puincia. vt. **C.** de assel. l. iij. fi.
Est 7 alia de eo qui dilationē petit neqz
testes neqz instrumenta pducit. vt. **C.**
de dila. l. i. d̄y. Est 7 alia cū matrimo
niū durauit plus duobz annis 7 minus
decēnio. qz dant̄ tres menses 7 vltim⁹
nō audiet. Est 7 alia que dāf parti que
vult pcludere in cā. vt. **C.** de iudi. aut.
iubem⁹. 7 in aut. vt cum. **C.** d̄ ap. cog.

Prescriptio quatuor mensiū.

Est 7 alia quatuor

mensiū prescriptio vt post latā sentētiā
iudi. vltim⁹ curant. **C.** de vltim⁹ rei iudi.
l. ij. Alia est que dāf socio qui impedit
interfectionem si potius nolit pferre vt
C. de edi. pri. l. fi vt pponis. 7 ff. pro
socio. l. si fratres. §. idem tñdit. Alia est
que dāf contrahentē vel curatorem
qui cōm restitutionis nō pegerit. vt. ff.
d̄ exco. m. l. qui bona grana. d̄y.

Prescriptio. v. mensiū.

Est 7 prescriptio

quinqz mensiū. qñ de eadez puincia tes
tes vel instrumenta pducunt. Alia est
prescriptio. v. mensiū. d̄ eo qui p̄t redi
mere ab emptore. vt. ff. d̄ redi. l. scient
dum. §. fi.

Prescriptio sex mensium.

Est alia prescriptio

sex mensiū. s. in re debitoria. vt. **C.** de
edi. edi. l. ij. Alia est scz d̄ eo cuius bel
rede scripto manente in eadem puincia
querela inoffi. testa. p̄parat. vt. **C.** de
inoffi. test. l. penul. in fi. alle. §. sanxim⁹.
vbi expeditū ē. Alia est qui impetrauit
dilatōz. vt d̄ dila. l. i. Alia est de eo qui

manumisit ancillam. vt in fimo. qui r ex
quibo cau. manu. §. iuste. nisi fuerit iusta
ca impediens. vt. **C. de mau.** Est r alia
de eo qui vult redimere mancipiu3. vt
ff. de redi. act. l. sciendu3. Est r alia que
cōpetit p relic. sub p di. vt. **C. vti possi.**
l. i. Est r alia in beneficijs cōcedendis.
extra de pces. preben. c. nulla. Est r alia
que dat cōtra accusatorem mulieris de
adulterio qui p lapsu3 sex mensiu3 remo
uet ab actione. r cōputant ista sex men
ses viles a die diuortij. vt. ff. ad tur
pil. l. ij. §. accusationem. **Dy.**

Prescriptio nouem mensium.

Est alia prescriptio

nouem mensium. sc3 cum de vltimari
nis partib3 testes pducunt. **C. d. dila.**
l. i. **Dy.** Est r alia qñ aliquis post dila.
reperit dilato3. vt. **C. de iur. d. libe.** l. fi.

Prescriptio decem mensium.

Est prescriptio. x. mensiu3. vt in auten
vt liti. in. r **Dy.**

Prescriptio vnius anni.

Est r prescriptio

vnus anni: qua admittunt descēdētes
ad petendu3 bo. poss. r non vltra. Est r
alia quāto mino. vt. ff. d. edi. edic. l. sci
endu3. §. fi. r. **C. e. l. ij.** in quib3 dicit q
redibitoria. r quanto minoris distulit
emptor pquerens d morbo vel vicio vl
terius non audiet. Est r alia prescriptio
de seruo qui cū subtraxit inscio dñi ista
annū tenet in quadruplū post annu3 in
simpliciu3 vt. **C. vi bo. rap. l. minister.** Est
r alia que dat ad bo. pos. **C. de bo. pos.**
l. qui liberis. Alia est d eo qui abfuit cā
reipublice vel alia iusticiā. vt. **C. in qui**
bus ca. in inte. resti. non est ne. l. i. r. ff.
ex quibo ca. ma. l. pe. r. **C. e. l. vl.** Est r
alia de eo qui alienat cā iudiciū mutādi
vt ipse postea haberet. vt. ff. de alie. au.

mu. can. fact. per totum. Est r alia que
dat p homine mortuo d eo qd deiectū
erat. vt. ff. de his qui deie. l. effu. §. bec
actio. x. si libero homini. Est r alia de
seruo interempto r retro cōputatione
facta. vt. ff. ad. l. aquil. l. vl. §. si ita. Est
r alia vt si quis pecuniam recepit vt ne
gociū aliqd faceret. vt. **C. all. ff. de cal.**
l. i. Est r alia vt si quis cōniciū faceret.
vt. **C. de iniur. l. i.** r. l. si non cōnictus.
Alia est vt si quis p metum vendidit vt
ff. qd me. cā. l. vltis. r. l. si cum exce
ptione. §. ij. Alia est vt per scriptū here
demadeatur hereditas. vt. **C. de insti.**
r sub. l. iij. in fi. **Dy.** Alia est que dat
p nomine peculij. vt. **C. ad mace. iure**
Alia est cum seruo cum peculio. p cō pe
culij statim vendito. vt. ff. de pecu. l. r
ancilla. §. ij. Alia est d eo qui in fraude3
creditoris alienauit omnia bona sua. vt
C. d. his que in frau. cre. l. vlt. Alia est
vt fiat inuentarium de rebo existētib3
alibi. vt. **C. de iure deli. l. sanximus. §.**
fi autē. Alia est de pclama. in libertatē
si citatus non venit vt. **C. de assier. tol.**
l. i. §. vera. Alia est vt heres soluat lega
ta r fidei commissa. vt in auten. de he
redi. ab intesta. §. illud. **Dy.** Alia est d
creditore qui rapuit res obligatas. vt
C. vi bonorum raptorum. l. ij. Alia est
prescriptio de eo qui vocauit in iudiciū
illum quem vocare non debuit. vt. ff. d.
in ius vocatis. le. penultima. Est r alia
prescriptio de accusato qui peribat bo
nozem. vt. **C. de muta. r bono. l. reus**
tol. **Dy.** Alia est prescriptio si quis ex
pulsus vi est. vt. **C. de iudic. l. ij.** Alia
est prescriptio vt episcopus extra dioc.
existens contra suam ecclesiam nō stet.
vt in auten. d sanc. epis. §. contra. Alia
est de eo cui imminēbat mortis panno.
vt. l. sicut. **C. de leg. m.** Alia ē pscriptio
de eo qui vocat ad iudiciū nō venit. vt

C. de requi. re. l. i. Est et alia in causa appellationis vt. **C.** de temp. appel. aut. ei qui. Alia est de dote soluenda soluto matrimonio vt. **C.** de rei vx. act. Est et alia si quis ius dicendi non optempera uerit vt. ff. si quis ius dicen. non op. l. i. §. si dy. Alia est que obijciuntur filiis emancipatis non petentibus bo. pos. vt in sti. de bo. poss. §. liberi itaqz. Est et alia que obijciuntur extraneis heredibus vt. **C.** de iur. deli. l. cum antiquis. Est et alia que obijciuntur postulanti sibi adijci de rebus vt. diuis creditoribus. vt. **C.** de iure deli. l. vl. Alia est que obijciuntur dominis quando quis de nouo est factus seruus vt in auten. de sanc. epi. Est et alia vt si cui relictum est vt nubat seruo. Alia est quia remouentur suspecti officiales cum officium recte non administrat. vt. **C.** de suspec. tuto. l. i. Alia est que obijciuntur minoribus de dote non numerata vt in auten. de tempo. nō so. pe. §. generali Alia est si maritus scripsit se totum recepisse quā non recepit et sit mortuus infra biennium post mortem soluere compellitur. vt. de si nūc. pe. l. i. Est et alia qui sine comatu de castris recessit si redire noluerit. vt. **C.** de col. l. vl. Est et alia qua remouentur fortissimi milites si annonā non petant vt. **C.** de mili. anno. l. i. Est et alia que obijciuntur vasallo inuestitura nō petenti vt. x. col. quo tempore mi. inuesti. pe. de. §. i. Alia est qui interficit seruum vel pecudē vt. ff. ad. le. acqui. l. ij.

Prescriptio duorum annorum

Duorum annorum ^{scrip}prescriptio est que datur debitori neganti pecuniam sibi mutuatam. ff. de verbo. obli. ga. p. to. Est et alia de dolo vt. **C.** de dolo. l. si. ubi datur biennium p. annum acti onem de dolo moueri posse siue presen

ti siue absentis. et computatur non a die scientie sed a die commissi doli. Et nota quod non perpetuatur hec actio lite contestata nec est repetere in alia actione quod ē notandum. Est et alia de patrimonio fabri censu. vt. **C.** fabri. l. ij. Est et alia de locatione horreorum vt. ff. loca. l. cum dolo Est et alia de muliere perfecte etatis que pignus dedit vel locauit vt. **C.** ad vell. l. mulieres. Est et alia de emphiteota qui si alienat eo noie vt in autē. de non alie. §. ij. Est et alia vt causa incipit. vt. **C.** vt intra certum tempus cri. quest. ter. l. vl. Est et alia de crimine deser. p. diij vt. **C.** de agri. et cen. l. agris. Alia est de submerso vt. **C.** de nauis. l. penul. Alia est de do. fisci et defensoris ciuitatis. vt. **C.** de aduo. diuer. iudi. l. sanxim? Alia est de mortuo i. terra transmaria legato vt. de l. l. i. Alia est de dormiente creditore vt. **C.** de bo. aut iudi. po. l. i. Alia est de pignore debitoris vt. **C.** de iure do. in penul. l. §. si. Est et alia de non minuerata pecunia vt. **C.** de non nu. pec. l. vltima.

Prescriptio trium annorum.

Est alia prescriptio

trium annorum vt in rebus mobilibus vt in sti. de vsuca. et. **C.** et. ff. p. to. Est et alia triennis que competit mulieribus p. dote sua vel ex actione dotis annua bina trina die. in primo anno vna p. in secundo alia p. in tercio tertia pars que sub lata ē per act. dotis ex stipulatu per quā videtur omnia immobilia statim redire et mobilia infra annum. vt. **C.** de rei vx. acti. l. cum autem. Est et alia cum quis emerit ancillam vt eam manumitteret non adiecto tempore. vt. ff. qui ad lib. sine ma. pue. l. vl. Est et alia si diuertat vxor a viro si eā cogere nō potest vt in aut. de nup. §. circa et. ff. de diuor. et re. l. vxor.

Est et alia ut lis non protestetur ut. C. de iudi. l. propter adum. §. i. Alia est de emphi. C. de iure emphi. l. ij. §. si autem Alia est de aleatore qui ludit ad tabulas ut in aut. de sanc. epi. §. i. Est et alia ut servus stet in monasterio ut. C. de epi. et cle. aut. debet. Alia est ut mulier alat filium ut C. de patre qui fili. distra. l. i.

Prescriptio. lxxij. annorum.

Est et alia prescrip

tio quatuor annorum. et illa primo est duplex. una que compete ei qui vi possidet bona vacantia postquam fuerunt fisco denunciata: proscribit enim quadriennio etiam si non habeat titulum vel bonam fidem quod est mirabile et hoc est speciale propter negligentiam fisci qui negligit bona petere denunciata ut. ff. de iure fil. l. i. §. diuus pius. Alia est que competit quando fiscus vendidit rem alienam singularem vel quocumque titulo alienavit. dominus eius rei non conveniet cum cum res est alienata sed fiscum per estimationem rei postea vero non auditur ut in l. de usur. in fi. C. de quadri. pre. per totum. Alia est de restitutione hereditatis ut. C. de restit. in inte. l. fi. Alia est de creditoribus unde petatur ut. C. de bo. auc. iudi. pos. l. ultima.

Prescriptio quinque annorum.

Est prescriptio quinque annorum ut ne de statu defunctorum queratur ut. C. de sta. defunc. l. ult. ubi dicitur quod si aliquis decessit et quinquennium transiit post mortem eius: status questio ultra moveri non potest. Alia est ut querela in offi. test. ut. C. de in offi. testa. l. contra maiores post quinquennium repellitur volens agere. Alia est de capto ab hostibus ut. ff. de cap. et possi. reuer. Alia est de nauticularijs et mercatoribus ut. C. de nau

fra. l. naue. Alia est de accusato ex adulterio. ut. ff. de adul. l. mulier. §. iij. Alia est de hereditate adita ut separatio fiat. ut ff. de separa. l. i. §. q. autem. Alia est de filio pro patre excluso qui tacuit vel repudiavit ut. C. de in offi. testa. l. si quis §. fi. Alia est de morato in libertate post manumissionem ut. C. de mace. l. ex eo. Alia est de interfecto a familia. ff. ad fil. l. in congruione. Alia est que fisco obijciatur iure vectigali ut. C. de vecti. l. ij. Alia est de collusionem detegenda ut. C. de collu. dete. l. ij. Alia est que obijciatur heredi minori de vote non competenti. ut C. de tempo. in inte. testi. aut. si minor. Alia est que obijciatur facto maioris petenti rem quam vere vendidit quando minor erat ut. C. si ma. fac. l. fi. Alia est redimendo ab hostibus ut. C. de possi. reuer. l. ult. Alia est de cubicularijs reuocandis qui serui dicuntur ut. C. de prepo. sac. cu. l. i.

Prescriptio septem annorum unum

Est prescriptio septem annorum de pupillo instituto in heredem utrum habeat effectum ut. C. iur. deli. l. si infanti.

Prescriptio nouem annorum.

Est prescriptio nouem annorum ut prestatum alimentum simpliciter relicta. ut. ff. de alimen. le. l. ultima.

Prescriptio decem annorum

Est decem annorum

prescriptio que obijci potest si aduersari probauerit per latam sententiam que id iudicem accepisse ut in aut. ut ligantes iurent. §. si vero. Alia est que locum habet in rebus mobilibus inter presentes. Alia est que locum habet inter absentes de quibus duabus satis dictum est in l. de usu. p. to. et. C. et ff. e. est prescriptio suo plangitum promittente Alia est de dano sine tempore ut. ff. de pecu. le. l. si prius Alia est prescrip-

de debitore fisci qui seruū manumisit
vt. ff. qui et a quibus. l. si tamen. §. iij.
Est et alia que inter presentes bona fide
obtinere vt. C. de prescrip. xxx. an. l. si
quis emptionis. Est et alia que fecit te/
stamentū et nihil ostendit vt. C. de testa.
l. sancimus. Est et alia contra eum qui
vltimū. vel seruū non vltimū vt. C. de
ser. et aqua. l. vl.

Prescriptio duodecim annorum.
Et prescriptio duodecim annorum
que refertur quo ad matrimo
nium contrahendum et testimonium fe
rendum in causa civili et etiam testamen
tum faciendū vt insti. de nup. in princi.
et ff. de testa. l. iij. et insti. qui testa. fa.
poss. §. pterea. Est et alia de vote non so
luta. vt. C. de tem. in inte. restit. l. si mi
nor.

Prescriptio. xij. annorum.
Et prescriptio tredecim annorum
que datur de curionibus vt. C. de sena.
l. tertia.

Prescriptio. xiiij. annorum.
Est prescriptio quatuordecim an
norum que datur in aliculo testari volenti
si sui interest et ad matrimonium contrahē
dum et testimonium ferendum in causa
civili. vt. C. qui testa. fa. poss. l. senium
et ff. e. l. v. in auten. vt spon. lar. §. iij.

Prescriptio. xv. annorum.
Est prescriptio. xv. annorum vt postu
lare quis posset vt. ff. de poss. l. i. §. pue
ricia. Est et alia de manumissione facta a
minore p. procu. habendo vt insti. qui
bus ex cau. ma. §. ea d. l. Est et alia vt cle
ricus non ordinetur vt in auten. de sac.
epi. §. presbiter

Prescriptio. xvij. annorum.
Est prescriptio. xvij. annorum vt cū
queritur quis postulare possit et adopta

re vt. ff. de adop. anno. §. i. et nisi. eadez
§. minorem

Prescriptio. xvij. annorum
Est prescriptio xvij. annorum scz in
muliere cum queritur quis posset ad im
petrationem venire vt. C. de his qui ve.
eta. impetra. l. secūda. §. feminas

Prescriptio viginti annorum
Est prescriptio viginti annorum scz
in masculo qui venia etatis impetrauit
ad vendendum vt. C. de his qui ve. eta
tis impe. l. ij. in prin. Est et alia de eo q
rem alienam in absentia domini possit
vt. C. de prescrip. xxx. an. l. si quis. Est et
alia de eo qui bona fide in poss. ess. stetit
vt. C. de lon. tem. prescrip. l. prestat. Est
et alia q d. his bonis in curia aduocatoz
requerentorum contra fiscum obseruat
tur vt. ff. de iure fil. l. i. §. i. et hoc postq
scit se posse occupare vt. ff. de acqui. re.
do. l. secūda. Est et alia querela falsi. vt
de fal. l. querela. et l. cum mora. Est et
alia de milite a militia dimisso. vt. C.
quando prouo. non est ne. l. veterani

Prescriptio. xxv. annorum.
Et prescrip. xxv. an. scz cū qrit an
qs possit in iudicio infesse si tūtoz auct
toritate et d. q sic si prescrip. rps. xxv. a
norum ante vero non sine curatore. vt
C. de aut. prescrip. l. clarum. Est et alia
an quis sit legitime etatis et vide q vbi
cūqz sit mentio de legitima etate intel
ligitur viginti quinque annorum nisi alie
dictum sit in contrarium vt. l. allegata.
Est et alia de eo qui non dedit. vt. ff. de
mu. et ho. l. ad rem. et ff. de eden. l. pzia.
Est et alia d. muliere que peccauit in cor
pus suum vt in auten. de appel. §. si pre
stet. col. tertia. Est et alia de eo qui me
tims est in etate. vt. C. de his q ve. eta.
impe. l. fina. Est et alia de eo qui habet

annos. xx. et filios quing. quoz quilibz pro vno anno reputatur. vt. ff. de mi. l. ij. Et nota qd omnes supradicte non vere per rescriptiones dicuntur sed potius exceptiones.

Prescriptiones. xxvij. annorum

Est prescrip. xxvij. a. qua iuuat is tra que minor in iure restitui postulat

Prescriptiones. xxx. annorum quādo possideo rem alienaz sine timore et mala fide vel econtra si res fuerit viciosa non tamen si res fuerit religiosa sacra vel publica comuni vsui vel publico deputata. tales enim non prescribuntur vt. C. de prescrip. xxx. vel. xl. an. in ru. et m. g. o. Est et alia de ecclesia regia vel honorabili loco vt in auten. de alie. emphi. §. non est. Est et alia. C. de sa. sanc. eccle. autē. quas actiones

Prescriptio. xl. annorum

Est prescriptio. xl. annorum que habet locum in hypothecaria quādo creditor aliquam rem debitoris possidet que est ei obligata. tunc enim quādo draginta annorum spacio prescribitur non minori licet extraneus breviori tempore prescribat scilicet spacio triginta annorum vt. C. de prescrip. xxx. vel quadraginta annorum. l. cum non summi. Itēz hęc prescriptio habet locum in omnibus actionibus quādo prescriptio est interrupta licet. p. tel. ille ei non extinguat. xl. an. secus si alio modo est interrupta vt qd definit possidere vt. C. e. l. vl. §. qd dicitur sup. nota. Itē in t. b. ecclesiasticis si sacris et immobilibus locū hęc prescrip. xl. an. vt. C. de sa. sa. ec. autē. quas act.

Prescriptio. l. annorum

Est prescriptio. l. an. vt in ordine dyaconissa vt. C. de epi. et clef. aut. dyaconissa. Et alia in autē. bita. C. ne. si. pro patre

Prescriptio. lv. annorum.

Est prescrip. lv. an. qd excusat a tutel. et honoribus vocatos. ff. de iur. in iur. l. maiores. lxx. an. a tutel. et in iuribus vocat. §. qd ingressi. Et lxx. an. si non egressi? hac vocatōe si vterqz videret maior. lxx. annis qui agit. lxx. annum.

Prescriptio lx. annorum

Est prescriptio. lx. annorum scilicet de eo qd arrogat per principē vt. ff. de adop. l. ij.

Prescriptio centum annorum.

Est prescrip. c. an. qd petit solū rōe ciuitati et eccle. vt. C. de sa. sanc. ec. l. vt in diuinū et autē. quas act.

Prescriptio perpetua.

Prescriptio perpetua. ē sine tempore p. finitione scilicet i. feudis i. p. s. i. feu. l. impialem. de et solertiam et.

Tractatus prescriptionū explicat.

Tractatus brevis de arbitris et arbitratoribus incipit.

Circa materiam arbitrorum. Nātādū qd arbitrorum quidā est electus cū pene vel cū aliq. alio loco pene vt p. stipulatores vel cū pignozibz qd habet loco pene vt. ff. de arb. l. lincatores. §. qd ait p. tor. l. die p. ferre. i. si. cū. l. se. Etā arbitri eligunt vt p. viā iudicioz p. g. scat. et iur. et. §. tali arbitrio d. qd arbitria ad iustitiam iudicioz sūt redacta vt. ff. de arb. l. i. p. di. et arbitri prohibent eligi cū iuramento p. ea vel aliq. qd sit loco pene. Nec valz rōne pene vtile p. inutile si viciet. §. de iure canonico non debet dici inutile propter iuramentum. quia oīne iuramentūz ferit

nāduz est extra de iureiurando. cum con-
tigit: Idem ergo est dicendum de iure
civilis. quia lex civilis quādoq; succūbit
canoni. vt. **C.** d. sa. sanc. ec. l. p. privilegia
vbi tangit salutem anime. Juxta illud
quod no. ff. de offi. presi. l. illud. Item
predictus arbitri postq; suscepit i se ar-
bitrium cogitur cognoscere et sententiā
proferre. vt. ff. de arbi. l. iij. §. i. Item si
male iudicat facit litem suam. vt. **C.** de
pac. si quis in conturbando in fi. et insi.
de obli. que ex quasi delict. in prin. Item
ab eius sententiā non appellatur. **C.** e. l. i.
Etiam si coram tali arbitro euz penavlt
euz aliquo quod sit loco pene electo mo-
re iudiciorum p. g. scēte aliquid actuz fu-
erit quod facti questionem recipit cōfesi-
sum vel testibus deponam seu testificat-
um. partes postea poterunt illis vti et
valebunt coram iudicibus ordinariis. p.
ut habetur. **C.** de arbi. l. cum antea. §. fi.
de testi. l. fina. Et hoc est verum si hec p.
dicta rite facta sunt coram arbitro. Si
enim testes iuraverunt die feriata in ho-
nozem dei non valebunt depositiones.
vt. **C.** de fct. l. omnes. et l. fina. et ff. d.
arbi. si feriatis Item si iuraverunt par-
te absente non per contumaciaz. **C.** de
testi. l. fi. §. si quando in fi. Item si iura-
verunt coram arbitro vt no. d. in. **C.** de
iura. calum. aut principales. Etiam a
sententiā talis arbitri non recurritur ad
arbitrium boni viri. Et sic intelligitur. ff.
de arbi. l. diem proferre. §. siari. et l. in
compromissis. et ff. pro socio. l. si soci-
etatez. §. iudiciorum. licet alteri partiuz
displiceat sententiā. soluat penam vel i-
teresse si pena ibi non fuit sed aliquid lo-
co pene et erit libera. et sic intelligitur. ff.
de arbi. l. diem proferre. §. siari. ad pe-
nam autem vel interesse si petatur potest
opponi exceptio. Primo si sententiā fu-
erit contra legem vel si non fuerit solen-

niter vel rite lata. vt nota i. §. siari. et **C.**
e. l. iij. Item si sententiā fuerit penalis.
vt notatur. ff. e. l. ita demum. et **C.** quā-
do prouo. non est necesse. l. venales.
Item si arbitri factus est inimicus euz
diceret ne ultra pcederet et nihilominus
sententiā tulit. vt. ff. eo. l. non distin-
guemus. §. cum quidem. Item si in ite-
grum restitutio vendicet sibi locum. **C.**
ex quibus causis maiores. l. ij. A. arbit-
trorum quidem alter est sine pena et sine
aliquo loco pone sed ex nudo pacto elec-
tus. vt more iudiciorum procedat siue
cognoscat et iudicet habetur. **C.** de arbi-
tris. l. cum antea. predictus arbitri nō
debet cogi arbitrari. quia partes inui-
cem non sunt astrictae stare eius sententi-
e. ff. e. l. ligatores. §. i. et l. non distin-
guemus. §. i. Item si talis arbitri cogi-
nouerit et sententiā tulerit rite et legit-
time et altera infra decem dies contradi-
cit pro nibilo erit sententiā. Si autem
partes emologentur sententiā expres-
se vel tacite per silentium decem dieruz
tunc ornatur actio et exceptio ex illa sen-
tentiā. vt. **C.** e. l. ne in arbitris. in fi. et
l. sequenti. Recte dicitur q. pacto nudo
electus fuerit talis arbitri. quia alias si
ornatur actio nec exceptio. Juxta illud
quod notatur. **C.** e. l. cum antea sup. ver-
bo nostro nomine. vt. ff. de re iudic. l. a
vino pio in principio super verbo arbi-
trorum. et no. azo. in summa. **C.** de ex-
cepti. rei iudi. Item predictus arbitri
si male iudicet non credo q. facit litem su-
am. quia sententiā pro nibilo est et alter
contradicat. quia sibi licitum est contra-
dicere infra decem dies vt dictum est.
Item ab eo non appellatur vt apparet
per supradicta. et **C.** eo. l. prima. Item
illud quod dictum est supra de compro-
missario cum pena electo et more iudicō-
rum p. gnoscēte. l. q. acitata coram eo

riter legitime habitare valeant coram iudice ordinario. Idem vero potest dici de isto arbitro ex nudo pacto electo. ut more iudiciorum cognoscat et proce-dat cum eadem sit ratio. **C.** de arbit. l. cum antea in fi. de testi. l. Si verbum. Compromissarius large debet intelligi siue compromissum fuerat cum pena vel cum alio loco pene. siue cum pacto nudo dum tamen more iudiciorum cognoscat. licet tunc improprie ibi ponatur verbum compromissarius. Item a tali arbitro nudo pacto electo seu ab eius sententia non recurretur ad arbitrium boni viri. ut satis apparet ex predictis. Item arbitrorum quidem electus est a partibus non ut more iudiciorum cognoscat sed ut quis amicus inter partes ordinem disponat. Et ille dicitur arbitrator. ut ff. pro socio. l. si societatem. §. arbitrorum duo sunt genera. et etiam dicitur amicus communis. ut eo. l. in princip. Et talis vulgariter vocatur arbitrator. seu amabilis compositor. ff. pro socio l. ij. et l. Si societatem. cum quatuor legibus sequentibus. et de loco et conduc. l. si. in fi. et l. locationis in principio. et **C.** de contra. emp. l. si. et ff. e. l. nec venditio in principio. Item de isto arbitro seu amico electo non habetur mentio. ff. de arbit. nisi tantum in lege. Si de meis §. recepisse. sed in glo. eiusdem tituli. habetur de eo mentio in dicto. §. et in l. pedius. §. primo. et l. sed et si seruus. §. si quis iudex et l. in compromisso. et l. penulti. Item de tali arbitro seu arbitratore sci-as quod arbitrator potest eligi de iure et cum sacramento. **C.** de secundis nup. l. hac edictali. §. Ita illud adiungimus. Item predictis arbitrator potest cogi arbitrari postquam in se suscepit arbitrium Si tamen cum pena sit electus vel cum aliquo alio quod sit loco pene. ut nota-

tur. **C.** de contra. emp. l. si. in fine. Idem crederet quod cogerebatur arbitrari. si arbitrium suscepit. etiam si non esset ibi aliqua pena si arbitrator in tali re fuit electus in qua prolatio suo arbitrio statim oriretur actio et exceptio. ut verbi gratia infra in predicta lege. quia postquam consensus interuenit inter partes. quia certa res empti esset. sed precium fuit collatum in arbitrium alterius. certe illo arbitrate de precio oriretur actio ex empto ut vendito. ut ibi et insti. de emp. et vendi. §. Sed nostra. et sic debet cogi talis arbiter seu communis amicus electus. quia eius dictum seu arbitrium seu edictum non erit delusorium nec superuacuum. licet hinc inde nulla pena promissa fuerat nec aliquid loco pene interuenerit. Item talis arbitrator si male iudicat non facit litem suam quia mores iudiciorum non cognoscit. et quod plus vel minus potest dare alteri quam forte de iure dari debet. ut notatur. ff. de arbit. l. sed si seruus. §. si quis iudex. Item nec a tali arbitro appellatur cuius nec ab alijs duobus supradictis arbitris appelletur de quibus magis videretur. Item dico quod attestaciones habite coram tali arbitratore qui more iudiciorum non cognoscit. non valebunt coram iudice ordinario cum nec aliqua lex hoc dicit. nec ratio iuris hoc dicat. quia talis arbiter more iudiciorum non procedit. sed ut communis amicus partes ad concordiam reducat. et etiam die feriata in honorem dei potest hoc facere. et super hoc multi dicunt et credunt per et male Item si a tali arbitro iniquum videretur potest recurri ad arbitrium boni viri. ut ff. pro socio. l. unde. et l. irruere. et bonus vir dicitur iudex. ut ff. de verbo. obliga. l. continuus. §. Cum ita Et debet fieri recursus ope exceptionis vel replicationis ut appareat manifeste

ff. pro socio. l. unde si nectur. ubi dicitur.
iniquum arbitrium corrigitur per bone fi-
dei iudicium: quod debz ibi intelligi p
modum exceptionis vel replicationis in
iudicio actionis p socio ut faciat ibi ad
similum et ut ad proxima fiat relatio. qd
in lege proxima fit mentio de accusatio-
ne pro socio ut si reus credat se gravatum
ex arbitrio seu dicto arbitratorz taceat.
et qn agatur ptra cu poterit excipiendo co-
queri d iniquitate arbitratorz. et sic cor-
rigetur eius iniquitas. Itē si actor cre-
dit se gravatum agat sua actione si qua bz
ac si arbiter ille non pnūciasset. Et tunc
si reus excipiat de arbitrio actor poterit
replicare de eius iniquitate et sic poterit
quisqz eoz recurrere ad arbi. boni viri i
fra tps infra qd pōt quis excipere et repli-
care ad arbitrium boni viri nec obstat. ff.
de arbi. non distinguem? .s. cu quidem
ubi videt q recursus ē qdā spēs appel-
landi. et sic videt q solū infra. x. dies de-
beret recurrī sicut alias infra. x. dies dz
appellari ut. C. de ap. aut. hodie sz dico
q ille. s. non loquit de arbitratore sz de
arbitro q more iudiciorz pgnoscit a cui-
us sententiā nō recurratur ad arbitrium
boni viri ut dictū est. Itē ibi nō loquit
de recursu sed de exceptōe doli: qd ppo-
nitur ptra agentē et penā q exceptio doli
licz ibi dicat velut spēs appellandi non
est tñ appellatio cū ipsa perpetuo durat
ut. ff. de excep. doli. l. cure. s. si. sic ergo
et in recursu si fiat per exceptionē durat
bit perpetuo. Si p modū replicationis
tunc durabit qdū illa accusatio iuxta
quā fit replicatio nec obstat etiā. C. de
arbi. l. cum atea. ubi dz q silentium. x.
dierz inducit actionē. videt ergo debere
recurrī. sz dico q ibi pgnuit more iudicō-
rū et ex nudo pacto arbiter ibi fuit elect?
aq nō recurratur ad arbitrium boni viri
ut dictum est. ymo infra. x. dies suffice

ret contradicere illi scilicet sententiē et tūc
pro nihilo est lata quoniam appellatio bz
fieri infra. x. dies. Item est notandū q
qui recurrit non propterea in penam iei-
dit ar. ff. de ope. liber. l. si libertus iura-
uit. recurrit enī lege permittēte. et sic pe-
nam non debz habere ut. C. de adul. l.
gratus et facit. ff. locati. l. quero. s. inter
locutorem. et de verbo. obli. l. quidā cū
filium. s. in eo autem. Sed an futuri re-
cursui possit renunciari scilicet ante qd col-
petat dico q non qz iuri qd nondū ppe-
nit simpliciter renunciari non potest ut
ff. de success. edicto. l. i. s. decretalis. et
d. le. li. si ita sit scri. s. i. Sed an p pactū
videtur q non possit renunciari qz prop-
ter iniquitatem recurratur. dolo autē si-
mito egam per pactum renunciari nō po-
test ut ff. de pact. l. si vnus. s. illud. led
ar. contra. C. de temp. appel. l. si. s. i. sz
dici potest q pactum non valet si fiat ex
presse ne recurratur ob dolum arbitratō-
rū ad bonum virum sed si fiat pactum
generaliter ne recurratur valz tale gene-
rale pactum ut ff. de pa. l. iuris gentiuz
s. sed et si quis pactus sit l. si vnus. s. i.
lud ar. contra. C. de arbi. le. cum antea
circa principium ubi dicitur q si quis
emologaverit sententiā arbitri postq
lata est. non solum exceptio dabitur. sz
et actio quasi dicat q emologatio facta
ante sententiā nihil operetur. quia qui
de vno dicit de alio negat ar. ff. solut.
matrimonio l. cum totum in principio
sed dico q ibi loquitur de arbitro: qui
nudo pacto electus per viam iudiciorū
cognovit cuius sententiā ad hoc q tene-
at oportet q fuerit emologata tacite vel
expresse postq lata fuerit atqz enim la-
ta sit emologata non potest. quia ibi il-
le arbiter ex nudo pacto fuit electus.
et si pactum emologatum esset nudum
tunc tam sententiā esset nuda q pacta.

Differentie

et sic non possit se iuuare nec unum vestiri ab alio de iure civili. Item idem si pactum emologatum foret ibi per stipulationem ante latam sententiam per arbitrum tale nudo pacto electum. tunc recte res transferretur in naturam arbitri cum pena elcā et emologatio. non haberet locum lata sententia nec etiam recursus sic haberet locum. ff. de arbit. l. diem proferre. §. stat. quia tunc nec daretur actio nec exceptio ex sententia. sed ageretur solum ut. §. de stipulationis ad interesse. e. l. si. et l. sequen. vel forte ut credo possit dici probabiliter quod si renunciatum fuerit per pactum generaliter futuro recursum quod valz pactum in illis in quibus ille arbitrum seu communis amicus arbitratum fuit male ex culpa imperitiae. vel alio quoquo modo excepto dolo. sed si ex dolo arbitratum fuerit male pactum in hoc non modo tenet qui propter dolum illum et solum propter dolum possit recurri ad bonum virum dolo enim sub generalitate pacti non videntur contineri nec esse permissa ar. ff. de pac. l. tres fratres. et l. de transac. l. quarta. licet illa lex loquatur in dolo preterito. sed eadem ratio et maior videtur in futuro ne quis intente ad malum et per hoc in summa simpliciter recursum futuro renunciari non valz. si tamen generaliter fiat super recursum futuro pactum scilicet ne recurratur valebit in hijs in quibus in quo arbitratum fuerit nec obstabit pactum quin possit recurri quantum ad dolum tantummodo. Item est notandum quod sententia arbitratorum est quedam transactio. ut no. in auten. ut offe. indi. §. si vero contigerit coll. ix. Et ita in die dominica potest talis arbitrator agnosce re et arbitrari ut supra de ferijs. l. si. et de die vel de nocte. ut. C. de transac. l. non minore. et sic de pluribus alijs sollempnibus iuris que licite sunt in sententijs

legum

iudicium. et per consequens in sententijs arbitratorum: que ad iustitiam iudiciorum sunt redacta necessario obseruantur et locum habeant in istis arbitris. Nam in hijs qui ut arbitratores et ut communes amici electi sunt illa non sunt necessario obseruanda et super hoc multi errant et tunc quicquid verbis superfluis iudicando arbitria etc.

ExPLICIT tractatus domini Petri iacobi doctoris legum de monte pessalan o

Incipiunt differentie legum et canonum domini Galmani de Bononia

Secundum canones ante sententiam potest appellari secundum leges non nisi in certis casibus de appella. super eo. Et ut plus liqueat dic. quod secundum canones. potest appellari ante sententiam a grauamini ne etiam si non est expressum in iure. ubi proceditur sine clausula appellatione remoto. sed secundum leges solum ubi est expressum et sic intellige. c. non ita. secunda questione sexta. et vide de app. pastoralis super verbo expresso

Iudex appellationis secundum leges non potest causam delegare. secus secundum canones. de offi. delega. super questionem. §. intentionis in glo. in fi. ca. de offi. ordi. pastoralis. et eodem titulo. capitulo ut ligantes li. vi.

Iudex coram eo facit licet. contestari ut per se ferat sententiam. medium tantum committit secundum leges. secundum canones. omnia committit et principium tantum et finem tantum in e. c. super questione in glo. illud oportet

Differentie

Secūm le. cōmittit examinationem
philiarij: fm can. cuiusq; vult vt in c.
pastoral s supra dicto.

Secūm le. testis repellitur a testimo
nio si est damnatus de aliquo scilicet cri
mine. fm ca. repellitur siue sit damnat⁹
per sententiam siue alias prohibeatur d⁹
testi. super eo. in glo.

Secūm le. actio est preponenda. fm
cano. non. de iudi. dilecti et dic vt ibi in
glo. sic patz

Secūm leges locum habz rigor legi
vt in l. si quis in tām. C. unde vi. fm
cano. non nisi in rebus ecclesiarum
de do. et contm. c. i. in glo.

Secūm le. missus in possessionē. p⁹
continaciam statim est verus possessor
fm cano. mittitur in possessionem causa
rei seruande vt de do. et contma. c. i. in
glo.

Secūm leges filius retinet tantā vnā
falcidiam. fm cano. retinet duas. sci
licet debitam iure nature et trebellianicā
de testa. rānunciis in glo. retinebunt

Secūm le. testamentum nō valz nisi
habeat subscriptionem septem testium
fm cano. sufficit si coram presbitero et
alijs testibz duobz aut tribz fiat. vt de te
sta. c. cum esses

Secūm le. si testator legauerit rem a
lienam heres cogimr soluere. fm cano.
secus. de testa. filius in glo. ij.

Secūm le. nō tenet heres de delicto
dehinc nisi inquantū ad ipam peruenit
de ipo delicto. fm cano. tenetur licz nil

legum

ad ipsum peruenit. etiam quibz lis non
fuerit p⁹test. de sepul. c. si.

Secūm le. que non habent continuā
causam ad prescribendum requirūt du
plicatum tempus. fm cano. lecus vt d⁹
causa poss. et p⁹ate. cum ecclesia in glo.
circa p⁹am.

Secūm le. presumitur q⁹ mulier met
rum habitans sit in ea vxor. lecus scdm
cano. d⁹ presumpt. c. illud in glo. sed q⁹i
tur

Secūm le. inter datus vt agnoscat
de proprietate. non potest cognoscere
de possessorio. C. si a non compe. iu. l. si
p⁹rietate. fm can. cognoscit etiā de illa
de cā possel. pastoralis in glo. ij. ante
penul. de sequestratione. c. ij. Et intelli
ge vt no. ibidez Bern. vel dic si hoc nō
placet. q⁹ p⁹ietatū consensus possunt
cōstitimere quem alias aliquem iudicē
qui p⁹esit iurisdictioni. sed in cano. non
nisi de consensu sui epi. de fo. p⁹pe. c. sig
nificasti

Secūm le. qui offert se liti cōdemna
tur ac si possideret. fm cano. non. vt lit.
pen. c. ecclesia. i. in glo. si.

Secūm le. in causa appellatōis noui
testes super eisdem capitalis recipi pos
sunt. fm cano. non de testi. fraternitatez
in glo. penul. et eodem mō in cle. testi
bus

Secūm le. non admittitur q⁹s ad pos
sessionem nisi ex toto renunciauerit
iudicio p⁹ietatis. fm cano. lecus d⁹ testi.
significauerunt. et de causa possel. pasto
ralia.

Secūm le. bonum est aliquid facere

ad offensionem virium secus fm cas. d. comea. c. 1.

Secūm le. nō possunt committi que sunt meri imperij. secus fm cas. de offi. ordi. q. sede. ap. in glo. penul. de rap. in archiepam in glo. fi.

Secūm le. possessor malefici spacio trium vel quatuor an. prescribit. secū fm ca. de prescrip. vigilant in. i. glo. de re iudi. possessor li. vi.

Secūm leges instantia iudicij perit lapsu triennij. secus secūm cas. de iudi. c. penult.

Secūm leges ad imperatorem nō potest appellari omissio medio. fm ca. sec. de app. si duob in glo.

Secūm le. differentia est inter yconomum procuratorem et iudicum. fm cano. omnes hij comprehenduntur sub procuratore. de procuto. penult. in glo. vi.

Secūm leges concipitur sententia in personam procuratoris quandoq in personam dñi vel cōtra eū qui producit. secus fm cano. de pba. licz in glo. penult. de electi. querelam in glo. iij.

Secūm le. patre volente tenetur filia recipere maritum nisi ei dare pater voluerit in pēni moribus suis indignum. secus fm ca. quia fm eos eā pcellere nō potest de despo. impu. capitulo primo in glo. i.

Secūm le. mulier admittitur in testimonium in causa criminali fm cas. non. de verbo. sig. cap. forus in glo. hec intellige

Secūm le. arre dantur p sponsalibus perficiendis. fm cas. non de spō. gēme. l. glo. fi.

Secūm le. testes inuiti sunt cogendi fm cas. nō nisi timore partis aduersē vt si se odio grana timore subtraxerint. de testi. cogen. c. super eo in fi. 2. c. penul.

Secūm le. si vnus primo percusserit et vulnerauerit et alter occiderit primus nō tenetur nisi de percussione et vulnere. secundus tenetur de occisione. secus fm canones. d. homici. significasti. ij. i. glo. tandem

Secūm leges lata interlocutoria super exceptione poterit appellari fm cas. poterit appellatio de feri v. q. d. et c. eni negotij principalis de app. in c. fi. i. glo. peremptoria in de.

Secūm le. in ordinarium non potest compromitti. secus secūm cano. d. arbitrium tempore. ij. q. vi. §. quid d. arbitri. in glo. ij.

Secūm le. cum agitur de computatione graduū in linea equali quoto gradu quis distat a stipite toto duplicato distat inter se et sibi attinent. secūm canones simpliciter et non duplicato. vt in arbore consanguinitatis vcrsi. nūc vt tendum est

Secūm le. in linea equali quot sunt persone tempto stipite tot sunt gradus fm cas. vcrro quoto gradu remotior distat a cōmuni stipite toto distat inter se. vt in eadem arbore vcrsi. nūc dicendum est

Secūm le. affinitas contrahitur ex legitimis nuptijs. fm cas. ex omni contractu vt in arbore consanguinitatis in principio et item est de consanguinitate. de pbat. c. p. nias

Secūm leges non potest fieri denotminatio siue denuncatio nisi super quibusdam criminibus vt no. in glo. iij. c. vt nostrum ti. vt ecclesiastica benefi. fm cas. super omnibus. ij. q. i. si peccauerit de iudi. nouit. iij. q. iij. §. aliquando. Et est lex de testi. capitulo. fi. super vcrbo

recusatore. vñ sic appellans frustratorie
punitur in duabus libris argenti in ci-
uilibus. fm cano. in expen. ij. q. vi. om-
ni modo in glo. i. r. **E** quorum appell.
non recipi. l. ab executore r extra eo. re/
prehensibilis.

Scdm leges non valz citatio nisi assig-
netur terminus. ff. de verbo. obli. l. Ita
stipulans fm Detrum de Bella parti-
ca. fm cano. secus de appella. cum pati-
in fi.

Scdm le. non omnia crimina sunt
publica vt sed que publicam infamiam
irrogat sunt adulteria homicidia r similia
fm cano. omne crimen censetur publi-
cum de collusione de tegeda. c. i. in glo.
penl. ij. q. ij. c. i. l. omnibus. de iudic. no-
uit.

Scdm le. mulier si infra tempus luc-
tus nupserit incurrit infamiam fm cano.
non de secū. nup. c. fi.

Scdm le. causa religiois debent co-
iugia dissolui. fm cano. non

Scdm cano. non possunt parētes d-
negare spuris alimēta. secus fm le. vt
qui filij sunt le. per venerabilem in fi. r
de eo qui duxit. in ma. cum haberet. in
glo.

Scdm le. infamis potest esse pcura-
tor. fm cano. non de iura. ca. impator i
glo. fi.

Scdm le. vsure pmitantur. fm cano.
non. de vsur. c. ij.

Scdm le. raptor cum rapta matrimo-
niū contrahere non pot. fm cano. strabere
potest de rap. c. vl. bere. cum fm leges
glo. li. vi. **S**mprians virginem rele-
gatur r verberatur. si per vim hoc facit.
capite punitur fm leges

Scdm cano. recipiet in uxorem eaz aut
verberetur r postea deturdetur excomu-
nicatus in monasterium. de adulterijs.
c. ij.

Scdm leges concubitus est licitus
fm cano. non. xij. q. iij. nemo. in glo.
fi. de ap. c. de prior.

Scdm leges delegatus ab ordinario
non potest sententiam executioni temā
dare. secus fm canones de fo. compe. si
quis. in glo. penult.

Scdm leges iurisdicō non perpet-
uat nisi per lit. contest. fm cano. p. so-
lam citationem de offi. dele. gratum. r
c. relatum

Scdm leges arbiter qui cognouit de
causa suspitionis illa probata etiā cog-
noscit de causa principali. secus fm ca.
de offi. dele. suspitionis

Scdm leges mulier auditur contra
alienationem rei dotalis etiā iurata. fm
canones non. de iureiur. contingat. iij.
glo. ij.

Scdm leges filius non conquerit
de patre in causa criminali vel ciuili nisi
de castrensi peculio fm cano. pquerit de
vtraq. ij. q. vij. queritur

Scdm leges ludere causa conuicti
possumus. fm cano. non. de excess. prela.
cum inter in glo. iij. r. xx. di. pmesario-
nes r. non debz

Scdm leges inducie dilatorie. xxx
diez dari debent. ij. q. iij. offeratur fm
cano. est arbitrium de procu. dilectis
in glo. fi.

Scdm leges delegatus habz spozm
las. scilicet duos anteos in principio. r
duos in fi. fm cano. nihil dat d resco.
statutum li. vi. de vi. r ho. cle. cū ab oi.

Scdm leges femina non potest esse
arbitra. fm canones potest. hoc verum
si est consuetudo de arbi. ca. de leca. r.

Scdm leges episcopalis dignitas
tm liberat a patria potestate. fm cano. fi.
tūc etiam subdiaconus deliberat de eta.

et quali iudicio. qui filij sunt legitimi per venerabilem circa principium. de sententia excommunicationis cum voluntate

Secundum leges heres filius non autem impubes hereditate patris privatus reservatur sibi legitima portio. secundum canones non reservatur. de testa. si heredes.

Secundum leges mulier non potest esse procuratrix. secundum casum. potest de confirmat. vili vel inuili cum dilecta in glo. sic agitur

Secundum leges si tres sunt arbitri et tertius legitime requisitus non curavit interesse alij non possunt diffinire. secundum canones. sic de arbit. c. si. l. vi.

Secundum leges pena mortis vel sanguinis infligitur. secundum canones non. de rap. c. in archiepiscopatu. et ibi textus iudicis scilicet morte moriantur. de fur. c. i. et de homicidijs. c. i. Exponere moriatur id est excommunicatur nec obstat. de latronibus quia mors alia spiritalis ut in criminosi alia civilis ut contra seculares alia affectualis alia naturalis. alia eternalis per archiepiscopum. l. iij. q. vij. placuit Sed quid sit mors et quod infligitur mors per alibi Effi mors alia acerba. alia matra. alia imatra. vide. c. presenti de preben. secundum archiepiscopum. et per Jo. an. in nouella. libro sexto. et de peniten. distin. ij. valida. per archiepiscopum.

Secundum canones absens ex iusta causa auditur et retractatur quicquid contra eum factum est. secundum leges vero distinguendum est an ex causa necessaria et probabili simul an ex necessaria tantum aut probabili tantum vide. ij. q. vi. biduum in glo. et.

Secundum leges extinguuntur pronuntiationes per appellationem secundum canones suspenduntur

Secundum leges posteriores reuocant

primas leges non sic in diuinis. de offe. vi. iij. celebratate in glo. in legibus. sed non est proprie differentia quo ad canonem. ymo idem de constit. c. i. l. vi

Secundum leges non est infamis qui mortale peccatum committit secundum casum. sic in pall. c. celebratatem. et hoc intellige ut non. in c. omnes. et c. illi qui. vi. q. ij

Secundum leges si quis conuincatur quod occulte deposuit libellum fam osus de capitur. et secundum casum. verbis subijcitur vi. q. i. in summa.

Secundum leges impubes non iurat quia non potest de iurare l. ij. q. iij. testes. secundum casum. per de delic. pue. c. j

Secundum casum. longa et longissima prescriptio non differunt. sed bene secundum leges de deci. dudum. in glo. aperte. xvi. q. iij in summa. et sane intellige per. c. j. de prescrip. l. i. vi. et qd non. de pue. c. si.

Secundum canones quis obligatur ex huius pacto. xij. q. ij. quicunque suffragio de pac. c. i. secus secundum leges.

Secundum casum. quis alteri stipulatur. secus secundum leges. i. q. vij. quotiens vide contrariam glo. ibidem

Secundum canones periculum furtum et similia solo animo committuntur. secundum leges. non. xxij. q. ij. qui viderit

Secundum leges bona hereticorum deuoluuntur ad heredes secus secundum canones. de heredi. argenti. in glo. penul.

Secundum leges existentes in potestate patris non obligantur aliquo voto. secundum casum. xxij. q. ij. mulier. Et de votis scripture ibi hoc scripsi

Secundum leges non tenetur quis denunciare. secundum canones. sic no. ar. ij. q. vij. quia propter super glo. hic habes quod notat prima. q. octaua. ex hijs de accu. ex parte

Secundum leges adultera licite occidit per maritum

Differentie

legum

secus scdm casu. nam sic amittit dotē vi
ri no. glo. xxxij. q. ij. inter.

Scdm le. qui preest collegio cōpel
litur agere vel iurare d calūnia. fm casu.
non de iura. calū. impator. sup glo. i. r
adde de testi. presennium. li. vi.

Scdm le. iudex incidenter pōt cognos
cere de cā maiori q̄ cōpetit sue iurisdic
tioni. secus fm casu. quo ad causas spiri
tales de ordi. cog. c. penult. in glo. fi.

Scdm le. exceptio adulterij non p
test vxori cum accusatur ad penam ciui
lem. secus scdm casu. si agatur in foro
ecclesiastico ad separationem thori. de or
di. cog. c. ij. in glo. penul. adde qd no.
de procu. me.

Scdm le. mulier in paucis casibus
admittitur ad accusandū. in multis ve
ro ad testimoniū. fm casu. est aliud. vt
no. iij. q. iij. in summa.

Scdm le. venditor precise nō tene
tur dare rem venditā. sed sufficit qd det
interesse. secus fm casu. qz precise scdm
Host. de fi. instru. cum Johannes. in
glo. i. Maxima media r mīma capitis
diminutio. aliter accipiuntur fm le. r ali
ter scdm casu. de accu. qualiter enim de
pigno. c. fi.

Scdm le. interlocutoria que preci
pit aliquid dari vel restitui vel nō dari
vel non restitui reuocari non potest. alie
interlocutorie pōt reuocari ex cā. de ap
pel. cum cessante.

Scdm le. spuriū non repellit a dig
nitatibus. secus fm cano. de fi. pres. ca.
ij. in glo. ante penul. li. vi. Vel verbuz
secularibus additū dignitatibus tol
lit dñam. vnde potest aliam recipere per
no. per me. de ap. pastoralis. super glo.
Matrimoniu nō est inter seruos sz con
uberniu fm le. secus fm cano. de coniu
gio seruoꝝ c. i. d iudice vel. Alias dñas

etiam recipere potes de his que not. de
offi. dele. super questionem. s. pōro.
in glo.

Scdm le. nunq̄ proceditur sup cri
men ptra absentem. lit. non contest. ni
si contra apparitores. secus fm casu. no.
de do. r contm. Veritas. in glo. hic enī
patet.

Scdm leges arbitrium est tēpus
in personali actione quantum necesse ē
teruēire post decretum primum a cō
cessionez. fm casu. aliter si tenes opini
nem Innoc. de qua vt lit. non contest.
quoniam. in fi.

Scdm le. non omnis periturus est i
famis. fm cano. sic de testi. testamen. r
c. quanto. in glo. fi. vi. q. i. quicumq̄
Ad hoc vt prescriptio longi temporis
locum habeat requiritur r sufficit bona
fides tradentis r accipientis fm cano.
cum bona fide semp requiritur longissi
ma temporis prescriptio de prescrip. si
diligenti in glo. illud. de re iudi. abba
te in glo. iij. li. vi. Et potest etiam recipi
alia fm canones ex glosa predicta de li
bello alternatio quod non approbo
Alij recipiunt etiam aliam de penione
generali ex superuenienti causa vt e. cat
pitulo.

Scdm leges laycus in criminali po
test laycum iudicem substituere: secus
fm canones: fm opinionem wilhelmi
de foro compe. si diligenti iuxta finem
i. glosa

Scdm leges in prescriptione habe
re conscientia dubiam d bona fide dici
tur habere bonam fidem: secus fm casu.
d pscip. si diligenti in glo. vi. in fi. fm
Host. super ipsa glosa

Scdm leges iudex si differt causas
fingens se dubitare vbi dubitandum
non est: infamis est. r in triginta libris

Differētie

auti puniuntur. sed scdm canones aliter puniuntur. vt de re iudi. c. i. li. vi. 7 no. 8. appel. in iustici. super glosam.

Scdm le. clericus potest rem 7 patriā cum armis defendere. scdm canones. nō. de homic. suscepimus. in glosa prima. 7 c. significasti iuxta finem glose. 7 c. penio. Et ista differentia plus est in personis q̄ in rebus.

Scdm leges puniuntur qui dat causam abortioni etiam si non erat fetus uiuificatus. de homic. sicut. ij. in glosa prima.

Scdm leges ad superiorem precise deuoluitur prouiso ecclesie cum parsonus laycus presentat indignum. scdm canones non ita precise de offic. ordi. c. cum phas in fi. glo. ij.

Scdm leges legatus principis cū mittitur ad prouinciam debet uiuere de rebus filci vel imperatoris scdm canones legati pape aliter recipiuntur de offic. ordi. inter. in glo. fi.

Scdm leges ordo non liberat a criminali fortuna. secus scdm canones. liiij. distinctione. si seruus sciens. in glosa. quidem.

Scdm leges iuris debitor solum consideratur membri impedimentum in usu non defectus vel augmentum lecus scdm canones de cor. vici. c. ij. super glosam fi.

Scdm canones maritus accusans uxorem etiam de iure suo se inscribit de procu. me. secus scdm leges. Doc no. bar. brix. ij. questione. viij. in summa. quod intellige vt no. in dicto capitulo me. 7 xxxij. questione prima. publico Et per hostiensē de accu. super hijs super glo. ij. Et potest vna differentia haberi per ibi notata super glo. ij. hoc gene

legum

rale 7 aliam c. si. ad petitionem in principio magne additionis 7 aliam i caplo qualiter enim de accu. ibidem est de capitis diminutione

Scdm leges in libello accusatorio ponuntur nomina imperatoris 7 consulum Et scdm canones loco illorum ponuntur nomina pape 7 episcopi ij. q. viij. libellorum Et ibi notantur in glo. i. per archid.

Scdm leges pponens plures actiones in libello si sunt diuerse tunc certitas de iure suo eligere debet secus scdm canones scdm quos plures admittunt de electione querelam super glo. ij.

Differētia sumitur per no. de adulte. c. penultimo super glosam penultimā Et vñ. cum tu. in glosa licet. Alia per notata de forale. caplo primo Alia per notata de male. caplo ij. in glosa prima Alia per notata de excessu. prelatorum clericis in glosa finali Alia per notata vij. q. xi. sacri legum ca. quisquis 7 de penis felcīs. in nouella libro sexto

Alia per notata de iudi. caplo finali. i. nouella Alia de penis ca. sententia Alia de sen. ex. caplo quarto super glosam nūquid Alia per notata xvi. q. iij. placuit. in glosa tertia Alia per notata de sen. ex. si vero turpiter Alia per notata de spon. in pñia super glo. ij Alia per notata de testi. in inte. c. ij. super glo. 7 sic viter Alia de herēci. c. extraneus s. credētes super verbo accedat Alia de pigno. c. ij. in glo. ij Alia de dona. ca. fi. 7 pno. iij. q. vltima Alia de iure patronatus nobis super glosam non videt Alia per notata de spon. impube. puberes super glosam ij. ad finem 7 caplo se. super glosam iij Alia de diuoritijs ca. primo 7 de dona. inter virū 7 uxore. c. penl. super glo. penl. bal. orās int leges

Differentie

legum

et canones mēi cōmentēs et licet plures
alie possunt referri. tamen his ego **G**al
nanus contentis propter multos qui
vno collatio omnium oculos volunt cu
rare sp. p. solutio di. aliud ē de iure cañ.
aliud de iure ci. vel aliud de iure antiquo
et aliud de nouo. vt no. xxix. di. c. fi. in
glo. penul. vel aliud in vltimis volunta
ribus vt no. de pcess. preben. c. i. in glo.
cōmunis li. vi. qui saltem recurrere pñe
ad spe. de dispu. et allega. §. post hoc per
totum **E**t maxime doctores vtriusq; iu
ris. verius nullius. de quibus mirabilē
modum illusionis audiui quomodo per
sophisticas ratiōes simplices et nouos
scolares subtilitibus legalibus inniten
tes arguere omisso canonis textu pollici
tantur et nouo genere mercuriali. vt va
leant videri rabbi et ibi allegare fata
gunt tantūmodo canones vbi sunt peri
ti in iure civili et conuerso. et vt sic sco
lares ipsi quos a veritatis via auertūt.
et ad fabulas conuertunt semper sūt ad
discentes et nunq̃ ad veritatem sciētie
peruenientes. vt xxvi. q. v. nec mirum.
vbi hoc pacto in opinionibus in quibus
possunt et debeat imitari canones sunt
legiste. vt no. qui filij sunt legitimi pre
nerabilem. ver. rationibus. **E**t qui mit
tunt equitati regularis discipline legi
rigore subiiciuntur. de calū. c. i. de re tu
di. abbate. iuxta fi. li. vi. **O**bscuro igit̃
et summe deprecor dei et primum dilectio
ne primiq; parentis amore vt ista legē
tes horum et que vera sunt participes exi
stant presentis opusculi collectionē di
ligant. de pe. di. ij. caritas xx. r. primum
et anteq̃ intelligant non reprehendant.
xi. q. iij. eorum saltem inuidiaq; diabo
li vitium est. xxiij. q. iij. q̃ magnū. nec
dicant q̃ habita vna contraria glo. ha
beat et alia ac ipsius glo. solutio. quia
hoc inueniunt in multis alijs proculdu

bio falsum fore. recipiant ergo gratatē
presens opusculum et quod iusticie et li
bani rationis subiectum vij. q. i. §. cu
ergo. ver. formati. d. sen. et re iudi. i. de
pastoralis. ver. verum. **E**t sane sit q̃ in
paucis per laborem amicis consuler.
ff. de administra. tute. tutoris. §. q̃ sūt
in fi. et c. de nego. gest. tutor. de homi.
super rubro. in vlt. c. pi. in nouella. per
hos autem. et in alio laboris scientia in
hoc seculo acquiratur. vt regnū celeste
tribuat. quod nobis prellare digne ē
ipse omnipotens deus. **Q**uoniam ex ip
so sunt omnia ipsi honor et gloria in se
cula seculorum Amen.

Differentie legū et canonū vñi
Galanani de Bononia expliciūt.

